МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЄВРОПЕЙСЬКА ВИЩА ШКОЛА МЕДИЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ НАУК
У ВАРШАВІ (Республіка Польща)
ЛЮБЛІНСЬКА ВИЩА ШКОЛА В РИКАХ (Республіка Польща)
УНІВЕРСИТЕТ МАРМАРА (Турецька Республіка)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВІАДРІНА У ФРАНКФУРТІ-НА-ОДЕРІ
(Федеративна Республіка Німеччина)
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
КРЕМЕНЕЦЬКА ОБЛАСНА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС СЬОГОДЕННЯ: ДОСЯГНЕННЯ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

м. Тернопіль

2026

УДК 08:37.01/.09

Освітній процес сьогодення: досягнення, виклики, перспективи : збірник матеріалів ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 24 квітня 2026 року) / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, О. Я. Колодійчук, Г. Р. Корицька, О. Р. Олексюк, В. Я. Гайда, І. І. Подлесна. Тернопіль, 2026. 310 с.

У збірнику публікуються тези доповідей учасників ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Освітній процес сьогодення: досягнення, виклики, перспективи», яку проведено на базі Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти 24 квітня 2026 року.

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 3 від 14. 05. 2026 р.)

© Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2026

<u>СЕКЦІЯ 1.</u> *АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА, АДАПТАЦІЇ ЙОГО ДО РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ*

АНДРЕЄВА Т. Т.,
доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, кандидат філософських наук
БРЕУС О. В.,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПО ОЗНАЙОМЛЕННЮ ВИХОВАТЕЛІВ З НЕТРАДИЦІЙНИМИ МЕТОДАМИ МАЛЮВАННЯ

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти в Україні характеризується інтенсивними трансформаційними процесами, спрямованими на підвищення якості освітніх послуг, впровадження інноваційних педагогічних технологій та забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини. У цьому контексті особливого значення набуває організація методичної роботи в закладах дошкільної освіти, яка виступає системоутворюючим чинником підвищення професійної компетентності педагогічних працівників.

Методична робота в ЗДО розглядається як цілеспрямована, систематична діяльність, спрямована на вдосконалення професійної майстерності вихователів, розвиток їх педагогічної культури, формування інноваційного мислення та здатності до творчої самореалізації. Вона є невід'ємною складовою освітнього процесу і забезпечує реалізацію державних стандартів дошкільної освіти. Зміст методичної роботи визначається стратегічними орієнтирами розвитку освіти, зокрема положеннями Базового компонента дошкільної освіти, який акцентує увагу на необхідності формування ключових компетентностей дитини, включаючи творчість, критичне мислення та здатність до самовираження. У зв'язку з цим методична робота має бути спрямована не лише на передачу педагогам теоретичних знань, але й на формування практичних умінь застосування сучасних освітніх технологій.

Організація методичної роботи передбачає системний підхід, що охоплює планування, реалізацію, моніторинг та корекцію діяльності педагогічного колективу. Вона здійснюється на основі аналізу потреб педагогів, рівня їх професійної підготовки, результатів освітньої діяльності та актуальних викликів освітнього середовища, на що вказують дослідження О. Пометун, О. Савченко та ін.

У педагогічній науці нетрадиційні методи малювання визначаються як сукупність художньо-творчих технік, що відрізняються від класичних способів зображення (олівцем, пензлем) і передбачають використання нестандартних матеріалів, інструментів та прийомів роботи. Їх основна мета полягає не стільки у формуванні технічних навичок, скільки у розвитку творчого мислення, експериментування та самовираження дитини. Згідно з дослідженнями нетрадиційні техніки малювання створюють умови для вільного художнього пошуку, що є особливо важливим у дошкільному віці, коли домінує емоційно-образне сприйняття світу. Використання таких технік сприяє подоланню страху помилки, формує позитивне ставлення до творчої діяльності та стимулює інтерес до образотворчого мистецтва.

Серед основних нетрадиційних технік малювання, які використовуються в ЗДО, можна виділити такі як **пальчикове малювання**, **малювання долоньками**, **кляксографія**, **монотипія**, **граттаж**, **штампування**, **малювання нитками**, **малювання піском, сіллю, манкою, малювання парафіном або свічкою.**

Планування роботи методиста з ознайомлення вихователів із нетрадиційними техніками малювання передбачає:

1. Діагностичний компонент, який включає
- оцінювання рівня знань педагогів;
- виявлення труднощів;
- визначення потреб у навчанні.

2. Цільовий компонент
Передбачає формулювання:
- мети (наприклад, підвищення компетентності педагогів у використанні STEM);
- завдань (оволодіння техніками, інтеграція знань, розвиток творчості).

3. Змістовий компонент
Включає:
- добір тем;
- визначення форм роботи;
- розробку методичних матеріалів.

4. Організаційний компонент
Передбачає реалізацію різних форм роботи:
- семінари-практикуми;
- тренінги;
- майстер-класи;
- відкриті заняття;
- творчі групи.

Особливо ефективними є **майстер-класи**, під час яких вихователі не лише отримують знання, але й практично опановують техніки.

5. Результативний компонент
Включає:
- оцінювання результатів;
- аналіз ефективності;
- корекцію діяльності.

Таким чином, методична робота по ознайомленню педагогів з нетрадиційними техніками малювання стає не лише засобом художнього розвитку дітей, але й інструментом пізнання навколишнього світу.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

АНДРІЙЧУК О. І.,
заступник директора, професор кафедри методики викладання навчальних предметів,
комунальний заклад «Житомирський ОІППО» Житомирської обласної ради,
кандидат педагогічних наук,
Kleopatra_1969@ukr.net

ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО ЗМІН ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Освітній простір України сьогодні функціонує в умовах глибоких і водночас динамічних змін. Їх зумовлюють як внутрішні реформи, пов'язані з оновленням змісту та структури загальної середньої освіти, так і потужні зовнішні соціальні виклики. Реалізація концепції «Нової української школи», перехід до компетентнісної моделі навчання, цифровізація освітнього процесу та функціонування системи освіти в умовах воєнного стану суттєво змінюють професійну роль вчителя [1]. Сучасний вчитель виступає фасилітатором навчання, наставником, тьютором, аналітиком освітніх результатів і водночас носієм демократичних цінностей.

Вирішальним чинником стає внутрішня позиція педагога – його готовність приймати зміни та усвідомлювати їх значення. За відсутності ціннісного сприйняття новацій будь-яка реформа може залишитися формальною. Натомість усвідомлена й рефлексивна готовність до змін перетворює їх на дієвий інструмент розвитку освітнього середовища та підвищення його якості. У реальній педагогічній практиці така готовність проявляється через прагнення вчителя до постійного саморозвитку, уміння критично усвідомлювати власний педагогічний досвід, гнучко реагувати на освітні потреби учнів, а також застосовувати сучасні методики й цифрові інструменти навчання.

Особливого значення ця проблема набуває в умовах інтеграції української освіти до європейського освітнього простору та орієнтації на міжнародні підходи до забезпечення якості освіти. Стійкість освітніх змін значною мірою залежить від того, наскільки педагог готовий оновлювати власні професійні підходи, переглядати установлені практики та переосмислювати свою роль у сучасному освітньому середовищі.

Нормативне підґрунтя для такого розуміння професійної ролі вчителя закладено і в Законі України «Про освіту», де підкреслюється значення професійного розвитку педагогічних працівників для реалізації компетентнісної моделі навчання та забезпечення якості освітнього процесу [2].

Освіта як соціальний інститут здатна бути стійкою лише за умови готовності педагогічного працівника до постійного оновлення професійних змін та переосмислення власної педагогічної ідентичності.

Розкриваючи зміст готовності педагога до змін, доцільно розглядати її як багатокомпонентне явище, у якому поєднуються психологічні установки вчителя, рівень його професійної підготовленості та ціннісне ставлення до освітніх трансформацій.

Психологічна складова готовності до змін пов'язана з позитивним ставленням педагога до інновацій, внутрішньою мотивацією до професійного розвитку, відкритістю до нового досвіду та здатності долати професійні труднощі. Учитель, з високим рівнем такої готовності, характеризується гнучкістю мислення, здатністю адаптуватися до нових умов організації навчання, зокрема використання цифрових технологій або дистанційних форматів освітньої взаємодії.

Важливою складовою є також професійний вимір готовності до змін, який пов'язаний із рівнем сформованості професійних компетентностей та здатністю педагога до рефлексії власної діяльності. У сучасних умовах це набуває особливого значення, оскільки професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» визначає аналітичну компетентність як одну з важливих характеристик професійної діяльності педагога. Вона передбачає здатність учителя оцінювати результати власної роботи, аналізувати освітній процес та визначати напрям подальшого професійного зростання. Отже, готовність до змін стає складовою професійної відповідальності педагога.

Не менш важливою є ціннісна складова готовності до змін, яка відображає рівень прийняття ідей освітніх реформ. У цьому випадку йдеться не лише про формальне виконання нових вимог, а передусім про внутрішнє усвідомлення їх значення для розвитку особистості учня. Зокрема, реалізація принципів Нової української школи передбачає поступову зміну традиційної моделі взаємодії між учителем і учнем на партнерську, орієнтовану на підтримку індивідуальної освітньої траєкторії та розвитку ключових компетентностей, а не лише на відтворення навчальної інформації.

У межах професійного стандарту готовність до змін проявляється у здатності педагога співвідносити власну професійну діяльність із визначеними стандартом вимогами, переосмислювати традиційні підходи до навчання та адаптуватися до нових професійних ролей. Водночас професійний стандарт не встановлює жорстких рамок педагогічної діяльності. Його призначення полягає передусім у структуруванні професійних очікувань і визначені орієнтирів розвитку педагогічної професії [3].

Разом з тим законодавство у сфері освіти закріплює принципи академічної свободи та педагогічної автономії. Відповідно до Закону України «Про освіту» педагог має право самостійно обирати форми, методи та засоби навчання [3]. Саме поєднання нормативно визначених професійних орієнтирів і свободи педагогічного вибору створює умови для професійного розвитку учителя. У такому розумінні професійний стандарт може розглядатися не лише як регулятивний документ, а і як інструмент професійної рефлексії. Він допомагає педагогові оцінити власний професійний рівень, визначити напрями подальшого розвитку, планувати індивідуальну траєкторію підвищення кваліфікації та поступово інтегрувати інноваційні підходи у власну педагогічну практику.

Водночас модернізація освітньої системи відкриває для педагогів не лише нові можливості, а й створює низку викликів, які безпосередньо впливають на реальний рівень їх готовності до змін. Наявність нормативних документів сама по собі не гарантує прийняття інновацій у педагогічній практиці.

Одним із таких бар'єрів є професійне вигорання. Необхідність постійно адаптуватися до нових освітніх вимог, опановувати цифрові інструменти, працювати в різних форматах організації навчання часто супроводжуються значним психологічним навантаженням. У результаті зміни можуть сприйматися не як можливість професійного розвитку, а як додатковий тиск. Поступово знижується мотивація до творчої діяльності, звужуються можливості для рефлексії та усвідомленого впровадження інновацій, що іноді призводить до формального виконання нових вимог.

Ще одним поширеним явищем є формалізація інновацій. У практиці роботи закладів освіти нововведення інколи впроваджуються як обов'язкові процедури без достатнього розуміння їх змісту та ціннісного підгрунтя. У такій ситуація інновація може перетворюватися на формальну вимогу, яка виконується передусім для звітності. Це зменшує простір для творчого застосування нових підходів, обмежує професійну ініціативу педагогів і нерідко сприяє появі імітаційної діяльності, коли змінюється лише форма роботи, але не її сутність.

Важливим фактором, що впливає на ставлення педагогів до освітніх змін, є також перевантаження звітною документацією. Значний обсяг планів, довідок, аналітичних матеріалів, а також необхідність постійного підтвердження результатів професійного розвитку зменшують часові можливості вчителя для безпосередньої педагогічної діяльності. За таких умов прагнення до інновації поступається бажанню мінімізувати професійні ризики та зосередитися на виконанні обов'язкових процедур.

Якщо нововведення не супроводжуються належним роз'ясненням і професійною підтримкою, вони можуть сприйматися як зовнішній тиск. У такому випадку між нормативними вимогами та реальною педагогічною діяльністю виникає дистанція. Опір змінам може проявлятися як на індивідуальному рівні – через сумніви у власних професійних можливостях чи побоювання втрати стабільності так і на колективному – у вигляді скептичного ставлення педагогічної спільноти до реформ.

Подолання окреслених бар'єрів неможливе без системної підтримки педагогічного працівника та створення умов, за яких освітні зміни сприйматимуться не як додаткове навантаження, а як можливість професійного розвитку.

Важливим чинником є безперервний професійний розвиток, який базується на принципах добровільності, індивідуального вибору та практичної спрямованості навчання. Саме можливість обирати зміст і формат підвищення кваліфікації сприяє усвідомленому професійному зростанню педагога.

Не менш значущим є розвиток наставництва та використання коучингового підходу, що зорієнтований на підтримку професійного становлення учителя та розкриття його внутрішнього потенціалу. Співпраця з більш досвідченими колегами, професійні консультації та обмін педагогічним досвідом допомагають педагогам легше адаптуватися до нових освітніх вимог.

Важливу роль відіграє також формувальне оцінювання професійної діяльності, яке зміщує акцент із контролю на підтримку розвитку. Такий підхід створює безпечне професійне середовище, у якому педагог може експериментувати з новими методиками, аналізувати власний досвід та поступово вдосконалювати педагогічну практику.

Ще одним важливим напрямом є розвиток культури професійної рефлексії. Йдеться про створення умов для відкритого професійного діалогу, взаємовідвідування занять, обговорення педагогічних практик та участі у професійних спільнотах.

Отже, в сучасних умовах готовність педагога до змін виходить за межі індивідуальної професійної характеристики та набуває системного значення для розвитку освітньої галузі. Від рівня професійної адаптивності учителя значною мірою залежить ефективність упровадження освітніх реформ та їх реальна результативність. Підтримка педагогів, їх професійний розвиток і створення умов для професійної діяльності є важливою інвестицією у майбутнє освіти та суспільства.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 11.03.2026).
2. Про освіту : закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 11.03.2026)
3. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : затверджено наказом Міністерства економіки України від 23.12.2020 № 2736 (у редакції 2024 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 11.03.2026).

БЛАГОДИР О. О.,
викладач фахових дисциплін, Коломийський індустріально-педагогічний фаховий коледж
olablagodir@gmail.com
РАЧУК В. В.,
викладач та майстер виробничого навчання, Коломийський індустріально-педагогічний фаховий коледж
volodimirrachuk@gmail.com

«ФОРМУВАННЯ SOFT ТА HARD SKILLS СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА: БАЛАНС ПРОФЕСІЙНИХ І ОСОБИСТІСНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ»

Сучасна освіта переживає період глибоких змін, що охоплюють як зміст навчання, так і підходи до організації освітнього процесу. Цифровізація, поширення змішаного та дистанційного навчання, зростання ролі міжособистісної взаємодії актуалізують питання підготовки педагога, здатного не лише передавати знання, а й ефективно взаємодіяти, надихати та підтримувати здобувачів освіти [3]. У цьому контексті особливої значущості набуває формування комплексу компетентностей, що поєднує професійні (hard skills) та соціально-особистісні (soft

skills) складові.

Сьогодні педагог дедалі частіше постає не як єдине джерело знань, а як фасилітатор, наставник і партнер у навчанні. Саме тому вимоги до його професійної підготовки виходять за межі традиційного розуміння фахової компетентності [1]. Поряд із ґрунтовними знаннями свого предмета та володінням сучасними методиками викладання важливого значення набувають уміння комунікувати, працювати в команді, бути гнучким у прийнятті рішень, зберігати емоційну стійкість та відкритість до змін.

У науковому дискурсі hard skills розглядаються як сукупність спеціалізованих знань і вмінь, необхідних для здійснення професійної діяльності [1]. Для педагога це передусім володіння освітніми технологіями, цифровими інструментами, методиками навчання, здатність до планування та організації освітнього процесу. Водночас soft skills охоплюють сферу міжособистісної взаємодії та особистісного розвитку: комунікативні здібності, емоційний інтелект, критичне мислення, креативність, здатність до співпраці та саморефлексії [5].

Варто підкреслити, що в реальній педагогічній практиці ці компетентності не існують окремо. Навпаки, вони постійно взаємодіють і взаємно підсилюють одна одну. Саме тому доцільно говорити про синергію soft та hard skills як основу формування цілісної професійної особистості педагога [6]. Такий підхід дозволяє розглядати педагога не лише як фахівця, а як особистість, здатну до ефективної взаємодії в освітньому середовищі.

Водночас практика свідчить про наявність певного дисбалансу у розвитку цих компетентностей. Тривалий час у системі педагогічної освіти пріоритет надавався формуванню саме hard skills, тоді як soft skills залишалися поза належною увагою або формувалися стихійно [2]. Однак сучасні виклики, пов'язані з необхідністю працювати в умовах невизначеності, швидких змін і зростаючих вимог до комунікації, чітко демонструють недостатність такого підходу.

Сучасний педагог має бути універсальним фахівцем, який поєднує глибокі професійні знання із розвиненими навичками взаємодії, здатністю до емпатії, гнучкого мислення та творчого підходу до вирішення педагогічних завдань. Саме баланс між hard і soft skills забезпечує його професійну ефективність та конкурентоспроможність у сучасному освітньому середовищі [4].

Методичні підходи до формування hard skills передбачають орієнтацію на практичну діяльність. Використання цифрових інструментів, виконання професійно спрямованих завдань, моделювання реальних педагогічних ситуацій сприяють розвитку фахових умінь та підвищенню рівня професійної підготовки. Водночас такі підходи стають більш ефективними за умови їх поєднання з методами, спрямованими на розвиток soft skills.

Формування soft skills потребує створення освітнього середовища, у якому здобувачі освіти мають можливість активно взаємодіяти, висловлювати власну думку, працювати в команді та брати відповідальність за результати своєї діяльності. У цьому контексті особливої ефективності набувають інтерактивні методи навчання: групова робота, проєктна діяльність, кейс-методи, дискусії, рольові ігри. Вони сприяють розвитку комунікативних навичок, критичного мислення, креативності та здатності до співпраці.

Найбільш продуктивним є інтегрований підхід, який передбачає одночасне формування hard і soft skills у процесі навчальної діяльності. Зокрема, виконання проєктних завдань із використанням цифрових технологій дозволяє не лише опановувати професійні знання, а й розвивати навички командної роботи, комунікації, планування та презентації результатів. Такий підхід забезпечує глибше розуміння навчального матеріалу та формує готовність до його застосування у практичній діяльності.

Практичний досвід підтверджує, що саме інтеграція різних видів компетентностей сприяє формуванню педагога нового покоління. У процесі навчання важливо не лише передати знання, а й створити умови для розвитку особистості, здатної до саморозвитку, рефлексії та ефективної взаємодії з іншими. У цьому контексті синергія soft та hard skills виступає ключовою умовою підвищення якості освіти.

Варто зазначити, що ефективність формування soft та hard skills значною мірою підтверджується практичним досвідом педагогічної діяльності. У власній професійній практиці ми прагнемо до гармонійного поєднання цих компетентностей, поєднуючи використання сучасних цифрових інструментів і методик навчання з розвитком комунікативних навичок, емоційного інтелекту та здатності до співпраці.

Організація освітнього процесу на засадах інтерактивності, проєктної діяльності та партнерської взаємодії зі здобувачами освіти дозволяє не лише підвищити рівень засвоєння навчального матеріалу, а й створити умови для всебічного розвитку особистості. Водночас постійне професійне самовдосконалення, відкритість до інновацій та готовність адаптуватися до нових викликів дають змогу педагогу залишатися актуальним і конкурентоспроможним у сучасному освітньому середовищі.

Таким чином, поєднання hard і soft skills у реальній педагогічній діяльності виступає не лише теоретичною необхідністю, а й практичною умовою якісної організації освітнього процесу, що відповідає запитам часу та потребам здобувачів освіти.

Отже, формування soft та hard skills сучасного педагога має здійснюватися на засадах гармонійного поєднання професійних і особистісних компетентностей, що не лише взаємодоповнюють, а й підсилюють одна одну. У сучасних умовах трансформації освіти особливої ваги набуває здатність педагога поєднувати фахову майстерність із людяністю, відкритістю до діалогу, гнучкістю мислення та готовністю до постійного саморозвитку. Саме така синергія дозволяє не просто ефективно реалізовувати освітній процес, а й створювати підтримувальне, мотивувальне середовище, у якому здобувач освіти відчуває себе активним учасником навчання.

Збалансований розвиток hard і soft skills сприяє підвищенню професійної ефективності педагога, його здатності швидко адаптуватися до змін, приймати виважені рішення та вибудовувати продуктивну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу. Водночас це створює умови для формування не лише знань, а й життєво важливих компетентностей у здобувачів освіти, що є одним із ключових завдань сучасної освіти.

Перспективи подальших досліджень убачаються у розробці та апробації інтегрованих моделей формування soft та hard skills, які враховуватимуть специфіку освітнього середовища та потреби сучасного суспільства. Важливим напрямом також є пошук ефективних методик їх впровадження у практику підготовки педагогічних кадрів, що дозволить забезпечити якісні зміни в освіті та сприятиме становленню педагога нового покоління — компетентного, гнучкого та відкритого до викликів часу.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 616 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2015. 352 с.
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ : МОН України, 2016. 40 с.
4. Morreale S. P., Osborn M. M., Pearson J. C. Why communication education is important: the centrality of the discipline in the 21st century. *Communication Education*. 2000.
5. Robles M. M. Executive perceptions of the top 10 soft skills needed in today's workplace. *Business Communication Quarterly*. 2012.
6. Voogt J., Roblin N. P. A comparative analysis of international frameworks for 21st century competences. *Journal of Curriculum Studies.* 2012.

ВЕЛИКА З. Ф.,
учитель початкових класів Тишківського ліцею Новоукраїнського району Новомиргородської громади Кіровоградської області, вчитель-методист,
zoyavelikaya61@gmail.com

ОСОБЛИВІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ЯК ФАКТОРА ПОЗИТИВНОГО ВПЛИВУ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Поява основоположних ідей теорії сталого розвитку в другій половині ХХ століття спричинена наслідками домінування так званого техногенного мислення [5], яке притаманне суспільству з техногенною культурою та виявляється у поєднанні значних економічних досягнень з негативними наслідками для природи, поява яких викликана цими ж досягненнями. Техногенне мислення базується на переконаності не лише у спроможності людини підкорити природу, а й у тому, що з використанням техніки людство повністю контролюватиме природні стихії і в такий спосіб задовольнятиме свої потреби та забезпечуватиме соціальне та суб'єктне благополуччя.

Домінування техногенної культури та техногенного мислення вплинуло на розбалансоване функціонування системи «людина – природа». А відтак, у 1987 році, у першому звіті Всесвітньої комісії з довкілля і розвитку [7] було спрямовано соціум на усвідомлення необхідності у здійсненні дій з переведення людства з позиції розбалансування між населенням, споживанням та технологіями в позицію стійкої рівноваги, яка визначається екологічними можливостями планети та фіксується у документі «Порядок денний на ХХІ століття».

Показово, що становлення ідей теорії сталого розвитку супроводжувалося низкою процесів, серед яких значущими постають такі [1; 3; 4; 6; 7]:

- визначення освіти одним із індикаторів сталого розвитку суспільства (1992р.);
- проголошення на Всесвітньому саміті зі сталого людського розвитку (2002р.) 2005-2014 роки Десятиліттям освіти для сталого розвитку (DESD);
- визначення на Всесвітній конференції ЮНЕСКО (2009р.) цінностей, принципів і методів ефективного реагування на поточні та майбутні виклики як нового напряму розвитку освіти і навчання для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- прийняття Європейським Союзом Стратегія «Європа 2020» (2010р.), у якій йдеться про сталий людський розвиток як про процес позитивних, постійно зростаючих змін, серед яких вказується на зміни освітнього спрямування, які спрямовані на узгодження потреб сучасних і майбутніх поколінь у ресурсах розвитку та на збереження довкілля в результаті впровадження новітніх технологій та соціальних стандартів;
- схвалення Глобальної програми дій (GAP) освіти для сталого розвитку на 37-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (2013р.);
- утвердження ЮНЕСКО нового рольового призначення освіти – навчити розуміти складність і взаємопов'язаність процесів у світі (2015р.);
- фіксування у документі «Порядок денний сталого розвитку до 2030 року» спрямування освіти на поступову зміну стилю життя людини, трансформацію способу її дій та мислення на основі визначення відповідних цілей, запровадження нового змісту навчання з використанням методів, які сприяють сталому розвитку суспільства.

Тривалий педагогічний досвід автора тез доводить позитивний вплив діяльнісного підходу на сталий розвиток вчителів початкової школи. Обґрунтуванню зазначеного сприяє аналіз визначень терміну «діяльнісний підхід», які запропоновано сучасними вченими. За Т. Мієр [3], діяльнісний підхід потлумачено таким контекстом: це «спосіб завдання стратегічного напряму, який будучи вихідним теоретичним положенням організації освіти, скеровує освітній процес на організацію діяльності, яка розглядається як засіб становлення і розвитку суб'єктності того, хто навчається» [3, с. 38]. Аналізуючи визначення Т. Мієр у контексті сталого розвитку вчителів початкової школи, значущими постають два процеси: становлення (1) та розвиток (2) суб'єктності.

Відповідно до міркувань Т. Мартинюк [2], терміном «діяльнісний підхід» позначено такі процеси, як: організація навчання (1) та управління навчальною діяльністю здобувачів освіти (2). Ці процеси реалізуються з урахуванням ціннісних ставлень, спрямованості пізнавальних інтересів здобувачів освіти, наявності у них життєвих планів, їхнього ставлення до освітнього процесу, наявного особистісного досвіду вияву власної суб'єктності. Досліджуючи тлумачення запропоноване Т. Мартинюк [2], варто звернути увагу на те, що сталий розвиток учителів початкової школи слід розглядати і в контексті реалізованості процесів організацію навчання (1) та управління навчальною діяльністю здобувачів освіти (2). У цих процесах сталий розвиток учителів початкової школи має спрямовуватися на набуття професіоналізму для ефективного здійснення педагогічної діяльності у взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

Отже, особливість реалізації в освітньому процесі діяльнісного підходу як фактору сталого розвитку вчителів початкових класів стосується набуття позитивного впливу лише у тому разі, якщо і вчителі, і здобувачі початкової освіти активно включені в процеси становлення та розвитку власної суб'єктності.

Список використаних джерел

1. Мартін А. М. Екологічна освіта в контексті сталого розвитку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. №217. С. 336–339. URL: https://surl.li/gpxvru
2. Мартинюк Т. С. Діяльнісний підхід до організації поточної перевірки та актуалізації знань учнів. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський. 2015. Вип. 19(2). С. 26–31.
3. Мієр Т. Дидактична сутність поняття «підхід»: генеза, трактування, функціональність, ієрархізація, класифікація. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія : Педагогіка. 2020. № 2(12). С. 35–39. URL: https://surl.li/doqdrt
4. Мієр Т.І., Голодюк Л. С. Процес навчання, орієнтований на сприяння сталому розвитку: сутність, дидактична тріадна структура, інноваційна основа. Роль науки та освіти в забезпеченні сталого розвитку. Publishing House of University of Technology, Katowice, Poland. 2021. С. 500–509. URL: https://surl.li/ijjhhv
5. Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О. Київ: ВП «Едельвейс», 2013. 728 с. URL: https://surl.li/wxlwuc
6. Miyer T., Holodiuk L., Omelchuk S., Savosh V., Bondarenko H., Romanenko L., Romanenko K. An overview of the continuous education system components in dimensions «Umwelt», «Mitwelt» and «Eigenwelt». *AD ALTA. Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. Vol. 11. Issue 1. Special XVII. Pp. 52–56. URL: https://surl.li/uhrzsz
7. Miyer T., Machynska N., Bondarenko H., Rudenko N., Romanenko L., Sukhopara I, Shpitsa R. E-learning in the conditions of the information economy as a factor in the development of future teachers for the sustainable development of society. *AD ALTA. Journal of Interdisciplinary Research*. 2023. Vol. 13. Issue 1. Special XXXII. Pp. 13–20. URL: https://surl.li/mvzdtn

ВІТОВИЧ Л. М.,
вчитель біології і хімії, Медведівська ЗОШ І-ІІ ступенів

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ХІМІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація .У статті розглянуто основні проблеми викладання хімії в умовах дистанційного навчання. Проаналізовано наукові підходи зарубіжних і вітчизняних дослідників до організації дистанційної освіти та визначено особливості адаптації природничих дисциплін до онлайн-формату. Обґрунтовано важливість навчального експерименту як невід'ємної складової вивчення хімії та окреслено труднощі його реалізації в дистанційних умовах. Висвітлено можливості використання сучасних онлайн-сервісів і платформ (LearningApps, Google Classroom, Microsoft Teams, Ptable) для підвищення ефективності навчального процесу, зокрема для учнів з особливими освітніми потребами. Зроблено висновок про доцільність поєднання традиційної та дистанційної форм навчання як оптимальної моделі організації освітнього процесу

Ключові слова: дистанційне навчання, викладання хімії, навчальний експеримент, онлайн-сервіси, інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивні платформи, Google Classroom, Microsoft Teams, LearningApps, Ptable, освітній процес, учні з особливими освітніми потребами.

Розроблення вчителями навчальних матеріалів, адаптованих до умов дистанційного навчання, є важливою передумовою ефективної організації освітнього процесу.

Питання розвитку дистанційної освіти детально розглядаються у працях зарубіжних учених, зокрема Р. Деллінга, Г. Рамблє, Д. Кігана, М. Сімонсона, М. Мура, А. Кларка, М. Томпсона, а також у дослідженнях вітчизняних науковців — О. Андрєєва, Г. Козлакової, І. Козубовської, В. Олійника, Є. Полат, А. Хуторського.

Порівняльний аналіз викладання різних навчальних дисциплін у дистанційному форматі показує, що гуманітарні предмети зазнають менших труднощів у процесі адаптації, ніж природничі [3]. Це пояснюється тим, що природничі науки поєднують теоретичний матеріал із практичною, експериментальною діяльністю. Зокрема, у процесі навчання хімії експеримент має визначальне значення. Проведення дослідів і хімічних реакцій сприяє глибшому розумінню теоретичних аспектів, кращому засвоєнню навчального матеріалу, розвитку творчого мислення та формуванню базових дослідницьких навичок. Саме тому в умовах дистанційного навчання особливо важливим є створення таких завдань, які дають можливість учням виконувати прості, безпечні та доступні експерименти в домашніх умовах [3].

Разом із тим, дистанційне навчання обмежує доступ учнів до матеріально-технічної бази шкільних кабінетів хімії — лабораторного обладнання, посуду, моделей і реактивів. Одним із ефективних шляхів подолання цієї проблеми є використання сучасних онлайн-сервісів, які дозволяють організувати навчальний процес на належному рівні. Зокрема, платформа LearningApps дає змогу створювати інтерактивні вправи та навчальні модулі з можливістю перевірки засвоєння матеріалу. Учні можуть працювати через власні облікові записи та надсилати результати виконаних завдань учителю, що значно спрощує процес навчання, особливо для дітей з особливими освітніми потребами.

У закладах загальної середньої освіти широко використовується веб-сервіс Google Classroom, який забезпечує створення, поширення та перевірку завдань в електронному форматі. Його перевагами є простота використання, зручний інтерфейс та можливість часткового доступу до навчальних матеріалів без постійного підключення до інтернету. Не менш популярною є платформа Microsoft Teams, яка дозволяє організовувати онлайн-уроки, планувати навчальну діяльність і створювати різноманітні освітні ресурси.

Для ефективного вивчення періодичної системи доцільно використовувати інтерактивний сервіс Ptable, який надає інформацію про будову атомів, властивості елементів та містить додаткові довідкові матеріали [2].

Крім того, комп'ютерні технології відкривають широкі можливості для демонстрації навчального матеріалу. Зокрема, використання відеодослідів, як-от у програмі «Хімічні досліди з вибухами і без…», дозволяє забезпечити наочність навчання, підвищити його безпечність і зменшити витрати на реактиви [1].

Отже, використання сучасних цифрових інструментів і онлайн-платформ сприяє підвищенню ефективності дистанційного навчання хімії, у тому числі для учнів з особливими освітніми потребами. Вони забезпечують можливість активної участі в навчальному процесі, виконання практичних завдань і розвитку впевненості у власних

силах. Водночас дистанційне навчання не може повністю замінити безпосереднє спілкування, тому оптимальним підходом є поєднання традиційної та дистанційної форм освіти.

Список використаних джерел

1. Грабовий А. К. Експериментально-методична підготовка майбутніх учителів хімії. Підготовка майбутнього вчителя хімії до впровадження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. С. 38−40.

2. Єсікова І.В. Організація дистанційного навчання хімії в умовах інклюзивного середовища закладів загальної середньої освіти. Наука та освіта в дослідженнях молодих учених [Електронне видання] : матеріали Всеукр. Наук.-практ. Конф. Для студ., аспірантів, докторантів, молод. Учених, Харків, 13 трав. 2021 р. Харків, 2021. С. 24–25.

3. Козурак І.В., Сухарева Т.С.Сухарева О.Ю. Спонукання школярів до вивчення хімії в умовах дистанційного навчання шляхом введення експерименту в домашніх умовах. Актуальні проблеми хімії, матеріалознавства та екології: матеріали І Міжнародної наукової конференції (Луцьк, 12-14 травня 2021 року). Луцьк, 2021. С. 260 – 263.

ВІТОВИЧ Т.Б.,
викладач англійської мови, Галицький фаховий коледж імені В'ячеславаЧорновола,
tania.vitoich55@gmail.com

РОЛЬ ОСВІТНІХ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Анотація. У статті досліджено особливості використання освітніх онлайн-платформ у професійній підготовці студентів-юристів у процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням. Проаналізовано можливості цифрових інструментів, зокрема Moodle, Zoom, Google Classroom та Google Forms, у контексті організації ефективного освітнього середовища. Визначено їх роль у формуванні іншомовної комунікативної компетентності, розвитку професійних умінь та засвоєнні юридичної термінології. Обґрунтовано доцільність використання інтерактивних платформ як засобу підвищення якості освіти та індивідуалізації навчального процесу.

Ключові слова: електронне навчання, освітні платформи, Moodle, Zoom, Google Classroom, Google Forms, юридична англійська мова, професійна підготовка юристів, інтерактивне навчання.

Опанування іноземної мови є складним і багатогранним процесом, розуміння якого змінювалося під впливом наукових підходів різних історичних періодів у межах лінгвістики, психології та педагогіки. Значний розвиток цих наук у ХХ столітті, дали змогу більш системно пояснити особливості процесу навчання іноземних мов.

У сучасній освітній системі виникла потреба перегляду традиційних методів, форм і прийомів навчання, які вже не повною мірою відповідають актуальним вимогам. Це зумовлено насамперед активним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують ефективну передачу знань і взаємодію між викладачем та студентом у межах відкритої й дистанційної освіти [3, с. 61]. Завдяки цьому сформувалася нова модель навчання – електронне (e-learning). Особливої актуальності цей процес набуває в умовах воєнного стану в Україні, коли освітній процес значною мірою здійснюється у дистанційному форматі, що зумовлює необхідність використання цифрових платформ для забезпечення безперервності та якості навчання.

Сьогодні електронне навчання виступає не тимчасовим явищем, а повноцінним і перспективним напрямом розвитку освіти, який сприяє здобуттю знань і вдосконаленню навичок. Очікується, що його значення й надалі зростатиме.

Сучасний освітній процес поєднує традиційні аудиторні заняття з використанням цифрових інструментів, зокрема таких платформ, як Moodle, Zoom, Google Classroom та Google Forms. Інтеграція інтернет-ресурсів і мультимедійних технологій сприяє урізноманітненню навчання та підвищенню мотивації студентів. Формування освітнього середовища, у якому здобувачі самостійно працюють із матеріалами, виконують завдання та контролюють власний прогрес, позитивно впливає на результати вивчення іноземної мови [2].

Особливо важливим є використання цих платформ у процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням студентами-юристами. Зокрема, Moodle та Google Classroom забезпечують доступ до навчальних матеріалів і завдань, пов'язаних із опануванням юридичної термінології (contract, liability, breach of contract, evidence, testimony, verdict, sentence, jurisdiction, criminal liability, prosecution, appeal). Платформа Zoom дозволяє організовувати синхронну комунікацію у форматі moot court, mock trials, дебатів і рольових ігор, що сприяє розвитку навичок legal argumentation та професійного мовлення. Водночас Google Forms використовується для проведення тестування, опитувань і контролю знань, що дає змогу оперативно оцінювати рівень засвоєння матеріалу та відстежувати навчальний прогрес студентів.

Інтернет-платформи являють собою спеціалізовані інформаційні системи, що об'єднують різноманітні засоби комунікації та доступ до навчальних ресурсів. Освітні платформи є окремим їх видом і призначені для організації навчання в онлайн-середовищі.

Такі платформи зазвичай складаються з відкритої інформаційної частини та закритого сегмента з авторизованим доступом до навчальних матеріалів і комунікаційних інструментів. Основними функціями e-learning платформ є: надання доступу до навчального контенту, організація освітнього процесу, моніторинг і оцінювання результатів навчання, управління користувачами та навчальними ресурсами, а також формування статистичних даних [5, с. 135].

Окрему групу становлять інтерактивні освітні платформи. За визначенням Ланських О., Дернової Т. та Рябцевої І., це орієнтовані на особистість інтернет-ресурси або обмежені мережі, наповнені навчальним змістом і спрямовані на розвиток користувачів із наданням доступу до матеріалів на визначених умовах [4, с. 19].

Інтерактивні платформи для вивчення іноземних мов можуть виступати як основним джерелом знань, так і

допоміжним інструментом. Вони забезпечують ефективну організацію навчального процесу та передбачають систематичний контроль діяльності студентів, що відрізняє їх від традиційних методів навчання. Завдяки цьому такі платформи розглядаються як продуктивна освітня технологія [4, с. 19]. Водночас вони дають змогу працювати з автентичними юридичними матеріалами (case law, statutes, legal documents) та аналізувати різні види злочинів, зокрема victimless crime, organized crime, white collar crime, cyber crime, що сприяє формуванню професійного мислення.

Функціональність навчальних платформ визначається широким спектром їх можливостей. Під час організації навчання важливо враховувати як їхні переваги, так і можливі обмеження. Ефективність використання платформ залежить від якості обраних інструментів і моделі їх впровадження в освітній процес.

Серед основних переваг застосування інтернет-платформ, за Вдовіною О., можна виокремити зручність використання, автономність навчання, різноманіття методів і засобів (відео, аудіо, інтерактивні вправи, тести, мобільні додатки тощо), можливість багаторазового повторення матеріалу, а також доступність і безкоштовність [1, с. 30].

Висновок. Використання освітніх онлайн-платформ у процесі підготовки майбутніх юристів є важливим чинником підвищення ефективності навчання фахової англійської мови. Застосування таких інструментів, як Moodle, Zoom, Google Classroom та Google Forms, сприяє створенню інтерактивного освітнього середовища, що поєднує традиційні та інноваційні підходи до навчання.

Інтеграція зазначених платформ забезпечує не лише доступ до навчальних матеріалів, а й активну взаємодію між учасниками освітнього процесу, можливість моделювання професійних ситуацій, а також ефективний контроль і оцінювання знань студентів. Використання юридичної термінології та автентичних матеріалів сприяє формуванню професійної іншомовної компетентності.

Таким чином, освітні онлайн-платформи виступають ефективним педагогічним інструментом, який забезпечує індивідуалізацію навчання, підвищує мотивацію студентів і сприяє підготовці кваліфікованих фахівців у галузі права.

Список використаних джерел

1. Вдовіна О. О. Аналіз інтернет-ресурсів для вивчення української мови як іноземної. Молодий вчений. № 7.1. 2020. С. 28-31.
2. Карпушина М., Шумило І. Використання освітніх інтернет-платформ у навчанні іноземної мови. [Електронний ресурс]. URL: https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/d27b4789-1142-43f4-9fa6922c672b230/content
3. Компанець Н. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для активізації пізнавальної діяльності студентів при вивченні іноземних мов. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. № 66, Т. 1. 2019. С. 61-64.
4. Ланських О. Б., Дернова Т. А., Рябцева І.А. Роль інтерактивних платформ у вивченні іноземних мов. Інноваційна педагогіка. Випуск 44. Т. 2.2022. С. 18-23.
5. Molga A. Platformy e-learningowe oraz ich znaczenie dla procesu kształcenia. Dydaktyka Informatyki. № 10. 2015. S. 133-139.

ДИКА Б.М.
Асистент кафедри медсестринства, Житомирський медичний інститут, ЖОР
b.m.dyka@gmail.com
ГРОМОВА Н.Л.
Здобувачка освіти, Житомирський медичний інститут, ЖОР
gromovanasta94@gmail.com

РОЗЛАДИ ДЕПРЕСИВНОГО ХАРАКТЕРУ СЕРЕД МОЛОДІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

З початком воєнного стану в Україні більшість українців відчули вплив стресових чинників. Досить поширені на даний час є симптоми депресивного характеру, а саме апатія, зниження цікавості або повна втрата сенсу діяльності. Прояви депресивних розладів залежить від віку та статі людини, сімейного статусу та характеру особистості [1, 3]. Впливають також соціальні, побутові та професійні чинники. Термін «депресія» використовують для опису розладів емоційного, когнітивного, поведінкового та психосоматичного характеру [2]. В свою чергу депресія впливає на благополуччя людини, змінюючи фізичний, духовний і соціальний стан [2, 4]. Не вчасно діагностовані депресивні розлади можуть бути причиною передчасної смерті або дисгармонічного розвитку особистості [2].

Метою дослідження було визначити клінічні прояви та діагностувати депресивний розлад серед молоді.

Об’єкт дослідження: студенти Житомирського медичного інституту.

Результати дослідження. У дослідженні прийняли участь 107 респондентів, які навчаються у Житомирському медичному інституті. Учасники відповіли на запитання анонімного онлайн-тесту на платформі Google-форми. Тест складався з 14 пунктів та підготовлений відповідно до методики Zigmond A.S. і Snaith R.P. (The Hospital Anxiety and Depression Scale, HADS). Даний тест дає можливість визначити та оцінити симптоми депресії та тривоги. Шкала HADS досить простота у застосуванні, обробці й рекомендована для скринінгу тривоги та депресії.

Аналізуючи дані дослідження виявлено, що 54,2% учасників відповіли «так» на запитання чи відчувають напруженість від початку введення воєнного стану. Респондентів розділено на три групи. У першій групі опинились учасники, які отримали результат 0-7 балів, відповідно дані люди не мають виражених симптомів тривоги та депресії. Перша група включили 7 студентів, тобто близько 6,6% від загальної кількості учасників опитування. Респондентам першої групи можна не хвилюватися з приводу свого психічного здоров’я на момент опитування.

До другої групи належать 69 молодих людей, в яких виявлено ознаки депресія, відповідно майже 64,4%. Тільки 24 респонденти – 22,4%, відповідають третій групі з клінічно вираженими симптомами депресією. Особи, що відповідають групам 2 і 3 мають високий ризик або вже клінічно виражену депресію, тому вони потребують

кваліфікованої консультації.

Отже, психічне здоров'я молодих людей потребує особливої уваги. Депресія може проявлятись пригніченням стану людини та характеризуватись тугою, знесиллям, низькою самооцінкою, відчуттям провини та симптомами, за яких життя є похмурим, а труднощі такими, які не можна подолати [2].Важливо поширювати інформацію про методи діагностики депресивного розладу для вчасного виявлення та запобігання тяжкого перебігу і розвитку ускладнень.

Список використаних джерел

1. Бедлінський В. О. Депресивна симптоматика: особливості перебігу залежно від віку пацієнта. Національний медичний університет імені О. О. Богомольця. Київ, 2018. 22-23 с.
2. Круглова Н. Теоретичні засади дослідження сутності депресії та депресивних станів і їх психологічних проявів. Проблеми сучасної психології. 2020. Вип.49. 202-223 с.
3. Duman R. S. Pathophysiology of depression: the concept of synaptic plasticity. European psychiatry, 2020. 306-310 p.
4. Qato D. M. Prevalence of Prescription Medications with Depression as a Potential Adverse Effect among Adults in the United States 2019. 3-10 p.

КАВЕЦЬКИЙ В. Є.,

доцент, в.о. зав. кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент
vikkav@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ В УМОВАХ НОВИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Одним з найважливіших освітніх завдань було є і буде підготовка учнівської молоді до вибору шляху своєї професійної самореалізації. В умовах турбулентності, невизначеності щодо напрямів змін у світі професій, трансформації ринку праці це питання стає особливо актуальним. Важливо об'єднати зусилля усіх зацікавлених сторін задля створення оптимальних умов здійснення профорієнтаційної діяльності в закладах освіти. Важливою складовою системи профорієнтації є проведення професійного консультування, як ефективної форми допомоги оптантам у процесі професійного самоздійснення.

Дослідники визначають такі завдання профконсультації:

1) визначення психологічного запиту оптанта; 2) всебічне вивчення особистості оптанта (його бажань, можливостей, соціальних, індивідуально-психологічних, психо-фізіологічних особливостей, індивідуального плану розвитку професійної кар'єри) з використанням діагностичних методів обстеження, вивченням відповідної документації; 3) систематизування отриманої інформації; 4) аналіз і узагальнення отриманої інформації з метою виявлення відповідності професійної спрямованості та індивідуальних якостей оптанта; 5) формулювання висновків стосовно виявлених особливостей оптанта і відповідності їх вимогам майбутньої професійної діяльності; 6) надання обґрунтованих рекомендацій стосовно професійного плану оптанта – розробка в разі його відсутності, корекція у разі невідповідності його можливостям оптанта, підтвердження його в разі відповідності можливостям оптанта; визначення шляхів реалізації професійного плану [6].

Дуже важливо реалізовувати поставлені завдання виходячи з позицій, що учень – активний суб'єкт професійного самовизначення, тому необхідно не спрямовувати його в певному керунку, не пропонувати готові рішення а створювати умови для самостійного пошуку оптантом свого оптимального шляху професійної самореалізації. У свої діяльності профконсультант зосереджується на виявлення сильних сторін особистості та її спрямування на розвиток необхідних якостей. Це дає можливість людині усвідомити свої здібності, адекватно використати свої можливості в діяльності та реалізувати себе, продуктивно та творчо будувати своє життя. Результат профконсультування – це конкретні самостійні усвідомлені рішення особистості щодо її професійного самовизначення та професійного становлення [2].

Для досягнення поставлених завдань професійна орієнтація повинна ґрунтуватися на таких засадах:

- гармонійне існування людини і світу;
- усвідомлення людиною себе і свого місця в суспільстві;
- дотримання ідеалів, які народжують в особистості прагнення до життя, спрямованого на досягнення мети, гуманістичної за своїм змістом;
- розвиток здібностей, творчого потенціалу особистості, здатності до життєтворчості, самореалізації [3].

Також професійне самовизначення особистості слід розглядати як невід'ємну частину цілісного життєвого самовизначення особистості, адже реалізація свого творчого потенціалу в праці дозволяє відчути і особистісне благополуччя. Саме ця позиція повинна бути в основі формування підходів до здійснення профорієнтаційної діяльності і зокрема, надання профконсультаційних послуг. Основою яких є формування в учня активної життєвої позиції та оволодіння ним компетентностями, що дозволять знайти йому своє місце на ринку праці. Тож профконсультація включає такі аспекти: а) психологічний аналіз індивідуальних психологічних і психофізіологічних рис особистості, б) ознайомлення учня з вимогами професії (професій) і зіставлення психологічної структури його особистості і певної професії (професій), в) визначення подальших шляхів розвитку особистості і способів цілеспрямованої допомоги їй у цьому [4].

До основних етапів профконсультації відносять традиційні для консалтингового підходу етапи:

- попередню бесіду;
- психологічну діагностику здібностей і схильностей;
- корекцію уявлень оптанта про себе і конкретної професії;

- вироблення плану життєвого шляху і визначення професійного вибору;
- «зворотний зв'язок» про отримані результати [1].

При цьому слід ураховувати специфіку профорієнтаційних завдань: головне з яких – активізувати особистість на самостійний пошук оптимального шляху свого професійного самоздійснення. При проведенні консультаційної сесії велике значення має особистість консультанта. З числа педагогічних працівників, найчастіше дану діяльність здійснювали представники психологічної служби закладу освіти. Однак досвід провідних європейських країн свідчить про доцільність уведення в штат ЗЗСО посади кар'єрного радника, які можуть виконувати такі функції: організація занять з професійної освіти учнів і проведення ознайомлювальних екскурсій; виявлення переважаючих інтересів і схильностей учнів, розвиток комунікативних умінь у процесі тренінгових занять; падання сприяння в працевлаштуванні учнів або участі їх у програмі попередньої професійної підготовки; проведення індивідуальних занять, уточнення професійних планів учнів; виявлення позиції батьків щодо подальшого професійного шляху їхньої дитини; надання допомоги в прийнятті учнями самостійних рішень про майбутню професію. Також кар'єрні радники володітимуть інформацією, що відображає потреби в робочих місцях конкретного регіону [5]. Власне реалізація швейцарсько-українського проєкту DECIDE - «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» передбачає вивчення питання упровадження посади кар'єрного радника в закладах освіти, основним завданням якого буде підготовка учнівської молоді до ефективного професійного самовизначення.

Досягнення поставлених профконсультаційних завдань можливе за умови дотримання певних умов:

1. Особистість в процесі професійного консультування має вивчатися в динаміці. Іноді саме відсутність попередніх матеріалів вивчення особистості (інтереси, нахили, окремі психофізіологічні показники, стан здоров'я та ін.) не дозволяє вести кваліфіковану профконсультативну роботу з учнями, особливо у старших класах, зокрема здійснити заключну профконсультативну бесіду, сформулювати обґрунтований висновок-рекомендацію для набуття однієї з спеціальностей, або безпосереднє працевлаштування.
2. Професійне самовизначення старшокласника пов'язане не стільки з життєвим досвідом, скільки з уявленням про майбутнє. Саме тому, під час професійного консультування важливим є встановлення зв'язку професійних очікувань, ціннісних орієнтацій і життєвої мети з професійними планами, здатність пов'язати їх з актуальною життєвою ситуацією, що свідчить про реалістичність професійної перспективи юнака.
3. Професійна консультація буде більш ефективною при володінні фахівцем з профконсультації інформації про регіональну специфіку виробництва, потреб регіону у фахівцях, про можливість отримання освіти в конкретному регіоні та суміжних з ним.
4. У професійній консультації необхідно враховувати динамічність ринку праці. Урахування прогнозів щодо розвитку вітчизняного ринку праці є найбільш продуктивною тактикою в побудові профорієнтаційної роботи з учнем. Реалістичність та гнучкість професійних перспектив є однією з критеріїв ефективності профорієнтації.
5. Виходячи з того, що батьки старшокласників також виступають в ролі суб`єктів професійного самовизначення і суттєво впливають на професійний вибір старшокласника, але при цьому не завжди володіють повною інформацією про індивідуальні особливості своєї дитини, особливості сучасного ринку праці, вимоги професії тощо, бажано залучати їх до проведення спільних з учнем профконсультативних бесід.
6. Групова професійна консультація може відбуватися за участі представників бажаних для учня професій, студентів ЗВО, роботодавців. Це дасть можливість учню безпосередньо отримати інформацію від носіїв конкретного професійного досвіду.
7. Дотримання професійно-етичних принципів при проведенні профконсультації, врахування вікових та індивідуальних особливостей учня є головною вимогою при взаємодії з ним.
8. Використання взаємодії та наступності у діяльності закладів округу надасть можливість отримати старшокласнику якісні профконсультативні послуги, спрямовані на самопізнання, виховання потреби в самовдосконаленні, самовихованні професійно-важливих якостей, урахуванні у самовизначенні потреб регіону у фахівцях [2].

Проведення профконсультаційної діяльності з дотриманням вищезазначених умов, залученні усіх суб'єктів профорієнтації до спільнодії сприятиме ефективній підготовці учнівської молоді до свідомого професійного самовизначення і подальшій професійній самореалізації.

Список використаних джерел

1. Доротюк В.І. Шляхи вдосконалення профконсультаційної роботи зі старшокласниками в умовах соціально-професійної орієнтації. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9623/1/Доротюк_стаття_Чернівці.pdf (дата звернення: 15.04 2026)
2. Охріменко З.В. Зміст та форми професійного консультування старшокласників в умовах освітнього округу. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення у контексті подолання кризи ринку праці: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (1 грудня 2015 р., м. Київ) / уклад. : Л.М. Капченко та ін.* К.: ІПК ДСЗУ, 2015. С. 185-192.
3. Професійна орієнтація: підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова, О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. ; [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
4. Федоришин Б.О., Руденко М.А. Сучасні засади професійної орієнтації школярів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Вип. 1. 2002. С. 226-237.
5. Ховрич М.О. Основні напрямки організації профорієнтаційної роботи у розвинених європейських країнах. URL: https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4204/.pdf1. (дата звернення: 15.04 2026)
6. Шелест І.І., Корчевна О.В. Професійне консультування безробітних в центрах зайнятості. Методичні рекомендації. К., 2002. 45 с.

КАРМАЗІНА М. С.,
працівник Збройних Сил України, Заслужений діяч науки і техніки України
доктор політичних наук, професор,
karmm@ukr.net

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ЧЕСНОТА, АКТУАЛІЗОВАНА СУЧАСНІСТЮ

Починаючи вести мову про академічну доброчесність, зроблю кілька попередніх зауваг. Перша. Ознайомлення із нинішньою ситуацією довкола доброчесності засвідчує, що ця проблематика нині залишається актуальною не лише в Україні: питаннями академічної доброчесності переймаються щонайменше останні 35 років і в Європі, і за океаном. Й у нас, і в західному світі написані вже сотні або й тисячі статей, що регулярно з'являються на сторінках цілої низки журналів, які стали добре відомими та які якраз і зорієнтовані на дослідження академічної доброчесності чи ж на аналіз академічної етики: це – *International Journal for Educational Integrity* та *Journal of Academic Ethics* (видавництвом яких займається німецько-британська компанія *Springer*); відомими є і *Canadian Perspectives on Academic Integrity* та *Journal of Higher Education Ethics* (видається *Globethics Foundation*). Ці журнали, як і деякі інші, є, найперше, не аби-яким свідченням інституціоналізації академічної доброчесності у багатьох сенсах, як і підтвердженням того, і це теж значущий момент, що європейці з американцями намагаються дбати про свою академічну доброчесність, у проблематиці якої з'являються все нові і нові грані, що підлягають дослідженню. І зрозуміло чому – світ переживає карколомні зміни, що позначаються у тому числі й на академічному житті в епоху, яку іменують епохою постплагіату.

Друга моя заувага стосується того, що у демократичних країнах існує, як відомо, ціла низка підходів до визначення академічної доброчесності: її розглядають дещо редуковано – просто як чесноту, пов'язану з чесністю, на яку ми маємо спиратися, якою повинні керуватися, всіляко плекати і відстоювати в академічному середовищі. Разом з тим, ми можемо, осмислюючи суть академічної доброчесності, говорити (слідом за *Міжнародним центром академічної доброчесності*, який, нагадаю, функціонує з 1992 р. у американському Дейтоні) не про одну чесноту, а про цілих шість – про чесність, довіру, справедливість, повагу, відповідальність та відвагу. Крім того, академічну доброчесність можна розглядати як і певні, сказати б, правила гри – правила і процедури, які декларуються тією чи іншою академічною установою, які важливі, обов'язкові до виконання в її стінах (на що, зокрема, нас в Україні націлює 42 стаття Закону України «Про освіту», зокрема, і в останній, цьогорічній, редакції закону від 1 січня). Крім того, пригадаю і відомий «*Довідник з академічної доброчесності*», редактором якого була австралійка Трейсі Бретаг, і який вперше побачив світ у 2016 р., а у позаминулому – у 2024 – році вийшов, як відомо *Second Handbook of Academic Integrity* за редакцією Ітон Сари Елейн. Ці довідники дають можливість вивчати і порівнювати цілий спектр сучасних підходів до доброчесності у нас і в інших країнах.

У *Second Handbook of Academic Integrity* мені кинулася у вічі ідея, про яку майже не говорять в Україні, ідея про те, що академічна доброчесність насправді – складна міждисциплінарна галузь досліджень, що вимагає внеску і лінгвістів, і психологів, а ще – соціологів, антропологів, фахівців з викладання та навчання, математиків, бухгалтерів, юристів, філософів і навіть лікарів. Утім, на мою думку, у цьому ряду бракує представників мого фаху – політологів, які вміють добре розбиратися у суспільно-політичних процесах, прискіпливо розглядати їх під різними кутами зору, крізь різну оптику. Цей процес трудомісткий, але часом дає неочікувані результати, породжує все нові і нові запитання і таким чином підштовхує до подальших досліджень. Відтак, з моєї точки зору, для розкриття сутності академічної доброчесності в ході концептуалізації поняття варто враховувати не тільки певні чесноти (типу «не кради!», чи, іншими словами, не спокусися плагіатом, не обманюй, не будь шахраєм): зміст поняття має віддзеркалювати не просто правила гри, що розповсюджуються на всіх членів тієї чи іншої академічної спільноти, але в нашу оптику бачення концепту повинні потрапляти значно ширші академічні практики, пов'язані із приростом знань та їх виробництвом, із викладанням і навчанням, з розповсюдженням знань та обміном ними. Дослідження цих практик (тобто низки ландшафтів, які впливають на доброчесніть) спонукатиме досліджувати *не*доброчесність, *не*справедливість, безвідповідальність тих, як висловився наш геній Григорій Савович Сковорода, «хто душею низький», і в кого «найкраще з написаного і сказаного стає найгіршим».

Зрештою, третя моя заувага якраз стосується того, що піднімаючи питання академічної доброчесності, ми маємо усвідомлювати, що університет чи академія знаходяться в державі і в певному соціумі і залежать від них, і відчувають не тільки їх підтримку чи запити, але й тиск і, можливо, навіть загрози та, відповідно, пов'язані з ними ризики. Тобто висновок зводиться до того, що не університетом єдиним визначається наявність чи відсутність у ньому академічної доброчесності як такої. З урахуванням цього мене як політолога цікавить, у першу чергу, не те, *як треба, як повинно бути* з доброчесністю згідно до закону, чи відповідно до якогось уявного ідеалу, університетського кодексу, а питання – *чого доброчесність часто-густо відступає перед недоброчесними практиками? Чому таке є можливим?*

З якими викликами, загрозами і ризиками ми сьогодні зустрічаємося? З якими сучасними недоброчесними академічними практиками ми нині маємо справу у нас, в Україні? Мене цікавить банальне, на перший погляд, запитання: *де починає зароджуватися і де* та як *далі розвивається недоброчесність?* (Це, по-моєму, одне із ключових питань). Тобто поговоримо про реалії.

Аналіз педагогічних практик свідчить, що зі школи до університету приходять люди, у частини з яких вже добре розвинена (просто гіпертрофована) одна навичка – списування! Не залежно від того, чи установа навчання дитини звалася просто школою, чи «крутіше» – ліцеєм, або ж гімназією: усі вони допомогли опанувати навичку списування просто бездоганно. На жаль. Тобто перші «уроки шахрайства і обману» дає школа, на мою думку – при повній толерантності з боку низки батьків. Тож недоброчесність, підживлювану родиною, я б класифікувала мало не як вроджену. І цей спадок школи і деяких родин є досить відчутним і в студентській аудиторії, його відчуває, думаю, кожен викладач, слухаючи виступи студентів чи перевіряючи письмові роботи в антиплагіатних програмах. Взагалі це дуже цікаве заняття: читати персону студента під час вербальної чи невербальної комунікації і дізнатися все про школу, в якій він вчився, і про родину юних пані і панів. І цей своєрідний профайлінг родини, зауважу,

навіть тієї, що виглядає найблагополучнішою, дуже часто свідчить, що між дітьми і батьками в сім'ях – прірва недовіри. Можливо, саме через недоброчесність і подвійні стандарти?

А-от в університеті з'являються нові зваби для незміцнілих юних умів: купівля рефератів, курсових, дипломних. Утім, заради неупередженості, зазначу, що студенти, своєю чергою, не просто бачать, але й відчувають цінності викладача, доцента і професора, відчувають і бачать їх зміст, їх ієрархію та спрямованість. Студенти добре здатні розгледіти і відчути нашу з вами (викладачів) обмеженість, наші неспроможності і нашу недоброчесність, нездатність, у першу чергу, надати (наголошу особливо) сучасне і адекватне сьогоденню (а не актуальне для позавчорашнього дня**)** знання йому, студенту. Студент спостерігає і змушений спілкуватися з викладачем, який «колись» написав свою кандидатську чи докторську і з тим багажем роками і навіть десятиліттями ходить до молоді не оновлюючи (або оновлюючи мінімально) свій інтелектуальний багаж. Крім того, вживаючи евфемізмів, придивімося до неетичної поведінки викладача: це тоді, коли викладач закриває очі і на студентську, і на свою власну недоброчесність, можливо й корумпованість, виставляючи, приміром, максимальні оцінки за мінімальні зусилля з боку студента. Тож висновок: недоброчесність є плодом недоброчесної комунікації між тим, хто хоче вчитися і тим, хто нібито має вчити, забезпечуючи доступ студента не тільки, акцентую, до сучасного знання, але й забезпечуючи розуміння студентом доброчесності як суспільної цінності, яка в подальшому не аби як впливатиме на нього, його дітей та онуків. І про це, на мою думку, слід говорити регулярно, голосно і при кожній нагоді, рефлектуючи над ситуацією і в державних закладах вищої освіти і особливо у приватних. Адже наслідком стає те, що людина може мати 1–2 чи й 3 дипломи (думаю, що ви таких людей знаєте немало), але не мати знань і умінь, за які роботодавець готовий платити достойну зарплату. Наші діти поповнюють ряди прекаріату – класу, основна риса якого – нестабільність.

Після університету вже купуються докторські, кандидатські чи PhD дисертації. На мій телефон (напевно ж і на Ваші?) регулярно приходить реклама та пропозиції від «Академії статей», що базується у Львові. Її власники з гордістю заявляють (на своєму сайті), що працюють не тільки в Україні, але й у Казахстані, Йорданії, Узбекистані, країнах Балтії та Азербайджані. Тобто в республіках колишнього Совєтського Союзу і ще, як бачимо, в Йорданії, яка якимось чином затесалася в це *не*доброчесне товариство – в «Академію статей» (напевно в Йорданію поїхали наші люди?). Платіть – напишуть, платіть – опублікують. Ключове слово – платіть. А потім можете з гордістю заявляти, що ви опублікувалися в журналі, що індексується в найвідоміших метричних базах. А там, за допомогою цієї чи іншої «академії», станете і PhD, і доктором, і професором. І в аудиторію гордо зайдете, щоб нести нібито добре, мудре, вічне… Львів'яни із «Академії» розсилали по просторах Інтернету пропозицію покращити індекс Гірша будь-кому, хто готовий заплатити понад 450 гривень за одне посилання у чиїсь статті на Вашу публікацію. І ось тут Ви переступаєте через поріг студентської аудиторії з ого-го яким індексом Гірша та випромінюєте безмежну повагу до самого себе, але чомусь всезнаючі студенти разом з усіма вищезгаданими чеснотами (і чесністю, і довірою, і зі справедливістю з повагою, відповідальністю та мужністю), так би мовити, примружилися…, споглядаючи вас великого!

Напевно хтось із таких кандидатів, докторів філософії чи докторів і професорів береться читати курс з унікальною назвою – «Академічна доброчесність», але мене (звісно з деяким виключенням) зовсім не цікавлять їхні методики викладання, бо з мого (дуже суб'єктивного) погляду в тих методиках буде багато *напів*чесності, і *напів*справедливості, і *напів*поваги, але багато безвідповідальності і боягузтва. Ми зазвичай не ведемо мову про *напів*-, бо багатьох воно дратує! Ми не говоримо про *напів*чесність малоосвіченого кандидата і доктора (це напевно звучить як оксюморон, але такий оксюморон – не несподіванка, а наші реалії). Відтак, проаналізувавши ті, сказати б, цнотливі методики викладання (а в Інтернеті ж можна ознайомитися не з однією з програмок курсу «Академічної доброчесності» плюс навчальними посібниками, які, сподіваюся ви не заперечуватимете, так чи інакше віддзеркалюють методику викладання дисципліни), я дійшла висновку, що вони не сприяють (або сприяють дуже слабко!) розвитку критичного мислення у студента як майбутнього фахівця і громадянина України, не підводять його до евристичного захоплення цінностями! І ось тут ми виходимо на болючу проблему: відповідність диплома бакалавра чи магістра рівню необхідних для працевлаштування сучасних знань і умінь; відповідність наукового ступеня, наукового звання відповідному (високому) рівню професіоналізму; або просто – відповідність програмки курсу академічної доброчесності усім вищезгаданим чеснотам, що тісно пов'язані не тільки із українським законодавством, але й з академічною відвагою.

Зрозуміло, що університетам потрібні грошовиті студенти і їх батьки. Університету не хочеться відраховувати студентів, які, м'яко кажучи, не дотягують до рівня доброчесності. Тобто комерціалізація освіти дається взнаки. І це, по-моєму, одне з найактуальніших питань сьогодення: як зробити, щоб від комерції не страждала ні академічна освіта, ні університет, ні держава, щоб жоден з нас так чи інакше не потерпав від власної чи чужої недоброчесності?

Але давайте глянемо на університет очима звичайного смертного, пересічного обивателя, на якого справляють враження ці магічні слова – «університет» і «академія». Він не здогадується, що назва закладу освіти нині не гарантує якості освіти, як не гарантують приросту знань академічні інститути в складі НАНУ. Обиватель не знає, не задумується над цим, зрештою, не усвідомлює тонкощів процесу навчання, вироблення знань, їх продукування. Держава на все це закривала і часто-густо й нині закриває очі. Університетами десятиліттями керують незмінні ректори, як і інститутами в складі НАНУ, які роками не дають адекватної наукової продукції в адекватних, отримуваним зарплатам, пропорціях. Але і ректор, і директор інституту у своєму «заповіднику» завжди здатний організувати своєрідний астротерфінг на підтримку власної діяльності чи, точніше, бездіяльності. До того ж «освіжити» свій науковий образ в очах спільноти дозволяють нині не просто співавтори-раби, але й новий раб – штучний інтелект (ШІ), який (в епоху постплагіату) і напише, і відредагує і покаже широту словникового запасу нібито науковця. Але, на щастя, і тут маємо протиотруту – детектор ШІ. Як, сподіваюся, що стане своєрідною протиотрутою ухвалений 25 грудня минулого року Верховною Радою України Закон «Про академічну доброчесність», що має вступити в дію з 31 липня поточного року. Як і сподіваємося на те, що, врешті-решт, буде ухвалено законопроект, який позбавить «вічних ректорів» можливості перейменовувати університети і знову залишатися керівниками установ пожиттєво.

Шахраї дурять державу і суспільство. Але от питання – ми хочемо бути обдуреними? А чого хочуть наші діти? Давайте як можна частіше думати про наших дітей. Питання щодо того, як зміцнюється і на всі лади мімікрує *не*доброчесність – дуже актуальне. Тож, хочу акцентувати, що, обґрунтовуючи критерії кожної з чеснот, які в сукупності мають стати підґрунтям не лише для академічної доброчесності, а основою нашої держави, ми маємо аналізувати античесноти (такі, як недоброчесність і несправедливість або напівпрозорість, напіввідважність і т. д.), аналізувати антиподів, бути чесними самими з собою. Вважаю, що це завдання для кожного.

Зрозуміло, що коли ми будемо писати нові програми, підручники, статті чи проводити конференції, ми знову і знову підніматимемо питання академічної доброчесності як одне з найактуальніших, хоча й відчуватимемо, що концептуалізувати академічну доброчесність – складна справа; що обґрунтувати критерії, ледь вловимі маркери та прояви академічної недоброчесності в низці випадків теж буде дуже складно (адже корупція – річ непрозора і на рівні особистостей, і на рівні навчального закладу, і на рівні держави); що академічна доброчесність зумовлюється кожним з нас, кожним, хто в якихось випадках воліє не помічати, оминати і толерувати, або й старанно підживлювати недоброчесність (тим чи іншим способом). Тому перший крок на шляху до доброчесності робить (або не робить) кожен з нас самостійно. Тобто кожен має починати із себе і робити свій власний вибір. Це – найважче, але нам, я переконана, вдасться. І синергія наших вчинків убезпечить від саморуйнування кожного з нас (свідомого чи не свідомого), убезпечить і наші заклади освіти та науки, і, зрештою, нашу державу. Ми матимемо те, на що виявимося спроможними. Тож – єднаймося і Слава Україні!

КОРМАН М. М.,
доцент кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти,
кандидат історичних наук, доцент

КОНЦЕПЦІЯ НЕПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ПРОФЕСІЙНОГО ТА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкими соціально-економічними, технологічними та культурними змінами, що зумовлюють трансформацію освітніх парадигм і зростання вимог до професійної діяльності педагогів. В умовах глобалізації, цифровізації та прискорення темпів науково-технічного прогресу традиційні моделі освіти, орієнтовані на отримання знань «на все життя», втрачають свою ефективність. На зміну їм приходить концепція «освіти протягом життя», яка передбачає безперервний процес оновлення знань, розвитку компетентностей та особистісного зростання.

У цьому контексті особливого значення набуває концепція неперервного навчання як стратегічний ресурс професійної самореалізації, психологічної стійкості та адаптивності педагога. Сучасний учитель має не лише володіти фаховими знаннями, а й бути здатним до гнучкого реагування на виклики освітнього середовища, здійснювати рефлексію власної діяльності, інтегрувати інноваційні підходи та підтримувати власний професійний розвиток упродовж усього життя.

Концепція неперервного навчання ґрунтується на ідеї цілісного, системного й безперервного освітнього процесу, що охоплює всі етапи життєвого шляху особистості. Вона передбачає інтеграцію формальної, неформальної та інформальної освіти, створення гнучких освітніх траєкторій та орієнтацію на розвиток ключових компетентностей.

Неперервне навчання розглядається як багатовимірний процес, що поєднує професійний, соціальний і особистісний аспекти розвитку. Воно спрямоване не лише на оновлення знань, а й на формування здатності до самоосвіти, саморефлексії, саморегуляції та критичного мислення. У цьому контексті особливої ваги набуває розвиток самоосвітньої компетентності, яка виступає інтегративною характеристикою готовності особистості до постійного навчання та самовдосконалення.

Для педагогічної діяльності неперервне навчання є основою професійної мобільності, інноваційності та ефективності. Сучасний учитель має постійно оновлювати свої фахові знання, методичний інструментарій, психолого-педагогічну компетентність, що дозволяє йому відповідати динамічним вимогам освітнього середовища.

Професійний розвиток педагога в умовах освітніх реформ і суспільних змін потребує нових підходів, орієнтованих на активну позицію самого вчителя у власному навчанні. Неперервне навчання формує у педагога установку на постійне самовдосконалення, що сприяє розвитку таких якостей, як професійна відповідальність, автономність, рефлексивність та інноваційність.

Систематичне підвищення кваліфікації, участь у професійних спільнотах, педагогічних майстернях, тренінгах, конференціях, а також самоосвітня діяльність створюють умови для формування індивідуальної освітньої траєкторії педагога. Така траєкторія дозволяє враховувати особистісні потреби, професійні інтереси та специфіку освітнього середовища.

Водночас неперервне навчання виступає механізмом запобігання професійному вигоранню, яке є поширеною проблемою серед педагогічних працівників. Оновлення знань, освоєння нових методик, розширення професійних горизонтів сприяють збереженню мотивації, інтересу до педагогічної діяльності та емоційної залученості.

В умовах соціальної нестабільності, інформаційного перевантаження та підвищеного рівня стресових факторів особливого значення набуває психологічний аспект неперервного навчання. Воно виступає ресурсом формування життєстійкості педагога, забезпечуючи розвиток здатності до адаптації, емоційної саморегуляції та конструктивного подолання труднощів.

Неперервне навчання сприяє розвитку внутрішньої мотивації, позитивної професійної ідентичності та відчуття компетентності. Це дозволяє педагогу зберігати психологічну рівновагу, впевненість у власних можливостях та готовність до змін. У такому контексті навчання стає не зовнішнім обов'язком, а внутрішньою потребою, що підтримує особистісний ресурс і професійну стабільність.

Формування культури неперервного навчання в освітніх закладах створює сприятливе середовище для

професійної підтримки, взаємонавчання та обміну досвідом, що позитивно впливає на психологічний клімат педагогічного колективу.

Упровадження концепції неперервного навчання в систему педагогічної освіти сприяє формуванню нової моделі професійної підготовки та розвитку вчителя, орієнтованої на гнучкість, інноваційність і самостійність. Така модель дозволяє забезпечити відповідність професійної компетентності педагогів вимогам сучасного освітнього середовища.

Неперервне навчання виступає основою створення культури організаційного навчання в закладах освіти, що сприяє колективному професійному розвитку, обміну кращими практиками та підвищенню якості освітніх послуг. У цьому контексті педагог розглядається не лише як транслятор знань, а як активний суб'єкт інноваційних змін.

Концепція неперервного навчання є ключовим чинником професійного та особистісного розвитку сучасного педагога. Вона забезпечує формування самоосвітньої компетентності, життєстійкості, професійної мобільності та психологічної стабільності, що є необхідними умовами ефективної педагогічної діяльності в умовах динамічних суспільних змін. Перехід від моделі «освіта на все життя» до концепції «освіта протягом життя» зумовлює потребу в переосмисленні ролі вчителя як активного суб'єкта власного розвитку та носія культури навчання. Саме неперервне навчання створює підґрунтя для формування педагогів нового покоління — компетентних, гнучких, життєстійких і відкритих до інновацій.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття. Київ : Грамота, 2003. 512 с.
2. Лук'янова Л. Б. Неперервна освіта впродовж життя: теоретико-методологічні засади. Київ : Педагогічна думка, 2015. 360 с.
3. Сисоєва С. О. Освіта дорослих: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : ЕКМО, 2011. 420 с.

КОСТЕЦЬКИЙ С. М.,
учитель географії Тишківського ліцею Новоукраїнського району
Новомиргородської громади Кіровоградської області,
stas.kiev.com@gmail.com

ПРОЄКТУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ РІЗНОВЕКТОРНИХ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ

Сталий розвиток сучасного вчителя в цілому та вчителя географії зокрема постає складним процесом, який органічно поєднує в собі:

1. Розуміння суті процесів становлення й розвитку провідних ідей сталого розвитку. У цьому контексті вважаємо за доцільне процитувати напрацювання вчених, які пояснюють процеси становлення й розвитку провідних ідей сталого розвитку, задіюючи такі субпроцеси, як: «визначення ролі освіти в інформаційному суспільстві (ЮНЕСКО, 1992); визнання освіти індикатором сталого розвитку суспільства (2002); проголошення 2005-2014 років Десятиліттям освіти для сталого розвитку (ЮНЕСКО, 2002); визначення напрямів розвитку освіти і навчання для забезпечення сталого розвитку суспільства (ЮНЕСКО, 2009), віднесення людського потенціалу до ціннісних пріоритетів сталого розвитку суспільства. Людина має навчитися розуміти складність сучасного світу, ефективно співпрацювати, висловлюватися та діяти для позитивних змін у суспільстві (ЮНЕСКО, 2015), прийняття Порядку денного сталого розвитку до 2030 року (ЮНЕСКО, 2020), визначення ролі освіти у процесі зміни стилю життя людини, трансформації способу її дій та мислення для формування більш стійких суспільств» [6, с. 14].

2. Урахування впливу на процес становлення ідей сталого розвитку глобального, державного та регіонального соціо-економічного тла, у якому проявляється актуальне ставлення соціуму до оточуючого природного світу та розуміння взаємодії в системі «людина – природа». За А. Мартін [1], слід враховувати зміни, які зафіксовано в суспільній свідомості як спосіб взаємодії людини з природою: людина – підкорює і перетворює природу (1950–1967рр.) → людина використовує і охороняє природу (1968–1989рр.) → людина пізнає природу, розуміє її значення для власного життя, бережливо ставиться до природи, охороняє її (1992–2012рр.). А. Мартін [1] відносить до складників мети довгострокової стратегії сталого розвитку України створення гуманістично-безпечного суспільного середовища та розвиток здатності людини жити в гармонії з собою, суспільством і природою.

3. Урахування під час розвитку вчителів у цілому та вчителів географії зокрема напрямів, які б сприяли сталому суспільному розвитку. У контексті зазначено варто звернутися до напрацювань учених, які у статті про сталий розвиток суспільства [6] акцентують увагу як на розумінні власної причетності вчительської спільноти до процесів, які впливають на сталий розвиток суспільства, так і на усвідомленні потреби в нових знаннях і навичках, оволодіння якими відбувається «не просто всередині окремої людини, а всередині мереж та між мережами» [4, с. 15], тобто вчені привертають увагу до формування нових форм навчання для сталого розвитку суспільства, формування яких спричинено впливами реального та віртуального просторів.

4. Урахування динаміки змін на ринку праці. Аналізуючи динаміку цих змін, Т. Мієр, Л. Голодюк, В. Савош, Г. Бондаренко, Р. Шпіца-Павлюк, Н. Семеній, В. Прохоренко, вибудовують таку послідовність розвитку ринку праці з урахуванням зміни рольового призначення людини як суб'єкта економічного життя: людина як «робоча сила» → «трудовий потенціал» → «людський капітал» → «учасник розподілу праці між машинами та людьми» [2, с. 2316].

5. Розуміння процесу сталого розвитку вчителів географії як процесу, що передбачає активізацію діадного базису, який, відповідно до напрацювань В. Савоша, функціонально поєднує діади «розвиток – саморозвиток», «навчання – самонавчання», «виховання – самовиховання» [3, с. 114]. Відповідно до наукового доробку вченого, діадний базис слугує, по-перше, визначенню поля діяльності, у межах якого відбуватиметься сталий розвиток учителів у цілому та вчителів географії зокрема; по-друге, функціонально спрямовує на «фіксування актуальної діади "розвиток – саморозвиток" і перспективних полів її розгортання; зміни меж цих полів із використанням діад "навчання – самонавчання", "виховання – самовиховання" як розгорнутої в часі самоактивності, спрямованої на пошук себе, свого шляху, сприяння рефлексії, погляду в себе» [3, с. 99].

6. Усвідомлену самотурботу про постійний особистісний розвиток, враховуючи при цьому особливості вияву людської сутності у природному світі («Umwelt»), у світі взаємин з іншими людьми («Mitwelt») та у внутрішньому світі самої людини як особистості («Eiqenwelt») [5, с. 55]. Стосовно «Eiqenwelt», «кожен новий день свого життя потрібно зустрічати щоразу новою потребою у сутнісній самоідентифікації та визначенні свого місця у світі, а також відчувати та діяти відповідно до настирної потреби навчитися наново бачити світ й пізнавати нове» [7, с. 51].

Отже, аналіз сучасних різновекторних наукових поглядів сприяв виявленню напрямів, які мають бути враховані під час проєктування сталого розвитку вчителів географії. До таких напрямів слід віднести:

1. Розуміння суті процесів становлення й розвитку провідних ідей сталого розвитку.
2. Урахування впливу на процес становлення ідей сталого розвитку глобального, державного та регіонального соціо-економічного тла.
3. Урахування під час розвитку вчителів у цілому та вчителів географії зокрема напрямів, які б сприяють сталому суспільному розвитку.
4. Урахування динаміки змін на ринку праці та зміни рольового призначення людини як суб'єкта економічного життя: людина як «робоча сила» → «трудовий потенціал» → «людський капітал» → «учасник розподілу праці між машинами та людьми» [2].
5. Розуміння процесу сталого розвитку вчителів географії як процесу, що передбачає активізацію діадного базису, у якому функціонально поєднано діади «розвиток – саморозвиток», «навчання – самонавчання», «виховання – самовиховання» (за В. Савошем [3]).
6. Усвідомлену самотурботу про постійний особистісний розвиток за врахування функціональності трьох світів, а саме: природного світу «Umwelt»; світу взаємин з іншими «Mitwelt»; внутрішнього світу людини як особистості «Eiqenwelt» [5].

Список використаних джерел

1. Мартін А. М. Екологічна освіта в контексті сталого розвитку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. №217. С. 336–339.
2. Мієр Т. І., Голодюк Л. С., Савош В. О., Бондаренко Г. Л., Шпіца-Павлюк Р. І., Семеній Н. О., Прохоренко В. О. Проєктування напрямів роботи з абітурієнтами педагогічного університету з урахуванням результатів аналізу тенденцій на ринку праці та організації професійної орієнтації в закладі освіти. *Вісник науки та освіти*. 2026. №2(44), С. 2316–2330.
3. Савош В. О. Професійний розвиток учителів фізики в системі неперервної освіти: теорія і практика : монографія. Луцьк : Волинь Поліграф, 2020. 420 с.
4. Kidd T. T. A brief history of eLearning. In Web-based education: Concepts, methodologies, tools and applications. IGI Global. 2010. Pp. 1–8.
5. Miyer T., Holodiuk L., Omelchuk S., Savosh V., Bondarenko H., Romanenko L., Romanenko K. An overview of the continuous education system components in dimensions «Umwelt», «Mitwelt» and «Eigenwelt». *AD ALTA. Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. Vol. 11. Issue 1. Special XVII. Pp. 52–56.
6. Miyer T., Machynska N., Bondarenko H., Rudenko N., Romanenko L., Sukhopara I, Shpitsa R. E-learning in the conditions of the information economy as a factor in the development of future teachers for the sustainable development of society. *AD ALTA. Journal of Interdisciplinary Research*. 2023. Vol. 13. Issue 1. Special XXXII. Pp. 13–20.
7. Tabachkovsky V. Polysubstantial Homo: philosophical and artistic thought in search of «non-Euclidean reflectivity». 2005. С. 51.

КРАВЧЕНКО З. І.,
доцент кафедри сучасних методик навчання Харківської академії неперервної освіти,
кандидат педагогічних наук,
zoyakrav@urk.net

СЕРТИФІКАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ – ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

Інтеграція України в загальноєвропейський освітній простір потребує певних реформ в системі освіти України. Тому надзвичайно актуальним є забезпечення якості освіти та впровадження кращих світових практик. Реалізація цих завдань закладена в зовнішньому оцінюванні професійних компетентностей педагогічних працівників – у процедурі сертифікації. Метою сертифікації є виявлення педагогічних працівників з високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання, та заохочення їх до впровадження та поширення нових освітніх технологій. Важлива роль у забезпеченні якості освіти належить саме вчителю математики і залежить від його професійності, вмінню навчати дітей думати, аналізувати, зіставляти та порівнювати, використовувати математичні знання в повсякденному житті. [1]

Дослідження показали, що одним з реальних шляхів підвищення якості освіти є розробка науково обґрунтованих методичних систем навчання математичних курсів, які б забезпечували інтенсифікацію процесу навчання.

Слід відмітити достеменні виклики сертифікації вчителів математики: труднощі з незалежним тестуванням та розумінням нових трудових функцій, брак навичок самооцінювання та рефлексії, складність у створенні професійного портфоліо, нерівномірна методична підготовка та стрес.

Метою статті є проаналізувати результати анкетування вчителів щодо їх мотивації та готовності до участі в сертифікації та окреслити проблеми, що стоять на заваді успішній участі вчителів у процедурі сертифікації.

Нами було проведено анкетування серед вчителів математики Харківщини. На питання анкети: які фактори є для вас найбільш вагомими стимулами для участі в процедурі сертифікації, були отримані наступні відповіді респондентів: 1) 72% – отримання щомісячної надбавки у розмірі 20% до заробітної плати протягом трьох років), 2) 50% – бажання об'єктивно оцінити власний рівень професійної майстерності («самоперевірка»), 3) 25% – отримання доступу до спільноти вмотивованих освітян та обміну досвідом, 4) 25% – підвищення професійного престижу та визнання серед колег і батьків.

На питання, якої професійної допомоги ви потребуєте для успішної підготовки до сертифікації, вчителі відповіли так:

1) 56% – проведення тематичних вебінарів з розбором типових тестових завдань незалежного тестування, 2) 52% – можливість обміну досвідом («живі» зустрічі) з вчителями, які вже успішно пройшли сертифікацію, 3) 49% – спілкування на практичних майстерках щодо підготовки самопрезентації та вивчення практичного досвіду, 4) 37% – відвідування курсів/спецкурсів з нормативно-правового забезпечення, підготовки до участі в сертифікації та критеріїв оцінювання професійних компетентностей, 5) 21% – отримання консультацій щодо використання ШІ та сучасних цифрових інструментів в освітньому процесі.

Проаналізувавши результати анкетування ми включили до розкладу занять курсів підвищення кваліфікації в кожну групу тему «Сертифікація вчителів математики: особливості, стратегії підготовки». В рамках програмно-цільового проєкту «Методичний супровід та професійне зростання вчителів Харківської області в процесі сертифікації» провели вебінар «Сертифікація: бути чи не бути», на якій запросили сертифікованих вчителів. Вчителі математики проявила велику зацікавленість під час проведення такого вебінару. Як показали результати сертифікації минулих років найбільші утруднення виникли у вчителів математики під час складання тесту з підрозділу програми сертифікації: «Комунікація державною мовою з дотриманням норм української літературної мови» [2], тому був запропонований спецкурс «Український правопис – це доступно». Крім цього на кожному занятті курсів підвищення кваліфікації вчителів математики розбираються завдання тесту відповідно до програми занять.

Узагальнюючи, зазначимо, що необхідно створення науково обгрунтованої моделі супроводу в системі післядипломної освіти, яка перетворює формальні вимоги на реальне підвищення професійної майстерності.

Список використаних джерел

1. Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації (вчителів математики) https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2025/01/Metodika_ekspertnogo_ocinyuvannya_matematika.pdf

2. Звіт (2025) про проведення незалежного тестування фахових знань та вмінь педагогічних працівників. Том ІІ ZVIT-NT_2025-Tom_2.pdf

КРАВЧЕНКО Є. М.,
заступник директора з навчально-методичної роботи,
Комунальний заклад «Прилуцький фаховий медичний коледж» Чернігівської обласної ради
zhenya.mi21@ukr.net

ТЕСТУВАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Дистанційне навчання – це спосіб отримання освіти із використанням комп'ютерних та сучасних інформаційних технологій, що надає студентам змогу навчатися на відстані, без відриву від роботи та виїзду за кордон. Серед інших назв дистанційного навчання використовуються і такі, як «відкрита освіта», «електронна освіта», «віртуальне навчання» тощо. На відміну від заочного навчання, з яким часто порівнюють дистанційну форму, остання передбачає не лише постійну самоосвіту та роботу з засвоєння знань, а і постійний контакт як із викладачами, так і з іншими студентами, в той час як заочна форма освіти передбачає спілкування з викладачем лише декілька разів на рік [1].

Дистанційна форма навчання має ряд беззаперечних переваг. Зокрема, здобувач вищої освіти може навчатися у зручний для нього час, звичному оточення та у відносно автономному темпі [2]. Проте, система дистанційного навчання має і недоліки. По-перше, для успішної корекції навчання та адекватного оцінювання важливо мати безпосередній контакт із здобувачем. Крім того, неможливо точно перевірити, чи саме та людина працює, виконує завдання чи це робить хтось інший. Тому остаточний контроль якості знань все ж таки проводиться на очній сесії. Крім того, не у всіх населених пунктах є можливість доступу до мережі Інтернет-зв'язку. І найголовніше, при дистанційному навчанні втрачається безпосередній контакт між викладачем та студентом [3]. При тривалому дистанційному навчанні студент перестає правильно формулювати свої думки, висловлюватись та проводити дискусійне обговорення.

Досвід використання дистанційної форми навчання виявив іще одну особливість, а саме – велике навантаження на зір у зв'язку з необхідністю тривалий час перебувати за комп'ютером. Сучасні проблеми пов'язані з епідеміологічною ситуацією вимагають від викладачів все більшого стимулювання до вдосконалення системи об'єктивної оцінки якості знань. У зв'язку з цим постає питання трансформації методики підсумкового та тестового контролю на використання більш ефективніших, цікавіших засобів, а це – on-line тестування та контролю знань, що нам дають новітні технології.

У вищих закладах всього світу, відповідно до систем освітнього процесу, оцінювання навчальних досягнень студентів проводиться за допомогою електронних тестів. Це доводить актуальність даного питання у зв'язку із певними фактами, які мало досліджені та потребують вдосконалення, так як даний інструмент є продуктивним у навчальному процесі підготовки фахівців різних спеціальностей та форм навчання. Метою статті є аналіз, вдосконалення існуючих інструментів підсумкового та тестового контролю знань, призначених для діагностики якості засвоєння інформації, що набувають здобувачі аудиторно чи самостійно в процесі навчання.

Модернізація контролю навчального процесу потребує сучасної комп'ютерної техніки та засобів комунікації, що не є перешкодою у його активному використанні. Проведення on-line електронного контролю знань є основою отримання об'єктивної незалежної оцінки рівня навчальних досягнень здобувачів (знань, інтелектуальних умінь і практичних навичок).

Електронне тестування – це процедура атестації, встановлення відповідності особистісної моделі знань, нової необхідної стандартизованої моделі. Стає зрозумілим, що контроль – це сама процедура управління навчанням і є невід'ємним елементом самого процесу, а тестування це є процедура встановлення факту: володіє здобувач матеріалом чине володіє. Необхідно зазначити, що саме для викладачів електронний контроль має суттєвий перелік переваг перед традиційною формою контролю якості знань: надає можливість оперативної перевірки знань великої кількості здобувачів одночасно; звільняє викладача від виконання рутинної роботи та

організації масового контролю, що додає більше часу на вдосконалення своєї професійної діяльності, на розробку та використання новітніх засобів; збільшується можливість реалізації індивідуальної роботи із здобувачами, яка в новій системі освіти є однією із основних компонентів, так як здобувач отримує третину знань самостійно. Електронний контроль має також перелік недоліків, а саме: зменшення мовного контакту здобувача із викладачем; стандартизоване мислення, де нехтується рівень розвитку особистості; трудомісткість процесу – на розробку комплексу завдань потрібно багато часу. Ефективність методу тестування полягає в наступному: здобувача, який пройшов on-line електронне опитування, можна оцінити, отримавши час виконання завдання і кількість вірно виконаних питань. Слід відзначити, що система забезпечує ефективну перевірку та моніторинг навчальної діяльності як окремого здобувача, так і цілої групи, що ефективно використовувати для самостійної роботи та нової дистанційної форми навчання [4].

Результати досліджень показують, що використання онлайнового електронного опитування покращує якість перевірки знань, формує позитивне ставлення до предмету навчання та об'єктивно і оперативно здійснює контроль викладачем. Зокрема якісно можна здійснити online тестування на платформі Vseosvita та за допомогою сервісів Google, які дозволяють зробити тест закритим, що дає змогу приховати питання від студентів. Перспективою подальшого дослідження, вважаю розробку нових форм електронного контролю знань з усіх дисциплін, так як вони полегшують роботу викладача та якісніші при зрізі знань і є актуальними в європейській системі. Висновки. Отож, розробка і використання on-line електронного опитування знань здобувачів є необхідною в умовах кредитно-модульної системи у вищих навчальних закладах І-ІІ рівнів акредитації, так як сприяє підвищенню якості знань здобувачів та ефективності контролю в процесі навчання а також економії часу на заняттях, формуванню незалежної самооцінки здобувачів.

Список використаних джерел

1. Що таке дистанційна освіта: як вона працює? [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.vsemisto.info/osvita/2355-sho-take-vysha-osvitajak-vona-prazjuje.
2. Биков В.Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України / В.Ю. Биков // Інформаційне забезпечення навчально- виховного процесу: інноваційні засоби і технології : кол. Монографія / В.Ю. Биков, О.О. Гриценчук, Ю.О. Жук та ін. / Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. К. : Атіка, 2015. С. 77–140.
3. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації / Н. Клокар // Шлях освіти. 2012. № 4 (46). С. 38-41.
4. Сидорчук Л.А. Впровадження інформаційних технологій в навчальний процес вищих шкіл *Проблеми педагогічних технологій: збірник наукових праць*. Луцьк : ЛІРоЛ, 2010. Вип. 1. С. 280–286.

КУЛИК Є. В.,
професор кафедри професійної освіти та дизайну,
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка,
доктор педагогічних наук, професор,
e-kyluk@ukr.net
КОНДОР М. Ю.,
аспірант, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, факультет технологій та дизайну, м. Полтава, Україна, вчитель української мови та літератури, ПЗЗСО ІІ-ІІІ ступенів, «Гімназія А+»,
mari.ann392@gmail.com

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Наміри України інтегруватися в ЄС актуалізує проблему зміни буттєвої орієнтації українського суспільства. Серед пріоритетних проблем – це зближення освітньої політики України до стандартів Європейського освітнього простору (European Commission, 2020-2025), який формує систему сучасних особистих і суспільних цінностей. Аналіз сучасного стану освітньої політики України (технологічної зокрема) в контексті створення єдиного освітнього європейського простору дозволяє констатувати, що система освіти в Україні за своєю структурою і змістом не відображає потреби економіки країни і не виконує основну функцію освіти: формування суспільства на засадах загальноєвропейських цінностей.

В українському сцієнтично-технократичному суспільстві сформувалися галузеві знання, які породили професійні спеціалізації. Сформувалася відповідна культура освоєння знань і їх використання у практичній діяльності, яка поширювалася на культуру проектування й виробництва товарів і засобів виробництва, культуру їх споживання, культуру експлуатації, культуру утилізації відходів виробництва й функціонування людини, тобто технологічну культуру. Оскільки сучасна система цінностей формується за рахунок розвитку науки і технології, то українську систему технологічної освіти, її зміст необхідно модернізувати в контексті загальноєвропейських цінностей.

Аналіз освітніх стратегій країн ЄС показав, що освітня політика у сфері технологічної освіти і професійної підготовки викладачів технологій із самого початку створення ЄС була направлена на розбудову інтеграційних процесів формування загальних цінностей і цілей розвитку (розробка освітньої політики Європейської Комісії) так і в напрямку національних та транснаціональних досліджень. Проведений аналіз літератури дозволяє констатувати (за Інгларт (1971)), що система цінностей змінюється в просторі й часі. При цьому, встановлено що існує два основні механізми впливу технологій на цінності: матеріальні і ідеологічні. Матеріальні впливи технологій виражаються через трансформацію артефактів (перехід від: дискретних радіодеталей до мікросхем; від комп'ютера до смартфона; від дротової передачі інформації до лазерної і т.п.) і відповідну взаємодію людини з фізичним середовищем, ресурсами, конструкціями, фізико-хімічними процесами. При цьому (за Полом Вербеком) технологіям належить функція посередництва між людьми та оточуючим світом. Ідеологічні механізми впливу технологій на цінності виражаються у зміні ідей (культури), представлених у свідомості людей, їх відношення до світу, під впливом технологій: зміна культури виробництва (ресурсоефективність), зміна культури споживання (ремонтоздатність,

утилізація відходів і т.п.) зміна культури експлуатації (енергоефективність, екологічна безпека і т.п.), зміна культури взаємодії людини з природою (сталий розвиток)). Сюди відноситься зміна культури освоєння знань (саморозвиток, самонавчання, особисті освітні траєкторії і т.п.), активна участь педагогів в освітній політиці регіону і держави.

Оскільки «сталий розвиток», «стійкість» набули ознак нової цінності, яка з'явилася в результаті усвідомлення про вплив технологій на оточуюче середовище й відображає вплив глобальної економіки на регіональні й місцеві економіки, то можна констатувати суттєвий вплив технологій на моральні переконання особистості. Тому, в методологію формування буття українців, через технологічну освіту, поряд із діяльнісним підходом, в пізнанні світу необхідно використовувати буттєво-онтологічний підхід. Що дозволить у навчальний процес вивчення технологій поряд із раціональними знаннями впровадити використання й освоєння ірраціональних знань. Такий стан справ вказує на необхідність зміни парадигми змісту викладання технологій у системі освіти України від початкової школи до підготовки вчителів технологій.

У теорії технологій зміст поняття «технології» необхідно розглядати в контексті двох підходів. Матеріалістичний підхід (матеріалістично-інструменталістське розуміння) – дозволяє розглядати технології як матеріальні артефакти (сировина, інструменти, технології, конструкції – матеріальні артефакти (молотки, комп'ютери, ядерні бомби і т.п.). Інституціоналістично/ідеалістичний (культуралістичний) підхід (абстрактне соціальне розуміння) – дозволяє включати у розуміння технологій культуру та соціальні інститути («цінності», «демократія», «верховенство права», «вільний ринок» і т.п.) які дозволяють скеровувати розвиток технологій і їх вплив на особистість і суспільство.

У такому контексті (впливу технологій на систему цінностей) актуалізується проблема зміни змісту викладання технологій, вибір системи особистих і суспільних цінностей українського суспільства. Такий підхід висуває нові вимоги до системи підготовки майбутніх викладачів технологій. Крім класичної знаннєвої парадигми, яка орієнтується на трансляцію зразків минулої культури, в мету професійної підготовки необхідно включати проблеми підготовки людини до життя у суспільному оточенні, що постійно змінюється, через розвиток у неї таких універсальних культуротворюючих здібностей, як критичне мислення, розуміння, рефлексія, креативність, комунікабельність тощо. Тому, якщо ми намагаємося прогнозувати напрямок розвитку технологічної освіти в Україні, модернізувати зміст технологічної освіти в контексті європейських цінностей, то повинні розуміти необхідність виходу за рамки предмету «Технології» і його інтеграції з предметами які формують технологічну культуру особистості в контексті сталого розвитку.

ЛИСТОПАД О. А.,
завідувач кафедри дошкільної педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
доктор педагогічних наук, професор,
lystopad.oa@pdpu.edu.ua
ЛИСТОПАД Н. Л.,
викладач дошкільних дисциплін,
Комунальний заклад «Одеський педагогічний фаховий коледж»,
кандидат педагогічних наук,
natasha.listopad@gmail.com

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЦІННІСНИЙ ІМПЕРАТИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

У сучасних умовах розвитку освіти особливої актуальності набуває проблема забезпечення академічної доброчесності як важливої складової професійної діяльності педагога. Активні процеси цифровізації освіти, розширення доступу до інформаційних ресурсів, а також інтеграція української освітньої системи до європейського освітнього простору зумовлюють зростання ролі етичних норм і принципів у професійній діяльності науково-педагогічних та педагогічних працівників. Академічна доброчесність розглядається як сукупність морально-етичних принципів і правил, яких мають дотримуватися учасники освітнього процесу під час навчальної, наукової та професійної діяльності [5, с. 98]. Її дотримання забезпечує формування атмосфери довіри, взаємної поваги та відповідальності в освітньому середовищі. Академічна доброчесність виступає важливою складовою професійної культури педагога, оскільки визначає рівень його відповідальності, наукової чесності, педагогічної етики та здатності формувати відповідні цінності у здобувачів освіти [3, с. 26].

Поняття академічної доброчесності посідає важливе місце у сучасному освітньому дискурсі та розглядається як система морально-етичних принципів і норм, що регулюють поведінку учасників освітнього процесу під час навчальної, наукової та професійної діяльності [1, с. 31]. У національному освітньому законодавстві академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів і встановлених правил, яких мають дотримуватися учасники освітнього процесу з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень. Таке трактування закріплено у Законі України «Про освіту», де академічна доброчесність визначається як система принципів і правил, спрямованих на забезпечення чесності та прозорості освітньої і наукової діяльності.

Нормативне закріплення принципів академічної доброчесності в освітній політиці спрямоване на формування відповідальної академічної спільноти, утвердження культури чесності та забезпечення якості освітньої й наукової діяльності. Особливої ваги набуває дотримання педагогами базових принципів академічної доброчесності, які визначають етичні стандарти їхньої професійної поведінки [1, с. 31]. До основних принципів академічної доброчесності належать: чесність у навчальній і науковій діяльності, відповідальність за результати власної роботи, дотримання авторських прав, об'єктивність оцінювання результатів навчання, а також повага до інтелектуальної праці інших [3, с. 26]. Дотримання цих принципів сприяє формуванню культури академічної відповідальності та забезпечує довіру до результатів освітньої діяльності.

У педагогічній діяльності академічна доброчесність виступає важливим складником професійної культури

педагога, оскільки поєднує морально-етичні цінності, професійні норми та педагогічну відповідальність. Вона визначає не лише якість наукової та освітньої діяльності, а й формує систему цінностей, що транслюється педагогом у процесі взаємодії зі здобувачами освіти. Дотримання принципів академічної доброчесності є важливою умовою формування етичної культури освітнього середовища та розвитку відповідальної академічної спільноти. Академічна доброчесність є важливим складником професійної діяльності педагога, оскільки безпосередньо впливає на формування педагогічної етики, професійної відповідальності та атмосфери довіри в освітньому середовищі [1, с. 31]. Дотримання принципів академічної доброчесності сприяє підвищенню якості освітнього процесу, забезпечує прозорість результатів навчання та формує культуру відповідального ставлення до інтелектуальної праці.

У структурі професійної діяльності педагога академічна доброчесність проявляється у різних аспектах освітньої та наукової роботи. Передусім це коректне використання джерел інформації, дотримання правил цитування та посилання на наукові джерела. Важливим є формування культури академічного письма та наукової коректності, що передбачає відповідальне ставлення до використання результатів досліджень інших авторів. Не менш значущим аспектом є недопущення проявів академічної недоброчесності, зокрема плагіату, фабрикації та фальсифікації результатів наукових досліджень. Важливу роль відіграє також об'єктивність оцінювання результатів навчання здобувачів освіти, що забезпечує справедливість та прозорість освітнього процесу [3, с. 26].

Особливого значення набуває здатність педагога формувати у здобувачів освіти цінності чесності, відповідальності та поваги до інтелектуальної власності. Педагог виступає не лише носієм академічної культури, а й активним суб'єктом її трансляції в освітньому середовищі. Саме через педагогічну діяльність відбувається формування культури академічної доброчесності, що є важливою умовою розвитку відповідальної академічної спільноти. Формування культури академічної доброчесності є важливою складовою професійної підготовки майбутніх педагогів. У сучасному освітньому середовищі особливого значення набуває системний підхід до розвитку цінностей академічної чесності, відповідальності та поваги до інтелектуальної власності. Такий підхід передбачає інтеграцію відповідної проблематики у зміст освітніх програм, організацію спеціальних освітніх заходів та створення сприятливого академічного середовища.

Одним із ефективних напрямів формування культури академічної доброчесності є інтеграція цієї тематики у зміст професійної підготовки майбутніх педагогів. Зокрема, доцільним є проведення тематичних занять, лекцій та практичних семінарів, присвячених питанням академічної етики. Прикладом таких заходів можуть бути лекція «Академічна доброчесність як основа професійної діяльності педагога», практичний семінар «Правила академічного письма та культура цитування», а також тренінг «Запобігання академічному плагіату в освітньому середовищі». Важливим напрямом є розвиток дослідницької культури здобувачів освіти, що передбачає їх залучення до науково-дослідної діяльності, участі у студентських наукових гуртках та конференціях. З цією метою можуть проводитися такі заходи, як науково-методичний семінар «Академічна доброчесність у наукових дослідженнях студентів», круглий стіл «Етика наукової діяльності майбутнього педагога», а також студентська конференція «Культура академічної чесності у сучасному освітньому просторі» [4, с. 12].

Ефективним інструментом формування академічної доброчесності є використання сучасних цифрових засобів перевірки академічних текстів. У цьому контексті доцільним є проведення практикумів, наприклад «Використання систем перевірки академічних текстів на плагіат», або воркшопу «Цифрові інструменти забезпечення академічної доброчесності». Не менш важливим є формування навичок академічного письма та розвиток рефлексії щодо результатів власної навчальної і наукової діяльності. З цією метою можуть організовуватися майстер-класи «Основи академічного письма для майбутніх педагогів», тренінги «Критичне мислення та відповідальність у науковій діяльності», а також дискусійні платформи «Цінності академічної доброчесності в освітньому середовищі».

Академічна доброчесність є важливою ціннісною основою професійної діяльності педагога та визначає рівень його професійної культури, педагогічної етики й відповідальності у здійсненні освітньої та наукової діяльності. Дотримання принципів академічної доброчесності сприяє утвердженню чесності, прозорості та взаємної поваги в освітньому середовищі. Формування культури академічної доброчесності у процесі підготовки майбутніх педагогів має здійснюватися системно та цілеспрямовано шляхом інтеграції відповідної тематики у зміст професійної підготовки, розвитку дослідницької культури здобувачів освіти, формування навичок академічного письма та використання сучасних цифрових інструментів перевірки академічних текстів, що є необхідною умовою професійного становлення майбутніх педагогів та їх успішної діяльності в умовах сучасного освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Доценко І. О. Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2022. № 32. С. 31–42. DOI: https://doi.org/10.32626/2309-9763.2022-32-31-42
2. Листопад О. А., Мардарова І. К., Листопад Н. Л. Становлення професійної ментальності здобувачів освіти в освітньому процесі закладів вищої і фахової передвищої педагогічної освіти. *Перспективи та інновації науки (Серія «Психологія», Серія «Педагогіка», Серія «Медицина»).* 2024. №10 (44) С. 323–335. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10(44)-323-335
3. Листопад О. А., Мардарова І. К., Листопад Н. Л. Формування моральних цінностей у здобувачів освіти для профілактики академічної недоброчесності. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. *Педагогічні науки.* 2024. Вип. 2 (55). С. 26–38. DOI : https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-2-55-26-38
4. Листопад О. А., Мардарова І. К., Освітній вебквест як інструмент дистанційної освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки.* 2024, Вип. 1 (54). С. 12–21. DOI : https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-1-54-12-21
5. Ульянова Г. О., Бааджи Н. П. Академічна доброчесність як основа академічного успіху. *Правова позиція.* 2022. № 4 (37). С. 98–103. DOI https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-4.18

ЛИХОЛАТ С. Є.,
вчитель фізики ТНВК ШПЛ №2
svitlat26@gmail.com

РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ РОЗВИТКУ ТА ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ І АДАПТАЦІЇ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА В ОСВІТІ

Освіта – це магніт для суспільства! Ми є осередком незламних освітян! Основним нашим завданням є зберегти якість, цінність та національну ідентичність освіти і донести їх до кожного учня! Освіта має сенс лише тоді, коли кожен є самим собою! Слухати, розуміти, вірити - це і є освіта! А наші учні і є світлом культури, віри, надії у наше майбутнє!

На мою думку, зараз проходить занепад освіти, коли носії інтернету, забирають розвиток дитячого розуму, час, зір, здорову поставу. Час, коли немає дітей «чомучків» і вчитель вже не шукає відповіді на запитання учнів-розумників, щоб бути на хвилі, на щабель вище. Все розкаже чат GPT, все є в ГДЗ, але у дітей, навіть, немає бажання переписати. Лінь, бездіяльність, незаінтересованість, немає концентрації, неуважність учня, порушення дисципліни, неповага є основними проблемами, з якими на сьогодні стикається сучасний вчитель.

На вчителя вчитись, будь-яка людина не піде. Вчитель це покликання, це місія, це мрія, це мотор, який заводить навчальний процес. Вчитель без енергії, це як воїн, який не хоче воювати, він є лишнім балансом для освіти, його не можна допускати до навчального процесу. Зараз панують правила НУШ, компетентності, якими просякнуте освітнє середовище, а людяності, добра, розуміння, часу вислухати, підтримати і допомогти, на жаль бракує. Сучасного вчителя з'їли постійний пошук заробітків грошей, тому, що навіть при повному навантаженні годин, він не може прогодувати сім'ю. Про який розвиток і адаптацію ми можемо говорити, якщо за пірамідою потреб Маслоу творчість є на останньому місці?! [1, с. 2].

Рис.1

Але є і інші позитивні сторони освітнього процесу. Якщо колись розвиток педагога вимагав запису у бібліотеках, переписування даних з архівів, живого діалогу з очевидцями, написання і викладення справжніх думок, то тепер ми можемо усе дізнатись з інтернету, зекономивши час. Сертифікація вчителів конкурси, курси підвищення кваліфікації, нові знайомства, досліди допомагають швидше стати на ноги сучасному вчителю.

З нову ж таки, це важко бо за статистикою на державному рівні у січні 2026 після підняття заробітних плат, надбавок середній рівень по школах з роками все солодшає: спеціаліст (11 розряд) – отримує 6 836 гривень, з підвищенням ближче до 10 тисяч. Перша категорія (12-13) – 7356-7877, вища (14) – понад 11 тисяч, а якщо вчитель має 15+ років стажу, то 21 700 гривень [2, с. 1].

Для порівняння, хочу навести приклад з електронного сайту пошуку роботи, наприклад мережі зручних маркетів Сім23 та Сімі, де простий касир- продавець отримує заробітну плату від 20 900 до 25 500 грн [3, с. 1].

Тепер питання: чи варто бути вчителем? Хто вони вчителі? Люди доброї волі? Воїни, які кожного дня борються з собою, розуміючи, що їхня професія знецінена на рівні держави?

Як і чим повинен мотивувати себе сучасний вчитель? Чесно, тепер треба мотивувати вчителів, а вже потім мотивувати учнів до навчання. Якщо коротко, то однією любов'ю до дітей довго не "протримаєшся", коли базові потреби не закриті. І це не слабкість, а нормальна людська реальність.

Любов до професії – це сенс. А гроші – це ресурс. Проблема не виникає, коли: сенс є, а ресурсу немає. Між нами вчителями повинна бути мотивація, щоб «не переконати себе терпіти», а в тому, щоб: зберегти сенс «любові до дітей і викладання» і паралельно знайти ресурс:

- гроші;
- енергію;
- стабільність

Гроші в нашому житті є «на дорозі», їх можна просто збирати, і деякі вчителі це вже роблять: поєднують державну роботу і репетиторство, проводять онлайн-уроки дітям сімейної форми навчання, створюють і продають навчальні матеріали на платформі Всеосвіта. Це принаймні дозволяє не йти з професії, але вижити фінансово. Ми маємо розуміти, що ми не «зраджуємо наше покликання», а ми просто зберігаємо себе. «Я хочу залишитись у професії, але так, щоб не руйнувати себе». Фінансова нестабільність породжує тривогу, перевтома дає вигорання, а відчуття несправедливості викликають злість і апатію. А ти маєш формувати учнів, творити людей, бо ти взірець! Ти маєш не просто відчитати уроки, а зробити його живими, щоб кожен учень почув, зрозумів, відкрився і повторив. Ти є паливом навчального процесу, ресурсом, якого не заміниш, твоя професія поряд з елітою: лікарями і священниками!

Хочу сказати, що сучасна освіта швидко змінюється, і разом із нею змінюємось ми, як педагоги. Сьогодні вчителю вже недостатньо лише добре знати свій предмет — важливо вміти бути гнучким, щоб добре заробляти,

вміти працювати з найновішими технологіями, і постійно розвиватися. У адаптації сучасних педагогів залишається чимало труднощів, які можуть впливати на бажання вчителя залишатися в школі. Тому, важливо не лише оновлювати зміст педагогічної освіти, а й створювати умови, у яких сучасний педагог почуватиметься впевнено. На мою думку, у майбутньому варто більше уваги приділяти пошуку реальних механізмів підтримки педагогів і адаптації їх до сучасних умов, адже саме від цього залежить якість освіти в цілому.

Отже, підготовка і підтримка вчителя сьогодні — це не другорядне питання, а одна з ключових умов розвитку всієї освітньої системи. І вершиною стане, коли кожен сучасний педагог скаже: «Я живу життя своєї мрії!»

Список використаних джерел

1. Піраміда потреб Абрагама Маслоу. *Вікіпедія.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Піраміда_потреб_Абрагама_Маслоу (дата звернення: 25.03.2026).
2. Про гроші й не тільки: 12 новацій для вчителів та школярів у 2026 році URL: https://osvitoria.media/experience/pro-groshi-j-ne-tilky-12-novatsij-dlya-vchyteliv-ta-shkolyariv-u-2026-rotsi/#:~:text=Зростуть%20посадові%20оклади,для%20вас%20Калькулятор%20зарплати%20вчителя (дата звернення: 24.03.2026).
3. Robota.ua : сайт роботодавця URL: https://robota.ua/company3037625/ (дата звернення: 20.03.2026).

ЛУКІНА Т. О.,
головний науковий співробітник відділу моніторингу та оцінювання якості загальної середньої освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктор наук з державного управління, професор,
tata_lukina@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОСВІТНІХ МОНІТОРИНГІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ

Професійний розвиток педагогів, зокрема вчителів закладів загальної середньої освіти, є однією з найголовніших умов ефективного впровадження освітніх реформ і нововведень, реалізації успішного навчального процесу та поліпшення якості освіти. Професійний розвиток вчителів являє собою неперервний процес використання формальних і неформальних можливостей навчання, які поглиблюють та удосконалюють їх професійну компетентність, у тому числі, знання, переконання, мотивацію та навички саморегулювання [9]. Одним з поширених способів професійного розвитку педагогів є їхня участь у різноманітних програмах підвищення кваліфікації [7], ефективність яких, у свою чергу, визначається змістом цих освітніх програм, ступенем їх адаптації до освітніх та професійних потреб вчителів, а також рівнем врахування результатів емпіричних досліджень (даних моніторингів якості освіти та освітніх оцінювань).

Україна має значний досвід функціонування системи підвищення кваліфікації та реалізації різноманітних програм професійного розвитку педагогів. Водночас, наявна вітчизняна практика організації такого навчання та розробки відповідних освітніх програм не завжди відповідає реальним викликам [3], не повною мірою задовольняє освітні потреби вчителів і часто носить формальний характер [1], що зумовлено домінуванням принципу виконання нормативу з підвищення кваліфікації, а не досягнення професійних змін, високою інституційною інертністю системи підвищення кваліфікації, низьким рівнем розвитку та використання доказової педагогіки, а також слабкою трансформацією результатів моніторингових досліджень у сфері освіти у зміст освітньо-професійних програм навчання педагогів.

Отже, питання використання результатів моніторингових обстежень [2] для розробки ефективних програм професійного розвитку вчителів набуває особливого значення у контексті диверсифікації ринку освітніх послуг з підвищення кваліфікації педагогів (урізноманітнення суб'єктів, форматів, змісту та моделей надання освіти), що веде до зростання конкуренції, гнучкості й варіативності освітніх пропозицій. Як підкреслюють A. Popova та ін., ефективні програми підвищення кваліфікації вчителів визначаються через характеристики, «які підтверджені емпіричними даними», що свідчить про необхідність їх розроблення з урахуванням результатів досліджень і конкретних умов професійної діяльності [8].

Численні дослідження зарубіжних і вітчизняних вчених підтверджують тезу про те, що запорукою успіху при складанні програм професійного розвитку педагогів є застосування підходу (так званого *evidence-based approach*), заснованому на використанні результатів моніторингів якості освіти та порівняльних опитувань вчителів щодо вивчення особливостей та відмінностей в освітніх запитах педагогів, виявлення критично важливих для успішної професійної діяльності педагогів навичок, з'ясування бар'єрів (індивідуально-психологічних, когнітивних, інституційних, економічних, соціальних та ін.) [5], що перешкоджають вчителям опановувати нові професійні навички, а також перспективних форм і методів організації навчання вчителів.

Таким чином, використання результатів моніторингових досліджень для формуванні програм підвищення кваліфікації стає важливим чинником адаптації педагогів до нових реалій.

Аналіз емпіричної бази досліджень щодо впливу професійного розвитку вчителів на інтеграцію результатів їх навчання та педагогічної практики дав можливість дослідникам [6] виокремити основні умови, дотримання яких забезпечує можливість створення ефективної програми підвищення кваліфікації:

а) адаптація моделей навчання до конкретних потреб вчителів незалежно від їх професійного досвіду та максимальна зосередженість змісту програм підвищення кваліфікації на конкретних практичних навичках, що відповідають цілям навчання педагогів;

б) поєднання змішаних і гнучких підходів до навчання, що дає можливість суттєво посилити доступність та ефективність програм;

в) реалізація процесу підвищення кваліфікації в умовах спеціально створеного рефлексивного середовища навчання (наприклад, професійної навчальної спільноти), в межах якого вчителі можуть співпрацювати, обмінюватися досвідом, надавати професійну підтримку, отримувати постійний зворотний зв'язок, розробляти власні стратегії навчання тощо.

Таким чином, використання результатів освітніх моніторингів має розглядатися як стратегічний інструмент модернізації системи підвищення кваліфікації педагогів. Перехід до системного, заснованого на даних моніторингових досліджень підходу, дозволить подолати формальний характер підвищення кваліфікації педагогів вчителів, забезпечить можливість побудови індивідуальних траєкторій їх професійного розвитку [4], посилить практичну спрямованість змісту навчання, а також сприятиме підвищенню якості освітнього процесу загалом.

Список використаних джерел

1. Байдик В., Буряк О., Кечик О. Підвищення кваліфікації вчителів у нових реаліях // Імідж сучасного педагога. 2022. № 3 (204). С. 38–42. DOI: https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-3(204)-38-42
2. Лісова Т., Ковальчук Ю. Професійний розвиток вчителів у світлі міжнародного дослідження TALIS // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. 2017. Вип. 75 (I). С. 420–430. URL: https://osvita.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/328
3. Лукіна Т.О. Проблеми якості післядипломної педагогічної освіти // Післядипломна освіта в Україні. 2008. № 1 (спецвип.). С. 11–14. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/4133/
4. Лукіна Т.О. Реалізація державної освітньої політики щодо розвитку особистісно-орієнтованої освіти // Педагогіка і психологія. 2004. № 3. С. 85–97.
5. Лукіна Т.О. Реалізація освітньої державної політики України: аспект доступності освіти // Статистика України. 2003. № 4. С. 40–44.
6. Amemasor S. K., Oppong S. O., Ghansah B., Benuwa B.-B., Essel D. D. A systematic review on the impact of teacher professional development on digital instructional integration and teaching practices // Frontiers in Education. 2025. DOI: https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1541031
7. Courtney P., Goldring E., Guthrie J. E., Ramsey R., Huff J. Conceptualizing essential components of effective high schools // Leadership and Policy in Schools. 2017. Vol. 16, No. 4. P. 525–562. DOI: https://doi.org/10.1080/15700763.2016.1205198
8. Popova A., Evans D., Breeding M., Arancibia V. Teacher professional development around the world: The global evidence base // World Bank Research Observer. 2022. Vol. 37, No. 2. P. 165–199. DOI: https://doi.org/10.1093/wbro/lkab006
9. Salmerón Aroca J. A., Moreno Abellán P., Martínez de Miguel López S. Teachers' professional development and intelligent ways of coping with it: A systematic review in elementary and middle school education // Journal of Intelligence. 2022. Vol. 11, No. 1. DOI: https://doi.org/10.3390/jintelligence11010001

МАГЕРА Т. В.,
методист, в. о. заступника директора з науково-педагогічної та виховної роботи,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
t.mahera@ippo.edu.te.ua

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІВ : ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Анотація. *У контексті дослідження висвітлено питання організаційно-методичного супроводу педагогів в умовах сьогодення: проаналізовано нормативно-правову базу, запропоновано напрями супроводу, представлено практичний досвід Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (далі – Тернопільського ОКІППО) у здійсненні організаційно-методичного супроводу, обґрунтовано необхідність впровадження комплексного підходу до супроводу педагогів.*

Ключові слова: *реформування освіти, організаційно-методичний супровід, неперервна освіта та підвищення кваліфікації, професійне зростання педагогів, напрями супроводу, діяльність Тернопільського ОКІППО, взаємодія та партнерство, комплексний підхід.*

Реформування освіти в Україні є постійним процесом, який відбувається під значним впливом викликів сьогодення, зокрема правового режиму воєнного стану та цифровізації. Ці фактори не лише прискорюють необхідність змін, але й висувають нові, критично важливі вимоги до освітньої системи. В умовах освітніх трансформацій організаційно-методичний супровід педагогів є однією із ключових проблем сучасності. Це комплексна, цілеспрямована система заходів, спрямована на підвищення професійної компетентності освітян та забезпечення якісного освітнього процесу в умовах змін.

Сучасна система організаційного та методичного супроводу педагогічних працівників в Україні базується на фундаментальних засадах чинного законодавства. Зокрема, Закон України «Про освіту» закладає концептуальні підвалини неперервної освіти та підвищення кваліфікації, акцентуючи увагу на поєднанні академічної свободи вчителя з його професійною відповідальністю [3]. Закон України «Про повну загальну середню освіту» виступає інструментом регулювання безпосередньої діяльності закладів, нормуючи процедури атестації, сертифікації та методичної роботи [4]. Фундаментальну роль у трансформації змісту методичної підтримки відіграє Концепція «Нова українська школа» (на період до 2029 року), яка переорієнтовує систему супроводу на формування нових професійних компетентностей, адаптованих до вимог освітньої реформи [6]. Науковий дискурс щодо проблем організаційно-методичного супроводу, професійного зростання й особистісного розвитку освітян представлений широким колом досліджень. Вагомий внесок у розробку цієї проблематики зробили такі науковці, як І. Зязюн, В. Кремень, В. Олійник, Л. Даниленко, Г. Дмитренко та інші. Питання управління якістю та розвитку компетентностей є ключовими в роботах В. Гриньової [2], а виклики професійного розвитку в умовах інноваційних трансформацій аналізуються В. Габрусєвим, А. Степанюком та Д. Яценяком [1]. О. Лавріненко зосереджує увагу на теоретико-методологічних засадах супроводу професійної діяльності [5]. Ефективність організаційно-методичного супроводу в сучасних реаліях визначається не лише нормативно-правовою базою, а й створенням професійної спільноти, яка здатна забезпечити простір для відкритого діалогу, взаємопідтримки та спільного розв'язання проблем.

Організаційно-методичний супровід педагогічних працівників є багатовекторною системою, що постійно адаптується до інновацій. Саме тому важливо забезпечити безперервний професійний розвиток освітян, підвищити їхню готовність до змін та підтримати психоемоційну стійкість. В умовах кризових ситуацій особливого значення

набуває розробка дієвих моделей профілактики емоційного вигорання, що дозволяє перетворити професійний розвиток із джерела стресу на ресурс психологічної стійкості. Це передбачає адаптацію навчальних матеріалів до викликів сьогодення, забезпечення доступу до цифрових платформ для змішаного та дистанційного навчання, а також впровадження чітких алгоритмів дій, що відповідають викликам сьогодення. Важливим фактором стабільності та мотивації педагога є гарантування прав, визнання досягнень, підтримка з боку адміністрації та дотримання балансу між роботою та приватним життям.

Доцільно зазначити, що організаційно-методичний супровід охоплює низку важливих напрямів, а саме: *професійний розвиток*, який сфокусований на оновленні знань (доступ до нормативно-правової бази, програм та технологій) та розвитку ключових компетентностей (цифрова, медіаграмотність, емоційний інтелект, критичне мислення); забезпечення педагогів актуальною інформацією про нові освітні технології, методики, реформи та вимоги, організація курсів, семінарів, тренінгів; *діагностико-корекційний*: вивчення та аналіз професійних потреб, утруднень та рівня готовності вчителів до інноваційної діяльності. На основі діагностики проводиться корекція планів супроводу; *мотиваційно-стимулюючий:* формування позитивної мотивації до освоєння нового, підтримка ініціативи та творчості, визнання та заохочення успіхів у впровадженні інновацій; *практико-орієнтований:* надання індивідуальної та групової допомоги, розробка навчально-методичних матеріалів, наставництво; *управлінсько-організаційний:* створення сприятливого середовища в закладі освіти, зміна організаційної структури методичної роботи, розробка інноваційних моделей діяльності. Також важливими є такі напрями, як : *супровід кар'єрного зростання* через допомогу в атестації, сертифікації та підвищенні кваліфікації; *адаптація до викликів сьогодення*, в основі якої супровід та методична допомога в організації дистанційного/змішаного навчання (робота з освітніми платформами); *підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП)*, зокрема розробка індивідуальних навчальних планів; *психологічна підтримка учнів*, яка включає надання інструментів для роботи з учнями, які пережили травматичний досвід; *підтримка ментального здоров'я педагогів* (профілактика професійного вигорання, проведення тренінгів з психологічної стійкості, кризового консультування, роботи з травмою та використання дистанційних технологій) та інші напрями.

Сучасний освітній заклад втрачає ознаки закритої структури, перетворюючись на відкрите середовище для інтеграції знань та обміну досвідом. Особлива увага приділяється створенню живого середовища для професійного розвитку, формування професійних спільнот, де через систему стажувань, воркшопів та вебінарів відбувається обмін кращими практиками. У свою чергу, сучасний педагог є головним гарантом стабільності для дітей та батьків в умовах глобальних викликів. Тому підтримка вчителя повинна здійснюватися на усіх рівнях: державному (конкурентна заробітна плата та фінансове стимулювання), громадському (посилення довіри та повага до професійної автономії) та особистісному.

Вагома роль у реалізації стратегії безперервного професійного розвитку та організаційно-методичного супроводу освітян належить інститутам післядипломної педагогічної освіти, які виступають центрами інноваційних трансформацій. Зокрема, науково-педагогічні працівники Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (Тернопільського ОКІППО) пропонують педагогічній спільноті розгалужену систему методичного супроводу, адаптовану до вимог змішаного та дистанційного навчання. Для забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії вчителя інститутом розроблено широкий спектр програм підвищення кваліфікації в офлайн- та онлайн-форматах. Практико-орієнтована (прикладна) складова супроводу реалізовується через різні форми методичної роботи: школи професійного зростання, педагогічні читання, засідання творчих груп та педагогічні фестивалі. Особливий акцент ставиться на інтерактивних методах взаємодії – вебінарах, семінарах-практикумах, тренінгах та воркшопах. Проведення майстер-класів і відкритих занять забезпечує впровадження кращих освітніх практик та інноваційного досвіду безпосередньо в педагогічне середовище. Це сприяє професійному зростанню та збільшенню кількості вчителів, які використовують нові технології у своїй діяльності, а також зниженню рівня професійного вигорання та підвищення мотивації педагогічних працівників. Діяльність Тернопільського ОКІППО є дієвим механізмом перетворення викликів сьогодення на можливості для професійного зростання педагогічних працівників.

Отже, організаційно-методичний супровід сьогодні – це багатовекторна та гнучка система, що забезпечує професійне вдосконалення та особистісний розвиток педагогів. Лише через комплексний підхід, що поєднує нормативно-правову підтримку, практичну реалізацію, взаємодію, партнерство між усіма учасниками освітнього процесу та суспільне визнання, можна повноцінно забезпечити особистісний розвиток та професійне зростання педагогів.

Список використаних джерел

1. Габрусєв В. Ю., Степанюк А. В., Яценяк Д. В. Професійний розвиток науково-педагогічних працівників як умова ефективного функціонування інформаційного освітнього середовища у закладах освіти. *Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії* : зб. матеріалів IV Всеукраїнського відкритого науково-практичного онлайн-форуму (Київ, 27 жовтня 2022 р.). Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2022. С. 128-130.

2. Гриньова В. А. Управління професійним розвитком учителя: теорія і практика: монографія. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2014. 472 с.

3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР).* 2017. № 38–39. С. 380. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 08.04.2026).

4. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР).* 2020. № 17. С. 107. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20 (дата звернення: 08.04.2026).

5. Лавріненко О. А. Науково-методичний супровід професійного розвитку педагогічних кадрів у регіональній системі післядипломної освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2018. Вип. 1 (42). С. 154–157.

6. Про затвердження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. *Урядовий портал.* URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/24967319 (дата звернення: 09.04.2026).

МІЄР Т. І.,
професор кафедри початкової освіти факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
доктор педагогічних наук,
t.miyer@kubg.edu.ua

ОСОБИСТІСНО-СУСПІЛЬНИЙ ЗМІСТ ФЕНОМЕНА «СТАЛИЙ РОЗВИТОК» В АНАЛІТИЧНИХ ВИКЛАДКАХ

Феномен «сталий розвиток» слід розглядати як складне утворення, в якому значення складових впливає на формування значення феномена. Відповідно до словникового джерела, термін «сталий» одночасно позначає, «1. Те, що не змінюється, зберігає той самий склад, розмір, однакову форму. 2. Те, що не припиняється; довгочасний, розрахований на довгий строк існування» [1, с. 511].

Стосовно терміна «розвиток» доцільним є врахування визначень, сформульованих за реалізованості трьох підходів, а саме:

- філософського – у цьому контексті розвиток являє собою незворотну, спрямовану й закономірну якісну зміну об'єктів (як матеріальних, так і ідеальних), унаслідок яких виникає новий якісний стан об'єкта [5];
- психологічного – розвиток пояснюється як процес зміни психічних функцій та особистості в цілому під впливом взаємодії з іншими людьми, при оволодінні провідною діяльністю, у процесі пізнання світу, самопізнання і самоактивності [4];
- педагогічного – за реалізованості цього підходу розвиток тлумачиться як послідовні кількісні й якісні зміни свідомості та поведінки особистості від народження й до завершення життя під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників; становлення людини як суб'єкта культури і життєтворчості [2].

Аналіз попередньо зазначених визначень термінів «сталий» та «розвиток», засвідчує обов'язкову наявність:

- змін, які характеризуються як незворотні, закономірні, спрямовані, послідовні, кількісні та якісні;
- чинників впливу, до яких віднесено зовнішні та внутрішні чинники;
- пізнання, яке спрямовано і на самопізнання, і на пізнання світу.

Виокремлені понятійні акценти термінів «сталий» та «розвиток» склали основу для формування сутнісного змісту терміна «сталий розвиток». Для прикладу наведено таке освітологічне визначення: «сталий розвиток – це процес позитивних, постійно зростаючих культурних, соціально-економічних, політичних, науково-освітніх, технологічних та інноваційних змін, що ґрунтується на узгодженні потреб сучасних і майбутніх поколінь у ресурсах розвитку, упровадженні соціальних стандартів, новітніх технологій і збереженні довкілля в інтересах людини» [3, с. 18].

У таблиці 1 узагальнено представлено характеристики змін, які виокремлено в різних визначеннях термінів ««сталий», «розвиток» та «сталий розвиток».

Таблиця 1

Порівняльна характеристика змін у змісті визначень термінів «сталий», «розвиток», «сталий розвиток»

Спрямованість характеристики	Характеристика змін у визначеннях термінів		
	«сталий»	«розвиток»	«сталий розвиток»
зміни	довгочасні, розраховані на довгий строк існування	незворотні, спрямовані, закономірні, послідовні, кількісні, якісні	позитивні, постійно зростаючі
походження змін відповідно до сфер життєдіяльності	збереження того самого складу	вплив взаємодії з іншими людьми; оволодіння провідною діяльністю; пізнання світу, самопізнання, самоактивність	культурні, соціально-економічні, політичні, науково-освітні, технологічні, інноваційні

Аналізуючи походження змін, які спричинені розвитком та сталим розвитком, варто привернути увагу до: характеристики змін (якісні, позитивні, постійно зростаючі); їх походження (інноваційне, технологічне); сфер вияву в життєдіяльності людини (культурні, соціально-економічні, політичні, науково-освітні); орієнтованості змін (на себе (самопізнання), від себе до світу (пізнання світу в цілому та світу природи зокрема)); цільового призначення (збереження довкілля в інтересах людини й людства; узгодження потреб у ресурсах розвитку, упровадження соціальних стандартів та їх дотримання).

Підсумовуючи, варто зазначити, що попередньо здійснені аналітичні викладки слугують виокремленню у сутнісному змісті феномена «сталий розвиток» особистісного та суспільного значення. За особистісного контексту феномена «сталий розвиток» мова має йти про сталий особистісний розвиток / сталий людський розвиток, яким передбачено прогресивні зміни на рівні конкретного індивідуума, у той час як суспільний контекст феномена «сталий розвиток» поширюється на прогресивний соціально обумовлений процес взаємодії в системі «людство – природа», яким спричинюється сталий розвиток суспільства / сталий розвиток цивілізації.

Особистісно-суспільний зміст феномена «сталий розвиток» базується на: одночасному віднесенні природи до власних цінностей і до цінностей загальнолюдських; розуміння індивідуальної та суспільної причетності до її збереження; самозалученості до активної продуманої діяльності з внесення якісних, позитивних, постійно зростаючих змін. Особистісно-суспільний зміст феномена «сталий розвиток» включає процеси розгортання як людської сутності, так і суспільної, які відповідно найменуються сталим людським розвиток, сталим особистісним розвитком та сталим суспільним розвитком.

Список використаних джерел

1. Короткий тлумачний словник української мови / Уклад.: Д. Г. Гринчишин, В. Л. Карпова, Л. М. Полюга, М. Л. Худаш, У. Я. Єдлінська; за ред. Д. Г. Гринчишина. Київ: Вид. цент «Просвіта». 2010. 600 с.
2. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник. 5-е видання, доповнене і перероблене. Київ, 2007. 656 с.
3. Освітологія: витоки наукового напряму : монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. Київ: ВП «Едельвейс», 2012. 336 с.
4. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2007. 424 с.

5. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ: Абрис. 2002. VI. 742 с.

МОХУН М. С.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності А5 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
mohunmax140801@gmail.com
КАЛАУР С. М.,
професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
доктор педагогічних наук, професор,
kalaur@tnpu.edu.ua

ЕВОЛЮЦІЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРІЇ

Анотація: *У статті проаналізовано процес формування природничо-наукової картини світу як еволюційний шлях накопичення емпіричних даних та фундаментальних наукових трансформацій. На прикладі цивілізації майя розкрито унікальний досвід інтеграції математичних, астрономічних та духовних знань, що розглядається як історичний прототип сучасної міждисциплінарності та STEM-підходів.*

Ключові слова: *природничо-наукова картина світу, цивілізація майя, історико-педагогічний аналіз, сталий розвиток педагога, міждисциплінарність.*

Розвиток природничо-наукової картини світу – це еволюція знань, що поєднує накопичення фактів та фундаментальні наукові перевороти. В освіті ці історичні фази стають основою для побудови методик викладання. Історико-педагогічний аналіз допомагає чітко окреслити етапи, які сформували наше нинішнє розуміння світобудови [1]. Для сучасного педагога розуміння цього шляху є важливим для формування у здобувачів освіти цілісного світогляду, здатності до критичного мислення та сталого розвитку в умовах інформаційної невизначеності.

Зупинимось детальніше на уявленнях людей про Всесвіт у давніх цивілізаціях Нового Світу [2]. Досвід майя демонструє унікальний приклад «інтегрованого навчання» того часу, де математика, астрономія та духовність складали єдине ціле – прототип сучасного підходу до міждисциплінарності.

Протягом II-X століть на півдні сучасної Мексики (півострів Юкатан і штат Чіапас), а також на територіях Гватемали, Гондурасу та Белізу процвітала унікальна та високорозвинена цивілізація майя. Ця культура була представлена містами-державами, що часом існували відокремлено одна від одної через густі тропічні джунглі. Більшість цих центрів занепала ще наприкінці IX століття. У XVI сторіччі спадщину майя остаточно винищили іспанські конкістадори: використовуючи місцеві вірування, вони спалили майже всі тогочасні рукописи, які зберігали історію та знання цього народу. Коли у XIX столітті почалося дослідження руїн майя, науковці виявили залишки грандіозних храмів-обсерваторій. Одне з найславетніших міст, Чічен-Іца (північ Юкатану), засноване у VIII столітті, перетворилося на руїни ще до появи іспанців. Проте його монументальні релігійні та астрономічні споруди (зокрема обсерваторія «Караколь») і сьогодні вражають дослідників.

У чотирьох знайдених рукописах майя було зафіксовано відомості про їхні космогонічні та космологічні уявлення. Крім того, низку текстів вдалося віднайти на кам'яних плитах-стелах.

Подібно до інших давніх цивілізацій, розвиток і поглиблення астрономічних знань у майя були зумовлені переходом від кочівництва до осілого фермерства. Аналогічні процеси спостерігалися і в інших індіанських імперіях – у ацтеків та інків.

З давніх-давен майя, інки та ацтеки вшановували Сонце й Місяць, при цьому не розділяючи космічні явища та погоду. Поряд із культами Неба і Сонця надзвичайно важливими були божества дощу та вітру. Через це жреці проводили регулярні спостереження за небосхилом зі спеціальних майданчиків на верхівках велетенських ступінчастих пірамід. Вони вірили, що всі події в країні та на планеті підпорядковуються небесним законам. Особливе значення надавалося затемненням та руху планет, яким приписували вирішальний вплив на життя суспільства.

Завдяки методичним спостереженням астрономи майя зуміли досить точно обчислити синодичні періоди всіх відомих їм планет. Найбільше уваги вони приділяли Венері, яку називали «Великою зіркою», ймовірно, використовуючи ці дані переважно для астрологічних цілей.

Потреби господарства та релігійні ритуали зумовили швидку появу календаря. Коли європейці вперше дослідили рукописи майя (календарну систему розшифрували навіть раніше за їхню писемність), вони були вражені її прецизійністю, хоча деякі сучасні дослідники ставляться до таких високих оцінок із сумнівом. Еволюція календаря була продиктована не стільки практичними завданнями, скільки ідеологічними та політичними інтересами жрецької еліти. У класичну епоху (II–X ст. н.е.) система постійно уточнювалася та ставала складнішою, особливо її «священна» складова, якою опікувалися жреці. У подальшому через внутрішні конфлікти та війни з сусідами цивілізація занепала, що призвело до втрати багатьох наукових знань.

В основі календаря лежала характерна для майя двадцяткова система числення. Іншим ключовим числом для їхньої астрономії та космології було 13. Шлях Сонця серед зір протягом року вони розділили на 13 зодіакальних сузір'їв. Такий поділ міг ґрунтуватися на давньому календарі, пов'язаному з сидеричним місячним місяцем, за період якого Сонце проходить приблизно 1/13 частину небесного кола.

У класичний період календарний цикл базувався на 13-денному «тижні», де дні лише нумерувалися, та 20-денному «місяці», де кожен день мав і номер, і власну назву. Місяці також мали свої найменування. Таким чином, повне позначення дати включало чотири елементи: номер дня у тижні, назву та номер дня у місяці, а також назву самого місяця. Повний збіг усіх цих параметрів траплявся лише раз на 52 роки. Астрономічний фундамент класичного календаря був досить витонченим. Сонячний рік формували 18 місяців по 20 днів (разом 360), до яких додавали 5 додаткових днів без назв, призначених для «зміни влади божеств». Майя розуміли різницю між 365-

денним роком і реальним тропічним роком, тому застосовували систему корекції. Ця методика дозволяла вираховувати тривалість року з похибкою всього у 20 секунд (що в півтора рази точніше за наш сучасний григоріанський календар). Крім того, календар майя враховував синодичні періоди обертання всіх п'яти відомих планет.

За вихідну точку свого календаря майя обрали міфічну дату – 5041738 р. до н. е. Проте відлік реальної історичної хронології вони розпочинали з кінця IV тис. до н. е. (за європейським календарем – з 3113 р. до н. е.), хоча вчені також називають цю дату умовною. Справжньою таємницею є використання майя неймовірно тривалих часових циклів. Якщо для європейців чи китайців межею були тисячоліття або десятитисячоліття, то майя розробили складну ієрархію періодів. Вона базувалася на числі 20 (за одним винятком): від 1 кіна (доби) до віналя (20 днів), туна (360 днів), к'атуна (близько 20 років) і аж до алав'туна, що дорівнює 64 мільйонам років!

Принцип кратності двадцяти змінювався лише раз, щоб наблизити календар до сонячного року та зробити подальші цикли відповідними реальним астрономічним одиницям. Мета створення таких масштабних періодів, як і спосіб обчислення «нульової точки», досі залишаються загадкою. Така пристрасть майя до колосальних чисел та епох робить їхню культуру подібною до натурфілософських вчень Давньої Індії.

Аналіз цивілізації майя висвітлює ключовий дисонанс, актуальний і для сучасної освіти – контраст між високими технологічними досягненнями та ризиком втрати гуманістичних орієнтирів.

Майя розвивалися в ізоляції, що зробило їхню систему вразливою – для сучасного вчителя це підкреслює важливість міжнародної колаборації та відкритості до інновацій.

Як і в Давньому Єгипті, розвиток вільної думки майя стримувався централізованою владою – це актуалізує питання академічної свободи педагога як запоруки сталого наукового прогресу.

Трагедія втрати письмових пам'яток майя через завоювання нагадує нам про роль педагога як ретранслятора та захисника культурного коду в епоху глобальних трансформацій.

Майже повне знищення духовної спадщини майя іспанцями залишає значну частину їхніх натурфілософських ідей невідомими – це стимулює сучасних освітян до пошуку нових методів реконструкції та інтерпретації знань, адаптуючи їх до запитів сучасної цифрової аудиторії.

Список використаних джерел

1. Мохун М.С., Калаур С.М. Історико-педагогічний аналіз становлення поняття «природничо-наукова картина світу» та його сучасні інтерпретації в контексті STEM-освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*: матеріали XVI міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Тернопіль, 6-7 листопада 2025 р. С. 296-299.

2. Мохун С.В. Історія астрономії. Курс лекцій: навч. посібник / Терн. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль: ТНПУ, 2017. 394 с.

ОНИЩУК Л. З.,
методист центру моніторингу якості освіти, ЗНО та аналітичної діяльності
Тернопільського ОКІППО
l.onyschuk@ippo.edu.te.ua

СЕРТИФІКАЦІЯ ПЕДАГОГІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО АУДИТУ В УМОВАХ РЕФОРМИ НУШ

Сертифікація педагогічних працівників – це зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника, що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи. Запровадження сертифікації в Україні стало однією з ключових складових реформи «Нова українська школа». Це інструмент, покликаний замінити застарілу радянську систему атестації на сучасне зовнішнє оцінювання професійної майстерності. Відповідно до Положення про сертифікацію педагогічних працівників, її основне призначення полягає у виявленні та заохоченні педагогічних працівників з високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їх поширенню [1].

Тема сертифікації педагогів активно досліджується як в Україні, так і за кордоном. Метою нашої роботи є вивчення викликів вітчизняної системи сертифікації вчителів, з огляду її ефективності як інструменту професійного аудиту. Україна, впроваджуючи зовнішнє оцінювання професійної майстерності, адаптувала досвід країн, де вчитель – це престижна та високооплачувана професія. Зокрема добровільну сертифікацію США (NBPTS), де педагоги отримують статус «Master Teacher» [4], прозорі професійні стандарти Естонії [5], систему статусу кваліфікованого вчителя (QTS) у Великій Британії [3].

Процес сертифікації в Україні стартував у 2019 році з учителів початкових класів, а згодом охопив учителів математики, української мови і літератури, історії та громадянських дисциплін, учителів іноземної (англійської) мови. Аналіз статистичних даних щодо реєстрації для участі у сертифікації педагогічних працівників за останні роки виявив трансформацію від початкового «дефіцитного ажіотажу» до поступового зниження активності, системних проблем із реєстрацією окремих категорій. Зокрема, у 2024-2025 роках квоти учителів математики та української мови і літератури заповнювалися лише приблизно на половину. Після майже стовідсоткової реєстрації у перший рік участі спостерігалося різке зниження активності на наступний рік в учителів історії та громадянських дисциплін, учителів англійської мови. Це може вказувати на те, що найбільш умотивовані та підготовлені педагоги скористалися можливістю сертифікації у перший рік. Стабільно високою є реєстрація учителів початкових класів [2].

Одним з етапів сертифікації є незалежне тестування фахових знань і вмінь учасників, за організацію та проведення якого відповідає Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО). За сім років участь у процедурі незалежного тестування взяли понад 14500 зареєстрованих педагогічних працівників, з яких майже 9500 продемонстрували результати, достатні для продовження участі в наступних етапах сертифікації. Офіційні матеріали УЦОЯО за результатами першого етапу сертифікації містять звіт із психометричними характеристиками тестів, а також розлогі відеоразбори завдань для вчителів. Особлива увага приділяється аналізу фахових компетентностей, методиці викладання та роз'ясненню типових помилок, яких припускаються учасники під час

тестування. Коментарі експертів охоплюють широке коло тем: від управління освітнім процесом до розв'язання складних предметних задач і побудови стратегій критичного мислення в учнів. Ці матеріали слугують практичним посібником для самопідготовки педагогів та рефлексії над результатами незалежного оцінювання [2].

Аналіз результатів незалежного тестування 2024-2025 років виявив, що педагоги здебільшого успішно справлялися із завданнями сертифікаційних робіт. Зокрема, завдання розділу «Управління освітнім процесом», який передбачає визначення рівня сформованості прогностичної, організаційної та оцінювально-аналітичної компетентностей учительства, традиційно є легкими. Лише окремі запитання, спрямовані на перевірку знань нормативно-правових документів щодо планування та здійснення освітнього процесу й оцінювання учнівства, виявилися складними. Оптимальними за складністю є завдання розділів «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу» та «Організація освітнього середовища». Труднощі виникали хіба що при виконанні завдань, спрямованих на перевірку вміння визначати навчальні потреби учнівства, зокрема учнів з особливими освітніми потребами. Окремі завдання підрозділу «Створення й підтримка цифрового середовища» також виявилися складними для учасників тестування. Зокрема, запитання, що стосуються ролі штучного інтелекту у навчанні школярів, ідентифікації небезпечних сайтів, використання електронних освітніх ресурсів для створення інтерактивних завдань тощо.

Певні труднощі для вчителів різних спеціальностей викликали завдання, пов'язані з глибокою фаховою компетентністю в освітніх галузях, а також окремі завдання, що стосуються педагогічної майстерності НУШ. Для учителів початкових класів виявилися складними завдання відкритої форми з короткою відповіддю. Вони передбачали розв'язання математичних задач різних типів. Така ж ситуація й із учителями математики – певні труднощі викликають завдання відкритої форми з короткою відповіддю з математичної освітньої галузі. Для вчителів англійської мови складними були завдання, спрямовані на перевірку рівня мовленнєвої компетентності вчительства в розумінні мови на слух (аудіювання). Лише деякі із завдань, спрямованих на перевірку знань з предметів та інтегрованих курсів мовно-літературної освітньої галузі (види словників, особливості мовних явищ), викликали труднощі в учителів української мови і літератури. Більшість завдань, які були призначені для встановлення рівня сформованості предметної компетентності вчителів громадянської та історичної освітньої галузі, виконано успішно, лише окремі (застосування методів і прийомів навчання; визначення понять, які використовують для характеристики та інтерпретації подій, явищ і процесів і поєднання подій, явищ, процесів із певними історичними періодами) виявилися складними [2].

Узагальнюючи досвід впровадження сертифікації в Україні, можна констатувати, що цей процес став ключовим інструментом реформування освітньої галузі. Це не просто формальна процедура, а докорінна зміна парадигми оцінювання роботи вчителя. Однак, щоб вона стала масовою, держава має працювати не лише над контролем, а й над підтримкою вчителя, мінімізацією стресових чинників та популяризацією успішних кейсів. Виявлені прогалини у знаннях – це дорожня карта для саморозвитку педагога та оновлення програм підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 року №1190. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF/ed20181227#Text (дата звернення 27.03.2026).
2. Сертифікація педагогічних працівників. *Український центр оцінювання якості освіти.* URL: https://testportal.gov.ua/sertifikaciya-pedagogichnix-pracivnikiv-testuvannya/ (дата звернення 03.04.2026).
3. Стандарти вчителів. URL: https://www.gov.uk/government/publications/teachers-standards (дата звернення 06.04.2026).
4. Чому варто пройти сертифікацію Національної ради? *National Board for Professional Teaching Standards (NBPTS)*. URL: https://www.nbpts.org/ (дата звернення 01.04.2026).
5. Rohtla, E.-L., & Eisenschmidt, E. (2021). Towards Acquiring Teachers' Professional Qualification Based on Professional Standards. URL: https://www.mdpi.com/2227-7102/11/8/391 (дата звернення 02.04.2026).

ПРОСІНА О. В.,
доцент кафедри психології та особистісного розвитку,
Навчально-науковий інститут менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
prosina.olga.v@uem.edu.ua

ДІАЛОГІЧНЕ САМОАВТОРСТВО ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РЕАЛІЙ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Сучасна система освіти перебуває у стані інтенсивних трансформацій, зумовлених цифровізацією освітнього середовища, розвитком нових освітніх технологій, глобальними соціальними змінами та кризовими процесами. У цих умовах значно змінюється зміст професійної діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників, розширюється спектр їх професійних ролей і зростають вимоги до здатності адаптуватися до нових освітніх реалій [2].

Наразі освітянин виступає не лише транслятором знань, а й фасилітатором навчального процесу, модератором освітнього середовища, наставником, дослідником та організатором освітніх взаємодій. Такі зміни потребують високого рівня професійної гнучкості, рефлексивності та здатності до постійного професійного розвитку.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема психологічних механізмів професійної адаптації педагога до змін освітнього середовища. Одним із таких механізмів виступає *діалогічне самоавторство*, яке забезпечує здатність особистості усвідомлено конструювати власну професійну позицію та виступати суб'єктом власного професійного розвитку [3;4].

Проблема розвитку професійної ідентичності особистості має ґрунтовне теоретичне підґрунтя у сучасній

психології та педагогіці. Основи дослідження ідентичності закладено у працях Е. Еріксона [8], який розглядав ідентичність як результат інтеграції життєвого досвіду особистості та її соціальних ролей. Подальший розвиток цієї теорії відображено у роботах Дж. Марсії, де аналізується процес формування ідентичності через механізми особистісного вибору та рефлексії [10].

Важливе значення для розуміння процесів становлення професійної ідентичності має концепція діалогічного Я, запропонована Г. Германсом. У межах цього підходу особистість розглядається як система взаємодіючих Я-позицій, що вступають у внутрішній діалог та формують складну структуру особистісної самосвідомості. Внутрішній діалог виступає важливим механізмом осмислення досвіду та формування нових смислів у процесі професійної діяльності [9].

Значну роль у дослідженні процесів професійного розвитку відіграє концепція самоавторства, розроблена М. Бакстер-Маголдою[7]. У межах цієї концепції самоавторство розглядається як здатність особистості самостійно формувати систему власних переконань, цінностей і професійних орієнтацій, інтегруючи зовнішні соціальні вимоги з внутрішніми особистісними смислами.

Сучасні дослідження професійної ідентичності педагогів також акцентують увагу на діалогічному характері формування професійного «Я» та взаємодії різних професійних ролей у структурі педагогічної діяльності [6].

Поєднання зазначених теоретичних підходів дозволяє розглядати діалогічне самоавторство як психологічний механізм розвитку професійної ідентичності педагога, що забезпечує його здатність до професійної адаптації та трансформації [4].

Професійна діяльність вчителя і викладача у сучасних умовах характеризується високим рівнем динамічності та невизначеності. Вони змушені постійно адаптуватися до нових освітніх стандартів, технологічних змін, соціальних очікувань та інституційних трансформацій [1; 5].

У процесі професійної діяльності виникають різноманітні суперечності: між традиційними педагогічними підходами і новими цифровими технологіями, між інституційними вимогами та індивідуальними педагогічними переконаннями, між професійними ролями педагога як викладача, наставника, дослідника та організатора освітнього процесу [9].

Саме усвідомлення таких суперечностей виступає пусковим механізмом рефлексивного осмислення професійного досвіду. У цьому процесі активізується внутрішній діалог різних Я-позицій особистості, що дозволяє педагогові переосмислювати власний досвід, формувати нові професійні смисли та інтегрувати різні аспекти професійної ідентичності [3].

У результаті цього процесу формується авторська професійна позиція педагога, яка відображає його здатність усвідомлено визначати напрям власного професійного розвитку, приймати відповідальні професійні рішення та активно реагувати на зміни освітнього середовища.

Таким чином, діалогічне самоавторство виступає важливим психологічним ресурсом професійної адаптації педагога, оскільки забезпечує інтеграцію професійного досвіду, розвиток рефлексивних здібностей та формування здатності до усвідомленого професійного розвитку [4].

Аналіз психологічних механізмів розвитку професійної ідентичності педагогів дозволяє виділити кілька ключових компонентів діалогічного самоавторства.

Перший компонент – проблемно-актуалізаційний – пов'язаний з усвідомленням суперечностей професійного досвіду та виникненням потреби у переосмисленні власної професійної діяльності.

Другий компонент – діалогічно-рефлексивний – включає процеси внутрішнього діалогу та рефлексії, що забезпечують осмислення професійних ситуацій і формування нових інтерпретацій професійного досвіду.

Третій компонент – інтеграційно-смисловий – передбачає інтеграцію різних Я-позицій у цілісну систему професійних смислів та формування узгодженої професійної ідентичності.

Четвертий компонент – авторсько-позиційний – відображає становлення здатності особистості виступати автором власного професійного розвитку, формувати індивідуальну професійну траєкторію та брати відповідальність за професійні рішення.

Саме взаємодія зазначених компонентів забезпечує розвиток діалогічного самоавторства та сприяє формуванню цілісної професійної ідентичності педагога.

У сучасних умовах сталий розвиток педагога пов'язаний не лише з удосконаленням професійних компетентностей, а й із розвитком його внутрішніх психологічних ресурсів.

Діалогічне самоавторство сприяє формуванню таких ресурсів, як рефлексивність, професійна автономія, відповідальність за професійні рішення, здатність до смислотворення та готовність до професійних змін.

Розвиток діалогічного самоавторства створює передумови для формування активної суб'єктної позиції педагога, що дозволяє йому не лише адаптуватися до змін освітнього середовища, а й виступати ініціатором професійних інновацій.

У системі післядипломної освіти педагогів розвиток діалогічного самоавторства може здійснюватися через використання рефлексивних практик, тренінгових програм, фасилітаційних методів та інших форм професійної підтримки педагогів.

Сучасні освітні трансформації зумовлюють необхідність пошуку нових підходів до підтримки професійного розвитку педагогічних працівників. Одним із важливих психологічних ресурсів професійної адаптації педагога виступає діалогічне самоавторство.

Діалогічне самоавторство формується у процесі рефлексивного осмислення професійного досвіду, внутрішнього діалогу різних Я-позицій особистості та інтеграції професійних смислів. У результаті цього процесу педагог формує авторську професійну позицію та здатність до усвідомленого професійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Кириченко М. О., Просіна О. В., Гончаренко Я. В. Готовність педагогічних та науково-педагогічних працівників до професійної трансформації в умовах війни: аналітичний огляд дослідження. Modern Engineering and Innovative Technologies. 2024. № 6 (31). С. 16–35.

2. Ничкало Н. Г. Професійний розвиток педагога в умовах трансформаційного суспільства :

монографія. Київ : ІПТО НАПН України, 2020. 252 с.
3. Просіна О. В. Діалогічне Я у професійній ідентичності майбутнього викладача: виклики цифрового середовища. Габітус. 2025. № 1(79). С. 76–80.
4. Просіна О. В. Психологічні механізми професійної трансформації педагогічних працівників у кризових умовах: теоретичний аналіз. Габітус. 2024. Вип. 66. С. 378–384. DOI: https://doi.org/10.32843/2663-5208.2024.66.61.
5. Смульсон М. Л. Психологічні механізми адаптації особистості до невизначених умов : монографія. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2021. 208 с.
6. Akkerman S. F., Meijer P. C. A dialogical approach to conceptualizing teacher identity. Teaching and Teacher Education. 2011. Vol. 27, № 2. P. 308–319. DOI: https://doi.org/10.1016/j.tate.2010.08.013
7. Baxter Magolda M. B. Self-authorship as the common goal of 21st-century education. New Directions for Teaching and Learning. 2007. № 109. P. 69–83. DOI: https://doi.org/10.1002/tl.266
8. Erikson E. H. Identity: Youth and crisis. New York : W. W. Norton & Company, 1994. 336 p.
9. Hermans H. J. M. The dialogical self: Toward a theory of personal and cultural positioning. Culture & Psychology. 2001. Vol. 7, № 3. P. 243–281. DOI: https://doi.org/10.1177/1354067X0173001
10. Marcia J. E. Development and validation of ego-identity status. Journal of Personality and Social Psychology. 1966. Vol. 3, № 5. P. 551–558. DOI: https://doi.org/10.1037/h0023281

САДОВИЙ М.І.,
професор кафедри інформаційних та цифрових технологій
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка,
доктор педагогічних наук, професор
smikdpu@i.ua
ТРИФОНОВА О.М.,
завідувач кафедри інформаційних та цифрових технологій
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
доктор педагогічних наук, професор,
olenatrifonova82@gmail.com
СОМЕНКО Д.В.,
доцент кафедри інформаційних та цифрових технологій
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка,
кандидат педагогічних наук, доцент
somenkod@gmail.com

МІКРОКВАЛІФІКАЦІЇ – ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ НАВЧАННЯ ПРОДОВЖ ЖИТТЯ

У сучасних умовах стрімкої цифровізації суспільства, динамічних змін ринку праці та трансформації освітніх парадигм особливої актуальності набуває концепція навчання впродовж життя як безперервного процесу професійного та особистісного розвитку людини, що в результаті визначається її кваліфікацією.

Закон України «Про освіту» визначає кваліфікацію, як визнану уповноваженим суб'єктом та засвідчену відповідним документом стандартизовану сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання) [1]. Також цей нормативний документ визначає, що у системі позашкільної освіти та освіти дорослих (включно із післядипломною освітою) можуть здобуватися часткові кваліфікації [1]. В цілому кваліфікації класифікуються на повні та часткові, за змістом – на освітні та професійні. Сучасний світ характеризується динамічними змінами, що зумовлюють потребу у фахівцях, здатних до швидкої перекваліфікації та адаптації до нових вимог ринку праці.

Одним із найбільш ефективних інструментів реалізації концепції навчання впродовж життя виступають мікрокваліфікації, які забезпечують гнучкість, доступність і релевантність освітніх результатів відповідно до актуальних потреб економіки та суспільства, яке стрімко розвивається та модернізується. Національне агентство кваліфікацій розробило рекомендації щодо впровадження мікрокваліфікацій в Україні [2]. Мікрокваліфікація означає [2] запис результатів навчання, які особа, що навчається, отримала після короткострокового навчання. Ці результати навчання мають бути оцінені на основі прозорих та чітко визначених критеріїв. Навчальні заходи, які дозволяють здобути мікрокваліфікації, повинні розроблятися з метою надання особам, що навчаються, конкретних знань, умінь, навичок та компетентностей, які відповідають соціальним, особистісним, культурним потребам особи або потребам ринку праці. Мікрокваліфікації є здобутком особи, що навчається, можуть широко використовуватися та є портабельними (переносними). Вони можуть бути самодостатніми або поєднуватися в більші кваліфікації. Вони повинні бути підкріплені гарантією якості відповідно до узгоджених стандартів у певній галузі або сфері діяльності.

Мікрокваліфікації спрямовані на формування конкретних компетентностей, знань і навичок, що можуть бути швидко інтегровані в професійну діяльність особи. Вони є відповіддю на виклики часу, пов'язані з необхідністю швидкої адаптації до нових технологій, змін професійних стандартів і зростаючих вимог до мобільності працівників. Їх сутність полягає у оперативній модульності, практикоорієнтованості та можливості накопичення результатів навчання, що дозволяє формувати індивідуальні освітні траєкторії (рис.1).

На відміну від традиційних освітніх програм, які часто є тривалими та менш гнучкими, мікрокваліфікації забезпечують швидке оновлення знань і навичок у конкретній предметній галузі. Вони можуть бути реалізовані як у формальній, так і в неформальній та інформальній освіті, що сприяє розширенню доступу до навчання для різних категорій населення, зокрема дорослих, які поєднують навчання з професійною діяльністю. Особливу роль мікрокваліфікації відіграють у розвитку цифрових компетентностей, що є ключовими в умовах цифрової економіки, а також у формуванні міждисциплінарних навичок, необхідних для ефективної діяльності в умовах невизначеності.

Важливою характеристикою мікрокваліфікацій є їх орієнтація на результати навчання, що чітко визначаються та можуть бути верифіковані за допомогою сучасних цифрових інструментів оцінювання. Це забезпечує прозорість і визнання таких кваліфікацій на національному та міжнародному рівнях. У цьому контексті значущим є впровадження цифрових сертифікатів та інших форм підтвердження досягнутих результатів, які можуть

бути інтегровані у цифрові портфоліо здобувачів освіти. Такий підхід сприяє підвищенню довіри до мікрокваліфікацій з боку роботодавців і стимулює їх використання як інструменту оцінювання професійної компетентності працівників.

Рис. 1. Приклад отриманих мікрокваліфікацій у Харківському національному університеті

В Україні нормативне регулювання професійних мікрокваліфікацій наразі перебуває на етапі становлення, тому воно не зосереджене в одному окремому акті, а формується через поєднання законодавства про кваліфікації, освіту та підзаконних актів.

Таким чином, мікрокваліфікації є дієвим інструментом реалізації концепції навчання впродовж життя, що забезпечує гнучкість, адаптивність і відповідність освітніх результатів сучасним вимогам ринку праці. Їх упровадження сприяє підвищенню конкурентоспроможності фахівців, розвитку людського капіталу та забезпеченню сталого розвитку суспільства. Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на вдосконалення механізмів інтеграції мікрокваліфікацій у систему освіти, розроблення ефективних моделей їх реалізації та оцінювання, а також вивчення їх впливу на професійний розвиток особистості в умовах цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
2. Рекомендації щодо впровадження мікрокваліфікацій в Україні. URL: https://nqa.gov.ua/news/agentstvo-rozrobilo-rekomendacii-sodo-vprovadzenna-mikrokvalifikacij-v-ukraini/
3. Садовий М.І., Трифонова О.М. Методика використання основних понять системного підходу у навчанні. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки (ЦДУ ім. В.Винниченка)*. Кропивницький, 2026. Вип. 222. С. 235–240. DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-222-235-240
4. Садовий М.І., Трифонова О.М., Соменко Д.В. Формування предметних компетентностей у студентів природничо-математичної та цифрової галузей засобами DIGITAL TWINS. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: ЦДУ ім. В.Винниченка, 2024. Вип. 215. С. 91–96. DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-215-91-96

СИДОРІВ С. М.,
доцент кафедри англійської філології,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
доктор філософії,
serhii.sydoriv@cnu.edu.ua

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО І ТРАВМООРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Процеси глобалізації та гуманізації освіти, що відбуваються на тлі безпрецедентних викликів для України, зумовлюють необхідність перегляду парадигми підготовки майбутніх педагогів-філологів. Сьогоднішня школа – це простір, де перетинаються долі дітей з особливими освітніми потребами та інвалідністю (ООПІ), внутрішньо переміщених осіб та тих, хто безпосередньо відчув на собі деструктивний вплив війни. У цьому контексті підготовка майбутнього вчителя англійської мови виходить за межі суто лінгвістичної підготовки та інтегрується з галузями спеціальної педагогіки, психології та соціальної роботи. Актуальність теми зумовлена потребою у фахівцях, які здатні не лише викладати іноземну мову, а й створювати безпечне та підтримуюче освітнє середовище.

Сучасна інклюзія в Україні трансформується з формальної присутності дитини в класі до повного залучення в освітній та соціальний процеси. Майбутні педагоги мають чітко розрізняти медичну та соціальну моделі інвалідності, де остання акцентує увагу на подоланні бар'єрів та підтримці академічного та поведінкового прогресу учня [7, с. 285]. Ідея травма-інформованої освіти базується на розумінні того, що травматичний досвід (втрата дому, близьких, хронічний стрес від обстрілів) змінює нейробіологію дитини. Вчені підкреслюють, що перебування у стані виживання блокує центри мозку, відповідальні за логічне мислення та засвоєння нових знань. Відтак, завдання педагога – спочатку стабілізувати емоційний стан учня, а потім переходити до академічного контенту [3, с. 4].

Вивчення англійської мови в травматичних умовах має свої особливості. Студенти-педагоги повинні розуміти, що когнітивне навантаження при вивченні іноземної лексики може бути надмірним для дитини з посттравматичним розладом. Травма впливає на робочу пам'ять, що ускладнює запам'ятовування неправильних дієслів або синтаксичних конструкцій. У цьому розрізі важливо впроваджувати підходи, що знижують рівень тривожності (концепція афективного фільтру, розроблена Стівеном Крашеном), створюючи безпечне та сприятливе інклюзивне середовище, де помилка не сприймається як загроза [4, с. 49].

Розглянемо кілька педагогічних стратегій, які автор використовує під час підготовки майбутніх вчителів англійської мови.

Використання художньої літератури як інструменту рефлексії. Аналіз художньої літератури на заняттях з англійської мови є потужним засобом підготовки студентів до роботи з травмою. Читання та обговорення творів, де герої активно діють, розуміють і захищають права і не толерують дискримінацію дозволяє студентам:

- Розвивати професійну емпатію та розуміння іншості.
- Опановувати специфічну термінологію та лексику для опису емоційних станів.
- Розробляти методичні кейси на основі літературних сюжетів для подальшого використання в школі та громаді. Такі твори, як «El Deafo», «Wonder», «Fairy Tales for Fearless Girls» стають основою для формування інклюзивної компетентності, гендерної чуйності і резилентності.

Методологія CLIL в інклюзивному середовищі. Інтегроване навчання мови та змісту (CLIL) дозволяє поєднувати вивчення англійської мови з психосоціальною підтримкою. Наприклад, вивчення будь-яких граматичних чи лексичних тем About Myself, My Body, Health може включати елементи ментального здоров'я та вправи на заземлення англійською мовою. Це робить навчання функціональним: дитина не просто вчить мову, а отримує інструменти для вираження власних емоцій та потреб іноземною мовою, що часто має терапевтичний ефект через певне емоційне дистанціювання від рідної мови [6, с. 260].

Універсальний дизайн у навчанні (УДН). Майбутні вчителі повинні володіти принципами УДН, що передбачають гнучкість у презентації матеріалу, його опрацювання студентами та оцінювання їх вчителем [2]. Це включає використання субтитрів для дітей з порушеннями слуху чи носіїв іншої мови, аудіодескрипцію чи великий шрифт для слабкозорих, а також візуальні розклади та спрощену мову для дітей з когнітивними порушеннями або тих, хто перебуває у стані гострого стресу. Студенти ознайомлюються з цифровими інструментами та спеціалізованими додатками для комунікації, що роблять процес вивчення мови доступним для всіх.

Моделі спільного викладання (Co-Teaching) та міждисциплінарна взаємодія. Ефективна інклюзія неможлива без командної роботи. Програми підготовки повинні моделювати ситуації взаємодії: вчитель англійської мови – асистент вчителя – команда супроводу – батьки. Студенти опановують основні моделі спільного викладання, де особлива роль відводиться вчителю мови як фахівцю з комунікації. Міждисциплінарна модель також включає залучення послуг підтримки на рівні громади. Вчитель стає ланкою, що з'єднує академічне навчання та соціальну реабілітацію.

Програми транзиції та професійна орієнтація. Важливим викликом є підготовка молоді з ООПІ до життя після школи. Вчитель англійської мови сприяє цьому через навчання ділової комунікації, підготовку до міжнародних іспитів та розширення кар'єрних горизонтів. Програми транзиції за участю педагогів допомагають здобувачам освіти з ООПІ інтегруватися в глобальний ринок праці, де знання мови є ключовою перевагою [5].

Сталий розвиток педагога, обмін досвідом. В умовах війни вчитель сам піддається ризику травматизації. Тому сталий розвиток педагога передбачає формування резилентності – здатності відновлюватися після стресу. Підготовка студентів може включати духовні практики, тренінги з психогігієни, участь у наукових конференціях для обміну досвідом та створення професійних спільнот підтримки. Участь студентів у всеукраїнських та міжнародних конференціях є формою адаптації до вимог сьогодення. Це стимулює їх до пошуку інноваційних рішень, аналізу зарубіжного досвіду Науковий пошук стає фундаментом для безперервного професійного вдосконалення. Досвід християнського вищого навчального закладу Bethel University (США) показує, що сильний духом і психологічно стійкий педагог здатний забезпечити стабільність в інклюзивному класі [1].

Висновки. Підготовка майбутніх вчителів англійської мови до роботи в інклюзивних та травмоорієнтованих класах є складним, багатовекторним завданням, що потребує інтеграції лінгвістичних, психологічних та соціальних знань. Застосування універсального дизайну, методик CLIL, аналізу художньої літератури та моделей спільного викладання дозволяє створити інклюзивний простір, де кожен учень почувається захищеним. Освітній процес сьогодення вимагає від вчителя не лише знання мови, а й здатності бути провідником соціальних змін та опорою для молодого покоління в умовах історичних викликів.

Список використаних джерел

1. Вселяючи надію та надаючи стратегії для тих, хто зазнав впливу інвалідності. Міжнародна віртуальна освітня конференція з питань інвалідності. 1-2 квітня 2026. Bethel University.
2. CAST. Universal design for learning guidelines version 2.2 [graphic organizer]. Wakefield, MA, 2018
3. Chapter 1. "Helping Traumatised Children Learn with Dr. Dave Ziegler". In G. Krishnamoorthy, K. Ayere, & D. Schimke (Eds). *Trauma Informed Education. Interdisciplinary Insights.* University of Southern Queensland, 2025.
4. Kyrpa A. Lowering the affective filter: strategies for teaching in challenging environments during war-time. *Pedagogy of the formation of a creative person in higher and secondary schools*. 2023. № 88. С. 47-51. https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.88.8
5. Šiška J., Beadle-Brown J., Tichá R., Stancliffe R., Abery B., & Káňová Š. Advances and gaps in policy, practice, and research in transition for students with intellectual and developmental disabilities across four countries. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*. 2024. № 21(3). С. 1–12. https://doi.org/10.1111/jppi.12524
6. Sydoriv S. Developing Character by Means of Inclusive Strategies and Practices. In The Space of Inclusive Education. Leiden, The Netherlands: Brill, 2024. P. 256–262. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004688131_027
7. Sydoriv S., & Sydoriv L. Inclusion in Ukraine: What the Future Needs and Should Hold. In *The Space of Inclusive Education*. Leiden, The Netherlands: Brill, 2024. P. 282–305.

СЛАБИНСЬКА С. А.,
викладач циклової комісії викладачів спеціальності «Дошкільна освіта», педагогіки та окремих методик Берестинського педагогічного фахового коледжу КЗ «ХГПА», вища категорія
e-mail: svetik1515151515@gmail.com

ПІДГОТОВКА ФАХОВОГО МОЛОДШОГО БАКАЛАВРА ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ ПОЧАТКОВА ОСВІТА ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ВИКЛИКІВ

Сучасні суспільні трансформації, цифровізація освіти та виклики воєнного часу зумовлюють необхідність удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів. Важливим завданням закладів фахової передвищої освіти є формування конкурентоспроможного, мобільного та професійно підготовленого фахівця, здатного ефективно

працювати в умовах динамічних змін освітнього середовища [1].

Підготовка фахового молодшого бакалавра за освітньо-професійною програмою Початкова освіта у педагогічному фаховому коледжі спрямована не лише на формування предметних знань і методичних умінь, а й на розвиток професійної компетентності, педагогічної культури, відповідальності та здатності до саморозвитку. Особливої актуальності набуває питання адаптації здобувачів освіти до реальних умов професійної діяльності, що передбачає поєднання навчання з практичною роботою у закладах освіти.

У сучасних умовах значна частина здобувачів освіти старших курсів уже працює в закладах загальної середньої освіти, виконуючи обов'язки асистентів учителя, вчителя англійської мови у початкових класах, або вчителів початкових класів. Для забезпечення можливості поєднання навчання і професійної діяльності у коледжах запроваджується індивідуальний графік навчання, який дозволяє здобувачам ефективно організовувати освітній процес та водночас набувати практичного педагогічного досвіду. Такий формат навчання має важливе значення для формування професійної готовності майбутнього педагога, адже дає змогу безпосередньо зіткнутися з реаліями педагогічної діяльності. Водночас на початкових етапах роботи молоді фахівці стикаються з низкою труднощів, які потребують професійної підтримки та педагогічного супроводу.

Окремим викликом для здобувачів освіти, які розпочинають педагогічну діяльність, є налагодження професійної комунікації з колегами, адміністрацією закладу освіти та батьками учнів. Майбутній педагог повинен навчитися працювати в колективі, дотримуватися норм педагогічної етики, знаходити спільну мову з батьками, вирішувати конфліктні ситуації та ефективно організовувати партнерську взаємодію в освітньому середовищі [2].

Студенти коледжу поступово набувають професійної впевненості через практичний досвід і підтримку наставників. Так, студентка 3-го курсу, працюючи асистентом учителя в початковій школі, вперше самостійно заповнювала класний журнал та оформляла щоденне планування. На початку виникали труднощі з оформленням звітних документів і веденням статистики. За допомогою наставника та консультацій викладачів коледжу вона опанувала стандартизовані форми і навчилася ефективно планувати освітній процес. Після декількох тижнів самостійної роботи студентка почувалася впевнено і відчувала відповідальність за якість навчання учнів.

Інший приклад – студент 2-го курсу, який поєднував навчання з роботою у класі. Вперше йому довелося вести батьківські збори та взаємодіяти з колегами над спільними проєктами. Спочатку він соромився висловлювати власні думки, побоюючись непорозумінь. За підтримки наставника та методичних рекомендацій він опанував комунікативні техніки, навчився аргументовано презентувати свої ідеї і налагодив ефективну взаємодію з колегами та батьками, що стало важливим етапом формування його професійної компетентності.

Ще один приклад – студентка 4-го курсу, яка вперше проводила інтерактивний урок у початковому класі. Вона зіткнулася з проблемою утримання уваги учнів та організації групової роботи. Після консультацій з наставником та аналізу педагогічних кейсів здобувачка розробила план уроку з використанням інтерактивних вправ і навчальних ігор. В результаті урок пройшов успішно, а студентка отримала перший досвід самостійного прийняття рішень у педагогічній практиці, що зміцнило її впевненість у власних педагогічних здібностях.

Важливою складовою адаптації є також психологічна готовність до професійної діяльності. Початок роботи в закладі загальної середньої освіти нерідко супроводжується хвилюванням, невпевненістю у власних силах, побоюванням зробити помилку або не впоратися з професійними обов'язками. Саме тому значну роль відіграє підтримка з боку викладачів коледжу, наставників у школах та адміністрації закладів освіти.

У процесі навчання в педагогічному фаховому коледжі створюються умови для поступового формування професійної впевненості майбутніх педагогів. Важливу роль у цьому відіграють педагогічні практики, тренінги, моделювання педагогічних ситуацій, аналіз професійних кейсів та рефлексія власної діяльності. Завдяки цьому здобувачі освіти мають можливість навчитися знаходити ефективні рішення у складних педагогічних ситуаціях, розвивати критичне мислення та професійну самостійність.

Таким чином, поєднання навчання за освітньо-професійною програмою Початкова освіта з практичною діяльністю в закладах освіти сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи та їхній успішній адаптації до умов сучасної освітньої практики. Подолання перших професійних труднощів, підтримка з боку наставників і викладачів, а також розвиток професійної мотивації допомагають здобувачам освіти усвідомити значущість обраної професії та бути готовими до викликів сучасної педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». Київ : Верховна Рада України, 2017.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». Київ : МОН України, 2016.
3. Кремень В. Г. Філософія освіти. Київ : Грамота, 2015.
4. Офіційний сайт Берестинського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради URL: https://kkhgpa.com.ua/
5. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004.

СЛОБОДЕНЮК О. О.,
старший викладач комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»
yumyna2021@gmail.com

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА В ОРГАНІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Освітні трансформації зумовлюють зміну вимог до діяльності викладача закладу вищої освіти, що актуалізує проблему осмислення його професійної компетентності. У науковому дискурсі розмежовуються поняття «компетенція» та «компетентність», які, попри близькість, мають відмінне змістове наповнення. Компетенція трактується як сукупність набутих знань, досвіду, умінь і можливостей особистості, що забезпечують її здатність брати участь у прийнятті рішень або самостійно розв'язувати професійні завдання. Водночас компетентність

характеризує здатність ефективно діяти на основі цих ресурсів, виступаючи узагальненим показником їх практичної реалізації. У цьому сенсі її доцільно розглядати як інтегрований результат сформованих компетенцій, що виявляється у продуктивній діяльності та забезпечує ефективну взаємодію з професійним середовищем [1, с. 220].

З огляду на зазначене, професійну компетентність викладача варто трактувати як інтегровану характеристику особистості, що поєднує соціальний, полікультурний, аутопсихологічний, когнітивно-технологічний і персональний компоненти. Їх взаємодія забезпечує результативність педагогічної діяльності з урахуванням специфіки навчальної дисципліни. Окреслений підхід корелює з позицією О. Данисько та Л. Семеновської, які визначають професійну компетентність викладача як ключову характеристику його діяльності, пов'язану зі здатністю розв'язувати складні педагогічні завдання [4].

Варто підкреслити, що становлення професійної компетентності майбутніх викладачів безпосередньо пов'язане з усвідомленням значущості обраної професійної діяльності. Розуміння змісту та соціальної ролі педагогічної праці формує внутрішню мотивацію до навчання, сприяє цілеспрямованому оволодінню основами педагогічної майстерності та орієнтує на досягнення високого рівня професіоналізму. За таких умов активізується потреба у професійному саморозвитку, що виявляється у прагненні до самоосвіти, удосконалення власних умінь і розширення педагогічного досвіду.

Підготовка здобувачів педагогічних спеціальностей у закладах вищої освіти передбачає створення такого освітнього середовища, яке стимулює усвідомлене включення у професійну діяльність, забезпечує умови для рефлексії та сприяє формуванню відповідального ставлення до обраної професії. За таких умов професійну компетентність доцільно розглядати не лише як результат навчання, а як процес особистісного і професійного становлення, що відбувається упродовж усього періоду підготовки.

Вирішального значення набуває здатність викладача організовувати партнерську взаємодію як форму педагогічної діяльності, що забезпечує активну участь здобувачів у навчальному процесі. Сформована мотивація до професійної діяльності, усвідомлення її цінності та орієнтація на саморозвиток створюють підґрунтя для переходу від репродуктивних моделей навчання до взаємодії, заснованої на співпраці, діалозі та спільному розв'язанні завдань. За таких умов професійна компетентність викладача виявляється не лише у володінні змістом дисципліни, а й у здатності вибудовувати ефективні взаємини зі здобувачами, що безпосередньо впливає на результативність освітнього процесу.

Здатність до організації партнерської взаємодії безпосередньо пов'язана з рівнем сформованості професійної компетентності викладача. Йдеться не лише про володіння змістом навчальної дисципліни, а передусім про вміння вибудовувати взаємини зі здобувачами на засадах співпраці, залучати їх до активної участі в освітньому процесі, спільного розв'язання навчальних завдань і рефлексивного осмислення отриманих результатів. Такий формат взаємодії потребує розвинених комунікативних, організаційних і рефлексивних умінь, що становлять важливу складову професійної компетентності. Водночас важливо враховувати здатність викладача адаптувати способи взаємодії відповідно до освітніх цілей і особливостей навчальної групи. Саме гнучкість педагогічної діяльності забезпечує ефективність партнерських відносин і сприяє формуванню довіри між учасниками освітнього процесу.

Осмислення професійної компетентності як динамічного утворення зумовлює звернення до процесу її формування. Дослідження свідчать, що цей процес охоплює різні етапи професійного становлення та відбувається в умовах постійного оновлення змісту освіти і підвищення вимог до педагогічної діяльності [3]. Унаслідок цього компетентність доцільно розглядати як таку, що не є сталою характеристикою, а розвивається у процесі професійної діяльності та набуття досвіду. Важливо, що формування професійної компетентності відбувається не лише в межах формальної освіти, а й через включення у практичну діяльність та педагогічну взаємодію. Такий підхід дозволяє розглядати цей процес як безперервний і цілісний, що охоплює як професійний, так і особистісний розвиток викладача.

Подальший розвиток професійної компетентності пов'язаний із удосконаленням педагогічної майстерності та розширенням спектра професійних умінь. Важливу роль у цьому відіграють внутрішньо-інституційні форми підвищення кваліфікації, самоосвіта, а також участь у професійних спільнотах, що сприяє оновленню знань і переосмисленню педагогічного досвіду [4]. Поряд із цим значущими постають освітні програми та науково-дослідна діяльність, які забезпечують поглиблення фахової підготовки та розвиток професійного мислення викладача [5]. Окрім цього, важливим є обмін досвідом між викладачами, що дозволяє інтегрувати нові педагогічні підходи у практику. Така взаємодія сприяє не лише професійному зростанню, а й формуванню спільного освітнього простору, орієнтованого на якість і результативність навчання.

Узагальнення наведених положень дозволяє розглядати професійну компетентність викладача як основу організації партнерської взаємодії в освітньому процесі. Її рівень визначає характер взаємин між учасниками навчання, впливає на ступінь залученості здобувачів і, відповідно, на результативність освітньої діяльності. Здатність викладача організовувати ефективну взаємодію виступає показником його професійної зрілості та готовності до інноваційних змін у педагогічній діяльності. Таким чином, розвиток професійної компетентності слід розглядати як стратегічний напрям удосконалення освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Бондар Г., Павлюк В. Основи професійної компетентності вчителя іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 48. Т. 1. С. 217–222.
2. Короткова Ю. М. Удосконалення професійної компетентності викладача закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика.* № 1 (3). 2022. С. 137-144. DOI: https://doi.org/10.32366/2709-9261-2022-3-1-137-144
3. Кравець О. Є., Свириденко І. М., Павленко Л. І. Формування професійної компетентності викладача іноземних мов під час викладання дисципліни «академічне писемне спілкування». *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 76. С. 135-139. DOI: https://doi.org/10.32782/26636085/2024/76.27
4. Семеновська Л., Даниско О. Професійна компетентність викладача вищої школи як чинник інноваційних змін в освіті. *Педагогічні науки*. 2022. № 80. С. 42-46. DOI: https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.80.278193

5. Семеног О. М. Розвиток професійної компетентності здобувачів PhD з освітніх наук: досвід інституцій-партнерів. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2024. Вип. 4. С. 161-171. DOI: https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.4.23

ФЕДЮНІНА О. І.,
PhD-студентка, асистентка кафедри української філології та зарубіжної літератури,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
elena.fedyunina31@gmail.com

МЕТОДИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У сучасних умовах євроінтеграційних трансформацій освіти України особливої актуальності набуває проблема формування базових цінностей Європейського Союзу у процесі професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури [1]. Зумовлено це як стратегічним курсом держави на інтеграцію до європейського освітнього простору, так і потребою оновлення змісту педагогічної освіти відповідно до міжнародних стандартів і принципів. У цьому контексті особлива роль відводиться вчителю-словеснику як носію культурних, мовних і ціннісних орієнтирів, здатному формувати світогляд здобувачів освіти на засадах гуманізму та демократизму.

Йдеться про утвердження таких цінностей, як демократія, повага до прав людини, толерантність, культурне різноманіття та міжкультурний діалог, що визначають зміст і спрямованість сучасної педагогічної діяльності. Зазначені цінності мають інтегруватися не лише в зміст навчальних дисциплін, а й у методи, форми та засоби організації освітнього процесу, забезпечуючи цілісність аксіологічної підготовки майбутнього педагога. Особливої ваги набуває формування здатності до критичного осмислення інформації, відкритості до культурної різноманітності, уміння вести діалог і взаємодіяти в багатокультурному середовищі.

Крім того, сучасні виклики, зокрема глобалізаційні процеси, інформаційні впливи та суспільні трансформації, актуалізують потребу у підготовці вчителя, який не лише володіє високим рівнем фахових компетентностей, а й здатний реалізовувати європейські цінності у власній педагогічній практиці, виступаючи агентом позитивних змін в освітньому середовищі. Саме тому формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів української мови та літератури постає як один із пріоритетних напрямів модернізації педагогічної освіти.

До ефективних методичних інструментів формування європейських цінностей у процесі професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури віднесено інтерактивні технології навчання (дискусії, дебати, кейс-метод), проєктну діяльність, елементи медіаосвіти та технології розвитку критичного мислення. Застосування інтерактивних форм роботи сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, формуванню в них умінь аргументовано висловлювати власну позицію, вести конструктивний діалог, поважати думку інших, що безпосередньо корелює з європейськими ціннісними орієнтирами [3]. Проєктна діяльність, своєю чергою, забезпечує можливості для самостійного дослідження соціально значущих проблем, розвитку відповідальності, ініціативності та здатності до командної взаємодії.

Важливим складником виступає інтеграція елементів медіаосвіти, що передбачає формування навичок критичного сприйняття інформації, аналізу медіатекстів, розпізнавання маніпулятивних впливів та дотримання принципів інформаційної гігієни. Технології розвитку критичного мислення (зокрема методи «асоціативного куща», «сенкану», «кубування», «дебатної сітки») сприяють глибшому осмисленню ціннісного змісту навчального матеріалу та розвитку рефлексивних умінь.

Особливе значення має інтеграція аксіологічного компоненту в зміст філологічних дисциплін, що реалізується через аналіз художніх текстів у контексті європейських цінностей, інтерпретацію літературних образів, морально-етичних конфліктів та проблематики творів. Такий підхід дозволяє не лише формувати читацьку компетентність, а й сприяє усвідомленню універсальних гуманістичних ідеалів, розвитку емпатії, толерантності та здатності до міжкультурного діалогу. У такий спосіб забезпечується цілісне поєднання фахової та ціннісної підготовки майбутнього вчителя-словесника [2].

Результати дослідження засвідчують, що використання зазначених методичних інструментів сприяє не лише формуванню ціннісних орієнтацій майбутніх учителів української мови та літератури, а й забезпечує комплексний розвиток їхніх ключових і професійних компетентностей. Зокрема, спостерігається позитивна динаміка у розвитку комунікативної компетентності, умінь аргументовано висловлювати власну думку, здійснювати критичний аналіз інформації та ефективно взаємодіяти в умовах полікультурного освітнього середовища. Водночас підвищується рівень сформованості критичного мислення як здатності до рефлексивного осмислення соціокультурних явищ і педагогічних практик.

Отримані результати також свідчать про зростання рівня професійної рефлексії майбутніх учителів, що проявляється в усвідомленні власної ролі як трансляторів і носіїв європейських цінностей, здатності до самоаналізу, оцінювання власної педагогічної діяльності та її коригування відповідно до сучасних освітніх вимог. Важливим показником є також підвищення готовності здобувачів освіти до впровадження принципів демократії, толерантності, поваги до прав людини та міжкультурного діалогу у професійній діяльності, що засвідчує сформованість аксіологічної складової їхньої професійної компетентності.

Отже, впровадження сучасних методичних інструментів у систему професійної підготовки вчителів української мови та літератури є важливою умовою формування педагогів нового покоління, здатних ефективно діяти в умовах європейського освітнього простору. Такий підхід забезпечує не лише підвищення якості фахової підготовки, а й сприяє гармонійному поєднанню когнітивного, діяльнісного та аксіологічного компонентів професійної компетентності майбутнього вчителя. У результаті формується педагог, який володіє сучасними освітніми технологіями, здатний до інноваційної діяльності, критичного осмислення педагогічного досвіду та адаптації до динамічних змін у сфері освіти.

Водночас зазначений процес сприяє становленню вчителя як активного суб’єкта освітніх змін, носія

демократичних цінностей і провідника ідей європейської інтеграції в освітньому середовищі. Майбутній учитель-словесник постає не лише транслятором знань, а й фасилітатором ціннісно зорієнтованого навчання, здатним формувати в учнів культуру діалогу, повагу до прав людини, толерантність і відкритість до культурного різноманіття.

Крім того, системне використання методичних інструментів забезпечує розвиток професійної автономії, педагогічної відповідальності та рефлексивності майбутніх учителів, що є необхідною передумовою їхньої успішної самореалізації в умовах сучасного освітнього простору. У перспективі це створює підґрунтя для модернізації філологічної освіти відповідно до європейських стандартів і сприяє інтеграції української освітньої системи до загальноєвропейського освітнього простору.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освіті : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2017. 520 с.
2. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика : навч. посіб. Київ : А.С.К., 2018. 192 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2019. 504 с.

ХИМИНЕЦЬ В. В.,
професор кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту,
КЗ «Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР,
доктор фізико-математичних наук, професор,
khimvasv@ukr.net.

ІННОВАЦІЙНО-ГУМАНІСТИЧНА ТА ЦІННІСНО КОМПЕТЕНТНІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НУШ

Анотація: *В роботі акцентується увага на тому, що в сучасних умовах освіта, покликана навчити особистість навчитися жити, виробити свою позицію в житті, свій світогляд, вимогливого ставлення до себе та толерантного до інших, вміння критично мислити та ефективно і конструктивно діяти, відповідно до потреб часу, запитів суспільства, поставленого перед собою завдання. Показано, що тільки комплексний підхід до реформування української системи освіти, інноваційно-гуманістична та ціннісно-компетентнісна спрямованість освітнього процесу, можуть забезпечити високий рівень національної освіти, створити умови для формування творчої особистості та реалізації євроінтеграційних устремлінь України.*

Ключові слова: *інноваційно-гуманістичний підхід, ціннісно-компетентнісна освіта, освітня діяльність, розвиток особистості.*

Вступ. Національна система освіти, побудована на знаннєвій навчально-виховній парадигмі, орієнтована на передавання знань від покоління до покоління, від учителя до учня, почала на зламі ХХ – ХХІ ст. не встигати за темпами їх нарощування і, як наслідок, втратила здатність акцентувати увагу підростаючого покоління на векторах і перспективах розвитку світу. Поступово освіта перестала формувати мотиваційні вміння і бажання в учнів активно вчитися, ціннісно відноситися до власної освітньої траєкторії, усвідомлювати тенденції і перспективи розвитку сучасного світу. Недооцінивши ці складні процеси суспільство і державні структури допустили неперервне і активне формування усередненого немотивованого до ефективної освітньої діяльності освітянина (мова йде і про професора ЗВО, і про вчителя ЗЗСО, і про педагогів позашкільної і дошкільної освіти). Слід визнати, що школа, здійснюючи освітній процес на основі знаннєвої навчально-виховної парадигми, готуючи молоду людину до адекватних реакцій на вимоги науково-технічного розвитку, в таких умовах неспроможна адекватно реагувати на сучасні виклики ринкових відносин. Мова, насамперед, йде про всезростаючу прірву між академічними знаннями, які вчора давала середня освіта і потребами ринкової економіки. Неперервне зростання значення кросдисциплінарної освіти, розвиток та впровадження в освітній процес ІКТ та програми ШІ, націленість на швидкий практичний результат стали основою для самовизначення і самореалізації молоді в інформаційно переповненому та надзвичайно динамічно змінному світі і висунули нові вимоги до освіти.

Виклад основного матеріалу.

Проголошений Україною курс на євроінтеграцію та одночасна орієнтація на європейські та світові тенденції розвитку освітніх систем, спонукають державні інституції країни до активних і ефективних дій в площині комплексного реформування національної системи освіти. Стратегії, концепції, інституційні документи, плани перспективного розвитку, прийняті в Україні та узгодженні з ЄВО («European dimension in education» - Європейський вимір в освіті), з метою реалізації Концепції НУШ, передбачають у реформованій освіті:

– у соціальному вимірі – створення для молоді, як головного національного ресурсу, оптимальних умов для когнітивного і фізичного розвитку, реалізації всіх її можливостей у майбутньому;

– у культурному вимірі – реалізацію умов для розвитку творчих здібностей підростаючого покоління; актуалізацію історико-культурної спадщини; забезпечення доступу до надбань світової і національної культур; збереження культурного різноманіття;

– в освітньому вимірі – професійну спрямованість середньої освіти, перехід від знаннєвої навчально-виховної до компетентнісної освітньої парадигми та реалізацію інноваційно-гуманістичної моделі в системі неперервної освіти.

Розпочата, в контексті Концепції НУШ, реформа загальної середньої освіти спонукає, не тільки покращити якість освітнього процесу, а й до впровадження компетентнісної освітньої парадигми та розробки й запровадження нових алгоритмів у діяльності ЗЗСО, підготовки вчителів до роботи за новими Державними стандартами загальної середньої освіти, філософія якої базується на загальновизнаних демократичних принципах:

– поваги до особистості;

– довіри у відносинах, доброзичливого й прихильного ставлення учасників освітнього процесу один до одного;

– діалогу, взаємодії, взаємоповаги між учасниками освітнього процесу;

– соціального партнерства між учасниками освітнього процесу (рівності сторін, права вибору освітньої траєкторії та відповідальності за нього, обов'язковості виконання домовленостей тощо).

Відповідно змінюються й вимоги до цілісної системи освіти – вона стає більш гнучкою, демократичною, доступною і прикладною, неперервно посилюється можливостями ІКТ та програми ШІ, концентрується на тому, як навчити аналізувати великі обсяги інформації, творчо мислити, творити, генерувати нові ідеї та знаходити оптимальні рішення. Очевидним є й те, що перехід на нову компетентнісну модель освіти виключає пасивну роль учасників освітнього процесу, тільки активна позиція в одержанні знань дозволить сформувати перехід від «споживання знань» до «управління знаннями» та навчить зреалізовувати індивідуальну траєкторію освіти для всіх його суб'єктів. Особливо це важливо для старшої профільної школи, яка сьогодні у вкрай важких умовах створюється і повноцінно запрацює з 2027 р., коли в учнів з'явиться можливість вибору освітньої траєкторії, а заклади освіти зможуть самостійно перерозподіляти години для курсів та затверджувати навчальні програми предметів, які учні обрали за уподобаннями та майбутньою сферою діяльності.

Комплексно про вказані освітянські проблеми та подальше вдосконалення реформи за Концепцією НУШ мова велася на Всеукраїнській освітній конференції / нараді «Серпнева–2025» (21.08.2025 р., м. Київ). Конференція стала платформою для діалогу про адаптацію освіти до викликів сьогодення та створення умов для самореалізації молоді в мінливому світі. Основний акцент на конференції робився на тому, що освіта як основа стійкості країни, має суттєво оновити зміст навчання і для цього створити освітній простір, який стимулюватиме фаховий розвиток освітян та неперервне впровадження інновацій в освітній процес. Загалом мова на «Серпневій–2025» велася про освіту, як цілісну систему, яка неперервно розвивається, адекватно реагує на всі важливі суспільні зміни та охоплює три ключові компоненти: зміст, педагог та простір. У поєднанні ці складники покликані забезпечити створення якісного інноваційно-гуманістичного освітнього середовища на всіх рівнях освіти, розвиваючи в молоді компетентності для життя в мінливому світі [4].

Звернення до ідей гуманістичного розвитку особистості, перехід від накопичення знань як самодостатнього процесу до виховання вміння оперувати здобутими знаннями, від фронтальної організації навчання до індивідуальної, від фрагментарної до неперервної освіти, потребує підготовки вчителя нового покоління. Національна система освіти у контексті євроінтеграційної політики України та Концепції НУШ, покликана забезпечити кожному, хто навчається, широкі можливості для безперервного особистісного розвитку та достойного майбутнього життя. В такому контексті мова йде про формування в освітньому процесі [6-8]:

- знань про людину, природу і суспільство, що сприяють формуванню наукової картини світу як основи світогляду та орієнтації у виборі сфери майбутньої практичної діяльності;

- досвіду комунікативної, розумової, емоційної, фізичної діяльності, що сприяє формуванню основних інтелектуальних, організаційних і суспільних умінь та навичок, вмінню критично мислити, необхідних у повсякденному житті для участі у суспільному виробництві, продовженні освіти та самоосвіти;

- основ творчої діяльності, що відкриває простір для розвитку індивідуальних когнітивних здібностей особистості і забезпечує її підготовку до життя в умовах соціально-економічного та науково-технічного прогресу;

- навичок і вмінь суспільних та особистісних відносин, які готують молодь до активної участі в житті країни, планування особистого життя на основі ідеалів, моральних та етичних цінностей сучасного суспільства.

Для національної системи освіти реформа за Концепцією НУШ ускладнюється ще й тим, що загальна культура сучасної молоді формується в умовах трансформації всіх суспільних інституцій, переосмислення духовних основ і ідеалів, зокрема, часто розширюються, доповнюються і змінюються трактування фундаментальних понять «цінності, традиції і звичаї». Зумовлено це насамперед тим, що в практичній площині великий вплив на формування сучасних цінностей молодого покоління здійснюють такі інституції як сім'я, освіта, ЗМІ, багатовекторний міжнародний вплив, вулиця – саме вони формують в особистості погляд на світ, закони його розвитку та суспільні цінності. При цьому часто порушується відомий виховний принцип наступності – цінності і досвід батьків, які формувалися у вчорашніх суспільних умовах, не сприймаються молодим поколінням, а нова ієрархія ціннісних орієнтацій ще тільки будується і, як правило, запозичується із інших систем. Реформуючи систему освіти, часто переносимо на національну основу цінності, традиції і звичаї інших культур (мова йде про особливості гендерної політики, впровадження інклюзивної освіти, трактування людської статті тощо). У цей же час, для нашої освіти вкрай важливим є збереження кращих надбань національної освітньої системи, що завжди домінувало в традиціях українського народу і формувало її фундаментальну та ціннісну спрямованість. Таке трактування ролі і значення цінностей є вкрай важливим для українського суспільства в умовах граничних ситуаціях, коли мова йде про виживання нації, існування країни. Саме на освіту, як важливий соціальний інститут, покладено завдання формувати знання, уміння, навички та моральні орієнтири особистості, яка розуміє проблеми і суперечності сучасного світу та готова своєю діяльністю їх усувати [1,3,5].

У такій концептуальній схемі вчителі і учні апріорі стають суб'єктами освіти та орієнтуються на особистісно-орієнтовані та діяльнісні моделі в освітньому процесі. Важливим результатом реформи освіти стане зростання впевненості у власних можливостях, психологічної стійкості, рівня мотивації до розвитку самостійності, когнітивних здібностей та відповідних загальних і фахових компетенцій учнів. Загалом це позитивно вплине на підвищення якості освіти, створить умови для формування творчої та фахово підготовленої молодої особистості і зростання інтелектуального потенціалу нації.

Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти та творчо застосовувати набуті знання і досвід у вкрай складних сучасних політичних і економічних умовах. Перехід від знаннєвої навчально-виховної до компетентнісної освітньої парадигми, від інформативних до активних, діяльнісно-розвивальних методів навчання, які використовують елементи проблемності, наукового пошуку, самостійну роботу учнів, передбачає відмову від жорстко регламентованих контролюючих способів організації освітнього процесу. В освітньому процесі починають домінувати підходи, що стимулюють активність і творчість особистості, виховують у неї здатність до запровадження інноваційних технологій та до процесу навчання упродовж життя. Реформована на основі

компетентнісної освітньої парадигми школа формує в учня високу готовність до успішної діяльності в реальному житті, яке з кожним роком стає все більш конкурентним і конфліктним.

Компетентнісний підхід вимагає від учителя змістити акценти в освітній діяльності із інформаційної до організаційно-управлінської площини. У першому випадку вчитель відігравав роль «ретранслятора знань», а в другому – організатора освітньої діяльності. Учителю важливо враховувати, що основою формування компетентностей є особистісні якості, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

Змінюється й модель поведінки учня – від пасивного засвоєння знань, до дослідницько активної, самостійної та самоосвітньої діяльності. Процес учіння і виховання наповнюється розвивальною функцією, яка стає інтегрованою характеристикою сучасного освітнього процесу. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і включає знання, вміння, навички, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості. Набуття молоддю знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності адекватно реагувати на запити часу [2,6].

Гуманізація освіти передбачає створення таких змісту, форм і методів навчання та виховання, які забезпечують ефективний розвиток індивідуальності, її пізнавальних здібностей, особистих якостей, в першу чергу, тих, за допомогою яких особистість може і хоче навчатися, особисто зацікавлена в тому, щоб ефективно сприймати навчальні й виховні впливи. Основною функцією освіти при цьому стає формування всебічно розвиненої особистості з високим рівнем інтелекту, мотивованими і високими громадсько-значущими цілями й ідеалами.

Інноваційно-гуманістична спрямованість освітнього процесу враховує і визнає унікальності кожної особистості, її права на когнітивний і фізичний розвиток, власну життєву траєкторію, самореалізацію та свободу вибору. В основі такого підходу - учень з особистісними моральними якостями, соціальними потребами та життєвими смислами.

До визначальних ознак інноваційно-гуманістичного супроводу освітнього процесу слід віднести [6-8]:

- демократичність – можливість урахування різних підходів, точок зору, колегіальність у прийнятті всіх головних рішень;

- ситуація вибору – створення декількох варіантів програм, моделей діяльності, технологій, які забезпечують передумови для свідомого вибору;

- самореалізація – розкриття і розвиток особистісного потенціалу кожного учасника освітнього процесу;

- співтворчість – спільна діяльність суб'єктів, які прагнуть досягти нових кількісних і якісних результатів;

- синергетичність – нелінійність, нестабільність як процесуальні характеристики та самоорганізація системи науково-методичної основи цілісного освітнього процесу.

Освітній процес на цінностях – передбачає формування ціннісних орієнтацій, ставлень і суджень, які стають основою для особистого життя та успішної взаємодії з суспільством. Ціннісні орієнтації – це сукупність знань та переконань, що визначають спрямованість особистості, її світогляд, систему цінностей і моральних норм, а також є внутрішньою основою ставлення людини до різних понять матеріального, морального, політичного і духовного порядку.

Загалом освітній процес у розвинених країнах, використовуючи аксіологічний підхід (філософсько-педагогічна стратегія, розглядає цінності (особисті, суспільні, загальнолюдські) як основу для вивчення та формування особистості, ставлячи людину та її духовний розвиток у центр освітнього процесу), орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема:

- морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, повага до життя, до себе та інших людей);

- соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови, культури, закону, патріотизм, ставлення до довкілля, відповідальність).

Саме цінності стають основою інноваційно-гуманістичного освітнього середовища, яке підвищує ефективність і результативність навчання, розвиває навички спілкування і взаємодії учнів, які зберігаються упродовж усього життя. Освітній процес стає основою для формування світоглядної позиції особистості, забезпечуючи її самореалізацію та самовизначення. Сформовані в освітньому процесі цінності стають значимими як для особистості, так і суспільства та нації в цілому.

Ціннісні орієнтири національної середньої освіти – це основоположні принципи, на яких ґрунтується вся освітня діяльність ЗЗСО. Вони спрямовані на виховання в учнів фундаментальних загальнолюдських і національних цінностей, традицій і звичаїв, які допомагають їм краще розуміти інших людей, закони розвитку світу, приймати відповідальні рішення та розумно і ціннісно будувати власну життєву траєкторію.

Рекомендації МОН України, відповідно до основних положень і принципів Концепції НУШ, виділяють і акцентують увагу на наступних ціннісних орієнтирах, які мають формуватися в молодої людини під час здобуття загальної середньої освіти [4]: **повага до особистості** - усвідомлення та визнання цінності кожної людини, її інтересів, досвіду,права вибору та прагнень; **справедливість та гуманізм** - формування почуття справедливості, співпереживання та милосердя до інших людей; **культурна толерантність** - повага до різних культур та традицій, розвиток здатність до міжкультурного діалогу; **нетерпимість до дискримінації** -заперечення будь-яких форм дискримінації та захист прав людини; **екологічна свідомість** - формування розуміння проблем навколишнього середовища та необхідності її збереження; **громадянська відповідальність** - формування активної громадянської позиції та готовності до участі у суспільному житті; **креативність та інноваційність** - розвиток здатності до творчого мислення, пошуку нових рішень та ініціатив; **академічна доброчесність** - формування чесності та відповідальності в освітньому процесі.

Цивілізаційний розвиток людства свідчить, що суспільства найбільш ефективно розвиваються в часові періоди, коли освітній процес вибудовують на основі цінностей. Причому цивілізації досягають максимального розвитку тільки тоді, коли в освітньому процесі найвищими постають цінності, які визначають сенс людського життя і формують мотивацію існування людини. Зрозуміло, що в часи соціально-економічної та політичної нестабільності, військових конфліктів, стресових ситуацій індивід часто змушений переоцінювати, змінювати зміст

і вияв ціннісних орієнтацій, які є важливим орієнтиром для подальшого життя.

Ціннісні орієнтації є одним із структурних елементів особистості, охоплюють взаємодію індивідуальних та суспільних форм, усвідомлення особистістю взаємодії з навколишнім світом, уявлення людини про саму себе. У середній освіті важливо враховувати, що кожен учень є представником певної соціальної групи з характерними для неї цінностями, традиціями, нормами та звичаями. В освітньому процесі і в подальшій життєдіяльності змінюється його становище у соціальній структурі суспільства, що часто приводить до переорієнтації загальнолюдських і суспільно-моральних цінностей особистості. Саме тому перед учителем і школою, яка фундаментально реформується, постає завдання формування та розвитку таких ціннісних орієнтацій молоді, від яких залежить як її майбутнє, так і майбутнє держави [3,4].

У контексті НУШ ціннісні орієнтири освітньої діяльності – фундаментальні ідеали та принципи (гідність, свобода, патріотизм, толерантність, екологічна свідомість), що визначають мету, зміст та методи виховання і навчання, покликані формувати цілісну особистість, здатну до самореалізації та відповідного світосприйняття. Насамперед сформовані в освітньому процесі цінності мають стати мотиваційною основою, що надає сенс життю учня, систематизуючи його інтереси та прагнення.

Ціннісно-компетентнісний підхід ґрунтується на інтеграції знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій учня в єдину систему життєвих компетентностей. Ціннісні орієнтації виконують соціальні функції, залучаючи особистість до системи норм і цінностей відповідного соціуму; сприяючи її самоствердженню та реалізації її талантів; забезпечуючи систематизацію знань, норм та стереотипів людини, сприяючи гармонізації її внутрішнього світу. Навчання через цінності допомагає створити ефективне інноваційно-гуманістичне освітнє середовище в закладі освіти, що підвищує результативність навчання, розвиває навички спілкування і взаємодії учнів, які зберігаються протягом усього життя

Інноваційно-гуманістична та ціннісно-компетентнісна спрямованість освіти у своїй основі має відображати, базуватися й спиратися на національні та регіональні особливості побуту, традицій, історичної спадщини, культурно-етнічної специфіки та народної творчості. Саме це дозволяє формувати в особистості основи патріотизму та цивілізованих розумінь процесів, які відбуваються в світі і, зокрема, в країні проживання та сприяє формуванню громадянського суспільства. Власне, ці положення і принципи визначають парадигму особистісно-орієнтованого навчання, яке базується на вічних цінностях процесу пізнання і прагненні особистості до самовдосконалення, духовного і фізичного розвитку, а отже і створюють основу для розбудови громадянського суспільства [7; 9, с.14-16].

Заключення.

Реформа національної системи освіти – це нова філософія освіти, зобов'язана реагувати на всі виклики XXI ст., покликана зреалізувати інноваційно-гуманістичну та ціннісно-компетентнісну спрямованість освітнього процесу, яка орієнтована на індивідуальні освітні потреби кожного учня. Поєднання інноваційно-гуманістичної та ціннісно-компетентнісної спрямованості освітнього процесу створюють ефект синергії і можуть забезпечити високий рівень національної системи освіти, відповідні умови для формування когнітивних здібностей особистості та реалізації євроінтеграційних устремлінь України.

Інноваційно-гуманістична та ціннісно-компетентнісна спрямованість освітнього процесу скеровує сучасну освіту на формування людини-громадянина, для якої громадянське суспільство стане середовищем в якому вона сповна зреалізує свої права й свободи, розкриє свої можливості і цим самим усвідомлено буде задовільняти інтереси та потреби суспільства в цілому. Вона поступово стає основою Концепції НУШ, забезпечує системну зміну цілей, змісту, форм і методів навчання, підвищує мотивацію до навчання та особистісного розвитку учнів, орієнтує школу на формування самостійного, відповідального, ініціативного громадянина. У таких підходах всі процеси учіння і виховання скеровуються на розвиток когнітивних здібностей та інтелектуального потенціалу особистості, забезпечують стійкість до соціальних викликів, адаптивність до змін українського суспільства і скеровані на євроінтеграцію країни.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Особистість у психовиховному дискурсі: стратегії і тактики виховного впливу// Методист. – 2020. № 11/12. С.4–16.

2. Огієнко О. Формування компетентностей для демократичного громадянства в системі освіти дорослих скандинавських країн// Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019. No 8 (92). С.13-22.

3. Садовська Є. Основні академічні цінності в сучасній освіті// Зб. матер. ІІІ Міжн. наук.– практ. конф, «Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід»/ Ред. кол.: Морська Н. Л., Поперечна Г. А., Литвин Л. М. – Тернопіль : Вектор, 2021. 270 с.: С.3–5.

4. Серпнева освітня конференція "Серпнева-2025: освіта для мінливого світу"/ https://mon.gov.ua/ news/osvita (дата звернення 28.03.2026 р.).

5. Формування особистості в освітньому процесі: теорія і практика/за ред. І. Барбашової, Л. Ярощук.- Мелітополь: Вид. буд. Мелітопольської міської друкарні, 2022. 224 с.

6. Химинець В.В. Інноваційно-гуманістичне та компетентнісне спрямування сучасної післядипломної педагогічної освіти: Європейський вимір// Післядипломна освіта в Україні. – 2018. № 2. С.43-51.

7. Химинець В. В. Неперервна інноваційно-гуманістична освіта – основа сталого розвитку України// Освіта Закарпаття. – 2024. № 32. С.10–22.

8. Химинець В.В. Гуманізм, інноваційність, особистість –основа Концепції НУШ та європейського виміру освіти// Освітній процес сьогодення: досягнення, виклики, перспективи: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 25 квітня 2025 року) / Редколегія: О. М. Петровський, та ін. - Тернопіль, 2025. 388 с.: С.200-204.

9. Khymynets Vas., Holonič J., Khymynets Vol. Innovative educational activities. – USA Fairmont: Academic publishing Fairmont, 2020. 320 s.

ХРИСТОВА Т. Є.,
професор кафедри теорії та методики фізичного виховання,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
доктор біологічних наук
fizreabznu@gmail.com
ХРИСТОВОЙ Д. Ю.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 015.39 Професійна освіта. Цифрові технології
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
khristovoy.dima06@gmail.com

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОСВІТИ

На сучасному етапі трансформації системи вищої освіти спостерігаються суттєві зміни, зумовлені процесами глобалізації, цифрової модернізації та посиленням значення інновацій у суспільстві знань. За таких умов особливої ваги набуває інституціоналізація науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти, яка постає не лише як елемент освітнього процесу, а як стратегічний інструмент формування інноваційного потенціалу вишів [1, 4]. Системне залучення студентів до дослідницької діяльності сприяє розвитку критичного мислення, здатності до самостійного наукового пошуку, формує готовність до впровадження інновацій у професійній діяльності. Така діяльність забезпечує інтеграцію теоретичного контенту та практичного вектору, активізує пізнавальну активність здобувачів, сприяє їхній професійній самореалізації [2, 3].

Актуальність проблеми посилюється необхідністю модернізації змісту освіти відповідно до викликів сучасності, зокрема інтеграції освіти, науки та практики. Інституціоналізація науково-дослідної діяльності передбачає створення організаційно-педагогічних умов, за яких дослідницька активність здобувачів стає системною, цілеспрямованою та інтегрованою у всі рівні освітнього процесу [1, 2]. Йдеться про формування відповідної нормативної бази, розвиток наукових шкіл, впровадження дослідницько-орієнтованих освітніх програм, стимулювання участі студентів у наукових проєктах, конференціях і публікаційній діяльності [3, 4].

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування ролі інституціоналізації науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти як чинника інноваційних трансформацій освітнього середовища, визначення ключових напрямів її ефективної реалізації в сучасних умовах.

Результати дослідження засвідчують, що інституціоналізація науково-дослідної діяльності має багатовимірний характер і реалізується через сукупність взаємопов’язаних компонентів: організаційного, змістового, технологічного та мотиваційного. Узагальнення цих компонентів подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Структурні компоненти інституціоналізації науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти

Компонент	Зміст	Основні форми реалізації
Організаційний	Створення інституційної інфраструктури НДР	Наукові гуртки, лабораторії, студентські наукові товариства
Змістовий	Інтеграція дослідницької складової в освітні програми	Проєктне навчання, дослідницькі завдання, кейс-метод
Технологічний	Використання цифрових інструментів та ресурсів	Онлайн-платформи, бази даних, програмне забезпечення
Мотиваційний	Формування зацікавленості до наукової діяльності	Конкурси, гранти, академічна мобільність, публікації

Як видно з табл. 1, кожен із визначених компонентів відіграє важливу роль у забезпеченні цілісності процесу інституціоналізації науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти. Організаційний компонент створює базис для функціонування дослідницької діяльності, забезпечуючи її структурованість, керованість та системність, передбачає наявність відповідної інфраструктури та координаційних механізмів. Він визначає інституційні рамки, в межах яких реалізується наукова активність здобувачів, і сприяє впорядкуванню різних форм дослідницької роботи.

Змістовий компонент спрямований на оновлення освітнього процесу через впровадження дослідницько-орієнтованих методів навчання, що активізують пізнавальну діяльність здобувачів, розвивають їхню аналітичну компетентність і здатність до вирішення проблемних завдань. Він передбачає інтеграцію наукових знань в освітні компоненти, розширення міждисциплінарних зв’язків та формування дослідницької культури.

Технологічний компонент розширює інструментарій дослідника завдяки використанню сучасних цифрових ресурсів, інформаційно-аналітичних систем, платформ відкритої науки та спеціалізованого програмного забезпечення. Це сприяє підвищенню ефективності проведення досліджень, обробки даних і представлення результатів, формує цифрову компетентність здобувачів як важливу складову їхньої професійної підготовки.

Мотиваційний компонент забезпечує стійкий інтерес студентів до наукової роботи та їхню активну участь у ній через створення системи стимулювання, підтримки ініціативності та розвитку внутрішньої мотивації. Його реалізація передбачає впровадження різноманітних форм заохочення, що сприяють підвищенню рівня залученості здобувачів до науково-дослідної діяльності та формуванню їхньої готовності до інноваційної діяльності.

Інституціоналізація науково-дослідної діяльності сприяє формуванню інноваційного освітнього середовища, яке характеризується відкритістю, гнучкістю та орієнтацією на створення нових знань. Залучення студентів до дослідницької діяльності стимулює генерацію інноваційних ідей, розвиток міждисциплінарних

підходів і впровадження результатів досліджень у практику. Водночас виявлено низку проблем, зокрема недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення, обмежені можливості фінансування студентських досліджень, нерівномірність залучення здобувачів до наукової діяльності.

Ефективна інституціоналізація науково-дослідної діяльності потребує синергічного підходу, який включає удосконалення управлінських механізмів, розвиток партнерства між закладами освіти та роботодавцями, активне впровадження інноваційних педагогічних технологій, формування культури академічної доброчесності, підтримку ініціативності здобувачів.

Отже, інституціоналізація науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти виступає важливим чинником інноваційних трансформацій освітньої системи, забезпечуючи підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних до наукового мислення та інноваційної діяльності. Її ефективна реалізація сприятиме підвищенню якості освіти, інтеграції у світовий освітньо-науковий простір та сталому розвитку суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Косарук О. Організація науково-дослідної діяльності здобувачів вищої освіти в контексті сучасних освітніх технологій. *Педагогіка безпеки*. 2025. Т. 10, № 1. С. 56–63. DOI: https://doi.org/10.31649/2524-1079-2025-10-1-056-063

2. Христова Т.Є. Науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти – сучасний вектор навчання майбутніх учителів фізичної культури. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (21-22 вересня 2021 р.) / за наук. ред. проф. О. Топузова; проф. О. Малихіна. Київ: Видавництво Людмила, 2021. С. 232–234.

3. Borysova T., Usenko O., Ihnatenko M. Students' scientific research activities organization in design and planning. *Ukrainian Professional Education*. 2023. № 13. P. 16–25. DOI: https://doi.org/10.33989/2519-8254.2023.13.289915

4. Hu K., Tang D., He H. The mediating role of learning engagement in the relationship between master's students' learning motivation and scientific research and innovation capability. *Frontiers in Education*. 2025. Vol. 10. Art. 1604792. DOI: https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1604792

ШАПОВАЛ В. С.,
учитель початкових класів Йосипівської гімназії
Новомиргородської міської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області,
вчитель-методист,
valentina.shapoval273@gmail.com

СПРИЯННЯ СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ МАТЕРІАЛУ ПРИРОДНИЧОГО ЗМІСТУ: ГЕНЕЗИСНИЙ ВИМІР ЗМІН

У монографічному виданні «Освітологія» суть феномену «сталий розвиток» пояснюється таким контекстом: «процес позитивних, постійно зростаючих культурних, соціально-економічних, політичних, науково-освітніх, технологічних та інноваційних змін, що ґрунтується на узгодженні потреб сучасних і майбутніх поколінь у ресурсах розвитку, упровадженні соціальних стандартів, новітніх технологій і збереженні довкілля в інтересах людини» [4, с. 18]. Також вчені [7] акцентують увагу на розумінні власної причетності до процесів, які впливають на сталий розвиток, та сприяння цим змінам.

Усвідомлене читання зазначеного вище визначення сприяє акцентуванню уваги на тому, що процес позитивних, постійно зростаючих змін спричинюється не однією зміною, а низкою змін, серед яких і науково-освітні та інноваційні зміни. Підтвердження правильності узагальнень автора тез зафіксовано на сторінках іншої монографії, співавторами якої є Т. Мієр та Л. Голодюк [2]. Досліджуючи процес навчання, орієнтований на сприяння сталому розвитку, згадані вчені [2] вказують на те, що усвідомлення освіти індикатором, чинником і рушієм сталого розвитку надає значущості науково-освітнім інноваційним доробкам учених, які розробляються з метою збереження довкілля в інтересах кожної людини та людства в цілому.

За Т. Мієр та Л. Голодюк, організацію процесу навчання, орієнтованого на сприяння сталому розвитку, слід розглядати «і як соціальне утворення, якість та ефективність функціонування якого суттєво позначається на особистісному й суспільному прогресі; і як динамічне соціальне утворення, що зазнає процесу розвитку у разі запровадження результатів сучасних наукових досліджень у різних галузях науки (психології, педагогіці, дидактиці, технологічних науках тощо) як інноваційної основи для змін» [2, с. 508].

Аналіз результатів дослідження вченими організації процесу навчання, орієнтованого на сприяння сталому розвитку, виявив, що становлення початкової природничої освіти як індикатора змін в системі «людина – природа» фіксується А. Мартін [1], починаючи з 1967 року. Саме з цього року було започатковано використання практичної спрямованості організації засвоєння учнями знань про природу та її функціонування, а також цілеспрямоване формування в учнів уявлень про використання природи та її охорону.

Дослідивши природничу освіту в початковій школі в останнє десятиріччя XX століття, Н. Смолянюк [5] зафіксовано зміни у: формулюванні мети природничої освіти в початковій школі; запровадженні гуманізації, етнізації та екологізації для удосконалення змісту природничої освіти, реалізації варіативних програм. У той же час вчена привертає увагу до недостатньо активного використання освітньо-розвивального потенціалу природничої освіти в початковій школі та до домінуючої практики організації природничої освіти з використанням традиційних форм і методів навчання.

Починаючи з 2012 року, викладання природничої освіти в початковій школі спрямовано на формування природознавчої компетентності учнів у результаті: засвоєння інтегрованих знань про природу і людину; опанування основами екологічних знань; опанування способами навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності;

формування ціннісного ставлення до природи. Організація процесу навчання, орієнтованого на сприяння сталому розвитку, спроєктовано на формування в учнів [3; 5]:

- системи знань про об'єкти та явища природи, закономірності в природі, взаємодію людини з природою та формування на цій основі цілісної природничо-наукової картини світу;
- уявлень про взаємозв'язки у системі «жива – нежива природа», усвідомлення спрямованості природоохоронних дій;
- досвіду здійснення навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності.

Сталий розвиток здобувачів початкової освіти в 20-х роках XXI століття розглядається в контексті природничої освіченості, якою, за А. Мартін [1], охоплено:

- ціннісне ставлення, яке базується на розумінні взаємозалежності людини й природи;
- обізнаність з правилами відповідальної поведінки у навколишньому природному середовищі;
- усвідомлені знання про природу та взаємообумовлене функціонування її складників;
- вмотивованість до практичного застосування засвоєних знань та правил екологічно відповідальної поведінки з метою усвідомленого збереження природних ресурсів.

Отже, з урахуванням напрацювань вчених, які наголошують на тому, що «вияв людської сутності у природному світі спричинюється її потребами та інтересами. Останні, будучи потребами, які не переживаються суб'єктивно як потреби, а народжуються в неспокої, який, у свою чергу, спричинюється усвідомленням соціальних потреб та подальшим спрямуванням особистості» [6, с. 55] можна прийти до таких узагальнень:

1) сталий розвиток здобувачів освіти слід розглядати як безперервний процес;
2) цей процес чутливий до суспільного поступу в напрямі збереженні природи та цілеспрямованої гармонізації взаємозв'язків у системі «людина – природа» та передбачає власну залученість учнів початкової школи до природоохоронної діяльності, якій передує усвідомлене ставлення до природи як до цінності та переживання внутрішньої вмотивованості піклуватися про неї.

Список використаних джерел

1. Мартін А. Формування екологічної культури дітей у контексті наступності дошкільної та початкової природничої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2026. №222. С. 485-488. https://doi.org/10.36550/2415-7988-2026-1-222-485-488
2. Мієр Т.І., Голодюк Л. С. Процес навчання, орієнтований на сприяння сталому розвитку: сутність, дидактична тріадна структура, інноваційна основа. Роль науки та освіти в забезпеченні сталого розвитку. Publishing House of University of Technology, Katowice, Poland. 2021. С. 500–509. URL: https://surl.li/ijjhhv
3. Мієр Т. І. Дидактичні основи організації навчально-екскурсійної діяльності як засобу вибудовування суб'єкт-суб'єктної взаємодії тих, хто навчає, з тими, хто навчається. *Научен вектор на Балканите*. Вип. № 1. България: «Научен хронограф» ЕООД. 2018. С. 67–70. URL: https://surl.li/vrhgpx
4. Освітологія: витоки наукового напряму : монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. Київ: ВП «Едельвейс», 2012. 336 с.
5. Смолянюк Н. М. Організація природничої освіти молодших школярів у загальноосвітніх навчальних закладах України (друга половина XX століття) : дис. … канд. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Харків. 2010. 241 с.
6. Miyer T., Holodiuk L., Omelchuk S., Savosh V., Bondarenko H., Romanenko L., Romanenko K. An overview of the continuous education system components in dimensions «Umwelt», «Mitwelt» and «Eigenwelt». *AD ALTA. Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. Vol. 11. Issue 1. Special XVII. Pp. 52–56. URL: https://surl.li/uhrzsz
7. Miyer T., Machynska N., Bondarenko H., Rudenko N., Romanenko L., Sukhopara I, Shpitsa R. E-learning in the conditions of the information economy as a factor in the development of future teachers for the sustainable development of society. *AD ALTA. Journal of Interdisciplinary Research*. 2023. Vol. 13. Issue 1. Special XXXII. Pp. 13–20. URL: https://surl.li/mvzdtn

ЯРМОЛИЦЬКА С. О.,
методист навчально-методичного центру психологічної служби і соціальної роботи,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
s.yarmolytska@ippo.edu.te.ua
КОРОТЮК З. М.,
в. о. завідувача навчально-методичного центру психологічної служби і соціальної роботи,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
z.korotyuk@ippo.edu.te.ua

ТЕХНІКИ РОЗВИТКУ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПЕДАГОГІВ

В законі України «Про освіту» прописано, що «Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, …» (Розділ ІІ. ст.12. п.1). Для досягнення цієї мети потрібно сформувати ряд компетентностей, щоб в майбутньому особистість могла досягнути успіху як в професійній діяльності, так і в особистому житті. Тому педагог сьогодні має бути не лише джерелом знань, але й допомогти учням виробити практичні навички, що визначать здатність особистості успішно здійснювати навчання, провадити подальшу професійну діяльність. Серед таких вмінь важливими є вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, здатність співпрацювати з іншими людьми (Закон України «Про освіту». Розділ ІІ. ст.12. п.1). Саме ці вміння можна розглядати як складові емоційного інтелекту, що входить в топ-10 м'яких навичок soft skills, які актуальні як на роботі, так і в особистому житті кожної

людини. Лише вчитель, який зберігає рівновагу між власним розумом і власними емоціями та почуттями, не дозволяє собі діяти під впливом емоцій, не піддається маніпулюванню з боку інших осіб і вміє знаходити з ними «спільну мову», може допомогти дитині розвивати емоційний інтелект (EQ), ставши надійним прикладом для наслідування. Лише вчитель з високим емоційним інтелектом може самостійно аналізувати, приймати рішення, розробляти власні стратегії поведінки в певній ситуації і досягати поставлених цілей без надмірних зусиль. Це допоможе педагогу налагодити позитивну взаємодію з учнівським, вчительським і батьківським колективами і з кожним учасником зокрема, створити атмосферу довіри і взаєморозуміння, керувати психологічними станами і поведінкою своєю та інших.

Тривалий час в суспільстві існувала думка, що людина з високим розумовим інтелектом може досягнути високих результатів у професійній кар'єрі. Проте практики бізнесу в кінці XX ст. виявили, що у вирішенні робочих питань і досягненні оптимальних результатів діяльності, недостатньо людині володіти академічними знаннями і бути експертом в своїй сфері. Потрібне вміння, щоб розуміти й регулювати свої емоції та інших, – це емоційний інтелект [3; 4; 5; 6]. «Від того, наскільки точно і уміло людина може розпізнавати свої емоції і розумно управляти ними, значною мірою залежить її життєвий успіх» [5, с.35].

Дослідження емоційного інтелекту та його різні аспекти розкриті у працях багатьох вчених-теоретиків та практиків: Д. Гоулман, Р. Бар-Он, П. Саловей, Дж. Майєр, Д. Карузо, Г. Гарднер, Х. Вайсбах, У. Дакс, С. Хейн, Р. Купер, А. Саваф, Л. Виготський, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, Д. Люсін І. Андрєєва, С. Дерев'янко, Е. Носенко, Г. Березюк, О. Філатов, А. Панкратова, Т. Березовська та ін. [1; 3; 4; 5; 6].

Концепція емоційного інтелекту з'явилася в кінці XX ст. у 1990 р. у працях американських психологів Д. Карузо, П. Саловей і Дж. Майер. Але дослідження та експерименти психолога та журналіста New York Times Д. Гоулмана зробили цей концепт всесвітньо відомим завдяки його бестселеру «Емоційний інтелект: чому він може важити більше, ніж IQ» у 1995 р. [1; 6].

Попри різноманітність моделей емоційного інтелекту, вчені розглядають його як здатність людини усвідомлювати, розпізнавати та розуміти свої власні емоції та емоції інших людей, вміння керувати ними, розпізнавати емоційні стани оточуючих та ефективно взаємодіяти з іншими в соціальних ситуаціях [2; 7; 8]. «Головною ідеєю емоційного інтелекту є те, що емоції є невід'ємною складовою людської поведінки, і що здатність керувати цими емоціями може значно поліпшити різні аспектів життя» [2]. Адже людина живе і працює в соціумі, що полегшує налагодження контактів з іншими для задоволення власних потреб та мети, отримання швидкого результату. «Від того, наскільки точно і уміло людина може розпізнавати свої емоції і розумно управляти ними, значною мірою залежить її життєвий успіх», - стверджує Л. Ракітянська [5]. Д. Гоулман, досліджуючи роль емоційного інтелекту в житті людини, розглядав його як «здібність людини тлумачити власні емоції та емоції оточуючих для того, щоб використати отриману інформацію для реалізації власних цілей» [5, с.38].

Педагогу важливо володіти високим емоційним інтелектом. Це допоможе йому, як фахівцю професії типу «людина-людина», краще справлятися зі стресами і високим навантаженням, бути емпатійним і чуйним до своїх учнів, помічати їх тривоги і проблеми, ефективно вирішувати конфлікти, вміти налагодити здорові відносини між колегами, налагодити командну роботу [2; 3; 7]. Загалом можна вважати, що вчитель зможе швидше адаптовуватись в соціумі, залишатися врівноваженим в будь-якій ситуації і почуватись більш задоволеним та успішним у професійному й особистому житті.

Хоча емоційний інтелект може впливати на життя людини, він не є статичним і може бути розвинутий та покращений [2]. Д. Гоулман стверджував, що «на відміну від коефіцієнта IQ, який має генетичні корені, коефіцієнт EQ піддається розвитку у будь-якому віці» [5, с.38]. З віком рівень емоційного інтелекту зростає. Ізраїльський психолог Рувер Бар-Она дослідив, що «рівень емоційного інтелекту зростає з отриманням життєвого досвіду і може зростати з віком, проте ми можемо розвивати емоційний інтелект вже сьогодні» [8]. Розвиваючи та збагачуючи свій емоційний інтелект, педагог не лише стає уважнішим до себе і своїх потреб, але вчиться краще розуміти і відчувати потреби, мотиви і поведінку своїх учнів, колег, батьків і в кінцевому результаті – самореалізуватися в професійній діяльності.

Існують різні думки щодо можливостей і шляхів розвитку емоційного інтелекту дорослої людини [4, с.42]. Але починати варто з аналізу і розуміння власних емоцій, а потім переходити до вивчення емоційного стану та поведінки інших. Збагачений емоціями досвід – основа для розуміння оточуючих.

Більшість вчених погоджуються з тим, що емоційний інтелект є «не вродженою, а опановуваною рисою», що сприяло створенню різних рекомендацій, програм та тренінгів з його розвитку [4].

Серед дієвих методів розвитку емоційного інтелекту педагога виділяють: медитацію, вправи на релаксацію, дихальні, мотиваційні та сміхові вправи; арт-терапевтичні методи (візуалізації емоцій, почуттів); психогімнастику, мімічну гімнастику; поведінкову терапію; дискусійні методи; моделювання, програвання ролей, гру; прийоми рефлексії, зворотній зв'язок; проектування; прийоми перцепції; вправи на тренування усвідомленості (навчання самоаналізу емоцій та відчуттів, ведення «Щоденника емоцій і почуттів», «Словника емоцій» та ін.) та «позитивного мислення», саморегуляції (техніки з управління та вербалізації емоцій), емпатії та соціальних навичок (прийоми і техніки ненасильницького спілкування, ефективної комунікації, розв'язання конфліктів та ін.) тощо [3; 4; 6; 8]. О. Новак пов'язує засоби тренінгової роботи з прийомами соціально-психологічної рефлексії та соціально-психологічної перцепції у процесі комунікативної взаємодії [6, с. 42].

Таким чином, педагогу для розвитку емоційного інтелекту важливо визначати свої емоції і керувати ними, розуміти свої мотиви; застосовувати навички емпатії в спілкуванні; розуміти позицію і потреби співрозмовника під час комунікації.

Проблема можливостей та шляхів вдосконалення і розвитку емоційного інтелекту у педагогів, в учнів, незважаючи на її практичну значущість, залишається недостатньо дослідженою. Сучасний світ і реформи в освіті вимагають знайти збалансованість між емоціями, розумовими здібностями та штучним інтелектом, що стає

потужним інструментом людського розуму. Саме вчитель з високим рівнем емоційного інтелекту може стати надійним прикладом для наслідування і допомогти молодому поколінню віднайти внутрішню гармонію із зовнішнім світом, забезпечивши їм належний розвиток, задоволеність життям та позитивні результати у досягненні поставлених цілей.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. URL: https://lnk.ua/cNf584vEN
2. Емоційний інтелект. URL: https://psyhology.space/psypedia-post/emoczijnyj-intelekt/
3. Емоційний інтелект і можливості його розвитку. URL: https://www.empatia.pro/emotsijnyj-intelekt-i-shlyahy-jogo-rozvy/
4. Новак О. О. Шляхи розвитку емоційного інтелекту педагогічних працівників. *Педагогічні технології. Постметодика. 2010. №6. С.41-47.* URL: https://lnk.ua/o6ydt9W0I
5. Ракітянська Л. Сутність та зміст поняття «емоційний інтелект». *Педагогічний процес: теорія і практика (серія: Педагогіка). 2018, № 4 (63). С.35-41.* URL: https://lnk.ua/898ZG5jYp
6. Савчук М. Р. Теоретичні основи дослідження емоційного інтелекту. *Ефективна економіка.* 2017. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5608
7. Що таке емоційний інтелект, для чого він потрібен і як його розвинути в собі. URL: https://blog.agrokebety.com/shcho-take-emotsiynyy-intelekt
8. Що таке емоційний інтелект та як його розвивати. URL: https://www.sens.lviv.ua/shho-take-emoczijnyj-intelekt-ta-yak-jogo-rozvyvaty/

DUDKA T. Y.,
Professor of the Department Pedagogy and Psychology of Vocational Education Kyiv Aviation Institute,
Doctor of Pedagogical Sciences,
kiev.professor@gmail.com

THE PARADIGM OF LIFELONG LEARNING AS A DETERMINANT OF PROFESSIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT FOR PHD CANDIDATES IN A TRANSITIVE SOCIO-EDUCATIONAL ENVIRONMENT

The functioning of society at the level of industrially centered requirements necessitates the prompt adoption of the most appropriate decisions by an individual under conditions of uncertainty. Within the field of education, there is an observable increase in conceptual paradigms specifically aimed at enhancing professional training in accordance with the demands and imperatives of the modern digital society. Naturally, such a paradigmatic nature of global and intra-institutional transformations across every sector is reflected in the urgent necessity to develop a model of lifelong professional education based on a symbiosis of integrative, innovative, and environmental approaches. The methodological basis for analyzing the social significance of the lifelong education phenomenon actualizes the need to outline the developmental prospects of the subject under study within new socio-economic conditions, which reflect the trend-driven nature of contemporary innovative and integrative progress.

Under the conditions of scientific knowledge transitivity, the reflection on the significance of the subject is projected through the prism of educational activity, which presupposes the manifestation of highly motivated activity by the cognizing subject toward self-development and self-improvement, with the aim of attaining a corresponding level of intellectual development. This personally oriented task acquires particular significance among PhD candidates, as they function in conditions of heightened intellectual activity to realize their designated research projects. However, it is noteworthy that the dissertation defense is not the final chord on the continuum of professional development and self-improvement, but merely a stage for further, even more rapid personal and professional growth. To realize this critical and promising task, the toolkit of lifelong education becomes exceptionally valuable.

A distinctive feature of the subject under study is the absence of temporal deadlines for achieving the outlined goals, and the presence of multiple opportunities for deepening professional retraining throughout the entire lifespan, in accordance with the requirements and needs of modern society. The key social purpose of the stated phenomenon is the creation of optimal conditions for limitless personal growth by expanding the spectrum of educational opportunities, aimed at the individual's adaptation to inevitable changes at the level of a highly innovative society.

Scientific analysis of the investigated aspect confirms that the phenomenon of lifelong education has long been at the center of attention of the global scientific community; however, a single unified concept of this category has not yet been formulated. This trend is conditioned by the phenomenological depth of the object of study and the complexity of integrating the full range of its substantive characteristics within a single theoretical generalization. Simultaneously, social practice experience confirms that the intensification of a specialist's personal development and self-improvement occurs precisely through the realization of lifelong education tasks throughout the entire period of their active professional activity.

The modern system of lifelong education is characterized by adherence to the principles of accessibility, innovative content, multi-level structure, and variability. It is through these principles that the phenomenon of lifelong education at the level of the studied target audience is transformed into a holistic basis for the integration of a multiplicity of social resources and the construction of platforms for effective scientific interaction on the principles of socio-pedagogical cohesion.

Based on the analysis of the aforementioned, it can be concluded that lifelong education today emerges as a key instrument for the development of the PhD candidate. In conditions of turbulent transitivity of scientific knowledge, it is the challenges of the VUCA world that actualize the continuous personal-professional development and growth of postgraduate students at every stage of their educational advancement. This path ensures, at the level of the studied target audience, the deepening of research adaptability, personal autonomy, and the individual capacity to generate new scientific knowledge at every stage of human life.

References

1. Kartashova, L.A. (2024). Metodychni osoblyvosti pidhotovky maibutnikh doktoriv filosofii v Ukraini [Methodological Features of Training Future Doctors of Philosophy in Ukraine]. Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy, 76, 108-112 [in Ukrainian].

2. Myronchuk, N. M., & Antonova, O. Ye. (2025). Osvitno-naukove seredovyshche zakladu yak oseredok rozvytku doslidnytskoho potentsialu i zdibnostei zdobuvachiv tretoho rivnia vyshchoi osvity [The Educational and Research Environment of an Institution as a Hub for the Development of Research Potential and Abilities of Third-Level Higher Education Students]. Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriia «Pedahohika», Seriia «Psykholohiia», Seriia «Medytsyna») – Prospects and Innovations of Science (Series «Pedagogy», Series «Psychology», Series «Medicine»), 9 (55), 676–688. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-9(55)-676-688 [in Ukrainian].

3. Nychkalo, N., Hurevych, R., and Vizniuk, I. (2025). Innovatsiini metody pidhotovky aspirantiv v konteksti tsyfrovoi transformatsii osvity [Innovative Methods of Training Postgraduate Students in the Context of Digital Transformation of Education]. ITLT – ITLT, 109, 5, 1–15. DOI: 10.33407/itlt.v109i5.6281 [in Ukrainian].

4. Shaping the Future of Learning. (2024). The Role of AI in Education 4.0. Insight Report. World Economic Forum. [online]. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Shaping_the_Future_of_Learning_2024.pdf [in English].

СЕКЦІЯ 2. *ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ, ІНТЕГРУВАННЯ ЙОГО В СИСТЕМУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ*

БЕНЬКОВСЬКА Н. Б.,
завідувач кафедри мовної підготовки,
Інститут Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія»
кандидат педагогічних наук, доцент,
benkovskanb@gmail.com

АНДРАГОГІКА У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Сучасні трансформаційні процеси в системі національної безпеки України, зумовлені воєнними викликами та інтеграцією до євроатлантичного простору, актуалізують потребу у підготовці висококваліфікованих військових фахівців, здатних ефективно функціонувати в багатомовному професійному середовищі. Однією з ключових складових професійної підготовки є формування іншомовної комунікативної компетентності, що забезпечує взаємодію в міжнародних операціях, участь у навчаннях та обмін досвідом із закордонними партнерами.

У цьому контексті особливої значущості набуває андрагогіка як наука про навчання дорослих, яка враховує специфіку дорослого здобувача освіти, його професійний досвід, мотивацію та потребу у практичному застосуванні знань.

Актуальність дослідження зумовлена: необхідністю підвищення рівня володіння іноземною мовою військовослужбовцями відповідно до стандартів НАТО (зокрема STANAG 6001); потребою у впровадженні ефективних педагогічних підходів, орієнтованих на дорослого здобувача освіти; недостатнім рівнем інтеграції андрагогічних принципів у систему мовної підготовки військових фахівців в Україні.

Традиційні підходи до навчання іноземних мов не завжди відповідають потребам дорослих військових, оскільки часто не враховують їхній досвід, професійні інтереси та обмежені часові ресурси.

Андрагогіка розглядає дорослого як активного суб'єкта навчання, який: має сформований життєвий і професійний досвід; володіє внутрішньою мотивацією до навчання; орієнтований на практичне застосування знань; прагне до самостійності та самореалізації.

Основними принципами андрагогіки є: самостійність навчання; опора на досвід здобувача; практична спрямованість; проблемно-орієнтоване навчання; індивідуалізація освітнього процесу.

Застосування цих принципів у навчанні іноземної мови дозволяє підвищити ефективність засвоєння матеріалу та забезпечити його практичну значущість.

Іншомовна підготовка військових має низку специфічних характеристик: професійна спрямованість (використання військової термінології); обмежений час на навчання; необхідність швидкого досягнення результату; високий рівень відповідальності за результати комунікації; стресові умови використання мови.

Іншомовна комунікативна компетентність включає: лінгвістичну; соціолінгвістичну; прагматичну; стратегічну компоненти.

Для військових особливо важливою є здатність до ефективної комунікації в реальних професійних ситуаціях: брифінги, переговори, радіообмін, спільні операції.

Андрагогічний підхід дозволяє: підвищити мотивацію до вивчення іноземної мови; забезпечити практичну орієнтацію навчання; врахувати індивідуальні потреби військовослужбовців; активізувати їхній попередній досвід.

Серед ефективних методів: ситуативне навчання (role-play, simulation); проблемно-орієнтоване навчання; case-study; проєктна діяльність; blended learning.

Особливої ефективності набувають методи, що моделюють реальні військові ситуації, наприклад: проведення брифінгів англійською мовою; аналіз військових кейсів; виконання комунікативних завдань у групах.

Для ефективного впровадження андрагогічних підходів доцільно:

1. Індивідуалізувати навчання – враховувати рівень підготовки та професійні потреби.

2. Використовувати автентичні матеріали – документи, відео, інструкції НАТО.

3. Застосовувати інтерактивні методи навчання.

4. Розвивати автономність здобувачів освіти.

5. Інтегрувати цифрові технології (онлайн-платформи, мобільні додатки).

Важливим є також створення умов для безперервного навчання та саморозвитку військових фахівців.

У країнах НАТО активно застосовуються андрагогічні підходи, що передбачають: навчання через діяльність (learning by doing); орієнтацію на компетентності; використання тренінгових форм навчання; інтеграцію мовної підготовки у професійну діяльність.

Цей досвід може бути адаптований в Україні з урахуванням національних особливостей системи військової освіти.

Андрагогіка є ефективною методологічною основою формування іншомовної комунікативної компетентності військових фахівців. Її принципи сприяють підвищенню мотивації, ефективності та практичної спрямованості навчання. Інтеграція андрагогічних підходів дозволяє адаптувати мовну підготовку до реальних потреб військовослужбовців. Перспективним є поєднання андрагогіки з сучасними освітніми технологіями та міжнародними стандартами.

Список використаних джерел

1. Беньковська Н. Б. Актуальні виклики мовної підготовки майбутніх офіцерів та шляхи їх вирішення. *Традиційні та інноваційні підходи розвитку сучасної освіти в Україні* : матеріали VIII Всеукр. науково-практ. конф., м. Одеса, 3- 4 квіт. 2025 р. Одеса : Комунальний заклад «Одеський педагогічний фаховий коледж». С. 17 – 20.

БЕРЕЗІНСЬКА О. В.,
старший викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування,
Міжнародний університет, місто Одеса,
vlady22helen@gmail.com

АНДРАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Динамізм сучасного світу, зумовлений Четвертою промисловою революцією, докорінно змінив парадигму навчання: освіта трансформувалася з етапу підготовки до життя у безперервний процес самої життєдіяльності (*Lifelong Learning*). У цьому контексті андрагогіка постає стратегічним інструментом розвитку людського капіталу та адаптації суспільства до непередбачуваних змін.

У статті проаналізовано ключові етапи становлення андрагогіки як самостійної галузі педагогічної науки. Розглянуто провідні закордонні моделі навчання дорослих (зокрема американську та європейську) та їхній вплив на трансформацію освітнього простору України. Визначено стратегічні напрями інтеграції неформальної та інформальної освіти в систему неперервного навчання в умовах сучасних суспільно-політичних викликів.

Фундаментом сучасної західної андрагогіки стала концепція Малколма Ноулза. Він виокремив п’ять ключових припущень щодо навчання дорослих: самоспрямованість, використання життєвого досвіду як ресурсу; готовність до навчання через соціальні ролі; орієнтація на розв’язання проблем та внутрішня мотивація [1].

Ці ідеї перегукуються з поглядами Софії Русової, яка працювала на кілька десятиліть раніше і фактично стала предтечою андрагогіки в Україні, Вона також розглядала освіту як безперервний процес, що виходить за межі школи. Проте є й відмінність: якщо Ноулз акцентує на внутрішній мотивації загалом, то Русова виокремлює її особливий компонент – національну свідомість. Вона була переконана, що дорослі найефективніше навчаються через рідну мову та національну культуру, оскільки це пробуджує в них почуття власної гідності та відповідальності перед громадою [2].

Сьогодні світовий досвід навчання дорослих розвивається за двома ключовими векторами:

- Англо-американська модель. Базується на прагматизмі та економічній доцільності. Головна мета – розвиток професійних компетенцій (upskilling та reskilling). Андрагогіка тут є інструментом корпоративного сектору, що безпосередньо реагує на запити ринку праці.
- Європейська модель. Традиційно орієнтована на соціальну інклюзію та активне громадянство (яскравий приклад – «Народні університети» Скандинавії). Пріоритетом є *Lifelong Learning* (навчання продовж життя) для особистісного розвитку без жорсткого формального оцінювання [3].

Сучасна стратегія ЄС дедалі більше інтегрує ці підходи через концепцію *Micro-credentials* (мікрокваліфікацій). Це короткі навчальні модулі, які дозволяють дорослим швидко здобувати точкові навички для адаптації до цифрової та «зеленої» економіки, зберігаючи при цьому гнучкість навчання [4].

Сьогодні українська андрагогіка трансформується з пострадянської парадигми у європейську систему навчання впродовж життя (LLL). В умовах війни освіта дорослих набуває особливого стратегічного значення, перетворюючись на дієвий інструмент:

- Соціальної адаптації: перекваліфікація та підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО));
- Ресоціалізації ветеранів: інтеграція в цивільне суспільство через набуття нових професійних компетенцій;
- Формування життєстійкості: подолання травматичного досвіду засобами трансформаційного навчання.

Тривалий час українська андрагогіка була обмежена формальною парадигмою «підвищення кваліфікації». Якщо раніше цей процес часто мав ознаки бюрократичного ритуалу задля отримання сертифікату, то сучасний вектор змістився в бік Continuous Professional Development (CPD). Актуальні пріоритети включають:

▪ Компетентнісний фокус: пріоритет практичних навичок (цифрова адаптивність, емоційний інтелект, критичне мислення) над теоретичним накопиченням знань.

▪ Безперервність (Lifelong Learning): відмова від дискретного навчання (раз на 5 років) на користь постійного мікронавчання.

▪ Екосистемність: легітимізація неформальної та інформальної освіти, де офіційне визнання отримують результати, здобуті на тренінгах, онлайн-платформах або через практичний досвід.

Платформи *Prometheus, Дія.Освіта* та *DVV International* формують потужну освітню екосистему. Завдяки залученню топових експертів вони фокусуються на цифровій грамотності та рескілінгу, допомагаючи опанувати нову професію з нуля [5]. Окрім навчання, ці ініціативи створюють центри соціалізації, забезпечують психологічну підтримку та розвивають громадянську освіту, надаючи всі інструменти для успішної адаптації та працевлаштування.

За останні роки у сфері навчання дорослих відбувся якісний стрибок. Закон «Про освіту» (2017) та розробка спеціального Закону «Про освіту дорослих» легітимізували неформальну та інформальну освіту. Розвиток системи навчання впродовж життя в Україні позначився появою університетів третього віку (станом на 2026 рік таких установ налічується понад 260). В Одесі освітні проекти для людей поважного віку активно функціонують на базі державних та громадських інституцій:

▪ Університети третього віку: Зокрема, проект «Протон» (від БФ Let's Help) пропонує безбар'єрний доступ до лекцій та соціалізації для осіб 60+. Подібні програми також діють при закладах вищої освіти, як-от Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова та Південноукраїнський педуніверситет ім. К.Д. Ушинського.

▪ Професійна підготовка: Одеський центр ПТО Державної служби зайнятості проводить короткострокові курси за 37 ліцензованими професіями. Це дозволяє людям передпенсійного віку опанувати фах кухара, швачки, електрогазозварника або навіть сучасні напрями, як-от оператор безпілотників чи основи ШІ.

▪ Громадські ініціативи: Активну підтримку надають БФ «Карітас Одеса УГКЦ» та хаби на кшталт «Community House» (від ГО «Десяте квітня»), де проводяться воркшопи та тренінги.

▪ Цифрова грамотність: Спеціалізовані ІТ-школи та соціальні простори (наприклад, «На часі») організовують курси «цифрової незалежності». На них літніх людей навчають онлайн та безпечно взаємодіяти у соцмережах.

Інтеграція світового андрагогічного досвіду в українську освіту – це не копіювання західних моделей, а творча адаптація методів навчання дорослих до національного контексту та економічних потреб. Гнучка система освіти дорослих зміцнить конкурентоспроможність громадян і стане основою стійкості в умовах невизначеності.

Особливого значення цей процес набуває для Одеського регіону – стратегічного хабу, де андрагогіка має враховувати специфіку морської галузі, логістики та розвиненого сектору послуг. Впровадження інноваційних моделей навчання дорослих у нашому краї має базуватися на:

▪ Секторальній адаптивності: створенні програм перекваліфікації для фахівців морегосподарського комплексу та портової інфраструктури, що потребують нових цифрових та управлінських компетенцій.

▪ Психосоціальній підтримці: інтенсивному супроводу внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, для яких Одещина стала другою домівкою, через короткострокові курси адаптації до місцевого ринку праці.

▪ Мультикультурному діалозі: використанні традицій толерантності регіону для розвитку soft skills та комунікативних навичок у дорослого населення.

Розвиток індивідуальних освітніх траєкторій, що поєднують професійний вишкіл із психологічною реабілітацією, дозволить Одещині не лише зберегти свій унікальний трудовий потенціал, а й стати локомотивом повоєнного економічного відновлення всієї країни. Це перетворить освіту дорослих із допоміжного інструменту на фундамент соціальної стабільності та регіонального процвітання.

Список використаних джерел

1. Knowles M. S., Holton E. F., Swanson R. A. The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development. Houston : Gulf Publishing Co, 1998. 310 p.
2. Русова С. Вибрані педагогічні твори / за ред. Н. Ничкало. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
3. Mezirow J. Transformative dimensions of adult learning. San Francisco : Jossey-Bass, 1991. 272 p.
4. Mackeracher D. Making sense of adult learning. Toronto : University of Toronto Press, 2004. 315 p.
5. Kolb A. I., Kolb D. A. Experiential Educator: Principles and Practices of Experiential Learning. Kaunakakai : Experience Based Learning Systems, 2017. 594 p.

БУНЯК С. М.,

методист центру виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти,

s.poliak@ippo.edu.te.ua

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ ТА ЙОГО ІНТЕГРАЦІЯ В СИСТЕМУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Актуальність теми зумовлена глибокими соціально-економічними трансформаціями, глобалізаційними процесами, цифровізацією суспільства та потребою у безперервному професійному й особистісному розвитку людини. В умовах швидкого оновлення знань і технологій традиційна модель освіти, орієнтована переважно на молодь, втрачає свою ефективність. Натомість зростає значення освіти дорослих як ключового елементу концепції навчання впродовж життя (lifelong learning), що забезпечує адаптацію особистості до динамічних змін [6; 9].

Особливої ваги ця проблема набуває для України в умовах воєнного стану, економічної нестабільності та необхідності масштабної перекваліфікації населення. У цих умовах андрагогіка виступає не лише як науковий напрям, а як практичний інструмент розвитку людського капіталу.

Теоретичні засади андрагогіки. Андрагогіка сформувалася як самостійна галузь педагогічної науки у другій половині XX століття. Значний внесок у її розвиток зробив М. Ноулз, який визначив андрагогіку як мистецтво і науку допомоги дорослим у навчанні [8, с. 43–45]. Він обґрунтував ключові принципи навчання дорослих, серед яких:

- самостійність і самокерованість у навчанні;
- опора на життєвий і професійний досвід;
- практична спрямованість навчання;
- внутрішня мотивація як провідний чинник;
- орієнтація на вирішення реальних проблем.

Подальший розвиток андрагогіки пов'язаний із працями П. Джарвіса, який розглядав навчання дорослих як безперервний процес соціального досвіду, що інтегрує індивідуальний і суспільний виміри [7, с. 112–115].

Сучасна андрагогіка розширює своє поле, включаючи такі напрями, як:

- трансформативне навчання;
- неформальна та інформальна освіта;
- цифрова освіта дорослих;
- професійна мобільність і рескілінг [2, с. 25–30; 5, с. 78–82].

Міжнародний досвід розвитку андрагогіки. Міжнародна практика свідчить про високий рівень інституціоналізації освіти дорослих. У країнах Європейського Союзу вона є складовою державної політики, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності економіки та соціальної інтеграції громадян [6]. Зокрема:

- у Німеччині функціонують народні університети (Volkshochschulen), які забезпечують доступ до освіти для широких верств населення;
- у Фінляндії діє розгалужена система відкритої освіти, що базується на принципах гнучкості та доступності;
- у США широко розвинене корпоративне навчання, яке орієнтоване на підвищення кваліфікації працівників без відриву від виробництва [6; 7, с. 150–155].

Важливою характеристикою міжнародного досвіду є інтеграція цифрових технологій у процес навчання. Онлайн-платформи, масові відкриті онлайн-курси (MOOC), змішані формати навчання значно розширюють доступ до освітніх ресурсів [7; 9].

Крім того, міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, підкреслюють роль освіти дорослих у досягненні сталого розвитку, соціальної рівності та демократизації суспільства [9].

Стан і проблеми розвитку андрагогіки в Україні. В Україні освіта дорослих перебуває на етапі активного становлення. Вона реалізується через:

- систему післядипломної освіти;
- курси підвищення кваліфікації;
- діяльність громадських організацій;
- неформальні освітні ініціативи [2, с. 40–45; 4, с. 60–65].

Закон України «Про освіту» закріплює принцип навчання впродовж життя як один із ключових [3]. Проте практична реалізація цього принципу залишається недостатньо розвиненою.

Основними проблемами є:

- обмежене фінансування освітніх програм для дорослих;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- недостатня підготовка фахівців-андрагогів;
- низький рівень мотивації частини дорослого населення до навчання;
- нерівний доступ до цифрових ресурсів [2, с. 90–95; 5, с. 120–125].

Окремо слід відзначити виклики, пов'язані з війною: велика кількість внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, людей, які потребують перекваліфікації та психологічної адаптації.

Перспективи впровадження андрагогіки в сучасній Україні. Інтеграція андрагогіки в систему освіти України передбачає комплексні зміни на інституційному, методичному та технологічному рівнях.

1. **Розвиток гнучких освітніх програм.** Необхідно створювати короткострокові модульні програми, орієнтовані на практичні навички, що відповідають потребам ринку праці.
2. **Цифровізація освіти дорослих.** Впровадження дистанційного та змішаного навчання дозволяє охопити ширші аудиторії, зокрема в умовах обмеженої мобільності населення.
3. **Партнерство держави, бізнесу та громадського сектору.** Ефективна модель розвитку андрагогіки передбачає співпрацю між освітніми установами, роботодавцями та неурядовими організаціями.
4. **Підготовка андрагогів.** Необхідно розвивати спеціалізовані освітні програми для підготовки викладачів, здатних працювати з дорослою аудиторією з урахуванням її психологічних та соціальних особливостей.
5. **Рескілінг і апскілінг населення.** Особливо актуальним є навчання новим професіям для осіб, які втратили роботу або змінюють сферу діяльності.
6. **Соціальна інтеграція через освіту.** Андрагогіка може бути ефективним інструментом інтеграції ветеранів, ВПО та інших соціально вразливих груп через освітні програми.
7. **Розвиток мотиваційних механізмів.** Доцільним є впровадження державних стимулів, зокрема ваучерів на навчання, податкових пільг або програм співфінансування освіти дорослих [2, с. 150–155].

Висновки. Отже, андрагогіка в сучасних умовах виступає не лише теоретичною галуззю педагогіки, а стратегічним інструментом соціально-економічного розвитку держави. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що найбільш ефективними є ті моделі освіти дорослих, які інтегровані в державну політику, фінансово підтримуються

та тісно пов’язані з ринком праці.

Для України ключовими практичними кроками мають стати:

• створення національної системи освіти дорослих із чітким нормативним регулюванням;

• впровадження механізмів державного та приватного фінансування програм навчання дорослих;

• розвиток цифрових освітніх платформ і забезпечення доступу до них у регіонах;

• підготовка професійних андрагогів та модернізація педагогічної освіти;

• активне залучення роботодавців до формування освітніх програм;

• розробка спеціалізованих програм для ветеранів, ВПО та осіб, що змінюють професію.

У післявоєнний період роль андрагогіки зростатиме ще більше, оскільки саме освіта дорослих стане ключовим механізмом відновлення економіки, інтеграції населення в нові соціально-економічні умови та підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному рівні.

Таким чином, системне впровадження андрагогічних підходів є необхідною умовою формування гнучкої, сучасної та стійкої освітньої системи України.

Список використаних джерел

1. Бондар В. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Либідь, 2018. 384 с.
2. Дубасенюк О. А. Андрагогіка : теорія і практика навчання дорослих : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 312 с.
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 16.04.2026).
4. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації : монографія. Київ : Грамота, 2019. 256 с.
5. Сисоєва С. О. Освіта дорослих у сучасному світі : монографія. Київ : Едельвейс, 2017. 320 с.
6. European Commission. Lifelong Learning Policies. Brussels : European Union, 2021. 112 p.
7. Jarvis P. Adult Education and Lifelong Learning: Theory and Practice. 3rd ed. London : Routledge, 2004. 320 p.
8. Knowles M. S. The Adult Learner: A Neglected Species. 3rd ed. Houston : Gulf Publishing, 1984. 300 p.
9. UNESCO. Global Report on Adult Learning and Education (GRALE 5). Hamburg : UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2022. 180 p.

ВОСКОБІЙНИК Т. О.,

спеціаліст першої категорії, викладач історії України та правознавства
Берестинський педагогічний фаховий коледж Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
voskobijniktetana@gmail.com

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ

У сучасному суспільстві, що характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, глобалізаційними процесами та швидкими соціально-економічними змінами, освіта дорослих набуває особливого значення. Людина змушена постійно оновлювати знання, розвивати нові компетентності та адаптуватися до змін у професійному та соціальному середовищі. У зв’язку з цим особливої актуальності набуває розвиток андрагогіки — науки про теорію і практику навчання дорослих.

Андрагогіка є важливою складовою концепції неперервної освіти, яка передбачає навчання людини протягом усього життя. Розвиток цієї галузі сприяє підвищенню професійної мобільності, конкурентоспроможності на ринку праці та соціальної активності громадян. Вивчення вітчизняного та міжнародного досвіду розвитку андрагогіки дозволяє визначити ефективні моделі організації освіти дорослих і сприяє вдосконаленню освітньої політики в Україні [1].

Метою тез є аналіз особливостей розвитку андрагогіки у вітчизняній та міжнародній освітній практиці, а також визначення перспектив використання світового досвіду для вдосконалення системи освіти дорослих в Україні.

Андрагогіка як окрема галузь педагогічної науки сформувалася у XX столітті. Значний внесок у розвиток її теоретичних засад зробив американський дослідник Малкольм Ноулз, який розробив концепцію навчання дорослих. Він визначив основні принципи андрагогіки, серед яких провідними є самостійність дорослого здобувача освіти, використання життєвого досвіду як ресурсу навчання, орієнтація на практичне застосування знань та внутрішня мотивація до навчання [4].

У міжнародній освітній практиці андрагогіка тісно пов’язана з концепцією «навчання впродовж життя» (lifelong learning). У країнах Європейського Союзу освіта дорослих є одним із пріоритетних напрямів державної освітньої політики. Наприклад, у Німеччині та Австрії активно функціонують народні університети (Volkshochschulen), які забезпечують доступ дорослого населення до різноманітних освітніх програм. У скандинавських країнах (Фінляндія, Швеція, Данія) поширеною є система народних вищих шкіл, що орієнтована на особистісний розвиток і громадянську активність дорослих [5].

Значну роль у розвитку освіти дорослих відіграють міжнародні організації. Зокрема, ЮНЕСКО реалізує програми підтримки неперервної освіти, сприяє розвитку андрагогічних досліджень та поширенню інноваційних освітніх практик. Важливим документом у цій сфері є глобальні звіти про освіту дорослих, які аналізують стан і перспективи розвитку системи навчання дорослих у різних країнах світу.

В Україні розвиток андрагогіки відбувається у контексті реформування освітньої системи та впровадження концепції освіти впродовж життя. Вітчизняні науковці приділяють значну увагу дослідженню теоретичних і практичних аспектів навчання дорослих, організації післядипломної освіти, професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації [2].

Особливого значення набуває розвиток неформальної та інформальної освіти дорослих, а також використання дистанційних та цифрових технологій навчання. Онлайн-платформи, відкриті освітні ресурси та масові онлайн-курси створюють нові можливості для професійного та особистісного розвитку дорослих.

Важливим напрямом розвитку андрагогіки в Україні є підготовка фахівців-андрагогів, здатних ефективно організовувати освітній процес для дорослої аудиторії. Також актуальним є розвиток партнерства між закладами освіти, громадськими організаціями та роботодавцями з метою забезпечення доступності та якості освіти дорослих [3].

Отже, аналіз вітчизняного та міжнародного досвіду розвитку андрагогіки свідчить про зростання ролі освіти дорослих у сучасному суспільстві. Світова практика демонструє ефективність моделей неперервної освіти, орієнтованих на потреби особистості та ринку праці.

Для України важливим є використання міжнародного досвіду організації освіти дорослих, розвиток неформальної освіти, впровадження сучасних освітніх технологій та підготовка професійних андрагогів. Це сприятиме формуванню ефективної системи навчання впродовж життя та підвищенню рівня освіченості населення.

Список використаних джерел

1. Лук'янова Л. Б. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи розвитку : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2018.
2. Сисоєва С. О. Освіта дорослих у сучасному світі: теорія і практика. Київ : Едельвейс, 2019.
3. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття. Київ : Грамота, 2020.
4. Лук'янова Л. Б. Андрагогіка: теорія і практика навчання дорослих. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017.
5. UNESCO Institute for Lifelong Learning. Global Report on Adult Learning and Education. Hamburg : UIL, 2022.

КОЛЕСНІКОВА І. М.,
викладач,
Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж, м. Лисичанськ, Луганська область,
ik0865113@gmail.com

ОСВІТА І ПРОСВІТА БАТЬКІВ, ЧЛЕНІВ РОДИН ЯК ПРОБЛЕМА АНДРАГОГІКИ

Анотація: Потребою часу є систематична й послідовна педагогізація батьківської громадськості, оскільки члени сім'ї є першими вихователями дитини. Сім'я не може виконувати повною мірою виховні функції якщо відсутня цілеспрямована, поетапна, організована системи підготовки майбутніх батьків до виконання соціальних ролей чоловіка і дружини, батька і матері; відсутні умови для підвищення ними свого загальнокультурного і педагогічного рівня.

Ключові слова: *просвіта, батьківська освіта, сім'я, навчальний процес*.

«Просвіта – це форма організації громадянського суспільства, мета якої – підвищення культурно-освітнього рівня людей, поширення досягнень наук і мистецтв; передача, поширення знань та культури (і процес, і відповідна діяльність), а також система освітніх заходів та установ у будь-якій державі. Просвіта є різновидом освітньої діяльності, яка не розрахована на офіційно зареєстровані стійкі групи, водночас передбачає відносно самостійний та вільний відбір індивідами інформації, яку вони отримують, тобто формується на принципі добровільності. Педагогічну просвіту батьків доцільно розглядати як процес інформування їх про особливості розвитку особистості дитини та способи взаємодії з нею, побудований у контексті життєдіяльності суб'єктів взаємодії відповідно до цінностей культури. Педагогічна просвіта батьків і членів родин – цілеспрямований процес і результат набуття людиною систематизованих знань, навичок, умінь; розвиток пізнавальних та емоційновольових процесів і почуття. [1,с.223]». Закономірності освіти і просвіти батьків і членів родин підпорядковані загальним закономірностям неперервної освіти дорослих, хоча й мають певну специфіку.

Батьківська освіта (parent education) у багатьох розвинених країнах сьогодні розглядається як важлива умова існування здорової сім'ї та повноцінного виховання дітей, здатних у майбутньому забезпечити прогрес особистості та суспільства. У розвинених країнах родинну (батьків та членів родин) освіту не розглядають як власне освіту. Освіта і просвіта батьків та членів родин створюється як освітня допомога у вихованні, статусом, гендерними та віковими особливостями, а також глобальними перетвореннями життя людства (зокрема й розвитком дистанційної освіти через Інтернет). Сім'я є найважливішим середовищем формування особистості і найголовнішим інститутом виховання. Саме сім'я з раннього дитинства покликана закласти в дитині моральні цінності, орієнтири на побудову розумного способу життя. Зміст взаємодії навчального закладу з батьками та членами родин включає три основних напрямки: • психолого-педагогічна освіта батьків та членів родин;

• залучення батьків та членів родин до навчально-виховного процесу;

• участь сімей учнів в управлінні навчально-виховним процесом в навчальному закладі.

Для організації освіти та просвіти батьків, членів родин необхідно передбачити три блока: діагностувальний, варіативний та блок самоосвіти. Діагностувальний блок необхідний для створення батькам, членам родин умов для вивчення самих себе, своїх родин, своїх стосунків з близькими, своїх психолого-педагогічних знань. Результатом роботи у межах цього блоку є формування у батьків, членів родин потреби в отриманні педагогічних знань. Варіативний блок створює умови для освіти та просвіти батьків, членів родин відповідно до їх потреб та інтересів. У цьому блоці стрижневим є вибір змісту освітніх програм самими батьками та членами родин. Результатом роботи у межах цього блоку є отримання батьками, членами родин основ педагогічних знань. Блок самоосвіти передбачає підвищення рівня батьківської культури. Визначається він самостійно. Результатом роботи цього блоку є творчий розвиток особистості самих батьків, членів родин, творче

ставлення до навчально-виховного процесу в цілому, обмін сласними знаннями та досвідом з іншими батьками. Освіту та просвіту батьків, членів родин у навчальному закладі можна організувати за допомогою наступних форм роботи:

• батьківські університети;
• конференції;
• індивідуальні та тематичні консультації;
• батьківські збори;
• тренінги.

Залучити батьків та членів у навчально-виховний процес можна за допомогою наступних форм діяльності: дні творчості дітей та їх батьків; відкриті заняття та позакласні заходи; допомога в організації та проведенні позакласних справ і зміцнення матеріально-технічної бази; батьківське суспільне патрулювання; шефська допомога. Цілеспрямована робота з батьками вимагає комплексності, систематичності, врахування індивідуальних особливостей, що робить навчання батьків в умовах неформальної освіти ефективним і сприяє створенню сприятливого середовища для усвідомлення у суспільстві значущості сімейних цінностей, гармонійних стосунків і відповідальності за виховання дітей в сім'ї; вдосконаленню психолого-педагогічної компетентності батьків, що позитивно впливатиме на навчання, виховання та соціальну адаптацію дітей.

Діти будуть щасливі, якщо завдяки батьківській освіті й просвіті, їх батьки і члени родини будуть прагнути:

– розширювати свою свідомість і вчитися мислити та діяти відповідно до поняття духовності; – плекати любов до чоловіка / дружини, сина / доньки; – звертатися до джерел педагогічної мудрості; – постійно вдосконалювати своє батьківське мистецтво виховання, наповнюючи його глибоким змістом і витонченістю виконання; – плекати в собі розуміння, терпіння, благородство, великодушність, внутрішню культуру; – позбавлятися шкідливих звичок і схильностей. Важливість освіти і просвіти батьків та членів родин зумовлена сучасними реаліями життя людини в сім'ї та викликами часу. Сучасна сім'я живе у швидко змінюваному суспільстві, внаслідок чого усі дорослі члени родини мають безперервно розвиватися та вдосконалюватися, щоб встигати орієнтуватися у сучасних умовах життя, розуміти і чути один одного.

Список використаних джерел

1.Марчук А. В. Андрагогіка : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 300 с.

2.Освіта впродовж життя: соціальні запити, сучасні виклики та пріоритети в реалізації : матеріали конференції. К., 22 березня 2018 року. К., 2018. 181 с.

3. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, О. В. Ковбасюка; НАПН України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. К. : Основа, 2014.

КОТИРЛО Т. В.,
науковий співробітник відділу андрагогіки,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,
tkotyrlo@gmail.com

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ГЕРОГОГІКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Демографічні трансформації, що характеризуються стійкою тенденцією до зростання частки осіб старшого віку в загальній структурі населення, зумовлюють необхідність переосмислення освітньої парадигми в контексті концепції навчання впродовж життя. Зазначені процеси актуалізують проблему формування професійної готовності педагогічних кадрів до здійснення освітньої діяльності з особами похилого віку як самостійного напряму андрагогічної науки і практики.

Розширення інституційних меж освіти дорослих детермінує об'єктивну необхідність інтеграції герогогічних дисциплін у структуру професійної підготовки фахівців відповідного профілю. Герогогіка, як галузь педагогічного знання, що досліджує закономірності, принципи та методи навчання людей третього віку з урахуванням їхніх вікових, когнітивних, психолого-педагогічних і соціальних особливостей, набуває дедалі більшого наукового й практичного значення в умовах сучасних суспільних викликів.

Нині ідея освіти людей похилого віку реалізується на основі концепцій активного і позитивного довголіття, освіти впродовж життя та освіти дорослих і є унікальним явищем з огляду на цільову групу, мету, форми і методи навчальної діяльності. Це вмотивувало появу окремого напряму педагогічного знання – герогогіки (освітньої геронтології) і дозволяє трактувати освіту людей похилого віку як об'єктивну, соціокультурно зумовлену, послідовно втілювану фундаментально-локальну освітню систему, що розвивається під упливом соціально-економічних і суспільно-політичних суперечностей та загалом позитивно позначається на трансформації ціннісних засад соціуму, є складовою і запорукою його сталого розвитку [1, с. 61].

Теоретико-методологічне обґрунтування розроблення та впровадження навчальних програм з герогогіки в систему професійної підготовки педагогічного персоналу передбачає синтез положень андрагогічного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та аксіологічного підходів, інтеграція яких забезпечує суб'єктну орієнтацію освітнього процесу на специфічні потреби осіб старшого віку з урахуванням їхнього життєвого досвіду, мотиваційних характеристик і соціально-комунікативного профілю. Невід'ємним складником зазначеного обґрунтування є встановлення принципів конструювання таких програм, зокрема принципів доступності навчального середовища, урахування вікових змін когнітивних функцій, практичної спрямованості освітнього процесу, опори на суб'єктний досвід здобувачів, соціальної інтеракції та підтримки активності осіб третього віку.

Структурна організація навчальних програм з герогогіки охоплює три взаємопов'язані компоненти –

теоретичний, методичний і практичний, – що забезпечують відповідно засвоєння наукових основ герогогіки і психології геронтогенезу, формування умінь проєктування та дидактичної адаптації освітнього змісту, а також набуття досвіду організації навчальної діяльності осіб похилого віку із застосуванням інтерактивних технологій. Упровадження окреслених засад у систему професійної підготовки сприятиме підвищенню якості освітніх послуг у сфері освіти дорослих, інституційному розвитку університетів третього віку та формуванню корпусу фахівців, здатних ефективно забезпечувати освітні потреби осіб старшого віку й утверджувати культуру навчання впродовж життя.

Аналіз змісту герогогічних програм дозволяє визначити мету навчальної дисципліни «Герогогіка», яка полягає у формуванні системи знань у сфері педагогіки старіння, розвитку професійних умінь і компетентностей у галузі передпенсійного та пенсійного виховання, організації освіти осіб похилого віку, а також сприянні їхній соціальній адаптації, самоосвіті та саморозвитку. Реалізація зазначеної мети забезпечується через комплекс завдань, що охоплюють:

– засвоєння наукових знань про біологічні, фізіологічні, психологічні та суміжні аспекти процесу старіння людського організму;

– узагальнення й систематизацію здобутків геронтології, соціальної геронтології, біології старіння, геріатрії, герогігієни праці, геродієтики, геронтопсихології та суміжних галузей науково-геронтологічного знання в контексті розвитку освітньої геронтології;

– оволодіння методами і підходами до передпенсійного та пенсійного виховання особистості;

– визначення пріоритетних напрямів освіти, самоосвіти і саморозвитку осіб похилого віку;

– розвиток технологій організації та конструювання змісту освіти людей старших вікових категорій на рівні формальної, неформальної й інформальної освіти;

– формування умінь і компетентностей проєктування та впровадження герогогічних програм освіти осіб третього віку [2, с. 81].

Розглядаючи герогогіку в контексті андрагогіки у навчальних програмах, можна констатувати, що метою навчальної дисципліни «Андрагогіка і герогогіка» є формування у здобувачів вищої освіти системних уявлень про теорію та методику освіти дорослих у контексті безперервного становлення особистості, розуміння особливостей організації освітнього процесу для різних категорій дорослих, а також вироблення практичних умінь і навичок із технологій організації андрагогічно та герогогічно орієнтованого навчання, а предметом її вивчення є закономірності та принципи організації навчання й освіти дорослих, що охоплює визначення цілей, завдань, змісту, методів, форм і засобів залучення дорослої особистості до оволодіння соціальним досвідом людства та його культурними цінностями. Для досягнення зазначеної мети необхідна реалізація таких завдань:

– ознайомлення з концептуальними основами андрагогічної діяльності та кваліфікаційними вимогами до професії андрагога;

– усвідомлення андрагогічного потенціалу формальної, неформальної й інформальної освіти як складників системи неперервної освіти;

– розвиток умінь планування, організації та реалізації освітнього процесу в умовах формальної і неформальної освіти дорослих із застосуванням сучасних методів і технологій андрагогічно та герогогічно орієнтованої освітньої взаємодії;

– з’ясування психолого-педагогічних особливостей засвоєння знань дорослою людиною та розкриття генезису андрагогіки і герогогіки як самостійних наукових галузей;

– конкретизація провідних андрагогічних принципів навчання в системі неперервної освіти та сутнісних характеристик змісту підготовки андрагогічних кадрів;

– розкриття значення герогогічних програм для інтелектуального і професійного розвитку старших дорослих та оптимізації процесів їхньої соціальної інтеграції з урахуванням специфіки цільової групи, мети, форм і методів навчальної діяльності [3, с. 3].

Оптимальна структура навчальних програм із герогогіки має ґрунтуватися на модульному підході, що інтегрує теоретичні засади герогогіки, психофізіологічні аспекти геронтогенезу, основи цифрової грамотності та інноваційні методики соціально-педагогічного супроводу осіб третього віку. Поєднання змістових модулів із практикоорієнтованими технологіями навчання – зокрема методом кейс-стаді, тренінговими формами роботи та стажуванням у профільних освітніх центрах – забезпечує формування професійної готовності педагогічного персоналу до проєктування адаптивних навчальних стратегій з урахуванням індивідуальних освітніх потреб слухачів старшого віку. Реалізація зазначеного підходу, що базується на принципах рефлексії суб’єктного життєвого досвіду та інтерактивної освітньої взаємодії, створює педагогічні умови для стимулювання пізнавальної активності осіб похилого віку та сприяє їхній ефективній самореалізації в системі неформальної освіти.

З вище зазначеного робимо висновок, що інтеграція герогогіки в систему професійної підготовки педагогічного персоналу є науково обґрунтованою відповіддю на виклики демографічного старіння суспільства, оскільки забезпечує формування спеціалізованих компетентностей, що поєднують андрагогічні засади з геронтологічними знаннями. Упровадження відповідних навчальних програм розширює інституційні межі неформальної та інформальної освіти, підвищує якість освітніх послуг для осіб похилого віку в університетах третього віку, центрах освіти дорослих і на онлайн-платформах навчання та утверджує культуру навчання впродовж життя як дієвий інструмент підтримки соціальної активності й активного довголіття людей третього віку.

Список використаних джерел

1. Дем’яненко Н.М. Герогогіка: предметно-наукове поле та напрями інституціалізації. Вища освіта України. Київ, 2021. Вип. 3 (82). 95 с. С. 61. DOI 10.31392/NPU-VOU.2021.3(82).08 URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b8f86def-a2a5-4e31-9513-7ebecf1e6761/content

2. Дем'яненко Н. М., Ремньова А. Г. Освітньо-професійний комплекс підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, ОПП «Андрагогіка. Освіта дорослих»: навчально-методичний посібник / укл. Дем'яненко Н. М., Ремньова А. Г.; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 150 с. С. 81. URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c9cc3a5a-aceb-42e6-960b-54dfeb417fc1/content

3. Кравченко Г.Ю. Робоча програма навчальної дисципліни «Андрагогіка і герогогіка в контексті неперервної освіти». Київ, 2024. 23 с. С. 3. URL: https://surli.cc/kprbee

ЛЕЩУК Г. В.,
доцент кафедри романо-германської філології та професійної комунікації,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
кандидат педагогічних наук, доцент
h.v.leshchuk@gmail.com

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ ДОРОСЛОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ДЕОКУПАЦІЇ: ОСВІТНІЙ АСПЕКТ

Відновлення людського капіталу на звільнених територіях є нагальною проблемою, а перекваліфікація дорослих при цьому постає ключовим інструментом психосоціальної реабілітації та відновлення особистісної суб'єктності. Населення, яке зазнало травматизації внаслідок окупації, потребує такої соціальної політики, при якій освіта є засобом ресоціалізації, котрий допоможе людям подолати наслідки тривалої ізоляції, відновити професійну ідентичність та інтегруватися в єдиний правовий і ціннісний простір України.

Освітня політики є важливим вектором державної політики у сфері реінтеграції та деокупації, що підтверджує і запропонований у 2023 році проєкт Стратегії відновлення державної влади та реінтеграції населення деокупованих територій до 2026 року та план заходів із її реалізації. Реагуванням держави на тимчасову окупацію територій є схвалені урядом Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року, Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, а також Концепція безпеки закладів освіти, Порядок формування кадрового резерву працівників для роботи у закладах освіти на деокупованих територіях України тощо [1].

В аналітичному звіті Зелена книга «Відновлення освітнього процесу на деокупованих територіях» (2023) йдеться про те, що відновлення освітнього процесу на деокупованих територіях України є ключовим інструментом реінтеграції населення та протидії зусиллям агресора щодо знищення національної ідентичності через систему освіти. Соціальна політика у цій сфері має базуватися на принципах фізичної та психосоціальної безпеки особи, враховуючи, що пріоритетом для громад є створення захищених освітніх просторів, таких як підземні школи та цифрові освітні центри. Важливим аспектом є подолання кадрового дефіциту через залучення молодих фахівців, впровадження короткострокових інтенсивних програм перекваліфікації та методичної підготовки. Професійна підготовка педагогів при цьому має включати і посилену психологічну підготовку для роботи з травмою учасників освітнього процесу, оскільки понад 50% освітян на деокупованих територіях відзначають суттєве погіршення психоемоційного стану учнів. Державна політика також має впровадити прозорі механізми визнання знань і кваліфікацій, здобутих в окупації, з мінімізацією часових та фінансових витрат для громадян, що сприятиме їхній швидкій соціально-економічній реінтеграції. Особливо акцентується увага на гуманістичному підході до учасників освітнього процесу, при якому заклади освіту перетворюються у багатофункціональні громадські простори для розмовних клубів, курсів перекваліфікації та арт-терапевтичних практик, спрямовані на формування оновленої громадянської ідентичності [2].

Для людей, які тривалий час перебували в ізоляції або під тиском окупаційного режиму, перекваліфікація є не лише зміною фаху, а й формою соціальної терапії. Професійна ресоціалізація дозволяє подолати стан «вивченої безпорадності», відновити відчуття приналежності до українського соціокультурного простору, сформувати нові життєві сенси через професійну затребуваність. Деокуповані території стикаються з проблемою інформаційного вакууму та викривленого сприйняття реальності. Освітній аспект соціальної політики, зокрема, ті ж курси перекваліфікації, виступає інструментом впливу, через який держава транслює свої цінності, правові норми та стандарти. Перекваліфікація дорослих допомагає також вирішити проблему швидкої підготовки фахівців для відбудови часто зруйнованої інфраструктури деокупованих територій, і забезпечує самозайнятість населення, що знижує навантаження на бюджетну систему соціальних виплат. При цьому слід враховувати специфіку цільової авдиторії, оскільки найчастіше це люди з досвідом перебування в кризових умовах (ПТСР, втрата соціальних зв'язків, рідних, житла та ін.).

Ефективними механізмами вирішення поставлених завдань в таких умовах можуть стати мобільні центри перекваліфікації, впровадження системи валідації результатів неформальної освіти, підготовка педагогів до роботи з дорослими на деокупованих територіях, враховуючи особливості контингенту.

Таким чином, створення гнучкої системи перекваліфікації дорослих має стати стратегічним пріоритетом державної політики, спрямованим на захист людської гідності та подолання професійної маргіналізації особи в кризових умовах. Застосування гуманістичного підходу до освіти дорослих, які перебували на окупованих територіях, забезпечує перехід від пасивної моделі отримання допомоги до активної участі громадян у відбудові власних життєвих траєкторій, що є фундаментом для соціальної безпеки та національної згуртованості. Отже, перекваліфікація дорослих – це не лише економічний, а передусім безпековий та гуманітарний захід, а ефективна соціальна політика в цьому напрямку має базуватися на принципах інклюзивності, солідарності та поваги до досвіду особистості.

Список використаних джерел

1. Благодарний А.М. Основні напрями державної політики відновлення освіти на деокупованих територіях. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Том 3. № 91. С. 15–21.
2. Зелена книга «Відновлення освітнього процесу на деокупованих територіях». Аналітичний звіт за підсумками дослідження стану освіти на тимчасово окупованих територіях. URL: https://analytics.kittysoloma.org/pdf/Зелена%20книга.pdf

ПОЧИНОК Ю. М.,
методист відділу організаційно-методичної та інформаційно-видавничої діяльності,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат філологічних наук,
y.pochynok@ippo.edu.te.ua

АНДРАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Андрагогіка як наука про навчання дорослих набуває особливого значення в умовах стрімких освітніх трансформацій та необхідності безперервного професійного розвитку педагогічних працівників. Сучасна система підвищення кваліфікації дедалі більше орієнтується на концепцію навчання впродовж життя, що зумовлює переосмислення підходів до організації освітнього процесу.

Поняття «андрагогіка» було вперше введено німецьким істориком педагогіки Олександром Каппом в 1833. І. Гербарт вбачав небезпеку «узаконення вічного неповноліття». Пізніше цю ідею розвинено в теорію освіти для дорослих американським педагогом Малкольмом Ноулзом. Також над темою працювали Д. Кідд (Канада) «Як навчаються дорослі» (1959), М. Ноулз (США) «Сучасна практика науки дорослих. Андрагогіка проти педагогіки» (1970), Ф. Пеггелер (Німеччина) «Методи освіти дорослих», П. Джарвіс (Великобританія) «Навчання дорослих та неперервне навчання» (2004), Е. Ліндеман (Великобританія) «Значення освіти дорослих» (1926). Сьогодні у царині андрагогіки працюють О. Аніщенко, С. Архіпова, Л. Даниленко, О. Дубасенюк, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Огієнко, В. Олійник [2, с. 24, 25, 26]. Як бачимо ідеї освіти дорослих мають тривалу історію розвитку – від перших спроб осмислення специфіки навчання дорослої людини у XIX ст. до формування цілісної теорії андрагогіки у XX ст. Сучасні дослідження українських і зарубіжних учених підтверджують, що освіта дорослих є багатовимірним соціокультурним явищем, пов'язаним із розвитком людського потенціалу, професійної компетентності та підвищенням якості життя. У науковій літературі обґрунтовано необхідність переходу до моделі неперервного оновлення знань, розвитку ключових компетентностей та впровадження європейських кваліфікаційних підходів у сфері освіти дорослих [1–3].

Дослідники підкреслюють, що андрагогічний підхід сприяє підвищенню мотивації до навчання, розвитку рефлексії та формуванню професійної компетентності фахівців. У цьому контексті освіта дорослих розглядається як важливий чинник професійного саморозвитку педагогів, що поєднує теоретичну підготовку з практичною діяльністю, а також забезпечує інтеграцію формальної, неформальної та інформальної освіти.

Особливого значення андрагогічні підходи набувають у системі післядипломної педагогічної освіти. Сучасні дослідження охоплюють проблеми дистанційного та змішаного навчання, формування професійних компетентностей, розвитку міжособистісної взаємодії, гуманізації освітнього середовища та підготовки педагогів до роботи в умовах варіативності освітніх систем [1; 3].

Андрагогіка розглядає педагогічного працівника як активного суб'єкта навчання, який має власний професійний і життєвий досвід, сформовані освітні потреби та внутрішню мотивацію до саморозвитку. Основними характеристиками дорослого слухача є:

- наявність життєвого і професійного досвіду;
- орієнтація на практичне застосування знань;
- внутрішня мотивація до навчання;
- здатність до самостійного прийняття рішень.

Курси підвищення кваліфікації педагогічних працівників мають специфічні ознаки: інтенсивність і короткотривалість, практичну спрямованість, орієнтацію на розв'язання професійних завдань та варіативність форм навчання. Їх головною метою є розвиток професійних компетентностей і готовності педагогів до роботи в умовах постійних змін освітнього середовища.

Організація таких курсів має ґрунтуватися на ключових принципах андрагогіки:

1. Самостійність навчання. Дорослі слухачі мають можливість впливати на зміст, темп і форми освітнього процесу.
2. Опора на досвід. Освітній процес враховує попередній професійний і життєвий досвід педагогів.
3. Практична спрямованість. Зміст навчання безпосередньо пов'язаний із професійною діяльністю.
4. Проблемно-орієнтований підхід. Навчання відбувається через аналіз і розв'язання реальних педагогічних ситуацій.
5. Мотиваційна значущість. Освітній контент має бути значущим і придатним до негайного практичного використання.

Ефективність курсів підвищення кваліфікації забезпечується застосуванням інтерактивних методів навчання: тренінгів, кейс-методу, рольових і ділових ігор, дискусій, мозкових штурмів, проєктної діяльності. За таких умов викладач виконує роль наставника й партнера, створює сприятливе освітнє середовище, стимулює мотивацію слухачів та організовує професійний обмін досвідом.

Таким чином, упровадження андрагогічних підходів у систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників є необхідною умовою забезпечення якості сучасної освіти. Орієнтація на потреби дорослого учня, практична спрямованість навчання та інтерактивна взаємодія сприяють формуванню готовності педагогів до професійної діяльності в умовах динамічних освітніх змін.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О. А., Самойленко О. А. Основи андрагогіки (для фахівців у галузі освіти дорослих) : навч.-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 247 с.
2. Мельниченко О. В. Андрагогічні принципи освіти дорослих та забезпечення якості неперервної педагогічної освіти. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2020. № 33 (1). С. 24–30. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31732/1/%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0_33_%D0%9C%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%2024-30.pdf (дата звернення: 01.04.2026).
3. Професійна освіта: андрагогічний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2018. 452 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/27785/1/Profesiina%20osvita_andragogichnyi%20pidhid_monografiia_10.07.18.pdf (дата звернення: 01.04.2026).
4. Ріпа І. Що таке андрагогіка. URL: https://pg-group.online/sho-take-andragogika/ (дата звернення: 18.03.2026).

<u>СЕКЦІЯ 3.</u> *ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ В КОНТЕКСТІ НУШ*

БАЙНАЗАРОВА О. О.,
старший викладач кафедри освітнього менеджменту та виховання,
завідувач секції культури здоров'я, психологічної та інклюзивної освіти
Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти»,
o.bainazarova@ukr.net

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ОСВІТНЯ ПРАКТИКА: ІНСТРУМЕНТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ НУШ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується активним впровадженням ідей Нової української школи, що орієнтована на формування компетентної, творчої та відповідальної особистості. У цьому контексті особлива увага приділяється вчителю як ключовій фігурі освітніх змін. Від рівня його професійної компетентності, здатності до рефлексії та готовності до інновацій залежить ефективність освітнього процесу [2].

Водночас традиційні форми підвищення кваліфікації педагогів не завжди забезпечують індивідуалізований підхід до професійного розвитку, не враховують реальні запити вчителя та часто залишаються формальними. Це зумовлює потребу в пошуку нових підходів до підтримки педагогів, серед яких особливе місце займає супервізія.

Супервізія в освіті розглядається як інноваційна практика, що сприяє глибокому осмисленню педагогічного досвіду, розвитку рефлексивного мислення та формуванню професійної автономії вчителя. Саме тому дослідження її можливостей у контексті НУШ є актуальним і своєчасним.

Поняття «супервізія» має міждисциплінарний характер і широко використовується в психології, соціальній роботі, медицині. В освітньому середовищі супервізія набуває нового змісту, орієнтованого на підтримку професійного розвитку педагога через рефлексію власної діяльності.

Супервізія – це процес професійної підтримки, що здійснюється у формі партнерської взаємодії, спрямованої на аналіз педагогічної практики, усвідомлення труднощів і пошук ефективних рішень [3].

На відміну від наставництва, яке передбачає передачу досвіду від більш досвідченого до менш досвідченого фахівця, супервізія не має директивного характеру. Вона базується на принципах: партнерства, довіри, конфіденційності, рефлексивності.

Також супервізія відрізняється від коучингу більшою увагою до аналізу професійного досвіду, а не лише до досягнення конкретних цілей.

Ключовим елементом супервізії є рефлексія, яка дозволяє вчителю усвідомити власні дії, їх наслідки та можливості вдосконалення.

Інноваційність супервізії полягає у зміні підходу до професійного розвитку вчителя: від зовнішнього контролю – до внутрішньої мотивації та саморозвитку.

Концепція Нової української школи базується на ідеях педагогіки партнерства, дитиноцентризму та компетентнісного підходу. Супервізія органічно інтегрується в ці ідеї, оскільки: підтримує суб'єктність учителя; сприяє розвитку його професійної автономії; формує культуру довіри та взаємопідтримки; стимулює постійне вдосконалення педагогічної практики [2].

Упровадження супервізії дозволяє створити безпечне професійне середовище, у якому педагог може відкрито обговорювати труднощі, аналізувати власні дії та отримувати підтримку.

Таким чином, супервізія виступає не лише інструментом розвитку, а й важливим елементом освітньої культури сучасної школи.

Ефективність супервізії значною мірою залежить від інструментів, які використовуються в процесі взаємодії [1].

Сильні запитання є ключовим інструментом супервізії, оскільки стимулюють мислення, допомагають вчителю самостійно знаходити відповіді та формують рефлексивну позицію.

Рефлексивні техніки дозволяють структурувати досвід та сприяють глибшому його осмисленню.

Робота з реальними або змодельованими ситуаціями дає змогу розглянути педагогічні проблеми з різних позицій, розвивати критичне мислення та знаходити ефективні рішення.

Карта професійного розвитку допомагає вчителю усвідомити власні сильні сторони, зони розвитку та визначити подальші кроки професійного зростання.

Ефективність супервізії підтверджується практичним досвідом її застосування. Наприклад, під час супервізійної зустрічі вчителька фізичної культури звернулася із запитом щодо низької мотивації учнів до участі в уроці. У процесі обговорення за допомогою сильних запитань було виявлено, що уроки мають одноманітну структуру та не враховують інтересів учнів.

У результаті рефлексії педагог самостійно дійшов висновку про необхідність змінити формат уроку, додавши елементи вибору, гри та змагальності. Уже після впровадження змін було зафіксовано підвищення активності учнів та їх зацікавленості. Цей приклад демонструє, що супервізія не дає готових рішень, а створює умови для їх самостійного знаходження.

Супервізія має комплексний і багатовимірний вплив на професійну діяльність педагога, оскільки охоплює як когнітивні, так і емоційно-ціннісні аспекти його професійного розвитку. Передусім вона сприяє розвитку рефлексивної компетентності, що проявляється у здатності вчителя аналізувати власну педагогічну діяльність, усвідомлювати причини успіхів і труднощів, а також прогнозувати результати своїх дій. Через системну рефлексію педагог переходить від інтуїтивного до усвідомленого професійного вибору.

Важливим результатом супервізійної взаємодії є підвищення впевненості у професійних діях. У безпечному середовищі, заснованому на довірі та безоцінювальності, вчитель отримує можливість відкрито обговорювати складні ситуації, що знижує рівень професійної тривожності та сприяє формуванню внутрішньої опори.

Крім того, супервізія формує готовність до впровадження інновацій, оскільки стимулює відкритість до нового досвіду, розвиток гнучкого мислення та здатність адаптувати педагогічні практики відповідно до потреб учнів. У процесі супервізії вчитель не лише знайомиться з новими підходами, а й осмислює можливості їх практичного застосування.

Суттєвим є також вплив супервізії на покращення якості освітнього процесу. Завдяки глибшому розумінню педагогічних ситуацій та більш усвідомленому вибору методів і прийомів навчання підвищується ефективність уроків, зростає рівень залученості учнів і задоволеність результатами навчання.

Окрім індивідуального розвитку, супервізія сприяє формуванню професійних спільнот, у яких панує атмосфера підтримки, довіри та відкритого обміну досвідом. Такі спільноти стають ресурсом для постійного професійного зростання педагогів і важливим чинником розвитку освітнього середовища закладу освіти загалом.

Особливо важливим є те, що супервізія допомагає вчителю перейти від позиції виконавця до позиції активного суб'єкта професійної діяльності.

Супервізія є ефективною інноваційною освітньою практикою, що відповідає сучасним викликам системи освіти та ідеям Нової української школи. Вона забезпечує якісно новий підхід до професійного розвитку вчителя, заснований на рефлексії, партнерстві та підтримці.

Список використаних джерел

1. Зобенько Н. А., Михальчук О. О., Нікітська Ю. М. Супервізія як метод підвищення професійної та міжособистісної компетентності фахівця // Імідж сучасного педагога. 2025. № 3 (222). С. 26–31.

2. Концепція Нової української школи. Київ : МОН України, 2016.

3. Методичні рекомендації щодо надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії) у сфері загальної середньої освіти : лист МОН України від 14.10.2024 № 1/18776-24.

ГАЖА Л. В.,
викладач педагогіки, спеціаліст вищої категорії
Берестинського педагогічного фахового коледжу КЗ «ХГПА»
gazaludmilaw@gmail.com

ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У НУШ

Індивідуальна освітня траєкторія в умовах реформування сучасної системи освіти України постає як один із ключових інноваційних підходів, що забезпечує реалізацію ідей дитиноцентризму, компетентнісного навчання та педагогіки партнерства, закладених у концепції Нова українська школа. У центрі цієї моделі перебуває особистість учня як активного суб'єкта освітнього процесу, здатного до усвідомленого вибору, саморозвитку та самореалізації, що принципово змінює традиційну парадигму навчання, орієнтовану на уніфікованість і стандартизацію. Індивідуальна освітня траєкторія розглядається як персоналізований шлях здобуття освіти, який враховує здібності, інтереси, темп навчання, освітні потреби, життєві цілі та психофізіологічні особливості кожної дитини, що відповідає сучасним вимогам гуманістичної педагогіки та міжнародним освітнім тенденціям.

Нормативно-правове закріплення індивідуальної освітньої траєкторії в Україні здійснюється, зокрема, через Закон України «Про освіту» 2017 року[4], де визначено право здобувача освіти на індивідуальний освітній маршрут, а також через Державні стандарти початкової та базової середньої освіти[2, 3], які акцентують увагу на необхідності створення умов для індивідуалізації навчання. У цьому контексті індивідуальна освітня траєкторія виступає не лише як педагогічний інструмент, а й як правова гарантія реалізації освітніх прав дитини, що відповідає принципам доступності, рівності та якості освіти.

Сутність індивідуальної освітньої траєкторії полягає у варіативності змісту, форм, методів і темпу навчання, що забезпечує максимальне розкриття потенціалу кожного учня. Вона передбачає можливість вибору навчальних дисциплін, рівнів складності завдань, способів опанування матеріалу, форм оцінювання, а також використання різних освітніх ресурсів, включаючи цифрові технології. У межах НУШ це реалізується через інтегроване навчання, проєктну діяльність, диференціацію та індивідуалізацію завдань, формувальне оцінювання, а також через створення індивідуальних освітніх планів для учнів з особливими освітніми потребами.

Важливим аспектом реалізації індивідуальної освітньої траєкторії є зміна ролі вчителя, який перестає бути лише джерелом знань і транслятором інформації, а виступає як фасилітатор, тьютор, наставник і партнер у навчанні.

Його завдання полягає у створенні освітнього середовища, що стимулює самостійну пізнавальну діяльність учнів, підтримує їхню мотивацію та сприяє формуванню навичок навчання впродовж життя. У цьому процесі важливу роль відіграє педагогіка партнерства, яка передбачає взаємодію між учителем, учнем і батьками на засадах довіри, взаємоповаги та спільної відповідальності за результати навчання.

Індивідуальна освітня траєкторія тісно пов'язана з компетентнісним підходом, що є основою НУШ [6], оскільки орієнтується не лише на засвоєння знань, а й на формування ключових і предметних компетентностей, необхідних для успішної соціалізації та професійної реалізації особистості. Такий підхід передбачає розвиток критичного мислення, творчості, комунікативних навичок, уміння працювати в команді, вирішувати проблеми та приймати рішення. Індивідуалізація навчання дозволяє враховувати рівень сформованості цих компетентностей у кожного учня та забезпечувати їх подальший розвиток у найбільш ефективний спосіб [5].

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології відіграють ключову роль у впровадженні індивідуальних освітніх траєкторій, оскільки надають широкі можливості для персоналізації навчання. Онлайн-платформи, адаптивні навчальні системи, електронні підручники, освітні додатки та цифрові інструменти дозволяють учням навчатися у зручному для них темпі, отримувати миттєвий зворотний зв'язок, обирати різні формати подання інформації та здійснювати самоконтроль результатів навчання.

Водночас цифровізація освіти вимагає належного рівня цифрової компетентності як від учнів, так і від педагогів, а також забезпечення рівного доступу до технологічних ресурсів.

Особливого значення індивідуальна освітня траєкторія набуває в умовах інклюзивного навчання, де врахування індивідуальних потреб кожної дитини є обов'язковою умовою ефективного освітнього процесу. Для учнів з особливими освітніми потребами розробляються індивідуальні програми розвитку, які визначають цілі, зміст, методи та форми навчання з урахуванням їхніх можливостей і потреб. Такий підхід сприяє соціальній інтеграції, формуванню толерантності та створенню безбар'єрного освітнього середовища.

Разом із тим впровадження індивідуальних освітніх траєкторій супроводжується певними викликами, серед яких можна виокремити недостатній рівень підготовки педагогів до роботи в умовах індивідуалізації навчання, обмеженість матеріально-технічної бази закладів освіти, перевантаженість навчальних програм, а також потребу в удосконаленні системи оцінювання результатів навчання [7]. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що включає підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розвиток освітньої інфраструктури, оновлення змісту освіти та впровадження інноваційних методик навчання.

Індивідуальна освітня траєкторія є важливим інструментом модернізації освітньої системи України, який забезпечує перехід від знаннєвої до компетентнісної моделі навчання, сприяє розвитку особистості учня, підвищує якість освіти та відповідає сучасним європейським стандартам. Її ефективна реалізація в межах НУШ є запорукою формування покоління активних, відповідальних і конкурентоспроможних громадян, здатних до саморозвитку та успішної діяльності в умовах глобалізованого світу.

Список використаних джерел

1. Алєксєєва С. В. Індивідуальна освітня траєкторія учня профільної старшої школи художньо-естетичного напряму навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. Випуск 195. С.10–14 URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731159

2. Державний стандарт базової середньої освіти : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Київ, 2020.

3. Державний стандарт початкової освіти : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Київ, 2018.

4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.

5. Індивідуальна освітня траєкторія учня початкових класів в особистісному освітньому середовищі НУШ // Перспективи та інновації науки. 2023.

6. Індивідуальна траєкторія успіху: як початкова школа стає простором персоналізованого розвитку дитини // Початкова освіта. 2025.

7. Литвин В. Індивідуальна освітня траєкторія здобувачів вищої освіти: контент-аналіз поняття, принципи побудови, форми та методи реалізації // Молодь і ринок. 2021. № 6. С. 45–51.

8. Шевчук Г. Й. Індивідуальна освітня траєкторія студента: суть і ключові аспекти організації. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки.* 2021. Вип. 95. С. 56-61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2021_95_10

ГОРОВИЙ І. С.,
аспірант кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
i.gorovoy@fizmatsspu.sumy.ua

ШІ ТА STEAM-НАВЧАННЯ В УМОВАХ НУШ

STEAM-навчання в умовах Нової української школи орієнтоване на поєднання наукових знань, технологічних рішень, інженерного проєктування, мистецьких підходів і математичного мислення в логіці діяльнісного, дослідницького та практикоорієнтованого навчання. Його сила полягає у міжпредметності, роботі з реальними проблемами, проєктній взаємодії та поступовому переході від спостереження до конструювання. У цьому полі штучний інтелект відкриває нові можливості, але й ставить перед педагогом низку методичних запитань: як інтегрувати ШІ в STEAM-проєкт так, щоб він не спрощував дослідницький пошук, а посилював його; як зберегти міжпредметну цілісність; яким чином забезпечити активну позицію учня.

Потенціал ШІ у STEAM-навчанні пов'язаний насамперед із моделюванням, візуалізацією, швидким аналізом даних і генерацією альтернативних рішень. Учні можуть використовувати інтелектуальні інструменти для побудови гіпотез, обробки результатів спостережень, створення прототипів, порівняння варіантів дизайну, добору ресурсів або підготовки презентацій проєктів. Це розширює можливості дослідницької роботи, особливо у

випадках, коли школа не має доступу до складного обладнання. Однак ефективність такого використання залежить від педагогічної рамки. Якщо ШІ просто постачає готові відповіді, то міжпредметна діяльність втрачає свій конструктивний характер.

Для НУШ особливо важливо, щоб STEAM-навчання зберігало компетентнісну й діяльнісну природу. Це означає, що учень має не лише спостерігати за результатом роботи інструменту, а й проходити шлях постановки проблеми, висунення припущення, добору засобів, перевірки та представлення результатів. У цьому сенсі ШІ варто включати в ті етапи, де він підтримує учнівське міркування: допомагає візуалізувати явище, порівняти параметри, опрацювати дані, знайти кілька шляхів розв'язання. Натомість етапи формулювання дослідницької мети, пояснення логіки вибору й інтерпретації результатів мають залишатися зоною активної інтелектуальної праці учня.

Виклик для вчителя полягає у необхідності поєднати три рівні підготовки. Перший рівень – цифровий: знання сервісів, платформ, моделей, способів безпечного використання. Другий – методичний: уміння інтегрувати інструмент у структуру STEAM-завдання, а не додавати його формально. Третій – ціннісний: здатність показати учням, що технологія є засобом відповідального дослідження, а не нейтральним генератором красивих результатів. Без цього ШІ може перетворитися на елемент декоративної цифровізації, що лише зовні оновлює урок.

Для умов НУШ важливо також зберігати баланс між технологічною та творчою складовими STEAM. Саме літера «А» у цій абревіатурі нагадує, що інженерне рішення має бути не тільки функціональним, а й осмисленим з погляду дизайну, комунікації, естетики, культурної чутливості. ШІ може підтримувати цю лінію, пропонуючи візуальні варіанти, сценарії презентації чи форми подання результатів. Проте вчитель повинен навчати учнів не приймати перший-ліпший варіант, а оцінювати його відповідність задуму, аудиторії та змісту проєкту.

Проблемним залишається й питання доступності. Не всі школи мають однакові технічні умови, а не всі вчителі мають однаковий досвід використання ШІ. Тому впровадження інтелектуальних інструментів у STEAM-навчання має бути гнучким. Воно не повинно руйнувати логіку НУШ або створювати нові форми освітньої нерівності. Потрібні доступні сценарії роботи, які можна реалізувати і в ресурсно обмежених умовах, спираючись на безкоштовні сервіси, групову роботу, змішані формати та міжпредметну кооперацію.

Отже, ШІ та STEAM-навчання в умовах НУШ можуть взаємно посилювати одне одного за умови методично виваженого поєднання. Педагогічна продуктивність такого поєднання визначається тим, чи допомагає ШІ учневі глибше досліджувати, моделювати й пояснювати явища, не підміняючи при цьому власну активність, творчу уяву та відповідальність за результат.

Список використаних джерел

1. Drushlyak M., Yurchenko A., Khvorostina Yu., Soroka M., Gorovoy I., Semenikhina O. Mobile Planetarium as a Means for Popularization of STEM Education. 2025 *MIPRO 48th ICT and Electronics Convention*, 2025. Pp. 591–596. https://doi.org/10.1109/MIPRO65660.2025.11131812
2. Semenikhina O., Yurchenko A., Ostroha M., Shamonia V. STEAM education and music: a comparative analysis of practices. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2024. Том 12, № 9. С. 78-82. https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i9-012
3. UNESCO. *Guidance for generative AI in education and research*. Paris : UNESCO, 2023.
4. Семеніхіна О.В., Шамоня В.Г., Сорока М.П. Інтеграція STEM-підходу в навчання мікроелектроніки майбутніх учителів інформатики. *Наука і техніка сьогодні*, 2025. № 8(49). С. 948-959. https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-8(49)-948-959

ДУТКА А. В.,
викладач Комунального закладу Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича»
dutka@brodypk.ukr.education

ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ РОЗРОБКИ ТЕХНОЛОГІЧНИХ КАРТ ТА РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗАДАЧ І ЗАВДАНЬ

Нова українська школа встановлює необхідність якісного оновлення змісту та методичних підходів для розвитку творчого потенціалу учня. Освітнє середовище має забезпечити здобувачів освіти не лише теоретичними знаннями, а й навичками їх практичного застосування у суспільному житті. Для реалізації мети технологічної освітньої галузі виникає потреба в організації освітнього процесу на засадах компетентнісного підходу. Отже, проблема формування проектно-технологічної компетентності учнів є надзвичайно актуальною.

Теоретико – методичний аспект формування проектно-технологічної компетентності досліджували О. Коберник, Т. Мачача, В. Сидоренко, О. Татаренко, В. Туташинський, С. Ящук та ін.

Зокрема Т. Мачача вважає, що предметна проектно-технологічна компетентність учнів формується в поетапній проектно-технологічній діяльності, яка інтегрує універсальні способи сучасної предметно-перетворювальної діяльності людини : від появи творчого задуму до його реалізації в готовому, соціально й особистісно корисному продукті [1, с.1].

Проблему формування технологічної компетентності досліджували науковці О. Авраменко, В. Стешенко, С. Чернишов і ін.

Так зокрема С. Чернишов розглядає технологічну компетентність у технологічній освітній галузі як здатність учня ефективно вирішувати задачі перетворювальної діяльності у конкретних ситуаціях, дотримуючись послідовності виконання технологічних операцій, технологічного режиму та санітарно-гігієнічних умов, а також відповідно до технологічних нормативів, правил техніки безпеки і вимог охорони праці на основі отриманих знань, умінь. навичок і ціннісних орієнтацій [4, с.70].

Не вдаючись до детального аналізу публікацій, можемо констатувати, що науковцями досить глибоко досліджено особливості формування першої складової проектно-технологічної компетентності – проектної. Зупинимось на особливостях формування другої складової проектно-технологічної компетентності – технологічної.

Автори модельних навчальних програм предмету «Технології» зазначають, що проєктно-технологічна навчальна діяльність учнів спрямована на планування проєктування і виготовлення виробу від творчого задуму до

його втілення в готовий продукт [2, с.5].

У процесі проєктно-технологічної навчальної діяльності в учнів формується проектно-технологічна компетентність, яка характеризується як здатність учня застосовувати техніко-технологічні знання, уміння, навички, способи мислення та особистий досвід у процесі роботи над проектом [3, с.6].

Результатом проектно-технологічної діяльності учнів на заняттях технологій має бути проект - спроектований і виготовлений виріб.

Під час навчального проектування виробів учні обґрунтовують вибір об'єкту проектування, планують роботу над проектом, розробляють конструкцію виробу, планують технологічний процес його виготовлення, виготовляють виріб, проводять міні маркетингові дослідження і здійснюють захист творчого проекту.

Після розробки конструкції (креслення, ескізу чи технічного рисунку) виробу учні повинні спланувати процес його виготовлення: вибрати заготовку, визначити спосіб її обробки, послідовність операцій, підібрати необхідні інструменти і пристосування для роботи. Таке планування оформляється у вигляді технологічних карт.

На початкових етапах навчання вчителю слід використовувати готові технологічні карти з вичерпною інформацією. Він повинен пояснити призначення, зміст і особливості їх використання. За допомогою них учні вибирають заготовку, з'ясовують послідовність виготовлення виробу.

Форма і зміст технологічних карт поступово повинні ускладнюватись.

Так, наприклад, карти для учнів 5-6 класів мають містити креслення, або технічний рисунок виробу, відомості про матеріал і розміри заготовки. При потребі зображується його розгортка. У графі «Зміст і послідовність роботи» зазначаються відомості про порядок операцій для його виготовлення. У технологічних картах розміщують також вказівки про те, як виконати кожну операцію. Вони можуть бути словесні, або у вигляді ескізів, що розкривають послідовність роботи аж до отримання готового виробу. Застосування таких графічних зображень забезпечує наочне інструктування учнів, що дуже важливо для формування у них уявлення про зміст роботи.

Графічні зображення розміщають у графі «Ескізи обробки» навпроти словесних вказівок про операцію. Спочатку дається ескіз заготовки для виконання першої (підготовчої) операції, наприклад шліфування заготовки чи її правлення. Потім на ескізі заготовки слід показати лінії розміти. Далі ескізи повинні демонструвати як повинна змінюватись заготовка після виконання наступних операцій. Завершальним зображенням має бути ескіз готового виробу, який використовується як взірець для виконання контролю.

Крім згаданих граф інколи використовують графу «Примітка» де розміщають інформацію про особливості виконання роботи і здійсненню контролю, техніку безпеки, технічні і технологічні вимоги тощо.

Розглянута структура технологічних карт містить мінімальні відомості без яких не можна організувати самостійну роботу учнів.

Зміст технологічних карт для учнів 7 класу рекомендуємо ввести дві додаткові графи, в яких розміщають відомості про робочий і контрольно-вимірний інструмент. При цьому вид інструмента міняється при кожній новій операції. У 7 класі учні вже мають деякий досвід роботи з технологічними картами, тому деякі завдання з розробки технологічної документації вони можуть виконувати самостійно, наприклад підібрати оптимальну форму і розміри заготовки, інструмент для виготовлення виробу тощо.

Учням сьомого класу легше уявити загальну форму виробу що виготовляється, тому розміщувати технічний рисунок виробу чи заготовки поряд з кресленням недоцільно. Решту відомостей у технологічних картах залишають ті, що і в картах для учнів 5-6 класів.

Під час розробки технологічних карт у 8-9 класі рекомендуємо змінити назву графи «Зміст і послідовність роботи» на «Зміст і послідовність операцій», а також доповнити графою «Обладнання і пристрої». Під час розробки технологічних карт для виготовлення деталей на токарних верстатах слід передбачити графу «Режими різання», що включає відомості про частоту обертання шпинделя, швидкість і глибину різання, величину подачі тощо.

Розглянуті нами технологічні карти являють собою систему технологічних документів, які поступово повинні ускладнюватись. Таке ускладнення відповідає рівню технологічної підготовки учнів по класах і поступовому наближенню шкільних технологічних карт до виробничих.

У процесі навчання учнів розробки технологічних карт, відомості про технологію і правила їх створення слід подавати поетапно, поступово ускладнюючи їх. Для цього пропонуємо ряд технологічних задач і завдань, які допоможуть учням навчитися складати технологічні карти для виготовлення виробів.

Розглянемо зміст основних типів технологічних задач і завдань та особливості їх застосування.

Читання технологічних карт. У 5 класі учні вперше зустрічаються з технологічною документацією. І завдання вчителя, на цьому етапі, навчити їх пояснювати технологічний процес, або іншими словами навчити читати і розуміти технологічні карти. Для цього спочатку сам педагог повинен пояснити призначення, структуру і зміст технологічної карти, розкрити порядок її читання, а вже потім залучати учнів до пояснення технології виготовлення нескладних виробів.

Прочитати технологічну карту учням допоможуть ряд ретельно підібраних вчителем питань, наприклад:

1. Як називається виріб, що буде виготовлятись за цією технологічною картою?
2. З якого матеріалу пропонується його виготовляти?
3. Які розміри повинна мати заготовка?
4. Які операції потрібно виконати для виготовлення виробу?
5. Яким інструментом потрібно їх виконувати?
6. Які пристрої при цьому слід застосувати?
7. Чому важливо перевіряти якість виготовлення виробу?

Завдання на розстановку. Це робота над технологічними картами з невірними даними. Для цього вчитель пропонує прочитати технологічну карту і виправити неточності, які він умисно допустив. Наприклад, запропонував технологічну карту в якій у неправильній послідовності зазначено операції для виготовлення виробу чи інструмент не відповідає зазначеним операціям.

Щоб усунути ці недоліки учні повинні справитись з такими завданнями:

1. Розставити у правильному порядку операції для виготовлення виробу.

2. Розставити у правильному порядку інструменти, якими слід користуватись для виконання зазначених операцій.

Задачі на встановлення раціональних розмірів заготовок. Такі задачі вимагають від учнів розрахувати оптимальні розміри заготовки для виготовлення виробу. Наприклад, встановити оптимальні розміри бруска для виготовлення ручки до напилка на токарному верстаті, враховуючи допустимий припуск по довжині і товщині заготовки, якщо відомі габаритні розміри майбутнього виробу; розрахувати мінімальну кількість матеріалу для виготовлення двох розгорток нагубника до лещат.

Вибір операцій і їх послідовності для виготовлення виробу. Щоб залучити учнів до вирішення такого завдання можна скористатись технологічною картою у якій відсутня інформація у графі «Зміст і послідовність операцій», Учням слід запропонувати завдання такого змісту: підібрати операції для виготовлення виробу і розставити їх у необхідній технологічній послідовності.

Вибір інструменту і пристроїв для виготовлення виробу. Для роботи над такими завданнями вчитель може використати технологічну карту у якій відсутня інформація у графі «Інструменти і пристрої». У такому випадку учням пропонують підібрати інструменти і пристрої для виконання зазначених операцій і заповнити технологічну карту.

До вирішення завдань з вибору інструменту і послідовності операцій учнів слід залучати лише після того, як вони ознайомляться з відповідними трудовими операціями, знатимуть, які інструменти і в яких випадках застосовуються.

Самостійна розробка технологічних карт. У 9 класі, працюючи над пояснювальною запискою до творчого проекту у вигляді портфоліо, учні повинні представити повноцінну технологічну карту виготовлення виробу. Таке завдання буде посильне для учнів у випадку системного застосування на уроках технологій розглянутих технологічних задач і завдань від найпростіших до складних.

Отже, формування технологічної компетентності учнів у процесі проєктно-технологічної діяльності є ключовим складником сучасної технологічної освіти. Ефективність цього процесу досягається завдяки системному використанню технологічних карт, структура та зміст яких поступово ускладнюються відповідно до етапів навчання та вікових особливостей учнів. Поетапне залучення школярів до розв'язування технологічних задач — від читання документації до її самостійного розроблення – дозволяє сформувати у них здатність не лише виконувати окремі операції, а й усвідомлено керувати процесом створення якісного продукту.

Список використаних джерел

1. Мачача Т. С. Особливості формування предметної проектно-технологічної компетентності в процесі трудового навчання і технологій. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/714047/1/методреком%202017.pdf (дата звернення: 07.04.2026).
2. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. Терещук А.І., Абрамова О.В., Гащак В.М., Павич Н.М.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795) URL: https://osvita.ua/doc/files/news/831/83161/Tekhnol_5-6-kl_Tereshchuk_ta_in_14_07_1_1.pdf (дата звернення: 07.04.2026)
3. Навчальна програма з технологій (рівень стандарту) для 10-11 класів загальноосвітніх шкіл, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки № 1407 від 23 жовтня 2017 року URL: https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58969/#google_vignette (дата звернення: 07.04.2026)
4. Чернишов С. О. Визначення предметних компетентностей з технологій на основі типових завдань перетворювальної діяльності. *Наукові записки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Педагогічні науки. Випуск 155*. Київ, 2023. С. 67–75. URL: https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ef58ccc6-a644-40ad-b835-1997daa142b1/content (дата звернення: 07.04.2026)

ЄДНАК В. Д.,
доцент кафедри теорії і методики олімпійського та професійного спорту,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
кандидат педагогічних наук, доцент,
ednakv@tnpu.edu.ua
ЄДНАК Г. М.,
методист відділу методики навчальних предметів природничо-математичного циклу, технологій та фізичної культури
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
galinaednak@ukr.net
СИСАК А.,
аспірант 3 року навчання
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
anatoliy_sysak@ukr.net

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ В НУШ

Актуальність. Реформа системи загальної середньої освіти України відповідно до концепції Нової української школи (НУШ) зумовлює необхідність оновлення змісту, форм і методів фізичного виховання школярів. Це, в свою чергу, вимагає інтеграції інноваційних підходів у фізичному вихованні для формування здорового способу життя, рухової компетентності та соціальних навичок учнів. Традиційна система організації уроків не забезпечує достатнього рівня мотивації учнів до рухової активності, що призводить до зниження фізичної активності дітей, зростанню гіподинамії. Актуальним є пошук інноваційних педагогічних рішень, які б поєднували інтерактивність, варіативність, нетрадиційні форми роботи, цифровізацію та інклюзивність [4, 5].

Концепція НУШ передбачає перехід до дитиноцентрованого навчання, педагогіки партнерства, інтеграції

освітніх технологій та створення безпечного освітнього середовища. У цих умовах фізичне виховання трансформується у важливий інструмент формування фізично, соціально та психологічно здорової особистості [1; 2; 5]

Мета дослідження: визначити ефективні інноваційні практики фізичного виховання школярів у контексті реалізації ідей Нової української школи.

Завдання:

1. Проаналізувати сучасні тенденції розвитку фізичного виховання школярів.
2. Визначити сутність інноваційних освітніх практик у фізичній культурі.
3. Охарактеризувати педагогічні технології, що відповідають концепції НУШ.

Результати дослідження. Інновації у фізичному вихованні розглядаються як системні зміни, що спрямовані на оновлення змісту, форм, методів та засобів організації рухової діяльності. [3] Інноваційні уроки фізичної культури передбачають активну участь учнів у навчальному процесі. Ефективними формами є:

- командні рухливі ігри;
- спортивні квести;
- навчальні проєкти;
- кооперативне навчання;
- ігрове моделювання.

Такі методи розвивають комунікативні навички, лідерство та емоційну задіяність школярів. [1, 2, 4]

Однією з основних особливостей НУШ є орієнтація не лише на засвоєння знань, а на формування ключових компетентностей. Фізична культура виступає засобом розвитку:

- здоров'язбережувальної компетентності;
- соціальної взаємодії;
- відповідальності за власне здоров'я;
- уміння працювати в команді.

Учитель фізичної культури переходить від ролі контролера фізичних нормативів до ролі фасилітатора рухової діяльності учнів.

До основні інноваційних практики можна віднести: [5]

- **Ігрові технології та рухливі ігри** – підвищують мотивацію, розвивають координацію та соціальні навички.
- **Інтегровані уроки** (фізкультура + біологія, математика) – сприяють міжпредметним зв'язкам і практичному застосуванню знань.
- **Модульне та проєктне навчання** – формує відповідальність, планування рухової діяльності та командну роботу.
- **Індивідуалізація та інклюзивні підходи** – адаптація вправ для учнів з ООП; використання диференційованих завдань.

Результативність упровадження інноваційних практик визначається низкою чинників, зокрема:

- професійної компетентності вчителя;
- готовності педагогів до використання цифрових технологій;
- матеріально-технічного забезпечення;
- підтримки адміністрації та батьків;
- створення безпечного освітнього середовища;
- систематичного моніторингу результатів.

До перспективних напрямів розвитку фізичного виховання в контексті НУШ належать: удосконалення та розширення варіативних модулів; інтеграція STEM-елементів у зміст уроків фізичної культури; створення й використання цифрових платформ для моніторингу рухової активності школярів; запровадження змішаних та дистанційних форматів тренувань; активізація міжнародної співпраці та обміну педагогічним досвідом; розробка й упровадження інклюзивних технологій. [3, 4, 5]

Висновки. 1. Інноваційні освітні практики у фізичному вихованні відповідають цілям НУШ і сприяють всебічному розвитку школярів.

2. Поєднання ігрових технологій, інтеграції предметів, модульного підходу та інклюзії підвищує ефективність занять і мотивацію учнів.

3. Подальший розвиток інноваційних практик потребує системної підготовки педагогів, удосконалення матеріально-технічної бази, методичного забезпечення та інтеграції цифрових технологій у фізичне виховання.

Список використаних джерел

1. Ярмощук О. О., Михальчук О. Новітні форми та технології фізичного виховання в НУШ. // Фізична культура, спорт і реабілітація в закладах освіти. – 2022. – Вип. 13. – С. 115–124. Рівненський державний гуманітарний університет.
2. Петечук В. В. Особливості фізичного виховання в НУШ: використання здоров'язбережувальних технологій. // Науковий часопис Українського державного університету імені М. Драгоманова. Серія 15. – 2025. – № 8 (195). – С. 104–107. DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.08(195).22 (doi.org in Bing).
3. Томащук О. Г. Інноваційні підходи до організації фізичного виховання школярів. // Фізична культура і спорт у закладах освіти: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Луцьк, 29 лютого – 1 березня 2024 р.). – Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2024. С. 129–132.
4. Семененко В., Теліус В. Фізичне виховання в концепції Нової української школи: проблематика і перспективи. // Sport Science Spectrum. – 2024. – № 1. – С. 16–22. DOI: https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-1-16.
5. Сороколіт Н. С., Чопик Р. В. Нормативно-програмне забезпечення фізичного виховання в умовах Нової української школи. // Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2023. – Вип. 5К (165). – С. 130–133. УДУ ім. М. Драгоманова.

КАПЛІЄНКО М. В.,
викладач кафедри суспільно-наукових дисциплін,
Придунайська філія Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія Управління Персоналом»,
nickapliy@ua.fm

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДЛЯ РОБОТИ В КОМАНДІ ЗАСОБАМИ ШІ

Сучасний освітній процес дедалі виразніше орієнтується не лише на предметні результати навчання, а й на формування здатності працювати в команді, вести професійний діалог, узгоджувати позиції, спільно ухвалювати рішення та відповідально брати участь у колективній діяльності. Для майбутнього фахівця такі вміння вже не є додатковими. Вони стають необхідною умовою повноцінної професійної самореалізації. Це особливо помітно в галузях, де діяльність будується на постійній взаємодії, координації дій, презентації ідей, підготовці спільних продуктів та розв'язанні проблем у групі. Саме тому розвиток комунікативних навичок для командної роботи слід розглядати як окремий напрям педагогічної уваги.

Одним із напрямів використання ШІ є підтримка підготовки до командної взаємодії. Генеративні інструменти можуть допомагати здобувачам освіти формулювати тези для обговорення, стисло переказувати великі обсяги інформації для спільної роботи, створювати варіанти аргументації щодо дискусійного питання, пропонувати структуру виступу, редагувати повідомлення для ділового листування, готувати сценарії командної наради або проєктного обговорення. Таке використання не підміняє живе спілкування, але знижує бар'єр входження у взаємодію, особливо для тих, хто не впевнений у власних мовленнєвих можливостях або має труднощі з організацією думки.

Водночас педагогічна доцільність використання ШІ в розвитку комунікативних навичок залежить від того, як саме вбудовано ці інструменти в освітній процес. Існує ризик, що здобувачі освіти почнуть покладатися на автоматично згенеровані формулювання і втратять мотивацію до самостійного мовленнєвого зусилля. Так само небезпечною є ситуація, коли командна комунікація поступово зводиться до технічно відредагованих повідомлень без справжнього обговорення, взаємного слухання і співтворчості. Через це ШІ має використовуватися не як заміна людської взаємодії, а як засіб її підтримки, ускладнення й осмислення. Освітня цінність виникає не там, де система говорить замість людини, а там, де вона допомагає людині говорити точніше, доречніше і відповідальніше.

Для ефективного використання ШІ у цьому напрямі доцільно дотримуватися кількох методичних орієнтирів. По-перше, завдання мають передбачати реальну взаємозалежність учасників команди, а не механічний розподіл окремих частин роботи. По-друге, інструменти ШІ слід застосовувати на окремих етапах: для підготовки до комунікації, моделювання сценаріїв, аналізу результатів, але не для повної автоматизації групового процесу. По-третє, потрібні чіткі критерії оцінювання комунікативного внеску: здатність аргументувати, коректно реагувати на іншу думку, підтримувати логіку спільної роботи, узгоджувати рішення, дотримуватися професійної етики спілкування. По-четверте, слід обговорювати з учасниками етичні аспекти використання ШІ, зокрема питання авторства, достовірності, конфіденційності та меж допустимої автоматизованої допомоги.

Отже, використання засобів штучного інтелекту відкриває нові можливості для розвитку комунікативних навичок, потрібних для роботи в команді. Йдеться не лише про технічну підтримку мовлення чи створення текстів. Значно важливішим є те, що ШІ дає змогу організувати тренування комунікативних дій, моделювати складні ситуації взаємодії, розширювати практику рефлексії та робити командну підготовку більш адресною. Водночас ефективність такого підходу залежить від педагогічного дизайну, етичного супроводу та збереження пріоритету живої людської взаємодії. Саме за цих умов ШІ може стати не фактором комунікативного спрощення, а засобом якіснішого розвитку командної культури в освіті.

Список використаних джерел

1. European Commission. Ethical guidelines on the use of artificial intelligence (AI) and data in teaching and learning for educators. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2022. URL: https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/actions/plan/ethical-guidelines-for-educators-on-using-artificial-intelligence
2. OECD. The potential impact of artificial intelligence on equity and inclusion in education. Paris : OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/the-potential-impact-of-artificial-intelligence-on-equity-and-inclusion-in-education_15df715b-en.html
3. UNESCO. Guidance for generative AI in education and research. Paris : UNESCO, 2023. URL: https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research
4. UNESCO. AI and education: Protecting the rights of learners. Paris : UNESCO, 2025. URL: https://www.unesco.org/en/articles/ai-and-education-protecting-rights-learners
5. UNICEF Innocenti. Guidance on AI and children. Version 3.0. Florence : UNICEF Office of Global Insight and Policy, 2025. URL: https://www.unicef.org/innocenti/reports/policy-guidance-ai-children

КАЦЕДАН О. С.,
учитель української мови та літератури першої кваліфікаційної категорії,
комунального закладу «Харківський ліцей №113 Харківської міської ради»
katsedanoksana@ukr.net

ДИСТАНЦІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ:
ЯК ЗБЕРЕГТИ КОМАНДНИЙ ДУХ КЛАСУ В ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ

Реформа НУШ у середній школі (цикл базового предметного навчання) припала на часи, коли дистанційне навчання стало не вибором, а необхідністю. Проте для підлітка 11–15 років школа — це насамперед простір соціалізації, а не лише джерело знань. Втрата «коридорного» спілкування та неформальних зв'язків призводить до зниження мотивації. Як утримати командний дух, коли учні бачать лише «чорні квадратики» в Zoom? Відповідь криється в інноваційних практиках дистанційної соціалізації.

Сесійні зали як інструмент мікросоціалізації

Сесійні зали (Breakout Rooms) у Zoom чи Google Meet — це аналог групової роботи за партами, але з вищим рівнем автономії:

- **правило «3–5 хвилин»:** не варто залишати учнів у залах надовго без контролю. Короткі інтенсивні обговорення (брейншторм, перевірка домашнього завдання один в одного) стимулюють динаміку;
- **розподіл ролей:** щоб група не мовчала, кожен має отримати роль: *»Спікер»* (презентує результат), *»Тайм-кіпер»* (стежить за часом), *»Секретар»* (фіксує ідеї в спільному документі) та *»Критик»* (шукає слабкі місця);
- **рандомність vs Стабільність:** для зміцнення зв'язків іноді варто формувати «постійні екіпажі» на місяць, щоб учні навчилися притиратися один до одного, а іноді — використовувати рандомний розподіл для розширення кола спілкування.

Спільні цифрові проєкти: від споживання до творення

Проєктна діяльність — фундамент НУШ. У дистанційному форматі вона перетворюється на колективне будівництво цифрового продукту:

- **інтерактивні дошки (Padlet, Miro, Jamboard):** це «стінгазета 2.0». Учні разом створюють ментальні карти, колажі або дошки оголошень. Наприклад, проєкт «Географія моєї мрії», де кожен додає фото, мітки на карту та коментарі до робіт однокласників:
- **спільні презентації Canva та Google Slides:** робота над одним файлом одночасно вчить підлітків не видаляти чуже, допомагати зі стилем та домовлятися про єдину концепцію;
- **віртуальні екскурсії та квести:** використання сервісів типу *Genially* дозволяє створювати квести, де ключ до виходу може знайти лише група, об'єднавши знання різних учнів.

Неформальна цифрова комунікація: «Енерджайзери» та ритуали

Командний дух не будується на формулах, він будується на емоціях:

- **ранкові кола (Check-in):** починайте урок не з переклички, а з короткого запитання: «Яким мемом ви б описали свій ранок?» або «Яку суперсилу ви б обрали сьогодні?». Це займає 3 хвилини, але знімає напругу;
- **тематичні п'ятниці:** пропозиція вийти в ефір у кумедних капелюхах, з домашніми улюбленцями або з віртуальним фоном улюбленого серіалу. Це повертає відчуття того, що за екранами — живі люди;
- **feedback-культура:** впровадьте практику «цифрових аплодисментів» або «дошки вдячності» (наприклад, у спеціальному каналі в Telegram/Viber), де учні можуть подякувати один одному за допомогу в проєкті.

Роль вчителя: від ретранслятора до фасилітатора

У дистанційній НУШ вчитель середньої школи стає «модератором простору». Головне завдання — не просто видати матеріал, а створити безпечне середовище, де помилитися в онлайні не страшно:

- **підтримка ініціативи:** якщо учні хочуть створити свій сервер у Discord для обговорення уроків — підтримайте це. Це їхня територія, де вони вчаться самоорганізації.

Топ-3 цифрові інструменти для командної роботи в середній школі

Для вчителя НУШ важливо не просто дати посилання, а інтегрувати сервіс у логіку уроку:

- **Canva для освіти (Колективний дизайн):** це ідеальне середовище для 5–9 класів. Замість індивідуальних рефератів, учні створюють «Журнал мандрівника» або «Гайд з виживання у світі біології». Функція «спільної роботи в реальному часі» дозволяє бачити курсори один одного, що створює ефект присутності в одному класі;
- **Padlet (Цифрова вітрина досягнень):** це віртуальна дошка, де клас збирає «банк ідей». Важливо вмикати функцію «реакцій» (лайки, зірочки) та коментарів. Це вчить підлітків культурі конструктивного фідбеку: не просто «клас», а «мені сподобалася твоя ідея щодо...»;
- **Miro (Простір для брейншторму):** для старших учнів (8–9 класи) Miro стає майданчиком для складних проєктів. Використання стікерів та зв'язків між ними допомагає візуалізувати причинно-наслідкові зв'язки (наприклад, на уроках історії чи літератури).

Подолання «цифрових бар'єрів» та конфліктів

Соціалізація — це не лише дружба, а й уміння вирішувати суперечки. У дистанційному форматі конфлікти часто стають прихованими (ігнорування в чатах, «тролінг» у коментарях):

- **цифровий етикет (Netiquette):** разом з класом на початку семестру варто створити «Маніфест онлайн-спілкування». Це мають бути правила, прийняті самими учнями (наприклад: «ми не перериваємо того, хто говорить у Zoom», «ми критикуємо ідею, а не людину»);
- **метод «Світлофора» в чаті:** якщо обговорення стає надто емоційним, модератор (вчитель) вводить «червоний колір» — режим тиші на 5 хвилин для заспокоєння, після чого обговорення продовжується у конструктивному руслі.

Оцінювання не за знання, а за співпрацю

У контексті НУШ важливо оцінювати **м'які навички (soft skills)**:

- **впровадьте самооцінювання групи:** після завершення проєкту учні заповнюють коротку Google-форму: «Наскільки ефективно ми розподілили завдання?», «Хто з команди найбільше допоміг іншим?». Це стимулює відповідальність перед колективом, а не лише перед вчителем.

Інновації в НУШ — це не лише про нові ноутбуки, а про зміну парадигми: від «я навчаю учня» до «я створюю середовище, де учні навчаються один в одного». Дистанційне навчання, попри всі виклики, дає унікальний шанс підготувати підлітків до роботи в глобальних цифрових командах майбутнього.

Дистанційна соціалізація в середній школі — це не додаткове навантаження, а необхідна умова навчання. Використовуючи сесійні зали для співпраці та спільні цифрові платформи для творчості, ми перетворюємо ізольованих учнів на згуртовану команду. Командний дух у «цифрі» можливий тоді, коли вчитель дає учням простір для голосу, гри та спільного творення.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: zakon.rada.gov.ua

2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.
3. Концепція «Нова українська школа». Міністерство освіти і науки України. URL: mon.gov.ua
4. Навчання під час війни: методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в дистанційному та змішаному форматах. ДУ «Український інститут розвитку освіти», 2022.
5. Васильєва Д., Онопрієнко О. Особливості організації дистанційного навчання в основній школі: методичний аспект. *Вісник післядипломної освіти*. 2021. Вип. 15(44). С. 11–28.
6. Морзе Н. В., Гладун М. А., Кочерга О. В. Модель цифрової компетентності вчителя. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2021. № 10. С. 34–52.
7. Освітня платформа «Освіторія». Статті: «Як згуртувати клас під час дистанційки: 5 перевірених вправ» та «Ефективна групова робота в Zoom». URL: https://osvitoria.media
8. Порадник для вчителя НУШ: Дистанційне навчання в 5-6 класах. Методичні матеріали проєкту «Навчаємося разом». 2023.
9. Платформа НУШ (Нова українська школа). Розділ «Дистанційне навчання: кейси та інструменти». URL: https://nus.org.ua

КОРИЦЬКА Г. Р.,
доцентка кафедри змісту і методик навчальних предметів,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидатка філологічних наук, доцентка, членкиня-кореспондентка УАА
h.korytska@ippo.edu.te.ua

ВІД КАЗКИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ: «ВЕЛИКОДНЯ КАЗКА» ЯК МІЖПРЕДМЕТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ESTREAM-ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НУШ

У сучасних умовах реформування освіти в Україні особливої актуальності набуває проблема інтеграції змісту навчання та формування ключових компетентностей здобувачів освіти, визначених Концепцією Нової української школи [2]. Серед пріоритетів освітнього процесу – розвиток критичного мислення, здатності до дослідницької діяльності, вміння працювати в команді та застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Одним із ефективних засобів реалізації зазначених завдань є впровадження міжпредметного підходу на основі ESTREAM-освіти, що передбачає інтеграцію природничих наук, технологій, інженерії, мистецтва, математики, читання й писання, а також підприємницької та екологічної складових [3]. Водночас важливим є пошук таких дидактичних засобів, які забезпечують органічне поєднання навчального змісту з культурним досвідом дитини.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує казковий текст як універсальний інструмент організації освітнього процесу. Казка поєднує емоційно-ціннісний, пізнавальний і культурологічний компоненти, створюючи сприятливі умови для формування цілісного світогляду учнів [4].

Метою дослідження є обґрунтування потенціалу авторського казкового тексту як міжпредметного середовища ESTREAM-освіти в контексті НУШ.

У дослідженні використано методи аналізу науково-педагогічної літератури, узагальнення педагогічного досвіду та моделювання освітніх ситуацій.

Матеріалом дослідження слугувала авторська «Великодня казка» [1], сюжет якої побудований на суперечці персонажів – елементів Великоднього Кошика. Яйце, Сіль, Хрін, Паска, Сир, Масло, Рушничок та інші складники намагаються довести власну значущість, що створює проблемну ситуацію, наближену до наукової дискусії.

Зазначений сюжетний прийом дозволяє трансформувати художній текст у дослідницький простір. Питання «хто найважливіший?» виступає як проблемне і стимулює учнів до висунення гіпотез, їх аргументації та перевірки. Таким чином реалізується логіка пізнавальної діяльності: від емоційного сприйняття – до усвідомлення проблеми, від проблеми – до дослідження, від дослідження – до висновків.

Аналіз змісту казки засвідчує її значний потенціал для реалізації міжпредметної інтеграції в межах ESTREAM-освіти.

У компоненті **Entrepreneurship/Environment (підприємництво/екологія)** доцільним є дослідження традицій лозоплетіння, аналіз матеріалів виготовлення кошиків, а також реалізація мініпроєктів екологічного спрямування.

У площині **Science (наука)** передбачено дослідження властивостей продуктів: яйця як символу життя, солі як необхідного елемента для організму, хрону як джерела специфічних смакових відчуттів. Проведення простих експериментів (зокрема визначення умов плавання яйця у воді різної солоності) сприяє формуванню елементарних дослідницьких умінь.

Компонент **Technology (технології)** реалізується через ознайомлення з процесами виготовлення продуктів: випікання паски, приготування масла й сиру, створення писанок. Учні складають алгоритми дій, що сприяє розвитку логічного мислення та розуміння причинно-наслідкових зв’язків.

Компонент **Reading/Writing (читання/письмо)** забезпечує перехід від пасивного сприйняття тексту до його дослідницького осмислення. Учні аналізують зміст, встановлюють причинно-наслідкові зв’язки, інтерпретують події (читання); створюють інструкції, рецепти, продовження історії з елементами пояснення, ведуть записи спостережень від імені персонажа-дослідника (письмо). Така діяльність сприяє розвитку критичного мислення та формує зв’язок між літературою й реальним світом.

Engineering (інженерія) передбачає виконання завдань із проєктування: організація простору великоднього кошика, моделювання розміщення предметів, створення макетів із різних матеріалів. Доцільним є також використання елементів 3D-моделювання для створення візуальних моделей об’єктів (кошика, яйця тощо). Це формує вміння планувати, прогнозувати результат і враховувати практичні умови.

Arts (мистецтво) забезпечує творчу інтерпретацію змісту казки через ілюстрування, інсценізацію,

виготовлення писанок, вивчення гаївок, що сприяє розвитку емоційного інтелекту та креативності.

Mathematics (математика) інтегрується через виконання завдань на підрахунок, порівняння, поділ на рівні частини, що має практичне підґрунтя (зокрема поділ яйця відповідно до кількості членів родини).

Важливо підкреслити, що культурна традиція у цьому підході виступає не як ілюстративний елемент, а як змістове ядро освітнього процесу. Саме через осмислення традицій учні долучаються до пізнання світу, що відповідає ідеям гуманістичної педагогіки.

Отже, авторська «Великодня казка» може розглядатися як ефективне міжпредметне середовище ESTREAM-освіти, яке забезпечує інтеграцію знань, формування критичного мислення та розвиток дослідницьких умінь учнів у контексті Нової української школи.

Список використаних джерел

1. Гузовська-Корицька Г. Великодня казка. URL : https://surl.li/egdwad (дата звернення 2.03.2026).
2. Концепція Нової української школи. URL : https://surl.li/gnscgm (дата звернення 2.03.2026).
3. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) в Україні до 2027 року. URL : https://surl.li/etgjct (дата звернення 3. 03. 2026).
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2019.

КУЗНЕЦОВ В. А.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
volodymyrkuznetsov121@gmail.com
ЛАХМАН Д. І.,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
dimalahman112@gmail.com
ДРУЖКІНА В. Б.,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
v.druzhkina@gmail.com
КУЧУМОВА Н. І.,
доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кандидат педагогічних наук,
n.kuchumova@chnu.edu.ua
ЛУЧКО В. С.,
доцент кафедри алгебри та інформатики, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кандидат фізико-математичних наук,
viktoria.luchko@chnu.edu.ua

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕРЕКЛЮЧЕННЯ УВАГИ УЧНІВ З ВІРТУАЛЬНОГО НА РЕАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Трансформація сучасного освітнього середовища під впливом цифрових технологій зумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до навчання та пошуку ефективних форм організації освітнього процесу. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах зростаючої залежності учнів від гаджетів, що супроводжується не лише зниженням рівня навчальної концентрації, а й негативним впливом на фізичне здоров'я, зокрема на зір унаслідок тривалого перебування перед екранами. Додатково ситуація ускладнюється сучасними соціальними викликами, пов'язаними з війною, які впливають на емоційний стан школярів та їхню здатність до продуктивної навчальної діяльності. У таких умовах перед педагогом постає завдання створення освітнього середовища, яке сприяє живій взаємодії, підтримує інтерес до навчання та водночас мінімізує надмірне використання цифрових пристроїв.

Проблема використання ігрових методів навчання має ґрунтовне теоретичне підґрунтя. Класики педагогіки, зокрема Василь Сухомлинський і Антон Макаренко, підкреслювали значущість гри як природного засобу розвитку дитини, формування її мислення, емоційної сфери та соціальних навичок [2].

У сучасних дослідженнях ігрові технології розглядаються переважно крізь призму цифровізації освіти, де акцент робиться на гейміфікації, використанні онлайн-платформ і мобільних застосунків як засобів підвищення мотивації до навчання.

Проаналізувавши праці різних авторів, дотичних до даної теми, ми дійшли висновку, що більшість із них орієнтована саме на використання інноваційних цифрових технологій. Водночас проблема організації ефективної інтерактивної навчальної діяльності без залучення гаджетів залишається недостатньо висвітленою. У зв'язку з поширеною телефонною залежністю серед учнів та актуальними викликами освітнього середовища, нами було розроблено комплекс математичних ігор, спрямованих на проведення інтерактивного уроку без використання електронних пристроїв.

З метою практичної реалізації запропонованого підходу та перевірки його ефективності було відібрано й апробовано низку ігор, які легко інтегруються в структуру уроку та забезпечують активну взаємодію учнів. Ігри були апробовані на учнях Чернівецького ліцею №1 математичного та економічного профілів Чернівецької міської ради, а також на дітях, що є учасниками математичного гуртка «МініМудрик», що діє при факультеті математики та інформатики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Розглянемо добірку наступних математичних ігор.

1. Математичний шпигун. Механіка гри, що набула значної популярності у соціальній мережі TikTok, базується на прихованій ідентифікації учасника. Вчитель готує перелік математичних слів/понять (наприклад: функція, рівняння, графік, трикутник тощо). Випадковим чином обирається одне слово (це можна реалізувати,

використовуючи мобільний додаток SPY із попередньо внесеними термінами). Серед учнів обирається «шпигун», який не знає загаданого математичного терміна, тоді як решта класу його знає. Учні по черзі називають одну властивість або асоціацію до цього об'єкта, а шпигун має підлаштуватися під контекст, щоб не виказати себе. Мета гравців – вирахувати шпигуна за неточними формулюваннями, а мета шпигуна – вгадати об'єкт, аналізуючи відповіді інших. Гра є ефективною для 5-11 класів, оскільки стимулює учнів шукати нестандартні ознаки математичних об'єктів та розвиває навички аналізу чужих тверджень у реальному часі. Оптимальна кількість учасників для цієї гри – від 3 до 8 осіб. Її легко підлаштувати під різні теми, змінюючи перелік понять відповідно до матеріалу уроку, а також вона сприяє залученню пасивних учнів через простий і зрозумілий формат участі.

2. Математична скринька. Дана гра поширена в Америці під назвою «Black Box». Принцип гри полягає у визначенні прихованого алгоритму (функції), за яким «скринька» перетворює вхідні дані на результат. Учні пропонують числа, вчитель називає відповідь, а завдання гравців – першими сформулювати математичне правило перетворення. Гра підходить для учнів різних вікових категорії під час вивчення тем «Рівняння», «Функції» або «Послідовності». Використовувати її можна як інтелектуальну розминку на початку уроку або як гру вкінці уроку. Крім того, гру зручно використовувати як для індивідуальної, так і для групової роботи.

3. Математичний морський бій. Це адаптація традиційної гри, де положення кораблів визначається не буквами та цифрами, а координатами в усіх чотирьох чвертях координатної площини. Кожен «постріл» – це називання пари координат $(x; y)$. Гра підходить для учнів 6 класів під час вивчення теми «Координатна площина» або для 7 класу при актуалізації опорних знань перед вивченням теми «Функції». Вона перетворює монотонне відкладання точок на азартний процес із миттєвим зворотним зв'язком.

4. Математичне реле. Це адаптація спортивної командної естафети, яку часто використовують вчителі фізичної культури на своїх уроках. Гра спрямована на закріплення математичних знань, розвиток швидкості мислення, уважності та обчислювальних навичок, а також уміння працювати в команді. Клас поділяється на команди, які по черзі виконують підготовлені вчителем завдання: кожен учасник розв'язує одне завдання і передає хід наступному; у разі помилки відповідь виправляється. Перемагає команда, що правильно виконає всі завдання першою або найбільше за відведений час. Гра активізує навчальну діяльність, підвищує інтерес до математики та розвиває відповідальність і співпрацю.

5. Числові ланцюжки. Механіка полягає у колективному повторенні числового ряду (наприклад, від 1 до 10), де кожен учень називає наступне число. Після кожного успішного кола вчитель «замінює» одне з чисел на певну математичну дію, термін або жест. Наприклад, замість числа «3» треба плеснути в долоні, а замість «7» – назвати будь-яке просте число. З кожним колом кількість замінених чисел зростає, поки весь ряд не перетвориться на послідовність специфічних дій. Гра є ефективною для учнів 5-6 класів як інструмент тренування концентрації уваги, пам'яті та перемикання між різними типами когнітивної діяльності.

6. Математичні дебати. Реалізація гри полягає у проведенні структурованої дискусії навколо неоднозначного математичного питання або порівняння різних методів розв'язання однієї задачі. Команди мають аргументовано довести ефективність своєї позиції. Формат розрахований на учнів 8-11 класів. Головна мета гри – розвиток навичок наукової аргументації, ведення конструктивного діалогу та ораторського мистецтва.

7. Математичний кріт. Концепція гри запозичена з популярного телевізійного реаліті-шоу «МастерШеф» (конкурс «Кріт») та адаптована для командної роботи в малих групах (4-6 осіб). У кожній групі призначається прихований «саботажник», який до проведення гри має допустити в розв'язанні рівно три помилки: обчислювальну, логічну (порушення послідовності висновків або неправильне застосування властивості) та помилки в написанні або сприйнятті умови (орфографічні помилки в термінах, неправильне перенесення знаків чи ігнорування ключових даних умови). Головна особливість гри полягає в тому, що учасники не знають, хто «кріт», а кріт має активно заплутувати команду. Завдання решти гравців – не лише правильно розв'язати задачу, а й ідентифікувати всі три типи «саботажу», викривши порушника. Дану гру можна використовувати для учнів будь-якої вікової категорії. Гра дозволяє звернути увагу на типові помилки під час розв'язування задач.

8. Математична еволюція. Механіка гри полягає в ітераційному перетворенні числа з метою його «виживання» у мінливих математичних умовах. Кожен учень (або мала група) обирає своє «початкове число». Вчитель оголошує «умову середовища» (наприклад: «виживають лише ті числа, які кратний 12»). Учні, чиї числа не відповідають критерію, мають «еволюціонувати» – змінити своє число, виконавши з ним мінімальну кількість арифметичних дій, щоб воно задовольнило умову. На наступному етапі вчитель змінює умову (наприклад: «число має бути квадратом натурального числа» або «мати суму цифр, що дорівнює 10»), і процес повторюється. Гра підходить для 5-8 класів для відпрацювання ознак подільності та властивостей чисел.

9. Математична мафія. Це адаптація традиційної гри «Мафія», де класична зміна «дня» і «ночі» доповнюється математичними випробуваннями. Вдень, щоб мати можливість проголосувати проти підозрюваних, кожен учасник повинен розв'язати коротке усне завдання. Вночі ж таємні дії Мафії, Лікаря та Шерифа спрацьовують лише за умови правильної оцінки запропонованого твердження за допомогою жестів: великий палець вгору, якщо це правда, і вниз – якщо хиба. Гра підходить для перевірки знань та усного рахунку під час уроку чи позаурочного часу для учнів 7-11 класів. Вона перетворює стандартне фронтальне опитування на азартний процес із миттєвим зворотним зв'язком, не порушуючи при цьому загадкової ігрової тиші.

Запропонований комплекс ігор виступає ефективним дидактичним інструментом, що поєднує когнітивні та емоційні процеси, перетворюючи математику на засіб взаємодії. Він знижує тривожність, роблячи помилки частиною гри, та формує внутрішню мотивацію через інтерес і азарт [3].

За допомогою запропонованих вище ігор можна забезпечити формувальне оцінювання, розвивати важливі компетентності, сприяють розвитку критичного мислення, алгоритмічного мислення та Soft skills [3].

Інтелектуально-ігрову діяльність доцільно розглядати як один із ефективних шляхів організації навчання математики в сучасних умовах, коли значна частина уваги учнів зосереджена у віртуальному просторі. Запропоновані ігри показують, що через живу взаємодію, елемент змагання та спільну діяльність можна повернути учнів до активної роботи на уроці, зробити навчання більш осмисленим і таким, що викликає інтерес.

Зауважимо, що більшість із запропонованих ігор характеризується можливістю адаптації до змісту інших

навчальних предметів, а також до використання в початковій школі.

Проведений аналіз та апробація наведених прикладів засвідчують, що використання ігрових форм роботи сприяє поступовому «поверненню» учнів у реальне освітнє середовище, активізує їхню увагу та включеність в освітній процес. Водночас це створює умови для розвитку комунікації, співпраці та мислення, що є важливими складовими сучасного уроку математики.

Список використаних джерел

1. Модельні навчальні програми з математики для 5-12 класів закладів загальної середньої освіти. URL: https://surl.li/hmtono (дата звернення: 14.04.2026).
2. Шинкаренко В. В. Василь Сухомлинський про застосування гри в педагогічному процесі. URL: https://surli.cc/acslgy (дата звернення: 14.04.2026).
3. Черкаська Л., Крюкова М. Дидактичні ігри як засіб формування вмінь і навичок учнів з математики. URL: https://surl.li/iieffj (дата звернення: 14.04.2026).

КУЦ М. О.,
учениця 11 класу комунального закладу «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради
Науковий керівник: **ФЕДОРЧЕНКО А. Ю.,**
методист комунального закладу «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради, спеціаліст вищої категорії, учитель-методист

РОЛЬ STEM-ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

STEM-освіта є стратегічним напрямом модернізації освітньої галузі України, складовою державної політики розвитку людського капіталу та інноваційної економіки. В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення, профілізації освіти та викликів ринку праці особливої ваги набуває випереджальна підготовка фахівців для індустрії 4.0. Особливої значущості набуває роль STEM-освіти у професійному самовизначенні учнів старшої школи. Водночас залишається недостатньо дослідженим потенціал STEM-освіти як системного інструменту профорієнтаційної роботи, зокрема в умовах наукового ліцею.

Мета дослідження – визначити потенціал STEM-освіти як інструмента ефективної профорієнтаційної діяльності учнів у закладі загальної середньої освіти в умовах наукового ліцею.

Використано методи аналізу, класифікації, систематизації та узагальнення наукових джерел; проблемно-пошуковий метод; онлайн-анкетування учнів 10–11 класів (134 респонденти); аналіз результатів вступу випускників 2025 року до ЗВО.

Результати дослідження:

1. Визначено, що STEM-освіта сприяє переходу від абстрактного вивчення матеріалу до практичного застосування знань, що є ключовим чинником усвідомленого професійного самовизначення.
2. Уперше на прикладі Чернігівського обласного наукового ліцею системно проаналізовано STEM-освіту як комплексний чинник профорієнтації: досліджено особливості організації роботи засобами STEM-освіти, виявлено комплекс STEM-практик (проєктна діяльність, Ліцейна академія наук «Вєді», інтегрований курс «Природничі науки», факультативи, співпраця із ЗВО), що впливають на формування професійних інтересів учнів.
3. Анкетування показало: 67,2% учнів обізнані зі STEM, 56% мають епізодичний досвід участі в STEM-заходах, 53,7% висловили потребу в розширенні STEM-середовища. Понад 45% опитаних зацікавлені в проєктній та груповій дослідницькій діяльності.
4. Аналіз вступу випускників 2025 року засвідчив: 58% випускників техніко-технологічного, 65% природничо-математичного та 34% суспільно-гуманітарного профілів обрали STEM-спеціальності, що підтверджує ефективність STEM-орієнтованої профорієнтації незалежно від профілю навчання.

Висновки. STEM-освіта в науковому ліцеї є дієвим інструментом профорієнтаційної діяльності, що забезпечує міждисциплінарну інтеграцію, практикоорієнтованість, формування дослідницьких компетентностей та усвідомлений вибір майбутньої професії. Отримані результати можуть бути використані в закладах загальної середньої та позашкільної освіти для вдосконалення профорієнтаційної роботи засобами STEM. Перспективи розвитку STEM-освіти пов'язані з розширенням практики інтегрованого навчання в старшій профільній школі, розвитком партнерств між закладами освіти, науковими установами та бізнесом, а також упровадженням інноваційних освітніх форматів.

Разом із тим існують певні виклики, зокрема недостатня системність упровадження STEM-освіти, потреба в підготовці педагогічних кадрів до міждисциплінарного навчання, обмеженість ресурсного забезпечення та необхідність оновлення змісту освіти відповідно до сучасних вимог ринку праці.

Список використаних джерел

1. Барна О.В., Балик Н.Р.// STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес: збірник матеріалів І регіональної науково-практичної веб-конференції, Тернопіль, ТОКІППО, 2017, С. 3 – 8.
2. Бирка М. Ф., Ін-т післядиплом. пед. освіти Чернів. обл, . (2019). STEM-освіта як сучасна інновація. Чернівці: Яворський С. Н.
3. Гончарова Н. О. Понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження
аспектів STEM-освіти. Наукові записки Малої академії наук України. Сер. : Педагогічні науки: зб. наук. пр. Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. Вип. 10., С. 104-114. URL: https://drive.google.com/file/d/1NO6EWazELQo6lUcolVkSF0aXNFk59XUd/view (дата звернення: 27.12.2025)
4. Кириленко С., Кіян О. Проблема підготовки вчителя у системі STEM-освіти: розвиток та формування його професійної компетентності. STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку: матеріали ІІІ Міжнародної науково- практичної конференції, 9–10 листопада 2017 року, м. Київ. К.: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017. С. 56-60.
5. Патрикеєва О.О., Василашко І.П., Лозова О.В., Горбенко С.Л. Упровадження STEM-освіти у

загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України: методичний аспект. Рідна школа. 2017. № 9-10 (вересень-жовтень). С. 93-98.

6. Потоцька С. Проєктна діяльність у структурі дослідницької роботи здобувачів загальної середньої освіти в природничому напрямку: Щорічник Чернігівського обласного наукового ліцею Чернігівської обласної ради: питання педагогіки, методики і науки, 2024. 120 с.

ЛЕХНЯК І. В.,
вчитель початкових класів
Ліцею №2 м. Копичинці Копичинецької міської ради Чортківського району Тернопільської області
i86751591@gmail.com

РАНКОВА ЗУСТРІЧ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування освіти важливим завданням школи є створення безпечного, доброзичливого та комфортного освітнього середовища для учнів. Особливого значення це набуває у початковій школі, де формується ставлення дитини до навчання, однокласників та вчителя. Концепція Нової української школи передбачає організацію освітнього процесу на засадах партнерства, взаємоповаги та підтримки.

Проблему створення позитивного освітнього середовища та використання інтерактивних форм організації навчання розглядали багато українських і зарубіжних педагогів. Питання розвитку партнерської взаємодії між учителем та учнями, формування сприятливого психологічного клімату в класному колективі висвітлюються у працях науковців та методистів.

Проведення ранкових зустрічей сприяє формуванню позитивного емоційного настрою, розвитку комунікативних навичок, уміння слухати одне одного, висловлювати власну думку та працювати разом для досягнення спільної мети.

Мета статті – показати, як ранкові зустрічі формують позитивне освітнє середовище в початковій школі, узагальнити практичний досвід їх проведення та визначити ефективні методи роботи з учнями.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай ранкова зустріч проводиться на початку навчального дня у невимушеній атмосфері, коли учні розміщуються колом, що сприяє відкритому спілкуванню та відчуттю єдності колективу. Така форма організації діяльності допомагає кожній дитині відчути свою значущість у класі, налаштуватися на навчання, а також розвивати важливі соціальні й навчальні вміння, зокрема уміння слухати, висловлювати думки, співпрацювати та приймати рішення [1].

Традиційно ранкова зустріч складається з кількох основних етапів:

1. *Привітання.* Учні вітають одне одного, звертаючись по імені. Це допомагає створити доброзичливу атмосферу та відчути себе частиною колективу.
2. *Обмін інформацією.* На цьому етапі діти можуть поділитися новинами, власними думками або цікавими подіями. Така діяльність сприяє розвитку мовлення, уміння слухати інших та висловлювати свою думку.
3. *Групова діяльність.* Це можуть бути короткі ігри, вправи на згуртування колективу, руханки або творчі завдання. Вони допомагають активізувати учнів і налаштувати їх на подальшу роботу.
4. *Щоденні новини.* Учитель ознайомлює дітей із планом роботи на день, повідомляє цікаву інформацію або пропонує обговорити певне питання.
5. *Щоденник вражень (рефлексія).* Учні мають можливість поділитися своїми враженнями, розповісти, що нового дізналися або який настрій створили під час зустрічі [2].

У процесі педагогічних спостережень було помічено, що систематичне проведення ранкових зустрічей поступово змінює характер взаємодії учнів у класному колективі. Діти стають більш уважними до однокласників, частіше проявляють ініціативу під час обговорень та охочіше беруть участь у спільній діяльності. Особливо помітним є те, що навіть сором'язливі учні з часом починають активніше долучатися до спілкування, коли відчувають підтримку та доброзичливе ставлення однокласників. Такий формат роботи також допомагає вчителю краще зрозуміти емоційний стан дітей на початку дня та своєчасно звернути увагу на можливі труднощі у спілкуванні чи навчанні. Завдяки цьому ранкова зустріч стає не лише організаційним елементом дня, а й важливим інструментом налагодження партнерської взаємодії між учнями та вчителем [4].

Під час проведення ранкових зустрічей доцільно використовувати різноманітні інтерактивні методи, які допомагають зацікавити учнів та активізувати їхню участь у спілкуванні. Наприклад, ефективною є вправа «Комплімент по колу», під час якої діти по черзі говорять одне одному приємні слова або відзначають позитивні риси однокласників. Це сприяє формуванню дружньої атмосфери у класі. Також цікавою для учнів є вправа «Мікрофон», коли діти мають можливість коротко поділитися новинами, розповісти про свій настрій або відповісти на запитання дня. Для розвитку емоційного інтелекту можна використовувати гру «Покажи свій настрій», де учні за допомогою смайликів або жестів демонструють, як вони почуваються на початку дня.

Крім того, корисними є короткі рухливі вправи або ранкові руханки, які допомагають активізувати увагу та налаштувати дітей на навчання. Наприклад, учитель може запропонувати гру «Сонечко і дощик», під час якої діти виконують різні рухи залежно від сигналу. Також практикується метод «Запитання дня», коли учні висловлюють свою думку щодо певної теми, наприклад: «Що може зробити наш клас дружнішим?» або «Який добрий вчинок ти зробив учора?». Використання таких простих, але цікавих вправ робить ранкові зустрічі більш змістовними та допомагає створити позитивний емоційний настрій на початку навчального дня.

Такі заняття сприяють формуванню в учнів важливих соціальних і навчальних умінь, поєднуючи емоційний, соціальний та інтелектуальний розвиток кожної дитини. Регулярне повторення позитивного досвіду спілкування допомагає розвивати емпатію, взаємоповагу та відчуття належності до класного колективу. Саме під час проведення ранкових зустрічей формується демократична модель взаємодії у класі, де кожен учень має можливість висловити власну думку та відчути свою значущість. Важлива роль у цьому процесі належить учителю, який організовує діяльність учнів та створює умови для відкритого й доброзичливого спілкування.

У класі формується позитивний емоційний настрій, який сприяє ефективному початку навчального дня. Різноманітні вправи та спільні обговорення допомагають учням краще пізнати одне одного, навчитися співпрацювати, поважати думку інших та уникати негативної критики. Така діяльність сприяє формуванню загальнокультурної компетентності школярів. Позитивна атмосфера у класі створюється завдяки взаємній довірі, підтримці з боку однокласників, можливості брати участь у прийнятті рішень, доброзичливому ставленню вчителя та відчуттю справедливості й рівності між усіма учасниками освітнього процесу [3].

Висновки. Отже, ранкова зустріч є важливим елементом організації освітнього процесу в початковій школі та ефективним інструментом формування позитивного освітнього середовища. Завдяки систематичному проведенню таких зустрічей діти поступово вчаться висловлювати власні думки, слухати одне одного, підтримувати однокласників і працювати разом для досягнення спільної мети. Таким чином, ранкова зустріч є важливою складовою реалізації ідей Нової української школи та ефективним засобом підтримки психологічно комфортного освітнього середовища для молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Гецко Н. В., Лавренова М. В. Ранкові зустрічі в початковій школі: актуальність та роль. – 2018.
2. Новицька Є. О., Новицька С. М. Ранкові зустрічі: особливості проведення в початковій ланці / Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей. – 2019. – С. 104.
3. Рибак О. Ранкова зустріч як педагогічна технологія розвитку комунікативної компетентності учня // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2020. – С. 239–244.
4. Хижняк Л. В. Методичні аспекти проведення ранкових зустрічей у початковій школі в умовах НУШ. – Редакційна колегія.

ЛЕХНЯК М. В.,
вчитель фізики та астрономії
Ліцею с. Яблунів Копичинецької міської ради Чортківського району Тернопільської області
lehnyak.maria@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ГЕЙМИФІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Сучасна школа ставить перед учителем нові завдання. Сьогодні важливо не лише передати учням певний обсяг знань, а й сформувати в них уміння мислити, аналізувати інформацію, працювати в команді та застосовувати знання на практиці. Саме на це орієнтується концепція Нової української школи, у центрі якої знаходиться розвиток ключових компетентностей учнів.

У контексті втілення ідей Нової української школи надзвичайно важливим є створення освітнього простору, де учень виступає дієвим учасником навчального процесу. Саме тому застосування гейміфікації може стати ефективним засобом для формування головних компетентностей учнів, зокрема вміння навчатися впродовж життя, ініціативності, критичного мислення та спроможності працювати в команді [2].

Проте звичні форми навчання не завжди гарантують належний рівень зацікавлення школярів у вивченні предмета. Фізика нерідко сприймається учнями як важка навчальна галузь, що містить значну кількість формул, абстрактних ідей та завдань. Тому перед учителем постає завдання відшукати такі способи навчання, які б допомогли зробити заняття більш захопливими, доступними та орієнтованими на практику.

Виклад основного матеріалу. Одним із ефективних шляхів підвищення мотивації учнів є використання елементів гри у навчальному процесі, тобто гейміфікації. Вона передбачає використання ігор, змагальних елементів та інтерактивних завдань під час вивчення навчального матеріалу. Гейміфікація дозволяє поєднати навчання з активною діяльністю, що є близькою та зрозумілою для сучасних учнів [2].

Проблему використання ігрових технологій у навчанні розглядали багато дослідників. Питання ролі гри у навчальному процесі досліджували К. Д. Ушинський, П. П. Блонський, А.С. Макаренко. У сучасній педагогіці значну увагу гейміфікації приділяють дослідники освітніх технологій, які розглядають її як інструмент підвищення мотивації та активізації пізнавальної діяльності учнів.

Метою даної роботи є висвітлення можливостей використання елементів гейміфікації на уроках фізики та їхнього впливу на підвищення інтересу учнів до вивчення предмета.

Гейміфікація в освітньому процесі може реалізовуватися через різні форми діяльності: інтелектуальні ігри, командні змагання, вікторини, навчальні квести, інтерактивні онлайн-завдання та використання цифрових симуляцій. Такі методи дозволяють активізувати навчальну діяльність учнів та створити позитивну атмосферу співпраці на уроці.

На уроках фізики гейміфікація може застосовуватися на різних етапах уроку: під час мотивації навчальної діяльності, актуалізації знань, пояснення нового матеріалу, закріплення або повторення теми. Ігрові елементи дозволяють зробити навіть складні фізичні явища більш зрозумілими та наочними [3].

Одним із ефективних інструментів, який можна використати у межах гейміфікації, є інтерактивні симуляції PhET. Це безкоштовна освітня платформа, розроблена науковцями Університету Колорадо, яка містить велику кількість віртуальних лабораторій з фізики, хімії та математики.

Симуляції PhET дозволяють учням експериментувати з фізичними явищами у віртуальному середовищі. Наприклад, під час вивчення теми «Електричний струм» учні можуть самостійно зібрати електричне коло, змінювати параметри елементів, спостерігати за рухом електронів та робити висновки щодо закономірностей протікання струму. Такий формат роботи часто організовується у вигляді ігрового завдання або командного виклику, коли учні отримують певну місію – наприклад, побудувати електричне коло з визначеними характеристиками або знайти причину несправності віртуальної схеми.

Елементи гейміфікації можна використовувати і під час узагальнення та повторення матеріалу. Наприклад, на уроці ефективно проводити тематичні вікторини або командні інтелектуальні змагання. Учні працюють у групах, відповідають на питання, розв’язують задачі, виконують невеликі експериментальні завдання. Така форма роботи

сприяє активізації пізнавальної діяльності та формує навички співпраці [4].

Ще одним прикладом використання гейміфікації є організація фізичних квестів. У межах такого формату учні отримують серію завдань, які потрібно виконати послідовно. Кожне виконане завдання відкриває доступ до наступного етапу. Завдання можуть включати розв'язування фізичних задач, аналіз ситуацій або роботу з інтерактивними моделями.

Важливою перевагою гейміфікації є те, що вона дозволяє залучити до навчального процесу більшу кількість учнів. Навіть ті школярі, які зазвичай менш активно працюють на уроці, охочіше долучаються до діяльності, коли вона має ігровий або змагальний характер. Крім того, така форма роботи сприяє розвитку комунікативних навичок, уміння працювати в команді та відповідальності за спільний результат [1].

Практичний досвід показує, що використання гейміфікації на уроках фізики позитивно впливає на навчальну мотивацію учнів. Ігрові завдання допомагають зняти напруження, яке часто виникає під час розв'язування складних задач, та створюють атмосферу зацікавленості і співпраці. Такий формат можна розглядати як один із дієвих інструментів модернізації освітнього процесу. Її використання відповідає сучасним освітнім тенденціям та сприяє реалізації основних принципів Нової української школи, орієнтованих на формування компетентної, творчої та активної особистості учня.

Використання складових гейміфікації на заняттях фізики є дієвим засобом стимулювання зацікавленості школярів до навчання та активізації їхньої пізнавальної роботи. Ігрові прийоми дають змогу зробити освітній процес більш рухливим, захопливим та доступним для учнів.

Список використаних джерел

1. Козуб Г. О., Шинкаренко Я. М., Козуб В. Ю. Гейміфікація в освіті: інтеграція Classcraft в навчальний процес // Педагогічна академія: наукові записки. 2024. № 7.
2. Мар'єнко М. В., Борисюк І. Ю. Гейміфікація освітнього процесу під час вивчення дисциплін природничо-математичного циклу учнями ЗЗСО // Фізико-математична освіта. 2020. № 4 (26). С. 72–78.
3. Олійник Р. В., Горошенко М. О. Ігрові технології на уроках фізики // Пошуки і знахідки. Серія: фізико-математичні науки. 2010. С. 178–181.
4. Отупор Н. В., Кириленко О. І. Роль інтерактивних методів у підвищенні мотивації та зацікавленості до вивчення фізики // Українське суспільство у перспективах розвитку: історичний, соціально-політичний, освітньо-педагогічний аспекти : матеріали наукової конференції. 2025. С. 1019.

МЕЛЬНИКОВА Р. М.,
доцент кафедри української мови та літератури,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
кандидат педагогічних наук,
ryslana.melnikova@gmail.com

ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НУШ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

У Концепції «Нова українська школа» підкреслюється, що «найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіють іншими уміннями» [2].

В оновленні та модернізації освіти особливу увагу відіграє технологічний підхід, який відповідає новим суспільним викликам і сучасній компетентнісній парадигмі мовно-літературної галузі навчання в Україні.

Фольклорні твори є органічною частиною шкільного курсу української літератури та мають важливе навчально-виховне та розвивальне значення. Як зазначає Токмань Г., «усна народна творчість має тисячолітню історію, відображає вічні духовні цінності нації, зберігає найкращі риси її ментальності. Під час вивчення фольклору в школі має відбуватися передавання національних духовних цінностей новому поколінню»[9, с. 173]. Саме усна народна творчість долучає учнів до джерел національної культури.

Українські народні казки – це скарбниця безсмертного фольклору, яка приваблює своїм багатством і розмаїттям. Ці оповідання, передані від покоління до покоління, розкривають унікальний світ української культури та традиції.

Казку під різними кутами досліджували як зарубіжні історики, фольклористи, літературознавці (Ернест Сетон-Томпсон, Анті Аарне), так і українські (М. Драгоманов, П. Куліш, М. Грушевський, І. Франко та ін.).

«На шляху формування нового стану сучасної освіти, - як слушно зауважує Кучеренко І., - особлива роль відводиться технологічному підходу до навчання, який відповідає новим завданням та сучасній компетентнісній парадигмі мовної освіти в Україні» [3, с 54]. Технологічний підхід у сфері лінгводидактики ґрунтовно досліджували такі вітчизняні науковці: І. Дичківська, О. Кучерук, Т. Донченко, І. Кучеренко, М. Пентилюк, О. Пометун та ін.

Пентилюк М. зазначає, що технологічний підхід до уроку дає змогу «конструювати такий навчальний процес, який би відповідав змісту, меті й навчальними цілям, що ставить перед собою й учнями вчитель»[4, с. 47], «забезпечує системний спосіб його організації, спрямований на оптимальну побудову й реалізацію навчально-виховних цілей на діяльнісному підході» [4, с. 49]. Це допомагає зробити систему навчання української мови результативнішою, ефективнішою, якіснішою.

Стрижневим поняттям в технологічному підході до навчання є технологія. «Технологія навчання» розглядається в трьох аспектах: система навчання; метод, засіб навчання; алгоритм, певна послідовність дій. Пометун О. тлумачить аналізовану дефініцію як «організацію процесу навчання, що передбачає певну систему дій і взаємодій усіх, але, насамперед, активних елементів навчального процесу (його учасників)»; «сукупність способів (методів, прийомів, операцій) педагогічної взаємодії, послідовна реалізація яких створює умови для розвитку учасників педагогічного процесу і передбачає його певний результат. Ми дотримуємося точки зору Кучерук О. щодо визначення цієї дефініції. Під технологією навчання вона розуміє «системне лінгвометодичне утворення, у складі якого інтегруються методи, форми і засоби навчання, орієнтовані на формування елементів власне

предметних компетентностей. Таким чином, технологічний підхід дає змогу на якісно новому рівні наперед прогнозувати результат, поетапно здійснювати, порівнювати й корегувати навчальну діяльність на уроці, тому впровадження його в освітню практику є не тільки актуальним, а й науково виправданим та доречним у системі навчання.

На сучасному етапі існує багато технологій: технологія розвитку критичного мислення учнів, ігрова, технологія проблемного навчання, інтерактивна технологія, технологія особистісно зорієнтованого навчання, технологія ШІ та ін. Розглянемо застосування деяких з них під час вивчення народних казок у 5 класі.

Фольклорні твори є органічною частиною шкільного курсу української літератури та мають важливе навчально-виховне та розвивальне значення. Як зазначає Токмань Г., «усна народна творчість має тисячолітню історію, відображає вічні духовні цінності нації, зберігає найкращі риси її ментальності. Під час вивчення фольклору в школі має відбуватися передавання національних духовних цінностей новому поколінню»[9, с. 173]. Саме усна народна творчість долучає учнів до джерел національної культури.

Як слушно зауважує Пометун О., «розвиток критичного мислення стає найактуальнішим у період інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних та інших обставин, без ефективного розв'язання проблем, більшість з яких непередбачувана. У цьому сенсі життєва необхідність критичного мислення для української освітньої системи очевидна. Тільки таким шляхом ми можемо розвиватися відповідно до вимог світового інформаційного суспільства»[6, с.15].

Методів розвитку критичного мислення дуже багато. Добирати їх учителеві слід з огляду на мету, завдання, зміст уроку. Крім того, слід зважати на особливості цих методів, адже на певних етапах уроку вони є ефективнішими, а отже, доречнішими. Фахівці з критичного мислення передбачають застосування певних стратегій (методів, прийомів, технологій, системи вправ) навчання на кожному етапі уроку. Упроваджуючи технологію, потрібно враховувати специфіку кожного предмета. Так, на уроці української літератури учні вчаться аналізувати, систематизувати здобуті знання, формувати власну думку. Тому так важливо навчити школярів критично оцінювати інформацію, виважено підходити до прийняття рішень.

Ефективним інноваційним методом технології розвитку критичного мислення учнів є «Діаграма Венна» (Рис. 1). Він допоможе визначити, чим народна казка відрізняється від літературної, а також її специфічні ознаки. Його можна застосовувати й для того, щоб визначити спільне й відмінне між Марусею та паном у казці «Мудра дівчина».

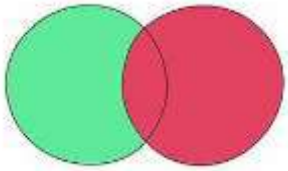

Рис. 1. Діаграма Венна.

Так, розпочинаючи вивчати тему «Українські народні казки, їх специфіка. Типи казок», можна використати метод технології розвитку критичного мислення учнів «Картографування тексту/ментальна карта» (Рис. 2). Він допомагає визначити особливості народної казки, її основні ознаки, типи. Цей метод можна застосувати й для систематизації теоретичних знань.

Він сприяє розвитку в учнів уміння узагальнити значний масив інформації, засвоєний протягом одного чи кількох уроків, у наочній формі

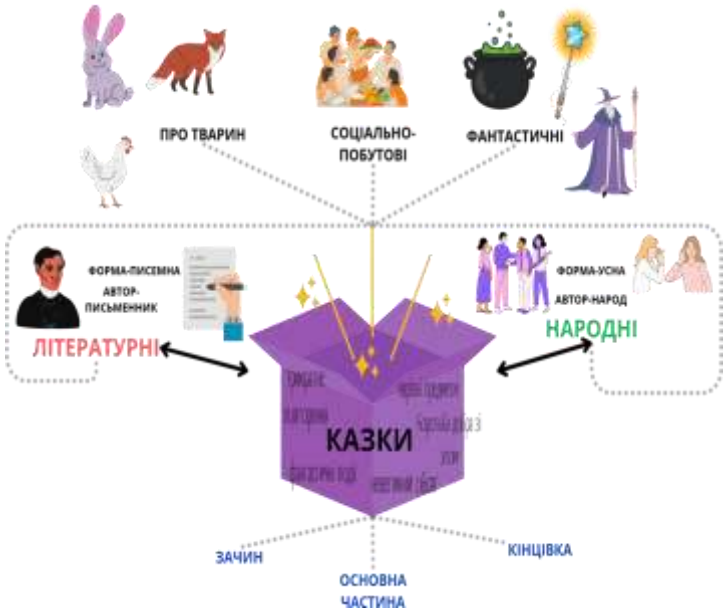

Рис. 2. Картографування тексту/Ментальна карта.

У підсумковій частині уроку можна використати метод розвитку критичного мислення учнів сенквейн. Як правило, він складається з 5 рядків:

1 рядок – це поняття, якому присвячується вірш (іменник).

2 рядок – два прикметники, що характеризують цей іменник.

3 рядок – три дієслова, які показують, що «робить» поняття або що з ним відбувається.

4 рядок – фраза з чотирьох слів, що передає ваше ставлення до поняття.

5 рядок – одне-два слова, через які людина висловлює свої почуття, асоціації, пов'язані з цим поняттям [17, с. 98].

У зв'язку з упровадженням основних положень НУШ у навчальний процес, з метою підвищення мотивації до вивчення української літератури можна застосовувати ігрові технології. Ми дотримуємося думки, що гра – це технологія навчання, спираючись на визначення цієї дефініції Пометун О. Методично виправданою є думка В. Федоренка про гру як найбільш емоційну технологію здобуття знань, що дає радість, створює стабільну ситуацію успіху і водночас щонайповніше забезпечує мовний розвиток, пробуджуючи прагнення збагачувати свій інтелектуальний набуток у філологічній царині [10, с.42]. Однією з них є хмари тегів**.** Хмара тегів – це «графічний інструмент, який використовується для візуального відображення ключових слів або тегів у текстових даних» [12]. Хмара містить у собі як візуальну інформацію, так і змістове навантаження – сам текст. Це сприяє більш ефективній роботі з інформацією. Вивчаючи українську народну казку «Мудра дівчина», можна запропонувати учням таке завдання: виписати з хмари тегів риси характеру, властиві Марусі.

Рис. 3. Хмара слів до казки «Мудра дівчина»[11].

Цікавим ігровим елементом є розмальовка – це «книга або сторінка з контурними зображеннями для розфарбування різних композицій олівцями, фарбами, фломастерами або іншими художніми засобами» [7]. Розмальовка – це не тільки дієвий спосіб розвантажити дитину, але й ефективний інструмент для розвитку та навчання (рис. 4).

Як слушно зауважує Мельникова Р. М., цікавим завданням є «Віднови послідовність подій у творі», яке «допоможе учням пригадати, що відбувається у казці, інформацію подати у правильній послідовності, а вчителю – перевірити, наскільки уважно школярі читали твір» [4, с. 40].

Рис. 4. Розмальовка до казки «Вовк та Чапля» [8].

Підвищенню мотивації до навчання слугують кросворди. Кросворд – це «гра-загадка, яка полягає у вписуванні літер у перехресні рядки клітинок так, щоб за горизонталлю та вертикаллю вийшли загадані слова» [8]. Інноваційним є те, що в кросвордах є посилання на вправу learningapps, виконання якої дасть можливість учням здійснити самоконтроль над виконанням завдання. Розгадування кросвордів дає змогу перевірити знання учнів з теорії літератури, знання текстів, а також розширюють кругозір, розвивають логічне мислення, пам'ять.

Розважальний характер мають також вікторини. Вікторина – це «вид гри, що полягає у відповідях на усні чи письмові запитання з різних галузей знань» [1]. Літературна вікторина «Упізнай героя» також викликає зацікавленість учнів. Вчитель читає слова, котрі належать тому чи іншому герою казки «Мудра дівчина», діти відгадують, кому саме. Такий вид роботи не тільки розважає учнів, але й мотивує до прочитання твору. Вчитель має змогу перевірити, наскільки уважно учні прочитали твір.

Таким чином, у зв'язку з упровадженням основних положень НУШ у навчальний процес, з метою підвищення мотивації до вивчення української літератури можна застосовувати різноманітні інноваційні технології навчання: розвитку критичного мислення учнів, ігрову та інші. Вони не тільки розважають дітей, але й мотивують до прочитання твору.

Як показують спостереження, класи, в яких застосовують інноваційні технології, мають більшу мотивацію до навчання, читання творів, виконання цікавих завдань, краще орієнтуються в інтерактивних засобах, мають вищий навчальний результат.

Список використаних джерел

1. Вікторина. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вікторина
2. Концепція «Нова українська школа». URL: https://schoolnd.e schools.info/pages/kontseptsja-novo-ukransko-shkoli-mon
3. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О. , 2014. 410 с. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/13410/3/Кучеренко%20Монографія%20%281%29.pdf
4. Мельникова Р. Формування читацької компетентності учнів на уроках української літератури в 5 класі Нової української школи. URL: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2025/83/part_1/8.pdf
5. Пентилюк М. І. Сучасний урок української мови. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
6. Пометун О. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі: навч.-метод. посіб. К., 2020. 104 с.
7. Розмальовка. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Розмальовка
8. Розмальовка до казки «Вовк та Чапля» URL: https://chatgpt.com/s/m_69cbf20ff00c81919a3c9e1c3541b6ea
9. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі. К.: ВЦ «Академія», 2013. 312 с.
10. Федоренко В. Енциклопедія інтелектуальних ігор на уроках української мови. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 424 с.
11. Хмара слів до казки «Мудра дівчина». URL: https://chatgpt.com/s/m_69c90ccc29f081919fec8fe9f78dfc73
12. Хмара тегів. URL: https://wordcloudmaster.com/%D1%89%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%85%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%B0-%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D0%B2-2/

МИКОЛІВ З. П.,
методист в. о. завідувача лабораторії STEM-освіти
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної
z.mykoliv@ippo.edu.te.ua

STEM-ЛАБОРАТОРІЯ ЯК ДРАЙВЕР ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Анотація. *У статті розглянуто роль STEM-лабораторії як інноваційного середовища, що забезпечує цифрову трансформацію освітнього простору. Проаналізовано діяльність лабораторії STEM-освіти ТОКІППО як центру розвитку цифрових компетентностей педагогів, впровадження сучасних технологій та інтегрованого навчання.*

Ключові слова: *STEM-лабораторія, цифрова трансформація, STEM-освіта, цифрові компетентності, інновації, освітній простір.*

В умовах цифровізації освіти та впровадження Концепції Нової української школи особливого значення набуває створення інноваційних освітніх середовищ, здатних забезпечити формування компетентностей XXI століття. Одним з таких середовищ є STEM-лабораторії, які виступають платформою для інтеграції науки, технологій, інженерії та математики у єдиний освітній простір [2].

Лабораторія STEM-освіти Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (ТОКІППО) є осередком інноваційної діяльності, що спрямована на розвиток цифрових компетентностей педагогів та впровадження сучасних освітніх технологій у практику закладів освіти області. Її діяльність охоплює організацію підвищення кваліфікації педагогічних працівників, методичний супровід впровадження STEM-освіти, а також популяризацію інноваційних підходів до навчання.

STEM-лабораторія ТОКІППО функціонує як відкритий освітній простір з 2022 року, у якому поєднуються традиційні методи навчання з сучасними цифровими інструментами: робототехнікою, 3D-моделюванням і друком, віртуальною та доповненою реальністю, програмуванням. Такий підхід сприяє формуванню в педагогів практичних навичок використання цифрових технологій у навчальному процесі.

Важливим напрямом діяльності лабораторії є організація тренінгів, майстер-класів, вебінарів та освітніх проєктів, що забезпечують підвищення рівня цифрової грамотності педагогів. У процесі навчання педагоги набувають досвіду створення STEM-проєктів, інтегрованих уроків, STEM-активностей використання міждисциплінарних підходів та сучасних освітніх платформ.

Лабораторія STEM-освіти ТОКІППО забезпечує системний методичний супровід закладів освіти Тернопільської області. Щорічно в межах діяльності лабораторії організовується понад 30 освітніх заходів (тренінгів, семінарів, вебінарів, майстер-класів, фестивалів, форумів), учасниками яких стають понад 1000 педагогів області.

Зокрема, Лабораторією організовано та проведено низку заходів різноманітних за тематикою та змістом: короткострокові підвищення кваліфікації: «Цифрові інструменти вчителя для формування екологічної компетентності учнів в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа», «Навчально-методичні аспекти STEM-орієнтованого підходу: практичні основи впровадження», «Формування наукового світогляду школярів засобами STEM-освіти в контексті реалізації Концепції „Нова українська школа”», «Основні аспекти організації STEM-навчання у сучасній школі: цифрові інструменти дослідника», «Дослідно-експериментальний інструментарій для організації STEM-навчання у сучасній школі», нетворкінг «STEM-освіта: можливості для майбутнього», круглий стіл «STEM-проєкт для сучасного вчителя: від ідеї до реалізації», вебінар «Еко-інновації: як технології змінюють наше життя», практикум «Робототехніка в дії: програмуємо майбутнє», педагогічний форум «Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи», методичний кейс «Професійний розвиток педагога: STEM-освіта – шлях до творчого пошуку», педагогічний форум «ЕКСПО», майстер-клас «Мейкерство як інноваційний підхід

впровадження STEM-освіти», майстер-клас: «3D магія: створення моделей від ідеї до реалізації», фестиваль STEM-проєктів, вебінар «Розвиток наукової грамотності та інженерного мислення засобами STEM-освіти», тренінг «Засоби мультимедіа в інформаційних технологіях. Голографія», тренінг «Інструменти штучного інтелекту для розроблення учнівських STEM-проєктів», майстер-клас «Синергія науки, традицій і творчості у STEAM-проєктах» [3].

Організаційно забезпечено здійснення дослідно-експериментальної роботи за напрямками: впровадження STEM-освіти; реалізація інноваційного освітнього проєкту за темою «Організаційні та науково-методичні умови створення STEM-центрів»; впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес закладів загальної середньої освіти; реалізація дослідницького проєкту «Вікові дерева Тернопільщини»; координація роботи біостаціонару ТОКІППО в с. Гадинківці Чортківського району Тернопільської області; популяризація інноваційної діяльності (робототехніки) в закладах загальної середньої освіти Тернопільської області.

STEM-лабораторія виступає драйвером цифрової трансформації освітнього простору, оскільки сприяє переходу від традиційної моделі навчання до інноваційної, орієнтованої на дослідницьку діяльність, проєктне навчання та вирішення реальних проблем. У такому середовищі педагог трансформується у фасилітатора освітнього процесу, а учень стає активним учасником навчання.

Цифрова трансформація освіти неможлива без належного матеріально-технічного забезпечення. У цьому контексті STEM-лабораторія забезпечує доступ до сучасного обладнання та ресурсів, що дозволяє педагогам експериментувати, впроваджувати нові методики та підвищувати якість освітнього процесу.

Важливим досягненням діяльності лабораторії є формування професійних спільнот педагогів STEM-напряму (група у «Facebook» «Лабораторія STEM-освіти ТОКІППО», Viber-спільноти «Лабораторія STEM-освіти ТОКІППО» та «STEM-центр ТОКІППО»). У межах таких спільнот здійснюється обмін досвідом, розробка інтегрованих навчальних матеріалів та впровадження міждисциплінарних проєктів. До цієї діяльності залучено понад 200 активних педагогів, які виступають агентами змін у своїх закладах освіти.

Функціонування STEM-лабораторії сприяє трансформації ролі педагога: від транслятора знань до фасилітатора, ментора та організатора дослідницької діяльності. Освітній процес набуває проєктного, практико-орієнтованого характеру, що відповідає сучасним викликам цифрового суспільства [1].

Таким чином, діяльність лабораторії STEM-освіти ТОКІППО створює умови для професійного розвитку педагогів, впровадження інновацій та формування сучасного освітнього простору, що відповідає викликам XXI століття.

Список використаних джерел

1. Вітенко І. М., Олексюк О. Р., Кучер Л. А. Реалізація концепції STEM-освіти в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. URL: https://surl.lu/suwwfn
2. Лист ІМЗО від 18.07.2025 №21/08-624 «Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2025/2026 навчальному році» URL: https://surl.li/dmrfnr
3. Матеріали лабораторії STEM-освіти ТОКІППО. Офіційний сайт. https://ekolabnauka.wordpress.com/

ОНУК Л. Л.,
завідувачка відділу фітосозології Кременецького ботанічного саду,
кандидат біологічних наук,
onuklina@meta.ua

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ ТА СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ЕКСКУРСІЙНОЇ РОБОТИ

У сучасному світі, зокрема в педагогіці та психології, акцент на нематеріальних цінностях (духовність, самореалізація, знання) перестає бути суто філософською категорією і стає необхідною умовою виховання особистості через призму духовних і соціальних цінностей. Феномен «гедоністичної адаптації» доводить, що матеріальне споживання має межу насичення, після якої рівень щастя знецінюється.

Для формування та гармонійного розвитку особистості важливо змістити фокус із парадигми «мати» на парадигму «бути». Наукові дослідження [6; 7] підтверджують, що перехід від стратегії «мати» до стратегії «бути» формує стійке психологічне благополуччя. Нематеріальні активи стають єдиним капіталом, що не підлягає знеціненню в умовах глобальної нестабільності. На відміну від матеріальних статків, які можна втратити, внутрішній капітал – інтелект, навички та характер – залишається з людиною назавжди. Це той фундамент, який не підвладний жодним кризам [4, с. 5].

Матеріальні цінності часто егоцентричні, матеріальні речі приносять радість лише на короткий час. Ми швидко звикаємо до нового авто чи гаджета і рівень щастя повертається до базового. Нематеріальні – орієнтовані на соціум. Якщо матеріальні блага створюють лише зовнішні умови (комфорт і безпеку), то нематеріальні цінності формують внутрішній стрижень – сенс життя, натхнення та справжню свободу особистості. Знання та емоційні зв'язки мають властивість «накопичуватися» всередині, формуючи стійке відчуття задоволеності життям. Матеріальні активи можна втратити і через економічні чи соціальні потрясіння. Інтелект, навички, репутація та духовна міцність залишаються з людиною за будь-яких обставин. Дослідження підтверджують, що запорукою довголіття та добробуту є не статус, а здатність будувати глибокі, довірливі стосунки – те, що робить людину частиною соціуму [1; 4; 5].

Діти часто бачать, як дорослі довкола віддають усі зусилля для заробляння статків, у них справляється враження, що збагачення і є ціллю та змістом життя. Продемонструвати учням пріоритетність нематеріального можна на прикладі екскурсії-квесту «Пошук скарбів» на базі Кременецького ботанічного саду. «Скарби» представлені як неістинні цінності (матеріальні речі) – монети, паперові купюри, ювелірні вироби, перли, діаманти – модифіковані під справжні, які принесуть розчарування. Противагою їм виступають справжні духовні, нематеріальні цінності: зір, радість, сміх, слух, час і т. п. – те, що нерідко мало шанується, але при втраті не можна ані відновити, ані повернути. Демонстрація вибору на користь меншого заробітку заради здоров'я, довкілля, емпатії, дружби тощо.

Екскурсія побудована так, щоб викликати різні емоції і через них передати важливість справжніх цінностей. Знахідки фальшивих «скарбів», які викликають спочатку позитивні емоції, а потім розчарування чергуються зі знахідками справжніх «скарбів», які спочатку не викликають великого захоплення, а лише цікавість але й не розчаровують.

Дана розробка поєднує в собі елементи дослідження, пошуку, роздумів, активних дій, здогадок, кмітливості тощо і може бути адаптована до умов будь-якого навчального закладу. Етапи проведення екскурсії з зазначеними місцями зупинки, тривалістю огляду та методичними вказівками представлені в таблиці «Технологічна карта екскурсії». Кількість етапів можна регулювати у залежності від можливостей, часу та віку екскурсантів. Звертаємо увагу, що така екскурсія може потребувати помічника.

На кінцевому етапі відбувається підсумкова бесіда, обговорення, ознайомлення із законодавством про знайдений скарб. Усі нецінні знахідки можуть залишаються дітям як сувеніри.

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ЕКСКУРСІЇ

Автор-розробник: Ліана ОНУК.

Тема: ПОШУК СКАРБІВ

Мета: Продемонструвати пріоритетність нематеріальних цінностей над матеріальними.

Тривалість: 60±15 хв. Протяжність: 0,5 км. Група: 10-12 чоловік.

Маршрут**:** Вхід в ботанічний сад – знак «Місце сили» – знак «Кременецький ботанічний сад» – сад магнолій – сад рододендронів – МАФ «Трон природи» – сад ароматів – альтанка. Вимоги до передпохідної підготовки: ознайомлення з правила поведінки на території ПЗФ.

1. Вхід у ботанічний сад: Чи хочете бути багатими? Які вам відомі способи стати багатим? Існує легенда про скарби королеви Бони Сфорца, яка була володаркою Кременця і найбагатшою жінкою свого часу. Ось що відомо про ці «скарби» [2, 3]: Бона привезла з Італії до Польщі нечувані багатства: ювелірні вироби майстрів Ренесансу, антикварне срібло, гобелени та безцінні картини. Найвідоміша частина скарбів – це величезна позика, яку Бона надала іспанському королю Філіпу II (430 000 дукатів). Це були неймовірні гроші на той час (тонни золота). Ці гроші увійшли в історію як «неаполітанські суми». Кажуть, що перед від'їздом до Італії королева наказала сховати частину золота. Ніхто не знає де точно були сховані скарби. Нам потрапила в руки старовинна карта (рис. 1) і невідомо, що в ній позначено. Давайте спробуємо розгадати таємницю карти, можливо саме вона і відкриє нам місце скарбу королеви.

2. Знак «Місце сили»: знайшли загадковий мішечок в якому перли (рис. 1). Проте перли виявилися фальшивими і це дещо розчаровує. Кладемо знахідку в сумку. Прямуємо за маршрутом карти.

Рис. 1. Імпровізована карта та мішечок із «скарбом».

3. Знак «Кременецький ботанічний сад»: знайшли символ ока. Зір – надзвичайно важливий у житті, його можна втратити назавжди і не відновити ніякими дорогоцінностями. Екскурсантам пропонують відчути як це бути незрячим, зав'язуючи очі. Кожен охочий може спробувати пройтися з зав'язаними очима.

4. Бук: знайшли скриньку з дорогоцінним камінням, яке також виявилося підробкою. Емоції цікавості, радості, деякого розчарування. Кладемо знахідку в сумку.

5. Модрина: знайшли символи пов'язані зі слухом (дзвіночок, свисток-пташка). Кожен розповідає, хто що чує (спів птахів, шелест листя, трав, гілля, шум вітру, звуки авто тощо) і всі намагаються також це почути. Пропонується закрити вуха і почути тишу та порівняти.

6. Береза: знайшли черговий «скарб», захований в березовій корі – гривні, які виявилися несправжніми. Піднесення від пошуку змінилося розчаруванням. Кладемо знахідку в сумку.

7. Ліріодендрон: знайшли мішечок з «монетами» з шоколаду та печива. Уявили, що ми інфляція, яка з'їдає заощадження. Відчули солодкий та шоколадний смаки. Екскурсанти розповідають, які смаки їм відомі та які є їхніми улюбленими. Емоції радості від знахідки не розчарували, а принесли задоволення. Доїдаємо знахідку повністю.

8. Клен-явір: знайшли конверт з доларами, які виявилися фальшивими. Радість знахідки змінилася розчаруванням. Кладемо знахідку в сумку

9. Стенд про тварини: знайшли щільно запакований пакунок. Довго розмотували, висловлювали свої думки, що в середині. Добралися до веселого смайлика – символ радості та сміху. Відповіли на запитання чи є цінними наші веселі емоції? Чи цей «скарб» фальшивий? Кладемо знахідку в сумку.

10. Східці: знайшли скриньку з монетами. Нарешті монети не фальшиві але не мають ніякої цінності. Певне розчарування. Кладемо знахідку в сумку.

11. Стенд про Червону книгу: серед заростей папороті знайшли скриньку з годинником. Екскурсанти розповідають, як вони розуміють, що таке час, що означає берегти його? Розповідь про легенду, що хто знайде квітку папороті, той розумітиме мову тварин. Співаємо пісеньку «мовою» тварин». Кладемо знахідку в сумку.

Таблиця. **Технологічна карта екскурсії**

Етапи перемі щення	Місце зупинки	Об'єкт показу	Тривалість огляду	Основний зміст	Вказівки з організації	Методичні вказівки
1	Вхід в ботанічний сад	Карта	3-4 хв	Завдання	Мати лупу	Цікавість
2	Знак «Місце сили»	«Перли»	3-4 хв	Фальшиві цінності	Обережність, дбайливість при пошуку	Радість, захоплення, розчарування
3	Знак «Кременецький ботанічний сад»	Зір	3-4 хв	Емпатія до людей з вадами зору	Обережність, дбайливість. Рух з зав'язаними очима	Емпатія до людей з вадами зору
4	Бук	«Алмази»	3-4 хв	Фальшиві цінності	Коротка інформація про бук	Цікавість, розчарування
5	Модрина	Слух	3-4 хв	Цінність слуху	Слух пташиного співу, шелесту тощо	Порівняння тиші і звуків.
6	Береза Клокова	«Гривні»	3-4 хв	Фальшиві цінності	Коротка інформація про березу	Уважність, розчарування
7	Ліріодендрон	Смак	3-4 хв	Цінність смакових рецепторів	Які улюблені смаки?	Уважність, емоції задоволення
8	Клен-явір	«Долари»	3-4 хв	Фальшиві цінності	Коротка інформація про дерево	Цікавість, розчарування
9	Стенд про тварини	Сміх	3-4 хв	Сміх як цінність	Коротка інформація про фауну саду	Веселість, радість
10	Східці	Монети	3-4 хв	Фальшиві цінності	Допитливість	Цікавість
11	Стенд про Червону книгу	Час	3-4 хв	Час як цінність	Легенда про папороть	Веселий спів
12	МАФ «Трон природи	Ювелірні прикраси	3-4 хв	Фальшиві цінності	Коротка інформація про МАФ.	Радість, розчарування
13	Сад ароматів	Запах	3-4 хв	Запах як цінність	Обережність, дбайливість	Визначення рослин за запахом
14	Гінкго	Євро	3-4 хв	Фальшиві цінності	Коротка інформація про дерево.	Цікавість
15	Альтанка	Результат	3-4 хв	Підсумки	Підсумки	Правові знання

12. МАФ «Трон природи»: знаходимо скриньку з ювелірними прикрасами, які виявляються підробкою. Емоції цікавості без розчарування. Кладемо знахідку в сумку.

13. Сад ароматів: знаходимо скриньку з саше сухими рослинами. Намагаємося визначити за запахом, що за рослини. Відзначаємо цінність нюху в житті людини. Кладемо знахідку в сумку.

14. Гінкго: знаходимо купюри євро, які виявляються сувенірними. Емоції розчарування. Кладемо знахідку в сумку.

15. Альтанка: підбиваємо підсумки пошуку: що найбільше сподобалося? Які скарби є найціннішим? Чи зрозуміли, що є речі, які не можна купити ні за які дорогоцінності? Що важливіше: крутий гаджет чи вірний друг?

Ось чому «внутрішні скарби» насправді крутіші за дорогі речі:

1. Речі «набридають», а враження – ні.

Згадайте нову гру: спочатку ви в захваті, а за тиждень вона вже здається звичайною. Це називається звиканням. А от спогади про круту подорож або перемогу у змаганнях залишаються з вами назавжди і щоразу викликають посмішку.

2. Речі можна загубити, а розум – ні.

Телефон може зламатися, а гроші закінчитися. Але те, що ви навчилися робити (малювати, програмувати, спілкуватися), ніхто не зможе у вас забрати. Це ваша суперсила, яка завжди з вами, де б ви не були.

3. Друзі роблять нас щасливішими за цукерки.

Відомо, що найщасливіші не ті, у кого найбільше грошей, а ті, у кого є справжні друзі та любляча родина. Матеріальні речі дають комфорт, але тільки спілкування дає справжню радість. Якщо думати тільки про покупки, стає нудно. А якщо мати велику мету (наприклад, захищати природу чи допомагати іншим), кожен день стає цікавою пригодою.

Короткий підсумок:

– матеріальне (речі) – це як гарна обгортка цукерки, вона приємна на дотик, але сама по собі не насичує;

– нематеріальне (душа, знання, дружба): це сама цукерка. Саме від неї залежить, чи буде життя «смачним».

Порада: Купувати речі – це нормально, але пам'ятайте: речі мають служити нам, а не ми – речам.

Ознайомлення з законодавством про скарб:

Відповідно до ст. 343 Цивільного кодексу України, скарбом є закопані у землі чи приховані іншим способом гроші, валютні цінності, інші цінні речі, власник яких невідомий або за законом втратив на них право власності. Особа, яка виявила скарб, набуває право власності на нього але, якщо скарб є пам'яткою історії або культури, тоді право власності набуває держава.

Відповідно до п. 2 ч. 4 ст. 343 Цивільного кодексу України, особа, яка виявила такий скарб, має право на одержання від держави винагороди у розмірі до двадцяти відсотків від його вартості на момент виявлення, якщо вона негайно повідомила Національній поліції або органові місцевого самоврядування про скарб і передала його відповідному державному органові або органові місцевого самоврядування.

Тож повернемося до скарбів королеви Бони, з чого все починалося.

Реальний «скарб», який зберігся до нині – культура. Насправді головним «нематеріальним» скарбом Бони для України та Польщі стала культура. Вона привезла з собою:

– нові овочі та фрукти (італійську городину – «влощину»: селера, порей, капуста та ін.);
– виделки (так, до неї часто їли руками);
– ренесансну архітектуру та освічених майстрів [2].

Трагічний фінал королеви: попри все своє золото, Бона померла самотньою у Барі, отруєна власним довіреним лікарем за наказом іспанського короля, щоб не віддавати борг. Це яскравий приклад того, що матеріальні цінності без довіри та вірних людей поруч можуть стати небезпечними [2; 3].

Список використаних джерел

1. Інглгарт Р. Культурна еволюція: як змінюються людські мотивації та як це змінює світ / пер. з англ. Київ : Видавництво Старого Лева, 2021. 368 с.
2. Історія замку у Кременці https://spadok.org.ua/volyn/kremenetskyy-zamok.
3. Мартинович Ю. Розпусна королева Бона та її скарби: історія й легенди неприступного Кременецького замку https://zahid.espreso.tv/podorozhi-rozpusna-koroleva-bona-ta-ii-skarbi-istoriya-y-legendi-nepristupnogo-kremenetskogo-zamku.
4. Селігман М. Шлях до процвітання. Нове розуміння щастя та добробуту / пер. з англ. Київ : Наш Формат, 2023. 320 с.
5. Талеб Н. Н. Антикрихкість. Про (не)вразливість у реальному житті / пер. з англ. М. Климчука. Київ: Наш Формат, 2018. 408 с. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу / пер. з англ. О. Замойської. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 160 с.
6. Фромм Е. Мати чи бути? / пер. з англ. О. Михайлової. Київ: КМ-БУКС, 2020. 240 с.
7. Waldinger R., Schulz M. The Good Life: Lessons from the World's Longest Scientific Study of Happiness. New York: Simon & Schuster, 2023. 352 p.

СЕДЕРЕВІЧЕНЕ А. О.,
старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти,
КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»,
0679278784alla@gmail.com

STEM У ДІЇ: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується активним упровадженням інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на формування особистості, здатної до критичного мислення, творчості та ефективної взаємодії в суспільстві. Одним із пріоритетних напрямів є STEM-освіта, що забезпечує інтеграцію знань

із різних галузей та їх практичне застосування.

Науково-педагогічний проєкт «Інтелект України» є прикладом успішної реалізації STEM-підходів у початковій школі. Його зміст ґрунтується на інтеграції навчальних предметів, використанні дослідницьких методів, розвитку пізнавальної активності учнів. Початкова школа є важливим етапом становлення пізнавального інтересу дитини, тому впровадження STEM-підходів саме на цьому рівні є надзвичайно актуальним.

Програма проєкту розроблена відповідно до Державного стандарту початкової освіти з акцентом на нові освітні підходи. Актуальність і значимість цієї програми визначається тим, що її розроблено на сучасній теоретико-методологічній базі, зокрема компетентнісному та системно-діяльнісному підходах.

Методологічною базою STEM-освіти в початковій школі в умовах науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» є постнекласична парадигма освіти, що передбачає органічне поєднання технократизму з гуманістичними пріоритетами та культуроцентричністю. Концептуальна мета полягає у формуванні взаємопов'язаних STEM-компетентностей школярів, зокрема математичної, дослідницької і винахідницької, технологічної, інформатичної. Характерними властивостями можна визначити інтегроване навчання за темами на засадах міждисциплінарного та проєктного підходів, навчання на основі власних відкриттів та його практична спрямованість.

Значна увага приділяється формуванню компетентностей через діяльнісний підхід у процесі практичної діяльності. Учні виконують експерименти, спостереження, працюють над міні-проєктами, що сприяє формуванню дослідницьких умінь і навичок, застосовують математичні знання для вирішення життєвих ситуацій, знайомляться з основами програмування та технічної творчості. Важливим компонентом такої діяльності є групова робота, яка розвиває комунікативні здібності та вміння співпрацювати.

Застосування STEM-підходів у межах проєкту сприяє підвищенню мотивації до навчання, активізації пізнавальної діяльності, забезпеченню глибокого засвоєння навчального матеріалу. Учні вчаться застосовувати знання на практиці, що є надзвичайно важливим для формування ключових компетентностей.

Однією з особливостей проєкту є міжпредметна інтеграція. Навчальний матеріал подається комплексно, що дозволяє учням бачити взаємозв'язки між різними галузями знань. Предметний зміст STEM-освіти в початковій школі в умовах освітнього середовища науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» реалізується в програмах з математики та курсу «Я пізнаю світ» завдяки впровадженню низки освітніх технологій, зокрема: технології міждисциплінарної інтеграції, технології збагачення освітнього процесу, технології цілковитого засвоєння навчальних одиниць, технології критичного мислення, технології раціонального читання, інтерактивних освітніх технологій. Наприклад, під час вивчення природничих тем учні одночасно застосовують математичні обчислення, аналізують явища та виконують практичні завдання.

Дослідницька діяльність є фундаментом STEM-підходу в проєкті, перетворюючи теоретичні знання з науки, технологій, інженерії та математики на практичні навички через вирішення реальних проблем. За STEM методикою, в центрі уваги знаходиться практичне завдання чи проблема. Учні проводять прості експерименти, спостереження, формулюють гіпотези та перевіряють їх. Це – творча діяльність, спрямована на розуміння навколишнього світу, відкриття дітьми нових для них знань і способів діяльності. Такий підхід сприяє розвитку логічного мислення, допитливості та самостійності.

На заняттях з математики за допомогою конструкторів LEGO є можливості для організації захопливого практико-орієнтованого освітнього процесу, спрямованого на формування в учнів STEM-компетенцій. Робота з LEGO сприяє пробудженню природної дитячої допитливості та розвитку найважливіших навичок комунікації, спільної діяльності, творчого та критичного мислення. За допомогою LEGO можна вивчати частини та дроби, арифметичні дії, закони додавання та множення тощо. Проведення творчих уроків, на яких учням пропонується розв'язування завдань підвищеної складності з вивченої теми (рубрика «Сторінка чемпіонів», «Сходинки до математичного Олімпу»); математичні ігри та змагання (бій з Драконом, лото, доміно, подорож); проведення нетрадиційних уроків, на яких учні розв'язують комбінаторні задачі, задачі на графи, на принцип Діріхле, на переливання та зважування (рубрика «Твої відкриття») викликають у молодших школярів зацікавленість у виконанні завдань, отриманні реального результату та є фундаментом для розвитку інтересу до навчання.

На заняттях інтегрованого курсу «Я пізнаю світ» проєкт забезпечений достатньою кількістю розробок, сучасних освітніх цифрових ресурсів, методичних рекомендацій та відповідного обладнання для успішного впровадження STEM в освітній процес. Проведення уроків-досліджень, міні-досліджень, проєктів, застосування комплексу дослідницьких завдань (рубрика «Зоряні перегони»), віртуальних подорожей (рубрика «Подорожуємо світом») забезпечує активне залучення учнів до освітнього процесу.

Практичний досвід показує, що учні, які навчаються за проєктом «Інтелект України», демонструють високий рівень навчальної мотивації, засвоюють матеріал глибоко та проявляють самостійність у навчанні.

Отже, реалізація STEM-освіти в початковій школі в умовах проєкту «Інтелект України» є ефективним засобом формування ключових компетентностей учнів. Інтегрований підхід до навчання, орієнтація на практичну діяльність і розвиток дослідницьких навичок створюють умови для підвищення якості освітнього процесу. Реалізація STEM-підходу сприяє формуванню компетентної, активної та творчої особистості молодшого школяра, відповідає сучасним освітнім тенденціям та потребам українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. STEM-марафон у початковій школі. *Початкова школа.* 2020. № 5/6. С. 44–45.
2. Довженко Т. О. Теоретико-методологічні основи реалізації Stem-освіти в початковій школі науково-педагогічного проєкту «Інтелект України». *Педагогіка та психологія.* 2018. Вип. 60. С. 12–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ped_2018_60_4 (дата звернення 14.04.2026).
3. Доценко С. STEM-освіта: науковий дискурс та освітні практики. *Рідна школа.* 2021. №3. С. 31–35.
4. Іванов С. STEM-освіта в Україні: шляхи впровадження у початковій школі. *Учитель початкової школи.* 2020. № 5/6. С. 4–5.

СЕСИК О. О.,
методист центру виховної роботи, захисту прав дитини та
громадянської освіти, Тернопільський обласний комунальний
інституту післядипломної педагогічної освіти
o.sesyk@ippo.edu.te.ua

УКРАЇНОЗНАВСТВО В КАНВІ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Сучасна технологічна освіта в Україні переживає трансформацію: від «уроків праці» (навчання маніпуляціям) до «уроків дизайну та творчості» (навчання мисленню). Інтеграція українознавства тут не є додатковим навантаженням – це ***смисловий фундамент***, який робить технічні навички значущими для учня.

Українознавство інтегрується в технологічну освітню галузь через ***прикладне навчання***, де українські традиції, символи, матеріали (наприклад, вишивка, народні ремесла, етнодизайн) стають основою для практичних проєктів, формуючи національну ідентичність через творчість, розвиток критичного мислення та розуміння зв'язку праці, культури і власної спадщини, що відповідає цілям НУШ.

Як це працює в технологічній галузі сучасній школі?

Інтеграція тем: вивчення української вишивки, кераміки, ткацтва, писанкарства, народної іграшки та інших традиційних ремесел як практичних завдань.

Проєктна діяльність: учні створюють продукти, що відображають українську культуру, розробляють етно-дизайн одягу, інтер'єру, сувенірів, застосовуючи сучасні технології та традиційні техніки; реалізовують проєкти спрямовані на популяризацію українського бренду, досліджують життєписи наших винахідників та розвиток вітчизняного виробництва.

Народні ремесла та сучасні технології: вивчення традиційних технік (вишивка, ткацтво, гончарство, різьблення) поєднується з використанням сучасного обладнання, як-от лазерна різка або 3D-друк для створення автентичних візерунків.

Дизайн з національним кодом: при проєктуванні виробів (одягу, інтер'єру, пакування) учні використовують українську символіку, семантику кольорів та традиційні орнаменти, адаптуючи їх до сучасних стилів.

Гастрономічна культура: на уроках кулінарії акцент робиться на дослідженні старовинних українських рецептів, регіональних особливостей кухні та їхній сучасній інтерпретації.

Формування компетентностей: через практичне втілення українських мотивів учні розвивають творче мислення, вміння працювати з матеріалами (текстиль, дерево, глина), дизайн-мислення та підприємливість, розуміючи цінність національного продукту.

Наскрізні лінії: теми, пов'язані з Україною, виступають як «наскрізні лінії» в різних предметах (трудове навчання, дизайн, технології), об'єднуючи теоретичні знання і практику.

Маємо пам'ятати, що українознавство – це знання про генетичний код народу. Технологічна галузь дозволяє ці знання **матеріалізувати**.

1. ***Від теорії до практики:*** на уроці історії учні дізнаються про побут предків, а на технологіях – власноруч відтворюють конструкцію традиційного вулика або плетуть кошики.
2. ***Сенсорне пізнання:*** через дотик до глини, льону чи дерева дитина відчуває «фактуру» власної культури.
3. ***Виховання власника:*** створюючи продукт з національним контекстом, учень усвідомлює себе спадкоємцем інтелектуальної та творчої власності.

На уроках технологій ми вивчаємо властивості матеріалів. Українознавчий аспект додає сюди свою автентичну глибину:

– **Деревина** – вивчення символіки дерев (дуб – сила, верба – життя) під час виготовлення кухонного приладдя.

– **Текстиль** – дослідження натуральних волокон (льон, коноплі) та їхнього шляху від насінини до полотна. Використання ресурсів Музею Івана Гончара для віртуальних екскурсій.

– **Upcycling (апсайклінг)** – традиція переробки старого одягу (наприклад, створення доріжок-ляпанок) як прообраз сучасного сталого споживання.

Методичні прийоми «Прикладного українознавства» на уроках технологічної освітньої галузі перетворюють пасивне знання про культуру на активний творчий досвід. Це перехід від формату «подивись і запам'ятай» до формату «досліди, зрозумій і створи».

Ось ключові прийоми, адаптовані до вимог Державного стандарту базової середньої освіти:

1. Метод «Етнологічна експедиція» (Дослідження)

Замість готової схеми вчитель дає завдання дослідити регіональну специфіку.

Прийом: Учні збирають інформацію про традиційні ремесла своєї родини або громади.

Результат: Створення «карти ремісничих традицій» села/міста або сімейного дерева майстерності.

2. Прийом «Декодування символу» (Семантичний аналіз)

Перш ніж нанести орнамент, учень має «прочитати» його значення.

Дія: Використання карток-підказок із поясненням геометрії (наприклад, значення восьмикутної зірки – Алатир).

Результат: Свідомий вибір візерунка для виробу (наприклад, «символ на навчання» для пенала чи «символ захисту» для оберега).

3. Метод «Технологічна трансформація» (Етнодизайн)

Це прийом адаптації архаїчної техніки до сучасного об'єкта.

Прийом: Виготовлення сучасного аксесуара (чохол для AirPods, шоппер) з елементами давніх технік (плетіння вузликових ляльок, вибійки, витинанки).

Мета: Показати, що традиція – це не музейний експонат, а живий інструмент дизайну.

4. Прийом «Матеріальна реконструкція»

Відтворення втрачених або забутих предметів побуту в мініатюрі або з нових матеріалів.

Дія: Створення макета традиційної хати або знарядь праці за допомогою картону, природних матеріалів або 3D-ручки.

Результат: Розуміння конструктивних особливостей та інженерної думки предків.

5. Метод «Диджитал-реставрація»

Поєднання ремесла з ІТ-технологіями.

Прийом: Оцифрування старого бабусиного рушника за допомогою сервісів типу Stitch Fiddle та створення на його основі схеми для власного виробу.

Результат: Збереження автентичного візерунка в цифровому форматі.

6. Прийом «Еко-логіка предків»

Навчання бережливого ставлення до ресурсів через призму традицій.

Дія: Проєкт «Друге життя речей» (Upcycling). Наприклад, виготовлення текстильних іграшок із залишків тканини (як це робили раніше, коли кожен клаптик цінувався).

Результат: Формування екологічної компетентності.

«Еко-логіка» наших предків – це не про модні тренди, а про виживання та глибоку повагу до ресурсу. Це була циркулярна економіка в дії, де поняття «сміття» фактично не існувало.

Для вчителів технологічної галузі, які впроваджують українознавчий компонент, актуальними є ресурси, що поєднують методику, автентику та сучасний дизайн:

Методичні та навчальні платформи:

- НУШ (Нова українська школа) – офіційний ресурс з рекомендаціями щодо реалізації міжпредметних зв'язків та проєктної діяльності в технологічній освіті.
- Освітній проєкт «На Урок» – величезна бібліотека авторських розробок: від планів уроків з етнодизайну до тестів про українських винахідників.
- «Всеосвіта» – методичні матеріали, вебінари та тренінги з акцентом на національно-патріотичне виховання через працю.

Джерела натхнення та автентики:

- Музей Івана Гончара – онлайн-архів української вишивки, кераміки та народного одягу, що є ідеальним для візуалізації на уроках.
- Проєкт «Authentic Ukraine» – віртуальні тури та детальні описи нематеріальної культурної спадщини, включаючи ремесла та кулінарію.
- Електронний архів «Відкрита скриня» – колекція зразків народного мистецтва з можливістю детального розгляду орнаментів для відтворення у виробах.

Сучасний дизайн та технології:

- Платформа CASES – кейси українських дизайнерів, які переосмислюють традиції в сучасному брендингу та промисловому дизайні.
- Telegraf.Design – українське медіа про дизайн, корисне для вивчення сучасних візуальних трендів з національним кодом.

Таким чином, українознавство в технологічній галузі – це методичний підхід, що вплітає національний зміст у практичну діяльність учнів, роблячи навчання більш змістовним, особистісно орієнтованим і пов'язаним із культурним корінням нації. Українознавство в технологічній галузі – це не про минуле, це про майбутнє. Навчаючи дитину створювати речі з українським характером, ми готуємо креативного інноватора, який зможе запропонувати світові унікальний продукт, що має національне коріння.

Список використаних джерел

1. Діана Клочко. 65 українських шедеврів. Визнані й неявні. https://www.arthuss.com.ua/shop/65-shedevriv

2. Кільдеров В. О. Проєктування та виготовлення виробів у стилі етнодизайну : методичний посібник. https://lvphu.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/Zbirnyk-2022.pdf

3. Розробки проєктів. УРОК. ОСВІТА. UA https://urok.osvita.ua/work/rozrobka-proektu/

4. Сучасний культурно-мистецький простір: креативні та інформаційно-комунікативні трансформації: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 21–22 червня 2022 р. М-во культ. та інформ. політики України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ : НАКККіМ, 2022. 195 с.

5. Технології. Методичні рекомендації для вчителів на 2025/26 рік. https://osvita.ua/school/metod-rekom/95303/

СМОЛЯРСЬКА О. З.,
вчителька трудового навчання та технологій
Гримайлівський ліцей ім. Івана Пулюя
smolyarska@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ В НУШ

Анотація. *У статті розглянуто ключові аспекти впровадження інноваційних освітніх практик. Особливу увагу приділено специфіці викладання навчального предмета «Технології» в умовах реалізації стратегії Нової української школи (НУШ). Обґрунтовано доцільність переходу від репродуктивної моделі навчання до дитиноцентристського підходу, де основою є метод проєктів, STEM-орієнтовані технології та дизайн-мислення. Наголошено на трансформації ролі педагога – від транслятора знань до фасилітатора освітнього процесу.*

Ключові слова: *інноваційні освітні практики, технологічна освіта, STEM, метод проєктів, дизайн-мислення, цифровізація, НУШ.*

Реформа НУШ стала відповіддю на глобальні виклики XXI століття, в умовах яких знання самі по собі перестали бути дефіцитним ресурсом. Головною метою реформи є створення закладу освіти, у якому учням буде

комфортно навчатися і який забезпечуватиме не лише здобуття знань, а й формування вмінь застосовувати їх у життєвих ситуаціях.

Модернізація системи освіти України в напрямі інтеграції до європейського освітнього простору передбачає розроблення та впровадження інноваційних педагогічних систем і технологій. Рівень реалізації технологічного підходу є одним із найважливіших критеріїв, за яким визначаються конкурентоспроможність та престиж закладу освіти, оскільки освітні технології забезпечують системність, цілеспрямованість, ефективність, результативність його діяльності. Завдяки технологізації освіти підвищується мотивація учасників освітнього процесу до навчання, відстежується зв'язок навчального матеріалу з реальними викликами сьогодення. Різноманітність функцій освітніх технологій пояснюється варіативністю їх структури, складовими якої є, крім традиційних, новітні засоби освітнього процесу, зокрема інтерактивні, інформаційно-комунікаційні технології, а також дистанційні форми організації навчання, які зараз набули особливої популярності в Україні, країнах Європейського Союзу та світі в цілому.

Сучасна освіта в Україні, згідно з концепцією Нової української школи, орієнтується на формування ключових компетентностей. Зміна парадигми навчання передбачає перехід до «дитиноцентризму», де освітній процес підлаштовується під індивідуальні потреби та здібності дитини.

Концептуальною основою НУШ є трансформація взаємин між учасниками освітнього процесу та забезпечення їхнього психологічного благополуччя. Цьому сприяють ранкові зустрічі – щоденна освітня практика, що забезпечує налаштування здобувачів освіти на навчальну діяльність, розвиток комунікативної компетентності та емоційного інтелекту. Зазначена практика сприяє формуванню безпечного, психологічно комфортного та довірливого освітнього середовища, у якому враховується думка кожного учасника освітнього процесу [4].

Також значну роль відіграє трансформація ролі вчителя – від транслятора знань до фасилітатора освітнього процесу. Педагог перестає розглядатися як єдине джерело знань, натомість виконує роль організатора та модератора. Його функція полягає у спрямуванні пізнавальної діяльності, підтримці самостійного розв'язання навчальних завдань та розвитку критичного мислення здобувачів освіти.

Інновації стосуються не лише змісту, а й фізичного середовища. Сучасний клас НУШ умовно розділений на 7 функціональних зон, а саме: відкриттів для дослідів та спостережень; новин для класного календаря та планів; матеріальна з дидактичними матеріалами; комунікативна як місце для ранкових зустрічей; тиші та відпочинку для усамітнення; зона вчителя та тематична зона [3, с. 45]. Така організація дозволяє реалізувати диференційований підхід, де учні можуть працювати в малих групах, парах або індивідуально.

Однією з ключових новацій НУШ є перехід від традиційного викладання окремих дисциплін до формування цілісних компетентностей. На зміну розрізненим урокам приходить інтегроване навчання, де знання з різних освітніх галузей (наприклад, з математичної та природничої) об'єднуються навколо спільної теми. Такий підхід допомагає учням не просто накопичувати факти, а розуміти взаємозв'язки у навколишньому світі та бачити його цілісним. Діяльнісний підхід робить здобувача освіти активним учасником процесу, де вчитель виконує роль фасилітатора. Навчання відбувається через експерименти, проєкти та розв'язання реальних життєвих проблем.

Також потужним засобом активізації пізнавальної діяльності на уроках є ігрові технології та гейміфікація – це не просто розвага, а потужний спосіб заохотити дитину до навчання, адже гра допомагає їй забути про страх помилитися і дозволяє відчути смак перших перемог [3]. Оскільки для учнів молодших і середніх класів гра є природним способом пізнання світу, у освітній процес активно впроваджуються конструктори LEGO, цікаві квести та онлайн-платформи на кшталт Kahoot чи Quizizz. Це не лише знімає зайву напругу та додає драйву, а й вчить дітей працювати в команді. Такий живий підхід чудово поєднується з моделлю «перевернутого навчання», коли учень знайомиться з теорією вдома у спокійному темпі, використовуючи електронні ресурси, а вже у класі переходить безпосередньо до практики [1]. Це дозволяє кожній дитині рухатися у своєму ритмі та витрачати дорогоцінний час уроку на реальні проєкти, а не на сухе «зазубрювання».

Важливою інновацією є відмова від каральної функції оцінок. Традиційні бали в НУШ (особливо в початкових класах) поступилися місцем формувальному оцінюванню. Це практика оцінювання не результату, а самого процесу навчання. Вчитель дає зворотний зв'язок, який допомагає дитині зрозуміти свої сильні сторони та зони росту, уникаючи порівняння з іншими дітьми.

Формувальне оцінювання включає:

– самооцінювання та взаємооцінювання: Учні вчаться аналізувати власні успіхи за допомогою «Світлофора», «Лего-цеглинок» або чек-листів;

– зворотний зв'язок (Feedback): Вчитель фокусується на тому, як покращити результат, а не просто констатує помилку [2].

У технологічній освітній галузі зміни означають відхід від фронтальних методів «роботи за зразком» до створення індивідуальних освітніх траєкторій/проєктів. Сучасна освіта переносить акцент із простого накопичення фактів на розвиток здатності ефективно з ними працювати. У центрі цього процесу стоять навички 4К: критичне мислення, креативність, комунікація та командна робота. Саме такий підхід допомагає здобувачам освіти не просто «споживати» матеріал, а глибоко його аналізувати та застосовувати в реальному житті.

На уроках технологій фундаментом навчання є проєктна технологія. Вона дозволяє реалізувати повний цикл створення інтелектуального продукту: від ідеї до готового виробу. Окремі науковці стверджують, що проєктна діяльність – це не лише послідовність операцій, а шлях розвитку творчого потенціалу, де учень стає суб'єктом навчання [2, с. 12]. Щоб стимулювати креативність, на заняттях доцільно застосовувати метод фокальних об'єктів для пошуку незвичайних форм або ж дизайн-мислення, яке вчить дитину розуміти потреби інших і розв'язувати реальні проблеми.

Зміст навчальних предметів технологічної освітньої галузі є ідеальним майданчиком для STEM-освіти. Учні на заняттях не просто щось майструють, а на практиці застосовують знання з фізики, роблять математичні розрахунки та освоюють інженерне проєктування. Коли знання мають такий прикладний характер, вони природно стимулюють винахідництво. Сучасний урок важко уявити і без цифрових інструментів, тому в освітній процес активно впроваджується CAD-моделювання (наприклад, у Tinkercad) для створення цифрових прототипів. Це

чудово розвиває просторову уяву та цифрові навички, які так необхідні в сучасному світі. Навіть звичайні інструкції стають інтерактивними: за допомогою QR-кодів дитина може переглянути відеоалгоритм і працювати у власному темпі, що робить навчання зручним та зрозумілим.

Висновок. Підсумовуючи, варто зазначити, що впровадження інноваційних освітніх практик створює надійний фундамент для виховання особистості, готової до навчання впродовж усього життя. На уроках технологій це дозволяє перетворити звичайний робочий простір на сучасну лабораторію інновацій, де кожен учень відчуває справжню радість від створення власного інтелектуального та матеріального продукту. Головною метою такого підходу є підготовка молоді до успішної самореалізації у світі, що постійно змінюється, де вміння творчо мислити та розв'язувати складні завдання стає визначальною навичкою.

Список використаних джерел

1. Гончарук О. М., Шуст Л. М., Дацюк В. В. Особливості застосування технології «перевернутого навчання» в початковій школі як прийом формування самостійної читацької діяльності здобувачів освіти. *Академічні студії. Серія «педагогіка»*. 2021. № 1. С. 25–32. URL: http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/4 (дата звернення 13.04.2026).
2. Коберник О. М. Проєктна технологія на уроках трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2012. № 4. С. 10–14.
3. Лященко Т. О., Гришуніна М. В., Пічкур В. Р. Гейміфікація як одна з інноваційних форм навчального процесу. *Інформатизація вищої освіти. Управління розвитком складних систем*. 2018. № 35. С. 113–123.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

СУХАНОВА Г. П.,
старший викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
Suxanova_Ganna@mspu.edu.ua
НЕПША О. В.,
старший викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
nepshaoleksandr@mspu.edu.ua

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НЕЙРОФІТНЕСУ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасні школярі живуть у час стрімкого розвитку технологій, тому перед ними постає необхідність не лише добре навчатися й підтримувати фізичну форму, а й постійно пристосовуватися до нових умов, швидко ухвалювати рішення та ефективно діяти у змінних ситуаціях. У контексті Нової української школи важливо формувати в дітей не лише академічні знання, а й життєві компетентності, гнучке мислення та здатність до саморегуляції.

Одним із сучасних підходів, що відповідає цим вимогам, є нейрофітнес – педагогічна технологія, яка поєднує традиційні методи фізичної підготовки з інноваційними техніками розвитку когнітивних функцій. Цей підхід спрямований на комплексний розвиток особистості школяра, забезпечуючи гармонійний розвиток тіла та мозку [1,5].

Науково доведено, що мозок людини має властивості, подібні до м'язів: чим активніше він «працює», тим краще функціонує. Результати сучасних досліджень свідчать, що фізична активність позитивно впливає на нейропластичність – здатність мозку змінюватися та адаптуватися, що сприяє покращенню пам'яті, концентрації та швидкості мислення [3,4]. Інтеграція елементів нейрофітнесу в уроки фізичної культури створює синергетичний ефект, коли кожна вправа одночасно зміцнює тіло й розвиває інтелект.

М. Макаренко та О. Яшна в своїй роботі вказують на те, що «заняття з нейрогімнастики обов'язково містить пальчикову гімнастику, ігрові вправи на формування уваги і подолання стереотипів різної спрямованості, вивчення власної тілесності і часово-просторових уявлень, розвиток слухового пізнання (відчуття ритму, розуміння мови, звуконаслідування), вправи, що розвивають тактильну, зорову, рухову, слухомовленнєву пам'ять та сприйняття, довільну увагу, наочне та мовленнєве мислення, емоційно-вольову сферу [2,с.90-91].

Практичний інструментарій нейрофітнесу включає медитативні практики, нейробіку та когнітивні тренування. Медитативні техніки формують зосередженість і уважність (дихальні вправи, усвідомлене сприйняття рухів, візуалізація, концентрація на тілесних відчуттях). Нейробіка активізує різні ділянки мозку через перехресні та асиметричні рухи, завдання з використанням неведучої руки, мультисенсорні дії. Когнітивні тренування сприяють розвитку пам'яті, логічного мислення, уваги та просторової орієнтації.

Для урізноманітнення уроків з фізичної культури можна використовувати різноманітні вправи (табл. 1).

Таблиця 1

Вправи нейрофітнесу для урізноманітнення уроків фізичної культури

Назва вправи	Короткий опис	Розвивальний ефект
Змійка-координатор	Учні проходять смугу перешкод, виконуючи рухи «змійкою» між конусами або іншими предметами.	Розвиває координацію рухів, точність, просторову орієнтацію та швидкість реакції.
Дзеркало рухів	Робота в парах: один учень виконує рухи, інший намагається максимально точно їх відтворити, ніби у дзеркалі.	Розвиває увагу, концентрацію, міжособистісну взаємодію та координацію.
Лідер і команда	Один учень виступає лідером і демонструє рухи, які повинна повторювати вся команда.	Формує навички командної роботи, швидкість реакції та лідерські якості.
Лови-рухайся	Учні виконують вправи з м'ячом, поєднуючи ловіння, передачу та додаткові рухові дії	Розвиває координацію, швидкість реакції, увагу та спритність.

	(стрибки, повороти тощо).	
Графічний атлет	Учні виконують рухи за візуальними схемами або графічними орієнтирами на підлозі чи дошці.	Розвиває дрібну моторику, зорове сприйняття, просторове мислення та координацію.

Кожну вправу доцільно починати з простого рівня, поступово ускладнюючи завдання. Педагог має дотримуватися правил безпеки, чергувати навантаження, проводити розминку та слідкувати за технікою виконання.

Структура уроку фізичної культури з елементами нейрофітнесу включає три етапи:

1. Підготовчий – розминка з елементами нейробіки, дихальні вправи, мобілізація уваги;
2. Основний – поєднання фізичних вправ із когнітивними завданнями та командними елементами;
3. Заключний – релаксація, дихальні вправи, рефлексія та самооцінювання результатів.

Приклад плану уроку фізичної культури з елементами нейрофітнесу (5–7 класи):

Місце проведення: спортивна зала.

Мета уроку:

Освітня: засвоєння вправ нейрофітнесу, розвиток уваги й координації.

Розвивальна: стимулювання міжпівкульної взаємодії, формування пам’яті та концентрації.

Виховна: розвиток самоконтролю, командного духу, позитивного ставлення до рухової активності.

Обладнання: м’ячі, конуси, скакалки, обручі, секундомір.

Хід уроку:

Підготовча частина (10 хв): організаційний момент, розминка з елементами нейробіки, дихальні вправи.

Основна частина (25 хв): виконання вправ «Змійка-координатор», «Дзеркало рухів», «Лідер і команда», «Лови-рухайся».

Заключна частина (10 хв): релаксаційні вправи, вправи для розвитку гнучкості, підсумкова рефлексія, домашнє завдання.

Методичні рекомендації: важливо забезпечувати поступовість фізичного та когнітивного навантаження, починаючи з простих вправ і поступово ускладнюючи їх залежно від підготовленості учнів. Учителю необхідно враховувати індивідуальні особливості дітей, їхній вік, рівень фізичної підготовки, темп засвоєння рухових дій та когнітивних завдань. Особливу увагу слід приділяти дотриманню техніки безпеки, правильності виконання вправ і раціональному чергуванню активної діяльності та відпочинку. Важливим аспектом є створення доброзичливої, психологічно комфортної атмосфери на уроці, підтримання інтересу до занять, заохочення учнів до активної участі та співпраці в команді.

Результативність застосування нейрофітнесу визначається за показниками швидкості реакції, точності й координації рухів, рівня концентрації уваги, здатності до швидкого переключення між завданнями, а також ефективності командної взаємодії. Додатковими критеріями можуть бути покращення пам’яті, просторової орієнтації, загальної витривалості та підвищення рівня фізичної підготовленості учнів.

Нейрофітнес у системі Нової української школи постає не просто модним трендом, а науково обґрунтованим інноваційним підходом до організації уроків фізичної культури. Його застосування сприяє гармонійному розвитку дитини, поєднуючи фізичну активність із розвитком когнітивних процесів. Такий підхід допомагає формувати всебічно розвинену особистість, здатну до критичного мислення, саморегуляції, творчої діяльності та ефективної взаємодії з іншими.

Ефективність упровадження нейрофітнесу значною мірою залежить від професійної підготовки вчителя, його готовності використовувати інноваційні педагогічні технології, а також від уміння адаптувати методики до конкретних умов навчального середовища. Важливо поєднувати різні види вправ, використовувати ігрові елементи, інтерактивні методи навчання та сучасне спортивне обладнання.

Регулярне використання нейрофітнес-вправ сприяє формуванню у школярів стійкої мотивації до рухової активності та здорового способу життя. Воно також позитивно впливає на розвиток когнітивних, емоційно-вольових і соціальних навичок, покращує здатність до навчання, підвищує працездатність і сприяє гармонійному розвитку особистості.

У сучасних умовах нейрофітнес поступово перетворюється на важливий компонент фізичного виховання, який відповідає вимогам компетентнісного підходу в освіті. Він допомагає підготувати учнів до викликів майбутнього, поєднуючи розвиток тіла й інтелекту, формуючи здорову, активну, компетентну та соціально відповідальну особистість.

Список використаних джерел

1. Кравчук Н.П. Використання здоров’язбережувальних технологій у освітньому процесі закладів освіти. *Вісник науки та освіти.* 2025. № 11 (41). С.2401-2114. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-2401-2114.
2. Макаренко М., Яшна О. Теоретичне обґрунтування застосування нейрофітнесу як методу дитячої нейропсихокорекції *Психологічне здоров’я*. 2018. №1 (1). С. 83–93.
3. Северіна Л. Є., Козіброцький С. П., Ковальчук В. В. Використання нетрадиційних видів гімнастики на уроках фізичної культури у початковій школі. А*кадемічні студії. Серія «Педагогіка.* 2023. №4. С.190–194. https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.4.28
4. Тищенко В., Коваленко Ю, Сколова О., Флерчук В. Когнітивна нейронаука у структурі професійної готовності у закладах вищої освіти. *Physical culture and sport: scientific perspective*. 2025. № 2. pp. 135–143. https://doi.org/10.31891/pcs.2025.2.18
5. Яшна О. П. Нейрофітнес – сучасний освітній предмет у підготовці фахівців з фізичного виховання. *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров’я людини*: матеріали І Міжнар. інтернет-конференції, присвяченої 70-річчю факультету фіз. виховання, м. Одеса, 11–12 жовтня 2017 р. Одеса: видавець Букаєв В. В., 2017. С. 153–157.

СУХОМЛІНОВА А. С.
асистентка кафедри початкової і спеціальної освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
anastasia.suhomlinova@gmail.com

ГНУЧКІ ОСВІТНІ ТРАЄКТОРІЇ В НУШ: НОВІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасна освітня парадигма передбачає переорієнтацію навчального процесу на потреби та можливості кожного учня, що потребує від школи відмови від уніфікованих моделей навчання на користь індивідуалізованих підходів. У контексті Нової української школи особливої актуальності набуває ідея гнучких освітніх траєкторій, які розглядаються як персональний шлях реалізації освітнього потенціалу здобувача освіти в межах чинних стандартів. Такий підхід дозволяє поєднати обов'язкові результати навчання з урахуванням індивідуальних освітніх потреб, інтересів, темпу навчання й особливостей розвитку дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами. В умовах інклюзивного освітнього середовища гнучкі освітні траєкторії перестають бути лише інноваційною практикою й стають необхідною умовою забезпечення рівного доступу до якісної освіти та реалізації принципу «школа для всіх». Вони дозволяють організувати навчальний процес так, щоб кожен учень мав можливість просуватися у власному темпі, отримуючи підтримку з боку педагогів, асистентів та фахівців команди психолого-педагогічного супроводу.

Однією з ключових ідей НУШ є орієнтація на індивідуальні освітні потреби учнів, що знаходить відображення в законодавчому закріпленні поняття «індивідуальна освітня траєкторія» як персонального шляху реалізації потенціалу кожної дитини. У традиційній моделі навчання всі учні працюють за однаковою програмою, у спільному темпі й форматі діяльності, що особливо вразливо в інклюзивних класах, де освітні потреби й можливості дітей істотно різняться. Гнучкі освітні траєкторії передбачають варіативність у змісті, способах і темпі опанування навчального матеріалу: учитель адаптує зміст тем, добирає диференційовані завдання різного рівня складності, пропонує альтернативні форми подання інформації (текстовий, візуальний, аудіальний, практично-діяльнісний) і створює можливості для вибору завдань відповідно до інтересів і здібностей учнів. Така організація навчання дає змогу врахувати різні стилі навчання, зменшити перевантаження й тривожність дітей, а також посилити суб'єктну позицію учня, який може впливати на власну освітню траєкторію через участь у постановці цілей і самооцінюванні результатів.

Інклюзивне освітнє середовище НУШ розглядається як динамічна багатокомпонентна система, що об'єднує різних суб'єктів освіти, матеріально-технічні ресурси, педагогічні підходи та ціннісні орієнтири, спрямовані на прийняття різноманіття. У такому середовищі в одному класі навчаються діти з різними освітніми потребами, здібностями, темпом засвоєння матеріалу, культурним і мовним досвідом, а завдання школи полягає в тому, щоб забезпечити залучення кожного до активної участі в освітньому процесі. Гнучкі освітні траєкторії стають механізмом, який дозволяє поєднати спільність цілей і змісту з індивідуальністю шляхів їх досягнення: учні можуть обирати різні форми виконання завдань (усну, письмову, проєктну, творчу), працювати індивідуально, у парах чи малих групах, презентувати результати у форматі, що відповідає їхнім сильним сторонам. Такий підхід сприяє створенню безбар'єрного освітнього середовища, розвитку культури взаємоповаги й підтримки, формуванню соціальних і комунікативних навичок, а також підвищенню навчальної мотивації, оскільки учні відчувають власну успішність і значущість.

Важливу роль у реалізації гнучких освітніх траєкторій відіграють цифрові освітні технології, що відкривають нові можливості для персоналізації навчання й доступності освіти для дітей з різними потребами. Сучасні цифрові платформи, інтерактивні онлайн-ресурси, адаптивні навчальні програми та електронні щоденники дозволяють налаштовувати індивідуальний темп роботи, добирати завдання відповідного рівня, швидко отримувати зворотний зв'язок і фіксувати освітній прогрес учня. Для інклюзивної освіти особливо важливими є інструменти, що забезпечують альтернативні способи сприйняття інформації й взаємодії з навчальними матеріалами: програми екранного доступу, текстові й голосові читачі, додатки для візуалізації, сервіси для спільної роботи, інструменти доповненої та віртуальної реальності. Використання таких технологій дає змогу створити адаптивне навчальне середовище, у якому кожен учень може працювати у власному ритмі, багаторазово повертатися до складних фрагментів, комбінувати різні формати завдань і таким чином розвивати як предметні, так і цифрові компетентності. Водночас дослідники наголошують на необхідності підготовки педагогів до свідомого й педагогічно виваженого застосування цифрових інструментів, щоб вони не підмінювали живу взаємодію, а доповнювали її, розширюючи можливості інклюзивного навчання.

У контексті гнучких освітніх траєкторій роль учителя зазнає суттєвої трансформації: від носія готових знань і контролера до фасилітатора навчальної діяльності, наставника та координатора індивідуальних маршрутів розвитку учнів. Педагог має аналізувати індивідуальні освітні потреби й можливості дітей, зокрема на основі результатів спостережень, діагностичних методик і висновків фахівців, планувати диференційовані завдання, добирати методи й форми роботи, що забезпечують досягнення обов'язкових результатів кожним учнем на оптимальному для нього рівні. Важливою складовою професійної компетентності вчителя в інклюзивних умовах є вміння організовувати співпрацю між учнями, створювати підтримувальну атмосферу в класі, запобігати стигматизації дітей з особливими освітніми потребами та залучати всіх до спільної діяльності. Реалізація гнучких траєкторій неможлива без взаємодії вчителя з асистентом, батьками й командою психолого-педагогічного супроводу, які разом визначають освітні цілі, планують індивідуальні програми розвитку, відстежують динаміку досягнень і за потреби коригують освітній маршрут дитини. Таким чином, учитель стає ключовою фігурою, що поєднує педагогічний, психологічний і соціальний виміри інклюзивного навчання, забезпечуючи баланс між вимогами освітніх стандартів і реальними можливостями учнів.

Гнучкі освітні траєкторії є важливим інструментом реалізації ідей Нової української школи та побудови ефективного інклюзивного освітнього середовища, орієнтованого на потреби кожної дитини. Вони дозволяють поєднати стандартизовані вимоги до результатів навчання з індивідуальністю шляхів їх досягнення, враховуючи освітні потреби, інтереси, темп роботи й особливості розвитку учнів, у тому числі з особливими освітніми потребами. Використання цифрових технологій, диференційованих методів навчання й командної взаємодії

педагогів створює умови для персоналізації освітнього процесу, підвищення його доступності, мотиваційного потенціалу та результативності. Такий підхід сприяє формуванню ключових компетентностей, розвитку самостійності, відповідальності та здатності до навчання впродовж життя, а також утверджує цінності поваги до різноманіття та освітньої справедливості в шкільному просторі.

Список використаних джерел

1. Ільченко О. Освітнє середовище Нової української школи як умова розвитку особистості учня. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2021. № 4. С. 84–90.
2. Колупаєва А., Таранченко О. Інклюзивне освітнє середовище як індивідуальна траєкторія розвитку дитини. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2020. № 15. С. 112–119.
3. Кравченко Л. Вплив цифрових технологій на інклюзивну освіту: виклики та перспективи. *Inclusion in the Modern Society*. 2024. № 3. С. 25–33.
4. Сорока М. Індивідуальна освітня траєкторія в умовах НУШ: можливості та обмеження. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 7. С. 56–61.

СУХОМЛІНОВА Ю. В.,
вчитель хімії та інформатики, Мелітопольська гімназія №20
Мелітопольської міської ради Запорізької області
yuliasukhomlinova@gmail.com

ВІД ФОРМУЛИ ДО АЛГОРИТМУ: ЯК КОМПЕТЕНТНІСНЕ НАВЧАННЯ ЗМІНЮЄ УРОКИ ХІМІЇ ТА ІНФОРМАТИКИ

Сучасна школа дедалі більше відходить від моделі передавання готових знань до організації освітнього процесу, зорієнтованого на формування ключових і предметних компетентностей учнів. У цьому контексті особливо показовими є уроки хімії та інформатики – дисциплін, які тривалий час вважалися «формульними» та «алгоритмічними», а отже такими, що нібито не залишають простору для творчості. Водночас саме вони мають потужний потенціал для реалізації компетентнісного підходу, адже поєднують логічне мислення, експеримент, аналіз даних, моделювання та розв'язування практичних проблем. Уміння працювати з формулами, рівняннями, алгоритмами й програмним кодом перетворюється на інструмент для дослідження світу, прийняття рішень і створення нових продуктів, тому переосмислення методики викладання хімії та інформатики є важливою умовою оновлення шкільної освіти й наближення її до вимог цифрового суспільства.

Компетентнісне навчання змінює саму логіку уроку: у центрі перебуває не формула і не код, а здатність учня застосувати їх у реальній або змодельованій життєвій ситуації. Учень розглядається не як пасивний споживач знань, а як активний суб'єкт, який планує свої дії, аргументує вибір способів розв'язання задачі, співпрацює з іншими та відстоює власну позицію; це потребує поєднання когнітивної, діяльнісної й ціннісної складових засвоєння змісту, а також постійного повернення до запитання про особистий сенс навчання. На уроках хімії такий підхід означає перехід від механічного заучування рівнянь реакцій до аналізу хімічних процесів у побуті, природі, промисловості й охороні здоров'я, а також від розв'язування стандартних типових задач до дослідницьких завдань, що потребують постановки гіпотези, планування експерименту й інтерпретації результатів. У цьому форматі фронтальне пояснення вчителя поступається місцем груповим лабораторним роботам, міні-проєктам та рольовим іграм, у межах яких учні моделюють реальні виробничі чи екологічні ситуації. В інформатиці компетентнісний підхід проявляється у русі від відтворення готових алгоритмів і шаблонів програм до створення власних цифрових продуктів – програм, вебсторінок, ігор, візуалізацій даних, що мають конкретну практичну цінність для учнівського колективу або місцевої громади, а також від роботи «за інструкцією» до проєктної та командної діяльності з розподілом ролей, плануванням етапів, веденням документації і публічною презентацією результатів. При цьому опанування окремих програмних середовищ доповнюється розвитком універсальних навичок алгоритмічного й логічного мислення, уміння шукати інформацію, налагоджувати та тестувати власні рішення. У результаті формула в хімії та алгоритм в інформатиці стають інструментами мислення, а не самоціллю: учні не просто відтворюють відомі закономірності, а використовують їх для пояснення явищ, прогнозування наслідків та оптимізації процесів.

Ефективним шляхом формування компетентностей є інтеграція навчального змісту, коли різні предмети працюють на спільний результат. Хімія та інформатика природно поєднуються через обробку експериментальних даних, візуалізацію результатів, моделювання процесів і статистичний аналіз, що дозволяє одночасно формувати предметні компетентності, математичну грамотність, цифрову компетентність, екологічну свідомість та вміння вчитися впродовж життя. У спільних завданнях особливо важливими стають навички критичного читання наукової інформації, інтерпретації графіків і діаграм, оцінювання достовірності джерел та перенесення знань у нові контексти. Наприклад, під час вивчення теми «Швидкість хімічних реакцій» учні збирають експериментальні дані про залежність швидкості реакції від температури, концентрації реагентів чи наявності каталізатора, опрацьовують ці дані у середовищі електронних таблиць, обчислюючи середні значення та відсоткові зміни, будують графіки залежностей і формулюють висновки щодо характеру впливу окремих чинників. Підсумком такої роботи може стати цифрова презентація, інфографіка або міні-звіт, опублікований у шкільному інформаційному просторі, що підсилює відчуття реальної значущості отриманих результатів. У подібній діяльності одночасно розвиваються предметні хімічні компетентності, математична й цифрова грамотність, екологічна та громадянська відповідальність, а також здатність бачити проблему з позицій різних наук.

Використання цифрових інструментів суттєво розширює можливості компетентнісного навчання та робить уроки динамічними, наочними й наближеними до реальних практик науковців і розробників. У навчанні хімії та інформатики доречно поєднувати віртуальні лабораторії й симуляції, онлайн-дошки для колективної роботи, сервіси для створення інтерактивних вправ і тестів, а також навчальні платформи для організації тривалих проєктів. Віртуальні експерименти дозволяють моделювати небезпечні або ресурсомісткі процеси, варіювати параметри, багаторазово повторювати досліди без ризику для здоров'я й довкілля, тоді як онлайн-сервіси підтримують спільну роботу учнів над кодом, презентаціями чи ментальними картами та допомагають розвивати комунікаційні й організаційні навички. Завдяки таким технологіям у школярів формується критичне й системне мислення, адже

вони працюють зі складними моделями, аналізують різні сценарії та інтерпретують результати автоматизованих обчислень. Одночасно посилюється вмотивованість до навчання: елементи гейміфікації, візуальна привабливість, швидкий зворотний зв'язок і можливість публічно представити власні продукти – від інформаційних буклетів про безпечне поводження з побутовою хімією до простих застосунків для розрахунку розчинів – допомагають учням відчути практичну цінність здобутих знань. Таким чином, школяр поступово переходить із ролі виконавця інструкцій у роль дослідника, розробника й аналітика, який уміє обирати інструменти, планувати власну траєкторію навчання та використовувати помилки як ресурс розвитку.

Компетентнісне навчання змінює й професійну позицію вчителя, особливо в галузях, де раніше домінувала пояснювально-ілюстративна модель викладання. Учитель уже не виступає єдиним джерелом інформації та головним оцінювачем, а стає фасилітатором навчальної діяльності, консультантом і наставником, організатором безпечного й водночас інтелектуально насиченого освітнього середовища. Від нього очікується вміння конструювати компетентнісно орієнтовані задачі, добирати інструменти для їх реалізації, диференціювати навчання відповідно до освітніх потреб учнів і будувати партнерські стосунки у класі. На уроках хімії та інформатики вчитель не обмежується поясненням теорії, а створює умови, у яких учень ставить запитання до явищ і процесів, що спостерігає в лабораторії чи цифровому середовищі, висуває гіпотези й пропонує способи їх перевірки за допомогою експерименту або програмування, а також обґрунтовує свої рішення, апелюючи до наукових понять, результатів вимірювань і обчислень чи підсумків моделювання. Важливою складовою стає рефлексія: учні вчаться оцінювати власний внесок у спільну роботу, аналізувати досягнення й труднощі, планувати подальші кроки, тоді як учитель підтримує цей процес, коригує індивідуальні маршрути та забезпечує педагогічно виправданий рівень складності.

Перехід від формули до алгоритму в умовах компетентнісного підходу не означає відмову від фундаментальних знань, а передбачає їх осмислене використання в різних життєвих і професійних контекстах. Хімія та інформатика перестають бути ізольованими навчальними предметами й постають як взаємопов'язані інструменти пізнання світу, моделювання процесів і розв'язання реальних проблем, що постають перед людиною та суспільством. Інтеграція змісту, активне використання цифрових технологій, організація дослідницьких, проєктних і рефлексивних форм роботи створюють умови для формування ключових компетентностей – уміння вчитися впродовж життя, ініціативності, творчості, екологічної та інформаційної культури. Така модель уроку відповідає запитам сучасної освіти й вимогам ринку праці, сприяє становленню відповідальної, критично мислячої особистості, готової до життя й самореалізації в динамічному цифровому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Карпенко Ю., Головко І. Міжпредметна інтеграція хімічних дисциплін за допомогою цифрових технологій. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету.* 2023. № 62. С. 97–103.
2. Гречина О. Компетентнісний підхід як основа сучасної освітньої практики. *Інноваційна педагогіка.* 2024. № 10. С. 45–50.
3. Черневич В. Використання інноваційних цифрових технологій у процесі навчання природничих дисциплін. *Педагогічні науки: теорія та практика.* 2022. № 3. С. 152–159.

ТЕСЛІЦЬКА Г. І.,
асистент кафедри сучасної української мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
кандидат філологічних наук, доцент,
g.teslitska@chnu.edu.ua

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНА ПРАКТИКА ВИКЛАДАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НУШ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні пов'язаний із реалізацією концептуальних засад Нової української школи, що передбачають суттєве оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання. У центрі освітнього процесу постає особистість здобувача освіти, здатна до саморозвитку, критичного мислення й ефективної комунікації. У цьому контексті особливого значення набуває впровадження інноваційних педагогічних практик, спрямованих на формування ключових компетентностей, розвиток пізнавальної активності та внутрішньої мотивації учнів. Одним із таких ефективних інструментів є ігрові технології, що органічно поєднують навчальну діяльність із природною потребою дитини в грі, забезпечуючи високий рівень залученості до освітнього процесу.

У науково-методичній літературі ігрові технології розглядають як систему методів, прийомів і форм організації навчання, у яких гра виступає засобом досягнення дидактичних цілей [1, с. 64]. Їхнє упровадження відповідає провідним ідеям компетентнісного, діяльнісного та дитиноцентричного підходів, задекларованих у концепції Нової української школи (2016), адже ігрова діяльність сприяє формуванню вмінь співпраці, комунікації, самостійного прийняття рішень і відповідальності за результат навчання.

Педагогічний потенціал ігрових технологій полягає у здатності моделювати реальні життєві ситуації, інтегрувати знання з різних освітніх галузей, розвивати емоційний інтелект, критичне мислення та рефлексивні вміння [1, с. 158]. Особливо продуктивним є їхнє використання на уроках української мови, де вони сприяють формуванню мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентностей. Застосування дидактичних, рольових, ділових ігор, мовних квестів, вікторин, інтерактивних онлайн-платформ (Kahoot, Quizlet, Wordwall) трансформує традиційний урок у динамічний простір активного пізнання, у якому учень виступає не пасивним слухачем, а активним учасником навчального процесу.

Практичне впровадження ігрових технологій у навчання української мови демонструє їх високу ефективність. Зокрема, під час вивчення тем «Будова слова» або «Частини мови» доцільним є проведення *мовного квесту*, у межах якого учні, об'єднані в команди, виконують завдання на різних етапах: визначають морфемну структуру слів, добирають спільнокореневі одиниці, редагують помилкові висловлювання, розгадують мовні ребуси та анаграми. Така форма роботи сприяє не лише закріпленню знань, а й розвитку навичок співпраці та комунікації. Ефективною є також рольова *гра* «*Редакція газети*» під час вивчення теми «Текст. Стилі мовлення»:

учні виконують ролі журналістів, редакторів і коректорів, створюють тексти різних стилів, здійснюють редагування та презентують результати роботи. Такий тип завдань формує вміння аналізувати й продукувати мовлення відповідно до комунікативної ситуації.

Не менш результативними є дидактичні ігри, зокрема *«Лінгвістичне доміно»*, спрямоване на засвоєння лексичних понять (синонімів, антонімів), або гра *«Знайди помилку»*, у процесі якої учні редагують тексти з навмисно допущеними орфографічними та пунктуаційними порушеннями, що сприяє формуванню орфографічної пильності. Інтерактивні цифрові ігри, організовані за допомогою онлайн-сервісів, забезпечують миттєвий зворотний зв'язок і підвищують мотивацію до навчання через елемент змагальності. Водночас такі ігрові форми, як *«Займи позицію»* або аналіз кейсів, орієнтовані на розвиток критичного мислення, аргументації та культури мовлення, оскільки передбачають обґрунтування власної точки зору щодо мовних явищ або комунікативних ситуацій. Творчі ігрові методи, зокрема *сторітелінг*, сприяють розвитку мовленнєвої креативності, адже учні створюють власні тексти з використанням запропонованих мовних конструкцій чи граматичних форм.

Ефективність застосування ігрових технологій передусім залежить від методичної майстерності педагога, який повинен враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, навчальну мету, зміст матеріалу й очікувані результати освітньої діяльності (Пометун, 2019; Пометун, Пироженко, 2004). Важливо, щоб ігрові форми були педагогічно доцільними, системно інтегрованими в освітній процес і спрямованими на досягнення конкретних результатів навчання, а не виконували виключно розважальну функцію.

Отже, ігрові технології слугують дієвим інструментом реалізації інноваційної освітньої практики в умовах Нової української школи. Їхнє використання дає змогу підвищити якість освіти, активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти, розвинути їхні творчі здібності, самостійність та комунікативну культуру. Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з випрацюванням ефективних методичних моделей інтеграції ігрових технологій у процес викладання української мови з урахуванням цифровізації освітнього середовища та нових освітніх викликів.

Список використаних джерел

1. Дика Н. М., Глазова О. П. Ігрові технології на уроках української мови в контексті компетентнісного навчання. *Перспективи та інновації науки.* 2024. №9 (43). С. 153–166. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/49718/

2. Сущенко Л. О., Білоконь Н. В. Компетентнісний потенціал ігрових методів навчання в Новій українській школі: зміст і дидактична стратегія. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2021. № 74, Т. 2, С. 63–68. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/74/part_2/14.pdf

ЧУЯН І. Л.,
методист лабораторії методичного забезпечення,
доцент кафедри методики викладання навчальних предметів,
Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради,
кандидат історичних наук
irynachuyan@gmail.com

ВИКЛАДАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НУШ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: МЕТОДИЧНІ ЗАВДАННЯ ТА АДАПТАЦІЯ ЗМІСТУ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну поставило перед системою освіти безпрецедентні виклики. Громадянська та історична освітня галузь Нової української школи (далі – НУШ) опинилася в епіцентрі цих змін, оскільки безпосередньо пов'язана з формуванням національної ідентичності, громадянської позиції та критичного мислення здобувачів освіти. Реформування загальної середньої освіти при цьому не зупинилося: у 2024/2025 навчальному році учні 7-х класів перейшли до базового предметного циклу вивчення предметів і курсів цієї галузі відповідно до нової редакції Типової освітньої програми для 5–9 класів (наказ МОН від 09.08.2024 № 1120). Водночас війна актуалізувала потребу у перегляді не лише форм, а й змісту історичної освіти, що знайшло відображення у затверджених Міністерством освіти і науки України Концептуальних засадах реформування історичної освіти (наказ МОН від 30.07.2024 № 1072) [2].

Державний стандарт базової середньої освіти (2020) визначає мету громадянської та історичної освітньої галузі як розвиток особистості учня через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини [1]. Обов'язкові результати навчання передбачають, що учень мислить історико-хронологічно, геопросторово, критично та системно; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного; усвідомлює власну гідність, реалізує свої права і свободи. В умовах війни ці вимоги набувають не абстрактного, а цілком практичного значення: освітній процес покликаний зміцнювати національну стійкість суспільства.

Першочерговим методичним завданням є утвердження україноцентричного підходу до викладання історії. Концептуальні засади (2024) чітко визначають, що матеріал з історії України слід викладати, пов'язуючи його з подіями всесвітньої історії, а український компонент має становити щонайменше дві третини навчального змісту [2]. Для вчителя це означає не механічне збільшення обсягу українського матеріалу, а якісне переосмислення структури курсу, в якому українська історія розглядається як повноцінна складова європейського та світового процесу, а не периферія або додаток до історії сусідніх імперій. Такий підхід потребує оновлення навчально-методичного забезпечення, перегляду акцентів при вивченні окремих тем, активного залучення джерел з української історіографії.

Не менш важливим є формування критичного мислення як інструменту протидії дезінформації. В умовах інформаційної війни учні мають не лише опановувати навички джерелознавчого аналізу на матеріалі минулих епох, а й уміти розпізнавати маніпуляції, пропаганду та фейки у сучасному інформаційному просторі. Інструктивно-методичні рекомендації МОН на 2024/2025 та 2025/2026 навчальні роки акцентують потребу розвитку

медіаграмотності учнів засобами історичної та громадянської освіти [3]. Допоміжними при цьому стають посібники з медіаграмотності на уроках суспільних дисциплін, а також практичні вправи для розвитку критичного сприйняття інформації. Громадянська та історична освітня галузь має на меті сформувати покоління, здатне протистояти дезінформації та брати активну участь у суспільному житті [7].

Адаптація змісту навчання до реалій воєнного часу є ще одним ключовим завданням. Інструктивно-методичні рекомендації МОН послідовно наголошують на необхідності подолання освітніх втрат, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану [3]. Для цього розроблено модифіковані програми, що дають змогу досягати результатів навчання за рахунок скорочення та ущільнення змісту (наказ МОН від 16.05.2024 № 701). Проте адаптація не означає спрощення: фокус у викладанні має зміщуватися з нагромадження фактів на розвиток аналітичних, порівняльних і рефлексивних умінь [7]. Саме такий підхід відповідає компетентнісній парадигмі НУШ і водночас дозволяє ефективно використовувати обмежений навчальний час.

Змістова інтеграція історичного та громадянського компонентів – одне з ключових нововведень НУШ. Модельні навчальні програми (авторських колективів О. Пометун, Т. Ремех, Ю. Малієнко, П. Мороза; О. Бурлаки, І. Щупака та ін.; І. Васильківа, В. Кравчука, І. Танчина) пропонують різні моделі такої інтеграції [4; 5]. В умовах війни вона набуває особливого змісту: вивчення історичних подій має органічно поєднуватися з осмисленням громадянських цінностей, прав людини, механізмів демократичного врядування. Вивчення, наприклад, подій визвольних змагань ХХ століття чи Другої світової війни логічно доповнюється аналізом сучасних реалій захисту суверенітету та територіальної цілісності України, що посилює мотивацію учнів і робить навчальний матеріал особистісно значущим.

Окрему увагу слід приділити урахуванню травматичного досвіду здобувачів освіти. Чимало учнів безпосередньо зазнали впливу війни: втратили близьких, пережили окупацію, вимушене переселення, обстріли. Методичні рекомендації МОН наголошують на необхідності врахування психологічних аспектів організації освітнього процесу в умовах воєнного та післявоєнного стану. Для вчителя історії це означає особливу обережність при роботі з темами, що можуть спричинити травмувальні переживання, застосування травмаінформованого підходу, а також дотримання принципу психологічної безпеки освітнього середовища. Водночас історія має залишатися простором для осмислення складних подій, а не уникання їх. Здатність аналізувати минуле, зокрема його трагічні сторінки, є важливою складовою емоційної стійкості та громадянської зрілості учнів.

Оновлення методичного інструментарію також є нагальним завданням. Масовий перехід на дистанційне та змішане навчання вимагає від учителя опанування нових форм організації освітнього процесу: дослідницької діяльності в онлайн-середовищі, проєктного навчання, роботи з цифровими історичними джерелами, використання освітніх платформ. Інструктивно-методичні рекомендації МОН звертають увагу на важливість використання інтерактивних методів, медіаресурсів, а також матеріалів Українського інституту національної пам’яті для збагачення освітнього процесу [3]. Важливу роль у цьому контексті відіграє Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба», яка забезпечує доступ до актуальних методичних напрацювань [8].

Системне оцінювання навчальних досягнень учнів також потребує адаптації. Рекомендації МОН щодо оцінювання результатів навчання (наказ від 02.08.2024 № 1093) передбачають можливість проведення комплексних підсумкових робіт або окремих робіт за групами результатів навчання [6]. В умовах воєнного часу особливої ваги набуває формувальне оцінювання, яке дозволяє відстежувати індивідуальний прогрес кожного учня, враховувати його обставини та своєчасно коригувати освітній процес. Гнучкість у виборі форм оцінювання є не лише технічною зручністю, а й виявом педагогіки партнерства, закладеної в основу НУШ.

Роль обласного методиста в цих процесах є координаційною та системотвірною. Методичний супровід учителів громадянської та історичної освітньої галузі передбачає організацію роботи з підвищення кваліфікації педагогів, поширення кращих практик, забезпечення зворотного зв’язку між вчителями-практиками та розробниками освітньої політики. В умовах війни ця робота набуває особливої інтенсивності та оперативності, адже вчителі потребують методичної підтримки у ситуаціях, не передбачених жодними підручниками. Регіональний досвід упровадження змін у викладанні громадянської та історичної освітньої галузі є цінним джерелом для подальшого вдосконалення освітньої політики на національному рівні.

Отже, викладання громадянської та історичної освітньої галузі НУШ в умовах воєнного часу потребує комплексного переосмислення змістового та процесуального компонентів навчання. Ключовими методичними завданнями є утвердження україноцентричного підходу, формування критичного мислення та медіаграмотності, адаптація змісту із збереженням компетентнісної спрямованості, змістова інтеграція історичного та громадянського компонентів, урахування травматичного досвіду учнів та оновлення методичного інструментарію. Подальші наукові розвідки мають бути спрямовані на розробку конкретних методичних моделей, що враховують регіональну специфіку освітнього процесу, а також на вивчення ефективності впровадження Концептуальних засад реформування історичної освіти у практику закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF

2. Концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти : затв. наказом МОН від 30 лип. 2024 р. № 1072. URL: https://mon.gov.ua

3. Лист МОН від 30.08.2024 № 1.1/15776-24 «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році».

4. Пометун О. І., Ремех Т. О., Малієнко Ю. Б., Мороз П. В. Досліджуємо історію і суспільство : навч. посіб. інтегр. курсу для 6 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Освіта, 2023. 240 с.

5. Про освіту : Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

6. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти : наказ МОН від 02 серп. 2024 р. № 1093. URL: https://mon.gov.ua

7. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році : лист МОН від 2025 р. URL: https://mon.gov.ua

8. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січ. 2020 р. № 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20

9.Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти : затв. наказом МОН від 09 серп. 2024 р. № 1120. URL: https://mon.gov.ua

10. Щупак І. Я., Власова Н. С., Секеринський Д. О. та ін. Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти : підруч. інтегр. курсу для 6 кл. Київ : УОВЦ «Оріон», 2023. 256 с.

ШЕРШНЬОВА О. В.,
асистент кафедри початкової і спеціальної освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького,
elena.sher2013@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА НУШ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується активним упровадженням цифрових технологій у всі сфери життєдіяльності людини, зокрема й у систему освіти. Динамічний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зумовив формування нового освітнього формату – цифрового, який передбачає широке використання електронних ресурсів, онлайн-платформ та інтерактивних засобів навчання. У цьому контексті особливої актуальності набуває цифрова компетентність, що передбачає впевнене, критичне та відповідальне застосування цифрових технологій у професійній діяльності, повсякденному житті та комунікації [1].

У процесі реалізації концепції Нової української школи суттєво зростає значення професійної компетентності педагога. Вона виходить за межі традиційного розуміння як сукупності предметних знань і охоплює здатність ефективно діяти в цифровому освітньому середовищі, застосовувати інноваційні педагогічні технології та формувати ключові компетентності учнів, необхідні для їхньої успішної самореалізації [2].

Упровадження Нової української школи спричинило якісні зміни в освітньому процесі. Освітня реформа стимулює педагогів до професійного зростання, саморозвитку та розкриття творчого потенціалу [4]. Поєднання модернізації традиційних підходів із впровадженням інноваційних методик сприяє створенню умов для розвитку цифрової компетентності учнів та формування сучасного освітнього середовища закладів загальної середньої освіти.

Показовою є думка Андреас Шляйхер: «Сучасна школа – це коли щодня навчаються не лише учні, а й учителі». Це підкреслює важливість безперервного професійного розвитку педагога як необхідної умови ефективного функціонування освітньої системи. Пріоритетом сучасної освіти є формування компетентної особистості, здатної приймати обґрунтовані рішення в навчальних, життєвих і професійних ситуаціях.

Цифрова компетентність педагога є багатокомпонентним утворенням, що охоплює:

- здатність використовувати цифрові технології та інструменти в освітньому процесі;
- уміння створювати, адаптувати та поширювати цифровий освітній контент;
- навички організації взаємодії та співпраці учасників освітнього процесу в цифровому середовищі;
- здатність інтегрувати технології в навчання з метою підвищення його ефективності та залученості учнів;
- уміння проєктувати дистанційне та змішане навчання;
- обізнаність у питаннях цифрової безпеки, етики та захисту персональних даних;
- готовність до безперервного професійного розвитку та опанування нових технологій.

Крім того, педагог має володіти сучасними засобами цифрової комунікації та співпраці для ефективної взаємодії з учнями, батьками та колегами.

У таких умовах учитель реалізує особистісно орієнтований і компетентнісний підходи до навчання, забезпечує ефективне управління освітнім процесом із урахуванням психологічних особливостей здобувачів освіти. Його роль трансформується: він виступає не лише як викладач і вихователь, а як фасилітатор, тьютор, коуч і модератор освітньої діяльності.

Цифровізація освіти відкриває нові можливості для підвищення її якості, зокрема через доступ до різноманітних освітніх ресурсів, індивідуалізацію навчання та використання інтерактивних методів. Водночас вона висуває нові вимоги до педагога: необхідність постійного оновлення знань, опанування сучасних технологій і здатності швидко адаптуватися до змін.

Професійна компетентність педагога НУШ розглядається як інтегрована характеристика особистості, що охоплює систему знань, умінь, навичок, цінностей і досвіду. Її структура включає предметний, педагогічний, психологічний, комунікативний, інноваційний і цифровий компоненти, які перебувають у тісному взаємозв'язку.

Важливою умовою ефективної педагогічної діяльності є безперервний професійний розвиток учителя. Основними його напрямами є підвищення кваліфікації, участь у тренінгах і вебінарах, самоосвіта, професійна взаємодія з колегами та постійне вдосконалення цифрових навичок.

Таким чином, професійна компетентність педагога Нової української школи в умовах цифровізації освіти є складною багатокомпонентною системою, що динамічно розвивається відповідно до сучасних суспільних викликів. Її формування потребує інтеграції традиційних педагогічних підходів із новітніми цифровими технологіями.

Встановлено, що цифрова компетентність виступає одним із ключових елементів професійної діяльності сучасного вчителя, оскільки забезпечує ефективну організацію освітнього процесу в умовах інформаційного суспільства. Вона сприяє впровадженню інноваційних методів навчання, підвищенню якості освіти та формуванню в учнів необхідних життєвих компетентностей.

Водночас ефективність розвитку професійної компетентності педагога значною мірою залежить від його готовності до безперервного навчання, саморозвитку та адаптації до змін. Важливим є також створення сприятливих умов для професійного зростання вчителів, зокрема через розвиток системи підвищення кваліфікації, підтримку професійних спільнот та впровадження сучасних освітніх технологій.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні ефективних моделей формування цифрової компетентності педагогів, а також у вивченні практичних механізмів інтеграції цифрових технологій у освітній

процес НУШ.

Список використаних джерел

1. Гаврілова Л. Г., Топольник Я. В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 61. № 5. С. 1–14.
2. Овчарук О. Цифрова компетентність учителя: міжнародні тенденції та рамки. *Нова педагогічна думка*. 2019. №4. С. 52–54.
3. Тимченко О. В. Формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців освіти. *Народна освіта*. 2019. Вип. № 1 (37). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5548
4. Цифрова компетентність сучасного вчителя Нової української школи: зб. тез доп. всеукр. наук.-практ. семінару, м. Київ, 28 лютого 2018 . / за заг ред. Коневщинської, О.В. Овчарук. К.: Інститут інформаційних технологій засобів навчання НАПН України, 2018. 61 с.

ЩЕБЕТЕНКО Н. П.,
учитель технологій,
Краснопільський ліцей №2 Краснопільської селищної ради Сумської області
natalixxx77@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧИХ ПРОЄКТІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний етап розвитку загальної середньої освіти в Україні, зокрема в контексті реалізації концепції «Нова українська школа», вимагає від педагога пошуку інноваційних підходів до формування проєктно-технологічної компетентності учнів. Одним із найперспективніших напрямів цифровізації освітнього процесу є інтеграція інструментів штучного інтелекту (ШІ). Особливої актуальності це набуває на уроках технологій, де етап візуалізації ідеї та створення ескізу часто стає критичним бар'єром для учнів, які мають високий рівень креативності, але не володіють достатніми художніми навичками.

Традиційна методика виконання ескізної документації передбачає ручне малювання або використання графічних редакторів. Проте поява генеративних нейромереж, таких як Midjourney, DALL-E та Bing Image Creator, дозволяє трансформувати підхід до проєктування. Використання ШІ на уроках технологій не лише пришвидшує процес створення візуального образу майбутнього виробу, а й сприяє розвитку алгоритмічного мислення та технічної грамотності учнів [1].

Процес інтеграції ШІ в проєктну діяльність учнів можна розділити на кілька ключових етапів. На першому, організаційно-підготовчому етапі, учень формулює концепцію виробу. ШІ виступає в ролі цифрового асистента, який допомагає перетворити абстрактну ідею на конкретний візуальний запит (промпт). Наприклад, при проєктуванні сучасного органайзера для робочого столу, учень має врахувати матеріал (дерево, пластик, метал), стиль (мінімалізм, лофт, етно) та функціональні особливості.

На другому етапі відбувається безпосередня генерація варіантів. Важливо навчити учнів правильно структурувати запити, що розвиває їхню мовну та інформаційно-цифрову компетентності. Промпт-інжиніринг стає новим видом навчальної діяльності, де дитина повинна чітко підібрати дескриптори: «Сучасний дерев'яний органайзер для столу, мінімалістичний стиль, екологічний дуб, фотореалістично, студійне освітлення» (Рис. 1).

Такий підхід дозволяє отримати десятки варіацій одного і того самого об'єкта за лічені хвилини. На Рис. 1 представлена монохромна модель організації роботи з генеративним ШІ на уроці технологій, виконана у стилі технічної інфографіки. Схема наочно демонструє циклічний процес, що складається з чотирьох послідовних етапів:

1. **ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ:** Педагог та учень визначають об'єкт проєктування (наприклад, поличку). На схемі це ілюструється іконками вчителя, учня та лампочки, що символізує ідею.
2. **СКЛАДАННЯ ПРОМПТУ (Учень):** Учень вводить текстовий запит на планшеті. Чітко виділені ключові поля для заповнення: «Об'єкт», «Стиль», «Матеріал». Це підкреслює необхідність структурування технічного завдання.
3. **ГЕНЕРАЦІЯ ШІ:** Нейромережа обробляє запит. Процес символізує роботизована рука та мікросхема, що підкреслює автоматизацію етапу ескізування. В результаті з'являються варіанти візуалізації.
4. **АНАЛІЗ ТА ВІДБІР:** Найважливіший етап. Учень разом із учителем проводить технічну експертизу згенерованого ескізу: чи реально це виготовити в майстерні?

Третій етап – аналітичний. Згенеровані зображення потребують критичного оцінювання. Учень разом із учителем проводить технологічну експертизу: чи можливо виготовити запропоновану ШІ форму в умовах шкільної

майстерні? Які конструктивні елементи є зайвими або неможливими для реалізації? Саме на цьому етапі відбувається глибоке занурення в матеріалознавство та технологію обробки матеріалів (Табл. 1).Для порівняння ефективності впровадження цифрових інструментів розглянемо характеристики традиційного та інноваційного методів проєктування.

Табл. 1. Порівняння методів візуалізації проєктів

Параметр порівняння	Традиційне ескізування	Проєктування за допомогою ШІ
Часові витрати	Високі (2–4 академічні години)	Низькі (10–15 хвилин)
Рівень деталізації	Залежить від художніх здібностей	Фотореалістична якість
Кількість ітерацій	Обмежена (1–2 ескізи)	Необмежена (десятки варіантів)
Роль учня	Виконавець-рисувальник	Креативний директор, дизайнер

Практичне застосування ШІ дозволяє реалізувати складні проєкти в межах НУШ. Розглянемо приклад проєкту «Український сувенір у сучасному стилі». Учні використовують нейромережі для поєднання традиційних орнаментів із футуристичними формами. Це дозволяє уникнути «шароварщини» та створювати конкурентоспроможні вироби, які мають естетичну цінність для сучасного споживача. ШІ допомагає візуалізувати, як виглядатиме петриківський розпис на склі в поєднанні з підсвіткою або як дерев'яне різьблення інтегрується в дизайн смарт-лампи.

Однак впровадження ШІ не позбавлене викликів. Основною проблемою є так звані «галюцинації» нейромереж, коли алгоритм створює конструкції, що суперечать законам фізики або опору матеріалів. Учитель має спрямовувати увагу учня на те, що ШІ – це лише інструмент, а остаточне рішення щодо конструкції та технології виготовлення залишається за людиною. Також важливо наголошувати на етичних аспектах використання інтелектуальної власності та авторства цифрового контенту [2].

Окремим аспектом є здоров'язбережувальне середовище. Використання цифрових технологій має бути збалансованим із практичною роботою в майстерні. ШІ повинен стимулювати бажання працювати руками, а не замінювати цей процес. Віртуальний образ стає мотиватором для фізичного втілення проєкту.

Перспективи використання ШІ на уроках технологій також пов'язані з автоматизацією розрахунку собівартості виробів та оптимізацією розкрою матеріалів. Сучасні моделі здатні аналізувати складні табличні дані та пропонувати найбільш економічно вигідні шляхи реалізації проєкту. Це сприяє розвитку фінансової грамотності та підприємливості – однієї з ключових наскрізних ліній освіти.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що генеративний штучний інтелект є потужним засобом трансформації предмету «Технології». Він дозволяє перетворити освітній процес на захопливу творчу лабораторію, де учень виступає в ролі інженера-дизайнера. Інтеграція таких інструментів сприяє не лише підвищенню якості проєктних робіт, а й адаптації майбутнього випускника до вимог високотехнологічного ринку праці. Використання ШІ на етапі візуалізації стирає межі між теорією та практикою, забезпечуючи сталий розвиток педагога та учня в реаліях сьогодення.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2009. 484 с.
2. Гуржій А. М., Овчарук О. В. Дискусійні питання щодо визначення терміну «цифрова компетентність» у європейському освітньому просторі. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 62, №6. С. 1–15.
3. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п (дата звернення: 14.04.2026).
4. Морзе Н. В., Кузьмінська О. Г. Штучний інтелект в освіті: переваги та ризики. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2023. Вип. 25. С. 5–18.
5. Проєктна діяльність у 5–9 класах : навч. посіб. / за ред. К. М. Тарасенко. Харків : Вид-во «Ранок», 2024. 160 с.

СЕКЦІЯ 4. *НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ*

АКСЬОНОВА В. І.,
професор кафедри міжнародних економічних відносин та іноземних мов,
Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький,
доктор філософських наук, професор
gon4ik2007@gmail.com

АЛГОРИТМ ГУМАНІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальність дослідження викликана динамічністю сучасної політико-економічної, соціокультурної та інтелектуальної сфер, конструктивними змінами епістемологічної ситуації у самій філософській науці, появою інноваційних проблемно-тематичних пріоритетів, теоретико-методологічних підходів, неухильним зростанням філософських знань. В умовах глобального інформаційно-комунікативного суспільства соціокультурний простір висувається на передній план, що обумовлено самореферентним формуванням нового інформаційного простору – інформаціоналізму, якій базується на широкому доступі до комп'ютера, Інтернету, можливостях вільного міжособистісного обміну інформацією. Тому зростає потреба у філософському осмисленні іманентної сутності соціокультурної комунікації та поглиблення знання про її природу, сутність, динаміку, структуру, протиріччя та можливі загрозливі наслідки. Актуалізація проблеми соціокультурної комунікації в умовах глобалізації особливо зростає на тлі масових проявів трансгуманізму, економічної небезпеки, посилення імміграційних тенденцій у світі, пов'язаних з повномасштабними воєнними діями на території України, соціальною дезінтеграцією, вестернізацією культури, міграційними тенденціями, пошуком можливостей ненасильницького спілкування, наприклад, методів й

алгоритмів вирішення міжкультурних конфліктів між різними категоріями внутрішньо переміщених осіб, постраждалих внаслідок воєнних подій, а також загрозою розв'язання третій світової війни.

Трансформація соціокультурного простору потребує адаптації особистості до конкретного соціуму та формування відповідної комунікативної культури. Важливо підкреслити гуманістичну роль міжкультурної комунікації у розвитку інтеграційних процесів та пов'язаних з ними можливого протистояння та діалогу (полілогу) культур як гаранта існування цивілізації, що потребує самоорганізації аутопоезисних (віртуальних) самореферентних систем. Існування особистості в інформаційному просторі залежить від рівня її взаємодії з середовищем та консенсусної взаємодії суб'єктів комунікації, здатності системи до самовідтворення у єдиному глобальному просторі. Гуманітарна комунікативна парадигма формується в умовах інформаційного суспільства, в контексті якого інноваційно-комунікативні технології представляють собою значущий аспект цивілізації. В сучасних філософських дискурсах найважливіше місце займають гносеологічні, антропологічні, онтологічні та аксіологічні чинники соціокультурного комунікаційного простору та розвиток гуманістичних напрямів кроскультурних комунікацій [4]. Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю аналізу моделей функціювання суспільства в нових реаліях та є логічним розвитком теорій «мережевого суспільства», «нетократії», підґрунтям яких виступають інформаційні мережі, що пронизують постіндустріальні цивілізації (А. Бард, Я. Зодерквістт та ін.) [1].

У контексті дискурс-рефлексивного відношення до соціокультурної комунікації як головного атрибуту гуманітарної складової життєдіяльності суспільства, важливе навантаження несе на собі символічна сфера, що виступає у якості механізму пам'яті культури, за допомогою якої культурно-семіотичні утворення трансформуються з одного рівня культури на інший. Єдність гуманітарної сукупності домінуючих символів культурного життя визначають національні та ареальні межі культур у контексті різних мультимоделей – соціуму – екзистенції – держави, направлених на пізнання людини як особистості, про які говорив ще Г. Сковорода [5]. Поступові процеси у динаміці соціокультурної комунікації призводять до циклічних мультиритмів і формування інноваційних функцій комунікації. Одні з них забезпечують новаторство, інші, звертаючись до традиції і культурної спадщини, – спадковість. Проте, без урахування гуманітарної складової ці процеси можуть привести до соціально-економічної дестабілізації, деградації і руйнації. Це – дві сторони єдиного, взаємопов'язаного механізму соціокультурної комунікації, у якому індивідуальне має співпадати з загальнолюдським і стимулювати розвиток особистісного. Культуркомунікації, що являються гуманітарними компонентами культурної дифузії створюють передумови для надчасового і наднаціонального буття культури. На основі цієї взаємодії вони вступають в контакт з іншою традицією відповідно до законів соціуму, історії, гуманітарних принципів, з модифікаціями культурних матриць та універсальними модусами комунікативних технологій. Соціокультурна комунікація, як головний атрибут життєдіяльності суспільства, визначає необхідну гуманітарну характеристику соціального простору, часу і буття. У своїй темпоральності вона синергує їх в єдине ціле, у якому протилежності акциденції розширюють сферу когнітивного опанування світу та набувають цінності і гуманітарного значення у єдності з адаптивними імплікаціями особистості майбутнього фахівця галузі економічної безпеки до середовища, з урахуванням специфіки культурних, людських, екологічних та інших ресурсів [3]. Тому соціокультурна комунікація представляє собою осмислене уявлення особистості майбутнього фахівця галузі економічної безпеки про світ, який трансформується, стає багатовимірним. Актуалізація її особистісних, у тому числі професійних дій, відбувається завдяки дотику з іншою культурою і реалізується у контексті діалогу між культурами та індивідами, сприяючи конституюванню світу – Всесвіту – «екзистенції особи у розколотій цивілізації» [6].

Діалогізм як гуманітарна матриця соціокультурної комунікації розглядається нами як взаємозбагачення і взаємозближення соціоорієнтацій особистості майбутнього фахівця галузі економічної безпеки, завдяки чому відбувається гуманітарна трансформація його в інший соціум – цивілізацію, що й сприяє переосмисленню власного «Я» всередині «чужої» соціоонтологізації з іншими особистостями (М.Бубер). Особистість як соціальна істота вступає в комунікацію з носіями іншої культури, «діалогізуючи» від імені «своєї» культурної спільноти, соціального «ми». Діалог як генеральний модус інформаційно-комунікативного простору здійснюється як символічна комунікація, яка закладається у розкритті смислу і значення однієї культури для іншої. Діалог як форма комунікативно-соціальної взаємодії між суб'єктами здійснюється в особливому комунікативному просторі, що забезпечує взаємопроникнення і відкритість культур шляхом гуманізації, інтерпретації та адаптації культур [2]. Завдяки успішному консенсусному діалогу відбувається взаємозбагачення культур на принципах гуманізму, толерантності та конвенціоналізму. Виступаючи основою соціокультурної комунікації, діалог передбачає форми комунікативно-соціальної взаємодії і забезпечує паритет «логосу» та «іншого» з метою сумісного пошуку Істини. Якщо рівне право учасників діалогу не отримує інституційної підтримки, то толерантність диспозицій не стає розгорнутою, безпечною і автономною формою для міжособистісного спілкування. Тому базальні матриці міжкультурної комунікації виступають не тільки як збагачення однієї культури елементами іншої, а можуть супроводжуватися культурною експансією, пригніченням, навіть абсорбцією однієї з культур. У ході конструктивного діалогу виявляється, формується і переформатується невичерпний сенс спілкування на «межі» культур, завдяки чому зміст спілкування поглиблюється, забезпечуючи дифузію ідей–смислів–індексів спілкування. Міжкультурна комунікація майбутніх фахівців у галузі економічної безпеки включає значну кількість можливих видів діалогів: інтеретнічний, внутрішньоетнічний, аккомодаційно-інтеретнічний, інтерконфесійний, імнанентно-конфесійний, що направлені на формування національної ідентичності, інформаційну, економічну та національну безпеку.

Таким чином, гуманітарна складова у професійної діяльності виступає як надійне підґрунтя формування не тільки соціокультурного простору майбутніх фахівців у галузі економічної безпеки, але створює метакомунікативний простір сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Aksyonova V., Sklovsky I. Personality as a phenomenon of civilized adoption of European values. Problem space of modern society: communicative and pedagogical interpretations collective monograph. Part I. Warsaw: BMT Erida Sp. Z o.o, 2019. P.126– 141. Institute of European Integration (Warsaw, Poland) Recommended for publication by the Program and Scientific Council of Institute of European Integration (№5-07, 22.02.2019). Published under the terms of the Creative Commons CC BY-NC 4.0 Licnse. https://cutt.ly/jgMyFuO

2. Oleksii Shtepa, Svitlana Kovalenko, Olha Koban, Oleksandr Holovko, Vira Aksyonova Socio-philosophical analysis of Ukrainian legal mentality in the context of European integration processes. Instituto de Estudios Políticos y Derecho Público «Dr. Humberto J. La Roche» de la Facultad de Ciencias Jurídicas y Políticas de la Universidad del Zulia Maracaibo, Venezuela Vol.41. N° 76. Enero Marzo 2023. P. 378-399. https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/4151

3. Romaniuk, V., Datska, T., Aksonova, V., Chernionkov, Y., & Snisarenko, I. (2025). Aquisição da linguagem do soldado moderno para o serviço: insights e potencial. Revista on Line De Política E Gestão Educacional, Edição *29*(esp2), e025057. https://doi.org/10.22633/rpge.v29iesp2.20660

(2025), v. 29, Especial 2, Entre os escombros: educação em tempos de guerra https://periodicos.fclar.unesp.br/rpge/article/view/20660

4. Аксьонова В.І. Гуманітарна освіта в Україні як фактор антропологізації становлення європейських цінностей. Перспективи. Соціально-політичний журнал. 2022. Вип. №3. С.24-29. http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/16007

5. Сковорода Г. Пізнай в собі людину /пер. М. Кашуба; пер. поезії В. Войнович]. Львів : Світ, 1995. 528 с.

6. Скотна Н. В. Особа в розколотій цивілізації: світогляд, проблеми освіти і виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філос. наук: спец. 09.00.10 «Філософія освіти». Київ, 2005. 46 с.

АЛАТИРЕНКО М. А.,
методист,
комунальний заклад «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради,
кандидат педагогічних наук, доцент,
ORCID: 0009-0002-0271-144X, elenabarilo@meta.ua
ГЛУЗД В. І.,
методист,
комунальний заклад «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОДАТКОВИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ТВОРЧОГО ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ 10-11 КЛ. (ФІЛАТЕЛІЯ У ЯКОСТІ ІСТОРИЧНОЇ ДИДАКТИКИ).

Замість епіграфа (передмови). Автор одного з важливих «творів» зарубіжної літератури (У.Еко, який вже став програмним матеріалом у змісті варіантів сучасних шкільних підручників) у передмові до нової редакції своєї літературної англомовної промови до американських (!) студентів середини 2000-х років зазначає, що книга це лише редакція його есея «Вічний фашизм», який він читав на симпозіумі, організованому факультетами Колумбійського університету (французької та італійської філології) 25 квітня 1995 року з нагоди вшанування Дня визволення Європи [2, с. 3].

На брошурі друкованого есею майорить тривожний погляд маляти і жіноче обличчя (репродукція картини Еґона Шіле «Мати і дитина», 1912 р.), під яким розміщено тезу, що спонукає замислитись про таємницю сьогодення (!), спонукає до філософських роздумів і занурення у дослідження таємниць: «Вічний фашизм» досі може повернутись у подобі чогось невинного. Тому наш обов'язок – викрити його сутність й указати на кожне з його нових утілень, щодня й у будь-якому куточку світу» (У.Еко,) [2, обкладинка].

Зараз, у постійному фоні вибухів і, майже невщухаючих повітряних тривог, прольотів ракет і звуків надзвукових літаків-винищувачів (чи F-16), у другій половині (!) двадцятих років XXI століття, важко визначити чи дуже відрізняються сучасні студенти й учні ліцеїв 10-11 класів (України) від тогочасних студентів заокеанського континенту, особливо, якщо вони вчать вже сучасну історію, щодня бачать на власні очі (у гаджетах і у своїх містах) прояви сучасних «політичних ідеологій» і проєктів ідеологічного славнозвісного «миру»… вчать історію за новими виданнями підручників…

Ключові слова: Всесвітня історія, поштовий блок, поштова марка, поштовий конверт, філателія, урок, профільне навчання.

Актуальність і стан дослідженості проблеми. Викладання спеціальних, як і загальноосвітніх шкільних дисциплін у профільних закладах освіти в умовах війни постійно спонукає до пошуків шляхів зацікавленості у навчальному матеріалі, шляхів мотивації до засвоєння змісту предмету. Як і інші дисципліни (історичні і гуманітарні), історія є однією з основних освітніх дисциплін навчального плану старшої школи, випускних класів ліцею.

Прийоми стимуляції пізнавальної функції старших школярів, методи розвитку критичного мислення на уроках історії в умовах війни, як і в мирний час, є дієвими лише завдяки вдало підібраним дидактичним матеріалам і змісту, що пропонується здобувачам освіти на уроках. Одним з нестандартних методів є умовно реконструйований метод застосування філателістичної продукції на уроках.

Варто акцентувати увагу на вже досліджених теоретико-методологічних аспектах філателії. Так, наприклад, у контексті історичної дидактики група авторів пропонує філателістичну продукцію для вивчення історії у 6 класі (О.Потильчак та ін., 2021) [5]. Історичні Питання розвитку Києво-Могилянської академії і загальне висвітлення розвитку науки і освіти України, частково досліджено у серії публікацій «Українська наука у дзеркалі філателії. Українці в науці та освіті XIX сторіччя» (Л.Пиріг, 2009, №5, С.55-56; *2011, №1,* С.71 – 80) [6]. У свою чергу, Л.Нецька і В.Турчик дослідили архітектурно-освітній аспект у світлинах філателії у своїй публікації «Презентація знаків філателії із зображенням будівель національних університетів і бібліотек як місць становлення історичних архівів, архівної науки та освіти в Україні» [14]. Про видатних осіб Західної Європи Сходу, які мали вплив на розвиток освіти, вибірково висвітлювалось на конференції «Культура, наука освіта: проблеми, реалії, перспективи» 25-27 березня, м. Київ (М. Алатиренко, 26.03.2026; «Педагоги і педагогіка у філателії (на основі ідей рукопису С. Русової)») [4].

Вже згадуваний колектив авторів на чолі з кандидатом історичних наук О. Потильчаком, здійснив ґрунтовний аналіз стану розробленості загальної проблеми філателістичних знаків в якості дидактичного матеріалу. Детальний аналіз шкільної дидактики роботи з філателістичною продукцією у школах XX століття висвітлено авторським колективом, на основі огляду розділів журналу «Філателія» (рубрика «Марка на уроці») [5] який виходив у 70-х-90-х роках XX століття. Але якщо для середньої ланки освіти «довоєнного періоду» (до 2022 р.)

зокрема для 6 класу, О.Потильчак висвітлює методичні аспекти застосування поштових марок на уроках історії у ході вивчення інтегрованого курсу [5], то дидактичних рекомендацій чи подібних методичних розробок щодо відповідної організації освітньої діяльності у 10-11-х класах профільної школи на уроках історії немає.

Мета розвідки – оскільки попередні наукові розвідки свідчать про відсутність специфічних досліджень та методичних розробок (О.Потильчак та ін.) щодо використання дидактичного потенціалу філателістичних знаків на уроках історії у старших класах, то метою даної наукової розвідки стало тезисне дослідження можливостей і перспектив використання філателістичної продукції на уроках Всесвітньої історії (іноді - історії України) в умовах профільного навчання учнів 10-11 класів за новими підручниками для загальноосвітніх шкіл (Вид-ва:. «Грамота», 2018; «Грамота» 2024) [11], [12].

Методологія дослідження. Авторами публікації у ході дослідження використано методи аналізу, синтезу, частково філателістичні методи, методи пошуку і відбору матеріалів.

Наукова новизна. У 70-х-90-х роках ХХ століття рубрика «Марка на уроці» (… – 1977 – 1983, журнал «Філателія») висвітлювала дидактичні аспекти застосування марок на уроках біології, англійської мови та ін. Попередні дослідження можливостей філателії межі ХХ–ХХІ століть, здійснені або у культурологічному, або у загально-освітньому і загально-мистецькому напрямках. Дослідження можливостей використання філателістичної продукції у вивченні історії зосереджені на вивченні інтегрованого курсу історії у 6 класі (Стародавній і Давній світ). А в контексті вивчення Всесвітньої історії у 10–11 класах методичні поради і дослідження наразі відсутні, що і є новизною даної публікації. Адже в деяких навчальних посібниках зазначено: «Україна як незалежна держава, країна-член Всесвітнього Поштового Союзу, з 1992 р. є емітентом знаків поштової оплати (*). Однак національне поштове видавництво марок, видання та філателія розпочали історію свого формування у досконалу цілісність, яка сьогодні існує і заслуговує на визнання на міжнародному рівні, принаймні, починаючи з періоду УНР. Проте історія розвитку філателії України нерозривно пов'язана зі світовим розвитком філателії» [3, с.269]. Тому нами визначено філателістичну продукцію як можливий дидактичний матеріал (засіб) сучасності для вивчення певних тем саме на заняттях з освітньої дисципліни «Всесвітня історія» (далі- ВІ) в умовах профільного навчання ліцеїстів.

Виклад основного матеріалу. Матеріали і актуальність даної публікації обґрунтовуються попередніми дослідженнями авторів. Так, наприклад, з попереднього досвіду (2006-2012) зазначимо, що у ході вивчення дисциплін «Історія педагогіки» (Зарубіжної і України) і «Педагогіка вищої школи» нами вже частково застосовувались наочні матеріали у автентичних варіаціях історичних артефактів у якості дидактичних матеріалів. Наочно студентам педагогічних спеціальностей (І-ІІ і V-VI курсів) пропонувались експонати у ході щорічних екскурсій до музеїв педагогічного профілю (Музей педагогіки АПН України, м. Київ; Музей Ніжинської вищої школи НДУ імені Миколи Гоголя, єдиний в світі Музей пошти «Поштова станція» м. Ніжин), що мало позитивний стимулюючий ефект ознайомлення і засвоєння спеціальних тем з історії освіти. Але попередні навчальні заняття-екскурсії організовувались у контексті вивчення історико-педагогічних дисциплін педагогічного Вишу.

Поряд з цим, О. Потильчак (у співавторстві), дослідив розвиток дидактичного аспекту філателії, починаючи з праці французького педагога, методиста і філателіста Д. Лєзобра «Філателія в школі» (1966 р., Франція) [5, с.87] і до каталогів марок «Укрпошти» (до 2021 р.), пропонуючи методичні матеріали для вчителів історії, які викладають у 6 класах.

Більш ґрунтовно і детально філателістичний матеріал (марки України ХХ-ХХІ ст.) у якості змістовного інформативного дидактичного засобу, зміст якого виконує виключно культурологічну функцію, подано колективом авторів (упорядників) навчального видання для студентів ЗВО «Історія української культури (від стародавніх часів до ХІХ століття): ілюстрована хрестоматія» (Київ, 2020, 322 с.), у розділі 5 «Поштова марка як відображення культури України» (сторінки 265-306) [3].

Марка 1. Арістид Бріан (Франція; 1862-1933) (реконструкція, до §5 Міжнародні договори 1921-1929) *Полянський 10, с.62).*

Методичних розробок щодо вивчення історичних фактів і подій на уроках зі ВІ у 10-11 класах немає. Тому метою стало пошук, дослідження і відбір інформативних і важливих матеріалів, які становлять поле для поглибленого вивчення всесвітньої історії в умовах профільного навчання.

Щоби уникнути еклектизму, зумовленого великим простором світової філателії за період її існування, і врахувати межі публікації, зосередимо увагу лише на деяких темах, відповідно до програм і підручників, рекомендованих грифом МОНУ – «Всесвітня історія 10», «Всесвітня історія 11» (Полянський П., 2018, 2024 рр.) [11], [12].

Рис. 1. Серія художніх конвертів пошти Франції, присвячених політику і дипломату Арістиду Бріану (1862-1932) (спецпогашення: 26.04.1980) [8; 18].

Філателістична продукція Франції має серію випусків, присвячених відомому політику А.Бріану. Серія художніх конвертів першого дня (КПД 1-5, див. Рис. 1.) мають спецпогашення «CONSEIL DE L`EUROPE* 67 STRASBOURG* 26.4.1980» (верхній лівий і правий нижній конверти), і штемпелем першого дня «EOROPA PARIS PREMIER JOUR 26 AVRIL 1980» (діагональ зправа наліво, з верхньої правої світлини) з тематичною поштовою маркою «FRANCE EUROPA ARISTIDE BRIAND» 1980 /пошта Франції/ художник-гравірувальник – Жак Комбе, номінал - 1.80; пошт.проп.: 28.04.1980-03.04.1981 рр., (до 31.07.1981); 26х40 мм, формат – вертикальний; (особливість: у верхньому лівому кутку помітно логотип Європейської конференції адміністрацій поштових та телекомунікаційних служб «СЕРТ» 1959-2026) кольори – коричнево-червоний, червоний, синій та жовтий, 1F 30 с, гребінець: 13; видано в аркушах по 50 тр.; наклад: 10 000 000, різнокольорова (без перфорації гребінця, з гребінцем - 2,61х4,01), рубрика в сучасних філателістичних спец гаджетах – позначка «рідкісні марки» (див. світлину на початку статті), які презентують образ далекоглядного політика який зміг об'єднати повоєнну Європу. Ключова роль дипломата у міжнародній дипломатії 1920-х рр., роботу в Лізі Націй, участь у Багатосторонньому пакті, який засудив використання війни як політичного інструменту. З огляду на значимість історичної постаті країни лавандових полів і Ейфелевої вежі на марці тричі повторюється обрис його обличчя погляд вперед (на читача і глядача), погляд вдалечінь (праворуч і ліворуч), як висловлену ним ідею європейської єдності та мирного вирішення конфліктів. Особливо це передано на художньому образі (верхній лівий КПД) на конверті, де обличчя політика, розміщене на фоні карти Франції «обрамляється» шістьма голубами, по три праворуч і ліворуч, що є зразком політичної дипломатії в ім'я діалогу, миру і співпраці між країнами.

Марка 2. «Проби Даладьє» (реконструкція, до теми п.8. Франція у міжвоєнний період. «Народний фронт та його уряди. Едуард Даладьє» *(Полянський 10, с.91-93) Едуард Даладьє (Франція; 1884-1970).*

Рис. 2. «Проби Даладьє» 1, 2, 40, 45 с. [18].

Постать французького політика Е.Даладьє має авторитет і цінність у філателістичній царині. Оскільки він як голова уряду (fr.: President du Conseil) безпосередньо впливав на поштову політику Франції. Марок з самим політиком не випускалось, але філателісти світу часто шукають раритетні листівки й іншу поштову продукцію з його особистим підписом, що є цінністю й великою рідкістю. Його листування з тогочасним міністром пошти Франції щодо затвердження пробної серії відбитків марок «Mercure» (1938-1939) (див. Рис.2.) номіналом від 1 до 45 сантимів зумовлює рідкісність і дефіцитність продукції пошти Франції, які стосуються його періоду правління (1938-1940).

Один з ексклюзивних випадків, коли політик (у багатьох спеціалізованих філателістичних гаджетах, що обґрунтовано історичними довідниками пошти Франції) згадується як ключова політична фігура «La Poste». На світлині розміщено чотири відбитки з так званих «Проб Даладьє» [8], [18].

Марка 3.1, 3.1.1, 3.1.2: «Муссоліні і Гітлер», «UDSDB», «Uniba 100» (до § 9 «Італія»; Б.Муссоліні – П. ВІ 10, с.97-104). *Мета: розвиток критичної думки, дослідницьких навичок з питання: «Б.Муссоліні і його внесок у спадок сучасної освіти».*

Постать Б.Муссоліні і його діяльність описано на майже 15 сторінках підручнкика зі ВІ [11, с.97-104]. Але неоднозначість постаті з огляду сьогодення варта досліджень і критичної й, де в чому, неочікуваної уваги. З огляду на розвиток культури й освіти Європи XX-XXI століть, постать є занадто значущою. Отже, для розвитку критичної думки і логічного мислення варто поставити учням *запитання: «Як ви думаєте, чи вплинув ідеологічний спадок саме*

постаті Б.Мусоліні на подальший розвиток тоталітарного культу особи Сталіна як довоєнної, так і повоєнної Східної Європи?». Також до згаданої теми можливі завдання для самостійного опрацювання, на кшталт: «*Університет Барі (м.Барі, Італія) як спадок освітньої політики Б.Мусоліні, і його історія»(спростувати або обґрунтувати)*. Що особливо актуально для здобувачів освіти випускних класів, які вже стають на шлях профорієнтаційної діяльності й готуються до подальшого розвитку обраних дисциплін і напрямків.

Рис.2. Філателістичні матеріали до *§ 9 «Італія»;* (Марка «UNIVERSITA` DEGLI STUDI DI BARI» Друк: I.P.Z.S. ROMA, 2001, Худож.: A.CIABURRO INC., 0,41 €, 30х40 мм, наклад 3 500 00, гребінець відступ – 14х13¼, халькографія, аркуші по **50** шт.**; Італійська поштова марка 1941, «Два народи одна війна», ліворуч - Гітлер, праворуч – Муссоліні; поштова марка і художній конверт Італії, 2025, до 100-річчя заснування університету, спецпогашення 15.1.2025, BARI 1, ротогравюрний друк, папір: самоклеючий, білийнейтрального покриття з оптичним відбілювачем, клей акриловий сухий, папір:40х30 мм, друк:40х28 мм, калькування: 46Х37 мм, перфорація: 11 шт, висікання аркуші по 45 копій плюс відтворення монохромного логотипу MIMIT на кромці, номінал «B», наклад 250 020, Серія: «Досконалість італійської культурної спадщини»** [8; 9; 10].

Адже відомо, що університет в м.Барі засновано 1925 р., як «Адріатичний університет імені Беніто Муссоліні». Університет починав свою діяльність, пов'язану з медичною (фармацевтична школа, школа акушерок), згодом до нього доєдналися відділення права, економіки і торгівлі, які існували як королівські школи з 1882 р. У заснуванні закладу «Великий Дуче» мав безпозередню участь. Дані матеріали могли би також стати темою роботи МАН, або ж додатковими видами роботи у вивченні ВІ.

Марка 3.2. Художній маркований конверт «І. Сікорський» (до § 25, Т.2. Технічний прогрес; П. 10, с.246).

Тезисно зауважимо, що у виданнях Укрпошти є варті уваги учнів ліцею серії і художні конверти, за якими також могли би бути підготовлені творчі і дослідницькі роботи (здобувачів освіти профільного ліцею). Зокрема це конверт до річниці І.Сікорського, біографія якого є досить інформативною для досліджень.

Рис.3. ХМК «Ігор Сікорський (1889-1972) авіаконструктор українського походження, творець багатомоторних літаків та гелікоптерів». Друк: АТ «Укрпошта», ПК «Україна». Зам. 19-3444, 25.07.2019. Тираж 390 000 прим. [15].

Також до тем базових підручників наявні інформативні й ілюстративні маркові видання зарубіжної й української філателії, які також могли би слугувати додатковими дидактичними матеріалами, як для використання на оф- і он-лайн заняттях, так і в самостійних навчально-дослідницьких творчих роботах ліцеїстів. Зокрема це наступні поштові блоки 4, 5. Які подамо для унаочнення, до відповідних тем.

Марка 4. Поштовий блок «Сальвадор Далі» до §26. Нові напрями в мистецтві (*Полянський П., 10 кл., с.250-255; 2. Живопис. Особистості С.Далі (1904-1989, Іспанія) (с.251)*.

Рис. 4. Поштові блоки ювілейні «Сальвадо Далі», Республіка Джибуті, повнокольорові, 2024, (передній і задній плани). 4 Художні марки з картинами С.Далі, Ліберія, 2024, (посередині, другий план) [8].

Марка 5. Поштовий блок до 100 річчя олімпійського руху у Києві. До §26. Нові напрями в мистецтві. 5. Олімпійський рух *(Полянський П. ВІ, 10 кл., с.250-255)* [11].

Рис. 5. Поштовий блок «100 років. Перша російська Олімпіада. Київ, 1913» присвята першій масштабній спортивної події в Києві. Номер за каталогом: Блок № 110, марка № 129. Введення в обіг: 25.05.2013 р., Худож. Дизайну – Володимир Жданов. Блок: 95х73 мм., марка: 40,02х27,84 мм. Рамкова, зубцівка 11 1\2. Поліграфкомбінат «Україна». Тираж 66 000 прим. / примірник з колекції автора передано філателісту іншої країни/ [7; 8].

Як зазначено, у підручнику ***(с. 253)***, наприкінці XIX ст. відродився олімпійський рух, але українці не брали у ньому участі до середини XX ст. І хоч офіційні олімпійські ігри в зарубіжних країнах проводились, Київ також жив олімпійським життям, як свідчить філателістичний випуск Укрпошти 2013 року (див. рис.5). Аналіз марки й інформації, отриманій під час її дослідження, свідчить, що Київ (як центр 9 тогочасних губерній) був центром олімпійського руху. Попри те, що офіційно міжнародні олімпіади у тогочасній Україні не фіксувались, це є важливою історичною подією приналежності України до важливих спортивних подій і олімпійського руху. Можлива тематична факультативна або гурткова дискусія щодо даної марки і теми. Також цілком можливо до використання даного матеріалу у написанні учнівських наукових тез, як з історії України, так і з фізичної культури й спорту.

Марка 6 : «І буде весна» (Марочний блок, 2023), до § 21 «Агресія Росії проти України (2014). Російсько-українська війна». *Підручн.:* [12]*, с.212-224.*

Теми, які описують військові події в Україні 2014-2024 рр. можуть бути проілюстровані вибірковою філателістичною продукцією Укрпошти.

Рис. 6. Поштовий блок (ліва частина) «І буде весна!». Вип. до 10 річчя спротиву, 4 марки. Автор худож. дизайну - Володимир Таран. Друк офсет. Повнокольоровий. Формат блоку 145х100 мм. Номінали : 2хU + 2XF (літерні номінали) Поліграфкомбінат «Україна». Наклад 250 000 пр. Вип.23.02.2024, марки 40,02х29,58; 29,58х40,02 /права частина блоку у колекції автора; ліва частина блоку додана до поштової кореспонденції до м.Барі (Італія), з нагоди ювілею Університету імені Альдо Моро (погашення м.Чернігів, Укрпошта, липень-серпень (дата на чеках відправлень), ч\б штрихкодом-наліпкою на конверті рекомендованого листа, на яку було надано електронну відповідь).

Інформативний поштовий блок складається з 4 марок зі знаковими фото російської агресії проти України (Харків, Крим, Бахмут, Азовсталь). Верхня марка ліворуч «Захоплення аеропорту «Бельбек» - світлина подій Криму 2014 р., відповідає подіям світлині (ліворуч) підручника ВІ на с.216 [12]. Ліва нижня марка «Воїн у променях сонця на «Азовсталі» є дзеркальним зображенням ілюстрації обгортки підручника. Блок для придбання на філателістичних сайтах, і т/м Розетці, на сьогодні пропонується й оцінюється від 144 до 751 грн. Обговорення подій, поданих у підручнику ВІ на с. 215-216 може доповнити маркований аркуш (8 марок) (див. Рис. 7.).

Марка 6.1. Маркований лист «Кримськотатарська вишивка – код народу. Автономна республіка Крим» *до § 21, Підручн. П. ВІ 11 [11].: с.215-216.*

Оскільки усі події, пов'язані із захопленням і окупацією Криму 2014 р. мали великі незгоди, як українцями так і корінним населенням півострова. Які і надалі мають суперечливе ставлення до окупаційної влади. Про це також свідчить і згадка переселенки з Криму (Альме Емірсале, підручник 12: с.217). З цієї нагоди Укрпоштою було оформлено поштовий випуск марок, присвячених кримськотатарській вишивці, як частині співдружності корінних народів України (окрім інших філателістичних знаків, що не увійшли до даних тез).

Рис. 7. Лист «Кримськотатарська вишивка – код народу. Автономна республіка Крим» (Національний музей декоративного мистецтва України). (зам. 24-3236. 19.04.2024. ПК «Україна») Друк офсет. Повнокольоровий. Поліграфкомбінат «Укаїна». Наклад .0, 000 пр. /марка у колекції автора/Джерела*:сайти Укрпошти,* [7].

Близько 40 000 тоді виїхало з Криму не погоджуючись приймати громадянство. Але ж своє культурне коріння і традицію вони пов'язують з територією й культурними звичаями і мовою. За українську мову також багато переселенців вступались як за культурний спадок саме України. Тому ООН і міжнародні організації, на той час, засудили агресію і запровадження багатьма країнами санкцій проти країни-агресора мали лише юридичний, декларативний характер. Але як змінилась картина за майже 10 років потому свідчить наступний поштовий марковий блок, який варто застосовувати для відповідних тем і занять з ВІ (див. наступну фотосвітлину).

Марка (поштовий блок) 7.1. «Зброя перемоги. Світ з Україною (2023)» *До § 21 (реконструкція, до теми «Антипутінська коаліція») с.220, 11 кл.)(марка в колекції автора, пошкодження з причини прилипання до поштової вітрини, пошт. відділення м. Чернігова, триває «текстова реставрація»)*

Дослідження поштового блоку «Зброя перемоги. Світ з Україною», містить інформативні матеріали, які свідчать про конкретну допомогу українським військовим (ЗСУ) у захисті наших кордонів. Якщо вище, (на с.217, підручника 11) зазначалось що світ ще підтримував лише словесно (санкціями) і спостереженнями чи сприяннями домовленістю дипломатичним шляхом, то у 2022/2023 р.р. вже були надані реальні засоби підтримки, про що свідчить даний блок марок.

«Зброя перемоги. Світ з Україною», худож. блок (29.09.2023). 134х110мм, багатоколірн., марки: 38,28х33,06 мм. (Наклад:160 000) номінал: (F+2)х6

«Challenger 2» (Танк, Велика Британія, CR2) лівий верхній куточок; «Leopard 2» (танк, Німеччина) правий верхній куточок; «M2 Bradley» (БМП, США) права нижня марка; «CAESAR (Camion Equire d`un System d`ARtillerie)» (САУ, Франція) центральна нижня марка; «Patriot» (ЗРК, США) ліва нижня марка. Верхня центральна марка символізує співдружність різних країн з Україною, головну ідею маркового аркуша «Світ з Україною», і, на відміну від початку спротиву, вже говорить про вимушену реальну підтримку для створення можливості досягти перемоги над країною-агресором. Усі марки однакового літерного номіналу – «F»+2 перфорація – зубчаста/.

Важливим інформативним контекстом є символи країн солідарних з Україною (прапори дружніх держав світу, див. світлину). Ця продукція Укрпошти, та подібна друкована філателістична продукція вже має бути новими параграфами, додатками до вказаних тем щодо підтримки країн світу. Оскільки Мир є основною запорукою успішної історії розвитку культури й освіти, оглядово, дещо поверхово, для узагальнення тез, подамо деякі світлини для розвитку критичної думки, аналізу і вміння будувати конструктивні узагальнення здобувачами ліцейної освіти, а також для перспективних розробок творчих уроків і інших занять, сучасних вчителів ВІ.

Марки (і поштові блоки) 7.2-7.7. Серій з Міжнародної дипломатії та історичних подій «Самміт Великої Сімки (G7)…» *(До узагальнень розділу V і перспективної роботи) (До подій світового рівня з питань безпеки (за участю українських делегацій, президента України).*

Поштовий сувенірний блок «Самміт G7 Хірошіма». MNH/ VFHRF Марка номіналом 1100 FD республіка Джибуті, 2023 р. 29.09.2023, і Блок з 4 марками [8] (Див.світлини з Ф.Кісідо, Д.Байденом й іншими) випущено країною, яка не входить до великої сімки - республікою Джибуті приватними підприємцями (вважаються сувенірними). Вони несуть інформативну функцію про зустрічі великих країн-лідерів, які належать до історичної співдружності «G7» інформацію про яку варто було би додати у підручники ВІ. Адже це і може бути творчими завданнями для самостійної роботи за підсумками Розділу V (для 11-х кл).

Тут зазначимо, що це неформальний міжнародний форум найрозвиненіжих країн світу (США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Канада), у минулому G6 (група шести) і G8 у складі з росією 1997-2014 (група восьми), після анексії Криму - без росії. Безпекова дипломатична співдружність була утворена у 1975 році. Постійного офісу не має, головування щороку переходить між країнами учасницями щорічно. Форум продовжує свою діяльність у сфері глобальних економічних, безпекових та політичних проблем, спільно координуючи політику.

Офіційні Марки (пошти Японії) мають іншу символіку, яка презентує символи миру, чистої природи і автентичної культури (див. світлину маркового аркуша «G7 HIROSHIMA SAMMIT, G7 2023» з 10 марок 5х2) що відповідає основній ідеї самміту з ядерної безпеки майбутнього, як уроків історії. Дані матеріали спонукають до критичного осмислення, рощвитку екологічного мислення, усвідомлення глобальних проблем, які викликаю не тільки війна. І тому попередження будь-якої ситуації з повторів ядерних катасроф є провідним завданням світових країн-лідерів.

Поштові марки (Німеччина, Італія, Японія, Швейцарія), видруковані тематичними випусками, присвячені важливим міжнародним заходам, які увійшли в світову історію. Ці марки, видруковані у різні роки, зазначають на важливості саммітів, як історичних подій, їх вагомості для світової політики й безпеки. І кожна марка і поштвоий блок цієї серії акцентують увагу на країнах-лідерах (головуючих під час проведення презентованих саммітів) які почергово проводять форум на території однієї з країн Великої сімки.

Роль України у саммітах «Великої сімки (G7)» останніх чотирьох років переважно одна й та сама, - звертання по допомогу і підтримку до світових країн-лідерів у протистоянні агресії вигнаної з «G7» країни. Так, на самміті «G7» (Німеччина) 2022 року (поштова марка «G7 GERMANY 2022 G-7 PRASIDENTSCHAFT DEUTSCHLAND 2022 | €, номіналом 85 центів; Дизайнер Томас Серре, двокольорова синьо-біла; наклад 3 млн.; Доступ у Deutsche Post з 23.06.22) президент України В.Зеленський звернувся до країн лідерів з проханням зробити наступні кроки які прикорять настання миру формулою «Нова сила, нова міцність, нова дипломатія» (на записах дж.Ютуб).

Саміт відбувся з 26 по 28 червня 2022 р (Ельмау, Баварія), під головуванням Німеччини. На самміті було важливо зазначити на тому, як війна в Україні та інші зміни впливають на країни глобального Півдня. Тому на саміт окрім великої сімки були запроршені й інші країни (Індонезія, Індія, Південна Африка, Сенегал та Аргентина)) [13]. За даними гаджет-серверів (офіційних й міжнародних інформативних) теперішній президент України впродовж 2022-2025 рр. особисто брав участь і відвідував усі самміти Великої сімки (особисто, або он-лайн-участю), хоча Укрпошта не випускала марки присвяченій цій темі. В Україні існує лише спеціальна служба, пов'язана з цією діяльністю (***).

Ще одна поштова марка міжнародної філателії (пошта Італії) була випущена з нагоди ознаменування великої історичної події зустрічі лідерів на Саміті G7 в Апулії, із символом оливкового дерева *(світлина з Міністром бізнесу та справ Італії Адольфо Урсо на презентації марки, присвяченій головуванню Італії у великій сімці, Мімі)* [9б].

Поштовий блок «Саміт з питань миру в Україні» (Швейцарія, 15-16 червня 2024 р.,; друкарня Сьєрра-Леоне (1961 – дотепер) багатоколірна, VF/XF, Тонка, дуже тонка) Три марки номіналом 40 Le.) *[16] Джерела: [13], [9б],* також висвітлює події одного з останніх

саммітів, де Віце-президент Камала Гарріс і президент України В. Зеленський мали дипломатичні розмови.

Так, уявлення учнів 11 класів про Міжнародні відносини в світі, і про роль і місце України у сучасній історії можуть поглибити світлини згаданих тематичних філателістичних знаків.

Важливі події історії, представлені у згаданих світлинах «G7», скорше, мають бути у підручниках зі ВІ ніж у філателії. Можливо у інших країнах вони вже розміщені у підручниках історії їхніх країн. Що також могло би стати науковим дослідженням.

Говорити про глобальний розвиток і майбутнє без згадки семиповерхового Музею майбутнього у Дубаї, вважаємо некоректним. Що варто також або виносити на окремий розгляд, або додавати у теми про культуру, мистецтво й науку XXI століття. Але офіційна поштова марка з будівлею Музею на даний час у відкритому доступі не значиться (тільки у закритому).

Перспективи подальших досліджень. Представлена філателістична продукція (друковані ХМК, КОМ, КПД маркові аркуші, окремі марки) відбиралась з урахуванням сенсового навантаження, інформативності і якості світлин. Логіка і послідовність подання даної дидактичної наочності обумовлена послідовністю матеріалів і тем у згаданих вище підручниках, з дотриманням хронології подій. Але це не є вичерпним дослідженням філателістичної продукції в якості дидактичних матеріалів у ході вивчення історії (ВІ й ІУ) у ліцейному середовищі. Є багато інших філателістичних знаків, які могли би послугувати додатковим стимулом до зацікавлення активності здобувачів освіти, які потрібно уважно підбирати, користуючись офіційними сайтами у просторі гаджетів.

Додаткові матеріали й інформативну філателістичну продукцію варто застосовувати для факультативних дискусій на кшталт: «Б.Муссоліні і його вплив на розвиток освіти Італії: ідея, ідеологія, сучасна спадщина (на зразку історії університету м. Барі)», «Б.Муссоліні і українські політичні сили тридцятих - сорокових років» і т.д. До тем з державотворення й створення УНР, сучасній символіці можливі варіанти написання наукових тез, або дослідницьких робіт МАН. Наприклад, на тему «Тризуб у філателії», або «Дипломатичні відносини України з країнами Заходу в українській і європейській філателії», «Українська історія у філателії світу», «Дип. Відносини України з США і Японією в українській і світовій філателії» та інші. В умовах затяжних тривог здобувачі освіти вимушені більше перебувати в обмеженому просторі, що за допомогою гаджетів може створювати умови для додаткового розвитку ерудиції осіб старшого шкільного віку.

Висновки. Напередодні Дня Європи (9 травня) варто зазначити, що світогляд і життєві позиції як учнівської і студентської молоді, так і дорослого населення сучасної України зазнали якщо не фрагментарних, то забагато чи просто великих змін, особливо ті сім'ї і люди, які мешкали або ще й зараз мешкають у місцях окупації, активних і напівактивних бойових дій. Людські цінності і очікування від колись «братського» народу тепер сприймаються в контексті пережитих або почутих чи побачених реальних дій «народу»-сусіда. Те, що дається батьками і іншими соціальними чинниками педагогічного виховного впливу на формування особистості і її світогляду, тепер, доповнюється вже не вигаданою «ідеологічною цензурою КДБ» історією радянських підручників, а реальними подіями останніх років. Тому ВІ є важливим предметом, який окрім фактологічного матеріалу, минулих і теперішніх дат, цілком доречно доповнювати вибраним педагогом філателістичним матеріалом до деяких тем, які дозволяють переосмислювати минуле, вчитись критично мислити, аналізувати й усвідомлювати відносини між країнами світу, місцем і роллю України у теперішніх подіях Світової історії. Це ґрунтовно доповнює філателістична продукція до згаданих тем.

Згадуючи § 26 [11, с.250-…] і зміст п. «нові напрямки мистецтва», зазначимо що культура європейських країн зумовлена, в першу чергу – тисячолітніми традиціями, і вдругу – історією політичних змін. Але є класичні цінності, які живуть віками (Див. світлину-поштовий блок Укрпошти, присвячений Умберто Еко)[17].

Тож насмілимося філософськи зауважити «білим міжряддям» європейського митця, яке просякнуте духом нашщого сьогодення, істини і вічної науки. Отже, народ (як говорить талант пана Умберто) – це лише показова вигадка. Аби побачити яскравий приклад якісного популізму, нам більше не потрібна П'яцца Венеція чи Нюрнберзький стадіон(*). У нашому майбутньому вимальовується *якісний популізм на ТБ чи в інтернеті,* коли емоційну реакцію обраної групи громадян видають за «голос народу» [2, с.106-107].

І, наприкінці, (довіряючи україномовному варіанту перекладу(!) знову зазначимо на цитаті з видання талановитої Європи для перспективних можливостей вільного розвитку, філософської і критичної думки ліцеїстів,

студентів, і кожного зацікавленого читача, який критично мислить у воєнне сьогодення:

«… Знову процитую Рузвельта: «Наважуся заявити, що, якщо американська демократія припинить розвиватись як жива сила, намагаючись удень і вночі покращувати мирними засобами умови життя наших громадян, у нашій країні нарощуватиме сили фашизм» (4 листопада/с.118/ 1938 р.) Свобода й визволення – це завдання, яке ніколи не вичерпається. Отже, нехай таким стане наш девіз: «Не забувайте».

Дозвольте закінчити рядками вірша Франко Фортіні:

«На мостовім парапеті-
Голови повішених.
У водах струмка –
Слина повішених /с.119/

На ринковій бруківці –
Нігті розстріляних.
На сіні у лузі –
Зуби розстріляних.

Вгризатися в повітря,
вгризатися в каміння,
Наша плоть
Більше не людська. /с.120/

Вгризатися в повітря,
вгризатися в каміння,
Серце наше більше не людське.

Ми побачили її в очах полеглих,
Волю, яку принесемо на землю.
У кулаках своїх
стискали її полеглі,
Справедливість,
що втілиться в життя/121/»
[2, с.118-121].

Список використаних джерел

1. Алатиренко М.А. Щодо розвитку сучасної парадигми історії освіти (тезисна рецензія на «навчальний посібник» з історії України, рекомендований МОНУ для студентів ЗВО / М.А.Алатиренко / *Трансформація українських наукових парадигм упродовж XX-XXI ст.:* Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, приуроченої 100-річчю заснування НАН України (м. Тернопіль, Україна, 14 листопада 2018 року) / Редколегія: О.М.Петровський, І.М.Вітенко, A.Janowski, В.С.Мисик, Ф.І.Полянській, М.А.Мартинів, Т.О.Сергуніна // Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти. – Тернопіль: ТОКІППО, 2018. Вип. 10. – С. 8-11.
2. Еко У. Вічний фашизм / © Umberto Eco, FASCISMO ETERNO, La nave di Teseo editore, Milano, 2024; Умберто Еко; © Переклад з італійської – Ю.Григоренко, 2024; © худож.-оформлювач О.А.Гугалова-Мєшкова, 2024; © Видавництво «Фоліо», марка серії, 2024. 122 с.
3. Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття): ілюстрована хрестоматія (для студентів усіх спеціальностей денної та заочної форми навчання Маріупольського державного університету). Навчальне видання. За загальн.ред. проф. Ю.С. Сабадаш. Упорядники: к.з мистецтвознавства, доцент Г.І.Багатченко, к.культурології, доцент Л. Г.Дабло та інші. Київ. Вид-во Ліра-К, 2020. 322 с.
4. Педагоги і педагогіка у філателії (на основі історико-педагогічних ідей рукопису С.Русової). Алатиренко М.А.; Панель ІІ «Аспекти розвитку українського соціуму як суб'єкта міжнародної спільноти» // Порядок роботи (програмка) *VII Міжнародної міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції «Культура, наука, освіта: смисложиттєві цінності в сучасних умовах» (25-27 березня 2026 року), в межах XVII Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2026»,* Київ, 2026. С.11.
5. Потильчак О., Іщенко Ж., Плужник О. Філателія на уроці: використання поштових марок під час вивчення інтегрованого курсу історії в 6 класі загальноосвітньої школи. *Світ Кліо. № 4 (3-4), 2021*, С. 84-111.
6. Пиріг Л. Українська наука у дзеркалі філателії. Українці в науці та освіті XIX сторіччя. *Рубрика: Україна: ad fonts; журнал Світогляд №1, 2011*. С.71 – 80.
7. Філателістична колекція автора М.А. Алатиренко (хронологічні межі:1988-2026; приватна).
8. Спеціальні філателістичні сайти зарубіжних країн (Франції, Італії, гаджети Дубаї та ін., при повторному зверненні які не надають доступу для копіювання лінків і не надають права повторного входу) (дати звернення: 22.03.2026 -13.04.2026).
9. Ювілейна філателістична продукція до річниць університету в м. Барі (презентація) (Італія) (маркування і спецпогашення) // Спеціальні філател. новини, філателія в реальному часі (італійською мовою) URL: ttps://www.vaccarinews.it/news/ L__Universit__degli_studi_a_Bari/37673; б) https://www.agenzianova.com/corporate/ (дати звернення: 27.03.2026-13.04.2026).
10. Еко У.Вічний Фашизм. Умберто Еко про характерні риси ідеології 22.02.2016 _ Умберто Еко // Українська правда. Історична правда. URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2016/02/22/148958/view_print (дати звернення: 01.04.2026; 13.04.2026)
11. Полянський П. Всесвітні історія (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн.освіти / Павло Полянський. К. Вид-во «Грамота», 2018, 256 с.
12. Полянський П. Всесвітні історія (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн.освіти/ Павло Полянський. К. Вид-во «Грамота», 2024. 272 с.
13. Презентація спеціальної поштової марки G7 «Глобальна солідарність має першорядне значення». Середа, 15 червня 2022 року (сайт німецькою мовою) URL: https://www.g7germany.de/g7-en/current-information/special-postage-stamp-g7-2022-2053362#:~:text=The%20special%20postage%20stamp%20features%20the%20logo,the%20motto%20%E2%80%9CProgress%20towards%20an%20equitable%20world%E2%80%9D (дата звернення: 09.04.2026; 13.04.2026)
14. Нецька Л., Турчик В. Презентація знаків філателії із зображенням будівель національних університетів і бібліотек як місць становлення історичних архівів, архівної науки та освіти в Україні // *Огляд джерел і документальні нариси*, 2024. С. 156 – 172.
15. КОМ «*Ігор Сікорський 1889-1972*» чистий // URL: violity.com (дати звернення: 01.04.2026; 13.04.2026).

16. Summit on Peace in Ukraine Volodymyr Zelenskyy MNH Stamps 2024 Sierra Leone M/S // URL: https://www.ebay.com/itm/22682(дати звернення: 09.04.2026;13.04.2026)
17. Україна 2023, Світова література, Умберто Еко «*Ім'я троянди*», аркуш 6 v // URL: https://www.ebay.com/itm/29699 (дати звернення: 01.04.2026;13.04.2026)
18. Un timbre: Mercure. Les epreuves de Daladier (французькою мовою) URL: https://www.timbre-mercure.fr/les-epreuves-de-daladier/ (дати звернення: 05/04/2026; timbre-a.briand.fr/10/04/2026/ 13.04.2026).

БАБКОВА О. О.,
доцент кафедри STEM-освіти та цифрових технологій,
Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент,
babkova.o.o@zoippo.net.ua

ПРОЄКТУВАННЯ УРОКУ БІОЛОГІЇ НА ЗАСАДАХ ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ В ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасні трансформації освітньої системи України, зумовлені впровадженням концепції Нової української школи та вимогами Державного стандарту базової середньої освіти, актуалізують необхідність переходу до компетентнісно орієнтованого навчання. Одним із ключових напрямів є формування в учнів здатності до наукового пізнання, що передбачає розвиток умінь спостерігати, аналізувати, висувати гіпотези, здійснювати дослідження та інтерпретувати отримані результати.

У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідницьке навчання як педагогічна технологія, за якою учні формують новий досвід у процесі самостійної діяльності [1].

В умовах дистанційного та змішаного навчання ця технологія набуває нового змісту, оскільки передбачає використання цифрових інструментів і нових підходів до організації освітнього процесу.

Організація уроку на засадах дослідницького навчання передбачає дотримання певної логічної структури. Однією з ефективних моделей є базовий цикл дослідження Go-Lab (міжнародної віртуальної лабораторії), який включає такі етапи:

- орієнтація – створення мотиваційного середовища, актуалізація попередніх знань, постановка проблеми;
- концептуалізація – формулювання дослідницьких питань і гіпотез;
- дослідження – організація діяльності учнів, спрямованої на пошук відповіді (експеримент, спостереження, аналіз інформації);
- висновок – узагальнення результатів, співвіднесення їх із гіпотезою;
- обговорення – рефлексія, оцінювання результатів і процесу діяльності [2].

Зазначена структура є універсальною та може бути адаптована до різних форматів організації навчання.

Як приклад реалізації цієї моделі розглянемо розробку уроку біології у 10 класі на тему: «Спадкові хвороби і вади людини, хвороби людини зі спадковою схильністю, їхні причини» (Табл.).

Таблиця

Тема уроку: «Спадкові хвороби і вади людини, хвороби людини зі спадковою схильністю, їхні причини»

Етап базового циклу дослідження Go-Lab	Зміст навчальної діяльності	Цифровий інструмент	Педагогічний ефект цифрового інструменту
Орієнтація	Прийом «Реальна ситуація» У родині: у дідуся – цукровий діабет у матері – гіпертонія у дитини – поки що відсутні симптоми Питання до класу: Чи захворіє дитина в майбутньому? Що більше впливає на розвиток хвороби?	Mentimeter Padlet Kahoot! Quizizz Google Forms	одразу видно різні думки, створюється проблемність збір гіпотез ще до їх формального формулювання емоційне включення менше стресу, більше розуміння формування когнітивного конфлікту
Концептуалізація	Робота в групах (3–4 учні) Кожна група формулює дослідницьке питання, наприклад: Чому не всі хворіють? Які хвороби спадкові? Чи можна запобігти? А також гіпотези, наприклад: «Якщо хвороба генетична, то вона завжди проявляється» «Спосіб життя може впливати на прояв спадкових хвороб» Учні фіксують гіпотези на онлайн-дошці.	Padlet Google Docs Miro Mentimeter	візуалізація гіпотез структурування роботи в групах візуалізація ідей швидкий збір гіпотез, ідей

Дослідження	**Група 1: «Спадкові хвороби»** Завдання: проаналізувати приклади (гемофілія, дальтонізм, муковісцидоз); визначити: причину (мутація гена/хромосоми) тип успадкування **Група 2: «Хвороби зі спадковою схильністю»** Приклади: цукровий діабет гіпертонія ожиріння Завдання: визначити роль: генетики, середовища (харчування, стрес) Група 3: «Порівняння» Завдання: створити порівняльну таблицю спадкових хвороб і хвороб зі схильністю за ознаками: причини, прояв, вплив середовища.	Google Docs Google Sheets	створення продукту усіма учнями одночасно формування навички структурування
Висновок	Кожна група: презентує результати повертаючись до гіпотез. Учні визначають: які гіпотези підтвердились, а які – ні. Разом з учителем формулюють узагальнений висновок.	Padlet Mentimeter Canva або Slides	перевірка гіпотез узагальнення формування фінального висновку
Обговорення та рефлексія	Учням пропонуються до обговорення міні-дані: 70% людей із генетичною схильністю до діабету не хворіють при здоровому способі життя. Учитель ставить дискусійне питання «Чи несе людина відповідальність за своє здоров'я, якщо має генетичну схильність?»	Обговорення в Zoom / класі Flinga	формування включеності в навчання, навичок співпраці візуалізація думок

На початковому етапі використовується прийом «реальна ситуація». Учням пропонується проаналізувати приклад: у родині наявні випадки цукрового діабету та гіпертонії, тоді як у дитини симптоми відсутні. Це дозволяє поставити проблемне питання: чи захворіє дитина в майбутньому та які чинники визначають розвиток хвороби.

Використання цифрових інструментів (Mentimeter, Padlet, Kahoot!, Quizizz, Google Forms) забезпечує швидкий збір думок учнів, створення проблемної ситуації, емоційне залучення та формування когнітивного конфлікту.

На етапі концептуалізації учні працюють у малих групах (3–4 особи), формулюють дослідницькі питання та висувають гіпотези щодо причин виникнення захворювань. Гіпотези фіксуються на онлайн-дошці (Padlet, Miro) або в спільних документах (Google Docs), що сприяє їх візуалізації, структуруванню та колективному обговоренню.

Під час дослідження здобувачі освіти виконують групові дослідницькі завдання:

- аналізують приклади спадкових хвороб (гемофілія, дальтонізм, муковісцидоз);
- визначають роль генетичних і середовищних факторів у розвитку хвороб зі спадковою схильністю;
- здійснюють порівняльний аналіз.

Результати оформлюються у вигляді спільних таблиць і документів (Google Docs, Google Sheets), що сприяє формуванню навичок аналізу, систематизації інформації та співпраці.

На етапі формування висновку учні презентують результати своєї роботи, співвідносять їх із висунутими гіпотезами та визначають ступінь їх підтвердження. Спільно з учителем формулюється узагальнений висновок.

Використання цифрових інструментів (Padlet, Mentimeter, Canva, Google Slides) сприяє узагальненню результатів, перевірці гіпотез і візуалізації отриманих знань.

Обговорення організовується за допомогою цифрових інструментів (Zoom, Flinga), що забезпечує залучення всіх учнів до проблемної дискусії.

Запропонована модель уроку демонструє ефективність інтеграції дослідницького навчання та цифрового освітнього середовища у формуванні предметних і ключових компетентностей учнів. Зокрема, вона сприяє розвитку

критичного мислення, дослідницьких умінь, навичок співпраці та відповідального ставлення до власного здоров'я.

Практична значущість роботи полягає в можливості використання цієї моделі вчителями біології в умовах очного, дистанційного та змішаного навчання.

Наукова новизна полягає в адаптації моделі Go-Lab до викладання теми про спадкові захворювання із застосуванням сучасних цифрових інструментів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням впливу дослідницького навчання в цифровому середовищі на формування здоров'язбережувальної компетентності учнів.

Список використаних джерел

1. Бабкова О.О. Проєктування уроку біології за сценарієм дослідницького навчання в умовах очної, дистанційної і змішаної освіти / О.О. Бабкова // Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2020. – № 5 (184). – С. 62-66.

2. Воротникова І.П. Використання додатків Co-Lab для організації дослідження в умовах електронної співпраці вчителів та учнів. URL: https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/225 (дата звернення 14.04.2026).

БАГМУТ І. В.,
професор кафедри іноземних мов,
Воєнна академія імені Євгенія Березняка,
кандидат філологічних наук, доцент
i_bagmut@ukr.net

ДОВІДНИК В ЕПОХУ ШІ: ПОЗБУТИСЯ НЕ МОЖНА ЗАЛИШИТИ

Поява великих мовних моделей та активне використання їх із грудня 2022 року в академічному середовищі спричинили перегляд традиційних підходів до освітнього процесу. Миттєвий пошук потрібної інформації за допомогою ШІ-інструментів конкурує з використанням традиційних наукових і навчальних джерел. Особливо це актуально, коли йдеться про довідкову літературу.

Окреслимо нормативну базу та потребу використання традиційної довідкової літератури в освітньому процесі, зокрема, лінгвістичних довідників.

Чинні нормативні документи [1; 2] визначають довідник як «довідкове видання прикладного характеру, побудоване в систематичному порядку чи за абеткою назв статей, призначене для швидкого пошуку певних відомостей» [1, с. 15]. Залежно від потреб та галузі використання розрізняють різні види довідників, а також у стандарті зазначено, що поряд із друкованим, довідкові видання можуть бути в електронному форматі [2, с. 3].

Серед вимог до змісту і оформлення навчальної та навчально-методичної літератури [3] окремо наголошено на наявності у ній відповідного довідкового апарату, до якого належать і довідники, щоб видання мало високий науково-методичний рівень. Тексти лекцій, різні завдання, підготовка до форм контролю мають містити поряд із нормативною ще й довідкову літературу, яка допомагає впорядкувати отримані під час навчання знання. У лінгвістиці це інформація про особливості мови, систему мовних одиниць, лексику, комунікативні моделі, терміни, поняття тощо.

У «Ліцензійних умовах провадження освітньої діяльності» [4] зазначено, що навчально-методичне забезпечення освітнього процесу на усіх його рівнях має передбачати наявність бібліотечного фонду закладу освіту, що має містити довідкову літературу, а інформаційне забезпечення за спеціальністю (Додатки 32, 39, 46) полягає й у забезпеченні довідковою літературою. Пункт 38 ліцензійних умов зараховує створений науково-педагогічним працівником довідник до досягнень професійної діяльності.

Про довідник як результат діяльності викладача йдеться у законі «Про наукову та науково-технічну діяльність» [5]. Згідно з пунктом 18 статті 1 цього закону серед наукових видань міститься згадка про науковий довідник як результат праці, що пройшов усі належні процедури (рецензування, затвердження до друку різними радами закладу вищої освіти, редакційно-видавниче опрацювання тощо).

Як бачимо, чинна нормативна база визнає право традиційного довідника на існування. Викладачі мають їх створювати, включати до навчальних і робочих програм, звітуватися результатом відповідно до ліцензійних умов тощо. Реалії ж сучасного освітнього процесу такі, що студенти неохоче опрацьовують друковані видання (навіть їх електронні версії) і надають перевагу миттєвій інформації, створеній ШІ-інструментами. Тож чи не є нині довідник виданням лише для звіту викладача?

У процесі створення довідкового продукту, а саме, лінгвістичного довідника з іноземної мови, нами було проведено опитування серед українців віком 18–65 років (серед яких ті, хто здобуває освіту, і ті, хто вже її мають) щодо інтересу до довідкової літератури на старті вивчення нової іноземної мови, що не належить до міжнародних. Узагальнені результати опитування, зібрані зі 100 опрацьованих анкет, засвідчили, що інтерес до подібного видання високий. Цінність такого видання опитувані вбачають у змозі в одному джерелі ознайомитись із правдивою та фаховою інформацією про певну іноземну мову: від місця серед інших мов світу до особливостей міжкультурної комунікації.

За всієї зручності в користуванні ШІ-інструментами у питанні пошуку інформації мусимо не знецінювати місце традиційних лінгвістичних довідників у навчальному процесі. Адже саме на текстах, створених людиною, продовжує вчитися ШІ. Етапи, які супроводжують процес створення якісного довідника, передбачають копіткий збір і відбір потрібної інформації, її перевірку та аналіз, створення зручної для людського мислення структури. Тож результатом є продукт, якому можна довіряти. Особливо важлива правдива інформація, коли йдеться про непоширені мови, де генеративні моделі ще дуже часто «помиляються», а отримана інформація достатньо сумнівна з академічного погляду.

Отже, враховуючи чинні нормативні документи та етап «навчання ШІ», можемо висновувати, що традиційний довідник не втрачає своєї актуальності в навчальному процесі й має бути наявним серед науково-методичного забезпечення. Безсумнівно, що сучасний довідник повинен мати електронну версію, але, щоб відповідати сучасним потребам здобувачів освіти, автор має прагнути до створення інтерактивного мультимедійного продукту на його основі, що потребуватиме й змін у чинних нормативах. Позбутися не можна – залишити.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 3017:2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. Чинний від 01.07.2016. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 38 с.
2. ДСТУ 7157:2010. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості. Чинний від 01.07.2010. Київ : Держспоживстан-т України, 2010. 14 с.
3. Загальні вимоги до змісту та оформлення навчальних посібників та навчально-методичної літератури: методичні рекомендації для викладачів на основі чинних нормативних документів. Житомир, 2014. 56 с.
4. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015, редакція від 24.03.2021 № 365 // LIGA360. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KP151187?an=14 (дата звернення: 04.03.2026).
5. Про наукову та науково-технічну діяльність: закон України № 848-VIII від 26.11.2015, редакція від 01.01.2026 // ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text (дата звернення: 04.03.2026).

БОДАСЮК Р. І.

здобувач третього рівня вищої освіти (PhD)
Західноукраїнський національний університет
спеціальність 011 – Освітні, педагогічні науки

МОРАЛЬНО-РЕЛІГІЙНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ

Морально-релігійне виховання учнів є важливою складовою формування особистості, що поєднує духовні, етичні та культурні цінності. У сучасних умовах суспільних трансформацій, кризових викликів та війни особливого значення набуває звернення до історичного досвіду організації виховного процесу, зокрема у регіонах із глибокими духовними традиціями, таких як Східна Галичина [1].

Історично Східна Галичина була важливим центром розвитку української освіти, де морально-релігійне виховання відігравало ключову роль у формуванні національної свідомості молоді. Освітній процес у школах поєднував навчання з християнськими моральними цінностями, що сприяло вихованню відповідальної, духовно зрілої особистості [2].

Значний вплив на розвиток морально-релігійного виховання мала діяльність Української греко-католицької церкви, яка виступала не лише релігійною, але й освітньо-культурною інституцією. Виховання учнів здійснювалося на засадах християнської етики, любові до ближнього, відповідальності, працьовитості та служіння суспільству [3].

У педагогічній практиці Східної Галичини використовувалися різноманітні форми морального виховання: уроки релігії, позакласна діяльність, участь у громадських та церковних заходах. Важливу роль відігравали вчителі як носії морального авторитету, які формували не лише знання, але й світогляд учнів [4].

Сучасні освітні практики в Україні дедалі частіше звертаються до цього історичного досвіду, адаптуючи його до умов світської освіти. Впровадження курсів духовно-морального спрямування, інтеграція етичних компонентів у навчальні дисципліни, розвиток виховних програм, спрямованих на формування цінностей, свідчать про актуальність морально-релігійного виховання у сучасній школі [1].

Водночас сучасна освіта функціонує в умовах плюралізму та секуляризації, що вимагає переосмислення традиційних підходів. Морально-релігійне виховання має базуватися на принципах толерантності, поваги до різних світоглядних позицій, дотримання прав людини та міжкультурного діалогу [5].

Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах війни, коли зростає потреба у формуванні стійкості, моральної відповідальності та духовної підтримки молоді. У цьому контексті історичний досвід Східної Галичини може слугувати важливим орієнтиром для розвитку сучасної виховної системи.

Отже, морально-релігійне виховання учнів у Східній Галичині має значний історичний потенціал, який може бути ефективно використаний у сучасних освітніх практиках. Поєднання традиційних духовних цінностей із сучасними педагогічними підходами сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості, здатної до відповідальної життєдіяльності в умовах сучасного світу.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці моделей інтеграції морально-релігійного виховання у сучасну освітню систему України з урахуванням європейського досвіду та національних традицій.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання. Київ, 2018.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Київ, 2019.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка. Київ, 2020.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. Київ, 2017.
5. Кремень В. Г. Філософія освіти. Київ, 2021.

ВОВК С. Б.,
учитель технологій, заступник директора з навчально-виховної роботи,
Ліцей №1 м.Хоростків Хоростківської міської ради Тернопільської області,
svovk78@gmail.com

ОСВІТНІ ІНТЕРЕСИ УЧНІВ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ВИБОРУ ПРОФІЛЮ НАВЧАННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ ЛІЦЕЇ

У сучасному освітньому дискурсі, що формується під впливом трансформаційних процесів у системі загальної середньої освіти, питання усвідомленого та обґрунтованого вибору здобувачами освіти подальшої освітньої траєкторії набуває особливої актуальності та стає ключовим аспектом стратегічного розвитку освітніх закладів. Йдеться передусім про визначення профілю навчання в академічному ліцеї як складного процесу, що поєднує індивідуальні освітні інтереси, ціннісні орієнтації, первинні професійні наміри особистості, а також соціокультурні та ринкові фактори, що впливають на професійне самовизначення молоді.

Науковці підкреслюють, що освітній процес має будуватися з урахуванням індивідуальних особливостей, пізнавальних здібностей і мотиваційних характеристик учня, що забезпечує умови для його ефективної самореалізації та гармонійного розвитку особистості [3]. Водночас профільне навчання розглядається як ефективний механізм диференціації освіти, спрямований на задоволення пізнавальних запитів, професійних орієнтацій та соціальних потреб здобувачів освіти, що дозволяє формувати індивідуальні освітні траєкторії у межах загальноосвітнього простору [1].

З огляду на окреслені теоретико-методологічні засади та актуалізацію проблеми індивідуалізації освітніх траєкторій у контексті профілізації старшої школи, особливої значущості набуває системне та комплексне дослідження освітніх інтересів учнів як ключової детермінанти, що опосередковує процес вибору профілю навчання в академічному ліцеї, визначає пріоритети формування компетентностей та сприяє побудові оптимальної навчальної стратегії для кожного здобувача освіти.

З метою емпіричної верифікації зазначених положень та виявлення структурно-змістових характеристик освітніх запитів, ціннісних орієнтацій і початкових професійних намірів здобувачів освіти було спроєктовано та реалізовано моніторингове дослідження серед учнів 9 класу Ліцею № 1 м. Хоростків Хоростківської міської ради Тернопільської області. Участь у дослідженні взяли 30 здобувачів освіти, серед яких переважна більшість планує продовжити навчання в академічному ліцеї (25 осіб), що свідчить про високий рівень сформованої освітньої мотивації, усвідомлення важливості повної загальної середньої освіти та наявність сприятливих умов для професійного та особистісного розвитку.

Отримані дані свідчать, що аналітичний огляд предметних уподобань учнів виявив лідерство іноземної мови (19 осіб), що корелює з прагненням до розвитку комунікативної компетентності та глобальної інтеграції. Також відзначено інтерес до гуманітарних дисциплін (історія, українська мова та література). Водночас відносно низький рівень зацікавленості у природничо-математичних дисциплінах (математика – 3 респонденти, фізика – 3, хімія – 3) вказує на потребу модернізації методів викладання та активного використання інтерактивних, проєктних та STEM-технологій навчання, що дозволить стимулювати пізнавальну активність і формувати навички критичного мислення, необхідні для сучасного інформаційного суспільства.

Результати анкетування демонструють відносно рівномірний розподіл інтересів між різними напрямами навчання: STEM-напрям (9 учнів), суспільно-гуманітарний (7 учнів), мовно-літературний (7 учнів), при цьому 7 учнів ще не визначилися, що вказує на наявність невизначеності та підкреслює необхідність цілеспрямованої профорієнтаційної роботи в умовах академічного ліцею. Такий розподіл відображає різноплановість освітніх запитів та підтверджує, що учні формують свої освітні траєкторії під впливом особистих інтересів, соціального середовища та перспектив професійного самовизначення**.**

Виявлена варіативність професійних намірів учнів охоплює традиційні та сучасні сфери діяльності: ІТ, кібербезпека, медицина, право, психологія, менеджмент та підприємництво. Значна частка учнів (понад 40% опитуваних) не змогла чітко визначити майбутню професію, що узгоджується з даними зарубіжних та вітчизняних досліджень, які вказують на тривалий і поступовий характер процесу професійного самовизначення підлітків, що вимагає системного педагогічного супроводу, консультування та інтеграції профорієнтаційних практик у освітній процес [2].

Провідним чинником вибору профілю навчання учнями були визнані внутрішні інтереси (20 осіб), що підтверджує концепцію особистісно орієнтованого навчання, у межах якої пріоритет надається суб'єктному бажанню здобувача освіти. Додатково, важливими факторами визначення профілю були вимоги майбутньої професії та поради батьків, що підкреслює значущість соціального контексту та підтримки сім'ї у процесі освітнього самовизначення**.**

Аналіз відповідей засвідчив орієнтацію учнів на здобуття практично значущих компетентностей, зокрема у сфері іноземних мов, ІТ та підприємництва. Це узгоджується з сучасними підходами до освіти, які акцентують увагу на формуванні ключових компетентностей для життя.

Список використаних джерел

1. Загородня А. А. Профільне навчання як форма радикальної диференціації освітнього процесу. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки.* 2020 № 2 (35). С. 17–22. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737023/1/Стаття%203агороднньої%20А.А..pdf (дата звернення: 24.03.2026).

2. Чечко І. І. Професійне самовизначення старшокласників як передумова успішної професійної самореалізації та кар'єрного розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія.* 2020. Том 31 (70). № 3. С. 39–45. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/3_2020/9.pdf (дата звернення: 24.03.2026).

3. Шелестова Л. В., Кизенко В. І. Державна політика щодо індивідуалізації навчання у закладах загальної середньої освіти. *Освіта. Інноватика. Практика.* 2023. Том 11. № 10. С. 63–69. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740463/ (дата звернення: 24.03.2026).

Гаврищак Г. Р.,
завідувач кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
кандидат педагогічних наук, доцент
havryschakgr@tnpu.edu.ua
Туранов Ю. О.,
доцент кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
кандидат педагогічних наук, доцент
turanov@tnpu.edu.ua
Уруський А. В.,
доцент кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
кандидат педагогічних наук,доцент
uruskyi@tnpu.edu.ua

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ

У сучасних умовах комп'ютерна графіка використовується у різних сферах життєдіяльності людини, а саме: у проєктуванні дизайну інтер'єру, у видавничій діяльності – поліграфічна продукція, реклама; у веб-розробці, в освіті, навчанні та ін. Можна зазначити, що комп'ютерна графіка є невід'ємною складовою практично у кожній сфері діяльності людини.

В умовах сьогодення вагоме значення відіграє й інженерна комп'ютерна графіка. Вона знаходить своє застосування у таких видах діяльності: розробка машин, механізмів, приладів; проєктування конструкцій споруд, будівель; створення технічних зображень тощо. Засобами комп'ютерної графіки реалізовуються завдання з виготовлення виробів на обладнанні з цифровим програмним управлінням (ЦПУ), зокрема виконання креслеників у цифровому форматі. Відповідно, підготовка майбутніх учителів технологій також повинна передбачати вивчення інженерної комп'ютерної графіки.

У Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (далі ТНПУ) передбачено підготовку здобувачів вищої освіти з комп'ютерної графіки під час оволодіння ними таких обов'язкових освітніх компонентів фахової підготовки «Нарисна геометрія, креслення і комп'ютерна графіка» і «Графічні цифрові засоби проєктування». Кожна з них забезпечує формування компетентностей з комп'ютерної графіки при оволодінні студентами графічним редактором AutoCad. Проте, звісно, існує відмінність: курс «Нарисна геометрія, креслення і комп'ютерна графіка» вивчається студентами на першому курсі бакалаврату, тоді як «Графічні цифрові засоби проєктування» – на другому курсі магістратури. Фактично, друга дисципліна є продовженням і доповненням першої з оволодіння студентами графічним редактором AutoCAD.

Варто зазначити, жоден із зазначених освітніх компонентів не може повноцінно розкрити усі можливості графічного редактора AutoCAD. Це обумовлюється значною кількістю команд і функцій, які передбачені редактором, а відповідно і можливостями у виконанні двох- та трьохвимірних деталей (виробів). Беручи до уваги незначну кількість часу на оволодіння комп'ютерною графікою, студенти можуть засвоїти лише окремі команди і функції AutoCAD для виконання креслеників виробів (деталей). Водночас, на нашу думку, важливо не лише навчити виконувати кресленики виробів (деталей), але й безпосередньо продемонструвати їх потенційне практичне застосування. Демонстрування практичного втілення зреалізованих графічних ідей сприятиме кращому розумінню суті їх виконання. Певною мірою, такий підхід сприятиме мотивації студентів до оволодіння комп'ютерною графікою не лише у навчальний час, але й позааудиторний.

З метою зацікавлення студентів до оволодіння комп'ютерною графікою ми пропонуємо студентам виконання креслеників з подальшим їх виготовленням на обладнаннях з ЦПУ. Як зазначалося вище для виготовлення виробів на обладнанні з ЦПУ є необхідним кресленик у цифровому форматі. Саме тому, виконанні студентами кресленики виробів (деталей) потенційно можуть бути виготовленні на даному обладнанні.

У ТНПУ наявне таке обладнання з ЦПУ: лазерний верстат, фрезерно-гравірувальний верстат та 3D-принтер. Безперечно, кресленики у цифровому форматі для вирізання на лазерному верстаті не підходять для їх виготовлення на 3D-принтері. Проте, процес виконання креслеників в AutoCAD для кожного з них – практично однаковий.

Серед наявного обладнання з ЦПУ, на нашу думку, лазерний верстат є простішим з позиції виготовлення виробів (деталей). Це обумовлено такими факторами: використанням фанери або ж деревоволокнистої плити високої щільності (як конструкційного матеріалу); виконанням у графічному редакторові лише 2D-креслеників деталей (виробів); швидкістю виконання операції вирізання. Виконані кресленики доцільно зберігати у форматі .dxf або .ai. Саме тому, на нашу думку, використання виробів виготовлених на лазерному верстаті є оптимальним для розуміння студентами ролі комп'ютерної графіки і їх мотивування до оволодіння AutoCAD або будь-яким іншим графічним редактором. Розглянемо детальніше особливості виконання студентами креслеників засобами AutoCAD.

Одним з перших креслеників, які виконують студенти є підставка під девайс (мобільний телефон), яка складається з 2-х деталей. Креслення таких деталей вимагає виконання елементарних операцій (команд, функцій): рисування прямокутників, прямих ліній; вирізання зайвих ліній; заокруглення кутів та ін. Можна констатувати, що побудова креслеників деталей підставки під девайс здійснюється з використанням нескладних графічних операцій. Студенти виконують 2D-кресленики деталей протягом одного заняття. Зберігаючи їх у форматі .dxf або .ai вони вже готові до вирізання на лазерному верстаті. Водночас, ми пропонуємо студентам виконати доповнення або ж удосконалення конструктивних особливостей деталей або ж виробу загалом з використанням тих самих елементарних операцій. Це дозволяє закріпити сформовані ними вміння з виконання операцій у графічному редакторі.

Окрім 2D-креслеників деталей студенти також надають товщину деталям і складають 3D-модель виробу.

Як зазначалося вище, для виготовлення (вирізання) деталей (виробів) на лазерному верстаті достатньо наявність лише 2D-кресленików збережених у відповідному форматі. Водночас, виконання 3D-моделей виробу дозволяє не лише побачити майбутній виріб у складеному варіанті, але й потенційні недоліки, які можуть виникати у студентів. Можливість побачити неточності, помилки у кресленика дозволяє уникнути браку у процесі виготовлення виробу. Додатковою перевагою є формування вміння перетворювати 2D-кресленики деталей у 3D-модель виробу, що сприяє комплексному розумінню як можливостей графічного редактора, так і використання їх у власних цілях.

Загалом, можна зазначити, що мотиваційний аспект у підготовці здобувачів вищої освіти з комп'ютерної графіки полягає у тому, щоб зацікавити студентів до виконання креслеників у графічному редакторові через можливість практичного втілення креслеників деталей у вироби. Для виконання креслеників потенційних виробів не є необхідним знати значну кількість команд графічного редактора. Достатньо знати окремі команди й функції і вміло їх поєднувати для отримання кінцевого результату. Окрім того, зацікавленість студентів виконувати кресленик виробу (деталей виробу) з можливістю виготовити його на лазерному верстаті мотивує здобувачів на подальше самостійне оволодіння графічним редактором.

ГОНЧАРЕНКО М. Л.,
викладач,
Харківський механіко-технологічний фаховий коледж ім. О.О.Морозова,
кандидат економічних наук, доцент
mgoncharenko555@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТРЕНДІВ У ФАХОВУ ПЕРЕДВИЩУ ОСВІТУ

В останні роки фахова передвища освіта зазнає значних змін, зумовлених розвитком технологій, переглядом потреб ринку праці та глобальними соціальними зрушеннями. Інститут освіти має широкий спектр функцій, одна з яких пов'язана із забезпеченням індивідів затребуваними на ринку праці знаннями та вміннями. Завдання, що стоять перед майбутніми фахівцями, вимагають формування конкретних компетенцій, прив'язаних до майбутньої професійної діяльності. Така ситуація ставить перед освітніми установами нові завдання: зберегти традиції класичної освіти, адаптувавши її зміст до нових реалій.

По-перше, змінюється характер використання й значущість методів впливу на особистість при здійсненні навчально-виховного процесу. Так, «методи впливу на особистість – це система педагогічних прийомів, які дозволяють вирішувати ті чи інші педагогічні задачі; вони дуже рідко застосовуються ізольовано, без зв'язку один з одним» [3, с. 45]. Найбільш розповсюдженими є розповідь, бесіда, дискусія, переконання.

Метод переконання застосовується тоді, коли за допомогою логічно аргументованої інформації впливають на раціональну сферу особистості з метою зміни поглядів, установок, переконань, життєвих оцінок молодої людини. Методи організації діяльності (тренування, створення ситуацій, що виховують, прогнозування, формування суспільної думки) сприяють формуванню та закріпленню позитивного досвіду поведінки, дій та вчинків, міжособистісних відносин між студентами. Але, найбільш актуальними педагогічними прийомами у сьогоденні є проблемно орієнтовані та дискусійні методи навчання, які допомагають розвивати інноваційне мислення студентів, їх командний дух та зміцнювати демократичний кругозір. При організації дискусії та під час обговорення учні повинні не тільки вміти слухати думки інших, але й об'єднувати їх, щоб сформувати свою власну унікальну думку. Обговорювані проблеми повинні мати відкритий характер, різноманітні рішення та прикладне значення. Слід зауважити, що успіх навчання дискусії багато в чому залежить від діяльності викладача. Викладач повинен вміло спрямовувати розумовий процес виконання саме тих логічних дій, які лежать в основі організованої дискусії. Тим самим він виробляє у студентів різні способи формування та формулювання тієї чи іншої розумової дії, мобілізації особистого соціального досвіду та навчання їх навичкам інтелектуальної рефлексії.

Сьогодні важко уявити діяльність будь-якого навчального закладу без різноманітних інновацій. Інновації в освітньому процесі є результатом педагогічного досвіду окремих викладачів та цілих педагогічних колективів. Вони створюють умови для формування та закріплення професійних знань, умінь та навичок у студентів, сприяють розвитку професійних якостей майбутнього фахівця. На думку сучасних теоретиків [2, с. 121], під інноваційною спрямованістю у змісті підготовки фахівців розуміється спеціальне застосування в організації освітнього процесу відповідних складових, що дозволяють формувати у майбутнього фахівця здатність та готовність до подальшої інноваційної професійної діяльності та роботи з інноваціями, які вибудовуються на основі інтеграції у навчання сучасних ідей, розробок, технологій та засобів з урахуванням тенденцій та перспектив розвитку, а також реалізації навчальної інноваційної діяльності здобувачів освіти у професійному напрямі. Використання викладачами інноваційних методів у процесі навчання сприяє подоланню стереотипів у викладанні різних дисциплін, виробленню нових підходів до професійних ситуацій, розвитку творчих, креативних здібностей студентів. Найбільш ефективними інноваційними методами навчання в коледжі на даний час є: проблемне, проєктне, а також залучення студентів до науково-дослідної роботи, що є засобом підвищення мотивації до навчання.

Популярним на даний час залишається метод case-study, відмінною особливістю якого є створення проблемної ситуації на основі фактів реального життя. Будучи інтерактивним методом навчання, метод case-study завойовує позитивне ставлення з боку студентів, забезпечуючи освоєння теоретичних положень та оволодіння практичним використанням матеріалу; він впливає на професіоналізацію студентів, сприяє їх дорослішанню, формує інтерес та позитивну мотивацію стосовно навчання. Одночасно метод case-study виступає як спосіб мислення викладача, його особлива парадигма, що дозволяє інакше думати і діяти, оновлювати свій творчий потенціал.

Фахова передвища освіта знаходиться на порозі змін під впливом цифрових технологій, глобалізації та вимог ринку праці, що дуже швидко змінюються. Навчальні заклади змушені адаптуватися до нових реалій шляхом впровадження інноваційних методів викладання, трансформації своїх програм та акценту на розвитку компетенцій майбутнього у своїх випускників. Нові тренди спрямовані не тільки на те, щоб зробити освіту більш гнучкою, а й

на підготовку молодих спеціалістів до успішної кар'єри в швидко мінливому світі з урахуванням специфіки запланованого напряму сфери прикладання отриманих знань. Так, українські автори [3] вважають цифровізацію освітнього процесу одним із головних трендів останніх років. З настанням ери інформаційних технологій використання інтернет-ресурсів у галузі освіти стає ключовим етапом у досягненні високих результатів. Результативність навчального процесу залежить від актуальності, точності та оперативності інформації, яку отримує студент. Усе це досяжно за комплексного використання інформаційних сучасних систем. Користування подібними інструментами означає необмежений доступ до інтернет-ресурсів для студентів і включає в себе використання електронних підручників і лекцій, сучасних освітніх баз даних і тематичних довідників, навчально-методичного комплексу та предметно-орієнтованого середовища, а також застосування комп'ютерних ілюстрацій для різних видів діяльності.

Залучення можливостей штучного інтелекту в навчальний процес зараз постійно прогресує і студенти мають бути ознайомлені з подібними досягненнями, щоб самостійно розробляти нові ідеї його застосування. Широке використання можливостей штучного інтелекту в різних галузях і сферах діяльності дозволяє знижувати витрати на цілі ланцюжки виробничих процесів, підвищувати ефективність роботи різних типів підприємств. Включення в роботу інноваційних технічних засобів сприяє підвищенню продуктивності, а отже, скороченню витрат у довгостроковій перспективі. Тож, вміння працювати з новими інструментами цифрового суспільства значно підвищує обізнаність та професіоналізм майбутнього робітника.

Таким чином, сучасні тренди в підготовці кадрів закладами фахової передвищої освіти включають трансформацію методів педагогічного впливу на студента, використання цифрових технологій, розвиток партнерських програм з бізнесом та впровадження інноваційних методик та практико-орієнтованого навчання, що дозволяє не лише досягти високих результатів у процесі підготовки фахівців, а й отримати низку економічних ефектів у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Задоріна О. М., Качан Т. В., Задорін В. В., Варга Н. І. Сучасні технології в освіті: потенціал та тенденції розвитку. *Академічні візії*. 2023. (19). URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/359

2. Нагорна К. В., Буцик І. М., Гребінчак О. І., Чжан Б. Інноваційна спрямованість у змісті підготовки фахівців як результат сучасних змін. *Інноваційна педагогіка.* 2025. Вип. 79, Т 2, С. 117–125.

3. Поясок Т. Б., Беспарточна О. І. Педагогіка : навч. посіб. Кременчук : НОВАБУК, 2024. 208 с.

ДИЧКО О. Ю.,
учитель технологій,
Микулинецький опорний заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів Микулинецької селищної ради,
oxanadychko@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ТЕХНОЛОГІЧНУ ОСВІТУ: СИНТЕЗ МЕТОДУ PIRATE, КОГНІТИВНИХ СТРАТЕГІЙ DOK ТА ІНСТРУМЕНТІВ ШІ

Сучасний урок технологій у базовій школі слід розглядати як багатофункціональний освітній простір, спрямований не лише на формування операційних умінь, а й на розвиток проєктного мислення, творчих здібностей, ціннісного ставлення до праці та усвідомлення учнями власної культурної належності. Такий підхід відповідає положенням Закону України «Про освіту», Концепції «Нова українська школа» та Державного стандарту базової середньої освіти, у яких пріоритетного значення набувають компетентнісна спрямованість навчання, виховання поваги до культурних цінностей українського народу та формування здатності особистості ефективно діяти в умовах сучасного технологічного середовища [2; 3]. У зазначеному контексті інтеграція нематеріальної культурної спадщини (далі – НКС) у зміст технологічної освіти постає як актуальний напрям модернізації освітнього процесу.

НКС доцільно розглядати не лише як культурологічний матеріал, а й як носій традиційних технологічних практик, усталених способів обробки матеріалів, композиційних принципів, символічних кодів і регіонально зумовлених моделей предметного світу. Вона охоплює традиційні ремесла, народні техніки декорування, орнаментальні системи, побутові практики та локальні форми передання майстерності від покоління до покоління [1; 7]. У контексті технологічної освіти НКС має вагому педагогічну цінність, оскільки можливлює органічне поєднання практичної діяльності, дослідження властивостей матеріалів, дизайнерського пошуку, міжпредметних зв'язків і особистісного досвіду учнів. З огляду на це її доцільно розглядати не як допоміжний ілюстративний елемент навчального матеріалу, а як змістовий стрижень технологічної освіти, що забезпечує культурно-ціннісне наповнення уроку та сприяє формуванню внутрішньої мотивації до навчальної діяльності [1].

Актуальність порушеної проблеми зумовлена потребою подолання формального засвоєння народних ремесел, відчуження учнів від культурного коду нації, поверхневого використання сучасних цифрових засобів у процесі дослідження та творчого переосмислення традицій. Метою тез є теоретико-методичне обґрунтування моделі інтеграції НКС в технологічну освіту на основі синтезу методу PIRATE, рівнів глибини знань Depth of Knowledge (DOK) та інструментів штучного інтелекту. Науково-методична новизна запропонованої моделі полягає в органічному поєднанні ціннісно-смислового потенціалу НКС, емоційно-експресивного дизайну уроку, когнітивної прогресії навчальних дій різного рівня складності та сучасних засобів цифрової підтримки освітнього процесу.

Запропонований Д. Берджессом метод PIRATE уможливлює розгляд уроку як цілісної освітньої системи, у межах якої учень виступає не пасивним виконавцем інструктивних дій, а активним суб'єктом навчальної діяльності. Його залучення забезпечується через актуалізацію пізнавального інтересу, глибоке осмислення змісту, постановку запитань учителем, інтерактивну взаємодію, педагогічно доцільну організацію освітнього простору та створення ситуації успіху [5]. На уроках технологій зазначений підхід реалізується шляхом застосування мотиваційних прийомів, демонстрації автентичних предметів, моделювання соціокультурних ситуацій у контексті НКС, реконструкції середовища традиційної майстерності та системного звернення до особистісного досвіду учнів. Під

час опрацювання НКС така логіка виявляє особливу педагогічну продуктивність, оскільки забезпечує актуалізацію традиції як живого культурного феномену: учні не лише здобувають знання про орнамент, вид декоративно-ужиткової діяльності чи обрядові предмети, а й вступають із ними в смисловий діалог, співвідносячи їх з родинною пам'яттю, регіональним культурним середовищем і сучасними соціокультурними потребами.

Когнітивну цілісність запропонованої моделі забезпечує рамка Depth of Knowledge (DOK) Н. Вебба, яка орієнтує вчителя не лише на зміст теми чи перелік навчальних дій, а передусім на рівень складності мисленнєвої діяльності учня, необхідну для виконання конкретного навчального завдання [5; 6]. На рівні DOK 1 учні здійснюють відтворення та розпізнавання базових знань: пригадують назви матеріалів, інструментів, технік, символів і послідовність основних технологічних операцій. Рівень DOK 2 передбачає пояснення, порівняння, класифікацію та застосування знань у типових навчальних ситуаціях, зокрема під час добору матеріалів до виробу, зіставлення регіональних орнаментальних рішень або аналізу технологічної карти. На рівні DOK 3 учні здійснюють аналітичну та оцінювальну діяльність: обґрунтовують власні рішення, прогнозують їх результати, визначають критерії якості виробу та пропонують альтернативні способи його виконання. Рівень DOK 4 пов'язаний із тривалою дослідницькою діяльністю та створенням авторського продукту, у межах якої традиція не відтворюється механічно, а зазнає творчого переосмислення в новому соціокультурному контексті. Саме така когнітивна прогресія дає змогу перетворити практичну діяльність на інтелектуально насичений процес.

Додаткову аналітичну опору становить переглянута таксономія Блума, яка окреслює типи пізнавальної активності – від запам'ятовування й розуміння до аналізу, оцінювання та створення [6]. У технологічній освіті це важливо для формулювання завдань, однак саме DOK дозволяє точніше визначити реальну когнітивну складність діяльності учня. Поєднання цих підходів дає змогу будувати урок так, щоб від базового опанування техніки учень переходив до самостійного проєктування, обґрунтування власного вибору та створення продукту з культурним і практичним змістом. У цьому сенсі робота з НКС стає дієвим засобом розвитку критичного мислення, а не лише засвоєння декоративних прийомів.

Важливим складником моделі є використання інструментів штучного інтелекту. У сучасному освітньому процесі вони мають розглядатися не як заміна майстра чи вчителя, а як засіб розширення дослідницьких і проєктних можливостей учня. Рекомендації МОН, щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти, підкреслюють доцільність його використання для пошуку інформації, структурування знань, продукування альтернатив, аналізу даних та підтримки творчого процесу за умови обов'язкової людської перевірки результатів [4]. На уроках технологій це відкриває низку продуктивних можливостей: аналіз фото традиційних виробів, виявлення регіональних особливостей орнаменту, створення ескізних варіантів, моделювання сучасного виробу на основі традиційного мотиву, підготовка коротких пояснень або презентаційних матеріалів. Таким чином, ШІ не нівелює ручну працю, а посилює її дослідницький і дизайнерський потенціал.

Практична реалізація синтезу НКС, PIRATE, DOK і ШІ виявляється у побудові тематичних блоків, орієнтованих на поступовий рух від пізнання до авторського переосмислення. Так, у блоці «Нитка пам'яті» учні працюють із вишивкою, ткацтвом, вибійкою, досліджують символіку орнаментів і створюють сучасні композиції на основі регіональних зразків. У блоці «Декоративно- ужиткове мистецтво» акцент переноситься на гончарство, ліплення та розпис, а в темі «Дерево і час» – на різьблення, оздоблення поверхні та дизайнерське проєктування виробу. Така система дозволяє організувати три рівні освоєння змісту: «пізнаю» – досліджую технологію та культурний контекст; «відтворюю» – опановую традиційний спосіб дії; «переосмислюю» – створюю власний продукт, що зберігає культурний код у сучасній формі. Саме цей перехід від репродукції до творчості є визначальною ознакою якісної технологічної освіти.

У структурі конкретного уроку синтез означених підходів може мати такий вигляд. На етапі мотивації вчитель використовує предмет, зображення, історію або проблемне запитання, яке викликає емоційний відгук і задає культурний контекст. Далі учні впізнають і називають елементи традиції, працюючи на рівні базових знань. На наступному етапі вони порівнюють зразки, пояснюють їхні особливості, обирають матеріали, аналізують функцію та естетику виробу. Після цього переходять до проєктування: визначають, що саме залишити незмінним як носій традиції, а що трансформувати з огляду на сучасного користувача. Наступним етапом стає виготовлення об'єкта праці, а завершальним – презентація результату, самооцінювання та рефлексія, зокрема щодо того, яку культурну ознаку вдалося зберегти, а що було творчо оновлено. За такої логіки учень виступає не виконавцем готового алгоритму, а суб'єктом технологічного, культурного й дослідницького вибору.

Ефективність цієї моделі виявляється у кількох взаємопов'язаних результатах. По-перше, зростає навчальна мотивація, оскільки урок набуває емоційної насиченості та особистісного смислу. По-друге, підвищується рівень когнітивної активності: учні краще аргументують власні рішення, усвідомлюють причини технологічного вибору, навчаються аналізувати дефекти, удосконалювати процес і презентувати результати. По-третє, посилюється виховний ефект технологічної освіти: НКС сприймається як жива цінність, пов'язана з родинною пам'яттю, регіональною гордістю та культурною тяглістю. По-четверте, розвивається цифрова грамотність, оскільки використання ШІ відбувається не формально, а в контексті реальної навчальної задачі – від пошуку інформації до створення авторського ескізу або презентації. Усе це свідчить про відповідність запропонованої моделі сучасним вимогам НУШ і перспективам розвитку технологічної освіти.

Отже, інтеграція нематеріальної культурної спадщини в технологічну освіту на основі синтезу методу PIRATE, когнітивних стратегій DOK та інструментів штучного інтелекту є педагогічно доцільною й результативною. Її значення полягає в тому, що вона забезпечує поєднання традиції й інновації, технологій обробки матеріалів і цифрових інструментів, емоційної залученості й інтелектуальної вимогливості. У результаті урок технологій перетворюється на простір, де учень навчається не лише виготовляти виріб, а й мислити, аналізувати, проєктувати, культурно самоідентифікуватися та відповідально творити сучасний предметний світ на основі національної спадщини.

Список використаних джерел

1. Навчати та вчитися за допомогою живої спадщини в Україні : посібник для вчителів. *UNESCO*.

2023. 142 с.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Верховна Рада України : Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 23.03.2026).
3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. *Верховна Рада України : Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/988-2016-%D1%80 (дата звернення: 23.03.2026).
4. Про методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій ШІ в ЗЗСО : Лист МОН від 29.09.2025 р. № 1/20386-25. URL: https://drive.google.com/file/d/11e6UFqzPHOuiKTp8Xu3mKVMmO9cARjTp/view (дата звернення: 23.03.2026).
5. Burgess D. Teach Like a PIRATE: Increase Student Engagement, Boost Your Creativity, and Transform Your Life as an Educator. San Diego : Dave Burgess Consulting, 2012. 92 с. URL: https://education.hanover.edu/resources/teach_like_a_pirate.pdf (дата звернення: 23.03.2026).
6. Guido M. Depth of Knowledge: 4 DoK Levels & Proven Strategies to Increase Rigor. URL: https://www.prodigygame.com/main-en/blog/webbs-depth-of-knowledge-dok (дата звернення: 24.03.2026).
7. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris : UNESCO, 2003. URL: https://ich.unesco.org/doc/src/15164-EN.pdf (дата звернення: 23.03.2026).

КАШУБА Л. В.,
голова циклової комісії загальноосвітньої, гуманітарної та соціально-економічної підготовки,
комунальний заклад «Прилуцький фаховий медичний коледж» Чернігівської обласної ради
викладач англійської мови, вища категорія, викладач-методист.
ludmila.kashuba65@gmail.com

РОЛЬ ДИСЦИПЛІН ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ, ГУМАНІТАРНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ МЕДКОЛЕДЖУ

Поняття «компетентнісно зорієнтований розвиток здобувача освіти» коледжу є умовою модернізації вищої медичної освіти. При вивченні дисциплін студентами-медиками циклу загальноосвітньої підготовки здійснюється удосконалення комунікації рідною мовою, математичної грамотності та інформаційної, соціальної, загальнокультурної освіти. У процесі професійної підготовки молодших бакалаврів реалізуються головні завдання – випуск кваліфікованих медичних кадрів з високим рівнем сформованості професійних компетентностей, що охоплюють загальноосвітні та фахові знання, практичні уміння і навички.

Освітня діяльність спрямована на:

– удосконалення мовленнєвої діяльності здобувачів освіти на комунікативній основі, формування компетентного національно свідомої, духовно багатої особистості, розвиток творчих здібностей, відповідно до потреб, інтересів і нахилів;

– розвиток у здобувачів освіти логічного мислення, формування математичної, науково-природничої компетентностей;

– формування у здобувачів освіти світоглядної культури, логічного мислення, економіко-правової свідомості, умінь і навичок самостійного здобування знань,

– здатності до самоорганізації та саморозвитку, високих моральних якостей, соціальної активності та громадянської відповідальності;

– впровадження здорового способу життя, набуття здобувачами освіти досвіду в застосуванні здобутих цінностей впродовж життя в особистій, навчальній, професійній діяльності, в побуті та сім'ї.

Циклова комісія загальноосвітньої, гуманітарної та соціально-економічної підготовки приділяє велику увагу використанню інформаційно-комунікаційних технологій, використанню інтернет-платформ дистанційного навчання у навчальному процесі, що сприяє підвищенню рівня надання освітніх послуг в умовах інформатизації суспільства з урахуванням світових вимог і стандартів. Лекційні, практичні заняття проводяться з використанням сучасних мультимедійних засобів. Це впливає на підвищення рівня якості та ефективності навчання та відповідає очікуванням і запитам сучасної студентської молоді.

Процес навчання у Прилуцькому фаховому медичному коледжі являє собою цілісну систему, в якій всі її складові компоненти: студенти, викладачі, цілі та завдання, зміст і засоби, методи й організаційні форми виступають у тісному взаємозв'язку. .Зокрема, аналіз стандарту фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр галузі знань І» Охорона здоров'я та соціальне забезпечення» за спеціальністю І5 «Медсестринство» дає змогу встановити серед переліку загальних компетентностей такі, що пов'язані із професійно-мовленнєвою компетентністю фахівця медичної галузі, здатністю використовувати державну та іноземну мови для комунікації, ведення медичної та іншої ділової документації; обирати тактику спілкування з пацієнтами та членами їхніх родин, колегами, дотримуючись принципів професійної етики, толерантної поведінки при здійсненні професійної діяльності, з урахуванням соціальних, культурних, гендерних та релігійних відмінностей. Сьогодні охороні здоров'я потрібні фахівці, які є не лише грамотними виконавцями професійних обов'язків, а й творчими особистостями, які можуть враховували психологічні особливості хворого, домашню обстановку, стосунки в сім'ї тощо

Професійна компетентність фахівця медичної сфери набувається , головним чином, у процесі професійної діяльності, проте, формування її компонентів розпочинається у процесі навчання, причому засобами як загально професійних, так і гуманітарних дисциплін.

Зв'язок професійно орієнтованих і гуманітарних дисциплін є невід'ємною характеристикою процесу професійної підготовки здобувачів освіти медичного коледжу.

До комплексу загальноосвітньої, гуманітарної та соціально-економічної підготовки належать «Українська мова», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Українська література», «Іноземна мова (за

професійним спрямуванням)», «Зарубіжна література», «Історія України», «Всесвітня історія», «Математика», «Фізика та астрономія», «Мистецтво», «Філософія і соціологія», «Основи економічних теорій», «Основи правознавства».

Особливе значення має дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)», Вона спрямована на виховання національно мовної особистості, ознайомлення студентів із нормами сучасної української мови, з основними вимогами до складання та оформлення професійних документів, підвищення загальномовного рівня майбутніх фахівців, формування практичних навичок ділового усного й писемного спілкування в колективі, розвитку комунікативних здібностей. Значна увага під час вивчення тем приділяється засвоєнню мовних стереотипів комунікацій спеціальності. Викладач, спираючись на принцип професійної спрямованості у викладанні української мови за професійним спрямуванням і формуванні професійно-мовленнєвої компетентності студентів-медиків, спеціально підбирає мовний матеріал, необхідний для організації майбутньої професійної діяльності в медичних установах.

Дисципліна «Основи економічних теорій» відіграє важливу роль в освіті фахового молодшого бакалавра медицини, оскільки дає можливість оволодіти економічними знаннями, самостійно аналізувати, знаходити напрямки вирішення складних економічних проблем в галузі охорони здоров'я, використовувати методи економічної науки у своїй професійній діяльності. При вивченні цього курсу у здобувачів освіти формуються основи наукового економічного світогляду, системи знань про основні поняття економічної теорії, усвідомлення сутності економічних законів і принципів господарювання в умовах ринкової економіки. Випускники повинні застосовувати отримані ними знання з економічної теорії на практиці в повсякденному житті і професійній діяльності, здійснювати вірний вибір рішень, володіти економічною культурою.

Медичне право як частина курсу «Основи правознавства» формує розуміння відносин в медичній галузі. Маючи власний предмет правового регулювання, медичне право за своїми об'єктивними характеристиками підпадає під визначення комплексної галузі права. Медичне право - це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі надання медичної допомоги, яка застосовується з діагностичною, профілактичною, лікувальною і реабілітаційно-відновною метою, а також у зв'язку з вагітністю і пологами, для забезпечення права людини на охорону здоров'я.

Завдання дисципліни «Філософія і соціологія» полягає в тому, щоб ознайомити студентів з історичним та логічним методами дослідження, методом сходження від абстрактного до конкретного, що є необхідною умовою пізнання та клінічної практики у медицині, розкрити закономірності розвитку людини як головного об'єкта дослідження та медичного впливу, навчити знаходити головні ланки причинно-наслідкових зв'язків і відрізняти їх від побічних як у матеріальних, так і в духовних процесах, виробити навички аргументації власних переконань.

Соціологія формує у здобувачів освіти у студентів погляди на суспільство як на складний, але цільний і динамічний організм та на своє місце як людини і як фахівця в суспільній системі, формує світоглядні позиції та і переконання щодо ролі медицини та медичного працівника в суспільстві.

Англійська мова та англійська мова за професійним спрямуванням дає можливість опанувати мовленнєвими уміннями на рівні, достатньому для іншомовного спілкування у сферах професійної діяльності в типових ситуаціях в усній та письмовій формах, забезпечити розвиток навичок аналітичного читання, розуміння та використанню іншомовних джерел фармацевтичної та медичної тематики. Завданням є формувати в студентів уміння та навички логічного вираження думки, послідовність мовлення, вміння користуватися професійно орієнтованою лексикою. Інтеграція цієї дисципліни з дисциплінами циклів природничо-наукової та професійно-орієнтованої підготовки є необхідною умовою успішного оволодіння знаннями.

Становлення особистості, самоідентифікація молодої людини як українця, розуміння місця України у всесвітній історії неможливо без знання і розуміння історії України, історичних процесів, подій, фактів, застосовування здобутих знань для прогнозування суспільних процесів, аналізу й оцінювання явищ політичного розвитку українського суспільства в контексті світової історії, розуміння причино – наслідкових зв'язків розвитку суспільства і уміння їх використовувати у професійній діяльності та всебічно аналізувати історичні процеси, події та факти з наукових позицій. виховання високого рівня культури, громадянської відповідальності, національної гідності та патріотизму.

Дисципліна «Математика» є надзвичайно важливим для майбутнього практичного медпрацівника. Студенти вивчають даний предмет на першому та другому курсах, коли вони знайомляться з основними засадами медсестринства, виконанням маніпуляцій, основних фізіотерапевтичних процедур, різних видів ін'єкцій, клізм, промивання шлунку. Дані знання є необхідними для кваліфікованого спеціаліста, оскільки саме вміле та швидке їх виконання часто може врятувати хворому життя. Особливо ефективними при вивченні студентами математики є тести, створені самим викладачем з урахуванням мети заняття, рівня складності теми, рівня можливостей та вхідних знань студентів конкретної групи. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій допомагає перетворити процес вивчення математики в творчий, цікавий, захоплюючий та зрозумілий етап пізнання.

З досягненнями фізичної науки нерозривно пов'язані досягнення інших фундаментальних наук про природу та науково-технічний прогрес. На знаннях сучасної фізики ґрунтуються майже всі дисципліни науково-природничої та професійної підготовки. Оскільки в основі закономірностей існування живої матерії лежать фізичні явища, то неможливо опанувати медичні науки, розвинути клінічне мислення студентів без фундаментальних знань з фізики. Впровадження інтегративного підходу до навчання студентів фізики, як фундаменту загальномедичної і фахової підготовки, є актуальним напрямом підвищення якості підготовки студентів з фізики.

Завданням дисципліни «Громадянська освіта» є систематична підготовка молоді до суспільного життя в умовах демократії.

Громадянська освіта є складною динамічною системою, що поєднує:

– громадянські знання, на основі яких формуються уявлення про форми і способи функціонування громадянина в політичному, правовому, економічному, соціальному та культурному полі демократичної держави;

– громадянські уміння та досвід участі у соціально-політичному житті суспільства та практичного застосування знань;

– громадянські чесноти – норми, установки, цінності та якості, притаманні громадянину демократичного суспільства.

При формуванні змісту громадянської освіти викладачі дотримуються особистісно зорієнтованого підходу, за якого в центр навчально-виховного процесу ставляться інтереси особи.

Висновок. Освітні компоненти загальноосвітньої підготовки здобувачів передвищої освіти ступеня фаховий молодший бакалавр спрямовані на набуття загальних компетентностей й передбачають загальну підготовку фахівців, створюють базу для оволодіння професійними знаннями, успішного розвитку фахових компетентностей.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про фахову передвищу освіту» Відомості ВР 2019, № 30, ст.119
2. Актуальні проблеми методології вищої та фахової передвищої медичної (фармацевтичної) освіти: матеріали V Міжнародної науково-методичної інтернет-конференції (м.Черкаси 16 жовтня 2025 р.) (Сучасні підходи до викладання, зокрема гуманітарних дисциплін).
3. ОПП спеціальності «Лікувальна справа» (введено в дію 31.08.2023 року, Наказ №29 А).
4. ОПП спеціальності «Сестринська справа» (введено в дію 31.08.2023 року, Наказ №29 А).
5. Навчальний план ОПП «Лікувальна справа».
6. Навчальний план ОПП «Сестринська справа».
7. https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv#:

КОЛОДІЙЧУК О. Я.,

доцент, в. о. завідувача кафедри змісту і методик навчальних предметів,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук,
oleh71kolod@gmail.com

STEM-ПРОЄКТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ УЧНІВ 5–9 КЛАСІВ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується посиленням уваги до формування ключових компетентностей, зокрема екологічної та енергетичної грамотності здобувачів освіти. У контексті глобальних викликів, пов'язаних із раціональним використанням енергоресурсів, особливої актуальності набуває проблема формування в учнів компетентностей енергоефективності як складової сталого розвитку [1, с. 204–206]. Одним із найбільш ефективних інструментів реалізації цього завдання виступає STEM-освіта, яка забезпечує інтеграцію знань, розвиток дослідницьких умінь та формування практичного досвіду застосування набутих знань у реальних життєвих ситуаціях [2].

Аналіз наукових праць свідчить про зростання інтересу до проблеми формування енергоефективної компетентності учнів. Зокрема, дослідники підкреслюють, що вона охоплює не лише знання про енергію та її використання, а й сформовані цінності, установки та поведінкові практики, спрямовані на енергозбереження [3, с. 126–128]. При цьому важливою умовою її формування є інтеграція природничих, технічних і соціальних знань, що відповідає сутності STEM-підходу [1, с. 205–207].

У сучасних педагогічних дослідженнях STEM-освіта розглядається як інноваційна освітня модель, яка базується на міждисциплінарній інтеграції, практико-орієнтованому навчанні та проєктній діяльності. Особливе місце в цьому підході займають STEM-проєкти, які створюють умови для активного залучення учнів до дослідницької діяльності, розвитку критичного мислення та формування здатності до розв'язання комплексних проблем [2, с. 168–170; 3].

У контексті формування компетентностей енергоефективності STEM-проєкти виконують низку важливих функцій. По-перше, вони забезпечують зв'язок між теоретичними знаннями та їх практичним застосуванням. По-друге, сприяють усвідомленню учнями значущості енергоощадної поведінки [3, с. 129–130]. По-третє, формують навички аналізу, планування та оцінювання енергоспоживання в різних сферах життєдіяльності [1, с. 207–208].

Важливо зазначити, що ефективність STEM-проєктів у формуванні енергоефективної компетентності значною мірою залежить від їх змістового наповнення та організації. Як зазначається у публікаціях, проєктна діяльність має бути спрямована на розв'язання реальних або наближених до реальних проблем, що забезпечує підвищення мотивації учнів та практичну значущість результатів.

З метою ілюстрації можливостей STEM-проєктів у формуванні компетентностей енергоефективності розглянемо приклад навчального проєкту «Дослідження мікроклімату навчального приміщення та оптимізація енергоспоживання», адаптованого для учнів базової середньої школи, на основі матеріалів дослідження (найбільш доцільно: 8–9 класи) [2, с. 170].

Метою проєкту є формування в учнів умінь досліджувати параметри мікроклімату приміщення (температуру, вологість, освітленість), аналізувати отримані дані та розробляти рекомендації щодо підвищення енергоефективності [3, с. 127].

У межах природничої складової (Science) учні вивчають фізичні основи теплопередачі, властивості повітря, вплив температури та вологості на комфорт людини. Це дозволяє сформувати базове розуміння процесів, що визначають енергоспоживання будівель.

Технологічна складова (Technology) передбачає використання цифрових вимірювальних приладів або саморобних пристроїв для збору даних [2, с. 167–168]. Учні можуть застосовувати датчики температури, вологості, освітленості або створювати прості вимірювальні системи, що сприяє розвитку цифрової компетентності.

Інженерна складова (Engineering) реалізується через розроблення практичних рішень щодо підвищення енергоефективності приміщення [1, с. 209]. Це може включати моделювання способів утеплення, оптимізації освітлення, використання природного освітлення або вентиляції.

Математична складова (Mathematics) забезпечує обробку та аналіз отриманих даних: побудову графіків, обчислення середніх значень, порівняння показників у різні періоди часу. Це сприяє розвитку аналітичного мислення та вмінь працювати з даними.

Реалізація проєкту передбачає кілька етапів: постановка проблеми, планування дослідження, збір даних, їх аналіз, розроблення рекомендацій та презентація результатів [2, с. 169–170]. Особливістю проєкту є його практична спрямованість, оскільки результати можуть бути використані для покращення умов у реальному навчальному середовищі.

У процесі виконання проєкту в учнів формуються такі компоненти компетентності енергоефективності:

– когнітивний (знання про енергоспоживання та способи його оптимізації);
– діяльнісний (уміння вимірювати, аналізувати, проєктувати);
– ціннісний (усвідомлення важливості раціонального використання енергії);
– поведінковий (готовність до енергоощадної діяльності) [3, с. 126–129].

Як зазначають дослідники, формування енергоефективної компетентності є ефективним за умов поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, що повною мірою забезпечується в рамках STEM-освіти [2, с. 168; 3, с. 130].

Важливою перевагою STEM-проєктів є їх здатність інтегрувати різні освітні галузі, що відповідає вимогам сучасних освітніх стандартів [2]. Зокрема, у процесі реалізації проєкту учні одночасно застосовують знання з фізики, математики, технологій та інформатики, що сприяє формуванню цілісного наукового світогляду.

Крім того, STEM-проєкти сприяють розвитку так званих «м'яких навичок» (soft skills), таких як командна робота, комунікація, відповідальність за результати діяльності [2, с. 169]. Це є важливим чинником підготовки учнів до майбутньої професійної діяльності, особливо в умовах зростаючого попиту на фахівців у сфері енергетики та енергоефективності [1, с. 210].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що використання STEM-проєктів у навчальному процесі є ефективним засобом формування компетентностей енергоефективності учнів 5–9 класів. Вони забезпечують інтеграцію знань, розвиток практичних умінь та формування відповідального ставлення до використання енергоресурсів. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні методичних рекомендацій щодо впровадження STEM-проєктів у різних освітніх галузях та оцінювання їх ефективності.

Список використаних джерел

1. Каленський А. Педагогічні умови розвитку енергоефективної компетентності майбутніх фахівців будівельної галузі. *Професійна педагогіка.* 2025. Том 1. № 30. С. 204–212. URL: https://jrnls.ivet.edu.ua/1/uk/article/view/982 (дата звернення: 03.04.2026).
2. Лимарєва Ю. М., Лойко С. О., Іванов С. Ю. Використання елементів STEM-освіти на уроках фізики в старшій школі. *Збірник наукових праць фізико-математичного факультету ДДПУ*. 2023. Вип. 13. С. 167–171. URL: https://znpfizmat.ddpu.edu.ua/article/view/295419 (дата звернення: 03.04.2026).
3. Цапенко М. Модель методики формування енергозбережувальної компетентності на уроках фізики в учнів закладу загальної середньої освіти. *Наукові записки БДПУ. Педагогічні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2019. Вип.2. С. 125–134. URL: https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/10/14.pdf (дата звернення: 03.04.2026).

КОНДИРЄВА М. М.,
методист відділу методики навчальних предметів суспільно-гуманітарного та естетичного циклів Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти
m.kondyrjeva@ippo.edu.te.ua

НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ У БАЗОВІЙ ШКОЛІ

Первинне знайомство педагогічної спільноти з концепцією «Нова українська школа» спонукало появу і схвальних, і критичних відгуків у засобах масової інформації та соціальних мережах. Найбільш обговорюваними були теми стосовно педагогіки партнерства, готовності до інновацій, нових стандартів і результатів навчання, автономії школи й учителя тощо [3]. Звісно, ці проблеми не оминули учителів української мови і літератури, особливо тих, хто на початку запровадження змін у базову школу працював у 5-6 класах.

Щодо педагогіки партнерства учасників освітнього процесу (учнів, педагогів, батьків) цікавило, як на практиці в українських школах з рудиментами сов'єтщини забезпечити плідну співпрацю учителів, батьків та дітей на засадах взаємодовіри й поваги, але з дотриманням прав, обов'язків і відповідальності кожного [1]. Словесників хвилювали роль і місце в освітньому процесі української мови як державної, особливо у часи суспільних викликів – карантинних заходів, воєнного стану.

Маючи уявлення про технологічні інновації, педагогічна спільнота була схвильована в очікуванні змін у змісті освіти (держстандартах, модельних навчальних програмах) і формах навчання [1]. Найперше в очікуванні чогось нового і ще не звіданого постала проблема психологічної готовності філологів до роботи в умовах Нової української школи: запровадження літературних та мовно-літературного інтегрованих курсів, формування ключових компетентностей [5], ознайомлення зі змістом нововведених до програм з української літератури творів та методикою вивчення їх, опрацювання мовно-літературного навчального матеріалу за діяльнісного підходу, створення умов для досягнення очікуваних результатів відповідно до загальних та конкретних результатів навчання [5], застосування критеріїв оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів освіти за чотирма групами результатів [7], які не збігаються з уже звичними учительству на той час видами мовленнєвої діяльності – аудіюванням, читанням, говорінням і письмом.

Усвідомлюючи суттєві зміни щодо нових стандартів й результатів навчання, причетні до майбутньої реформи освітяни шукали відповіді на низку запитань: що вважати результатом навчання, як виміряти успішність реалізації компетентнісного підходу і, зрештою, яких результатів очікує суспільство [1]. Словесників хвилювали так звані обов'язкові види роботи, хоча у нормативних документах йшлося про академічну свободу учителя у виборі

видів роботи для підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови і літератури, як і інших навчальних предметів [7].

Крім того, нове для школи явище автономії і педагогічної свободи, хоча і мало пояснення у статті 23 «Автономія закладу освіти» закону України «Про освіту» (2017), згодом і у статті 43 закону «Про повну загальну середню освіту» (2020) та закону «Про академічну доброчесність» (2025) [8, 9, 10], однак і цьогоріч потребує ще значної за обсягом роз'яснювальної роботи щодо значущості для підсумкового оцінювання видів роботи (особливо диктантів, переказів, творів, письмового онлайн-комунікування тощо), оцінювання уміння використовувати невербальні засоби вираження думки, уміння усвідомлювати, розуміти та керувати власними емоціями, а також розпізнавати емоції інших людей і впливати на них [5]. Зважаючи на широкомасштабне інформування на рівні органів управління освітою, моніторингу якості освіти, освітніх установ (ОІППО, центрів професійного розвитку педагогічних працівників) [6], учителі української словесності ще потребують підтримки щодо самостійності вибору модельних навчальних програм і укладання навчальних програм [2], визначення пріоритетних критеріїв під час вибору підручників, усвідомленого застосування форм, методів та засобів навчання задля досягнення очікуваних результатів модельної програми, які корелюють із двома десятками загальних результатів за чотирма групами обов'язкових результатів мовно-літературної освітньої галузі, зазначеними у держстандарті (2020) [5].

Від часу обговорення сутності реформування української школи і завершення реформування початкової та базової школи спливло вже десять років. На допомогу учителям навчальних предметів дев'яти освітніх галузей створено сторінку «Освіта для життя» в межах спільної програми Міністерства освіти і науки України зі Світовим банком LEARN – «Підвищення доступності та стійкості освіти в умовах кризи в Україні» та у співпраці зі студією онлайн-освіти EdEra [4]. Озвучені проблеми здебільшого залишаються актуальними, а учителі потребують науково-методичних хитриків щодо розв'язання їх. Дедалі сміливіше у соціальних мережах користувачі (компетентні і не дуже компетентні щодо реформування освітньої галузі) порушують питання про те, якою має бути сучасна педагогічна освіта, як поєднати теорію та практику в підготовці майбутніх учителів та адаптувати молодих педагогів до реалій школи. Цим питанням упродовж останнього десятиліття приурочено науково-практичні конференції, науково-методичні заходи (інструктивні наради, круглі столи, семінари, майстеркласи, хакатони тощо). Ці питання щорічно включено до змісту лекцій з методики навчання української мови і літератури у рамках підвищення кваліфікації учителів-словесників у Тернопільському ОКІППО. Зважаючи на широкомасштабну роз'яснювальну роботу, педагоги мріють про зразки навчальних програм з української мови і української літератури у 5 – 9 класах, більш досконалі щодо реалізації очікуваних результатів підручники, різнорівневі за структурою підсумкові роботи у межах кожного розділу програми, критеріїв оцінювання усіх конкретних результатів чотирьох обов'язкових груп результатів.

У багатьох країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) також упроваджують реформи в освіті. Зрозуміло, що найперше мають бути розроблені стандарти для випускників педагогічних факультетів (що має знати та вміти майбутній педагог). Ці стандарти мають стати ключовим інструментом вимірювання рівня професійності для задоволення кадрових потреб шкіл.

Є два результативні підходи щодо підготовки учителів [1]:

– послідовний (у Великій Британії спочатку майбутній учитель глибинно опрацьовує зміст навчального предмета і отримує ступінь бакалавра, а згодом навчається педагогіки, проходить практику та отримує ступінь магістра педагогіки);

– паралельний (у Японії студенти самі обирають порядок вивчення теоретичних курсів, а практика триває з першого року навчання).

Чого бракує теоретичній підготовці учителів? Є потреба осучаснення умінь використання штучного інтелекту та цифрової грамотності, соціально-емоційного розвитку учнів, формування громадянських цінностей та екологічної свідомості.

Сьогодні у різних країнах шукають найбільш ефективні форми та критерії відбору тих, хто стане вчителем. Різниця у знаннях навчального предмета має незначний вплив на якість роботи майбутнього педагога, тоді як і для абітурієнтів, і для випускників важливою є здатність будувати міцні та довірливі взаємостосунки, знаходити підхід до учнів. Задля набуття права викладання у школі запроваджують різні заходи: тестування, інтернатуру, сертифікацію, коучинг (індивідуальну підтримку) та наставництво (загальну підтримку потребуючих з вузьких питань), а також інтеграцію вчителів щодо професійного навчання (наприклад, команди кафедр).

Особливості підготовки молодих учителів у різних країнах подано у таблиці.

Таблиця

№	Назва країни	Особливості підготовки молодих учителів	Коментар щодо підготовки молодих учителів в Україні
1	Фінляндія	Студенти вивчають **курси для розвитку умінь застосування якісних та кількісних методів дослідження** (для розвитку рефлексивного мислення). Моніторять **уміння студентів оцінювати симуляції проблемних навчальних ситуацій.** **Кожен студент захищає магістерську дисертацію.** **Викладачі педагогічних факультетів мають бути діючими дослідниками** та презентувати студентам, окрім іншого, результати власних досліджень	Під час проведення науково-методичних заходів з молодими учителями-словесниками у ТОКІППО, зустрічей зі студентами філологічного факультету Тернопільського НПУ ім. В. Гнатюка з'ясовано, що студентам в основному пропонують академічні предметні знання і лише оглядово нормативні документи Міністерства освіти і науки України, що регулюють якісний рівень мовно-літературної освіти

2	Ірландія	Студент щонайменше **10 тижнів повинен проходити практику у одній школі і підготувати та провести 200 академічних годин**. Практика буває **екстенсивною** (протягом тривалого часу із широким спектром досвіду) та **інтенсивною** (концентрований період у школі задля глибшого занурення у життя конкретної школи)	Виконуючи обов'язки зовнішнього стейкхолдера освітньої програми «Середня освіта (Українська мова та література)» І (бакалаврського) рівня вищої освіти (ТНПУ), дізналася, що до освітньої програми додано навчальні дисципліни «Основи наукових досліджень та академічна доброчесність», «Курсова робота з методики навчання української мови / літератури», збільшено кількість кредитів практичного компонента програми (до 30 з 240 кредитів). Програма має практикоорієнтований характер, про що свідчать різні види практик: - навчальна (соціолін-гвістична, фольклорна, архівно-краєзнавча, діалекто-логічна); - виробнича (педагогічна). Крім того, програмою передбачено практики в структурі навчальних курсів: - комп'ютерну (курс «Цифрові технології у професійній діяльності»); - пропедевтичну (па-сивну) (курс «Педагогіка»); - пропедевтичну (курси «Методика навчання української мови», «Методика навчання української літератури», «Методика навчання зарубіжної літератури»); - навчальну педагогічну (курси «Методика навчання української мови», «Методика навчання української літератури», «Методика навчання зарубіжної літератури»)
3	Сінгапур	У єдиному закладі підготовки учителів початкової освіти вивчають курс **з розвитку компетенцій учнів 21-го століття,** до яких учителю ще додають три присвячення (учитель має бути **відданим учням** (вірити в їхній потенціал), **професії** (навчатися протягом усього життя), **громаді** (усвідомлювати вплив на наступне покоління))	У процесі удосконалення зазначеної вище освітньої програми було розширено спектр дисциплін вибіркового блоку, спрямованих на розвиток загальних і професійних компетентностей. Теоретичні та практичні компоненти освітньої програми репрезентують відповідні аспекти професійної підготовки сучасного вчителя-філолога, сприяючи формуванню його фахових компетентностей згідно з чинним профстандартом учителя ЗЗСО (2025)
4	Сполучені Штати Америки	Значну увагу приділяють **тестуванню комунікативних навичок студентів-випускників**	У розділі освітньої програми «Атестація» вилучено кваліфікаційну роботу, а натомість введено кваліфікаційний екзамен з української мови, української літератури, зарубіжної літератури і методик навчання зазначених навчальних предметів
5	Іспанія	Перевіряють рівень володіння **емоційним інтелектом**	Навчальні дисципліни «Усна народна творчість» та «Українська діалектологія» з вибіркових переміщено у нормативний блок; до цього блоку додано навчальну дисципліну «Основи наукових досліджень та академічна доброчесність»; повернено курсову роботу з методики навчання української мови / літератури

За результатами аналізу освітніх реформ Аліна Мірошнікова у статті «Вчитель майбутнього: світові секрети підготовки педагогів» (сайт «Освіторія Медіа») [1] задля підвищення рівня якості підготови учителів, зокрема і словесників, пропонує відповідні заходи: **визначити мету найефективнішої програми підготовки вчителів** (як стимулювати здобувача освіти ефективно працювати і навчатися упродовж життя), **дотримуватися розумного балансу між теорією та практикою під час навчання студентів** (ґрунтовні знання зі шкільного предмета і методології викладання цього предмета, а також з педагогіки та вікової психології), **готувати студентство навчати учнів на основі дослідження** (узагальнювати інформацію про форми отримання практичних знань).

Однак найбільш цінними, на наш погляд, і для керівників педагогічних вишів, і для керівників закладів загальної середньої освіти, і для учителів української мови й літератури є узагальнені на основі сказаного вище поради щодо підготовки та адаптації у школі молодих учителів [1]:

– зорієнтувати програму навчання майбутніх вчителів на професійний стандарт учителя;
– удосконалити держстандарт, очікувані результати для випускників педагогічних факультетів;
– розширити теоретичну частину навчальної програми щодо важливих для життя цінностей (екологія, цифровізація та використання штучного інтелекту тощо);
– використовувати у навчанні студентів методи дослідження та привчати провадити їх у професійній діяльності, висновкувати на основі отриманих даних;
– організовувати у школах практику, яка має бути регулярною, різноманітною та тривалою саме в одному закладі освіти для глибинного занурення студента в освітній процес;
– включити у зміст освітньої програми педагогічних вишів курс про особливості розвитку навичок 21 століття;
– здійснювати відбір абітурієнтів з урахуванням їхніх комунікативних навичок та емоційного інтелекту;
– запровадити для молодих учителів випробувальний термін роботи, а згодом – сертифікацію;
– запровадити у школах програми наставництва та коучингу для супроводу учителів-початківців.

Список використаних джерел

1. Мірошнікова Аліна. Вчитель майбутнього: світові секрети підготовки педагогів https://osvitoria.media/experience/vchytel-majbutnogo-svitovi-sekrety-pidgotovky-pedagogiv/ (дата звернення: 17.04.2026).
2. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. Мовно-літературна освітня галузь (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku (дата звернення : 17.04.2026).
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Ухвалено рішенням колегії Міністерства освіти і науки України 27.10.2016. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 17.04.2026).
4. Освіта для життя. URL: https://educationforlife.mon.gov.ua/interaktyvnyi-postup/?educational_field%5B%5D=movno-literaturna-ukrainska (дата звернення : 17.04.2026).
5. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898 (дата звернення : 17.04.2026).
6. Паланка словесника. URL: https://filologtokippo.blogspot.com/ (дата звернення : 17.04.2026).
7. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання (наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 № 1093). URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia (дата звернення : 17.04.2026).
8. Про освіту. Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII (Відомості Верховної Ради, 2017, № 38-39, ст.380). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення : 17.04.2026).
9. Про повну загальну середню освіту. Закон України від 16 січня 2020 року № 463-IX (Відомості Верховної Ради, 2020, № 31, ст.226). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення : 17.04.2026).
10. Про академічну доброчесність. Закон України від 18 грудня 2025 року № 4742-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text (дата звернення : 17.04.2026).

КРАСНОЛИЦЬКА Л. М.,
викладач,
КЗ «Кам'янський фаховий медичний коледж» ДОР
krasnolytska@med.cc.ua

ПРОФЕСІЙНА ПРАКТИКА ТА ДОСВІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Вступ. Пріоритетним завданням сучасних медичних закладів освіти є трансформація навчання від репродуктивної передачі знань до формування професійно готового спеціаліста, чия компетентність та психологічна стійкість дозволяють повноцінно реалізуватися в умовах реального клінічного середовища [1, с. 14]. Саме тому професійна практика є не додатком до освітнього процесу, а його центральною складовою [1, с. 22]. Ключовим етапом формування професійної компетентності майбутніх медичних працівників є практична підготовка, педагогічні умови її ефективності, роль наставництва та рефлексії [1, с. 35]. Сучасна система підготовки медичних фахівців вимагає переорієнтації освітнього процесу з накопичення теоретичних знань на формування професійних компетентностей та підготовки конкурентоспроможного фахівця [1, с. 41]. У цьому контексті професійна практика виступає не лише формою організації навчання, а й центральним механізмом інтеграції теоретичних знань і практичної діяльності [1, с. 48; 2, с. 10].

Метою дослідження є обґрунтування ролі професійної практики як визначального показника якості освіти та основи для формування клінічного мислення, етичних норм та професійної ідентичності майбутнього медичного працівника.

Основний текст. Медичний працівник – це фахівець, діяльність якого безпосередньо пов'язана з життям і здоров'ям людини, тому рівень його практичної підготовки є визначальним показником якості освіти. Саме під час практики студент набуває досвіду відповідальної професійної поведінки, розвиває клінічне мислення, засвоює етичні норми та формує професійну ідентичність [1, с. 62; 2, с. 18]. Компетентнісний підхід передбачає формування здатності застосовувати знання, уміння та особистісні якості в реальних професійних ситуаціях [1, с. 70]. Професійна практика забезпечує інтеграцію теоретичних знань з клінічним досвідом, формування алгоритмів діяльності, розвиток відповідальності та засвоєння норм етики й деонтології [2, с. 25-28]. Практика – це той етап, де теоретичні знання трансформуються в реальні дії, а професійний досвід стає основою формування компетентності. Навчальна практика передбачає відпрацювання базових навичок у тренінгових кабінетах з використанням симуляторів, що дозволяє моделювати невідкладні стани без ризику для пацієнта. Виробнича практика у закладах охорони здоров'я під керівництвом наставника формує швидкість реагування та впевненість у своїх діях. Переддипломна практика є інструментом узагальнення та вдосконалення набутих компетентностей.

Медичні сестри на практиці стикаються з наданням допомоги пацієнтам при гіпертонічній кризі, комах та астматичному статусі [3, с. 78]. Акушерки мають можливість бути присутніми при пологах та допомагати при виникненні ускладнень. Фельдшери набувають досвіду вирішення ургентних ситуацій при виїздах на дорожньо-транспортні пригоди, беруть участь у реанімаційних заходах та вчаться розшифровувати ЕКГ. Навчання роботі з електронними системами підвищує готовність студентів до реальних умов діяльності. Кожен клінічний випадок потребує розбору ситуації, аналізу помилок без осуду та прийняття рішень. Здатність діяти в ургентних ситуаціях забезпечує контроль безпеки пацієнта. Саме в умовах реального медичного середовища студент усвідомлює відповідальність за життя пацієнта та готується до самостійної діяльності. Злагоджена робота з колективом дозволяє швидко стабілізувати стан пацієнта, формуючи технічні навички, впевненість та психологічну стійкість.

Висновки. Для підвищення ефективності професійної практики доцільно організовувати освітній процес з постійним впровадженням інноваційних технологій та розвитком наставництва [3, с. 150]. Професійний досвід, отриманий у клінічних умовах, є фундаментом формування конкурентоспроможного медичного фахівця, здатного до якісної самостійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Компетентнісний підхід у підготовці фахівців галузі знань 22 «Охорона здоров'я»: зб. наук. пр. Львів: Світ, 2025. 158 с.
2. Питання деонтології та етики в сучасній клінічній практиці / за ред. О. В. Петренка. Харків: Факт, 2026. 112 с.
3. Симуляційне навчання в медицині: від теорії до практики: навч. посібник. Одеса: Медуніверситет, 2024. 205 с.

КУРАТНІК Т. В.,
учитель технологій Ліцею №14 «Здоров'я» Полтавської міської ради
tatyanakuratnk@gmail.com
КУРАТНІК С. Л.,
учитель технологій Ліцею №14 «Здоров'я» Полтавської міської ради
kuratnksergij@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ЧЕРЕЗ ТЕХНОЛОГІЧНУ ОСВІТУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими цифровізацією суспільства, глобалізаційними змінами та викликами воєнного часу. У таких умовах особливого значення набуває технологічна освітня галузь як засіб формування життєвих компетентностей учнів, необхідних для успішної самореалізації в динамічному світі.

Концепція Нової української школи орієнтує освітній процес на розвиток ключових компетентностей, серед яких важливе місце займають інноваційність, підприємливість, екологічна грамотність, уміння навчатися впродовж життя. Технологічна освіта, поєднуючи практичну діяльність і творчість, виступає ефективним інструментом реалізації цих завдань.

Життєві компетентності розглядаються як інтегрована здатність особистості застосовувати знання, уміння, навички та цінності для розв'язання реальних життєвих ситуацій. У технологічній освіті вони формуються через діяльнісний підхід, що передбачає створення, проєктування та дослідження.

Дослідники підкреслюють, що сучасна технологічна освіта орієнтується на формування технологічної грамотності, інженерного мислення та здатності до інноваційної діяльності. Це зумовлює переорієнтацію змісту навчання з репродуктивного на практико-орієнтований [1].

Одним із ключових чинників трансформації освітньої галузі є цифровізація. Використання інформаційно-комунікаційних технологій розширює можливості навчання, забезпечує доступ до освітніх ресурсів, сприяє індивідуалізації освітнього процесу.

Крім того, впровадження технологій штучного інтелекту змінює освітні стратегії, сприяє адаптації навчання до потреб кожного учня та формуванню нових освітніх траєкторій.

Водночас значний вплив мають і соціальні виклики, зокрема умови воєнного стану. У таких обставинах особливо актуальними стають питання безпеки, доступності освіти та психологічної підтримки учасників освітнього процесу [2].

Технологічна освіта реалізує свою компетентнісну функцію через проєктну діяльність, яка передбачає створення конкретного продукту. У процесі виконання проєктів учні набувають навичок планування, аналізу,

командної роботи та критичного мислення.

Застосування цифрових інструментів у проєктній діяльності дозволяє поєднувати традиційні та інноваційні методи навчання, сприяє розвитку креативності та самостійності учнів. Зокрема, для реалізації учнівських проєктів доцільно використовувати різноманітні цифрові ресурси: графічні редактори (наприклад, Canva, Paint.NET) для створення ескізів і презентацій виробів; середовища для 3D-моделювання (Tinkercad, SketchUp) для проєктування майбутніх конструкцій; онлайн-дошки (Padlet, Miro) для організації командної роботи та генерації ідей; сервіси для створення презентацій (Google Slides, Prezi) з метою представлення результатів; а також навчальні платформи (Google Classroom, Microsoft Teams) для координації проєктної діяльності та зворотного зв'язку.

Крім того, використання цифрових інструментів для планування (наприклад, Trello) дозволяє учням структурувати етапи виконання проєкту, розподіляти завдання в команді та відстежувати прогрес. Застосування таких технологій сприяє формуванню цифрової компетентності, підвищує мотивацію до навчання та наближує освітній процес до реальних умов сучасного виробництва.

Особливу роль відіграє інтеграція STEM/STEAM-підходів, які забезпечують міждисциплінарність навчання та формування цілісного науково-технічного світогляду.

В умовах реформування освіти в Україні акцент робиться на створенні освітнього середовища, що відповідає потребам мінливого світу та готує учнів до реального життя. Особливого значення набуває оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти, зокрема навчальних майстерень, які є ключовим простором формування технологічної та професійної компетентностей учнів [3].

Сучасні навчальні майстерні поступово трансформуються у багатофункціональні освітні простори, оснащені новітнім обладнанням. До таких належать верстати з числовим програмним управлінням (ЧПУ), 3D-принтери, лазерні різальні та гравіювальні пристрої, а також електрифікований ручний інструмент (шуруповерти, електролобзики, шліфувальні машини тощо). Використання такого обладнання дозволяє учням ознайомитися з сучасними виробничими технологіями, розвивати інженерне мислення та формувати навички роботи з цифровими системами.

Запровадження інноваційного обладнання сприяє переходу від традиційного навчання до практико-орієнтованого, де учні не лише відтворюють зразки, а й проєктують, моделюють та виготовляють власні вироби. Зокрема, використання верстатів з ЧПУ дозволяє інтегрувати знання з математики, інформатики та технологій, а електрифіковані інструменти забезпечують підвищення ефективності та якості виконання практичних робіт.

Крім того, осучаснення навчальних майстерень створює умови для впровадження STEM- та STEAM-підходів, розвитку цифрової грамотності та підготовки учнів до майбутньої професійної діяльності. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку освіти та сприяє формуванню конкурентоспроможної особистості, здатної до інноваційної діяльності.

Технологічна освіта в умовах сучасних трансформацій виступає важливим чинником формування життєвих компетентностей учнів, забезпечуючи поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю. Її компетентнісний потенціал реалізується через проєктне навчання, інтеграцію STEM/STEAM-підходів, використання цифрових інструментів та створення інноваційного освітнього середовища.

Таким чином, модернізація змісту технологічної освіти, поєднання традиційних і інноваційних підходів, а також розвиток сучасної матеріально-технічної бази є необхідними умовами формування конкурентоспроможної, соціально активної та інноваційно мислячої особистості.

Список використаних джерел

1. Bliznyuk, M., Debre, O. (2020). Сучасна технологічна освіта у розвинутих країнах Європи. Українська професійна освіта=Ukrainian Professional Education, (8), 45–50. URL: https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239452

2. Войтович А. Освіта в Україні в умовах війни: виклики та реалії підготовки вчителів. URL: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/obrii/article/view/8919?utm_source=chatgpt.com

3. Міністерство освіти і науки України. Перезавантаження технологічної освіти. URL: https://mon.gov.ua/news/perezavantazhennia-tekhnolohichnoi-osvity-mon-zibralo-fakhivtsiv-i-fakhivchyn-dlia-obhovorennia?utm_source=chatgpt.com

КУРАЧ М. С.,
проректор із стратегічного планування та наукової роботи,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка,
доктор педагогічних наук, професор

ІНТЕГРАЦІЯ МАРКЕТИНГОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

***Анотація**. У статті досліджено проблему інтеграції маркетингових інструментів у систему управління закладом вищої освіти в умовах трансформації освітнього середовища, посилення конкуренції та зміни запитів стейкголдерів. Обґрунтовано необхідність переходу до стратегічного маркетингово-орієнтованого управління ЗВО як умови підвищення його конкурентоспроможності та формування позитивного іміджу. Проаналізовано основні маркетингові підходи, зокрема брендинг, цифровий маркетинг, репутаційний менеджмент та орієнтацію на споживача освітніх послуг. Висвітлено роль SWOT-аналізу як інструменту стратегічного планування, що забезпечує оцінку внутрішнього потенціалу та зовнішніх викликів розвитку закладу. Доведено, що інтеграція маркетингових інструментів сприяє підвищенню ефективності управління, розширенню контингенту здобувачів освіти та розвитку партнерських зв'язків.*

Ключові слова: заклад вищої освіти, маркетингові інструменти, стратегічне управління, конкурентоспроможність, брендинг, цифровий маркетинг, SWOT-аналіз, освітні послуги, імідж закладу освіти, педагогічна освіта

***Актуальність проблеми**.* У сучасних умовах трансформації освітнього простору та загострення

конкуренції між закладами вищої освіти особливої актуальності набуває проблема забезпечення їх конкурентоспроможності. Це стосується передусім педагогічних закладів вищої освіти, які функціонують в умовах зниження престижності професії вчителя, демографічних викликів та змін у державній освітній політиці, спрямованій на оптимізацію мережі ЗВО.

Сучасні процеси укрупнення, об'єднання та реорганізації закладів вищої освіти, що супроводжуються суспільним резонансом, є об'єктивною реальністю функціонування освітньої галузі. У цих умовах заклади освіти змушені адаптуватися до нових викликів, орієнтуючись як на потреби держави та суспільства, так і на запити потенційних здобувачів освіти.

Важливою характеристикою сучасного абітурієнта є орієнтація на гнучкість освітніх траєкторій, можливості кар'єрного зростання, здобуття міжнародного досвіду та використання цифрових технологій у навчанні. Це зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до організації освітнього процесу та посилення ролі стратегічного управління розвитком закладу вищої освіти. У цьому контексті особливого значення набуває застосування маркетингових стратегій та інструментів у діяльності ЗВО, зокрема формування позитивного іміджу, розвиток бренду, використання цифрових комунікацій та впровадження інноваційних підходів до просування освітніх послуг [1,3].

Саме тому формування позитивного іміджу та впровадження інноваційних підходів до брендингу та іміджевих стратегій є важливим етапом у забезпеченні конкурентоздатності ЗВО.

Відмова від традиційних підходів до маркетингу, таких як лише реклама освітніх програм або інфраструктури, вимагає створення цілісного образу закладу, що базується на інноваціях, соціальній відповідальності та результатах навчальної і наукової діяльності. Просування освітніх послуг повинно враховувати не лише успіхи в академічній діяльності, але й підвищення рівня задоволеності студентів та випускників освітнім середовищем та отриманими послугами, розвиток науково-дослідної діяльності, міжнародне співробітництво та практичну орієнтацію освітніх програм.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що в останні роки маркетинг в управлінні закладами вищої освіти став важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності університетів, що активно відображається у наукових публікаціях як на міжнародному рівні, так і в Україні. В дослідженнях українських науковців відзначається нагальна потреба в адаптації університетів до сучасних умов, що вимагають інноваційних управлінських стратегій, та вказують на важливість інтеграції маркетингу в управління ЗВО. Їх роботи вказують на необхідність застосування маркетингових інструментів для покращення управління університетами, зокрема через розвиток стратегічного брендингу, підвищення іміджу закладів вищої освіти на національному та міжнародному рівнях.

Останні дослідження українських учених, зокрема роботи Н. Василькової, Г. П'ятницької розглядають інноваційні підходи до брендингу вищих навчальних закладів, акцентуючи увагу на впровадженні технологій, що дозволяють змінити класичний підхід до формування бренду навчального закладу[5,6]. Л. Безносюк досліджує вплив брендингу на конкурентні переваги ЗВО та підкреслює важливість створення впізнаваного брендбуку [3].

О. Антонова у статті «Реклама як інструмент формування бренду закладів вищої освіти в сучасних умовах» розглядає роль реклами та комунікаційних стратегій у зміцненні бренду університету [2].

І. Буднікевич та Д. Бастраков наголошують на важливості цифрових технологій у позиціонуванні ЗВО, використанні соціальних мереж для залучення студентів та наукових партнерів, аналізують використання EdTech та MarTech для просування освітніх послуг через цифрові канали [4].

Окрему увагу приділено дослідженню взаємозв'язку між маркетингом та якістю освітніх послуг. Так Т. Ящук у статті «Особливості маркетингу освітніх послуг закладу вищої освіти» досліджує вплив маркетингу на якість освітніх послуг та задоволення потреб студентів, акцентує увагу на використанні маркетингових стратегій для підвищення рівня задоволеності студентів та випускників освітніми програмами, що є важливим критерієм для підвищення конкурентоспроможності університету [7].

Г. Александрова та Н. Рула у роботі «Цінності ЗВО як елемент бренд-стратегії: досвід Бердянського державного педагогічного університету» підкреслюють значення цінностей та місії університету у формуванні його бренду [1].

Ці дослідження підкріплюють необхідність інтеграції маркетингу в стратегію управління університетами, що дозволяє ефективно реагувати на зміни в освітньому середовищі та забезпечувати конкурентоспроможність на ринку вищої освіти.

Саме тому *метою* нашої публікації є визначення на основі аналізу досліджень науковців і управлінців-практиків ключових аспектів використання маркетингових стратегій в управлінні закладом вищої освіти, а також підібрати оптимальні маркетингові інструменти і технологій з метою їх інтеграції в управлінську діяльність комунальним закладом вищої освіти Кременецькою обласною гуманітарно-педагогічною академією ім. Тараса Шевченка.

Серед основних маркетингових стратегій, актуальних для ЗВО, можна виокремити:

– стратегію диференціації, що дозволяє виділити унікальні освітні програми або особливості підготовки фахівців;

– стратегію орієнтації на споживача, яка передбачає врахування потреб студентів, роботодавців та інших зацікавлених сторін;

– цифровий маркетинг, як інструмент комунікації зі вступниками через соціальні мережі, сайт, платформи зворотного зв'язку;

– брендинг та репутаційний менеджмент, що впливають на довіру та лояльність до ЗВО.

На основі узагальнення маркетингових стратегій, актуальних для ЗВО, а також за результатами використання маркетингової технології SWOT-аналіз нами було виокремлено окремі маркетингові підходи, які

можна інтегрувати в управлінські стратегії Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, з огляду на її профіль, навчально-матеріальну базу, кадровий потенціал, керунки і зміст освітніх програм, елементи інтернаціоналізації та академічної мобільності, місцезнаходження та історичну основу.

До виокремлених стратегій, технологій та інструментів брендингу увійшли:

1. *Маркетингові технології, що підкреслюють унікальність і спадковість*:

– Стратегія історичного брендингу (акцент на давні освітні та культурні традиції, на знаних випускниках, зв'язок з іменем Тараса Шевченка).

– Сторітелінг (публікації історій про академію, її внесок у розвиток педагогічної освіти регіону, розповіді випускників тощо).

2. Маркетингові технології орієнтовані на локальну і регіональну цільову аудиторію

– Геомаркетинг (реклама та активність у межах Тернопільської, Волинської, Львівської, Рівненської, Хмельницької областей).

– Партнерства із ЗЗСО: укладання угод про співпрацю, спільні заходи з школами, практичні заняття студентів у школах.

3. Цифровий маркетинг:

– Активне ведення соцмереж: сторінки в Instagram, Facebook, TikTok (популярні серед абітурієнтів). Розміщення студентських ініціатив, дописів викладачів-менторів; кадрів із навчання, гуртожитку, дозвілля.

– Сайт академії, який повинен стати мобільним, інформативним, з інтерактивними розділами типу «Поставити запитання» / «Запис на консультацію» тощо.

4. Стратегія наближення до абітурієнта:

– Освітні амбасадори (залучення активних студентів до популяризації академії в школах та фахових коледжах у ролі «молодих викладачів» чи менторів).

– Онлайн-дні відкритих дверей, вебінари з викладачами та студентами, інтегровані з соціальними мережами.

5. Стратегія ціннісної комунікації:

– Акцент на таких цінностях: доступність, близькість до дому, затишна атмосфера, можливість вступу спочатку до коледжу та продовження навчання в академії, якісна підготовка до роботи в школі, працевлаштування, індивідуальні графіки навчання, тощо.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що інтеграція маркетингових інструментів у систему управління закладом вищої освіти є об'єктивною необхідністю в умовах трансформації освітнього середовища, посилення конкуренції та зміни запитів ключових стейкголдерів, а маркетинг у діяльності сучасного ЗВО доцільно розглядати як невід'ємну складову стратегічного управління, спрямовану на ефективне позиціонування закладу на ринку освітніх послуг; встановлено, що системне застосування таких інструментів, як брендинг, цифрові комунікації, розвиток партнерств та формування освітньої екосистеми, сприяє підвищенню конкурентоспроможності, розширенню контингенту здобувачів освіти, активізації міжнародної співпраці та вдосконаленню управлінських процесів; доведено, що їх результативність значною мірою залежить від аналітичного підґрунтя, зокрема використання SWOT-аналізу як інструменту стратегічного планування, який дозволяє комплексно оцінити внутрішній потенціал закладу й вплив зовнішнього середовища та забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень; обґрунтовано, що ефективна інтеграція маркетингових інструментів має здійснюватися на засадах стратегічної узгодженості, чіткого цілепокладання, орієнтації на потреби абітурієнтів і ринку праці та гнучкості управлінських рішень, що у підсумку забезпечує формування позитивного іміджу ЗВО, підвищення впізнаваності його бренду й зміцнення довіри з боку суспільства. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням комплексних моделей інтеграції маркетингових інструментів та оцінюванням ефективності їх використання в управлінні закладами вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Александрова Г., Рула Н. Цінності ЗВО як елемент бренд-стратегії: досвід Бердянського державного педагогічного університету. *Педагогіка та психологія. 2023. № 58.* С. 67–72. URL: https://journals.bdpu.in.ua/index.php/ped/article/view/265 (дата звернення: 08.04.2026)
2. Антонова О. О. Реклама як інструмент формування бренду закладів вищої освіти в сучасних умовах. *Часопис «Право і суспільство». 2022. № 3.* С. 143–147. URL: https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/865 (дата звернення: 08.04.2026)
3. Безносюк Л. А. Брендинг як засіб впливу на конкурентоспроможність закладу вищої освіти. *Журнал політичних наук та державного управління. 2022. № 2.* С. 55–60. URL: https://jpvs.donnu.edu.ua/article/view/10434 (дата звернення: 09.04.2026).
4. Буднікевич І., Бастраков Д. Маркетингові технології формування іміджу та укріплення бренду закладів вищої освіти. *Наукові записки Чернівецького національного університету. 2022. Вип. 929*. С. 36–40. URL: https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/10740 (дата звернення: 08.04.2026)
5. Василькова Н. Управління брендом вищого навчального закладу в умовах глобальної конкуренції. *Наукові записки КНЕУ. 2020. № 12.* С. 45–50. URL: https://ir.kneu.edu.ua/items/4c379baa-1a63-42f5-9c03-6ece35a3fc05 (дата звернення: 10.04.2026)
6. П'ятницька Г. Брендинг вищої освіти *Scientia fructuosa. 2021. № 1(9).* С. 92–97. URL: https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/112 (дата звернення: 12.04.2026)
7. Ящук Т. Особливості маркетингу освітніх послуг закладу вищої освіти. *Економіка та управління національним господарством. 2023. № 2(16).* С. 101–107. URL: https://ema.ztu.edu.ua/article/view/192497 (дата звернення: 10.04.2026).

МОШАРЕНКОВА Т. В.,
молодший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії психологічної підтримки та реінтеграції
персоналу наукового центру Повітряних Сил,
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,
tatvladsm@gmail.com
МОШАРЕНКОВ В. В.,
доцент кафедри університету,
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,
кандидат технічних наук, доцент, mosharenkov@googlemail.com

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ І ПРАКТИК НАТО У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В СИСТЕМУ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Суспільно-політичні події останнього десятиріччя значно сприяли поглибленню взаємодії військових освітніх інституцій України з іноземними колегами, що стало одним із рушіїв змін в системі військової освіти. Задля досягнення високого рівня оперативної сумісності, планування і проведення військових операцій відповідно до стандартів НАТО і комплектування Збройних Сил України вмотивованим, професійним та освіченим персоналом, структура професійної військової освіти в сучасних умовах стала основою для спільнодії і впровадження західної військової теорії, моделей і процедур НАТО в оборонну сферу і практику української армії.

Так, станом на сьогодні, у Міністерстві оборони України вже працює Візія системи «патронажу» [1], яка уявляє собою, по-перше, удосконалений формат співпраці військових навчальних закладів НАТО, держав-членів Альянсу й України з метою імплементації натовських практик і стандартів в освітню діяльність. По-друге – платформу змін теорії воєнного мистецтва, трансформації ментальної моделі офіцерських кадрів і сержантського корпусу, розвитку команд та лідерства відповідно до вимог сучасності.

Одним із очікуваних стратегічних результатів широкої співпраці з профільними військовими навчальними закладами держав-членів НАТО має стати розробка та імплементація в освітній процес військових навчальних закладів оновлених освітніх програм (модулів і тем), де фокусом навчання є розвиток офіцера як командира, лідерство в складних умовах, збереження людського капіталу, розвиток команд і трансформація освітніх систем у кризовому контексті. Передусім це обумовлено практичною спрямованістю і здатністю освітніх програм сприяти формуванню ціннісних орієнтирів солідарності через освіту, побудові ефективного партнерства, впровадженню сучасних інструментів розвитку освітніх інституцій, посиленню ролі військової освіти у питанні обороноздатності та безпеки країни.

Ця мета конкретизується у реалізації міжнародних програм з освітніх трансформацій, зокрема освітніх програм (модулів і тем) гуманітарного циклу, серед яких формування національної культури пам'яті як потужного чинника національної ідентичності сучасної військової еліти, відповідальної за свою країну, здатної діяти в рамках норм військового та міжнародного гуманітарного права, критично мислити і чинити опір. Передусім йдеться про становлення у майбутніх військових фахівців розуміння пам'яті як явища, що поєднує власний досвід, колективні наративи і культурні практики, спрямовані на розвиток особистості, яка володіє предметною і загальнокультурною компетентностями, усвідомлює власну національну ідентичність, має патріотичний світогляд [2, с. 60–64].

Зважаючи на це і на те, що такі програми мають стати джерелом якісних фахових і світоглядних знань у військовослужбовців та навчити їх етичним і психологічним коректним підходам, працюючи з чутливими темами, як то втрати, травми і вшанування, структура і зміст цього питання визначаються через призму наступних напрямів навчально-виховного процесу:

– теорія лідерства: ідеї, переконання, принципи військового лідерства, які становлять природу лідерів і формують їхню відповідальність за рішення або дії, ціннісне виховання, дотримання військової дисципліни, вірність військовій присязі і своєму народу. Культура пам'яті у цьому контексті впливає на згуртованість, взаємну підтримку і формування здорових командних відносин, перетворюючи кожного воїна у свідомого борця, здатного досягати визначену мету;

– морально-психологічна готовність: культурологічні чинники, як-от історична пам'ять, національна ідентичність тощо, допомагають воїнам зрозуміти сенс збройної боротьби, оскільки у сучасних війнах знищення морального духу і самосвідомості противника є набагато ефективнішим, ніж фізичне знищення; боротьба за цінності, ідеї, ментальність нації підтримує психічну стійкість воїна в кризових ситуаціях, формує волю до перемоги, надає розуміння безсмертя подвигу;

– історія і теорія війни – еволюція оперативного мистецтва: окрім освітніх цілей цей напрям визначає соціальне й політичне призначення, певні соціальні цілі через виховання громадянської свідомості і національної самобутності [3, с. 81]. Вивчення історії своєї держави допомагає військовослужбовцям збагнути сьогодення, пробуджує інтерес до минувшини, розвиває критичне ставлення до історичних фактів і свідчень, уникаючи упередженості, суб'єктивності і стереотипності. Культура пам'яті допомагає встановити причино-наслідкові зв'язки, реальну хронологію подій, відчуття епохи та особисті сенси, водночас протидіючи знеособленню, властивого застарілим військовим підходам;

– етика та культура пам'яті: етичні комеморативні практики як інструмент допомоги і підтримки команди працювати з досвідом, моральними принципами і свідомістю, що передбачають чутливий підхід до демонстрації трагічних подій та обумовлюють відповідальне ставлення військовослужбовців до історичного минулого (повазі до жертв, обов'язку перед ветеранами та членами родин загиблих, доброчесності у висвітленні подій та недопущення повторення трагедії тощо); чутлива, етична корпоративна комунікація, унікальна корпоративна культура військового середовища, згуртування через спільні дії навколо викликів, що визначатимуть майбутнє країни.

Отже, впровадження в систему професійної військової освіти України досвіду формування культури пам'яті військових фахівців держав-членів Альянсу сприятиме: повному усуненню з суспільного дискурсу

пострадянської моделі пам'яті, яка працює як ідеологічний інструмент та нівелює досягнення кожної конкретної нації та народу; формуванню сучасної української «культури Героїв» – культури пам'яті, конструюванню і репрезентації неспотвореного образу нашого минулого, історико-культурної спадщини у цілому як способу взаємодії, внутрішньої опори, яка відповідає загальнолюдським, демократичним цінностям та забезпечує безперервний зв'язок між поколіннями оборонців рідної землі; переформатуванню форми і змісту українських міліарних традицій на основі синтезу національних особливостей і практик пам'ятання держав-членів НАТО, що є важливим для консолідації й ознайомлення українських військовослужбовців з культурою пам'яті держав-членів Альянсу, знання якої сприятиме вибудовування спільної мови висловлювання пам'яті як спільного жесту вшанування й подяки та виховання цінностей толерантності. Бо примирена пам'ять, зібрана у єдину оповідну цілісність є запорука стабільності і безпеки на континенті.

Список використаних джерел

1. Візія системи патронажу держав-членів НАТО над військовими навчальними закладами в системі Міністерства оборони України від 30.03. 2023 року. Київ: Департамент військової освіти і науки Міністерства оборони України, 2023. 8 с. URL: https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/viziia-sistemi-patronazhu-derzhav-chleniv-nato-nad-viiskovimi-navchalnimi-zakladami-v-sistemi-ministerstva-oboroni-ukraini

2. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналіт. доповідь / [Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валевський О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О. та ін.] / за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ : НІСД, 2019. 144 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-09/dopovid_polityka_druk_03.pdf

3. Типова навчальна програма підготовки офіцерського складу в системі професійної військової освіти: Стратегічні навчальні та освітні програми / За заг. ред. д-ра Девіда с. Емеліфеонву. Stn Forces. Kingston, Канада: Академія оборони Канади, 2012. 98 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/deep/deep-generic-officer-curr-ukr.pdf

НОВИЦЬКА К. В.,
старший науковий співробітник науково-методичного центру,
Воєнна академія імені Євгенія Березняка,
wayward09.19.@gmail.com

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний освітній процес у закладах вищої освіти України розгортається в умовах глибоких трансформацій, зумовлених одночасним впливом цифровізації та необхідністю забезпечення безперервності навчання в умовах воєнного стану. Ці фактори не лише змінюють організаційні форми освітньої діяльності, але й ставлять під сумнів ефективність традиційних педагогічних моделей. Відбувається поступовий перехід від репродуктивної моделі навчання, що базується на трансляції знань, до конструктивістської моделі, орієнтованої на формування індивідуального освітнього досвіду здобувача.

У цьому контексті особливої ваги набуває концепція індивідуальної освітньої траєкторії, яка передбачає персоналізацію змісту, темпу та форм навчання відповідно до потреб, здібностей і професійних орієнтирів студента. Разом із тим, її впровадження виявляє низку системних проблем, пов'язаних із недостатньою адаптованістю нормативно-методичної бази, складністю організації вибіркової складової та відсутністю чітких алгоритмів супроводу здобувача освіти. Таким чином, актуалізується потреба у переосмисленні методичного забезпечення освітнього процесу як цілісної системи, здатної забезпечити гнучкість, адаптивність та ефективність навчання.

Проблема адаптивності змісту та модульного проєктування.

Наступним аспектом є проблема відповідності змісту о світи вимогам динамічного ринку праці та індивідуальним запитам здобувачів. Традиційна лінійна структура навчальних планів, яка передбачає жорстку послідовність дисциплін, дедалі більше втрачає свою ефективність. Вона не враховує різнорівневу підготовку студентів, їхні професійні інтереси та потребу у швидкому оновленні знань.

У цих умовах методичне забезпечення має ґрунтуватися на принципах модульності та мікронавчання. Освітній контент доцільно структурувати у вигляді автономних змістових блоків, кожен з яких орієнтований на досягнення конкретного результату навчання. Такий підхід забезпечує можливість гнучкого комбінування модулів та формування індивідуальних траєкторій.

Водночас особливого значення набуває диференціація навчальних завдань. Вона передбачає створення варіативних рівнів складності, що дозволяє студенту обирати оптимальний для себе рівень опанування матеріалу. Проте реалізація цього підходу потребує значних методичних зусиль, пов'язаних із розробкою різнорівневих завдань, критеріїв оцінювання та механізмів переходу між рівнями.

Таким чином, ключовим викликом є забезпечення балансу між стандартизацією освітніх результатів і гнучкістю їх досягнення.

Трансформація ролі викладача: від лектора до е-тьютора

Подальший розвиток індивідуальних освітніх траєкторій безпосередньо пов'язаний із трансформацією професійної ролі викладача. Традиційна функція лектора, який передає знання, поступово поступається місцем ролі фасилітатора, ментора та навігатора в освітньому середовищі.

У межах нової парадигми викладач виступає як архітектор навчального простору, який створює умови для самостійної пізнавальної діяльності студента. Він допомагає орієнтуватися в інформаційних потоках, визначати пріоритети навчання та формувати індивідуальні освітні цілі. Такий підхід відповідає принципам педагогіки партнерства, де взаємодія між викладачем і студентом набуває характеру співпраці.

Окремої уваги потребує методика зворотного зв'язку. В умовах дистанційного та змішаного навчання

традиційні форми контролю знань виявляються недостатньо ефективними. Натомість зростає значення формувального оцінювання, яке передбачає систематичний моніторинг навчального прогресу та надання рекомендацій щодо його покращення. Це вимагає від викладача розробки нових інструментів оцінювання, орієнтованих на рефлексію, самоконтроль та розвиток критичного мислення.

Разом із тим, слід констатувати відсутність чітких нормативних регламентів щодо нових видів педагогічної діяльності, що ускладнює їх впровадження у практику.

Технологічний інструментарій та інтелектуалізація навчання

Розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для персоналізації освітнього процесу. Використання систем управління навчанням стало стандартом для більшості закладів вищої освіти. Проте сучасний етап цифровізації характеризується переходом до інтелектуалізованих систем, що базуються на використанні алгоритмів аналізу даних та штучного інтелекту.

Адаптивні освітні системи дозволяють автоматично підбирати навчальні матеріали відповідно до рівня підготовки студента, виявляти прогалини у знаннях та пропонувати індивідуальні рекомендації. Це значно підвищує ефективність навчання та сприяє формуванню індивідуальних освітніх траєкторій.

Водночас виникає проблема забезпечення академічної доброчесності. Використання генеративних моделей штучного інтелекту створює ризики некритичного запозичення готових відповідей. У зв'язку з цим методичне забезпечення має орієнтуватися на такі форми контролю, які передбачають творчий підхід, проєктну діяльність та застосування знань у практичних ситуаціях.

Отже, технологічний розвиток вимагає не лише впровадження нових інструментів, але й переосмислення педагогічних підходів до організації навчання.

Висновки та практичні рекомендації

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що цифровізація освітнього процесу та впровадження індивідуальних освітніх траєкторій формують нові вимоги до методичного забезпечення у вищій школі. Вирішення окреслених проблем потребує комплексного підходу, який охоплює нормативний, організаційний та педагогічний рівні.

Передусім доцільним є розширення академічної автономії структурних підрозділів закладів вищої освіти з метою оперативного оновлення змісту освітніх програм. Це дозволить забезпечити їхню актуальність та відповідність сучасним викликам.

Важливим напрямом є створення цілісної цифрової екосистеми, що забезпечує підтримку індивідуальних освітніх траєкторій. Така система має включати інструменти для планування навчання, візуалізації освітнього шляху та моніторингу досягнутих результатів.

Не менш значущим є підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у сфері цифрової педагогіки. Розвиток їхньої цифрової компетентності є необхідною умовою ефективного використання сучасних технологій та реалізації нових педагогічних ролей.

Таким чином, трансформація методичного забезпечення освітнього процесу має стати одним із пріоритетних напрямів розвитку вищої освіти, спрямованим на підвищення її якості, гнучкості та конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю., Спірін О. В., Пінчук О. П. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. Вісник ЮНЕСКО в Україні. 2022. Вип. 1. С. 22–30.
2. Васильєв О. Г. Проблеми організації індивідуальної освітньої траєкторії студента в умовах змішаного навчання. Вища освіта України. 2023. № 3. С. 45–52.
3. Гриневич Л. М., Морзе Н. В., Бойко М. А. Науково-методичні засади цифровізації освіти в Україні: виклики та перспективи. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. Т. 82, № 2. С. 1–15.
4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ: Знання України, 2021. 520 с.
5. Луговий В. І. Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти. Освітня аналітика України. 2023. № 1. С. 14–26.
6. Anderson, T. The Theory and Practice of Online Learning. 2nd ed. AU Press, 2021. 450 p.

ОЛЕКСЮК М. П.,
доцент кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка,
кандидат педагогічних наук, доцент
oleksjuk.marja@ukr.net
ГОРПИНЮК М.М.,
аспірант кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка,
ghorpinukmikolaj@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується активною цифровізацією освітнього процесу, що зумовлює необхідність інтеграції традиційних і інноваційних форм навчання. Особливої актуальності набуває впровадження технології змішаного навчання, яка поєднує очне навчання з дистанційними та електронними освітніми ресурсами.

Потреба у використанні змішаного навчання посилилася в умовах глобальних викликів, зокрема пандемії COVID-19 та воєнного стану, що обмежили можливості традиційного очного навчання. У цих умовах змішане навчання виступає ефективною альтернативою, здатною забезпечити безперервність освітнього процесу, гнучкість навчання та індивідуалізацію освітніх траєкторій учнів.

Науковці підкреслюють, що змішане навчання сприяє підвищенню якості освіти шляхом інтеграції цифрових технологій, розвитку самостійності учнів і формування ключових компетентностей [2]. Водночас ефективність його впровадження значною мірою залежить від створення відповідних педагогічних умов, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Проблема змішаного навчання активно досліджується як у вітчизняній, так і в зарубіжній педагогічній науці. Теоретичні основи змішаного навчання розглядаються у працях С. Баценка та Н. Рашевської, які визначають його як інтеграцію традиційного та електронного навчання, спрямовану на персоналізацію освітнього процесу [2].

Питання моделей змішаного навчання та умов їх реалізації висвітлено у дослідженнях Х. Бахтіярової, яка виокремлює різні рівні впровадження (від окремого уроку до навчального курсу) та підкреслює значення адаптації моделей до конкретних освітніх умов [1].

Окремі аспекти впровадження змішаного навчання, зокрема використання інноваційних технологій, досліджуються у працях С. Литвинової та А. Сухіх. Автори наголошують, що сучасні цифрові засоби розширюють можливості навчання, забезпечуючи його наочність, інтерактивність та практичну спрямованість [5; 6].

Зарубіжний досвід застосування «blended learning» демонструє його ефективність у формуванні самостійності учнів, розвитку цифрової грамотності та підвищенні навчальних результатів. Водночас дослідження вказують на необхідність підготовки вчителів до використання цифрових технологій і розвитку їхньої інформаційно-комунікаційної компетентності [4].

Таким чином, аналіз наукових джерел засвідчує, що, незважаючи на значний інтерес до проблеми змішаного навчання, питання педагогічних умов його ефективного впровадження в закладах загальної середньої освіти потребує подальшого дослідження.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та визначення педагогічних умов ефективного впровадження технології змішаного навчання в закладах загальної середньої освіти.

Змішане навчання розглядається як інноваційна освітня технологія, що передбачає органічне поєднання традиційних форм навчання з дистанційними, електронними та мобільними освітніми ресурсами. Його ефективність залежить від комплексу педагогічних умов, які забезпечують результативність освітнього процесу.

Важливими є організаційно-педагогічні умови, оскільки саме вони організовують та ефективно включають здобувачів освіти в освітній процес. До ключових організаційно-педагогічних умов належать:

– раціональне поєднання очної та дистанційної форм навчання;
– використання різних моделей змішаного навчання (ротаційна, гнучка, перевернутий клас та інші);
– адаптація змісту навчання до цифрового середовища.

Дослідники наголошують, що вибір моделі змішаного навчання має враховувати вікові особливості учнів, рівень їх підготовки та матеріально-технічні можливості закладу освіти [5].

Не менш вагомими та дієвими є технологічні умови, що сприяють ефективності змішаного навчання, яке значною мірою залежить від рівня цифрової інфраструктури:

– наявність доступу до Інтернету;
– використання платформ дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom, Human, iLearn та інші);
– застосування цифрових освітніх ресурсів.

Інтеграція цифрових технологій у навчальний процес забезпечує підвищення мотивації учнів та сприяє формуванню їх цифрової компетентності [3].

Психолого-педагогічні умови відіграють фундаментальну роль, виступаючи основою для ефективного поєднання очного та дистанційного навчання. Вони забезпечують не лише засвоєння знань, але й психологічний комфорт, мотивацію та безпеку учасників освітнього процесу. Серед таких умов важливими є:

– формування внутрішньої мотивації учнів;
– розвиток самостійності та відповідальності;
– забезпечення індивідуального підходу.

Змішане навчання створює можливості для персоналізації навчання, що дозволяє враховувати індивідуальні освітні потреби учнів [8].

Методичні умови в змішаному навчанні мають особливе значення, оскільки вони трансформують простий набір онлайн- та офлайн-занять у цілісну, керовану та ефективну освітню систему. Вони забезпечують перехід від пасивного засвоєння знань до активної самоосвіти, синхронізуючи очну та дистанційну компоненти.

Методичні умови перетворюють вчителя з єдиного джерела знань на тьютора, ментора та організатора навчального процесу, який супроводжує учня, вони визначають раціональне співвідношення між онлайн-активностями (асинхронне навчання, відео, тести) та традиційними заняттями в класі (дискусії, практика, живе спілкування).

Завдяки методичним умовам створюється простір для індивідуального темпу навчання, що підвищує мотивацію та самостійність учнів і вони включають створення якісного цифрового контенту та чітких інструкцій для самостійної роботи, що мінімізує недоліки дистанційного навчання. Ці умови також розвивають критичне мислення, оскільки стимулюють використання інтерактивних методів навчання, проєктної діяльності та роботи в групах, що розвиває цінні навички.

Методичні умови дозволяють:

– здійснювати розробку інтерактивних навчальних матеріалів;
– використання активних та ігрових методів навчання;
– впровадження формувального оцінювання.

Сучасні дослідження доводять, що використання інтерактивних технологій підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу та активізує пізнавальну діяльність учнів [6].

Однією з ключових умов змішаного навчання є готовність педагогів до його впровадження:

– розвиток цифрової компетентності вчителів;
– підвищення кваліфікації;

– готовність до інноваційної діяльності.

Професійний розвиток педагогів є необхідною передумовою ефективного використання змішаного навчання [7].

Отже, ефективне впровадження технології змішаного навчання в закладах загальної середньої освіти можливе за умови комплексного забезпечення організаційно-педагогічних, технологічних, психолого-педагогічних, методичних та кадрових умов. Адже змішане навчання сприяє підвищенню якості освіти, розвитку ключових компетентностей учнів, індивідуалізації навчального процесу та формуванню цифрової грамотності.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці ефективних моделей змішаного навчання для різних предметів, дослідженні впливу цифрових технологій на результати навчання та удосконаленні методики підготовки вчителів до роботи в умовах змішаного навчання.

Список використаних джерел

1. Бахтіярова Х. Педагогічні моделі змішаного навчання: типологія, ефективність, умови реалізації. *Інноваційна професійна освіта*. 2024. С. 112-120.
2. Баценко С. В., Рашевська Н. В. Змішане навчання: теоретичний аналіз поняття та можливості впровадження в процес навчання в закладах загальної середньої освіти. *Наукові записки*. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Серія: «Педагогічні науки». 2024. С. 67-84.
3. Генсерук Г., Терещук Г., Сисоєв О., Василенко О. Змішане навчання в контексті цифрової трансформації освіти. *Наукові записки ТНПУ*. 2023. С. 65-70.
4. Громов Є. Використання методики blended learning у підготовці майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей (досвід Польщі та Чехії). *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України.* Серія: «Педагогічні науки» 2019. С. 97-102.
5. Литвинова С. Г. Методичні аспекти використання 360-градусного відео в умовах змішаного навчання. *Наукові записки*. Серія: «Педагогічні науки». 2024. С. 76-82.
6. Сухіх А. Порівняльний аналіз зарубіжного та українського досвіду впровадження змішаного навчання. *Наукові записки.* Серія: «Педагогіка». 2025. С. 64-72.
7. Шуплат А. І. Використання змішаного навчання для підвищення професійного розвитку вчителів. *Академічні студії.* Серія «Педагогіка» 2021. С. 37-43.
8. Korotun O. Methodological bases of blended learning in higher education. *Journal of Information Technologies in Education.* 2016. S. 47-52.

ОЛІЙНИК О.Й.,
методист центру моніторингу якості освіти, ЗНО та аналітичної діяльності,
Тернопільський ОКІППО,
o.olijnyk@ippo.edu.te.ua

ДОСЯГНЕННЯ ТА ВИКЛИКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ НМТ-2025 УЧНІВ/СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Через широкомасштабне вторгнення росії на територію України вже четвертий рік поспіль УЦОЯО замість традиційного ЗНО реалізує комп'ютерний НМТ, який є формою вступного випробування, що проводиться з метою забезпечення права осіб на рівний доступ до фахової передвищої, вищої освіти в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду).

У надскладних умовах воєнного часу УЦОЯО, ІФРЦОЯО, сотні залучених осіб зробили все можливе, щоб молоде покоління українців та українок мало змогу вступити до вишів і в майбутньому реалізувати свої плани та мрії, зокрема й у післявоєнній відбудові нашої країни.

У 2025 р. НМТ передбачав виконання сертифікаційної роботи, що містила завдання із чотирьох навчальних предметів: трьох обов'язкових (українська мова, математика, історія України) та одного на вибір учасника НМТ.

Українським центром оцінювання якості освіти проведений ґрунтовний аналіз результатів оцінювання.

Фахівцями ТОКІППО проведено аналіз великої кількості освітнього статистичного матеріалу, узагальнено результати національного мультипредметного тесту випускників закладів загальної середньої освіти за шкалою 100-200 балів, учнів/студентів закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та випускників минулих років та укладено в інформаційно-статистичному збірнику «НМТ-2025. Тернопільська область».

Проаналізуємо результати НМТ учнів/студентів закладів професійної (професійно-технічної) освіти Тернопільської області.

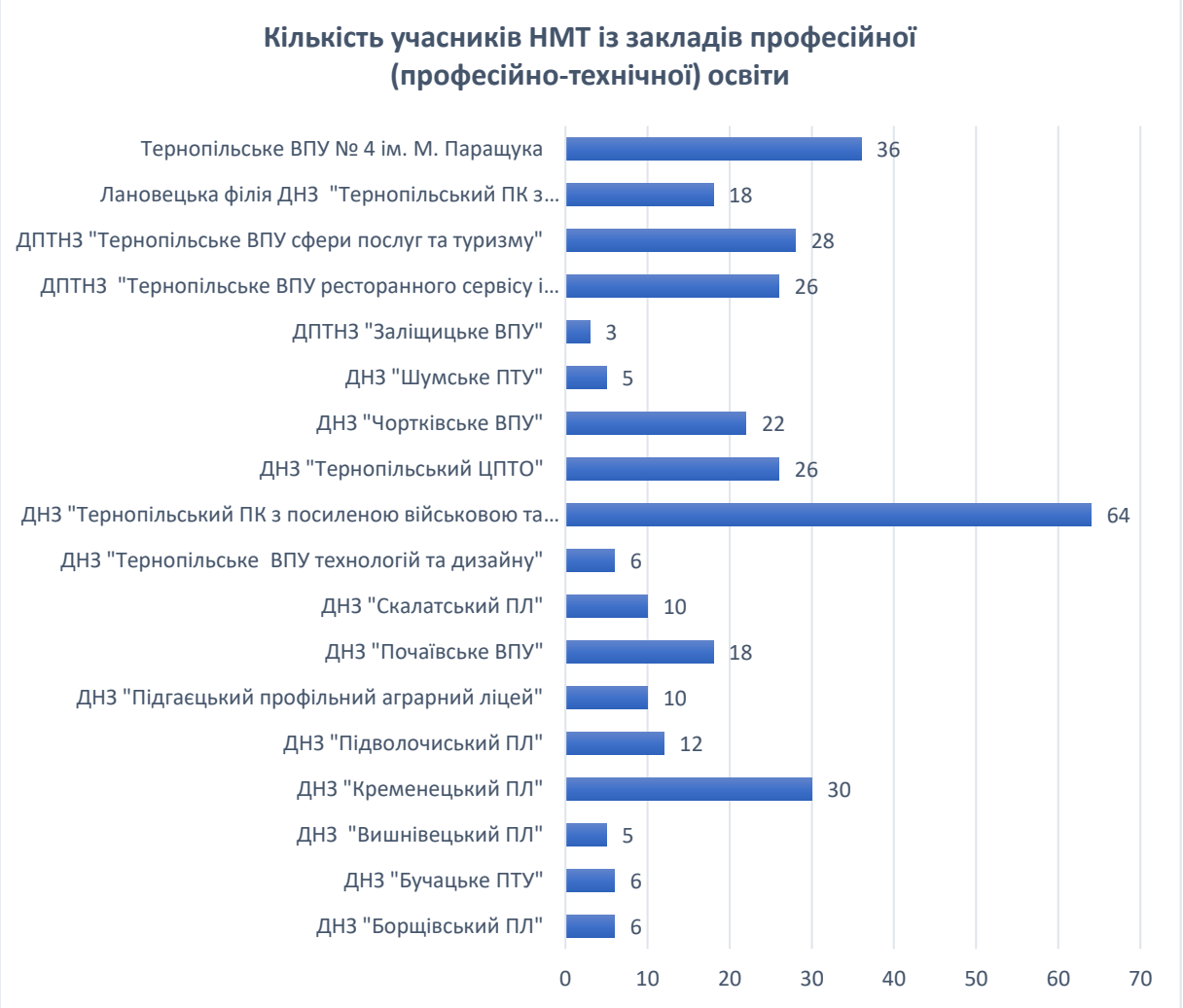
Для проходження національного мультипредметного тесту у Тернопільській області зареєструвалося 413 учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, не з'явилося 82 особи. Участь у НМТ взяв 331 учень/слухач із 18 закладів професійної (професійно-технічної) освіти області. Найменша кількість учасників – із ДПТНЗ «Заліщицьке ВПУ» (3 особи), ДНЗ «Шумське ПТУ» та ДНЗ «Вишнівецький ПЛ» по 5 осіб. Найбільше учасників були представниками ДНЗ «Тернопільський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою» – 64 особи.

Результати НМТ за виконання субтесту з української мови

Усі учні/слухачі закладів професійної (професійно-технічної) освітиучасники НМТ подолали поріг за виконання субтесту з української мови.

Загалом результати 99,1% учнів/слухачів закладів професійної (професійнотехнічної) освіти нижчі 160 балів за виконання субтесту з української мови.

Результати на проміжку 161-180 балів отримали 3 учні/слухачі ЗПТО (0,9%): по одному учаснику з ДНЗ «Підгаєцький профільний аграрний ліцей», ДНЗ «Тернопільський ПК з посиленою військовою та фізичною підготовкою» та ДНЗ «Почаївське ВПУ».

Результати НМТ за виконання субтесту з історії України

Усі учні/слухачі закладів професійної (професійно-технічної) освітиучасники НМТ подолали пороговий бал за виконання субтесту з історії України.

Загалом 98,2% від загальної кількості учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти-учасників НМТ отримали з історії України результати нижчі 160 балів.

Результати на проміжку 161-180 балів отримали 6 учнів/слухачів ЗПТО (1,8%). Це 2 учасники з ДНЗ «Тернопільський ПК з посиленою військовою та фізичною підготовкою» та по 1 учаснику із Тернопільського ВПУ № 4 ім. М. Паращука, ДНЗ «Почаївське ВПУ», ДНЗ «Підволочиський ПЛ», ДНЗ «Борщівський ПЛ».

Результат на проміжку 181-200 балів з історії України не отримав жоден із учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти».

Результати НМТ за виконання субтесту з математики

За виконання субтесту з математики 65 учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти (19,6%) отримали 0 балів.

Загалом 99,4% від загальної кількості учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти-учасників НМТ, отримали результати з математики нижчі 160 балів.

Результати на проміжку 161-180 балів отримали 2 учні (0,6%): із ДНЗ «Тернопільський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою» та ДНЗ «Борщівський ПЛ».

Результати НМТ за виконання субтесту з фізики

Субтест із фізики виконували 7 учнів/слухачів із 5 закладів ПТО. Серед них один учасник отримав 0 балів (14,3%).

Результату вищого за 160 балів не отримав жоден з учасників НМТучнів/слухачів ЗПТО.

Результати НМТ за виконання субтесту з хімії

Єдиний учасник НМТ з хімії із ДНЗ «Тернопільський центр професійнотехнічної освіти» за виконання субтесту з хімії отримав результат на проміжку 100-120 балів.

Результати НМТ за виконання субтесту з біології

54 учні/слухачі закладів професійно-технічної освіти складали біологію на НМТ. Усі вони подолали пороговий бал.

Результати на проміжку 100-120 балів отримав 1 учасник із числа учнів/слухачів ЗПТО (1,9%).

Загалом 98,2% від загальної кількості учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти-учасників НМТ, отримали результати з біології нижчі 160 балів. Один учасник НМТ з біології з Тернопільського ВПУ № 4 ім. М. Паращука отримав результат на проміжку 161-180 балів. Жоден учень/слухач закладів професійно-технічної освіти області не отримав результат на проміжку від 180 до 200 балів.

Результати НМТ за виконання субтесту з географії

170 учнів/слухачів закладів професійно-технічної освіти обрали географію для складання НМТ. Один учасник (0,6%) не подолав поріг 100 балів за виконання субтесту з географії. Загалом 98,3% від загальної кількості учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти – учасників НМТ, отримали результати з географії нижчі 160 балів. Результати на проміжку 161-180 балів отримали 3 учасники (1,8%): з ДНЗ «Тернопільський ПК з посиленою військовою та фізичною підготовкою», ДНЗ «Почаївське ВПУ» та ДНЗ «Підгаєцький професійний аграрний ліцей». Жоден учень/слухач ЗПТО-учасник НМТ з географії не отримав результат на проміжку 181-200 балів.

Результати НМТ за виконання субтесту з англійської мови

Субтест з англійської мови виконували 36 учнів/слухачів із 13 закладів професійно-технічної освіти. Серед них 1 учасник (2,8%) отримав 0 балів. Результати на проміжку 100-120 балів отримали 9 осіб (25%). Загалом 94,5% від загальної кількості учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти-учасників НМТ, отримали результати з англійської мови нижчі 160 балів. Результати на проміжку 161-180 балів отримали 2 учасники (5,6%) із двох закладів професійної (професійно-технічної) освіти, а саме із ДНЗ «Тернопільський ПК з посиленою військовою та фізичною підготовкою» та ДПТНЗ «Тернопільське ВПУ сфери послуг та туризму». Немає учасників НМТ з англійської мови, які б отримали результат на проміжку 181-200 балів.

Результати НМТ за виконання субтесту з німецької мови

Німецьку мову для складання НМТ обрали два учні ЗПТО. Учасник із ДНЗ «Почаївське ВПУ» отримав результат на проміжку 100-120 балів, а учасник із ДНЗ «Підгаєцький професійний аграрний ліцей» – на проміжку 141-160 балів.

Результати НМТ за виконання субтесту з української літератури

Завдання субтесту з української літератури виконував 61 учень/слухач із 12 закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Серед них 4 учасники отримали 0 балів (6,6%). Загалом 98,4% від загальної кількості учнів/слухачів із 11 закладів професійної (професійно-технічної) освіти-учасників НМТ отримали результати з української літератури нижчі 160 балів. Результати на проміжку 161-180 балів отримав 1 учасник із ДПТНЗ «Тернопільське ВПУ сфери послуг та туризму» (1,6%). Жоден учень/слухач ЗПТО-учасник НМТ з української літератури не отримав результат на проміжку 181–200 балів.

У 2025 році НМТ вважався успішно складеним, якщо учасник набирав у середньому близько 15% тестових балів від максимальної кількості за кожним предметним субтестом. Зокрема, пороговий бал становив: з історії України – 8 балів; з української мови, української літератури, біології та географії – 7 балів; з хімії – 6 балів; з фізики, математики та іноземних мов – по 5 балів.

Слід підкреслити, що, попри всі виклики воєнного часу, Україна вже четвертий рік поспіль успішно проводить масштабне комп'ютерне тестування. Це свідчить не лише про стійкість розробленої системи онлайнового оцінювання, а й про її переваги в забезпеченні рівного доступу вступників до вищої освіти незалежно від місця перебування. Набутий за ці чотири роки досвід може стати підґрунтям для подальшого розвитку стандартизованих зовнішніх оцінювань у комп'ютерному форматі.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-статистичний збірник «Результати НМТ-2025. Тернопільська область» http://monitoringte.blogspot.com

2. Офіційний звіт про результати НМТ у 2025 році. Том 1. https://testportal.gov.ua/Zvit_NMT_2025_Tom_I_gotovyj_onovlenyj.pdf

ПЕТРОВСЬКИЙ О. М.,
директор
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти,
кандидат історичних наук, доцент,
o.petrovskyj@ippo.edu.te.ua

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ОСВІТЯН ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті піддається аналізу роль медіаграмотності освітян як ключового інструменту протидії дезінформації в умовах гібридної війни; сутність поняття медіаграмотності, її функції в освітньому процесі та значення для формування інформаційної стійкості учасників освітнього середовища. Визначено основні виклики, пов'язані з інформаційними маніпуляціями, та окреслено практичні напрями розвитку медіаграмотності освітян. Акцентовано увагу на стратегічному використанні ворогом маніпулятивних технологій для підриву національної єдності, дискредитації державних інституцій та деморалізації населення. Визначено вплив дезінформації на масову свідомість та її наслідки для українського суспільства в умовах війни. Доведено необхідність консолідації українського суспільства, розвитку критичного мислення та формування ефективної державної стратегії боротьби з інформаційними загрозами тощо.

Ключові слова: *медіаграмотність освітян, дезінформація, гібридна війна, ІПСО, критичне мислення, цифрова гігієна.*

Постановка проблеми. Сучасний освітній простір функціонує в умовах інформаційної турбулентності, спричиненої активним використанням інформаційно-психологічних операцій у гібридній війні. Повномасштабне вторгнення московії в Україну у 2022 році актуалізувало проблему дезінформації як інструменту впливу на суспільну свідомість, спрямованого на дестабілізацію, деморалізацію та підрив довіри українського суспільства до державних інституцій [2; 6]. Психологічна травматизація суспільства знижує критичний поріг сприйняття інформації, що підвищує вразливість до маніпуляцій. У цих умовах медіаграмотність освітян стає одним із центральних понять у новій освітній парадигмі, адже набуває статусу не лише професійної компетентності, а й стратегічного ресурсу національної безпеки.

Інформаційна складова гібридної війни чітко окреслила неоімперські цілі та прагнення московії щодо України. І цей виклик для нас має екзистенційний вимір: інформаційні атаки спрямовані не лише на зміну суспільних налаштувань чи просте маніпулювання громадською думкою, а й на підрив основ української національної та громадянської ідентичності, дискредитацію державності та заперечення права української нації на самобутність [8, с. 16.-17]. У цьому контексті формування медіаграмотності освітян як інструменту протидії дезінформації в умовах гібридної війни є необхідною передумовою збереження демократичних цінностей, суспільної довіри та національної безпеки й оборони України. В умовах війни вона трансформується у прикладний інструмент захисту національної ідентичності та патріотизму в цифровому середовищі. Системне впровадження принципів цифрового гуманізму та критичного мислення в освітній процес є запорукою перемоги на інформаційному фронті та успішного повоєнного відновлення України.

Аналіз останніх досліджень. Проблема медіаграмотності та протидії дезінформації активно досліджується вітчизняними науковцями. Зокрема, доведено, що медіаграмотність є ключовим чинником захисту інформаційного простору та підвищення інформаційної безпеки [3].

Вагомим у контексті дослідження є внесок Дібікової Ю. С., яка зазначає, що медіаосвіта є ключовим інструментом протидії інформаційним загрозам під час гібридної війни. Автор наголошує на необхідності розвитку критичного мислення для розпізнавання фейків, маніпуляцій та пропаганди.

Особлива увага приділяється аналізу інформаційної складової гібридної війни, яка включає використання пропаганди, фейків та ІПСО як інструментів впливу [2; 5].

У свою чергу дослідження Кириченко Ю. В., Сергієнко Т. І., Сластіна В. О. зосереджується на виявленні основних методів та засобів ведення інформаційної війни, які застосовує рф проти України, аналізі впливу інформаційних атак на суспільну свідомість та національну безпеку, а також на визначенні ефективних стратегій протидії дезінформації та пропаганді [4].

Андрій Стєкольщиков-Кукін визначив компоненти протидії дезінформації в сучасному медіапросторі, проаналізував її вплив на громадську думку та демократичні процеси, а також запропонував стратегії та методи для підвищення медіаграмотності та ефективної протидії хибним наративам [10].

Руцьким С.В. зроблено висновок, що медіаграмотність сьогодні стає частиною професійної субкультури фахівців, умовою політичної соціалізації особистості в сучасному медіасвіті, фактором успішності людини в суспільстві, яке швидко змінюється; це засіб пізнання полікультурного світу та отримання нових знань; це спосіб самопрезентації та реалізації потенціалу особистості [9].

У науковій розвідці Івана Ципердюка проаналізовано матеріали Української служби «Голосу Америки», у яких наведено факти поширення російської дезінформації та боротьби з нею. Показано, що Українська служба постійно повідомляє про заходи, які здійснює керівництво західних соціальних мереж для запобігання розповсюдженню російської пропаганди, створенню фейкових аккаунтів та сторінок. Простежено, що Українська служба «Голосу Америки» у своїх повідомленнях наголошує на необхідності проєктів з медіаграмотності в Україні в умовах російської інформаційної агресії [14].

Багато й інших авторів, зокрема учасники Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 30 жовт. 2025 р.) [7; 11; 12; тощо] теж, досліджуючи різні аспекти медіаграмотності, стверджують очевидність впливу маніпулятивного контенту на національну безпеку, суспільну свідомість та психологічний стан громадян, зокрема через загрози **медіатравматизації**. Важлива увага приділяється **медіаграмотності та цифровій гігієні** як стратегічним інструментам спротиву, що допомагають розпізнавати маніпуляції та розвивати критичне мислення. У текстах представлено державні ініціативи, такі як національна **Концепція цифрової медіаосвіти** [5], а також практичні заходи для вчителів та школярів.

Метою статті є обґрунтування ролі медіаграмотності освітян як інструменту протидії дезінформації та визначення ефективних шляхів її розвитку в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. На території України країна-агресор застосовує практично всі методи ведення гібридної війни задля донесення «зручної» інформації до суспільства, продовжуючи активно використовувати різного роду фейки та маніпулятивні інструменти у відповідних тематичних спільнотах, на популярних медіаресурсах та акаунтах медійних осіб. Така сукупність технічних та психологічних прийомів інформаційного впливу спричинюється до появи точок соціальної напруги та дестабілізації в різних регіонах країни, що може зруйнувати її міжнародну репутацію та змінити світогляд громадян, зокрема зумовити підміну історичної пам’яті, формувати фейкові національні ідеї тощо [2, с. 97].

Термін «медіаграмотність» часто використовується як взаємозамінний з іншими термінами, пов’язаними з медіа та медіатехнологіями. Медіа означає всі електронні чи цифрові засоби та друковані чи художні візуальні засоби, які використовуються для передачі повідомлень. Грамотність – це здатність кодувати й декодувати символи, а також синтезувати й аналізувати повідомлення. Медіаграмотність – це здатність кодувати та декодувати символи, що передаються через медіа, а також синтезувати, аналізувати та створювати опосередковані повідомлення. Медіаосвіта – це вивчення медіа, включаючи «практичний» досвід і виробництво медіа. «Освіта медіаграмотності – це освітня галузь, присвячена навчанню навичок, пов’язаних із медіаграмотністю. Медіаграмотність спирається на традиційну грамотність і пропонує нові форми читання та письма. Медіакомпетентність розглядається, з одного боку, як якість особистості, з іншого – як система вимог до певного типу соціальної поведінки в медіапросторі. Медіаграмотність дає людям змогу бути критичними мислителями та творцями, ефективними комунікаторами та активними громадянами. Дійсно, в сучасних умовах інформаційної війни медіаграмотність набуває характеристики не лише інструмента для захисту від маніпуляцій, але й вона стає критичним елементом стійкості суспільства та національної безпеки». Це відбувається тому, що здатність населення аналізувати та відрізняти правдиву інформацію від фейкової стала необхідною умовою для збереження стабільності та єдності країни [10, с. 95 - 96].

Медіаграмотність в освітньому середовищі визначається як сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують здатність критично аналізувати інформацію, розпізнавати маніпуляції та відповідально використовувати медіаресурси [3]. У сучасному освітньому процесі вона охоплює: критичне мислення, аналіз

джерел інформації, навички фактчекінгу, цифрову гігієну.

Відповідно до Концепції цифрової медіаосвіти, медіаграмотність інтегрується з цифровою компетентністю та стає складовою формування інформаційної стійкості особистості [5].

Глобальні та євроінтеграційні перспективи, насамперед у сфері цифрової трансформації життя, вимагають від медіаосвіти адекватної відповіді, адже європейські документи цифрової декади (Digital Decade Policy Programme 2030 та ін.) визначають розвиток цифрових умінь і цифрового громадянства як критично важливих складників цифровізації суспільства. Європейський шлях до цифрової економіки і суспільства – це солідарність, процвітання і стійкість, що базується на наснаженні (розширенні прав та можливостей) громадян і бізнесу, забезпеченні безпеки і стійкості цифрової екосистеми та ланцюжків постачання (DigComp Framework). Медіаосвітянська спільнота як головний адресат Концепції створює підґрунтя для підготовки нового покоління діячів цифровізованого демократичного суспільства сталого розвитку. Концепція пропонує способи інтеграції наявних в Україні суспільних рухів щодо розвитку інфомедійної та цифрової грамотності для досягнення синергетичного ефекту. Концепція базується на моделі цифрової медіаосвіти, розробленій відділом психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології. Ця модель охоплює три основні середовищні контексти (світоглядний, безпековий та економічний) і три особистісні контексти психологічного розвитку (мотиваційно-вольовий, соціально-емоційний і рефлексивно-мисленнєвий). Інтеграція має відбуватися не шляхом заміщення дискурсу медіаграмотності цифровою грамотністю, а визнанням взаємних внесків у зміст мультиграмотності, необхідної сучасним і майбутнім поколінням у технологічно насиченому світі. Концепція відображає новий, сучасний формат дискурсу для усвідомлення ризиків цифровізації під кутом зору розвитку людського капіталу в умовах війни [5, с. 4].

Цифрова медіаграмотність інтегрує компоненти традиційної інфомедійної грамотності та цифрової грамотності з акцентом на ціннісному компоненті і 10 нових її видах, як-от: соцмедіаграмотність (грамотність щодо соціальних мереж), алгоритмічна грамотність, дата-грамотність (розуміння даних і здатність безпечно ними користуватися), ШІ-грамотність (цифрова медіакомпетентність у сфері взаємодії зі штучним інтелектом) [5, с. 9–10].

У сучасному медіапросторі масова комунікація реалізується у різноманітних формах, що зумовлено широким спектром комунікативних засобів і стратегій. Розважальні та демонстраційні форми відіграють важливу роль у формуванні медіаграмотності аудиторії, оскільки вимагають від споживача медіаконтенту вміння розрізняти інформаційні, емоційні та маніпулятивні компоненти повідомлення. Усвідомлення цих механізмів сприяє розвитку критичного мислення, підвищує культуру сприйняття медіа та розуміння соціально-комунікативних процесів [11, с. 81].

Інформаційні атаки є важливим складником агресії московії щодо нашої держави: «Україна залишається основною ціллю російської дезінформації» [12]. Викриття чергової російської дезінформації демонструє, що кремлівській пропаганді можна протидіяти, її можна виявити й демаскувати [12, с. 138].

Сучасна дезінформація функціонує не лише як інформаційна, а як соціально-політична загроза, спрямована на підрив демократичних інституцій і суспільної довіри. Це зумовлює потребу в комплексному підході до її протидії, який виходить за межі технічного фактчекінгу й охоплює ціннісний, культурний та інституційний виміри [8, с. 25]. Відтак виконує функції: формування хибних наративів; деморалізації населення; створення атмосфери страху й недовіри [2].

Особливо небезпечними є інформаційно-психологічні операції (ІПСО), які спрямовані на маніпулювання емоціями та поведінкою громадян [6]. Фейки, як інструмент таких операцій, здатні швидко поширюватися та впливати на суспільні настрої [2].

Не варто забувати, що технологічний прогрес істотно змінює медіа-середовище, зокрема і в контексті висвітлення сепаратистських конфліктів. Новітні технології, такі як штучний інтелект (ШІ), діпфейк (deepfake), доповнена реальність (AR) та віртуальна реальність (VR), відкривають нові можливості для впливу на громадську думку, масову свідомість, зокрема через відповідне висвітлення подій. Штучний інтелект вже став дієвим інструментом у створенні правдоподібних фейкових новин. Зокрема, технології діпфейк (deepfake) дозволяють створювати відео та аудіо, які важко відрізнити від справжніх, що може підривати довіру до офіційних джерел інформації. Використання ШІ для генерації фейкових новин у контексті сепаратистських конфліктів допомагає впливати на громадську думку, спричиняючи дезінформацію та загострюючи конфлікти [8, с. 21].

Метою таких операцій є атомізація суспільства та провокування почуття безвиході. Освітяни, володіючи навичками медіаграмотності, мають вміти ідентифікувати ці впливи не лише за змістом, а й за формою (використання капслоку, перехід на особистості, апеляція до надмірних емоцій). Ефективний розвиток медіаграмотності освітян передбачає: впровадження програм підвищення кваліфікації; використання кейс-методу (аналіз фейків); застосування латерального читання та перевірки джерел; розвиток навичок цифрової безпеки; використання інтерактивних методів навчання.

Освіта громадян у контексті критичного мислення – ключовий інструмент захисту та підвищення медіаграмотності. Навчання вмінню перевіряти джерела, аналізувати контент та розпізнавати маніпуляції значно зменшує вплив дезінформації. У ЄС створено спеціальні інституції для боротьби з фейками, зокрема EastStratComTaskForce, яка займається моніторингом і спростуванням неправдивих повідомлень. В Україні аналогічну функцію виконує Центр протидії дезінформації при РНБО. Робота Центру протидії дезінформації охоплює такі сфери, як воєнний напрям, боротьбу зі злочинністю та корупцією, зовнішню та внутрішню політику, економіку, інфраструктуру, екологію, охорону здоров'я, соціальну сферу та науково-технологічний напрям. Але основна увага зосереджена на протидії поширенню неправдивої інформації в інтернеті та фейків у медіа. Центр не має каральних функцій за дезінформацію і не зможе застосовувати санкції, але може вносити подання до РНБО щодо певних порушень [7, с.52-53].

Освітяни є ключовими суб'єктами формування медіаграмотності здобувачів освіти, оскільки вони формують когнітивні навички, розвивають критичне мислення, сприяють формуванню інформаційної культури учнів. Сьогодні педагог виконує роль фасилітатора інформаційної взаємодії, сприяючи формуванню «когнітивного

імунітету» здобувачів освіти.

Українська служба «Голосу Америки» також постійно інформує про діяльність курсів медіаграмотності в українських школах, які покликані розвивати критичне мислення в учнів, навчати їх розпізнавати дезінформацію в її різноманітних виявах, не сприймати на віру все те, що поширюють в Інтернеті. Одну з таких програм «Вивчай та розрізняй» – реалізує організація IREX-Україна в 500 українських школах у партнерстві з міністерством освіти, за підтримки посольства США. Інша, під назвою «Руйнівники фейків», є частиною проєкту «Вивчай та розрізняй» і також скерована на підвищення рівня медіаграмотності українських школярів. Журналісти української редакції «Голосу Америки» в матеріалах про впровадження програм медіаграмотності в українських школах акцентують увагу на тому, що медіаосвіта мала би стала частиною духовної гігієни людини і має особливе значення в контексті російсько-української війни [12; с. 141-142].

Під час занять у межах проєкту учні мають змогу переконатися, що «інформаційно складний світ виявився нездатним до саморегуляції. Технічні гігантські соціальні платформи при цьому не вважаються засобами інформації і не підкоряються обмеженням, характерним для них. Саме з цієї причини, що дезінформація оперує віртуальними об'єктами, які або слабо піддаються перевірці, або ж заперечуються постфактум, коли дезінформація вже виконала свою негативну роль, вона стала сьогодні такою грізною зброєю» [12; с. 141–142]. У матеріалах Української служби «Голосу Америки» наголошується, що українські учні завдяки таким програмам стануть більш підготовленими до критичного сприймання великого потоку інформації, значна частина якої зараз є продуктом російської пропаганди [12; с. 141–142].

Таким чином, інтеграція медіаграмотності в освітній процес підвищує рівень інформаційної гігієни та сприяє формуванню свідомого громадянина [4], що відповідально ставиться до інформації та її поширення.

Важливу роль відіграють сучасні освітні ресурси та проєкти, спрямовані на розвиток критичного мислення та протидію дезінформації [3; 10].

Згідно з науковими дослідженнями, фокус має зміщуватися від реактивного фактчекінгу до превентивних стратегій, які підвищують когнітивну стійкість індивідів. Це вимагає розвитку низки практичних навичок, що об'єднуються в рамках медіаграмотності та критичного мислення. Критичне мислення є основою для розпізнавання маніпуляцій і передбачає не лише здатність аналізувати отриману інформацію на предмет логічних помилок та необґрунтованих припущень, але й рефлексувати над власними упередженнями [10, с. 64-65].

Загалом, науковий консенсус доводить, що лише комплексний підхід, який інтегрує освіту з медіаграмотності, тренування критичного мислення та використання технологічних інструментів, може надати громадянам необхідні практичні навички для ефективної навігації в сучасному дезінформаційному середовищі [10, с. 66–67].

Тож дослідники дійшли висновку, що найпопулярнішими елементами такої протидії вважаються критичне мислення та фактчекінг (з англ. «Fact checking», перевірка фактів). Останній передбачає процес перевірки наявних фактів і даних для з'ясування їхньої повноти, достовірності та істинності, його головна мета – виявлення невідповідності між фактами та дійсністю. [2, с. 101–102].

Подальший розвиток медіаграмотності освітян має отримати випереджувальний та профілактичний характер та бути спрямований на: інтеграцію в усі освітні галузі; розвиток цифрової та ШІ-грамотності; формування медіапсихологічної стійкості; впровадження національних програм медіаосвіти. Ці заходи сприятимуть формуванню стійкого до інформаційних загроз суспільства.

Медіаграмотність як освітня стратегія, відповідно до Концепції цифрової медіаосвіти на 2025–2030 рр., інтегрується з процесами цифровізації. Освітяни повинні опанувати нові виміри грамотності: алгоритмічну та ШІ-грамотність, щоб розуміти принципи роботи штучного інтелекту у створенні діпфейків; медіапсихологічну стійкість, яка необхідна для подолання «медіатравми» – ураження психіки через жорстокий воєнний контент; цифрову гігієну, що передбачає здоровий баланс між технологіями та реальним життям

Висновки даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, інформаційні війни є невід'ємною складовою сучасних гібридних війн, у яких інформація використовується як інструмент маніпуляції, дезінформації та пропаганди. Український досвід протидії інформаційній агресії московії демонструє, що такі війни спрямовані не лише на викривлення реальності, але й на підрив національної ідентичності, дискредитацію державних інституцій та створення атмосфери страху і нестабільності. Одним із ключових викликів інформаційної безпеки є масове поширення фейків, використання маніпулятивних наративів та нав'язування вигідних агресору інтерпретацій подій. Водночас, ефективна стратегія протидії включає розвиток критичного мислення в суспільстві, підвищення рівня медіаграмотності, зміцнення інформаційного суверенітету держави та активне використання цифрових технологій для викриття пропагандистських меседжів [4, с. 94]. Україна накопичила значний досвід боротьби з інформаційними атаками, що може бути корисним для інших держав у протидії гібридній агресії.

Комплексний підхід до інформаційної безпеки, консолідація суспільства та зміцнення міжнародної співпраці є важливими чинниками у боротьбі з інформаційними загрозами, що продовжують залишатися одним із ключових викликів сучасного світу. Медіаграмотність освітян є ключовим інструментом протидії дезінформації в умовах гібридної війни. У сучасних умовах освітянин має виступати не лише носієм знань, а й медіаекспертом, здатним формувати інформаційну стійкість здобувачів освіти та суспільства загалом.

Медіаосвіта – це процес розвитку навичок критичного мислення, фактчекінгу, цифрової грамотності та компетентності, розуміння медійних технологій, кодування та розкодування інформації, уміння створювати власний медіаконтент, усвідомлення потенційних ризиків і проблем кіберпезпеки при використанні Інтернету, здатність забезпечувати захист персональних даних, гнучкість та вміння ефективно й швидко адаптуватися до змін в медіапросторі [2].

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаються у розробці та впровадженні інноваційних педагогічних методик підвищення рівня медіаграмотності освітян, а також у вивченні механізмів формування стійкості населення до маніпулятивних інформаційних технологій в умовах цифрової трансформації суспільства.

Список використаних джерел

1. Дібікова Ю. С. Медіаосвіта як інструмент протидії інформаційним загрозам гібридної війни // Соціалізація особистості у сучасних соціокультурних та соціально-політичних контекстах : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНПУ, 2024. С. 27–29.
2. Глущук Є. Фейки як інструмент тиску в умовах війни: специфіка застосування та сприйняття // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. Вип. 67. С. 96–107.
3. Кірієнко У. Медіаграмотність для освітян в умовах війни : інформаційно-аналітичні матеріали. Київ : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2023. 15 с.
4. Кириченко Ю. В., Сергієнко Т. І., Сластін В. О. Інформаційні війни як інструмент гібридної агресії: український досвід // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2025. № 1(65). DOI : https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1(65).332563
5. Концепція цифрової медіаосвіти воєнного і поствоєнного суспільства / за наук. ред. Л. Найдьонової. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2024. 24 с. URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2025/05/konseptnaydonova2025maket.pdf
6. Мегель А., Яремчук М. Ворожі ІПСО. Як визначити та протистояти? Київ : Академія української преси, 2022. 98 с. URL : https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2023/04/IPSO-Textbook.pdf
7. Новак В. Технології дезінформації у соціальних мережах: вплив на громадську думку та суспільні процеси. Медіаграмотність: нові технології та інструменти протидії дезінформації в епоху штучного інтелекту: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 30 жовт. 2025 р.). Одеса, 2025. С. 50-54. URL : https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/74206bd9-b1f3-4887-899a-104681742b2d/content
8. Петровський О. М. Громадянська компетентність та інформаційна стійкість в епоху дезінформації. *Безпечне освітнє середовище: нові виклики та сучасні рішення в умовах воєнного і повоєнного часу* : збірник наукових статей, тез доповідей та інших матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, 06 березня 2026 р. / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут,Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2026. С.15–27.
9. Руцький С. В. Медіаграмотність як фактор розповсюдження політичної інформації. DOI: https://doi.org/10.24195/2414- 9616.2025-1.14 С.94–99.
10. Стєкольщиков-Кукін А. Практичні навички протидії дезінформації: підвищення стійкості суспільства // Медіаграмотність: нові технології та інструменти протидії дезінформації в епоху штучного інтелекту : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Одеса : ОЮА, 2025. С. 64–67. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d5f9c9c6-8b58-4a53-bad4-1330a199590d/content
11. Циберман О. Аналіз класифікації розважальних і демонстраційних форм у масовій комунікації. Медіаграмотність: нові технології та інструменти протидії дезінформації в епоху штучного інтелекту : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 30 жовт. 2025 р.). Одеса, 2025. С. 79-82. URL: https://hdl.handle.net/11300/31619
12. Ципердюк І. Українська редакція «Голосу Америки»: протидія поширенню російської дезінформації=The Ukrainian service of the Voice of America: countering the spread of Russian disinformation // Українська служба «Голосу Америки»: американська історія для України із Україною, 1949–2019: збірник наукових праць та матеріалів, присвячений 70-річчю Української служби «Голосу Америки» / під. ред. А. Кармазина, О. Машевського, О. Сухобокової. Клівленд, 2020. С. 138–143. URL: http://repository.ukd.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1701/file%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

РАПІНДА Н. М.,
викладач фізики та астрономії
Галицького фахового коледжу ім. В. Чорновола, м. Тернопіль
natalja.rapinda.1992@gmail.com

ВІД СПОСТЕРЕЖЕННЯ ДО МОДЕЛІ: ЯК ПОДОЛАТИ КОГНІТИВНІ ІЛЮЗІЇ У ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ ТА СФОРМУВАТИ МІЖПРЕДМЕТНЕ МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Сучасна освіта орієнтується не лише на засвоєння знань, а на розуміння того, як ці знання формуються. У навчанні фізики однією з ключових проблем є так званий розрив між спостереженням явищ і їх правильним поясненням. Учні часто «бачать» фізичні процеси, але інтерпретують їх на основі інтуїтивних уявлень, що призводить до формального засвоєння знань [4].

У результаті виникає ситуація, коли учень може відтворити формулу, але не розуміє її змісту і не здатен застосувати її в нових умовах [2]. Це пов’язано з тим, що етап осмисленого спостереження в освітньому процесі часто замінюється готовими поясненнями.

У цьому контексті спостереження варто розглядати як когнітивний механізм формування розуміння, а не лише як ілюстрацію теоретичного матеріалу.

Водночас сучасні цифрові технології відкривають нові можливості для організації спостереження, перетворюючи його на інструмент дослідницької діяльності та поглибленого аналізу фізичних явищ.

Відповідно до цього метою нашого дослідження є обґрунтування ролі спостереження як інструменту формування міжпредметного мислення, подолання формалізму знань учнів та узгодження безпосереднього сприйняття явищ із їх науковим поясненням.

Подолання окресленого розриву між спостереженням і науковим поясненням потребує теоретичного осмислення ролі спостереження в структурі навчальної діяльності. Тому звернемося до положень компетентнісного підходу, який визначає нову логіку організації навчання фізики.

Реалізація такого підходу передбачає перехід від накопичення знань до активного дослідження світу. За Т. М. Засєкіною, акцент зміщується на результативну складову навчальних досягнень, що зумовлює поєднання особистісного й діяльнісного підходів [2]. У навчанні фізики це означає, що формування компетентності розпочинається зі свідомого, цілеспрямованого спостереження, яке трансформує візуальний образ явища у фізичну

модель.

Європейський освітній досвід орієнтує на інтеграцію знань і розвиток ключових когнітивних та діяльнісних умінь [1]. Тут спостереження виступає «інтелектуальним містком» між дисциплінами: аналізуючи рух небесних тіл чи теплові процеси, учень залучає знання з фізики, математики, географії, астрономії. Це сприяє подоланню предметної ізольованості та формуванню міжпредметного мислення.

Практична реалізація підходу потребує зміни структури уроку: спостереження за експериментом або явищем має передувати формулюванню законів і висновків [2]. Самостійний пошук пояснень знижує формалізм у використанні формул і наближує фізику до реальних життєвих ситуацій. Систематичний аналіз повсякденних явищ (інерція в транспорті, конденсація, робота побутових приладів) формує дослідницьку позицію та внутрішню мотивацію учнів [1].

Фізика як фундаментальна наука забезпечує розуміння комплексних природних процесів через міжпредметні зв'язки з:

- математикою – через моделювання та аналіз основних залежностей;
- біологією – через пояснення теплообміну, дифузії, біомеханіки;
- географією – через аналіз атмосферної циркуляції та кліматоутворення.

Такий підхід розвиває здатність переносити знання в нові контексти й формує цілісне наукове світобачення, що особливо важливо на старшому етапі навчання, коли виникає потреба в узагальненні закономірностей світу [3].

Важливим компонентом реалізації запропонованого підходу є використання цифрових інструментів, які трансформують спостереження з пасивного сприйняття у дослідницьку діяльність [5]. Зокрема, відеоаналіз (уповільнене відтворення, програми типу Tracker) дає змогу досліджувати рух тіл, фіксувати зміну координат і встановлювати функціональні залежності.

Смартфон може використовуватися як вимірювальний інструмент: датчики прискорення, освітленості чи звуку дозволяють отримувати експериментальні дані та переходити від якісного опису до кількісного аналізу явищ [5]. Перспективним є також використання систем штучного інтелекту для перевірки гіпотез, що стимулює рефлексію та критичне осмислення знань.

Наприклад, під час вивчення рівноприскореного руху учні можуть зафіксувати рух тіла на відео, визначити координати в різні моменти часу та побудувати відповідний графік, поєднуючи спостереження з математичним моделюванням. Раціональне використання комп'ютерного моделювання забезпечує наочний аналіз фізичних явищ і підсилює міжпредметні зв'язки [5].

У процесі навчання фізики учні часто формують уявлення, що суперечать науковим законам, але здаються їм логічними на основі життєвого досвіду. Такі уявлення можна розглядати як когнітивні ілюзії.

До типових належать:

- переконання, що важчі тіла падають швидше;
- уявлення про необхідність постійної сили для підтримання руху;
- сприйняття теплоти як речовини, що накопичується;
- ототожнення температури з кількістю теплоти [4].

Звичайне спостереження не завжди усуває ці уявлення, оскільки учень інтерпретує побачене через вже сформовані інтуїтивні моделі. Тому важливим є цілеспрямоване педагогічне керування процесом спостереження.

Воно має створювати ситуацію когнітивного конфлікту, що спонукає учня переглянути власні уявлення та сформувати наукове пояснення.

З метою систематизації підходу до розвитку спостережливості [3] пропонується модель, що включає чотири послідовні етапи: (див. рис. 1).

Рис. 1. Модель формування розуміння фізичних явищ через спостереження

Застосування цієї моделі дозволяє перейти від формального засвоєння знань до їх осмислення та інтеграції.

Запропонована модель реалізується через спеціально організовані навчальні ситуації, спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів [2].

Зокрема, на етапі спостереження доцільно використовувати явища з повсякденного життя, які викликають інтуїтивні пояснення. Наприклад, учням пропонується пояснити, чому темний одяг нагрівається швидше за світлий або чому після дощу асфальт висихає швидше, ніж ґрунт. Це дозволяє актуалізувати попередній досвід і виявити початкові уявлення.

На етапі проблематизації використовуються запитання, що створюють когнітивну суперечність, зокрема: чому тіло продовжує рух без дії сили або чому літак може утримуватися в повітрі. Такі запитання стимулюють перегляд інтуїтивних пояснень.

Етап моделювання передбачає побудову пояснення із залученням знань з інших дисциплін. Наприклад, аналіз процесу нагрівання води може супроводжуватися побудовою графіка (зв'язок із математикою), а пояснення дихання – залученням знань з біології.

На етапі перенесення учням пропонується самостійно знаходити прояви фізичних явищ у навколишньому середовищі (запотівання вікон, нагрівання предметів, рух транспорту) та пояснювати їх. Це сприяє формуванню здатності застосовувати знання у нових ситуаціях і підсилює міжпредметні зв'язки.

З метою перевірки ефективності запропонованого підходу було проведено дослідження серед учнів 10 класу (n=28) протягом вивчення теми «Механіка». Учням було запропоновано пояснити низку фізичних явищ до та після використання моделі.

На початковому етапі значна частина учнів демонструвала інтуїтивні пояснення, що не відповідали науковим уявленням. Зокрема, близько 70% учнів вважали, що для підтримання руху необхідна постійна дія сили.

Після організації навчальної діяльності із залученням цілеспрямованого спостереження та обговорення, учні значно частіше почали використовувати наукові поняття та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Відповіді стали більш обґрунтованими, а рівень формалізму зменшився.

Показовим є приклад із вивченням інерції. Під час демонстрації різкого гальмування рухомого візка більшість учнів пояснювали рух тіла вперед «силою поштовху». Лише після обговорення та постановки запитання «що відбувається з тілом, якщо на нього не діє сила?» учні поступово переходили до розуміння закону інерції. Це свідчить про те, що без етапу осмислення навіть очевидне спостереження може бути інтерпретоване неправильно.

Висновки. Отримані результати свідчать про ефективність використання спостереження як інструменту формування розуміння фізичних явищ.

У ході дослідження встановлено, що однією з ключових проблем навчання фізики є розрив між безпосереднім спостереженням явищ та їх науковим поясненням, що зумовлює формальне засвоєння знань.

Обґрунтовано, що спостереження може виконувати функцію когнітивного механізму формування розуміння за умови його цілеспрямованої організації та включення в структуру навчальної діяльності [4]. Запропонована модель «спостереження — проблематизація — моделювання — перенесення» забезпечує перехід від інтуїтивних уявлень до наукового пояснення явищ.

Результати педагогічного спостереження свідчать про зменшення рівня формалізму знань учнів, підвищення здатності встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та застосовувати знання в нових ситуаціях.

Отже, використання спостереження як інструменту організації пізнавальної діяльності сприяє формуванню міжпредметного мислення та забезпечує більш глибоке і усвідомлене засвоєння фізичних знань.

Список використаних джерел

1. Гуцан Л. А. Компетентнісний підхід у сучасній освіті // Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : ПП «Фірма «Гранмна», 2013. С. 52–56.
2. Засєкіна Т. М. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні фізики в основній школі // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип. 127. С. 59–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_127_17
3. Ляшенко О. І. Інтеграція фізичних і техніко-технологічних знань як засіб розвитку креативного мислення учнів // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2022 рік. Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 141–142.
4. Максименко С. Д., Деркач Л. М., Кіричевська Е. В., Касинець М. М. Психологія когнітивних процесів : науковий посібник. Київ : Видавництво «Людмила», 2022. 420 с.
5. Новосад О. В. Використання комп'ютерних програм для візуалізації фізичних явищ та процесів на уроках фізики в середній школі // Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук у контексті вимог Нової української школи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20–21 трав. 2019 р., м. Тернопіль). Тернопіль : Вектор, 2019. С. 55–57.

САЄНКО О. В.,
старший викладач кафедри загальної та спеціальної педагогіки,
Дніпровська академія неперервної освіти Дніпропетровської обласної ради,
elenasayenko129@gmail.com

МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У ЗАКЛАДАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку педагогічної освіти характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими цифровізацією суспільства, глобалізацією освітнього простору та впровадженням компетентнісного підходу. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема впровадження інноваційних методів навчання у закладах педагогічної освіти, які сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх учителів, розвитку критичного мислення, автономності та готовності до педагогічної діяльності в умовах змін.

Водночас практика свідчить про наявність значної кількості методичних труднощів, що ускладнюють ефективну інтеграцію інновацій у освітній процес. Ці труднощі мають комплексний характер та вимагають глибокого теоретико-практичного аналізу.

Інноваційні методи навчання в педагогічній освіті доцільно розглядати як системні зміни в організації освітнього процесу, що охоплюють цілі, зміст, форми, методи та засоби навчання. Вони спрямовані на підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів і формування ключових компетентностей.

У науковій літературі інноваційні методи визначаються як педагогічні технології, що базуються на активній взаємодії учасників освітнього процесу, інтеграції теоретичних знань і практичного досвіду, а також широкому використанні цифрових інструментів [1].

Методологічною основою впровадження інноваційних методів виступають компетентнісний, діяльнісний та студентоцентрований підходи.

Компетентнісний підхід орієнтує освітній процес на формування інтегрованих результатів навчання – професійних і загальних компетентностей. У цьому контексті інноваційні методи виступають інструментом розвитку здатності студентів застосовувати знання в реальних педагогічних ситуаціях.

Особливе значення має діяльнісний підхід, який реалізується через навчання на основі досвіду. Відповідно до концепції навчання через досвід [4], ефективне засвоєння знань відбувається у процесі безпосередньої діяльності,

рефлексії та подальшого застосування отриманих результатів.

Діяльнісний підхід акцентує увагу на навчанні через діяльність. Інноваційні методи (проєктне навчання, мікровикладання) забезпечують включення студентів у моделювання реальних професійних ситуацій.

Студентоцентрований підхід передбачає зміну ролі викладача – від транслятора знань до фасилітатора навчання. Студент стає активним суб'єктом освітнього процесу, що особливо важливо при використанні інтерактивних та проблемно-орієнтованих методів.

Водночас сучасні освітні дослідження підкреслюють необхідність інтеграції цифрових технологій у професійну підготовку педагогів. Це обґрунтовується моделлю технологічно-педагогічного змістового знання [3], яка визначає взаємозв'язок між предметним змістом, педагогікою та технологіями. Такий підхід передбачає інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у навчання, що відкриває можливості для персоналізації освіти, організації змішаного навчання та використання відкритих освітніх ресурсів.

Інноваційні методи можна класифікувати за кількома критеріями:

– за характером пізнавальної діяльності: проблемно-пошукові; дослідницькі; проєктні;

– за рівнем активності студентів: інтерактивні (дискусії, рольові ігри); колаборативні (групова робота, проєкти); автономні (самостійні онлайн-курси, дослідження);

– за технологічною основою: цифрові (онлайн-платформи, LMS); змішані (поєднання онлайн та офлайн навчання); симуляційні (моделювання педагогічних ситуацій);

– за організаційними формами: аудиторні; дистанційні; дуальні (поєднання навчання і практики).

Інноваційні методи виконують низку важливих функцій:

- освітню – забезпечують засвоєння знань;
- розвивальну – сприяють формуванню мислення і творчості;
- практико-орієнтовану – наближують навчання до реальної професійної діяльності;
- мотиваційну – підвищують зацікавленість студентів.

Таким чином, інноваційні методи виступають не лише інструментом навчання, але й засобом трансформації всієї системи педагогічної освіти.

Сучасні дослідження підкреслюють, що інноваційні підходи необхідні для підготовки педагогів до сучасних викликів суспільства та цифрової трансформації освіти [1].

Проте існує значний розрив між теоретичним осмисленням інновацій та їх фактичним упровадженням в освітній процес. Саме тому важливо ідентифікувати та систематизувати ключові бар'єри, що перешкоджають успішному впровадженню інноваційних методів у педагогічну освіту.

Методичні проблеми впровадження інноваційних методів у закладах педагогічної освіти мають не лише прикладний, але й глибокий теоретико-методологічний характер. Їх доцільно розглядати крізь призму сучасних освітніх теорій, що дозволяє не лише констатувати труднощі, але й пояснити їхню природу.

По-перше, розрив між теоретичною підготовкою та практичною діяльністю студентів пояснюється недотриманням циклу навчання через досвід. Згідно з концепцією Д. Колба [4], ефективне навчання є циклічним процесом, що передбачає послідовність конкретного досвіду, рефлексії, абстрактного узагальнення та активного експериментування. У традиційній системі підготовки педагогів ці етапи часто реалізуються фрагментарно.

Критичний аналіз свідчить, що навіть при формальному впровадженні інновацій (наприклад, кейс-методу) часто відсутній етап глибокої рефлексії, який є ключовим у моделі Д. Колба. Таким чином, проблема полягає не лише у виборі методів, а й у їх неповній методичній реалізації.

Другою фундаментальною проблемою є недостатня готовність викладачів до впровадження інновацій, яка пов'язана з браком інтегрованих знань про використання технологій у навчанні. Як зазначають дослідники [3], ефективне застосування інновацій можливе лише за умови поєднання педагогічних, предметних і технологічних компетентностей.

Однак критичний аналіз цієї моделі вказує на її обмеження: вона описує структуру знань викладача, але недостатньо враховує інституційний контекст (організаційну культуру, навантаження, мотиваційні фактори). У результаті навіть за наявності необхідних компетентностей викладачі можуть не впроваджувати інновації через зовнішні обмеження.

По-третє, важливою проблемою є організаційні та методичні труднощі інтеграції інновацій у навчальний процес. Вони проявляються у відсутності чітких методичних моделей та алгоритмів використання інноваційних технологій [1; 2]. Сучасні дослідження розширюють це поняття, виокремлюючи не лише доступ до технологій, але й якість їх використання. Таким чином, навіть у технічно забезпечених закладах освіти можуть зберігатися методичні проблеми через недостатньо ефективне педагогічне використання цифрових інструментів.

Особливої уваги заслуговує проблема методичної невизначеності впровадження інновацій. Вона пов'язана з відсутністю цілісних моделей педагогічного дизайну. У цьому контексті важливим є звернення до ADDIE model, яка забезпечує системність освітнього процесу.

Однак критика цієї моделі полягає в її лінійності та недостатній гнучкості в умовах швидких освітніх змін. Альтернативні підходи пропонують більш адаптивні моделі, проте вони ще не набули широкого методичного осмислення в педагогічній освіті.

Окрему групу становлять психолого-педагогічні бар'єри, пов'язані з опором змінам. Відповідно до теорії дифузії інновацій [5], інновації поширюються нерівномірно, а учасники освітнього процесу поділяються на групи (інноватори, ранні послідовники, більшість, консерватори).

Критично важливо, що більшість викладачів належить до «пізньої більшості», що пояснює повільні темпи впровадження інновацій. Це означає, що проблема має не індивідуальний, а системний характер і потребує інституційної підтримки змін.

Узагальнюючи, доцільно зазначити, що жодна з розглянутих теорій окремо не дає вичерпного пояснення методичних проблем. Лише їх інтеграція дозволяє сформувати цілісне бачення.

Таким чином, методичні проблеми впровадження інноваційних методів слід розглядати як багаторівневе явище, що охоплює:

– когнітивний рівень (особливості навчання);
– професійний рівень (компетентності викладачів);
– організаційний рівень (освітнє середовище);
– соціально-психологічний рівень (готовність до змін).

Саме комплексний міждисциплінарний підхід дозволяє не лише глибше зрозуміти природу цих проблем, але й окреслити ефективні шляхи їх подолання.

Українські та зарубіжні дослідження пропонують комплексні стратегії подолання проблем для викладачів:

– професійний розвиток і підтримка викладачів: системні курси підвищення кваліфікації з інноваційної педагогіки; створення спільнот практики для обміну досвідом; менторські програми для підтримки новаторів.

– організаційні зміни: розроблення політик стимулювання інноваційної діяльності; структурна підтримка нововведень у закладах вищої освіти (ресурсні центри, інноваційні лабораторії).

– технологічна інфраструктура: інвестиції в ІКТ та цифрові навчальні платформи; інтеграція сучасних інструментів у освітній процес на усіх рівнях.

– психологічна робота: тренінги з управління змінами; розвиток мотиваційної сфери педагога через системи визнання та підтримки.

У організації роботи зі здобувачами вищої освіти доцільними будуть:

- використання кейс-методу у підготовці майбутніх педагогів дозволить моделювати реальні професійні ситуації та формувати навички прийняття рішень. Ефективність цього підходу підтверджується сучасними дослідженнями у сфері педагогічної освіти [1].

- мікровикладання як форма практичної підготовки студентів сприятиме розвитку педагогічної рефлексії та професійних умінь [2].

- змішане навчання забезпечить інтеграцію традиційних та цифрових форм освіти, що підвищить гнучкість освітнього процесу та сприятиме індивідуалізації навчання [1].

- організація навчально-практичних центрів дозволить інтегрувати наукові знання та педагогічну практику, залучаючи студентів до проєктної діяльності.

Для підвищення ефективності впровадження інноваційних методів доцільно:

- розробляти чіткі методичні моделі їх використання;
- забезпечувати системне підвищення кваліфікації викладачів;
- розвивати цифрову інфраструктуру закладів освіти;
- впроваджувати практико-орієнтоване навчання;
- стимулювати мотивацію до інноваційної діяльності.

Впровадження інноваційних методів у закладах педагогічної освіти є складним багаторівневим процесом, що потребує врахування сучасних наукових підходів. Цей процес супроводжується рядом методичних проблем, що потребують комплексного вирішення. Аналіз джерел [1–5] свідчить про необхідність поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, розвиток професійної компетентності викладачів та створення сприятливого освітнього середовища.

Ефективність інновацій залежить від системного підходу, поєднання теорії та практики, а також готовності викладачів і студентів до змін.

Список використаних джерел

1. Боярська-Хоменко А. В., Собченко Т. М. Інноваційні методи навчання у професійній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2025. № 2. С. 105–114.

2. Ранюк О. П., Горячок І. В. Інноваційні технології у підготовці студентів-філологів до педагогічної практики. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2025. № 1 (48). С. 156–160.

3. Mishra P., Koehler M. J. Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*. 2006. Vol. 108, № 6. P. 1017–1054.

4. Kolb D. A. *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. New Jersey : Prentice Hall, 1984. 256 p.

5. Rogers E. M. *Diffusion of innovations*. 5th ed. New York : Free Press, 2003. 576 p.

САРАНЧУК Н. Р.,
методист відділу методики навчальних предметів суспільно-гуманітарного
та естетичного циклів
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти
n.saranchuk@ippo.edu.te.ua

МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦТВА У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Процес упровадження Державного стандарту базової середньої освіти і наявність освітніх галузей, зокрема мистецької освітньої галузі, виявив як успіхи та і проблеми.

Мистецька освітня галузь передбачає цілісний розвиток успішної особистості учня у процесі освоєння мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні.

Для реалізації компетентнісного потенціалу мистецької освітньої галузі та базових знань необхідна серйозна фахова підготовка вчителів мистецтва, відповідна мистецько-педагогічна освіта. Змістове наповнення модельних програм, підручників вимагає належної методичної підготовки, ґрунтовного підходу до виконання практичних робіт, аналізу, інтерпретації творів мистецтва.

Образотворча діяльність має важливе значення для всебічного розвитку особистості. У процесі створення зображення в дитини формуються спостережливість, просторова уява, окомір, дрібна моторика, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності тощо. Є доцільним проведення майстеркласів за участю художників, скульпторів, майстрів декоративно-прикладного мистецтва у навчальному процесі. Особливо цікавими є відеопрезентації про регіональних майстрів образотворчого мистецтва, мистців української діаспори (Яків Гніздовський, Іван Марчук).

На жаль, має місце проблема творчої самореалізації учнів: проведення конкурсів, фестивалів, шкільних мистецьких олімпіад. Упродовж 1995-2025 років у Тернопільській області у рамках Всеукраїнських учнівських олімпіад проводилась обласна учнівська олімпіада з образотворчого мистецтва, учасники якої мали творчу мотивацію і творчу перспективу майбутньої мистецької професії.

У процесі вивчення музичного мистецтва вчителям варто робити акценти на творчих портретах українських виконавців (вокальна та інструментальна музика). У сучасному медіапросторі фактично відсутні концерти української академічної музики, тому учні не знають імен визначних музикантів, академічних співаків Євгенія Мірошниченко, Анатолій Мокренко, Діана Петриненко, Анатолій Солов'яненко тощо), виконавців української естрадної пісні. Саме це складає основу Нової української школи і є особливо актуальним у воєнний період.

Процес вивчення мистецтва вимагає достатньої кількості годин для якісного навчання. Оскільки мистецький процес триває у часі, це є серйозною проблемою. Можливість збільшити кількість годин на вивчення мистецтва залишається за адміністраціями навчальних закладів, відділами освіти територіальних громад.

Вчителі мистецтва Тернопільської області у процесі підвищення кваліфікації діляться досвідом успішного навчання і подолання проблем у навчальному процесі, відзначають допитливість учнів Нової української школи, постійне бажання вивчати багато нового і цікавого у царині мистецтва.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898) URL: https://cutt.ly/OXpTocf.
2. Концепція Нової української школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. №988-р). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9882016%D1%80#Text
4. Навчально-методичне забезпечення базової середньої освіти Нової української школи. URL: https://imzo.gov.ua/osvita/nush/navchal-nometodychne-zabezpechennia-5-9-kl-nush/
5. Нова українська школа. Подолання освітніх втрат. URL: https://nus.org.ua/articles/idealnogo-instrumentu-podolannya-osvitnih-vtratne-isnuye-ale-mozhna kompleksno-vykorystovuvaty-najkrashhyj-dosvidtetyana-vakulenko/
6. Нова українська школа. Оцінювання. URL:https://nus.org.ua/articles/otsinyuvannya-v-5 klasi-nush-yak-vono-mozhestaty-instrumentom-navchannya-ta-pidvyshhennya-motyvatsiyi/ (дата звернення: 03.09.2024).
7. Про затвердження Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти: наказом Міністерства освіти і науки України від 11.02.2021 № 235 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729- 21#Text
8. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання: наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/92715/
9. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: https://cutt.ly/gXpTncj (дата звернення: 30.05.2024).
10. Теорія і практика мистецької освіти: збірник наукових праць. Ч. II / ред.-упор. Л.В. Обух (відп. ред.), М.А. Моісєєва. Житомир: О.О. Євенок, 2021. 186 с.

СІТКАР В. І.,
доцент кафедри психології розвитку та консультування
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
кандидат психологічних наук,
sitkarv@gmail.com
СІТКАР С. В.,
доцент кафедри машинознавства і транспорту,
ТНПУ імені Володимира Гнатюка,
кандидат педагогічних наук,
СІТКАР Т. В.,
доцент кафедри комп'ютерних технологій
ТНПУ імені Володимира Гнатюка,
кандидат педагогічних наук,
sitkarv@gmail.com

ЧИ ВИЗНАЄ УКРАЇНА ПАДІННЯ ОСВІТИ – І ПОЧНЕ ДІЯТИ?

Для кран Європейського Союзу освіта є пріоритетним напрямом і четвертою найбільшою статтею видатків після соціального захисту, охорони здоров'я та надання державних послуг. Для кран Європейського Союзу освіта є пріоритетним напрямом і четвертою найбільшою статтею видатків після соціального захисту,

охорони здоров'я та надання державних послуг.

Система освіти – галузь суспільного буття, яку не можна змінити декретом, законом чи лише за бажанням політиків або управлінців. Вона змінюється поступово – через зміст, через учителя, через практику, через спокійний, виважений і професійний аналіз здобутків та провалів [3].

Майбутнє країни неможливе без якісної освіти, а вона великою мірою залежить від учителів. Тому кадрові питання в школі є без перебільшення питаннями державної ваги.

Фінляндію роками ставили нам у приклад: «найкраща освіта світу», «діти щасливі», «мінімум контролю – максимум свободи». Усі ми чули і багато писали про освітнє диво Фінляндії. Приголомшливо високі результати міжнародного оцінювання PISA на початку 2000-х років зробили Фінляндію предметом заздрості всього світу. Але у 2025-2026 роках фінський уряд фактично сказав: щось пішло не так. І почав реформи, які багатьом здаються… навіть непопулярними [6].

Фіни не бояться публічно заявляти про падіння освіти. І починають діяти дуже жорстоко. А у нас – все прекрасно. Будуємо повітряні палаци на фундаменті із вати. В умовах, які жодній європейській країні не можуть приснитися навіть у сні жахів.

Визнавати проблеми і недоліки можуть лише сильні. Ті хто думає не про повітряні палаци, а про державу. Що саме робить Фінляндія зараз?

1. Обмеження мобільних телефонів. З 2025 року смартфони на уроках – під суворим контролем. Бо концентрація, увага і дисципліна важливіші за «звичку бути онлайн».

2. Повернення «hard skills». Фінни відкрито визнали: коли у школі занадто багато говорять про «soft skills», але діти не вміють нормально читати, писати й рахувати – це не прогрес, а деградація. Тому уряд збільшує години математики та рідної мови й фінансує підсилення базових знань.

3. Понад 200 млн євро на «рівність». Гроші спрямовані у школи складних районів, щоб скоротити розрив між сильними й слабкими учнями. Тобто не «вирівнювати вниз», а підтягувати тих, хто відстає.

4. Реформа оцінювання. Вводяться єдині національні критерії оцінювання для 9 класу, щоб оцінка означала знання, а не «суб'єктивне враження». Оцінюють знання, уміння, навички – чітко й прозоро.

5. Відмова від «open space» у школах. Мода на відкриті простори в школах поступово відходить. Нові будівлі планують так, щоб було тихо, структуровано і можна було фокусуватися.

Вище наведені факти дають підставу сформулювати головний висновок про освіту Фінляндії, а саме це те, що Фінляндія фактично визнала: ***компетентності без дисципліни, сильного вчителя-лідера та твердих знань не рятують освіту***. І це важливо почути всім, хто досі вірить, що «достатньо мотивації й свободи». Так, у фінів були оцінювання й звіти ще у 2022-2023 роках, але тепер вони перейшли від аналізу до дій [6].

Звідси **виникає питання.** Як думаєте, Україні зараз більше потрібні «м'які навички» чи повернення до бази – математики, читання, дисципліни й поваги до вчителя?

Виходячи з розуміння проблеми, окремо виділимо кроки трансформації фінської освіти від лідерства до «роботи над помилками», які відображено в табл.1 [2]. Тут важливо нагадати слова Т. Шевченка «і чужого научайтесь, й свого не цурайтесь».

Таблиця 1

Трансформація фінської освіти: від лідерства до «роботи над помилками»

Критерій	Етап 1: «Золота епоха» (2000-2012)	Етап 2: «Криза» (Реформа 2016)	Етап 3: Реакція уряду (2025-2026)
Результати PISA	**Топ-3 у світі**. Світовий лідер	**Стрімке падіння.** Особливо в математиці та читанні	Спроба стабілізації через повернення до «Hard Skills»
Роль вчителя	**Авторитетний наставник.** Експерт, що структурує знання та веде клас.	**Фасилітатор.** Спостерігач, який підтримує самостійний пошук учня.	**Відновлення лідерства.** Вчитель повертає контроль над дисципліною та темпом уроку.
Технології	Допоміжний інструмент для вчителя	**Тотальна цифровізація**. Планшети замість підручників.	**Цифрова гігієна**. Законодавча заборона смартфонів, повернення книг.
Метод навчання	Предметне навчання. Чітка база фактів та логіка	**Phenomenon-based.** Вивчення тем без глибокої предметної структури	**Back to Basics.** Збільшення годин на математику та рідну мову.
Дії уряду	Підтримка високого статусу вчителя та рівності шкіл.	Впровадження «відкритих просторів» та самокерованого навчання.	**Законодавчі обмеження:** заборона гаджетів Daily Finland; інвестиції 200 млн євро (понад 10 млрд гривень) в базову освіту Helsinki Times.

Аналіз експертних думок, щодо проблеми освіти в Україні виявив, що реформа НУШ (Нової Української Школи) опинилася в епіцентрі скандалу. Вперше за майже десять років її існування невдоволення вилилося не в кулуарні розмови в учительських чи суперечки у соцмережах, а в цілком реальну петицію від імені батьків, розміщену на сайті уряду, з вимогою призупинити процес.

Як зазначає О. Онищенко [5], редакторка відділу освіти та науки ZN.UA, за даними опитування Асоціації міст України (АМУ), проведеного ще у квітні 2025 року, в якому взяли участь 995 громад, 70% вважають, що треба призупинити реформу до завершення воєнного стану. І це серйозний симптом, адже саме органи місцевого самоврядування мають забезпечити її реальне впровадження.

Суспільство справді збурене. Це вже не можна списати на «окремі голоси несвідомих противників змін». Конфуз, якщо його вчасно не залагодити, може серйозно вдарити по рейтингах влади, які й без того хитаються під тиском корупційних скандалів і критики за кадрову політику – коли лояльність дедалі частіше підміняє професіоналізм [5].

Проте, зазначає О. Онищенко, 24 березня 2026 р. на внутрішній нараді з обласними освітянськими керівниками, міністр освіти і науки України, Оксен Лісовий озвучив три ключові меседжі: 1. НУШ – це питання політичне. 2. Не буде НУШ – не буде фінансування від міжнародних партнерів. 3. Громади треба «дотиснути», щоб

вони не відмовлялися від реформи. До того міністр та його заступниця Надія Кузьмичова провели закриту зустріч із журналістами. Якщо метою команди міністерства було пояснити суспільству, що відбувається з реформою, та знизити напругу, логічніше було б говорити публічно, вважає О. Онищенко. Але обрали інший формат – лише для тих, кого хоче бачити МОН. Формат, що дає змогу зміцнити тили й не втратити контролю над ситуацією [5].

У ході аналізу суперечливості різних точок зору щодо проблеми НУШ, нам здається, що незабаром донорами лякатимуть незгодних із політикою міністерства. Щоб останні, критикуючи реформу, почувалися винними за те, що позбавляють нашу освіту фінансування. Зважаючи на це виникає питання: «Чому громади пручаються?»

Звісно, не всі керівники громад сприймають освіту як інвестицію в майбутнє, а не як витрати. Десь можна було б створити сучаснішу мережу шкіл, навіть не чекаючи реформи, – натомість роками консервували те, що є.

Водночас навіть ті, хто готовий до змін, обмежені рамками, заданими згори: стратегічними рішеннями влади, дизайном реформи та правилами її впровадження. Ці рамки можуть бути опорою – а можуть і задушити.

І саме з такого ракурсу варто розглядати нинішню позицію громад. На їхню думку, висловлену в дослідженні АМУ, ефективному старту реформи «заважають» або «радше заважають» такі проблеми (табл.2):

Таблиця 2

Проблеми громад, які не сприяють ефективному старту реформ МОН

(дослідження Асоціації міст України (АМУ)

Проблеми, які «заважають» або «радше заважають»	**%**
1. Брак інформації про зміст і кінцевий результат реформи.	68
2. Погана комунікація МОН із громадами.	62
3. Відсутність затвердженого МОН положення про профільний ліцей (якою має бути його структура, як буде організовано навчання).	86
4. Нерозуміння джерел фінансування для втілення реформи.	81
5. Неврахування викликів війни.	82

МОН України анонсувало «національний запуск профільної старшої школи» вже з 1 вересня 2027 року, і доти громади мають створити мережу ліцеїв. Але міністерство і досі не підготувало важливої нормативної бази, аби громади уявляли, як саме має працювати те, що вони зараз створюють [5].

Немає офіційно затверджених вимог щодо структури академічного ліцею та умов організації навчання в ньому (Типового положення про ліцей). Незрозуміло, за яким механізмом фінансуватиметься ліцей, де навчатимуться діти з різних громад. Хто оплачуватиме харчування, комунальні послуги, проживання в пансіонаті. Невідомо, як проводити конкурс на посаду директора ліцею та вчителів (немає Положення про конкурс). То хто тут саботує реформу?

Та найголовніший страх громад – у тому, що в деяких із них зникає старша школа. Освітній експерт АМУ Михайло Гончар розповідає: «Понад 200 громад не зможуть відкрити ліцеї через низьку щільність населення. Наприклад, в Івано-Франківській області їх планують лише у 60% громад. Для учнів це означає навчання далеко від дому та залежність від грошей родини (проїзд, проживання тощо)». Додайте сюди старі добре відомі проблеми, які нікуди не зникли за всі роки реформ: погані дороги (в деяких громадах діти змушені годину добиратися до школи), брак шкільних автобусів, а також відсутність мережі пансіонів, де могли б жити учні із сіл, у яких не буде старшої школи [5].

Експерти вважають, що проблема не там, де її шукають. Тому, щоб трохи випустити пар суспільного невдоволення, команду нинішнього МОН на чолі з Лісовим можуть принести в сакральну жертву та звинуватити у зриві реформи. Міністерству, безперечно, є чим дорікнути. Але було б несправедливо перекласти всю відповідальність лише на нього. Це також відповідальність тих, хто цю реформу розпочинав. Від самого старту в НУШ було більше піару, політики й грантової логіки, ніж справді нових ідей – зазначає О. Онищенко [5].

Попередники О. Лісового встигли зібрати політичні дивіденди на реформі НУШ – бо вони тоді лише обіцяли майбутнє. Нинішній команді МОН дісталась інша роль – «збирати каміння». Бо саме зараз починається чи не найскладніший етап реформи з тектонічними змінами мережі та структури шкіл.

Та це не єдина проблема. Реформи будують не на відчуттях, а на даних. Але у НУШ не було серйозного аналітичного фундаменту. Перед її запуском не провели системного дослідження: в якому стані наша освіта, якими є її сильні й слабкі сторони, на що можна спиратися. Не було й повноцінного моніторингу та роботи над помилками на всіх етапах реформи – після початкової школи, у 5–9 класах [5].

А що маємо в реальності? Ось приклад із останньої серпневої конференції МОН України. Про нього написав у соціальних мережах Сергій Дятленко – ексчиновник МОН, а нині – експерт Центрального офісу реформ та експерт програми Polaris, що фінансується урядом Швеції: «Цього разу (*на конференції* – О.О.) не обходили стороною «незгодних» з освітньою політикою і відкрито їх гнобили зі сцени і в кулуарах. Вони є і завжди будуть, адже на «незгоду» є запит» [5].

І в цій реальності складні процеси навдивовижу швидко перетворюються на прості, майже риторичні формули – з уже зашитими «правильними» відповідями. Ситуація навколо реформи старшої школи раптом зводиться до питання: невже через організаційні труднощі хтось готовий відмовитися від майбутнього? Або ще жорсткіше: невже через тих, хто «не розуміє змін» чи «не хоче змінюватися», має бути зупинено реформу?

Але це фальшива рамка. Бо нині йдеться не про спротив реформі (вона не те що назріла, а вже давно перезріла), а про спротив тому, як її реалізовують. Як влучно зазначив Михайло Гончар: «У реформи НУШ немає противників, але є адекватне усвідомлення того, що нам тут жити» [5].

Вважаємо за потрібне нагадати, що реформа старшої профільної школи передбачає, що із 2027 року усі навчальні заклади поділятимуться на ***початкові школи*** **(**1-4 класи), ***гімназії*** *(*1-9 класи) та ***ліцеї*** (10-12 класи). **Старшокласники зможуть навчатись лише у ліцеях**, де поглиблено опановуватимуть профільні предмети. До того ж МОН України вже затвердило перелік із 150 ліцеїв, які з 1 вересня 2026 року братимуть участь у другому етапі пілотування реформи старшої профільної школи**.** Серед учасників – міські та сільські ліцеї, заклади з очною, змішаною та дистанційною формою навчання, різної чисельності учнів, заклади з пансіоном та єдині на громаду [4]**.**

З **Тернопільської області** до пілотування реформи **увійшли** 9 закладів освіти:

1. Збаразький ліцей № 1 Збаразької міської ради.
2. Опорний заклад Почаївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів Почаївської міської ради.
3. Ліцей № 1 м. Хоростків Хоростківської міської ради.
4. Зборівський ліцей імені Романа Завадовича Зборівської міської ради Тернопільського району.
5. Тернопільський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів–медичний ліцей № 15 імені Лесі Українки» Тернопільської міської ради.
6. Кременецький академічний ліцей імені Уласа Самчука Кременецької міської ради.
7. Тернопільська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 19 Тернопільської міської ради.
8. Комунальний заклад Мишковицький ліцей Великоберезовицької селищної ради.
9. Тернопільський академічний ліцей «Українська гімназія» ім. І. Франка Тернопільської міської ради.

Щоб стати пілотними, заклади освіти подавали заявки, отримували згоди батьків та проходили відбір комісії при МОН. Учасники пілоту одними з перших в Україні нададуть учням можливість обирати напрям навчання, який їм цікавий та відповідає бажаній майбутній професії. Також впроваджуватимуть нові програми для обов'язкових і вибіркових предметів та курсів**.**

Участь у пілотуванні передбачає посилення профорієнтації. У закладах запровадять посаду ***кар'єрного освітнього радника***, який допомагатиме учням визначатися з профілем навчання, вибірковими предметами та планами на майбутнє. Як повідомило МОН 13 березня, у 2026 році вибрані ліцеї з усієї України, окрім тимчасово окупованого Криму, отримають 1,2 млрд грн на оновлення освітніх просторів й обладнання. Йдеться про сучасні лабораторії, техніку та інструменти, які дають можливість працювати з експериментами, технологіями та практичними завданнями.

Додамо, що з жовтня 2025 року два навчальні заклади Тернопільщини вже впроваджують перший етап пілотування реформи старшої школи – це **Заліщицька державна гімназія** та **Тернопільський академічний ліцей «Українська гімназія» ім. Франка**. Учні цих шкіл після 9 класу вибирають профілі та предмети навчання [4].

Сьогодні особливу увагу привертає рішення сесії обласної ради від 11 березня 2026 року. На сесії визначили перелік освітніх закладів обласного підпорядкування, які в майбутньому забезпечуватимуть профільну старшу освіту. Йдеться про п'ять ліцеїв, частина з яких поступово відмовиться від набору молодших класів, зосередившись лише на старшій школі (табл.3) [1].

Таблиця 3

План формування мережі закладів загальної середньої освіти обласного підпорядкування, які забезпечуватимуть з 01.09.2027 здобуття профільної середньої освіти [1]

№ з/п	Тип і назва закладу станом на 01.01.2026	Тип закладу станом на 01.09.2027	2026/2027 навчальний рік
1	Теребовлянський академічний ліцей імені Ярослави Стецько	Академічний ліцей імені Ярослави Стецько Тернопільської обласної ради	Припинити набір до 1-го та 5-го класів
2	Бережанський ліцей імені Богдана Лепкого Тернопільської обласної рад	Академічний ліцей імені Богдана Лепког Тернопільської обласної ради	Припинити набір до 1-го та 5-го класів
3	Збаразький ліцей Тернопільської обласної ради	Спортивний ліцей Тернопільської обласної ради	
4	Струсівський обласний мистецький ліцей	Мистецький ліцей Тернопільської обласної ради	
5	Тернопільський обласний ліцей «Знамення»	Академічний ліцей «Знамення» Тернопільської обласної ради	

Враховуючи вищезазначене, начальниця департаменту освіти і науки Тернопільської ОВА Ольга Хома, наголосила, що мова йдеться про два типи реформування. Є *екстремальний* і, скажемо, *лояльний.* Це коли заклади припиняють набір, але діти, які в них навчаються, поступово вивільняються. Якщо про початкову ланку: вони припиняють набір до першого класу і поступово вивільняють другий клас, третій, четвертий. І не набирають до п'ятого класу. Ці діти, які закінчують четвертий клас в них, йдуть в школу в Теребовлі, наприклад, чи в Бережанах. А шостий клас, сьомий клас поступово вивільняється. Тобто вони йдуть до 12-го класу в цьому закладі освіти.

Відповідно у перспективі ліцеї у Теребовлі і Бережанах матимуть лише старшу профільну школу. Інші три заклади у переліку, відповідно до реформи, можуть набирати учнів у перші і п'яті класи.

Щодо Збаразького ліцею – то тут немає змін, тому що це заклад освіти, де діти навчаються з першого по 12-й клас. Тобто такі ліцеї – спортивний, мистецький – мають право мати в себе в структурі початкову школу і гімназію. В обласному підпорядкуванні є лише ліцеї. Ні гімназій, ні початкових шкіл немає. Тільки місцеві органи влади мають право створювати як початкові школи, так і гімназії, – зауважує Ольга Хома [1].

Висновки. Отже, «Впроваджуючи освітні інновації, Фінляндія набила «добрячі гулі», але швидко прийняла рішення повернутися до традиційної системи навчання. В України є шанс не повторювати помилок Фінляндії, але чи скористаються ним наші освітні менеджери? Суспільство розуміє, що освіта «зайшла не туди», а можновладці?»

Головний капітал України це – люди. Й тому освіта не може залишатися полем для піару. Нам зараз справді дуже потрібна допомога міжнародних донорів. Але це не означає, що заради неї ми маємо погоджуватися на імітацію реформ і викручувати руки громадам. Та донори цього й не вимагають. Вони дають ресурс під зміни, решта – наша відповідальність. І наш вибір: робити реформу чи робити вигляд.

Список використаних джерел

1. Визначили обласні ліцеї, які працюватимуть за новою моделлю старшої школи. URL : https://te.20minut.ua/Osvita/viznachili-oblasni-litseyi-yaki-pratsyuvatimut-za-novoyu-modellyu-star-11990235.html (дата звернення 07.04.2026).

2. Відсутність дисципліни, вчителя-лідера і знань призводить до деградації: українців вразила реакція уряду Фінляндії на падіння рівня освіти. URL : https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/vidsutnist-distsiplini-vchitelya-

lidera-i-tverdih-znan-prizvodit-do-degradatsii-ukraintsiv-vrazila-reaktsiya-uryadu-finlyandii-na-padinnya-osviti.htm (дата звернення: 04.04.2026).
3. Лікарчук І. Про одну дуже небезпечну схожість. URL : https://www.facebook.com/igor.likarchuk.9/posts/25424105487265921/ (дата звернення: 03.04.2026).
4. МОН затвердило 9 шкіл Тернопільщини, учні яких з вересня навчатимуться 12 років. URL : https://zaxid.net/mon_zatverdilo_devyat_shkil_ternopilshhini_uchni_yakih_z_veresnya_navchatimutsya_12_rokiv_n1632645 (дата звернення: 06.04.2026).
5. Онищенко О**.** Реформа старшої школи: заради грантів чи заради дітей? URL: https://zn.ua/ukr/reforms/reforma-starshoji-shkoli-zaradi-hrantiv-chi-zaradi-ditej.html (дата звернення: 02.04.2026).
6. Фінляндія визнала падіння освіти – і почала діяти. Жорстко. Системно. Без самообману. URL: https://www.facebook.com/groups/210930962710177/posts/2454802338323017/ (дата звернення: 06.04.2026).

СКИБА Д. В.,
викладач-методист природничих дисциплін
Прилуцького фахового медичного коледжу;
skyba.dv81@gmail.com

ТРЕНІНГ ЯК АКТИВНА ФОРМА ВІДПРАЦЮВАННЯ НАВИЧОК ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто тренінг як ефективну активну форму навчання у процесі вивчення курсу «Охорона праці та безпека життєдіяльності». Обґрунтовано актуальність використання тренінгових технологій у сучасних умовах зростання техногенних ризиків та підвищення вимог до практичної підготовки здобувачів освіти. Проаналізовано сутність тренінгу як методу навчання, визначено його основні характеристики та педагогічний потенціал.

Особливу увагу приділено практико-орієнтованому компоненту навчання: описано алгоритм організації тренінгових занять, наведено приклади практичних тренінгів (дії у разі пожежі, надання домедичної допомоги, поведінка в умовах стресу), а також окреслено методи оцінювання їх ефективності. Розкрито можливості тренінгів щодо формування практичних навичок безпечної поведінки, готовності до дій у надзвичайних ситуаціях, розвитку критичного мислення та відповідальності.

Визначено переваги та обмеження використання тренінгових технологій і роль викладача як організатора, фасилітатора та консультанта освітнього процесу. Зроблено висновок про доцільність системного впровадження тренінгів як засобу інтеграції теоретичних знань і практичних умінь.

Результати дослідження мають прикладне значення та можуть бути використані у практиці викладання дисциплін безпекового спрямування.

Ключові слова: *тренінг, активне навчання, охорона праці, безпека життєдіяльності, практичні навички, тренінгові технології, професійна підготовка*.

У сучасних умовах розвитку суспільства питання охорони праці та безпеки життєдіяльності набувають особливої актуальності. Глобалізаційні процеси, зростання техногенних ризиків, ускладнення виробничих систем та підвищення рівня небезпек у повсякденному житті вимагають якісно нових підходів до підготовки здобувачів освіти.

Як зазначають сучасні дослідники (Биков, 2021; Сисоєва, 2020), традиційні лекційні форми навчання не забезпечують достатнього рівня сформованості практичних компетентностей. У зв’язку з цим особливого значення набувають активні та інтерактивні методи навчання, серед яких провідне місце займає тренінг.

Тренінг розглядається як форма активного навчання, спрямована на формування практичних умінь і навичок через діяльнісну участь здобувачів освіти. За визначенням Кларіна (2019), тренінг є організованим процесом навчання, який базується на досвіді, взаємодії та рефлексії.

Основними характеристиками тренінгу є:

- активна участь усіх учасників освітнього процесу;
- практична спрямованість навчання;
- моделювання реальних або наближених до реальних ситуацій;
- розвиток навичок аналізу та прийняття рішень;
- формування відповідальності за результати діяльності.

Важливою складовою тренінгу є принцип «навчання через дію» (learning by doing), який активно підтримується сучасною педагогікою (Kolb, 2015).

У контексті вивчення дисципліни «Охорона праці та безпека життєдіяльності» тренінги виступають ефективним інструментом формування професійних і життєвих компетентностей.

Використання тренінгових технологій дозволяє сформувати стійкі навички безпечної поведінки; навчити алгоритмам дій у надзвичайних ситуаціях; забезпечити інтеграцію теоретичних знань і практичного досвіду; розвинути критичне мислення та швидкість реагування; сформувати культуру безпеки.

За результатами досліджень (Пєхота, 2022; Garrison & Vaughan, 2021), саме практико-орієнтовані методи навчання значно підвищують рівень засвоєння матеріалу та готовність до реальних дій.

У процесі викладання дисципліни можуть застосовуватися різні види тренінгів:

1. Ситуаційні тренінги

Передбачають моделювання небезпечних ситуацій:

- пожежі;
- аварії;
- виробничі травми.

Вони сприяють формуванню навичок аналізу ситуації та прийняття рішень в умовах ризику.

2. Рольові ігри

Учасники виконують визначені ролі (керівник, працівник, рятувальник), що дозволяє:

– відпрацювати взаємодію;
– сформувати відповідальність;
– розвинути комунікативні навички.

3. Практичні тренування

Спрямовані на відпрацювання конкретних дій:
– надання домедичної допомоги;
– евакуація;
– використання засобів індивідуального захисту.

4. Психологічні тренінги формують стресостійкість, самоконтроль, адекватні поведінкові реакції в умовах небезпеки.

Як підкреслює Зязюн (2020), саме поєднання когнітивного та емоційного компонентів забезпечує ефективність навчання.

Ефективність тренінгових технологій значною мірою залежить від їх системного впровадження у навчальний процес та відповідності змісту реальним професійним ситуаціям. Практична спрямованість тренінгів передбачає чітку організацію, поетапність проведення та орієнтацію на формування конкретних навичок.

Організація тренінгу з дисципліни «Охорона праці та безпека життєдіяльності» може здійснюватися за таким алгоритмом:

Підготовчий етап:
– визначення мети та очікуваних результатів;
– підбір сценарію тренінгу;
– підготовка матеріалів та обладнання;
– інструктаж з техніки безпеки.

Вступна частина:
– ознайомлення учасників із завданнями;
– актуалізація попередніх знань;
– визначення правил роботи.

Основна частина (практична):
– моделювання ситуації;
– виконання ролей або дій;
– відпрацювання алгоритмів поведінки.

Рефлексія та обговорення:
– аналіз дій учасників;
– обговорення помилок;
– формування висновків.

Оцінювання результатів:
– самооцінка;
– взаємооцінка;
– оцінювання викладачем.

Приклади практичних тренінгових занять

1. Тренінг «Дії під час пожежі»

Мета: сформувати навички швидкого реагування та евакуації.

Зміст: моделювання ситуації пожежі в приміщенні;
відпрацювання алгоритму евакуації;
використання первинних засобів пожежогасіння (за можливості).

Очікуваний результат: здобувачі освіти вміють діяти без паніки, знають послідовність дій.

2. Тренінг «Надання домедичної допомоги»

Мета: сформувати базові навички надання допомоги постраждалим.

Зміст: оцінка стану потерпілого;
зупинка кровотечі;
серцево-легенева реанімація (на тренажерах або імітаційно).

Очікуваний результат: здобувачі освіти володіють базовими алгоритмами допомоги.

3. Тренінг «Робота в умовах стресу»

Мета: розвинути стресостійкість і здатність приймати рішення.

Зміст: виконання завдань в умовах обмеженого часу; імітація небезпечних ситуацій; вправи на самоконтроль.

Очікуваний результат: підвищення психологічної готовності до дій у кризових умовах.

Для визначення результативності тренінгових занять доцільно використовувати комплексний підхід: спостереження за діяльністю учасників, тестування до і після тренінгу, аналіз практичних дій (чек-листи), анкетування щодо рівня впевненості та готовності до дій, ситуативні завдання на перевірку сформованих навичок.

Практика засвідчує, що тренінги демонструють найвищу результативність за умови їх максимальної наближеності до реальних життєвих ситуацій, з якими можуть стикатися здобувачі освіти. Моделювання таких умов дозволяє не лише відтворити типові або критичні сценарії, а й сформувати стійкі алгоритми поведінки в умовах ризику. Водночас важливою передумовою ефективності є активна участь кожного учасника освітнього процесу, оскільки саме залучення до практичної діяльності сприяє глибшому засвоєнню знань і формуванню навичок. Не менш значущим є створення безпечного освітнього середовища, у якому здобувачі освіти можуть діяти без страху помилки, експериментувати та аналізувати власні дії. Систематичність проведення тренінгів забезпечує поступове накопичення досвіду та закріплення навичок, а їх поєднання з теоретичною підготовкою сприяє цілісному розумінню матеріалу та усвідомленому застосуванню знань на практиці.

Практичне значення запропонованого підходу полягає у можливості його широкого застосування в освітній

діяльності. Зокрема, він може бути ефективно використаний викладачами закладів загальної середньої та професійної освіти для підвищення якості навчального процесу. Крім того, цей підхід доцільно впроваджувати у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників і фахівців різних галузей, де питання безпеки мають важливе значення. Його використання також сприяє підготовці конкурентоспроможних спеціалістів, здатних діяти в умовах підвищеного ризику, а також формуванню культури безпеки в освітньому середовищі загалом.

Тренінгові технології мають низку суттєвих *переваг*:

– підвищують ефективність засвоєння навчального матеріалу;
– забезпечують формування практичних компетентностей;
– сприяють довготривалому запам'ятовуванню;
– розвивають критичне та ситуаційне мислення;
– підвищують мотивацію до навчання;
– формують навички командної роботи.

Дослідження (Salas et al., 2020) підтверджують, що тренінги значно підвищують ефективність професійної підготовки у сферах, пов'язаних із ризиками.

Попри значні переваги, тренінги мають певні *обмеження*:

– потребують більше часу на підготовку та проведення;
– вимагають високого рівня професійної компетентності викладача;
– потребують матеріально-технічного забезпечення;
– складні в організації для великих навчальних груп.

Водночас, як зазначає Мойсеюк (2021), ці труднощі можуть бути мінімізовані за умови системного підходу до організації навчального процесу.

У тренінговому навчанні змінюється роль викладача. Він виступає як організатор освітнього процесу, фасилітатор (модератор взаємодії), консультант, експерт та оцінювач результатів.

Основним завданням викладача є створення безпечного освітнього середовища, що сприяє активній участі здобувачів освіти, розвитку їхньої самостійності та відповідальності.

Висновки. Таким чином, тренінг є ефективною, сучасною та практико-орієнтованою формою навчання, яка забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичних навичок.

У курсі «Охорона праці та безпека життєдіяльності» тренінгові технології відіграють ключову роль у формуванні готовності до дій у небезпечних ситуаціях, розвитку культури безпеки та відповідального ставлення до життя і здоров'я.

Використання тренінгів сприяє підвищенню якості освітнього процесу та формуванню компетентного, підготовленого до викликів сучасності фахівця.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти. Київ : НАПН України, 2021. 312 с.
2. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання : навч. посіб. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. 280 с.
3. Кларін М. В. Інноваційні моделі навчання. Київ : Просвіта, 2019. 256 с.
4. Kolb D. A. Experiential learning: Experience as the source of learning and development. 2nd ed. New York : Pearson Education, 2015. 390 p.
5. Пєхота О. М. Сучасні освітні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2022. 352 с.
6. Garrison D. R., Vaughan N. D. Blended learning in higher education: Framework, principles, and guidelines. 2nd ed. San Francisco : Jossey-Bass, 2021. 320 p.
7. Зязюн І. А. Педагогіка добра : ідеали і реалії. Київ : Либідь, 2020. 312 с.
8. Salas E., Tannenbaum S. I., Kraiger K., Smith-Jentsch K. A. The science of training and development in organizations. Psychological Science in the Public Interest. 2020. Vol. 21, № 2. P. 1–74.
9. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2021. 656 с.

СЛИЖУК О. А.,
доцент кафедри української літератури імені академіка Михайла Возняка,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кандидат педагогічних наук, доцент
olesia.slyzhuk@lnu.edu.ua

ТЕХНОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

В умовах реалізації сучасних освітніх концепцій в українських закладах загальної середньої освіти актуалізується проблема відповідності складників освітнього процесу результатам навчання. Особливо важливим є її вирішення під час адаптаційного циклу навчання, зокрема й у літературній освіті.

Реалізація «Концепції Нової української школи» розпочалося у 5 класах пілотних закладів загальної середньої освіти у 2021 році. На той час впроваджувалася система формувального оцінювання результатів навчання учнів, яка в кінці навчального року трансформувалася у «Свідоцтво досягнень» із елементами рівневого оцінювання.

Літературна освіта, згідно з «Державним стандартом базової середньої освіти (2020)» є складовою частиною мовно-літературної освітньої галузі, тому в «Рекомендаціях» МОН [4] визначено спільні галузеві критерії оцінювання за групами результатів «Усна взаємодія», «Читання, аналіз, інтерпретація та використання письмових текстів», «Письмова взаємодія», «Дослідження мовлення». Однак у практиці викладання української літератури в середній школі орієнтація лише на такі результати навчання не може відобразити реального прогресу в оволодінні предметною та ключовими компетентностями.

Компетентнісна освіта, зокрема й особливості оцінювання компетентностей, перебувають у полі зору науковців Н. Бібік, Н. Бондаренко, Н. Гупана, І. Єрмакової, О. Овчарук, О. Пометун та ін. У нашому дослідженні [5] також розглянуто особливості оцінювання читацької грамотності та наскрізних життєвих умінь як результатів

розвитку ключових компетентностей учнів у процесі вивчення сучасної української літератури. Ми пропонуємо оцінювати навчальні досягнення учнів за двома групами результатів, які пов'язані з предметною читацькою компетентністю, формування якої є основною метою сучасної літературної освіти. Ранжування результатів навчання української літератури представляємо у вигляді рівневої «Таксономії результатів розвитку ключових компетентностей учнів у процесі навчання літератури в 5-7 класах» [5, с. 148–157].

Для об'єктивного вимірювання компетентнісного поступу учнів 5-7 класів впроваджено систему оцінювання, яка поєднує формувальне та критеріальне оцінювання. Вона ґрунтується на комплексних діагностувальних роботах та чек-листах для оцінки проєктів за творами сучасної української літератури. Ці інструменти дозволяють оцінити читацьку грамотність та наскрізні життєві вміння під час тематичного й семестрового контролю. Важливою складовою методики є формувальне оцінювання (спостереження, само- та взаємооцінювання). Динаміка розвитку простежується через впровадження механізму поступового ускладнення інструментів оцінювання – від простих матриць самооцінки групової роботи в 5 класі до комплексних рубрикаторів аналізу життєвих умінь у 7 класі.

Для верифікації рівнів сформованості ключових компетентностей наприкінці 7 класу доцільним є проведення цільових проєктів за жанровими розділами модельної навчальної програми з української літератури. Кожен тип проєктної діяльності має бути спрямований на діагностику груп результатів та враховувати колективну, групову й індивідуальну творчу діяльність учнів. За розділом «Літературний детектив» ефективною буде реалізація проєкту «Досьє злочинця», спрямованого на компаративний аналіз детективних повістей А. Кокотюхи «Гімназист і Чорна Рука» та К. Штанко «Дракони, вперед!» з метою детермінації девіантної поведінки персонажів та реконструкції їхніх психологічних портретів. Спостереження за виконанням проєктної роботи дає змогу визначити рівні вмінь поглибленого аналізу образів-персонажів, а також навичок критичного опрацювання художнього тексту, вербалізації власних розмірковувань.

Реалізація ігрового проєкту «Один день із життя Андріана» (за мотивами оповідання Наталки Малетич «Усе шкереберть. І у цьому є сенс» спрямована на визначення рівнів когнітивної здатності учнів до інтерпретації ситуативних контекстів твору, сформованості навичок міжособистісної взаємодії та публічної комунікації.

Перевірити здатність учнів до експлікації ідейно-тематичного змісту художнього твору, уміння аргументувати власну світоглядну позицію, навички проєктування власного життя через пошук можливостей вирішення актуальних суспільних проблем допоможе виконання семикласниками рефлексійно-креативного проєкту – есею «Екологія мого світу у вимірах часу». Це індивідуальна письмова робота, яка передбачає екстраполяцію екологічної та соціальної проблематики фантастичних творів у викликах сучасності.

Отже, впровадження комплексу технологій формувального й критеріального оцінювання в процесі компетентнісного навчання української літератури в 5-7 класах забезпечує об'єктивність та багаторівневість моніторингу навчальних досягнень учнів. Такий підхід відповідає концептуальним основам навчання в умовах Нової української школи, забезпечує різноаспектність діагностики результатів навчання української літератури, створює умови для успішної самореалізації учнів у сучасному світі.

Список використаних джерел

1. Бібік Н.М., Єрмакова І.Г., Овчарук О.В. Компетентнісна освіта – від теорії до практики. Київ : Плеяди, 2005. 120 с.
2. Бондаренко Н. Розвиваємо ключові компетентності : міжпредметний аспект. *Українська мова та література в школі.* 2020. № 4 (151). С. 33–40.
3. Пометун О., Гупан Н. Таксономія Б. Блума і розвиток критичного мислення школярів на уроках історії. *Український Педагогічний журнал*. 2019. № 3, С. 50–58. URL : https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-50-58
4. Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (наказ МОН України від 12 серпня 2024 року № 1093). [Електронний ресурс]. URL : https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia
5. Слижук О. Розвиток ключових компетентностей учнів 5-7 класів у процесі вивчення сучасної української літератури : монографія. Львів : Видавництво Тараса Сороки, 2026. 424 с.

СМІЛЬСЬКИЙ В. В.,
старший викладач кафедри автомобільного транспорту,
кандидат технічних наук,
fractalped@gmail.com
ФЛЬОНЦ І. В.,
завідувач кафедри автомобільного транспорту
кандидат технічних наук,
flonts.ihor@gmail.com
ШКАРУПА С. П.,
Викладач спеціальних дисциплін
ВСП Бережанський фаховий коледж,
sergsy226@ukr.net

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ

У статті досліджується криза релевантності змісту освіти у фахових навчальних закладах через призму трикомпонентної моделі освітнього процесу: «кого навчати», «чому навчати» та «хто навчає». Основна увага приділена критичному аналізу другого компонента – змістового наповнення навчальних дисциплін.

Традиційний академічний підхід до викладання фундаментальних наук (хімії, фізики, математики) часто ігнорує прикладні аспекти, що є стратегічно важливими для майбутньої професійної. На прикладі підготовки фахівців зі спеціальності «Автомобільний транспорт» виявлено суттєві прогалини у навчальних програмах: відсутність глибокого вивчення хімічних джерел електричного струму («хімічного чуда» акумуляції енергії) та

детального аналізу хімічного складу сучасних нафтопродуктів і експлуатаційних матеріалів. Така «ізольованість» знань знижує професійну компетентність фахівців в умовах стрімкої електрифікації транспорту та вимог до паливно-мастильних систем.

Сучасна технічна освіта стикається з розривом між теоретичною базою та її прикладним застосуванням. Основні аспекти цієї суперечності:

– *Надмірна абстракція*: Академічні курси фізики та хімії часто концентруються на виведенні формул та ідеалізованих моделях, які важко проєктувати на реальні об'єкти.

– *Дискретність знань*: Студенти вивчають фундаментальні дисципліни як ізольовані блоки інформації. Як наслідок, майбутній інженер не завжди бачить зв'язок між хімічною стійкістю матеріалів та ресурсом деталей автомобіля.

– *Консерватизм програм*: У той час як інженерна практика стрімко переходить до цифровізації, адитивних технологій та альтернативної енергетики, фундаментальні курси часто залишаються на рівні класичних концепцій середини XX століття.

– *Методологічний розрив*: Академічне викладання фокусується на питані «як це влаштовано?», тоді як інженерна практика вимагає відповіді на питання «як це змусити працювати ефективніше?».

Розроблена концепція «Інженерного фільтра» для відбору змісту фундаментальних дисциплін забезпечує трансформацію абстрактних хімічних знань у практичні професійні компетентності. Це проявляється у переході:

- від загальної електрохімії до аналізу електрохімічних процесів у кислотних акумуляторах та літій-іонних системах;

- до дослідження водневих паливних елементів та альтернативних джерел енергії;

- до вивчення хімії відпрацьованих газів та технологій їх нейтралізації.

У трикомпонентній моделі освітнього процесу акцент перенесено з обсягу викладеного матеріалу на його «енергетичному паспорту» сучасного автомобіля. Обґрунтовано необхідність впровадження поняття «Хімічне чудо» як дидактичної одиниці, що пояснює процеси високоефективної акумуляції та перетворення енергії в контексті мінімізації екологічної шкоди без втрати побутового комфорту людини. Запропоновані зміни до навчальних програм дозволять готувати фахівців, здатних працювати з інноваційними технологіями (електромобілі, водневий транспорт, синтетичне паливо), що безпосередньо зменшують антропогенне навантаження на довкілля та підвищення енергонезалежності транспортного сектору.

Замість вивчення загальних законів, акцент зміщується на їх функціональне використання- вивчення процесів окиснення не як абстрактної теми, а через призму кінетики згоряння альтернативних палив (водень, біодизель) та електрохімічних процесів у сучасних акумуляторах.

Розгляд розділів акустики чи електромагнетизму у фізиці повинно відбуватися через методи неруйнівного контролю та сенсорику автономних транспортних засобів. Кожна фізична величина чи хімічна реакція має пояснюватися через виробничу ситуацію. Наприклад, вивчення тертя безпосередньо пов'язується з трибологією вузлів автомобіля.

Від розв'язання типових математичних задач варто переходити до побудови цифрових моделей реальних об'єктів. Зокрема, використання фрактальної геометрії для опису структури паливно-мастильних матеріалів або пористих тіл. Акцент варто змістити на електрохімію (будова та деградація сучасних акумуляторів), вивчення хімічних процесів у паливних елементах, хімію відпрацьованих газів, процеси нейтралізації та розробка екологічних стандартів пально-мастильних матеріалів.

Модернізація курсу фізики повинна відбуватися у напрямку інтелектуального транспорту, зокрема до електродинаміки та напівпровідників як основи для вивчення мікропроцесорних систем керування автомобілем, обробки сигналів для систем автономного водіння.

Висновки:

– Результатом трансформації є фахівець, який розуміє природу процесів (наприклад, чому батарея втрачає ємність на морозі), а не просто користується діагностичним сканером.

– Важливість оновлення освітніх програм відповідно до концепції, де фундаментальні параметри інтегровані в цифрові моделі.

Список використаних джерел

1. Желясков В. Я., Москаленко О. І. Концепція підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі до професійної комунікативної взаємодії // Теорія і методика професійної освіти. 2021. Вип. 36. С. 161–164. DOI: https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/36.33 (doi.org in Bing)

2. Підготовка майбутніх фахівців автомобільного транспорту : матеріали II-ї Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції / відп. ред. канд. філос. наук М. Брегін. Львів, 2018. 112 с.

3. Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі : зб. наук. праць. Вип. VI. Кривий Ріг : Вид. відділ НМетАУ, 2010. 351 с.

СТЕФАНЧУК Б. М.,
асистент кафедри романо-германської філології та професійної комунікації
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
b.stefanchuk@tnpu.edu.ua

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Сучасний етап розвитку мовної освіти характеризується переорієнтацією з уніфікованих моделей навчання на індивідуалізовані освітні траєкторії. Особливо виразно ця тенденція проявляється у викладанні іноземних мов, зокрема французької, де рівень володіння, мотивація та навчальні цілі студентів можуть суттєво відрізнятися навіть у межах однієї академічної групи. У цьому контексті індивідуалізація навчання постає не як додатковий елемент методики, а як необхідна умова ефективного освітнього процесу.

Під індивідуалізацією навчання французької мови доцільно розуміти таку організацію освітнього процесу,

яка враховує індивідуальні особливості студентів – рівень мовної підготовки, когнітивний стиль, темп засвоєння матеріалу, а також особистісні та професійні цілі. Такий підхід корелює із загальноєвропейськими освітніми орієнтирами, зокрема положеннями Common European Framework of Reference for Languages, які акцентують увагу на формуванні комунікативної компетентності та автономії здобувача освіти [1, с. 9].

Водночас реалізація індивідуалізації у практиці викладання французької мови супроводжується низкою викликів. Одним із ключових є гетерогенність навчальних груп. Викладач змушений працювати з аудиторією, де поєднуються студенти з різним рівнем володіння мовою, що ускладнює вибір оптимального темпу та змісту навчання. У таких умовах традиційні методи викладання виявляються недостатньо ефективними, оскільки орієнтовані на «середнього» студента, який фактично не існує як реальна категорія [4, с. 52].

Ще одним викликом є обмеженість навчального часу та ресурсів. Індивідуалізація передбачає диференціацію завдань, адаптацію матеріалів і постійний моніторинг прогресу студентів, що потребує значних зусиль з боку викладача. У практичній площині це часто вступає у суперечність із жорсткими рамками навчальних програм і адміністративними вимогами.

Окремої уваги заслуговує питання мотивації. У навчанні французької мови мотиваційний фактор є визначальним, оскільки студенти нерідко сприймають її як «другу іноземну» або додаткову дисципліну. Індивідуалізація у цьому випадку відкриває можливості для підвищення зацікавленості через врахування особистісних інтересів студентів, включення автентичних матеріалів і створення ситуацій, наближених до реальної комунікації [2, с. 14].

Попри зазначені виклики, індивідуалізація навчання французької мови має значний потенціал. Однією з ключових можливостей є використання цифрових технологій, які дозволяють гнучко адаптувати навчальний процес. Онлайн-платформи, інтерактивні завдання та системи самостійного навчання дають змогу студентам працювати у власному темпі та отримувати негайний зворотний зв’язок. Це сприяє формуванню автономії та відповідальності за власний результат [2, с. 27].

Крім того, ефективним інструментом індивідуалізації є диференціація навчальних завдань. Йдеться не лише про різний рівень складності, але й про варіативність форм роботи: усні практики, письмові завдання, проєктна діяльність, робота з відео- та аудіоматеріалами. Такий підхід дозволяє врахувати різні стилі навчання і забезпечити залучення кожного студента до активної участі в освітньому процесі [3, с. 35].

У цьому контексті змінюється і роль викладача: він виступає не лише джерелом знань, а фасилітатором, який організовує навчальне середовище та підтримує індивідуальний розвиток студентів [4, с. 78]. Це потребує переосмислення традиційних педагогічних стратегій і розвитку нових професійних компетентностей.

Отже, індивідуалізація навчання французької мови у закладах вищої освіти є складним, але перспективним напрямом розвитку мовної освіти. Вона дозволяє підвищити ефективність навчання, сприяє формуванню автономії студентів і відповідає сучасним освітнім тенденціям. Водночас її реалізація потребує системного підходу, методичної гнучкості та готовності до змін з боку викладача.

Список використаних джерел

1. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages:Learning, Teaching, Assessment. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 260 p.
2. Little D. Learner Autonomy 1: Definitions, Issues and Problems. Dublin: Authentik, 1991. 67 p.
3. Tomlinson C. The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners. Alexandria: ASCD, 2014. 187 p.
4. Richards J., Rodgers T. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University PRESS, 2014. 410 p.

ТАТАРЧУК Т. В.,
доцент кафедри фізики,
Національний університет «Запорізька політехніка»,
кандидат технічних наук, доцент
tanko.ho1@gmail.com.

ФІЗИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН

Модернізація фізичної освіти в сучасних умовах набуває характеру комплексної науково-методичної проблеми, що виходить за межі простого оновлення змісту навчальних програм. Вона пов’язана з необхідністю переосмислення цілей, підходів і методів організації освітнього процесу з урахуванням соціально-економічних трансформацій, розвитку економіки знань і зростання вимог до компетентностей здобувачів освіти. У цьому контексті особливої актуальності набуває інтеграція фундаментальних досліджень у навчання фізики як методологічної основи формування наукового мислення та дослідницьких умінь [1; 2; 4].

Соціально-економічні чинники особливо помітно впливають на способи викладання фізики, оскільки саме ця галузь знань найбільш тісно пов’язана з інноваційною економікою, енергетичним переходом, розвитком нових матеріалів, автоматизацією та роботизацією. Сучасні міжнародні освітні документи підкреслюють, що майбутній випускник має володіти не лише предметними знаннями, а й критичним мисленням, умінням працювати в команді, здатністю до безперервного навчання і готовністю адаптуватися до змін [2; 3; 4].

Першим і, мабуть, найглибшим чинником модернізації фізичної освіти є перехід від індустріальної моделі розвитку до економіки знань. У такій економіці основним джерелом конкурентоспроможності стають не лише матеріальні ресурси, а передусім здатність суспільства створювати, поширювати й застосовувати знання. Світовий банк наголошує, що знання є головним двигуном економічного зростання, а знаннєва економіка спирається на освіту, інновації, інформаційну інфраструктуру та сприятливе економічне середовище [1]. OECD також підкреслює, що для знаннєвої економіки вирішальними стають комунікаційні навички, уміння розв’язувати проблеми, працювати в команді, користуватися ІКТ і вчитися впродовж життя [2].

Для фізичної освіти це означає принципову зміну акцентів. Якщо раніше навчання часто зводилося до відтворення формул, законів і алгоритмів розв’язування типових задач, то тепер важливо формувати здатність учня

або студента самостійно будувати пояснювальні моделі, оцінювати межі їх застосовності, інтерпретувати експериментальні дані та пов'язувати фізичні явища з реальними технологічними процесами. Саме фундаментальні дослідження у навчанні фізики створюють підґрунтя для такого типу мислення, оскільки вони вчать не тільки знати результат, а й розуміти шлях до нього – через спостереження, гіпотезу, вимірювання, аналіз похибок і перевірку висновків [1; 2].

Узгодження шкільної та університетської фізичної освіти з логікою економіки знань має і додатковий соціальний ефект. Учень, який систематично залучається до дослідження, вчиться працювати з невизначеністю, не лякатися складної проблеми, а послідовно розкладати її на складники. Це є важливою основою для подальшої професійної мобільності, адже в сучасній економіці значна частина професій змінюється швидше, ніж завершуються окремі освітні цикли. Саме тому фізика має розглядатися як дисципліна, що формує не лише знання про природу, а й здатність до інтелектуальної самостійності [2; 4].

Другим чинником модернізації є зміна структури ринку праці. За даними World Economic Forum, у найближчі роки зростатиме попит на аналітичне мислення, креативність, технологічну грамотність, стійкість до змін, гнучкість, здатність до активного навчання та саморегуляції [3]. Це означає, що класична схема підготовки фахівця, у якій головне місце посідає накопичення готових знань, більше не є достатньою. Роботодавець очікує від випускника уміння швидко переучуватися, працювати з даними, приймати рішення на основі доказів і співпрацювати в міждисциплінарному середовищі [3; 4].

Фізика природно відповідає на ці виклики, оскільки сама логіка її вивчення ґрунтується на дослідницькій діяльності. Коли учень виконує експеримент, він має визначити мету, обрати методи, спланувати хід роботи, зафіксувати результати, проаналізувати відхилення і зробити висновок. У такому процесі формуються навички, які виходять далеко за межі одного предмета: системне бачення, уважність до деталей, відповідальність за результат, уміння аргументувати свою позицію та працювати з помилкою як із джерелом нового знання. Саме ці компетентності визнаються ключовими для сучасної економіки та для професій, пов'язаних із високими технологіями, інженерією, аналітикою, IT та наукою [2; 3].

Окремо слід підкреслити, що зміна ринку праці вимагає не лише високого рівня спеціалізації, а й здатності бачити взаємозв'язки між різними галузями. Фізична освіта дає для цього особливо сильний інструментарій, оскільки пов'язує математичне моделювання, експериментальну перевірку, технічне конструювання та пояснення природних процесів. Саме тому посилення дослідницького компонента вивчення фізики відповідає логіці сучасного професійного світу, в якому перевагу отримують не вузько репродуктивні, а гнучкі та інтелектуально мобільні працівники [2; 3; 4].

Третім чинником є енергетичний перехід, що супроводжується декарбонізацією економіки, розвитком відновлюваних джерел енергії, підвищенням енергоефективності та впровадженням нових технологій зберігання й передавання енергії. Міжнародне енергетичне агентство зазначає, що відновлювані джерела відіграють критично важливу роль у чистому енергетичному переході, а їхній розвиток пов'язаний не лише з виробництвом електроенергії, а й із теплом та транспортом [5]. Це означає, що сучасна освіта має готувати учнів до розуміння базових фізичних законів, на яких ґрунтуються сонячна енергетика, вітроенергетика, акумуляторні системи, напівпровідникові прилади, лазерні технології та енергоощадні матеріали.

Саме тут фундаментальні дослідження в курсі фізики набувають особливої ваги. Щоб зрозуміти, чому сонячний елемент перетворює світло на електричний струм, необхідно володіти уявленнями про фотоефект, напівпровідники, p-n-переходи та рух зарядів. Щоб пояснити роботу теплових машин чи теплових насосів, слід опиратися на закони термодинаміки. Щоб аналізувати роботу систем зв'язку, датчиків або оптичних мереж, потрібні знання з електромагнетизму й оптики. Отже, фундаментальна фізика забезпечує не лише теоретичну підготовку, а й практичне розуміння технологій, які стають основою зеленої трансформації суспільства [5].

Крім того, енергетичний перехід створює нові освітні запити на рівні методики. Учні мають не тільки вивчати відповідні фізичні поняття, а й моделювати реальні енергетичні ситуації: порівнювати ефективність джерел енергії, оцінювати втрати, аналізувати екологічні наслідки, розуміти, як наукове знання перетворюється на технічне рішення. Таким чином, фізика стає простором, де природничо-наукова грамотність поєднується з екологічною відповідальністю та технологічною культурою [4; 5].

Четвертим чинником модернізації є вимога освітньої справедливості. OECD наголошує, що в умовах зростання економічної нерівності посилення справедливості в освіті стає ще більш нагальним, оскільки соціально-економічний статус учня не повинен визначати його освітні та життєві перспективи [6]. Для України це питання особливо важливе через різний рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти, відмінності між міськими й сільськими школами та неоднаковий доступ до сучасних цифрових ресурсів.

У цьому контексті фундаментальні дослідження у фізичній освіті можуть стати інструментом не лише підвищення якості, а й часткового вирівнювання освітніх можливостей. Не в усіх закладах є повноцінні лабораторії, однак сучасна методика дозволяє використовувати віртуальні експерименти, цифрові симуляції, відеодемонстрації, мініпроєкти, відкриті освітні ресурси й змішані форми навчання. Такі підходи дають змогу учневі брати участь у дослідницькій діяльності незалежно від того, чи має школа дороге обладнання. Важливо, що дослідницьке навчання не замінює реальний експеримент повністю, але створює умови для доступності фізичної освіти більшій кількості здобувачів [6;7].

Орієнтація на справедливість також узгоджується з підходом OECD Future of Education and Skills 2030/2040, у межах якого освіта розглядається як система, що повинна формувати не тільки знання, а й агентність учня, його добробут, цінності та здатність діяти відповідально [4]. Саме тому модернізація фізичної освіти має включати такі методи, які поєднують доступність і наукову якість: поетапне пояснення, спільне обговорення результатів, роботу в парах і групах, експериментальне моделювання, рефлексію та самооцінювання. Це дозволяє не просто передавати інформацію, а створювати середовище, у якому кожен здобувач освіти може включитися в пізнавальну діяльність і відчути власний успіх [4; 6].

Отже, модернізація фізичної освіти зумовлена комплексом соціально-економічних чинників, серед яких провідними є перехід до економіки знань, трансформація ринку праці, енергетичний перехід і потреба забезпечення

освітньої справедливості. Усі ці процеси змінюють вимоги до випускника та вчителя, роблячи недостатнім просте відтворення теоретичного матеріалу.

Фундаментальні дослідження в курсі фізики забезпечують формування ключових компетентностей сучасної людини: уміння аналізувати, моделювати, експериментувати, інтерпретувати дані, працювати в команді та навчатися впродовж життя. Саме тому дослідницько орієнтоване навчання слід розглядати не як додатковий елемент, а як необхідну умову якісної фізичної освіти [2; 3; 4].

Практична цінність такого підходу полягає в тому, що він одночасно підвищує мотивацію здобувачів освіти, сприяє кращому засвоєнню фізичних понять і розвиває здатність застосовувати наукові знання для розв'язання реальних технічних, енергетичних та екологічних проблем. Отже, інтеграція фундаментальних досліджень у фізичну освіту є важливим стратегічним кроком у підготовці покоління, здатного успішно діяти в умовах швидких суспільних змін [1; 5; 6; 7].

Список використаних джерел

1. Chen D. H. C., Dahlman C. J. *The Knowledge Economy, the KAM Methodology and World Bank Operations*. Washington, D.C.: World Bank Institute, 2006. 42 p. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/695211468153873436/pdf/358670WBI0The11dge1Economy01PUBLIC1.pdf (дата звернення: 21.04.2026).
2. OECD. *Competencies for the Knowledge Economy* // Education Policy Analysis. Paris : OECD, 2001. Ch. 4. URL: https://one.oecd.org/document/DEELSA/ ED/CERI/CD%282000%2912/PART4/REV2/en/pdf (дата звернення: 21.04.2026).
3. World Economic Forum. *The Future of Jobs Report 2025*. Geneva: World Economic Forum, 2025. URL: https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/ (дата звернення: 21.04.2026).
4. OECD. *Future of Education and Skills 2030/2040: Education and Skills Policy Programme*. URL: https://www.oecd.org/en/about/projects/future-of-education-and-skills-2030.html (дата звернення: 21.04.2026).
5. OECD. *Equity in Education: Breaking Down Barriers to Social Mobility*. Paris: OECD Publishing, 2018. URL: https://www.oecd.org/en/publications/equity-in-education_9789264073234-en.html (дата звернення: 21.04.2026).
6. International Energy Agency. *Renewables 2025*. Paris: IEA, 2025. URL: https://www.iea.org/reports/renewables-2025 (дата звернення: 21.04.2026).
7. Inter-American Network of Academies of Sciences. *Inquiry-Based Science Education. Promoting changes in science teaching in the Americas*. Mexico: IANAS-IAP, 2017. URL: https://www.interacademies.org/sites/default/files/publication/inquiry_based_science_education_promoting_changes_file.pdf (дата звернення: 21.04.2026).
8. Міністерство освіти і науки України. *Фізика. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10–11 класи. Рівень стандарту*. URL: https://emergency.mon.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Grades-10-11-Physics.pdf (дата звернення: 21.04.2026).

ТИЛІКОВА Н. О.,
вчитель історії і громадянської освіти,
Ліцей «Престиж» м. Києва,
tylikova.n@prestizl.ukr.education
ІЗЮМЧЕНКО Л. В.,
вчитель математики,
Ліцей «Престиж» м. Києва,
кандидат фізико-математичних наук,
l.iziumch@gmail.com

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ФУНДАМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА УСПІШНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ШКОЛЯРІВ

Зі здобуттям незалежності визначальним пріоритетом України стало національно-патріотичне виховання молоді, вивчення історії та формування національної ідентичності. Вагоме місце в розбудові держави посідають вчителі історії та громадянської освіти, які навчають учнів основ волонтерства, медіаграмотності, правових засад, а також розвивають критичне ставлення до інформації через алгоритми верифікації даних. Педагоги стають наставниками, які перетворюють теоретичні знання на дієвий інструмент формування свідомого громадянина. Це створює міцну базу для особистісного росту, де патріотизм поєднується з прагненням до самовдосконалення. Наукові дослідження підтверджують: коли знання з різних предметів переплітаються, навчання стає набагато якіснішим і цікавішим. Такий підхід допомагає учням бачити цілісну картину світу, а не просто окремі факти з підручників. Наприклад, поєднання математичної, історичної та громадянської компетентностей робить уроки практичними: учні вчаться використовувати числа, відсотки та пропорції для аналізу соціальних процесів або будують графіки, щоб побачити зв'язки між історичними подіями. Це не лише покращує логіку, а й дозволяє дітям менше втомлюватися від одноманітності, зберігаючи їхнє здоров'я. У результаті учні не просто запам'ятовують дати, а починають розуміти справжню логіку розвитку суспільства через конкретні й зрозумілі показники.

Громадянська освіта – це не лише теорія, а поєднання умінь і навичок, що допомагають знайти вихід із нестандартних ситуацій та готують молодь до порозуміння в суспільстві з різними традиціями. В умовах війни залучення молоді є критично важливим, адже це інвестиції у майбутнє країни. Для цього необхідні чіткі інструменти: оптимізація ресурсів (витрати на логістику та матеріали), статистичний облік волонтерської діяльності, а також логічне та алгоритмічне мислення для складання графіків чергувань чи побудови маршрутів допомоги. Це формує в учнів навички кризового менеджменту та здатність приймати відповідальні рішення у складних обставинах. На уроках учні розробляють бізнес-плани, де застосовують фінансові розрахунки та обирають життєві стратегії, спираючись на історичний досвід. Вони вільно трансформують інформацію з однієї форми в іншу: з тексту в графіки, з таблиць у схеми. Математичне опрацювання даних дозволяє учням робити науково обґрунтовані висновки та бачити за окремими фактами системні зв'язки. Вміння оперувати даними стає основою

для побудови власної успішної траєкторії розвитку в сучасному цифровому світі. Успішна самореалізація випускника сьогодні безпосередньо залежить від здатності швидко аналізувати складні соціальні системи та знаходити в них своє місце.

Часто соціальна ініціатива переростає в соціальний проєкт, який передбачає спільні дії громадян із розв'язання проблем громади: від статистичної обробки та візуалізації результатів опитувань мешканців до геометричного проєктування при озелененні територій чи плануванні простору. Це розвиває математичний та економічний виміри мислення: учні самостійно проводять калькуляцію витрат для шкільних ярмарків або створюють проєкти з фінансової грамотності. Реалізація таких ініціатив дає молоді відчуття реального впливу на розвиток своєї громади та закладає основи активного громадянства. У межах теми «Цілі сталого розвитку» учні проводять кількісні виміри власного екологічного сліду, розраховують коефіцієнти енергоефективності будинків та шукають шляхи мінімізації відходів. Це перетворює абстрактні цілі на практичний алгоритм формування майбутнього. Екологічна відповідальність у поєднанні з точними розрахунками стає запорукою збереження ресурсів нашої держави для наступних поколінь. Розуміння глобальних викликів через локальні дії дозволяє молодій людині відчути свою значущість у світовому масштабі.

Історія суспільства та грошей пояснює розвиток цивілізацій через динаміку цін і доходів. Учні аналізують, як зміни валют впливають на добробут, обчислюють відсоткові показники інфляції та будують графіки для візуалізації лінійних та нелінійних процесів розвитку ринку. Глибокий аналіз економічних процесів минулого допомагає краще орієнтуватися в сучасних фінансових викликах. Математика також дає ключ до розуміння гармонії: пропорція як рівність двох відношень лежить в основі «золотого перерізу», який учні досліджують в античній архітектурі – від пірамід Хеопса до Парфенону. Розуміння геометричних параметрів дозволяє усвідомити, що порушення пропорцій призводить до деформації споруд та втрати їхньої естетики. Цей же принцип «золотої середини» учні знаходять і в музиці, аналізуючи математичну структуру творів Баха чи Моцарта, де кульмінація часто збігається з точкою золотого перерізу. Вивчення культурної спадщини через призму точних наук розвиває естетичний смак та здатність бачити логіку краси.

Математична компетентність є фундаментом і при підготовці до НМТ з історії. Робота з діаграмами, статистичними таблицями та обчислення амплітуди часових змін населення чи тривалості подій – це навички математичного моделювання, які роблять висновки точними. Вміння швидко зчитувати графічну інформацію та встановлювати логічні послідовності дозволяє учням уникати помилок при роботі зі складними тестовими завданнями. Це формує впевненість у власних силах, оскільки математичні методи стають надійним союзником у структуруванні великих пластів історичного матеріалу. Системний підхід до опрацювання великих обсягів інформації забезпечує високий рівень академічної підготовки учнів.

Отже, математична компетентність стає тим вектором, що напряму пов'язує історію з реальністю. Знання не існують окремо: вони допомагають аналізувати минуле та точно проєктувати майбутнє, де кожне рішення громадянина базується на логіці, досвіді та прагненні до сталого розвитку держави. Таке поєднання математичної точності та історичного досвіду відкриває перед школярами шлях до успішної самореалізації, перетворюючи знання на капітал, а патріотизм – на творчу енергію розбудови країни.

ФАРЯТЬЄВА Л. В.,
викладач,
КЗ СОР «Сумський фаховий медичний коледж»
lada_vf@summedcol.ukr.education

МЕДІАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Глобалізація освітнього простору та динамічні зміни у сфері охорони здоров'я висувають нові вимоги до підготовки майбутніх медичних працівників. Сьогодні володіння іноземною мовою для медика — це не лише знання термінології, а насамперед здатність ефективно функціонувати у багатомовному та мультикультурному середовищі.

Останні оновлення Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR Companion Volume, 2020) перенесли акцент з простої передачі інформації на медіацію [1, с. 90]. Для медичного коледжу це поняття набуває особливої ваги, адже медична сестра або фельдшер щодня виступають посередниками між лікарем і пацієнтом, між науковим текстом і практичним застосуванням, між складною термінологією та зрозумілою порадою.

Медіація є сучасним шляхом до цілісного розуміння мови. Медіація (від лат. mediatio – посередництво) – це процес отримання, обробки та передачі інформації [2, с. 45]. У лінгводидактиці мовець стає «містком» між сторонами, які не можуть успішно комунікувати через мовний бар'єр, різницю в професійних знаннях або конфлікт думок.

Традиційно навчання іноземної мови ґрунтувалося на чотирьох видах мовленнєвої діяльності: читанні, письмі, аудіюванні та говорінні. Проте сучасний підхід передбачає їх інтеграцію в межах ширшої моделі мовної діяльності. Відповідно до CEFR, до цієї моделі входять рецепція, продукція, інтеракція та медіація [5, с. 32]. Відходять у минуле заняття з чітким розподілом на «тихі» хвилини читання та «гучні» обговорення.

Табл. 1. Чотиривимірна модель мовної діяльності на занятті

Діяльність	Прояв на занятті
Рецепція (Сприймання)	Читання медичних текстів, прослуховування аудіо, перегляд відеоінструкцій
Продукування	Усне висловлювання або написання звітів/есе на медичну тематику
Інтеракція (Взаємодія)	Поєднання рецепції та продукування (діалоги, робота в групах, обмін думками)
Медіація (Посередництво)	Переробка інформації для того, щоб вона стала зрозумілішою іншим

Яку роль медіація відіграє у контексті медичної освіти?

У контексті медичної освіти це критично важливо: майбутній фахівець має вміти трансформувати складні латинізовані терміни у зрозумілі інструкції для хворого. Як викладачі, ми також є професійними медіаторами, адже

адаптуємо складний науковий матеріал для здобувачів освіти, враховуючи їхній поточний рівень (B1/B2).

Впровадження медіації дозволяє реалізувати компетентнісний підхід, розвиваючи навички, необхідні у професійній діяльності:

Табл.2. Зв'язок типів медіації із життєвими компетенціями

Тип медіації	Життєва компетенція	Завдання на занятті
Медіація текстів	Критичне мислення	Нотування, виокремлення головного, перефразування, переклад.
Медіація концептів	Колаборація	Обговорення інфографіки, схем лікування, проєктна діяльність
Медіація комунікації	Соціальна відповідальність	Спрощення тем, фасилітація дискусій, вирішення конфліктів

В умовах сучасної України, зокрема під час воєнного стану, роль медіації на заняттях англійської мови у медичному коледжі набуває ще більшої ваги. Майбутні медичні працівники дедалі частіше працюють у ситуаціях підвищеного стресу, взаємодіють з іноземними волонтерами, міжнародними організаціями та пацієнтами з різних культурних середовищ.

У таких умовах медіація виступає не лише мовною, а й психоемоційною та соціальною компетентністю, що дозволяє знижувати рівень тривоги пацієнтів, забезпечувати точність передачі медичної інформації та уникати конфліктів у кризових ситуаціях. Спираючись на методику навчання англійської мови для професійного спілкування [3, с. 212], пропоную наступні практичні стратегії та приклади завдань.

1. Медіація текстів: від діагнозу до розуміння

Цей напрямок спрямований на переробку інформації для конкретної аудиторії.

– Прийом «Summary for a Friend»: Здобувачам пропонується складний медичний протокол (рівень B2), вони мають пояснити його суть «пацієнту» (рівень A2/B1). Наприклад: замість *«Myocardial infarction» – «Heart attack»*; замість *«Administer sublingual» – «Put the pill under the tongue»*.

– «Mind Map Creation»: Після перегляду англомовного відео про роботу серцево-судинної системи здобувачі створюють ментальну карту, яка візуально структурує знання для пацієнта.

2. Медіація концептів: Колаборація в команді

Мета – побудова спільного розуміння в групі (моделювання консиліуму).

– «Image Interpretation and Consensus»: Група отримує графік результатів аналізів (*Blood Works*). Кожен описує частину даних, після чого медіатор формулює спільний висновок.

– «Fact Checker Role»: Здобувачі освіти працюють із двома суперечливими статтями про методи лікування (наприклад, традиційні vs альтернативні). Медіатор допомагає групі знайти доказову істину.

3. Комунікативна медіація: Етика та деонтологія

Подолання бар'єрів у спілкуванні, особливо в умовах стресу.

– «Intercultural Interpreter»: Рольова гра, де здобувач освіти пояснює правила лікарні іноземному пацієнту, уникаючи ідіом та сленгу.

– «Bridging the Gap»: Ситуація, де пацієнт незадоволений доглядом. Здобувач освіти - медіатор має знайти компроміс, використовуючи фрази емпатії: *«I understand your concerns...», «Let me clarify this point for you...»*.

Медіація не змушує відкидати традиційні підручники, вона пропонує якісно новий рівень їх використання:

– Scaffolding (Мовна підтримка): Для слабших здобувачів освіти рекомендуються «мовні опори» – картки з фразами-кліше для перефразування (*«In other words...», «What I mean is...»*) [4, с. 154].

– Автентичність: Для медіації здобувачами освіти реальної інформації рекомендую використання ресурсів ВООЗ (WHO), NHS або платформи на кшталт Medscape. Доречним буде завдання типу, здобувач переглядає інфографіку від NHS про вакцинацію і має усно пояснити її основні тези літній людині, яка не користується інтернетом.

– Зменшення TTT (Teacher Talking Time): Здобувачі освіти мають бути самі медіаторами груп. Викладач у цьому процесі – лише спостерігач та консультант.

Важливо звернути увагу, що медіацію важко оцінити традиційними тестами (True/False), тому рекомендую розробити дескриптори для самооцінювання здобувачів освіти:

«Я можу передати суть діагнозу, не налякавши пацієнта складними термінами»,

«Я можу виступити посередником у суперечці між двома колегами щодо графіку чергувань».

Таким чином, впровадження медіації на заняттях англійської мови у медичному коледжі – це не просто освітній тренд, а життєва необхідність. В умовах воєнного часу ця компетентність набуває особливого значення, оскільки дозволяє майбутнім медичним працівникам ефективно діяти у стресових, міжкультурних та кризових ситуаціях.

Навчаючи здобувачів освіти бути «містками» в інформаційному та комунікаційному просторі, ми формуємо конкурентоспроможних фахівців, здатних до гуманного контакту, професійної взаємодії та безперервного розвитку. У такому випадку англійська мова стає не лише навчальною дисципліною, а реальним інструментом підтримки здоров'я та порятунку життя.

Список використаних джерел

1. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.
2. Piccardo E., North B. The Envisioning Language Education: Mediating Culture and Cognition. Bristol: Multilingual Matters, 2019.
3. Тарнопольський О. Б. Методика навчання студентів вищих навчальних закладів англійської мови для професійного спілкування. Вінниця: Нова Книга, 2019.
4. Квасова О. Г. Основи тестування іншомовної мовленнєвої компетенції: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2009.
5. North, B. The CEFR in Practice. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.

ХОМА С. О.,
завідувач центру виховної роботи, захисту прав дитини
та громадянської освіти Тернопільського ОКІППО

ВИХОВАННЯ НА ЦІННОСТЯХ: НОВА ЯКІСТЬ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті окреслено питання, пов'язані з розвитком соціально-педагогічної парадигми виховання, виховним компонентом змісту компетентностей, визначених у Законі України «Про освіту», а також розглядається питання виховання на цінностях як фундаменту, на якому будується вся Нова українська школа

Ключові слова: Виховання, формування цінностей, дієвий патріотизм, система моральної свідомості, поведінкових форм і норм, створення демократичного шкільного устрою

Сьогодні школа перестає бути просто «джерелом знань». У світі, де будь-яку інформацію можна знайти за два кліки, на перший план виходить питання: ким стане дитина, яка володіє цими знаннями? Виховання на цінностях – це не додаткове навантаження, а фундамент, на якому будується вся Нова українська школа.

Сучасний вчитель – це професіонал, який знаходиться у постійному творчому пошуку. Сучасному вчителю необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. Учитель сучасної школи повинен не просто вчити, він повинен формувати духовно інтелектуальну творчу особистість, адаптовану до сучасних вимог, різнобічно розвинену, соціально зрілу, яка успішно засвоює ціннісний нормативний досвід поколінь, виробляючи свій власний досвід діяльності, творчості, спілкування.

Нині проблема виховання загострюється з огляду на ряд як попередніх, так і новонабутих причин. Його успішному здійсненню перешкоджають російсько-українська війна й окремі негативні тенденції в суспільстві, що проявляються у поведінці людей. Це складність одночасного вирішення Україною комплексу завдань минулого, сьогодення і прийдешнього на тлі російської навали; синдром історичного очікування як спосіб виживання; невизначеність стратегії розвитку суспільства; незадовільний стан демократії, дотримання прав людини та верховенства права; негативний патерналізм; ментальне виснаження; домінування цінностей, пов'язаних із базовими потребами; пріоритет матеріальних мотивів; нормування низького рівня життя; низький горизонт планування; емігрантські настрої; зниження освітнього цензу нації; пасивність, перманентна розчарованість громадянського суспільства; недостатня його консолідованість; взаємна недовіра між народом і владою; суспільна апатія; нездатність розраховувати на власні сили; тривале виховання на іншій культурі й чужих цінностях; пристосуванство; недостатнє залучення юнацтва до лідерства в організації колективних справ тощо. Війна вже за кілька місяців разюче змінила світогляд більшості українців, однак проблема національно-патріотичного виховання не стала менш актуальною.

Чому «старі» методи виховання більше не працюють?

Раніше виховний процес часто нагадував монолог: учитель каже «як треба», а учень має це засвоїти. Сьогодні ж ми спостерігаємо зміну парадигми:

- Від авторитарності до партнерства: Цінності неможливо нав'язати силою. Вони «проростають» лише в атмосфері довіри.
- Від заходів до життєдіяльності: Виховання — це не лінійка раз на місяць, а щохвилинна взаємодія в класі, на перерві та в соцмережах.
- Криза авторитетів: Сучасний підліток не поважає за посаду. Повагу викликає лише щирість і відповідність слів діям.

Які цінності ми формуємо?

Виховний процес у сучасній школі базується на трьох рівнях цінностей:

1. Особистісні: самоповага, чесність, відповідальність, працьовитість.
2. Державні (громадянські): патріотизм, повага до закону, активна громадянська позиція, усвідомлення своїх прав і обов'язків.
3. Загальнолюдські: толерантність, емпатія, турбота про довкілля, мир.

В умовах війни національно-патріотичне виховання стало не просто частиною програми, а засобом виживання нації. Але цей патріотизм має бути «дієвим» – через волонтерство, знання історії та плекання культури, а не лише через гасла. Національно-патріотичне виховання здійснювати потрібно з використанням сучасних адекватних виховним завданням організаційних форм, методів, при прийомів і засобів.

Однією з головних складових процесу становлення миру і спокою в будь-якому суспільстві та й у світі загалом є проблема формування та існування національних і глобальних ідентичностей. Адже, залежно від усвідомлення населенням необхідності тих чи інших державних та міждержавних утворень і власного місця в цих утвореннях, значною мірою залежить архітектура національної і міжнародної безпеки.

Національна гідність є важливою складовою ідентичності кожної людини та суспільства в цілому. Формування національної гідності в педагогічній діяльності є ключовим аспектом виховання свідомих і відповідальних громадян. Це завдання вимагає комплексного підходу, креативності та активної участі вчителів, батьків і громади для забезпечення успішного виховання нової генерації, яка буде гордитися своєю країною та її культурою.

Значення національної гідності:

1. Ідентичність (національна гідність допомагає учням усвідомити свою культурну спадщину та приналежність до певного народу).
2. Патріотизм (формування національної гідності сприяє розвитку патріотичних почуттів, що є важливими для соціальної стабільності та розвитку держави).
3. Громадянська відповідальність (виховання почуття національної гідності формує відповідальність за долю країни, мотивуючи молодь до активної участі в суспільному житті).

Систему методів навчання й виховання необхідно розглядати з позиції їх обопільної єдності, здатності забезпечувати засвоєння предметних знань, формування умінь і навичок і одночасно актуалізувати ментальні структури особистості. Для кожного здобувача освіти система методів має трансформуватися в систему

самонавчання, розвитку самостійності, здатності здобувати, переробляти, аналізувати факти, усистемнювати їх і застосовувати для вирішення життєвих, а в перспективі і глобальних проблем. Система методів виховання має перетворитися для кожного учня в систему моральної свідомості, поведінкових форм і норм, здатність морально мислити, аналізувати, узагальнювати, приймати рішення.

Інтенсивнішого перегляду та модернізації (а надто за сьогоденних умов) потребують зміст, форми, методи, педагогічні й освітні технології, адже на практиці має місце пришвидшене опанування всіма суб'єктами освітнього процесу інформаційно-комунікаційних технологій, платформ і ресурсів забезпечення дистанційного здобування знань , що має бути уконтекстнене у формування освітньої культури, інтелектуальне життя, розвиток патріотичноємних сенсів здобувачів освіти.

Громадянське виховання є єдиним комплексом, стрижнем якого є політичне, правове і моральне виховання, що реалізовується через навчальні курси, позакласну роботу, а також через створення демократичного шкільного устрою, через формування соціальної і комунікативної активності засобами навчальних дисциплін. Таке виховання має сприяти формуванню в учнів системи громадянських цінностей, розвивати критичність їх мислення і широту кругозору, сприяти тому, щоб вихованці визнавали рівноправ'я і рівноцінність різних точок зору, , прагнули знайти особистий сенс у будь-якій діяльності. Щоб виховання на цінностях стало реальністю, ми маємо змінити інструментарій:

Створення виховного простору. Школа має стати безпечним місцем, де дитина має право на помилку. Якщо ми декларуємо демократію, але не даємо учнівському самоврядуванню приймати реальні рішення — ми виховуємо цинізм, а не цінності.

Наскрізне виховання. Цінності не мають «свого уроку».

- На математиці ми вчимо чесності (не списувати) та критичному мисленню.
- На літературі – емпатії.
- На фізкультурі – командній роботі та вмінню програвати гідно.

Метод проєктів та волонтерство. Застосування методу проєктів – це загальна потреба нашого часу. Метод проєктів засвідчує повну узгодженість навчання з життям, з інтересами учнів, він ставить учня у становище дорослої людини. Ніщо так не формує цінність відповідальності, як реальна допомога іншим. Соціальні проєкти (допомога притулкам, екологічні акції, підтримка ЗСУ) перетворюють абстрактні поняття на життєвий досвід.

Нові вимоги сьогодення спонукають до створення дієвого виховного середовища закладу освіти, впровадження моделі національно-патріотичного виховання здобувачів освіти через пошук нових підходів та рішень, що сприятимуть становленню української національної ідентичності.

Для дітей нового еволюційного ступеня розвитку педагог має створити таке виховне середовище, де пануватиме доброзичлива творча емоційно позитивна атмосфера, яка формуватиме цінності, стимулюватиме різноманітну цікаву пізнавальну діяльність учнів для розкриття потенціалу особистості, розвитку, вияву й застосування кращих моральних і громадянських якостей. Учитель має продумати дієві способи мотивації, переконання учнів, дібрати красномовні неспростовні факти, приклади, аргументи, забезпечити школярам можливість вільно висловлювати свою думку, обстоювати власну позицію щодо обговорюваних питань.

Метод проєктів у виховній роботі – це інтерактивне виховання дітей, яке здатне підвищити самостійну активність, спонукати для знаходження різноманітної інформації, використовувати отримані знання в нових ситуаціях.

Основна мета використання методу проєктів у виховному процесі – це створення таких умов для дітей, щоб вони здобували знання, досліджували проблеми, розвивали в собі певні риси характеру та творчо використовували їх для реалізації життєвих планів.

Метод проєктів є однією з інноваційних педагогічних технологій, що відповідає вимогам розвитку освіти щодо переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, коли увага переноситься на набуття учнями знань, умінь і навичок, життєвого досвіду, як засобу формування життєвої компетенції.

Роль вчителя: Від «контролера» до «ментора». Вчитель – це головний «носій» цінностей. Ми не можемо навчити дитину поважати інших, якщо самі кричимо на учнів. Ми не навчимо медіаграмотності, якщо самі поширюємо фейки.

Нова якість виховання – це:

- Рефлексія: обговорення з учнями не лише «що ми вивчили», а й «що ми відчули».
- Діалог: вміння чути позицію дитини, навіть якщо вона суперечлива.
- Приклад: особиста цілісність педагога.

Виховання на цінностях – це довга інвестиція. Ми не побачимо результату завтра у вигляді оцінки в журналі. Але ми побачимо його через 10–15 років, коли наші випускники будуть будувати країну, керуючись не страхом покарання, а внутрішньою совістю та відповідальністю. Якість виховання сьогодні — це якість нашого майбутнього завтра.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws
2. Концепція Нової української школи. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р,
3. Концепція підтримки та сприяння розвитку дитячого громадського руху в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 281-р
4. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей», розглянута та затверджена Вченими Радами Інституту проблем виховання (протокол № 6 від 02 липня 2018 року) та Інституту модернізації змісту освіти (протокол № 7 від 26 вересня 2018 року). Режим доступу : https ://ipv. org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/
5. Бех, І. Д., Журба, К. О., Киричок, В. А., Чорна, К. І., Назаренко Г. А.,& Шкільна, І. М. (2011). Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін. (Навчально-методичний посібник). Київ, Педагогічна думка.
6. Бех І.Д. Особистість у сяйві духовності: монографія. Київ-Чернівці «Букрек», 2021. 244 с.

ЧЕРНЄЦОВА Н. В.,
здобувач другого (магістерського) рівня
факультету педагогіки, психології, соціальної роботи та мистецтв,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
tsernitsova2002@gmail.com
НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: **ПИХТІНА Н. П.**
доцент кафедри дошкільної освіти,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
кандидат педагогічних наук,
npykhtina@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ НЕГАТИВНИХ ПРОЯВІВ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Негативні прояви поведінки дітей дошкільного віку – це комплексні емоційно-поведінкові реакції, що характеризуються відхиленням від соціально прийнятих норм і порушенням конструктивної взаємодії з оточенням. До таких проявів належать агресія, протест, впертість, замкненість, тривожність, імпульсивність та нехтування правилами колективної поведінки. Вони не є випадковими або хаотичними діями, а відображають особливості психічного розвитку дитини, її рівень емоційної регуляції, здатність до самоконтролю та адаптацію до соціальних вимог. Це зумовлює необхідність використання системних профілактичних заходів, адаптованих до вікових особливостей, серед яких провідне місце займають ігрові технології як природний для дітей засіб навчання та розвитку.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що формування негативних проявів поведінки значною мірою зумовлене рівнем розвитку емоційної сфери та здатністю дитини контролювати власні реакції. Т. В. Дуткевич зазначає, що в дошкільному віці механізми емоційної регуляції ще не сформовані, що проявляється нестійкістю поведінки та високою імпульсивністю [1, с. 210–213]. Це положення пояснює, чому навіть у благополучних умовах деякі діти можуть проявляти агресивні або протестні реакції, якщо стикаються зі складними для себе ситуаціями або змінами у середовищі.

Виходячи з цього, стає очевидним, що профілактика негативних проявів поведінки повинна передбачати створення безпечного і передбачуваного середовища, де дитина може відпрацьовувати конструктивні форми реагування без страху перед покаранням. Ігрова діяльність забезпечує такі умови, оскільки дозволяє моделювати різні соціальні ситуації в умовно безпечному форматі, відпрацьовувати навички самоконтролю, співпраці та емпатії, а також отримувати зворотний зв’язок від дорослого та однолітків.

Додатково, у наукових працях підкреслюється, що девіантна поведінка дітей дошкільного віку часто виникає через недостатній розвиток комунікативних навичок та труднощі адаптації до соціальних вимог. І. В. Кошова та О. Д. Кресан відзначають, що невміння висловлювати власні потреби, домовлятися та вирішувати конфлікти конструктивно призводить до імпульсивних або унікальних форм поведінки [2, с. 95–96]. Ця закономірність підкреслює необхідність цілеспрямованого розвитку соціальної компетентності дітей через педагогічно організовані форми діяльності.

Виходячи з аналізу зазначених чинників, можна стверджувати, що формування соціальної компетентності є ключовим напрямом профілактики. Діти, які отримують достатньо можливостей для взаємодії, навчання правилам та відпрацювання моделей конструктивної поведінки, демонструють меншу схильність до агресії та протесту. Ігрові технології у цьому контексті стають ефективним інструментом, оскільки поєднують навчання, соціальну взаємодію та емоційне саморегулювання в інтегровану діяльність.

У дослідженнях В. М. Оржеховської та Т. Є. Федорченко підкреслюється, що для ефективної профілактики негативної поведінки необхідне створення стабільного соціального середовища, яке характеризується передбачуваністю, емоційною безпекою та підтримкою з боку дорослих [3, с. 150–152]. Такі умови дозволяють дитині експериментувати з різними формами поведінки, оцінювати наслідки власних дій і отримувати досвід конструктивної взаємодії.

Підтверджуючи цей підхід, Н. П. Пихтіна зазначає, що негативні прояви поведінки дітей мають ситуативний характер і виникають у результаті взаємодії індивідуальних особливостей дитини та умов її виховання [4, с. 198–201]. Це положення свідчить про необхідність комплексного підходу, який поєднує педагогічний, психологічний та соціальний впливи, а ігрові технології дозволяють інтегрувати їх у природну для дітей діяльність.

Застосування спеціально організованих ігрових ситуацій дозволяє дитині відпрацьовувати альтернативні способи реагування та набувати соціальних і комунікативних навичок без ризику негативних наслідків. Н. П. Пихтіна наголошує на ефективності таких ігор для профілактики ситуативних негативних проявів і формування конструктивних моделей поведінки [5, с. 358–360]. Саме тому, систематичне використання ігрових технологій створює умови для комплексного розвитку дитини, одночасно впливаючи на емоційну, соціальну та поведінкову сфери, адже, вони забезпечують засвоєння соціальних норм, розвиток самоконтролю та формування позитивних моделей взаємодії, що унеможливлює закріплення девіантних форм поведінки.

Отже, профілактика негативних проявів поведінки дітей дошкільного віку засобами ігрових технологій є ефективним, науково обґрунтованим та педагогічно доцільним напрямом роботи. Вона дозволяє врахувати індивідуальні психічні особливості дитини, рівень розвитку емоційної та соціальної сфер, а також умови її соціального середовища.

Ігрова діяльність виступає природним і оптимальним засобом формування соціальної компетентності, саморегуляції та емоційної стійкості. Систематичне використання ігрових технологій забезпечує не лише зменшення негативних проявів поведінки, а й розвиток конструктивних моделей взаємодії, що є ключовим для гармонійного розвитку особистості дитини. А комплексний підхід, що поєднує ігрові технології, педагогічну підтримку та створення стабільного соціального середовища, дозволяє забезпечити ефективну профілактику і формування позитивної поведінки у дошкільників.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.

2. Кошова І. В., Кресан О. Д. Психологія девіантної поведінки : навч.-метод. посіб. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2021. – 226 с.
3. Оржеховська В. М., Федорченко Т. Є. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх : навчально-методичний посібник. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 376 с.
4. Пихтіна Н. П. Відхилення в поведінці дітей: характеристика, чинники виникнення та стратегія усунення // Соціально-моральний розвиток і виховання дитини дошкільного віку : колективна монографія / за заг. ред. О. Л. Кононко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. – С. 198–255.
5. Пихтіна Н. П. Особливості попередження ситуативних негативних проявів у поведінці старших дошкільників // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць. – Кривий Ріг, 2013. – Вип. 37. – С. 355–364.

ЧОРНА М. І.,
методист центру виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти
Тернопільський комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
m.chorna@ippo.edu.te.ua

ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ОБОРОННОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»

Сучасні виклики, зумовлені повномасштабною збройною агресією московії проти України, докорінно змінили парадигму національної безпеки та оборони нашої держави. Без масштабування системи підготовки громадян держава ризикує втратити можливість оперативного залучення населення до спротиву, що є одним із ключових чинників національної стійкості у XXI столітті. Отже, система підготовки до національного спротиву є важливим інструментом забезпечення обороноздатності, безпеки та суспільної єдності, яка закладає основу готовності нації до сучасних безпекових загроз. Національний спротив охоплює всі форми протидії агресору – від збройної боротьби до масової цивільної непокори [1, с. 74].

Слід підкреслити, що відповідно до статті 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України є справою всього українського народу, що робить систему національного спротиву загальнонаціональним обов'язком. Водночас стаття 65 Конституції України закріплює захист Вітчизни як обов'язок кожного громадянина. Актуальність дослідження визначається трансформацією безпекових умов в Україні та потребою адаптації освітніх програм до сучасних викликів [7].

Пріоритетним завданням системи освіти є не лише надання базових військових знань, а й формування оборонної свідомості – глибокого розуміння особистої відповідальності за долю країни. Центральним елементом цього процесу стає концепція національного спротиву, яка виходить за межі суто військових дій і постає як педагогічний чинник виховання свідомого громадянина.

Національний спротив – це не лише комплекс заходів, передбачених законодавством (територіальна оборона, рух опору, підготовка населення), а й соціально-психологічний феномен [3]. Феноменологія національного спротиву в педагогічному вимірі є джерелом смислів, оскільки базується на *суб'єктності:* усвідомленні учнем себе як активного учасника захисту держави; *солідарності:* досвіді волонтерства та суспільної згуртованості; *історичній тяглості:* зв'язку сучасних героїв із борцями за незалежність минулих століть.

Згідно чинного законодавства, національний спротив визначається як комплекс заходів, спрямованих на залучення громадян до забезпечення оборони держави, її суверенітету та територіальної цілісності [2, с. 1]. Підготовка громадян до національного спротиву охоплює всі рівні освіти та передбачає оновлення змісту навчальних програм [6].

Відповідно до законодавчих змін, підготовка здобувачів освіти до національного спротиву здійснюється, зокрема, через вивчення навчального предмета / інтегрованого курсу «Захист України» та заходи військово-патріотичного виховання [2; 5].

Метою статті є обґрунтування феномену національного спротиву як педагогічного чинника формування громадянської та оборонної свідомості учнів.

Національний спротив є багатокомпонентним явищем, що включає територіальну оборону, рух опору та підготовку громадян [3, с. 2].

Сучасні виклики, зумовлені збройною агресією московії проти України, актуалізують необхідність формування у молоді високого рівня громадянської відповідальності, патріотизму та готовності до захисту держави. У цьому контексті особливого значення набуває феномен національного спротиву як складової державної безпеки та освітнього процесу. Ініціативи щодо створення центрів підготовки громадян до національного спротиву мають значний потенціал, оскільки сприяють формуванню практичних навичок та патріотичної свідомості, а також реалізації стратегічних документів держави [4; 5].

Підготовка здобувачів освіти до національного спротиву розпочинається на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться у закладах загальної середньої, професійної, фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти, шляхом вивчення навчального предмета «Захист України» та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання молоді. Програма навчального предмета «Захист України» розробляється та затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, за погодженням з Міністерством оборони України [6]. Закон замінює базову загальновійськову підготовку для студентів новим підходом – підготовкою здобувачів освіти до національного спротиву (незалежно від статі). Відповідна підготовка охоплюватиме всі рівні освіти – від середньої до вищої. Передбачено, зокрема, запровадження нової навчальної дисципліни «Основи національного спротиву». Також удосконалено викладання предмета «Захист України» [6]. Як зазначив голова Комітету Олександр Завітневич: «Ухвалення цього Закону є стратегічним кроком для зміцнення обороноздатності нашої держави. Ми впроваджуємо системний підхід, який

дозволить кожному громадянину отримати необхідні знання та навички для захисту своєї країни. Оновлення навчальних програм та створення сучасних тренувальних центрів – це відповідь на виклики часу. Важливо, що система підготовки стала більш гнучкою та інклюзивною, враховуючи як фізичні можливості, так і релігійні переконання наших громадян. Це фундамент нашої спільної стійкості»[6].

Почин створення осередків предмета «Захист України», як і центрів нацспротиву має низку сильних сторін. По-перше, системний підхід до організації, що забезпечує комплексність і врахування регіональних особливостей. По-друге, акцент на залученні ветеранів підвищує якість навчання та сприяє їхній соціальній реінтеграції. При цьому мета створення та функціонування центрів – не лише сприяти набуттю громадянами практичних навичок для захисту держави, а й зміцнити патріотичну свідомість, що є важливим для довгострокової стабільності суспільства. Позитивними аспектами є залучення ветеранів, а також багатосторонній підхід до розроблення програм. [7, с. 233]. Крім того, ініціатива сприяє реалізації Стратегії утвердження української національної ідентичності до 2030 року [4], та Стратегії залучення, розвитку та утримання людського капіталу в силах оборони України в період до 2027 року [5], зміцнюючи патріотичну свідомість громадян.

Освіта виступає ключовим середовищем формування відповідних компетентностей. Законодавчо визначено, що підготовка здобувачів освіти до національного спротиву здійснюється через предмет «Захист України» [2]. Освітня мета: У межах предмета «Захист України» національний спротив вивчається для того, щоб надати обороні держави всеохопного характеру та сформувати резервний потенціал Сил оборони.

Освітній потенціал предмета «Захист України» суттєво посилився завдяки впровадженню оновленої модельної навчальної програми [6; 7; 8], що перетворюють навчальний предмет на комплексну систему підготовки свідомого громадянина-лідера, здатного діяти в умовах суспільних викликів. «Цей предмет – про можливості. Про те, як бути готовим до різних життєвих ситуацій, допомагати собі та іншим, як бути активним громадянином своєї країни. Ідею важливості держави та її цінностей може донести учням і ученицям предмет «Захист України», який стає першою точкою дотику громадянина України із захистом держави та розумінням, навіщо її захищати» [9, с. 333].

Відповідно до означених цілей, метою інтегрованого курсу «Захист України» є формування національної та громадянської ідентичності, громадянської стійкості та оборонної свідомості здобувачів та здобувачок профільної середньої освіти, здатності виявляти свою національну та громадянську ідентичність у повсякденному житті і в умовах негативних зовнішніх впливів та готовності до захисту незалежності і територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів та суспільно-державних (національних) цінностей України [9, с. 334].

Феномен національного спротиву у педагогічному вимірі проявляється як: ціннісна основа виховання, що формує патріотизм, відповідальність і громадянську позицію; змістовий компонент освіти, інтегрований у навчальні програми; практико-орієнтована діяльність, що передбачає набуття учнями конкретних навичок (домедична допомога в умовах бойових дій, військові технології, стрілецька та тактична підготовка, орієнтування на місцевості, цивільне населення в кризових умовах); соціалізаційний чинник, який сприяє усвідомленню ролі особистості у забезпеченні національної безпеки.

Оборонна свідомість визначається як готовність громадянина до захисту держави, що формується через освітній процес [7].

Національний спротив також виступає фактором формування громадянської ідентичності, сприяє розвитку суб'єктності, засвоєнню цінностей та історичної пам'яті [8].

Включення теми національного спротиву в освітній процес реалізується через навчальні модулі, тренінги, практичну підготовку учнів [6]. Наприклад, у 10 класі вивчаються «Основи національної безпеки та оборони», де розкривається роль спротиву, а в 11 класі – модуль «Планую майбутнє: особиста роль в обороні України», який допомагає учневі визначити своє місце в системі безпеки.

Предмет «Захист України» є ефективною платформою для формування життєво необхідних компетентностей, розвитку критичного мислення та стійкості до кризових ситуацій [9]. Ефективність використання цього феномену залежить від: залучення практичного досвіду ветеранів, УБД; створення безпечного освітнього середовища; створення осередків; наявність матеріально-технічної бази тощо.

Важливо, що підготовка до національного спротиву має системний характер і розпочинається на рівні загальної середньої освіти [2].

Стратегічні документи України декларують принцип всеохоплюючої оборони, що передбачає залучення всього суспільства до захисту держави [8, с. 512].

Таким чином, феномен національного спротиву в сучасних умовах виступає не лише складовою системи національної безпеки, а й важливим педагогічним чинником формування громадянської та оборонної свідомості учнівства. Його зміст виходить за межі військової підготовки та охоплює ціннісні, соціально-психологічні й освітні аспекти виховання особистості. Доведено, що інтеграція ідей національного спротиву в освітній процес, зокрема через предмет «Захист України», сприяє формуванню в учнів відповідальності за долю держави, готовності до її захисту, розвитку громадянської ідентичності та стійкості до сучасних безпекових викликів. Освітній потенціал інтегрованого курсу полягає у поєднанні теоретичних знань із практико-орієнтованою підготовкою, що забезпечує набуття життєво необхідних компетентностей. Обґрунтовано, що ефективність формування оборонної свідомості учнів залежить від системності освітнього процесу та залучення носіїв практичного досвіду (ветеранів, волонтерів). Важливу роль відіграє також опора на історичну пам'ять та національні цінності як основи громадянської консолідації суспільства.

Отже, національний спротив у педагогічному вимірі виступає інтегративним чинником, що поєднує освітні, виховні та безпекові компоненти, забезпечуючи підготовку свідомого громадянина, здатного до активної участі в захисті держави.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення ролі міжпредметної інтеграції, цифрових освітніх ресурсів та симуляційних технологій у формуванні стійкої громадянської позиції учнів, а також дослідження впливу залучення практиків (ветеранів, представників сектору безпеки та оборони) на ефективність освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк І., Череп В., Дідіченко В., Кінь О. Національна стійкість та національний спротив – наріжні камені незламності України: за досвідом російсько-української війни. *Міжнародний науковий журнал «Military Science»*, *3*(1), 73-99. DOI: https://doi.org/10.62524/msj.2025.3.1.03
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань підготовки громадян України до національного спротиву». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4826-20#Text
3. Закон України «Про основи національного спротиву» від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20
4. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2024 роках (1322/2023). URL : https://osvita.ua/legislation/other/90975/
5. Кабінет Міністрів України. Про внесення змін до Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву. Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://mva.gov.ua/ua/npa/proekt-postanovikabinetu-ministriv-ukraini-pro-vnesennia-zmin-do-poriadku-organizacii-ta-zdiisnenniazagalnoviiskovoi-pidgotovki-gromadian-ukraini-do-nacionalnogo-sprotivu
6. Підготовка громадян України до національного спротиву: Президент підписав Закон щодо окремих питань підготовки громадян України до національного спротиву (№ 4826-IX). URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/272158.html
7. Семененко О., Гурковський В., Романенко Є., Вербовенко О., Митченко, С. Обороноздатність держави: організаційно-правові аспекти підготовки громадян до національного спротиву. *Міжнародний науковий журнал «Military Science»,* 3(2), С. 226–239. DOI: https://doi.org/10.62524/msj.2025.3.2.17
8. Сурміло І. І., Журавель О. А. Національний супротив як основа обороноздатності України. Матеріали VIII Міжн. наук.-практ. конф., *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти.* Ч. 1., С. 512–514. ДДУВС. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13587/1/240.pdf
9. Чорна М.І. Освітній потенціал предмета «Захист України» у формуванні лідерства учнівської молоді в умовах суспільних викликів. *Безпечне освітнє середовище: нові виклики та сучасні рішення в умовах воєнного і повоєнного часу* : збірник наукових статей, тез доповідей та інших матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, 06 березня 2026 р. / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут,Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2026. С. 331–341.

ШЕЛЬПЯКОВ В. Ю.,
викладач електротехнічних дисциплін
ВСП «Глухівський агротехнічний фаховий коледж Сумського НАУ»,
спеціаліст вищої категорії,
vitalii.shelpiakov@gati.snau.edu.ua

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. *У тезах доповіді розглянуто науково-методичні проблеми при організації лабораторного практикуму для здобувачів освіти з технічних спеціальностей. Врахований досвід викладання дисциплін «Основи електроніки і мікросхемотехніки», «Основи автоматики», «Системне програмування» та використання програмного забезпечення з функціями імітаційного моделювання роботи пристроїв і систем.*

Ключові слова. *Дистанційне навчання, лабораторний практикум імітаційне моделювання, візуалізація, методичне забезпечення, NI Multisim, Matlab/Simulink, emu8086, відеоінструкція.*

Процес цифровізації освіти, який розглядався як допоміжний інструмент неперервності навчання під час пандемії COVID-19, наразі є чи не єдиним способом забезпечення активної комунікації між викладачем та студентами у прикордонних громадах Сумської області. Найбільш гостро ця проблема постає саме перед технічними закладами вищої та фахової передвищої освіти, де суттєвий відсоток годин для вивчення дисциплін відведений на проведення лабораторного практикуму. Традиційно лабораторні роботи мають на меті формування умінь та навичок роботи з реальним обладнання, проведення досліджень, закріплення теоретичної бази за підготовленими стендами або робочими місцями. Проте відсутність фізичного доступу до матеріально-технічної бази вимагає пошуку альтернативних форм роботи: впровадження імітаційного моделювання та розробки методичного забезпечення [1].

Виконання лабораторних досліджень в умовах дистанційного навчання має свої переваги і недоліки. По-перше, здобувач освіти не має можливості працювати з приладами, і це веде до зниження рівня практичних навичок. З іншої сторони, студент убезпечений від критичної помилки, яку може допустити при комутації елементів електричного кола. По-друге, виникає проблема контролю достовірності результатів, отриманих у процесі дослідження: у цифровому середовищі зростає ризик фальсифікації даних або використання готових звітів, в тому числі згенерованих засобами ШІ.

Варто відмітити, що спільним викликом для викладача та здобувача освіти є втрата «живого» зв’язку, що уповільнює зворотний зв’язок, знижує мотивацію студента до навчання і часто впливає на якісний показник роботи академічної групи. Для вирішення описаних проблем раціонально використовувати не лише програмне забезпечення, а й завчасно розроблений методичний супровід, здатний компенсувати фізичну відсутність у технічній лабораторії [2].

Ефективною заміною реального лабораторного дослідження залишаються пакети прикладних програм (ППП), доступні здобувачу освіти. Нижче описані методичні особливості підготовки занять на прикладі фахових дисциплін.

Для вивчення «Основ електроніки і мікросхемотехніки» найчастіше використовуються ППП NI Multisim та Electronics Workbench. Методика підготовки лабораторних робіт у цих середовищах повинна базуватися на імітаційному моделюванні. Замість простого збирання електричної схеми за зразком, студенту пропонується завдання дослідницького характеру, наприклад, спостерігати за роботою підсилювачів, випрямлячів, стабілізаторів

при зміні номінального значення компонентів. Використання віртуальних осцилографів та логічних аналізаторів дозволяє візуалізувати процеси, які іноді важко зафіксувати на реальному обладнання через його обмеження або відсутність.

У дисципліні «Основи автоматики» акцент зміщується на використання алгоритмічного програмного забезпечення: Matlab / Simulink, SciLab. Методична розробка завдань передбачає створення моделей систем керування. Студент може самостійно синтезувати регулятори, аналізувати стійкість і якість роботи систем через їх лінійний аналіз.

Для вивчення «Системного програмування» , архітектури мікропроцесорів Intel та мови Assembler емулятор emu8086 є незамінним методичним інструментом. Тут підготовка робіт зводиться до створення завдань на низькорівневе керування ресурсами ПК. Візуалізація стеку, регістрів та оперативної пам'яті в режимі реального часу дозволяє студенту слідкувати за логікою роботи процесора. При роботі з засобами мікроархітектури такі процеси є приховані.

На практиці підготовка методичного забезпечення має зводитись не тільки до розробки завдання з теоретичними відомостями. При відсутності можливості роботи онлайн можна скористатися записаним відео-контентом. На відміну від лекції, відеоінструкція до лабораторної роботи має бути короткою, від 7 до 10 хвилин, при цьому містити запис екрана з демонстрацією робочого поля та алгоритму роботи в програмі-симуляторі, коментар від викладача щодо типових помилок, які можуть виникнути при моделюванні, а також візуальні підказки (інфографіку).

Запис відео-презентації можна вести як в Microsoft PowerPoint, так і в середовищах для дистанційного навчання, типу Google Workspace. Для кожного слайду рекомендовано надавати голосове пояснення, оскільки аудіовізуальна інформація краще сприймається здобувачами освіти. Вони переглядають складні моменти в режимі відео-повтору та працюють у комфортному для себе темпі.

Контроль якості знань можна перевірити як за допомогою вхідного тестування, так і запропонувати проведення відеозахисту, де студент може записати коротке відео та продемонструвати роботу своєї моделі пристрою.

Список використаних джерел

1. Задорожна-Княгицька Л. В., Нетреба М. М., Бодик О. П. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Одеса : КУПРІЄНКО СВ, 2022. 309 с.
2. Інноваційні технології в освітньому процесі : монографія / І. В. Хом'юк та ін. Вінниця : ВНТУ, 2020. 88 с.

ШКОЛЯР С. П.,
Патентний повірений України,
провідний фахівець відділу забезпечення якості освіти та акредитації
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
кандидат технічних наук, доцент,
ОТИЧ О. М.,
головний науковий співробітник
відділ взаємодії вищої освіти та ринку праці
Інститут вищої освіти НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор

СПІВРОБІТНИЦТВО В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Сучасні трансформації освітньо-наукового простору зумовлюють необхідність переосмислення підходів до організації освітнього процесу. Глобалізація, цифровізація та інтеграція України у європейський освітній простір актуалізують питання розвитку співробітництва між закладами вищої освіти, науковими установами та бізнес-середовищем. Водночас провадження освітнього процесу в контексті співробітництва супроводжується низкою наукових і методичних проблем, що потребують комплексного аналізу та системного вирішення. Проблематика розвитку освітнього процесу в умовах наукового співробітництва розглядається у попередніх працях [1–7]. Особлива увага приділяється інтеграції освіти, науки та бізнесу, розвитку інноваційної інфраструктури, академічної мобільності та інтернаціоналізації освіти. Дослідження підкреслюють, що співробітництво є ключовим фактором підвищення якості освіти, однак його реалізація потребує належного методичного, організаційного та нормативного забезпечення.

Авторами освітній процес у сучасних умовах співробітництва розглядається як відкрита система, що функціонує на засадах інтеграції знань, ресурсів і компетентностей різних інституцій. Співробітництво між закладами освіти, науковими установами та роботодавцями сприяє підвищенню практичної спрямованості навчання, розвитку інноваційних освітніх програм, забезпеченню відповідності результатів навчання потребам ринку праці. Прикладом ефективної взаємодії є співпраця між Інститутом вищої освіти НАПН України та ПНПУ імені В. Г. Короленка, що реалізується на основі меморандуму про співробітництво (2026 р.).

Означимо виявлені наукові проблеми провадження освітнього процесу. До основних наукових проблем належать інституційна фрагментарність, коли відсутність системної координації між суб'єктами освітнього процесу знижує ефективність партнерства. Також існує недостатня інтеграція науки та освіти. Таким чином, результати наукових досліджень не завжди впроваджуються у навчальний процес, що обмежує інноваційність освіти. Крім того, існує обмежений розвиток трансферу знань і технологій, що характеризує недостатній рівень комерціалізації результатів досліджень та стримує розвиток інноваційного середовища. Це впливає на певну невідповідність компетентностей вимогам ринку праці, при цьому практики зазначають, що освітні програми часто не враховують актуальні потреби роботодавців.

Виходячи з вищенаведеного наведемо методичні проблеми організації освітнього процесу. Так, серед ключових методичних проблем можна виокремити недостатнє методичне забезпечення спільних освітніх програм, відсутність єдиних стандартів організації міжінституційного навчання, обмежене використання цифрових технологій у партнерських проєктах, складність координації навчальних планів між різними установами,

недостатній рівень підготовки викладачів до роботи в умовах співробітництва. Крім того, на думку авторів особливу увагу слід приділити розвитку педагогічних інновацій, зокрема змішаного навчання, проєктного підходу та дуальної освіти.

У контексті розвитку інноваційної освітньо-наукової інфраструктури виділимо також роль інтелектуальної власності у співробітництві. Об'єкти права інтелектуальної власності виступають важливими елементами освітньо-наукового співробітництва, забезпечуючи правову охорону результатів спільної діяльності, стимулювання інноваційної активності, розвиток трансферу технологій. Участь патентних повірених у реалізації освітніх програм сприяє формуванню у здобувачів освіти компетентностей у сфері інноваційного менеджменту та комерціалізації результатів досліджень.

На основі проведених досліджень можна означити шляхи вирішення виявлених проблем. Авторами вважається, що для підвищення ефективності освітнього процесу в умовах співробітництва доцільно розвивати стратегічні партнерства між закладами вищої освіти та науковими установами, впроваджувати спільні освітні програми та міждисциплінарні курси, активізувати академічну мобільність, удосконалювати системи забезпечення якості освіти, розширювати використання цифрових технологій, інтегрувати результати наукових досліджень у навчальний процес.

Список використаних джерел

1. Школяр С. П., Гриньова М. В. Розгалуження співробітництва на національному та інституційному рівнях у стратегії розвитку університету // Інтерактивний консалтинг-семінар. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2026. – URL: https://pnpu.edu.ua/news/interaktyvnyj-konsaltyng-seminar-rozgaluzhennya-spivrobitnycztva-na-naczionalnomu-ta-instytuczijnomu-rivnyah-u-strategiyi-rozvytku-universytetu.html
2. Мєлков Ю.О., Внукова Н.М., Отич О.М. та ін. Індустрія та освіта 4.0: соціальні, правові та інституційні аспекти нової науково-дослідницької інфраструктури. За матеріалами «круглого столу» Інституту вищої освіти НАПН України та Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, 10 листопада 2025 р. URI: https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7230
3. Школяр С.П., Шовкова-Альохіна А.О. Моделі розвитку університетів до 2030 року: управління, якість освіти, інтернаціоналізація та інтелектуальна власність. Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, Том 6, ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2026, с. 81–85. https://drive.google.com/drive/folders/1pfz-XexHsYSw31kYWx2f2RVy_K-zu5HM
4. Гриньова М. В., Школяр С. П. Проєктна діяльність науковців кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна в сфері інтелектуальної власності (структура, координація, напрямки, досвід) // Інтерактивний консалтинг-семінар : монографія. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. 41 с. URL: https://sites.google.com/gsuite.pnpu.edu.ua/kaf-pmm-pnpu/новини-2024-2025.
5. Отич О. М. Розвиток інклюзивної інфраструктури університету як механізм забезпечення безбар'єрності вищої освіти // Інноваційні технології підготовки кадрів для промисловості та транспорту 2025 : зб. наук. праць міжнародної конференції, м. Дніпро, 25–26 квітня 2025 р. Дніпро : НТУ «ДП», 2025. С.266-273 URI: https://ir.nmu.org.ua/server/api/core/bitstreams/71f12125-f372-4724-a686-fe602f2e74e8/content.
6. Шовкова-Альохіна, А.О., Школяр С.П. Система забезпечення якості як стратегічний ресурс інституційного розвитку університету. Управління якістю в освіті та промисловості: досвід, проблеми та перспективи: тези доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції, 20–21 листопада 2025, С. 279–280. https://science.lpnu.ua/uk/qm-2025/tezy-dopovidey

ЩЕПОВА Д. Р.,
доцент кафедри філософії, соціології та історії
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
кандидат педагогічних наук, доцент
shchepova.d.r@dsau.dp.ua

ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Сучасний освітній процесс зазнає значних змін у наш час. Важливу роль у цьому відіграє впровадження новітніх технологій та інноваційних підходів. Візуальні методи навчання стають ключовими елементами таких змін, оскільки вони сприяють глибшому засвоєнню навчального матеріалу, збільшують зацікавленість студентів і надають можливість індивідуалізувати навчальний процес. Під час вивчення соціально-гуманітарних наук, сфера яких включає вивчення різних суспільних явищ, поведінки людей та їх взаємовідносин, використання даних методів є великою необхідністю на шляху формування всебічно розвиненої особистості.

Візуалізація виступає важливим елементом навчального процесу. Візуальні підходи до навчання в комплексі підтримують формування навичок самостійного навчання, критичного мислення та креативності. Наприклад, застосування мультимедійних технологій демонструє високий потенціал для розвитку інтерактивних навчальних платформ, де здобувачі освіти отримують доступ до інструментів, що полегшують обмін ідеями та співпрацю [1].

Візуальні засоби полегшують інтеграцію абстрактних понять з реальним контекстом. Крім того, мультимедійні платформи, які поєднують аудіовізуальні елементи, забезпечують багатоканальне сприйняття, враховуючи індивідуальні особливості студентів.

Візуалізація навчання має доказовий позитивний ефект на всі сфери освітньої діяльності: графіки, діаграми, мультимедійні презентації, анімації та відео не тільки покращують сприймання нової інформації, а також стимулює тривале запам'ятовування. Велика кількість досліджень демонструє, що аудіовізуальний формат підвищує як увагу студентів, так і залученість до навчального процесу. Використання відеоматеріалів у викладанні соціально-гуманітарних наук є інноваційним та ефективним підходом, який дозволяє зробити навчальний процес цікавішим, а засвоєння знань – глибшим. Відеоматеріали забезпечують візуалізацію інформації, що допомагає студентам краще зрозуміти складні концепції та зв'язки.

Презентації сприяють активному навчанню, дозволяючи студентам не лише сприймати інформацію, а й активно брати участь у її створенні та обговоренні. Наприклад, студентські презентації допомагають розвивати навички аргументації, аналітичного мислення та роботи в команді. Дослідження показали, що ефективно підготовлені презентації сприяють інтерактивному навчанню та формуванню більш глибокого розуміння теоретичних концепцій через їхнє застосування на практиці [4]. Важливим аспектом презентацій є їхня здатність сприяти розвитку комунікаційних навичок у здобувачів освіти. Дослідження показали, що використання презентацій покращує навички публічного мовлення, логічного викладу думок та взаємодії з аудиторією. Це особливо важливо у контексті соціально-гуманітарних наук, які вимагають уміння аналізувати складні соціальні явища та переконливо представляти результати досліджень [3].

Одним із найпотужніших інструментів візуалізації даних і концепцій у соціально-гуманітарних науках є графіки та діаграми. Їм призначена роль спростити навіть найбільш складні явища, зробивши їх доступними для аналізу, встановлення взаємозв'язків, виявлення закономірностей та прийняття обґрунтованих рішень. Графіки та діаграми важливо інтегрувати як у лекції, семінари, так і в студентські завдання, що підкреслює їхнє експлуатаційне значення. При викладанні соціально-гуманітарних науках здебільшого використовують стовпчикові діаграми, лінійні графіки, кругові діаграми, діаграми розсіювання, мережеві графіки та ін.

Ментальні карти є одним із найдієвіших інструментів структурування та використання знань у вищій школі. Ментальна карта – це графічний спосіб представлення інформації, завдяки якому можна описати зв'язки між різними елементами. Вона має деревоподібну структуру: на тлі центральної ідеї розкладаються головні теми та підкатегорії. У викладанні соціально-гуманітарних наук вони використовуються для нових способів опрацювання та узагальнення складних концепцій. Крім того, вони сприяють узгодженню міждисциплінарних підходів та підвищенню рівня залучення здобувачів освіти до процесу навчання [2]. Їх використання на практиці сприяє глибшому засвоєнню матеріалу і нових знань завдяки візуалізації концепцій. Також, ментальні карти допомагають ефективніше вивчати матеріал завдяки закономірностям які візуалізуються в зображенні. Кольори, зображення та символи поліпшують запам'ятовування та розвивають уяву.

Використання відеоматеріалів у викладанні соціально-гуманітарних наук є інноваційним та ефективним підходом, який дозволяє зробити навчальний процес цікавішим, а засвоєння знань – глибшим. Відеоматеріали забезпечують візуалізацію інформації, що допомагає здобувачам освіти краще зрозуміти складні концепції та зв'язки. Окрім цього, відеоматеріали дають змогу зробити навчальний процес реалістичнішим та практичнішим. Завдяки використанню відео студенти можуть краще зрозуміти, як теоретичні концепції застосовуються в реальному житті.

Отже, візуальні методи навчання забезпечують значну перевагу в організації освітнього процесу, адже вони стимулюють розвиток студентів, підвищують їхню мотивацію та дозволяють досягти високих результатів у навчанні. Їх широке впровадження може стати основою для створення більш ефективної та сучасної системи освіти.

Можна стверджувати, що використання візуальних методів у навчальному процесі суттєво покращує засвоєння інформації, підвищує мотивацію та залученість студентів, а також сприяє розвитку критичного мислення та комунікативних навичок. Таким чином, використання даних методів сприяє створенню більш сучасної, ефективної та привабливої системи освіти, яка відповідає вимогам сучасних освітніх стандартів та потребам здобувачів освіти.

Список використаних джерел:

1. Друшляк М. Г. Візуалізація освіти – вимога сучасності. Діджиталізація освітнього простору України: Матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Суми, 13–18 верес. 2019 р. Суми, 2019. С. 21–22. URL: http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/8074.
2. Житєньова Н. В. (2016). Технології візуалізації в сучасних освітніх трендах. Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету, 2, 144-157. http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeeemu_2016_2_13
3. Ліпчевська І. Л. Візуалізація в освіті: сучасний підхід до використання наочності. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів Міжнар. науково-практ. інтернет-конф., м. Київ, 21–22 верес. 2021 р. Київ, 2021. С. 196–197. URL: http://lib.iitta.gov.ua/728087/.
4. Швирка В. М. Технології візуалізації в освітньому процесі вищої школи: змістовий та функційний аспекти / В. М. Швирка // Освіта та педагогічна наука. 2022. №3 (181), С. 55-68.

BOBAK M. I.,
Associate Professor of Foreign Languages Department,
I.Horbachevsky Ternopil National Medical University,
Candidate of Philosophical Sciences (PhD)
bobak@tdmu.edu.ua

COMMUNICATION, CRITICAL THINKING, CREATIVITY AS THE ESSENTIAL SKILLS OF HEALTHCARE PROFESSIONALS

Abstract. The article considers the issue of communication, critical thinking and creativity skills as sufficient factors in acquiring comprehensive professional competencies of future healthcare specialists capable to work effectively in the conditions of modern healthcare system. In this context, communication, critical thinking, and creativity become particularly relevant as key competencies of a healthcare professionals.This study is expected to give a brief explanation of these skills, their interconnection, how they can be applied effectively, providing an opportunity to develop students' critical thinking, enrich their imagination, perceptions and views, improve the general culture of communication and social behavior in general.

Key words:communication skills, critical thinking, creativity, interconnection, patient, evaluate, interpret, competency training.

Modern education in general, as well as medical education, is undergoing significant and essential transformations. Nowadays medical education is based on competency training.

Communication is regarded as one of the core competencies of a good doctor. In both undergraduate and postgraduate medical education, communication is one of the competencies which should be assessed. It has been revealed

that there is no recipe for good communication. A lot of efforts have been made in many countries of the world, training communication skills [4].

Effective communication between doctor and patient is generally acknowledged as a powerful diagnostic and therapeutic tool. Good communication is therefore a prerequisite for high quality healthcare. Good doctor-patient communication has shown to be effective in, amongst others, patient safety, reduction of prescriptions, medication adherence, clinical outcomes and patient satisfaction [1].

It is known that a misplaced and inappropriate word might leave a more lasting and painful scar than a surgeon's sloppy scalpel, or as they put it, «…unhelpful communication can cause iatrogenic suffering, with a lasting impact upon patients and families and residual uncertainty and emotional distress amongst trainees, difficult discussions should be considered as seriously as an invasive procedure» [3].

The medical specialists should be capable to practice many communication skills, such as listening, showing empathic communication behaviour and being open and respectful to the patient [2].

Various centers, programs, advanced training courses, online trainings, webinars are arranged by scholars of our university to improve pedagogical skills of university teachers. We are fostering the use of innovative pedagogical technologies in our practice. It's worth mentioning our Center of Improving Pedagogical Skills for teachers that delivers lectures, organizes advanced training courses, courses of mastering pedagogical skills, seminars of professional skills perfection. Our scholars have close partnerships with foreign colleagues exchanging views and discussing issues of humanity and empathy, publishing manuals for both students and teachers, participating in international projects.

If you cannot communicate it doesn't matter what you know. These words summarize the importance of teaching, testing and learning communication skills in health profession education. Communication in medicine needs to be taught with the same rigour as the other core clinical skills.

Critical thinking is equally important. It allows not only to perceive information, but also to check its reliability, draw well-founded conclusions and make independent decisions. Healthcare professionals make decisions every day that affect people's lives. This requires the ability to analyze symptoms, interpret test results, assess risks, and choose the best treatment options. Critical thinking helps to avoid mistakes, counteract professional biases, and act on the basis of evidence-based medicine. Learning these skills is facilitated by clinical investigations, case analysis, and problem-based learning.

The third important component is creativity. This is the ability to think unconventionally, non-standard, generate new ideas and find original solutions. Education should create good environment for the development of creative potential of each student, encourage initiative and experimentation. Creative tasks, project activities and interdisciplinary connections help to develop imagination and flexibility of thinking.

Although medicine is a science, it also requires a creative approach, especially in complex or non-standard clinical situations. Creativity allows students and future doctors to find individual approaches to patients, adapt treatment and implement innovative solutions. The development of this quality is possible through research activities, interdisciplinary projects and the use of modern educational technologies.

It is important to emphasize that communication, critical thinking, and creativity in medical education are closely interrelated. Communication enables the exchange of ideas, critical thinking helps evaluate them, and creativity creates new approaches and solutions. Effective communication helps to collect accurate information about the patient, critical thinking ensures its correct analysis, and creativity helps to find the best solution in a particular situation.

Therefore, our task is not only to teach, but also to create an environment in which students can develop these important skills. So, modern medical education should be aimed not only at the obtaining profound knowledge, but also at the formation of comprehensive professional competencies.

Only the combination of these three components will allow to train a highly qualified, responsible and empathetic specialists capable to act effectively in modern healthcare environment.

References

1. Betancourt, J. (2006). Cultural Competence and Medical Education: many names, many perspectives, one goal. AcadMed:PubMed.
2. Leukhina, A., et al.(2022). Lyudianist ta empatiia v okhoroni zdorovia [Humanity and empathy in healthcare]. Kyiv: Maister Knyh.[In Ukrainian].
3. Marcel D'Eon. (2016). The Science of Communication, the Art of Medicine. Canadian Medical Education Journal, 7(1).
4. Silverman, J et.al. (2014).Teaching and Learning Communication Skills in Medicine.

Ömer Mert DENIZCI
PhD in Communication, Associate Professor,
Deputy Director of Office for International Relations and Academic Cooperation, Marmara University, Istanbul, Turkey, ORCID: 0000-0002-7570-7276
Mariana SOKOL
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of Department of Foreign Languages. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine, ORCID: 0000-0003-3876-026X

INTERCULTURAL CQ: PREPARING YOUNG PEOPLE FOR A GLOBALIZED WORLD

Globalization, migration, and digital communication have significantly intensified intercultural interactions in education, business, and everyday life. As a result, the younger generation must develop competencies that enable them to communicate effectively and cooperate with people from diverse cultural backgrounds. One of the most important competencies in this context is cultural intelligence (CQ), defined as the ability to function effectively in culturally diverse situations. The concept was introduced by Christopher Earley and Soon Ang, who emphasized that successful intercultural interaction requires not only knowledge about other cultures but also motivation and adaptive behavior.

The growing importance of intercultural communication in education highlights the need to develop cultural intelligence among young people. Educational institutions play a central role in fostering intercultural competence, tolerance, and global awareness.

Cultural intelligence is one's ability to adapt when confronted with problems arising in interactions with people or artifacts of cultures other than one's own (Sternberg et al. 2022). Some might view cultural intelligence as merely a special case of general intelligence, but there is at least some evidence that cultural intelligence is a distinct construct that is related but nonidentical to general intelligence (Sternberg et al. 2022). Cultural intelligence is generally understood as a multidimensional construct that includes cognitive, motivational, metacognitive, and behavioral components. These dimensions enable individuals to understand cultural differences, maintain motivation to interact with people from other cultures, and adjust their communication strategies accordingly. Research shows that higher levels of CQ contribute to better cooperation, reduced cultural misunderstandings, and more effective communication in multicultural environments.

In contemporary societies characterized by cultural diversity and globalization, CQ becomes a key factor for personal and professional success. The ability to interpret cultural signals, adapt behavior, and demonstrate cultural sensitivity allows individuals to navigate complex intercultural environments and build constructive relationships.

Education plays a crucial role in shaping intercultural competence and cultural intelligence. Universities and schools increasingly integrate intercultural communication, language learning, and multicultural perspectives into their curricula. These educational approaches help students develop awareness of cultural differences and strengthen their ability to communicate across cultures.

The development of intercultural competence should be based on a holistic pedagogical model that integrates knowledge, values, personal qualities, and communication skills. Such an approach emphasizes ethical responsibility, tolerance, and respect for cultural diversity as key elements of effective intercultural interaction. Dialogue-based learning encourages openness, empathy, and critical thinking, enabling students to better understand cultural perspectives different from their own. Moreover, the integration of digital technologies in education facilitates intercultural exchange and communication among students from different countries.

Developing cultural intelligence among young people is closely related to the concept of global citizenship. In a globalized world, individuals must not only possess professional knowledge but also demonstrate intercultural awareness, empathy, and responsibility toward diverse communities. Students with developed CQ are more capable of adapting to multicultural environments, participating in international cooperation, and contributing to intercultural dialogue. Educational programs that include international projects, academic mobility, and collaborative learning environments can significantly enhance these competencies. Furthermore, the use of digital technologies enables young people to engage in intercultural communication beyond geographical boundaries. Virtual exchanges, international online projects, and collaborative learning platforms create opportunities for students to experience cultural diversity and develop intercultural communication skills.

In the context of globalization, the development of cultural intelligence among young people becomes an essential educational objective. Cultural intelligence enables individuals to navigate intercultural environments effectively, build meaningful relationships, and cooperate across cultural boundaries.

Educational institutions play a key role in fostering intercultural competence by integrating dialogue-based learning, multicultural perspectives, and digital technologies into the educational process. Strengthening cultural intelligence in the younger generation contributes not only to effective intercultural communication but also to the formation of responsible global citizens capable of contributing to peaceful and constructive intercultural relations.

References

1. Ang, S., & Van Dyne, L. (2015). *Handbook of cultural intelligence.* Routledge. URL: https://surl.li/skdhkf.
2. Sokol, M. (2025). The concept of educational dialogue in the process of professional training of future teachers. *Studia Pedagogiczne. Problemy społeczne, edukacyjne i artystyczne.* Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. s. 121–136. ISSN: 2083-179X URL: https://bibliotekacyfrowa.ujk.edu.pl/publication/14283#description .
3. Sokol, M., Rozlutska, G., Shaparenko, K., Hvozdyak, O., Gorodyska, V., & Ivakh, S. (2021). Tolerance in the communicative culture of modern educational manager. *Propósitos y Representaciones. Journal of Educational Psychology,* [S.l.], v. 9, p. e1170, mar. 2021. ISSN 2310-4635 doi:http://dx.doi.org/10.20511/pyr2021.v9nSPE3.1170.
4. Sternberg RJ, Siriner I, Oh J, Wong CH. Cultural Intelligence: What Is It and How Can It Effectively Be Measured? *J Intell.* 2022 Aug 5;10(3):54. doi: 10.3390/jintelligence10030054. PMID: 35997410; PMCID: PMC9396990.

СЕКЦІЯ 5. *ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ*

БАНАК Р. Д.,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Ліцею «Домінанта» Дніпровського району м. Києва,
доктор філософії, учитель-методист,
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5790-7792
e-mail: r.d.banak@gmail.com

НАВЧАЛЬНІ МОБІЛЬНІ ЗАСТОСУНКИ ТА СЕРВІСИ ШІ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Сучасна природничо-математична освіта розвивається в умовах активної цифровізації, поширення мобільних технологій та стрімкого впровадження сервісів штучного інтелекту. Ці процеси змінюють не лише способи доступу до навчальної інформації, а й саму логіку організації освітньої діяльності: учень дедалі частіше стає активним учасником пізнання, який взаємодіє з цифровими моделями, проводить віртуальні експерименти, аналізує дані та отримує миттєвий зворотний зв'язок.

Особливої значущості мобільні застосунки та сервіси ШІ набувають у навчанні фізики, хімії, біології, географії та математики, оскільки саме ці дисципліни потребують високого рівня наочності, експериментальності, логічного мислення, роботи з графіками, формулами, моделями та реальними даними. Використання смартфонів, планшетів, цифрових лабораторій, симуляторів, інтерактивних тестів і генеративних сервісів ШІ дає змогу зробити навчання більш доступним, індивідуалізованим і практикоорієнтованим.

Водночас цифрові інструменти не можуть розглядатися як самоціль. Їх ефективність залежить від педагогічно обґрунтованого добору, відповідності віковим особливостям учнів, навчальній меті, змісту конкретної теми та принципам академічної доброчесності. Тому актуальним є визначення напрямів доцільного використання навчальних мобільних застосунків і сервісів ШІ у природничо-математичній освіті.

Навчальні мобільні застосунки у природничо-математичній освіті можуть виконувати інформаційну, візуалізаційну, тренувальну, діагностичну, дослідницьку та комунікативну функції. Вони забезпечують швидкий доступ до навчального контенту, інтерактивних моделей, відеодемонстрацій, тестів, інструкцій до практичних і лабораторних робіт, електронних освітніх ресурсів та засобів зворотного зв'язку.

У навчанні фізики мобільні застосунки доцільно використовувати для моделювання механічних, електричних, оптичних і теплових явищ, побудови графіків, проведення вимірювань за допомогою датчиків смартфона. У хімії вони можуть сприяти візуалізації будови атомів і молекул, періодичних закономірностей, хімічних реакцій і лабораторних процесів. У біології мобільні ресурси дають змогу працювати з 3D-моделями клітин, органів, систем організму, екосистем і біологічних процесів. У географії актуальними є картографічні сервіси, геоінформаційні інструменти, кліматичні й статистичні дані. У математиці мобільні застосунки можуть використовуватися для побудови графіків функцій, геометричних конструкцій, тренування обчислювальних навичок і дослідження математичних закономірностей.

Сервіси штучного інтелекту розширюють можливості вчителя й учня завдяки генерації навчальних матеріалів, поясненню складних понять, створенню диференційованих завдань, аналізу відповідей, підготовці тестів, кейсів, проєктних і дослідницьких завдань. ШІ може допомагати учням формулювати гіпотези, планувати експеримент, структурувати результати спостережень, створювати таблиці, інтерпретувати графіки й формулювати висновки. Нижче наведемо деякі основні напрямки використання мобільних застосунків та ШІ сервісів під час освітнього процесу.

Таблиця 1. Основні напрями використання мобільних застосунків і ШІ-сервісів під час освітнього процесу

Напрям використання	**Педагогічні можливості**
Візуалізація	Використання моделей, симуляцій, 3D-об'єктів, графіків, інтерактивних схем
Дослідницька діяльність	Планування експериментів, збір та аналіз даних, формулювання гіпотез і висновків
Формувальне оцінювання	Онлайн-тести, миттєвий зворотний зв'язок, аналіз типових помилок
Персоналізація	Добір завдань різної складності, індивідуальні пояснення, навчальні рекомендації
Проєктна діяльність	Підготовка STEM-проєктів, створення презентацій, моделей, описів досліджень
Розвиток критичного мислення	Перевірка відповідей ШІ, аналіз джерел, аргументація власних висновків

Використання ШІ у природничо-математичній освіті має поєднуватися з розвитком критичного мислення. Учні повинні не лише отримувати відповіді від цифрових сервісів, а й уміти перевіряти їхню достовірність, порівнювати різні джерела, обґрунтовувати власну позицію, виявляти помилки та неточності. Таким чином, ШІ має виступати не замінником мислення, а інструментом його розвитку.

Важливим є і питання академічної доброчесності. Учитель має формувати культуру відповідального використання ШІ: пояснювати, у яких випадках застосування таких сервісів є доречним, як правильно посилатися на використані інструменти, чому неприпустиме бездумне копіювання готових відповідей та як зберігати авторську позицію під час виконання навчальних і дослідницьких завдань.

Ефективна інтеграція навчальних мобільних застосунків і сервісів ШІ в освітній процес потребує дотримання низки методичних умов. По-перше, цифровий інструмент має відповідати конкретній дидактичній меті уроку: поясненню нового матеріалу, закріпленню знань, організації експерименту, перевірці розуміння або розвитку дослідницьких умінь. По-друге, учитель має попередньо оцінити якість, наукову коректність і безпечність обраного ресурсу. По-третє, важливо забезпечити баланс між цифровою активністю та живою навчальною взаємодією. Мобільний застосунок або ШІ-сервіс має доповнювати пояснення вчителя, практичну роботу, дискусію, аналіз помилок і рефлексію, а не замінювати їх. По-четверте, необхідно враховувати питання захисту персональних даних, вікові обмеження цифрових сервісів та правила безпечної роботи в інтернеті.

Навчальні мобільні застосунки та сервіси штучного інтелекту є перспективними інструментами модернізації природничо-математичної освіти. Вони забезпечують наочність, інтерактивність, доступність навчального матеріалу, оперативний зворотний зв'язок, персоналізацію навчання та підтримку дослідницької діяльності учнів.

Їх використання сприяє формуванню ключових компетентностей, розвитку критичного мислення, цифрової грамотності, дослідницьких умінь і здатності застосовувати природничо-математичні знання для розв'язання практичних проблем. Водночас ефективність таких інструментів залежить від педагогічно обґрунтованої інтеграції, дотримання академічної доброчесності, етичних норм і безпечного використання цифрових сервісів.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення методичних моделей інтеграції мобільних застосунків і ШІ-сервісів у навчання фізики, хімії, біології, географії та математики, а також підготовка майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін до створення й використання цифрових освітніх продуктів.

Список використаних джерел

1. Guidance for Generative AI in Education and Research [Електронний ресурс] / UNESCO. Paris: UNESCO, 2023. Режим доступу: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693
2. AI Competency Framework for Teachers [Електронний ресурс] / UNESCO. Paris: UNESCO, 2024. Режим доступу: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391104.
3. Digital Education Action Plan 2021-2027 [Електронний ресурс] / European Commission // European Education Area. Режим доступу: https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/actions.
4. Ethical Guidelines for Educators on the Use of Artificial Intelligence and Data in Teaching and Learning [Електронний ресурс] / European Commission. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2022. Режим доступу: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d81a0d54-5348-11ed-92ed-01aa75ed71a1/language-en.
5. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu [Електронний

ресурс] / C. Redecker. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017. Режим доступу: https://education.ec.europa.eu/document/european-framework-for-the-digital-competence-of-educators-digcompedu

6. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти [Електронний ресурс] : монографія / В. Ю. Биков. Київ : Атіка, 2009. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/845/.

БАРАБАШ О. М.,
аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Львівський національний університет імені Івана Франка
orest.barabash@lnu.edu.ua

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ОСВІТНІЙ КОНТЕНТ ЯК ЧИННИКИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Сучасний освітній процес в закладах вищої освіти характеризується широкою цифровізацією, що зумовлює необхідність переосмислення підходів до організації навчання, зокрема в контексті його індивідуалізації. Зростання ролі цифрових технологій, інструментів, а також різноманіття освітнього контенту відкривають нові можливості щодо індивідуальних освітніх запитів, потреб, здібностей студентів. Цифровізація освіти є відповіддю на виклики сучасного суспільства та сприяє підвищенню якості професійної підготовки майбутніх фахівців [3], в контексті впровадження гнучких освітніх стратегій, орієнтованих на професійно-особистісний розвиток здобувачів вищої освіти. Зазначимо, що цифрові інструменти (системи управління навчанням, інтерактивні платформи, адаптивні сервіси) у поєднанні з якісним освітнім контентом дають змогу для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій здобувачами вищої освіти. Водночас цифрові технології розширюють можливості організації освітнього процесу, підвищують пізнавальну активність студентів та сприяють їхній активній взаємодії з викладачем [2].

У дослідженнях науковці (B. Holmes, M. Bialik, O. Zawacki-Richter, В. Биков, М. Лещенко та ін.) акцентують на можливостях цифрових технологій щодо створення умов для переходу до персоналізованого навчання, яке враховує індивідуальні потреби, здібності та освітні запити здобувачів. Зокрема, концепція цифрової гуманістичної педагогіки наголошує на інтеграції педагогічного та віртуального освітніх середовищ як основи диференціації, індивідуалізації, гнучкості процесу навчання [1]. Сучасні цифрові платформи використовують алгоритми адаптивного навчання, які аналізують відповіді здобувачів освіти й автоматично підбирають навчальний матеріал відповідно до рівня їх знань.

Як зазначають науковці [4], індивідуалізація навчання передбачає врахування особистісних особливостей, рівня підготовки, стилю, інтересів та професійних потреб студентів. З огляду на це, цифрові інструменти, як-от: інтерактивні навчальні середовища (наприклад, Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams), мобільні додатки для самостійного навчання (Duolingo, Quizlet), віртуальні симулятори та тренажери, а також сервіси для створення мультимедійного контенту (Canva, Genially, Powtoon), сприяють гнучкості та візуалізації освітнього процесу, роблять його динамічним та адаптивним до індивідуальних потреб здобувачів вищої освіти. Вони дозволяють здобувачам самостійно регулювати темп вивчення матеріалу, взаємодіяти з освітнім контентом у зручному форматі та отримувати зворотний зв’язок у режимі реального часу, що сприяє глибшому та якіснішому засвоєнню знань, формуванню професійних компетентностей.

Системи управління навчанням (LMS), такі як Moodle або Google Classroom, забезпечують диференціацію завдань і доступ до контенту відповідно до рівня підготовки здобувачів, адаптивні платформи (наприклад, Smart Sparrow, Knewton) використовують алгоритми для підбору навчального матеріалу залежно від результатів діяльності, а інтерактивні сервіси (Kahoot!, Quizizz, Mentimeter) дозволяють оперативно забезпечити зворотний зв’язок, здійснювати формувальне оцінювання та коригувати процес навчання. Водночас сучасні інтерактивні освітні платформи, такі як Khan Academy, Coursera активно впроваджують алгоритми штучного інтелекту для формування індивідуальних освітніх траєкторій [4].

Цифрові інструменти сприяють не лише персоналізації навчання, а й підвищенню мотивації здобувачів вищої освіти, розвитку їхньої автономності та відповідальності за результати навчально-пізнавальної діяльності. Водночас ефективність їх використання певною мірою залежить від якості освітнього контенту, його дидактичної доцільності та відповідності освітнім цілям.

Індивідуалізація процесу навчання в цифровому освітньому середовищі забезпечується за умов:

- використання адаптивного освітнього контенту, який враховує рівень підготовки студентів;
- застосування цифрових інструментів для діагностики навчальних досягнень здобувачів і забезпечення зворотного зв’язку;
- варіативності форм і методів навчання, що реалізуються через цифрове середовище;
- можливості самостійного вибору темпу, формату та складності навчального матеріалу здобувачами освіти.

Отже, цифрові інструменти та освітній контент є важливими чинниками індивідуалізації процесу навчання, забезпечують його доступність, адаптивність, гнучкість, сприяють персоналізації навчання й орієнтації на потреби здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Биков В., Лещенко М. Цифрова гуманістична педагогіка відкритої освіти. Теорія і практика управління соціальними системами. 2016. № 4. С. 117–130.

2. Біляковська О. О., Дутка Г. Я., Білик О. С. Освітні бар’єри у процесі впровадження цифрових технологій навчання: види та характеристики. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи*: зб. наук. праць. 2023. Вип. 93. С. 17–21. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.93.03.

3. Біляковська О.О. Професійна підготовка майбутніх учителів в умовах цифровізації освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Вип. 210. С. 10–14. https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-210-10-14

4. Голікова О. М., Цибулько А. О., Мирошниченко В. М. Використання цифрових інструментів як засобу індивідуалізації навчання в системі професійної підготовки. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 8 (38). С. 1106–1118. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-8(38)-1106-111

БЕМБЕЛЬ О.Д.,
викладач,
ВСП «Житлово-комунальний фаховий коледж ХНУМГ імені О.М.Бекетова»
oleksandr.bembel@gmail.com
БЕМБЕЛЬ Н.Л.,
викладач-методист,
ВСП «Житлово-комунальний фаховий коледж ХНУМГ імені О.М.Бекетова»
nataliya2011kh@gmail.com

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ: РОЛЬ І ВИКЛИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасна освітня система активно інтегрує технології штучного інтелекту (ШІ), які відкривають нові можливості для викладання та навчання [8]. Проте разом із перевагами виникають і серйозні виклики, що потребують уваги викладачів, здобувачів освіти та освітніх інституцій [4].

Досвід показує, що результати роботи ШІ залежать від якості даних, на яких він навчається [5]. Якщо джерела містять упередженість чи прогалини, алгоритм відтворює ці недоліки у своїх відповідях [5]. Це особливо помітно у системах автоматизованого оцінювання, які можуть віддавати перевагу певним стилям письма або словниковому запасу. У такій ситуації здобувачі освіти з іншими культурними чи мовними особливостями ризикують отримати нижчі оцінки, навіть якщо їхні роботи є змістовними [5].

В українських університетах у 2023–2024 роках викладачі відзначали, що здобувачі освіти дедалі частіше використовують ШІ для написання есе, рефератів і навіть дипломних робіт. Це відповідає світовій тенденції, описаній у звітах ЮНЕСКО [4], де зафіксовано різке зростання використання генеративного ШІ. Хоча такі роботи виглядають граматично правильними й логічними, вони часто є поверхневими, що, як зазначають дослідники Стенфордського університету, ускладнює визначення реального рівня знань і замінює процес мислення [1].

Складність додає й проблема об'єктивного оцінювання. Викладачі змушені балансувати між довірою до здобувачів освіти і перевіркою кожної роботи через спеціальні детектори, які нерідко дають суперечливі результати. Це створює додаткове навантаження та ставить під сумнів реальний рівень знань здобувачів освіти [1; 4].

Досвід інших країн показує, що інтеграція ШІ в освіту потребує чітких правил і регламентів [4; 9]. У багатьох європейських університетах уже розробляють політики використання ШІ, які визначають межі його застосування у навчальному процесі [5; 9]. Це дозволяє уникати зловживань і водночас зберігати користь від технологій [9]. Для України та інших країн, що активно впроваджують інновації, такий досвід може стати корисним орієнтиром у формуванні власних стандартів використання ШІ в освіті [9; 8].

Важливим викликом залишається підготовка викладачів до роботи з новими технологіями [7]. Багато педагогів не мають достатніх знань і навичок для ефективного використання інструментів ШІ, що призводить до формального впровадження без реальної користі [7]. Тому необхідні спеціальні тренінги та програми підвищення кваліфікації, які допоможуть викладачам не лише користуватися алгоритмами, а й контролювати їхню роботу, коригувати результати та забезпечувати справедливість у навчальному процесі [5; 7].

Не менш важливим є вплив ШІ на мотивацію здобувачів освіти. Коли вони знають, що алгоритм може швидко надати готову відповідь, зменшується прагнення докладати власних зусиль. Як зазначають дослідники, без розвитку цілісних цифрових компетенцій інструменти автоматизації замість розширення можливостей здобувачів освіти можуть призводити до їхньої інтелектуальної пасивності [6]. Якщо не зберігати баланс між використанням технологій та розвитком самостійності, існує ризик, що здобувачі освіти будуть сприймати навчання як механічний процес, а не як шлях до формування власних компетентностей [1; 6].

Криза традиційних методів контролю, спричинена поширенням технологій штучного інтелекту, вимагає перегляду філософії оцінювання. Замість фокусу на репродуктивних завданнях необхідно впроваджувати стратегії, що базуються на особистісному досвіді, дискусіях та проєктній діяльності [2]. Як підкреслюють дослідники, цифрові інструменти повинні слугувати для розвитку рефлексивних навичок здобувачів освіти, де результат оцінюється не за шаблоном, а через аналіз цілісного процесу мислення [2]. Водночас успіх таких трансформацій прямо залежить від готовності викладачів гнучко реагувати на нові виклики та постійно оновлювати власні методичні інструменти.

Масштабна інтеграція ШІ в освітній простір неможлива без реалізації стратегії ШІ-грамотності, яка є частиною ширшого європейського плану цифрової освіти [3]. Це передбачає формування у здобувачів освіти не лише технічних навичок роботи з алгоритмами, а й здатності критично оцінювати вихідні дані ШІ, розуміти етичні межі їх використання та дбати про інформаційну безпеку [5; 3]. Тільки через свідому взаємодію з технологіями на рівні освітньої політики держави можна трансформувати виклики ШІ в інструменти, що сприяють підвищенню якості навчання та забезпечують рівний доступ до знань для всіх учасників освітнього процесу [3].

Таким чином, використання ШІ в освіті має двоїстий характер [6]. З одного боку, він відкриває нові можливості для розвитку навчального процесу, з іншого – створює ризики, що можуть підірвати саму суть освіти [5; 6]. Важливо враховувати не лише локальні виклики, а й міжнародний досвід, який показує необхідність чітких правил та регламентів для інтеграції технологій у навчання [4; 9].

Майбутнє залежить від спроможності здобувачів освіти розвинути навички критичного аналізу та свідомого використання технологій, а також від здатності викладачів трансформувати методи оцінювання та здобути належну підготовку для ефективної роботи в умовах цифрової екосистеми [1; 7; 2]. Лише системний підхід до формування грамотності у сфері штучного інтелекту, а також баланс між інноваціями, етичними нормами та людською відповідальністю дозволять зробити штучний інтелект справжнім помічником у навчальному процесі, забезпечивши його якість, академічну справедливість та високу конкурентоспроможність у сучасному освітньому просторі [5; 8; 3]

Список використаних джерел

1. AI Will Transform Teaching and Learning. Let's Get it Right / Stanford University, Human-Centered Artificial Intelligence (HAI). 2023. URL: https://hai.stanford.edu/news/ai-will-transform-teaching-and-learning-lets-get-it-right
2. Dzhurylo A. P., Shparyk O. M. ICT competence for secondary school teachers and students in the context of education informatization: global experience and challenges for Ukraine. Інформаційні технології і засоби навчання.

2019. Т. 70, № 2. С. 43–58. DOI: https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2438.
3. European Commission. Digital Education Action Plan (2021–2027). European Education Area. 2021. URL: https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/digital-education-action-plan_en
4. Guidance for generative AI in education and research / UNESCO. Paris, 2023. 44 p. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693.
5. Етичні настанови для викладачів щодо використання штучного інтелекту (ШІ) та даних у навчанні та викладанні : настанови Європейської Комісії / European Commission. 2022. URL: https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan/ethical-guidelines-for-educators-on-using-ai.
6. Січкаренко К. О. Розвиток цифрових освітніх платформ та поширення цифрових компетенцій в освіті. Ефективна економіка. 2018. № 12. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.12.115.
7. Толочко С. В. Цифрова компетентність педагогів в умовах цифровізації закладів освіти та дистанційного навчання. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2021. Вип. 13 (169). С. 28–35. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.5077823.
8. Цифрова трансформація середньої освіти: спільні стратегічні вектори / А. П. Матвіїшин та ін. ; за ред. О. В. Овчарук. Київ : ІЦО НАПН України, 2023. 112 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732700/1/document.pdf
9. Шпарик О. М. Концептуальні засади цифрової трансформації освіти: європейський та американський дискурс. Український педагогічний журнал. 2021. № 4. С. 65–76. DOI: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-65-76.

БЕСПАЛИЙ В. Р.,
аспірант кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
v.bespalyi@fizmatsspu.sumy.ua
ШАМОНЯ В. Г.,
доцент кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
кандидат фізико-математичних наук,
shamonawg@gmail.com

ШІ ТА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ БАЗ ДАНИХ

Підготовка вчителів інформатики до використання баз даних традиційно охоплювала вивчення моделей даних, структури таблиць, ключів, запитів, нормалізації, систем керування базами даних та основ проєктування інформаційних систем. Однак із розвитком штучного інтелекту ця предметна галузь набула нових вимірів. Бази даних залишаються фундаментом збереження й організації інформації, але дедалі тісніше пов'язуються з аналітичними моделями, інтелектуальним пошуком, автоматизованим генеруванням запитів і персоналізованими цифровими сервісами. У зв'язку з цим підготовка майбутнього вчителя інформатики має виходити за межі класичного навчання SQL і включати розуміння того, як дані працюють у сучасних інтелектуальних системах.

Перша суттєва зміна полягає в переході від суто технічного освоєння баз даних до дидактичного осмислення роботи з ними. Учитель інформатики має не тільки сам розуміти структуру даних, а й уміти пояснити учням, чому дані потребують упорядкування, як неправильне проєктування таблиць впливає на результат, чим відрізняються дані від інформації, яким чином запит відображає логіку пошуку. Інструменти ШІ можуть тут бути корисними для візуалізації складних понять, генерації прикладів, моделювання сценаріїв роботи інформаційних систем. Проте небезпека полягає в тому, що автоматично згенеровані пояснення або запити нерідко приховують саму логіку побудови рішення.

Друга проблема стосується генерації SQL-запитів за допомогою ШІ. Сучасні моделі можуть досить швидко сформулювати запит природною мовою, перетворивши його на SQL-код. Для майбутнього вчителя це може бути і навчальним ресурсом, і пасткою. Якщо здобувач освіти використовує генератор без аналізу, він одержує готовий результат, але не формує розуміння синтаксису, операторів з'єднання, вкладених запитів, агрегації чи умов відбору. Тому у фаховій підготовці важливо застосовувати ШІ не як заміну вивченню запитів, а як засіб їх порівняння, перевірки та пояснення. Наприклад, продуктивною є практика, коли майбутній учитель аналізує кілька варіантів запиту, знаходить надлишкові або помилкові конструкції, уточнює, чому один із варіантів ефективніший за інший.

Третій аспект пов'язаний із формуванням у майбутнього вчителя розуміння зв'язку між базами даних і сучасними застосуваннями ШІ. Системи рекомендацій, чат-боти, навчальна аналітика, сервіси прогнозування, персоналізовані освітні платформи залежать від якості даних, структури сховищ і коректності доступу до них. Якщо вчитель інформатики не бачить цього зв'язку, база даних постає в його викладанні як застарілий технічний модуль, відірваний від актуальних цифрових процесів. Натомість підготовка має демонструвати учням і самим майбутнім учителям, що без якісно організованих даних неможлива жодна сучасна інтелектуальна система.

Водночас не можна ігнорувати етичний вимір. Робота з базами даних у школі повинна включати питання безпеки, конфіденційності, анонімізації та відповідального збирання даних. У середовищі ШІ ці питання лише загострюються, оскільки дані стають ресурсом для навчання моделей. Майбутній учитель інформатики має бути готовим пояснювати здобувачам освіти, чому не всякий масив даних можна безконтрольно використовувати, яким є ризик упередженості, як помилки в даних можуть спотворювати результати автоматизованого аналізу.

З педагогічної точки зору важливо також змінити тип навчальних завдань. Традиційні вправи на створення таблиці або написання стандартного запиту залишаються потрібними, але їх недостатньо. Доцільно додавати кейси на проєктування невеликих інформаційних систем, аналіз реалістичних наборів даних, перевірку згенерованих ШІ-запитів, побудову зв'язку між даними й рішеннями, які ухвалює система. Саме такі завдання наближають навчання баз даних до сучасної цифрової практики.

Отже, ШІ змінює не сутність баз даних, а спосіб їхнього осмислення у фаховій підготовці вчителя інформатики. Перспективним є підхід, за якого майбутній учитель опановує бази даних як основу для інтелектуальної обробки інформації, вчиться критично ставитися до автоматично згенерованих запитів і водночас набуває методичної готовності навчати цієї теми в актуальному, а не формально-ретроспективному вимірі.

Список використаних джерел

1. UNESCO. *Guidance for generative AI in education and research*. Paris : UNESCO, 2023.
2. Semenikhina O., Drushlyak M. The role of artificial intelligence in the career expectations of Ukrainian students: Implications for higher education. International *Journal of Information Technology and Computer Science*. 2026. Vol. 18, No. 2. P. 19–30. https://doi.org/10.5815/ijitcs.2026.02.02.
3. Юрченко А.О., Беспалий В.Р., Семеніхіна О.В. Навчання програмуванню в цифрову епоху: роль МООС і візуалізації у формуванні алгоритмічної грамотності. Суспільство та національні інтереси, 2025. № 8(16). С. 325-335. https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-8(16)-325-335.

БІЛОГУБКА М. Я.,
старший викладач кафедри менеджменту та освітніх інновацій,
Івано-Франківський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
m.bilohubka@oippo.if.ua

ПРАКТИКИ ТА БАР'ЄРИ ВИКОРИСТАННЯ AI-ІНСТРУМЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Стрімке впровадження технологій генеративного штучного інтелекту актуалізує потребу у формуванні відповідних компетентностей педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. UNESCO у AI Competency Framework for Teachers (2024) визначає 15 ключових компетентностей, що охоплюють не лише технічні аспекти, а й етичне, критичне та безпечне використання ШІ [7]. В Україні цей вектор закріплено в Інструктивно-методичних рекомендаціях МОН щодо використання технологій ШІ в ЗЗСО (2024), де наголошено на пріоритетності професійного розвитку вчителів у цьому напрямі [5].

Водночас результати досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних авторів [1, 2, 3, 6, 8] свідчать, що більшість педагогів уже мають певний досвід роботи з ШІ, проте стикаються з суттєвими бар'єрами: браком методичної підтримки, недовірою до результатів, етичними сумнівами та складністю адаптації інструментів до конкретних дидактичних завдань. В українському освітньому контексті питання педагогічно доцільного використання ШІ залишається недостатньо розробленим, а реальні практики та бар'єри педагогів — малодослідженими.

Мета дослідження – виявити реальні практики та основні бар'єри використання технологій штучного інтелекту педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти.

Для збору емпіричних даних у березні 2026 р. проведено анонімне онлайн-анкетування (Google Forms). Анкета містила закриті питання (з одиничним і множинним вибором) та відкриті питання. Вибірку склав 101 респондент – педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, які проходили курси підвищення кваліфікації в Івано-Франківському ОІППО. Структура вибірки за педагогічним стажем: до 5-ти років – 11 %, 6–10 років – 15 %, 11–20 років – 29 %, понад 20 років – 45 %. За типом населеного пункту: місто – 32 %, село – 56 %, селище – 12 %. Структура вибірки за педагогічним стажем корелює із загальним розподілом педагогічних працівників Івано-Франківської області [4], а розподіл за типом населеного пункту відповідає регіональному співвідношенню міських і сільських закладів загальної середньої освіти, що дозволяє вважати вибірку наближено репрезентативною за цими показниками. Кількісний аналіз результатів здійснено методами описової статистики з розрахунком відсоткових частот.

Результати анкетування показали, що 62,4 % респондентів використовують AI-інструменти регулярно (щонайменше один раз на тиждень), 24,8 % – періодично (1–3 рази на місяць) і 7,9 % – епізодично. Не використовують ШІ або пробували лише 1–2 рази 4,9 % опитаних.

Переважна більшість респондентів (95 осіб, 94,1 %) застосовують універсальні чат-асистенти (ChatGPT, Google Gemini, Microsoft Copilot, Claude, Grok, DeepSeek). Інструменти для створення презентацій та дизайну (Canva Magic Studio, Gamma, Looka) використовують 36 осіб (35,6 %). Інші категорії AI-інструментів (генератори зображень, відео та анімації, аудіоконтент, музика, програмування та спеціалізовані освітні платформи) згадуються значно рідше.

Найпоширенішими сферами застосування AI-інструментів є підготовка навчальних матеріалів (87 респондентів, 86,1 %) та створення тестів (57 осіб, 56,4 %). Дещо рідше їх використовують для індивідуалізації навчання (34 особи, 33,7 %), підготовки адміністративних документів (18 осіб, 17,8 %) та перевірки робіт учнів (14 осіб, 13,9 %).

Серед головних бар'єрів активного застосування AI-інструментів педагоги найчастіше називають недовіру до результатів (38 згадок, 37,6 %), нестачу часу (35 згадок, 34,7 %), брак знань (27 згадок, 26,7 %), етичні сумніви (24 згадки, 23,8 %) та відсутність методичних рекомендацій (11 згадок, 10,9 %).

Середній рівень самооцінки готовності працювати з ШІ становить 3,3 бали за шкалою від 1 до 5. Спеціальне навчання щодо використання штучного інтелекту проходили лише 30 респондентів (29,7 %). Водночас 46 осіб (45,5 %) заявили про потребу в такому навчанні, ще 30 (29,7 %) обрали варіант «важко відповісти».

Отримані результати свідчать, що більшість педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти вже використовують технології штучного інтелекту в професійній діяльності. Водночас рівень їхньої готовності до системної та педагогічно доцільної роботи з ШІ залишається недостатнім, а спеціальна методична підготовка — фрагментарною.

Головними стримуючими факторами є недовіра до результатів, брак часу, недостатні знання та етичні сумніви, що, ймовірно, пояснює переважно інструментальний і фрагментарний характер використання ШІ, який обмежується автоматизацією рутинних завдань — насамперед підготовкою матеріалів і тестів.

Результати емпіричного дослідження вказують на потребу в цільовій підготовці педагогічних працівників до використання технологій штучного інтелекту і можуть стати основою для подальшого обґрунтування відповідних методик.

Список використаних джерел

1. Кирпа А. В. та ін. Інструменти штучного інтелекту у викладанні соціально-гуманітарних

дисциплін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2024. Т. 100, № 2. С. 162–179. DOI: https://doi.org/10.33407/itlt.v100i2.5563.

2. Коваленко В. В. та ін. Використання засобів штучного інтелекту для професійного розвитку педагогічних кадрів. *Освітологічний дискурс*. 2025. Вип. 49, № 2. С. 24–34. DOI: https://doi.org/10.28925/2312-5829/2025.2.3.

3. Морзе Н. В. та ін. Якою має бути цифрова компетентність вчителів у галузі використання штучного інтелекту? *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2024. Вип. 16. С. 76–91. DOI: https://doi.org/10.28925/2414-0325.2024.166.

4. Про затвердження Стратегії розвитку освіти Івано-Франківської області на 2023-2027 роки та плану заходів з її реалізації : розпорядження Івано-Франків. обл. держ. адмін. від 23 берез. 2023 р. № 108. URL: https://www.if.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-stratehii-rozvytku-osvity-ivano-frankivskoi-oblasti-na-2023-2027-roky-ta-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii (дата звернення: 07.04.2026).

5. Про методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій ШІ в ЗЗСО : лист М-ва освіти і науки України від 29 верес. 2025 р. № 1/20386-25. URL: https://rada.info/upload/users_files/43834226/2acaa2e2d1828f743ca7b65496096fa3.pdf (дата звернення: 07.04.2026).

6. Kim K., Kwon K. Exploring the AI competencies of elementary school teachers in South Korea. *Computers and Education: Artificial Intelligence*. 2023. Vol. 4. Art. 100137. DOI: https://doi.org/10.1016/j.caeai.2023.100137.

7. Miao F., Cukurova M. AI competency framework for teachers. Paris : UNESCO, 2024. 52 p. DOI: https://doi.org/10.54675/ZJTE2084.

8. Ng D. T. K. et al. Teachers' AI digital competencies and twenty-first century skills in the post-pandemic world. *Education Tech Research Dev*. 2023. Vol. 71. P. 137–161. DOI: https://doi.org/10.1007/s11423-023-10203-6.

БІЛЯКОВСЬКА О. О.,
завідувачка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
доктор педагогічних наук, професор,
olha.bilyakovska@lnu.edu.ua

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ

В умовах глобальних трансформацій і сучасних освітніх викликів щодо забезпечення якості освітнього процесу в контексті зміни його форматів, переходу до дистанційних, змішаних форм навчання, використання штучного інтелекту (ШІ) стає не лише актуальним, а й необхідним елементом підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти та розвитку їхніх індивідуальних освітніх траєкторій. Особливої уваги надається генеративним моделям, здатним створювати текст, код і пояснення, що безумовно викликає потребу щодо їхнього застосування у підготовці майбутніх фахівців. Вагомою перевагою використання технології штучного інтелекту в освітньому процесі закладів вищої освіти є можливість персоналізації процесу навчання, що дає змогу здобувачам швидко отримати допомогу, відповіді на запитання та уточнити шляхи розв'язання навчальних завдань. Як зазначають науковці [1], використання ШІ в освіті «зумовлює кардинальну трансформацію її змісту, структури та базових підходів до надання освітніх послуг, що пов'язано з його значними потенційними можливостями в контексті впливу на якість освіти. ШІ в освітніх системах може забезпечити максимальну індивідуалізацію навчання, створення персоналізованих освітніх траєкторій з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти, впровадження нових методів і підходів до викладання й навчання, а також оцінювання результатів навчання здобувачів освіти, розроблення адаптованого до їхніх потреб дидактичного матеріалу, що в сукупності значною мірою впливає на якість освіти».

У своїх наукових дослідженнях науковці [2, 3] наголошують як на перевагах, так і недоліках використання штучного інтелекту в освітньому процесі. Так для здобувачів освіти використання ШІ дає можливість:

- у процесі підготовки до навчальних занять, при представленні результатів роботи за допомогою ШІ у реальному часі одержати швидкий зворотний зв'язок щодо допущених помилок і внести відповідні корективи та виправлення в роботу;
- одержати доступ до освіти відповідно до запитів, потреб (наприклад, штучний інтелект уможливлює читання тексту студентам із вадами зору, а саме Siri, Amazon Alexa передбачають голосову взаємодію, Amazon Polly, Google Text-to-Speech можуть перетворювати текст на голосовий аудіо);
- використання потенціалу ШІ для створення навчального контенту, що допомагає візуалізувати процес навчання та робить його гнучким;
- створення індивідуальних навчальних траєкторій, тобто навчатися у власному темпі, обирати рівень, час і поступовість виконання начальних завдань (наприклад, за допомогою платформ DreamBox, Knewton, Smart Sparrow);
- генерації різноманітних тестових та навчальних завдань за допомогою ШІ, що дає змогу перевірити знання та краще підготуватися до навчальних занять, екзаменів.

При використанні штучного інтелекту викладачами є змога:

- під час підготовки до навчальних занять оптимізувати процес в контексті швидкого добору навчального матеріалу, зміст якого оптимально охоплює запити відповідної аудиторії здобувачів вищої освіти, навчальної програми дисципліни;
- автоматизувати процес перевірки й оцінювання тестових та навчальних завдань (наприклад, сервіс Grammarly перевіряє граматику, орфографію та стилістику тексту, Socrative створює й оцінює тести, надає зворотний зв'язок, Gradescope автоматизовано оцінює тестові завдання, письмові роботи, Pearson MyLab забезпечує інтерактивне навчання та тестування);

- створювати інтерактивні курси за допомогою ігрових елементів розв'язування завдань, що урізноманітнює процес навчання;
- модифікувати методи викладання щодо візуалізації складних наукових концепцій (наприклад, за допомогою певних програм можна створювати графіки й анімації для кращого розуміння студентам абстрактних понять, комплексних теорій);
- мінімізувати списування студентів під час виконання самостійних завдань, тестів, а саме використання ШІ уможливлює відстеження й аналіз активності користувачів у браузері, зображення з відеокамер.

Водночас, зважаючи на переваги використання ШІ у процесі підготовки майбутніх фахівців, доцільно акцентувати на певних недоліках. Одним із них є конфіденційність, а саме захист персональних даних користувачів. Також дослідники виділяють стандартизацію навчання, втрату контакту між учасниками освітнього процесу, певне зниження когнітивних здібностей та мотивації до навчання, порушення академічної доброчесності, алгоритмічні помилки та недостовірність даних, соціальна ізоляція, кіберзагрози [1].

Таким чином, використання ШІ в освітньому процесі уможливлює провадити процес навчання при якому враховуються індивідуальні особливості здобувачів освіти, забезпечується швидкий зворотний зв'язок, автоматизуються процеси перевірки й оцінювання знань, створюється персоналізоване освітнє середовище.

Список використаних джерел

1. Ілійчук Л. Вплив штучного інтелекту на якість освіти: можливості, виклики та загрози. *Науково-педагогічні студії.* 2024. Вип. 8. С. 232–248.
2. Марєнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Фізико-математична освіта*. 2023. Т. 38. № 1. С. 48–53.
3. Awasthi S., Soni Y. Empowering Education System with Artificial Intelligence: Opportunities and Challenges. *Shodh Samagam*. 2023. Vol. 6 (1).

БОБОКАЛО А. В.,
аспірант кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
a.bobokalo@fizmatsspu.sumy.ua
ЮРЧЕНКО А. О.,
доцент кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
кандидат педагогічних наук,
a.yurchenko@fizmatsspu.sumy.ua

ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Творче мислення в сучасній школі дедалі частіше розглядають не як вузьку здатність до оригінального висловлення, а як комплекс умінь бачити проблему з різних боків, пропонувати альтернативи, комбінувати ідеї, модифікувати відомі рішення та створювати нові способи дії. На цьому тлі інструменти штучного інтелекту виглядають суперечливо. З одного боку, вони відкривають доступ до швидкої генерації ідей, візуальних образів, сценаріїв, аналогій, варіантів тексту чи плану проєкту. З іншого боку, саме ця доступність ставить під сумнів глибину самостійного творчого пошуку учня. Тому питання використання ШІ для розвитку творчого мислення потребує не спрощеного оптимістичного, а критично-аналітичного підходу.

Перший виклик полягає в ризику підміни творчого процесу результатом генерації. Учень може отримати за кілька секунд десятки ідей для есе, малюнка, досліду чи презентації й сприйняти це як власну творчу продуктивність. Проте справжній розвиток творчого мислення відбувається не в момент отримання готової множини варіантів, а в процесі їхнього осмислення, відбору, трансформації та обґрунтування. Якщо педагог не організовує цю роботу спеціально, то ШІ скоріше послаблює, ніж розвиває творчу активність. Отже, для освітньої практики важливо змістити акцент з генерування ідей на їх критичне доопрацювання.

Другий виклик стосується стандартизації креативності. Генеративні моделі пропонують контент на основі ймовірнісних закономірностей великих масивів даних. Тому вони схильні продукувати стилістично привабливі, але усереднені рішення. Учень, який постійно орієнтується на такі зразки, поступово звикає до шаблонної новизни, де несподіваність є лише ефектом комбінування вже популярних патернів. У результаті творчість може перетворитися на добір красиво оформлених, але концептуально поверхових варіантів. Звідси випливає потреба навчати дітей бачити різницю між варіативністю й оригінальністю.

Третій виклик пов'язаний із роллю вчителя. У роботі з творчими завданнями педагог завжди виконував функцію того, хто не просто оцінює продукт, а підтримує учня в пошуку, ставить уточнювальні запитання, допомагає подолати інтелектуальну інерцію, створює безпечне середовище для проб і помилок. Якщо ШІ починає виконувати частину цих функцій, учитель має по-новому організувати взаємодію. Його завдання полягає вже не в тому, щоб бути єдиним джерелом ідей, а в тому, щоб навчити учня працювати з надлишком ідей, відрізняти змістовну новизну від поверхового ефекту, бачити обмеження автоматичної творчості.

Ще один виклик пов'язаний із оцінюванням. Коли учень використовує ШІ для створення тексту, ілюстрації чи концепції проєкту, вчителю складніше визначити рівень власного внеску дитини. Однак ця проблема може бути продуктивною, якщо змінити сам об'єкт оцінювання. Доцільно оцінювати не тільки кінцевий продукт, а хід роботи: початковий задум, серію запитів до моделі, причини вибору одного варіанту серед інших, етапи редагування, аргументацію змін. Такий підхід переводить оцінювання з площини фіксації результату в площину аналізу мисленнєвої діяльності.

Перспективними є ті моделі використання ШІ, у яких він виступає каталізатором творчості, а не її замінником. Наприклад, можна пропонувати учням порівняти власні ідеї з тим, що генерує модель; знайти слабкі місця в автоматичних пропозиціях; переробити стандартний варіант у більш оригінальний; використати ШІ для пошуку альтернатив, але не для остаточного оформлення роботи. У такому випадку розвивається не пасивне споживання результатів, а активне конструювання.

Для школи також важливий етичний аспект. Учні мають розуміти, що творчість у цифровому середовищі пов'язана з питаннями авторства, запозичення, прозорості використаних інструментів, поваги до чужих ідей. Тому розвиток творчого мислення за участю ШІ повинен супроводжуватися формуванням етики цифрового авторства.

Отже, головні виклики використання ШІ в розвитку творчого мислення учнів полягають у ризику підміни творчого пошуку автоматичною генерацією, стандартизації оригінальності, ускладненні ролі вчителя та потребі в нових підходах до оцінювання. Продуктивним є такий освітній підхід, за якого ШІ використовується не для скорочення шляху до готового результату, а для поглиблення рефлексії, порівняння, переосмислення ідей та посилення власної творчої суб'єктності учня.

Список використаних джерел

1. European Commission. *Ethical guidelines on the use of artificial intelligence and data in teaching and learning for educators*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.

2. Semenikhina O., Drushlyak M. The role of artificial intelligence in the career expectations of Ukrainian students: Implications for higher education. International *Journal of Information Technology and Computer Science*. 2026. Vol. 18, No. 2. P. 19–30. https://doi.org/10.5815/ijitcs.2026.02.02.

3. Бобокало А., Юрченко А., Семеніхіна О. Розвиток творчого мислення учнів у процесі навчання програмуванню: європейські практики. *Нова педагогічна думка*, 2025. № 3 (123). С. 15-21. http://doi.org/10.37026/2520-6427-2025-123-3-15-21

БОГОСЛАВСЬКИЙ С. В.,
аспірант кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
s.bohoslavskyi@fizmatsspu.sumy.ua
ЮРЧЕНКО А. О.,
доцент кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
кандидат педагогічних наук,
a.yurchenko@fizmatsspu.sumy.ua

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ В ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗЗСО

Цифрове освітнє середовище закладу загальної середньої освіти упродовж останніх років стало не просто технічною інфраструктурою, а складною системою взаємодії педагогів, учнів, батьків, адміністрації, електронних платформ, навчального контенту й цифрових сервісів оцінювання та комунікації. Поява інструментів штучного інтелекту суттєво посилила динаміку цієї системи. Сьогодні ШІ використовують для генерації навчальних матеріалів, автоматизованого зворотного зв'язку, адаптації завдань, створення тестів, аналізу даних успішності, перекладу, візуалізації та підтримки освітньої комунікації. Проте поряд із новими можливостями зростає кількість проблем, що мають педагогічний, організаційний, етичний і безпековий характер.

Однією з перших проблем є нерівномірна готовність учителів до осмисленого використання ШІ. Частина педагогів активно експериментує з цифровими асистентами, тоді як інші або взагалі уникають таких інструментів, або застосовують їх без достатнього розуміння меж і ризиків. Через це цифрове освітнє середовище ЗЗСО може виявитися методично неоднорідним: в одних класах ШІ підсилює навчання, в інших генерує інформаційний шум або формує залежність від готових відповідей. Отже, сама наявність інструментів ще не означає підвищення якості освітнього процесу.

Другою проблемою є розмитість педагогічних ролей. Коли учень одержує швидку відповідь від чат-асистента, генератора вправ чи автоматизованого консультанта, виникає спокуса сприймати ШІ як повноцінне джерело знання. Це може послаблювати авторську роль учителя як організатора мислення, фасилітатора, експерта з добору змісту й оцінки навчальних результатів. Педагогічно виважене цифрове середовище має будуватися так, щоб ШІ не заміщував живу взаємодію, а підтримував її. Для цього потрібне чітке визначення сценаріїв застосування: де ШІ доречний як допоміжний інструмент, а де необхідне безпосереднє пояснення, діалог або корекція з боку вчителя.

Не менш істотною є проблема достовірності та якості контенту. Генеративні системи можуть продукувати грамотно оформлений, але змістово хибний матеріал, вигадані джерела, неточні приклади або спрощені пояснення, що не враховують вікових особливостей учнів. Якщо такі матеріали без перевірки інтегруються у цифрове освітнє середовище школи, це знижує його надійність. Відповідно, у ЗЗСО має формуватися практика подвійної експертизи: технологічної і педагогічної. Учитель або адміністратор повинні оцінювати не лише технічну зручність сервісу, а й якість змісту, який він продукує.

Окремої уваги заслуговують захист даних і цифрова безпека. У шкільному середовищі працюють неповнолітні користувачі, тому будь-які сервіси, що збирають запити, персональні налаштування, результати навчання, фото чи голосові дані, мають оцінюватися особливо уважно. У низці випадків учителі або учні використовують відкриті інструменти ШІ без належного розуміння політик конфіденційності, а це створює ризики неконтрольованої передачі даних. Безпекова складова цифрового освітнього середовища ЗЗСО в умовах використання ШІ повинна стати предметом цілеспрямованої адміністративної політики, а не залишатися на рівні індивідуальних рішень.

Проблеми виникають і в площині оцінювання. ШІ може бути джерелом як підтримки, так і академічної неавтентичності. Учні використовують його для написання текстів, розв'язання задач, створення презентацій і відповідей на контрольні запитання. У результаті школа стикається з новою ситуацією: традиційні способи перевірки знань уже не дають повної картини індивідуального внеску й самостійності учня. Це вимагає перегляду практик оцінювання, посилення усних форм, процесуальних завдань, рефлексивних звітів, захисту проєктів і поетапного контролю.

Ще одна проблема полягає у відсутності цілісної шкільної політики використання ШІ. Окремі вчителі можуть діяти інтуїтивно, орієнтуючись на власний досвід або популярні поради з мережі. Проте цифрове освітнє

середовище ЗЗСО потребує узгоджених правил: що дозволено, що рекомендовано, які сервіси пройшли внутрішній відбір, як організовується перевірка контенту, як здійснюється інформування батьків, які етичні межі взаємодії з ШІ визнаються прийнятними.

Отже, основні проблеми використання ШІ в цифровому освітньому середовищі ЗЗСО пов'язані з нерівномірністю цифрової готовності педагогів, ризиками для якості контенту, захистом даних, трансформацією оцінювання та потребою в чіткій інституційній політиці. Перспективним є такий підхід, за якого ШІ не впроваджується стихійно, а інтегрується в логіку шкільного розвитку, професійного навчання вчителів і безпечної цифрової культури.

Список використаних джерел

1. *European Commission. European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu*. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017.
2. Hodges C., Barbour M., Pratt K. The persistent deficit: Historical gaps in the preparation of K-12 educators for digital teaching. *Journal of Online Learning Research*. 2026. Vol. 12, No. 1. P. 169–193.
3. Semenikhina O., Drushlyak M. The role of artificial intelligence in the career expectations of Ukrainian students: Implications for higher education. *International Journal of Information Technology and Computer Science*. 2026. Vol. 18, No. 2. P. 19–30. https://doi.org/10.5815/ijitcs.2026.02.02.
4. UNESCO. Guidance for generative AI in education and research. Paris : UNESCO, 2023.

БОНДАРЕНКО Л. Г.,
викладач,
Комунальний заклад «Кам'янський фаховий медичний коледж» Дніпропетровської обласної ради
bondarenko@med.cc.ua

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИ ВИВЧЕННІ АНАТОМІЇ ТА ФІЗІОЛОГІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ

Вступ. Трансформація системи фахової передвищої освіти в Україні зумовлює необхідність формування високого рівня цифрової грамотності у викладацького складу медичних коледжів. У межах реалізації сучасних освітніх стратегій викладання фундаментальної дисципліни «Анатомія та фізіологія людини» інтегрує в собі передові інноваційні методики та європейські стандарти підготовки фахівців. Для викладача Кам'янського фахового медичного коледжу сьогодні пріоритетним стає не лише трансляція теоретичних знань, а й створення технологічного освітнього простору, що відповідає сучасним вимогам. Такий підхід дозволяє ефективно адаптувати освітній процес до викликів цифровізації та забезпечити якісну підготовку конкурентоспроможних медичних кадрів [2, с. 12].

Мета. Визначити ефективність інтеграції цифрових інструментів та штучного інтелекту (ШІ) у процес викладання морфологічних дисциплін для формування фахових компетентностей майбутніх медиків.

Основний текст. Цифровізація освітнього процесу в Кам'янському фаховому медичному коледжі базується на принципах сталого розвитку педагога та адаптації до цифрових реалій. Анатомія людини – це візуальна наука, тому використання 3D-моделювання та віртуальних лабораторій дозволяє подолати абстрактність теоретичних положень. Цифрові технології в педагогічній діяльності трансформують роль викладача з транслятора знань у модератора освітнього треку [1, с. 14]. Важливим аспектом модернізації навчання є індивідуалізація освітньої траєкторії за допомогою адаптивних систем тестування, що базуються на поєднанні класичних педагогічних канонів із алгоритмами штучного інтелекту. На відміну від традиційного контролю, адаптивне тестування динамічно змінює складність кожного наступного запитання залежно від правильності попередньої відповіді студента [4, с. 51]. Це дозволяє не лише об'єктивно оцінити рівень знань, а й підтримувати оптимальний рівень інтелектуальної напруги, запобігаючи втраті мотивації у сильних студентів та когнітивному перевантаженню у тих, хто потребує додаткового роз'яснення. Такий підхід інтегрує принципи диференціації та доступності, перетворюючи контроль на дієвий інструмент коригування освітнього процесу в режимі реального часу. [3, с. 118].

Для перевірки ефективності цих методів нами було проведено опитування серед здобувачів освіти (n=145). Результати продемонстрували, що 89% студентів відзначають підвищення інтересу до дисципліни при використанні інтерактивних атласів. Крім того, 76% респондентів вважають, що ШІ-тьютори допомагають краще розібратися у складних механізмах нервової та гуморальної регуляції, що підтверджує роль новітніх моделей ШІ у формуванні цифрової грамотності. Впровадження таких інновацій є прямою відповіддю на актуальні виклики сучасної медичної освіти.

Висновки. Впровадження інтелектуальних систем та цифрових інструментів у освітній процес медичного коледжу виступає фундаментальною умовою формування захищеного та результативного освітнього середовища. Така стратегія гарантує високий рівень професійної готовності випускників, які здатні до постійного саморозвитку в умовах інтенсивної цифровізації сучасної медицини.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 70, № 2. С. 1–26.
2. Гуржій А. М., Овчарук О. В. Цифрова компетентність педагога: вітчизняний та європейський контекст. *Інформаційні технології в освіті*. 2020. № 42. С. 7–21.
3. Коновал О. А. Теоретико-методичні засади навчання анатомії і фізіології людини в системі фахової підготовки майбутніх лікарів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 5. С. 112–124.
4. Морзе Н. В., Спірін О. М. Моделі використання штучного інтелекту в освіті та їх вплив на формування цифрової грамотності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2023. Вип. 35. С. 45–58.
5. Прохоров О. В. Використання технологій віртуальної та доповненої реальності у викладанні природничих дисциплін. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців*. 2022. Вип. 64. С. 15–28.

ВАСИЛЬЧУК Н. В.,
викладач закладу фахової передвищої освіти,
Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І. Я. Франка Житомирської обласної ради,
forgoodstudents@gamil.com

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ВІД ВИМУШЕНОГО ЗАХОДУ ДО ОСВІТНЬОГО СТАНДАРТУ

Дистанційне навчання, яке раніше розглядалося як допоміжна або специфічна форма здобуття освіти, сьогодні трансформувалося у глобальний освітній стандарт. Соціокультурні та безпекові виклики останніх років змусили академічну спільноту не просто адаптуватися до онлайн-формату, а повністю переосмислити дидактичні підходи. Сьогодні e-learning — це складна екосистема взаємодії, у якій цифрові інструменти стають не лише засобом передачі інформації, а й простором для формування професійних компетентностей.

Для розуміння природи якісної дистанційної освіти доцільно звернутися до концепції доктора філософії Гері А. Берга, який виділяє чотири фундаментальні риси, що відрізняють академічне навчання від несистематизованого споживання контенту [1]:

1. Інституційність. На відміну від курсового навчання на відкритих платформах або хаотичного перегляду відеолекцій, дистанційне навчання в межах коледжу чи університету забезпечує системність, відповідність державним стандартам та офіційне підтвердження результатів (сертифікацію).
2. Географічна та часова незалежність. Гнучкість графіків дозволяє інтегрувати навчання у життєвий цикл здобувача. Це особливо актуально для студентів, які працюють, або військовослужбовців, що перебувають у зоні виконання завдань.
3. Інтерактивні комунікації. Сучасний етап характеризується переходом від статичних текстів до динамічного взаємодії за допомогою швидкісного інтернету, хмарних інструментів та технологій генеративного штучного інтелекту.
4. Створення навчальної спільноти. Дистанційна освіта формує віртуальну спільноту, де студенти, викладачі та цифрові ресурси (мультимедійні книги, аудіо- та відеоматеріали) взаємодіють як єдиний організм.

Ефективність онлайн-навчання безпосередньо залежить від вибору платформи управління навчанням (LMS — Learning Management System). Використання таких систем, як Moodle, Google Classroom або Microsoft Teams, дозволяє структурувати освітній контент, автоматизувати контроль знань та забезпечити прозорість оцінювання.

Важливим аспектом соціалізації в онлайн-просторі є використання месенджерів (Telegram, Viber) та соціальних мереж. Досвід показує, що створення неформальних чатів дозволяє:

- оперативно вирішувати організаційні питання;
- проводити мікронавчання (micro-learning) через короткі повідомлення або опитування;
- забезпечувати психологічну підтримку та мотивацію студентів, зменшуючи їхнє відчуття ізоляції.

Згідно з рекомендаціями ЮНЕСКО [2], впровадження штучного інтелекту (ШІ) в освіту відкриває нові можливості для персоналізації навчання. ШІ може допомагати у створенні індивідуальних траєкторій, генеруванні тестових завдань та швидкому пошуку інформації. Проте це створює додаткове когнітивне навантаження на педагогів. Викладач сьогодні має бути не лише джерелом знань, а й фасилітатором, дизайнером навчального середовища та експертом з цифрової безпеки.

Постійне опанування нових інструментів (від Zoom до сервісів гейміфікації, таких як Kahoot або Quizizz) вимагає від викладача коледжу безперервного професійного розвитку та високої адаптивності.

Незважаючи на технологічний прогрес, залишаються значні бар’єри:

1. Технічна нерівність: нерівномірний доступ до якісного інтернету в різних регіонах України.
2. Цифрова грамотність: недостатній рівень володіння інструментами у частини здобувачів освіти та їхніх батьків.
3. Криза автономності: дистанційний формат вимагає від студента надзвичайної самодисципліни.

Після тривалого перебування в онлайн-середовищі студенти часто стикаються з проблемою «соціальної інертності». Повернення до аудиторного навчання потребує від викладача проведення спеціальних заходів із «мотиваційного перезавантаження».

Дослідження підтверджують, що найбільш стійкою моделлю для майбутнього є змішане навчання [3]. Воно дозволяє використовувати переваги обох форматів:

- Онлайн-компонент: теоретична підготовка, перегляд лекцій у власному темпі, тестування.
- Офлайн-компонент: практичні заняття, лабораторні роботи, жива дискусія та формування soft skills.

Саме такий підхід забезпечує сталий розвиток освітнього процесу, роблячи його гнучким до зовнішніх умов та ефективним у досягненні результатів навчання.

Дистанційна освіта пройшла шлях від вимушеного кризового заходу до повноцінного освітнього стандарту. Успіх цієї форми навчання залежить не лише від технологічного забезпечення, а й від готовності викладача до постійного самовдосконалення та здатності створювати навколо студента підтримуючу цифрову спільноту. Майбутнє професійної освіти — за інтеграцією інтелектуальних систем та збереженням живого ціннісного діалогу між вчителем та учнем.

Список використаних джерел

1. Berg G. A. Distance Learning. *Encyclopædia Britannica*. 2020. URL: https://www.britannica.com/topic/distance-learning (дата звернення: 01.02.2026).
2. Guidance for generative AI in education and research. *UNESCO*. 2023. URL: https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research (дата звернення: 28.03.2026).
3. Muna A. N., Krismantari I. Mixing online and offline classes in blended learning during COVID-19 pandemic: challenges and opportunities. *The Conversation*. 2020. 4 Sept. URL: https://theconversation.com/mixing-online-and-offline-classes-in-blended-learning-during-covid-19-pandemic-challenges-and-opportunities-143387 (дата звернення: 01.02.2026).
4. Положення про дистанційне навчання : затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466 (із змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text (дата звернення: 01.02.2026).

ВІТЕНКО І. М.,
заступник директора
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти
з науково-методичної роботи та міжнародного співробітництва,
кандидат географічних наук,
i.vitenko@ippo.edu.te.ua

STEM-ЛАБОРАТОРІЯ ЯК ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА (З ДОСВІДУ РОБОТИ STEM-ЛАБОРАТОРІЇ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОКІППО)

Анотація. *Розкрито потенціал STEM-лабораторії як інноваційного освітнього середовища для розвитку інформаційно-цифрової компетентності педагога в умовах трансформації освіти. На основі узагальнення практичного досвіду роботи STEM-лабораторії Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (ОКІППО) проаналізовано організаційно-педагогічні умови, форми та методи професійного зростання педагогічних працівників. Акцентовано увагу на інтеграції цифрових технологій, міждисциплінарному підході, проєктно-дослідницькій діяльності та використанні STEM-інструментарію як засобів формування практичних цифрових навичок. Охарактеризовано типові освітні кейси та приклади STEM-проєктів, що сприяють розвитку здатності педагогів до роботи з цифровими ресурсами, аналізу даних, моделювання та впровадження інноваційних освітніх рішень. Зроблено висновок, що STEM-лабораторія виступає ефективною платформою для безперервного професійного розвитку педагога та підвищення якості освітнього процесу.*

Ключові слова: *STEM-лабораторія, інформаційно-цифрова компетентність, професійний розвиток педагога, STEM-освіта, цифрові технології, проєктна діяльність, інноваційне освітнє середовище, післядипломна педагогічна освіта.*

Сучасні трансформаційні процеси в освіті, зумовлені цифровізацією суспільства, розвитком інформаційних технологій та впровадженням компетентнісного підходу, актуалізують проблему розвитку інформаційно-цифрової компетентності педагога [2; 3]. Уміння ефективно використовувати цифрові інструменти, працювати з даними, інтегрувати інформаційно-комунікаційні технології в освітній процес є необхідною умовою професійної діяльності педагогічних працівників у XXI столітті.

Особливого значення в цьому контексті набуває STEM-освіта як міждисциплінарний підхід, що поєднує науку, технології, інженерію та математику, сприяє формуванню критичного мислення, інноваційності та практичної спрямованості навчання. Важливу роль у розвитку професійних компетентностей педагогів відіграють STEM-лабораторії, які створюють умови для практичної діяльності, експериментування, проєктної та дослідницької роботи з використанням цифрових технологій.

Інформаційно-цифрова компетентність є однією з ключових компетентностей сучасного педагога та передбачає здатність упевнено, критично й відповідально використовувати цифрові технології в освітній, професійній і повсякденній діяльності [3; 4]. Вона охоплює вміння працювати з інформаційними ресурсами, застосовувати цифрові інструменти для створення навчального контенту, організовувати комунікацію та співпрацю в цифровому середовищі, забезпечувати інформаційну безпеку та академічну доброчесність.

У професійній діяльності педагога інформаційно-цифрова компетентність проявляється у здатності інтегрувати цифрові технології в навчальний процес, використовувати електронні освітні платформи, віртуальні лабораторії, цифрові вимірювальні прилади, а також у готовності до постійного оновлення власних знань і навичок відповідно до розвитку технологій.

Розвиток цієї компетентності в системі післядипломної освіти потребує створення спеціального освітнього середовища, орієнтованого на практичну діяльність педагогів, їх активну участь у проєктній та дослідницькій роботі. Саме таким середовищем виступає STEM-лабораторія.

STEM-лабораторія є інноваційним освітнім простором, що забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичної діяльності з використанням сучасних цифрових та технічних засобів [1]. Вона створює умови для реалізації STEM-підходу в освітньому процесі, сприяє формуванню дослідницьких навичок, розвитку креативності та технологічної грамотності педагогів.

Як освітнє середовище STEM-лабораторія виконує низку функцій: навчальну, дослідницьку, методичну, комунікативну та інноваційну. У межах діяльності лабораторії педагоги мають можливість опановувати сучасні цифрові інструменти, працювати з обладнанням, моделювати навчальні ситуації, розробляти та апробовувати STEM-проєкти.

Особливістю STEM-лабораторії є міждисциплінарний характер діяльності, що дозволяє інтегрувати знання з різних освітніх галузей та формувати цілісне бачення освітнього процесу. Це сприяє розвитку інформаційно-цифрової компетентності педагогів через практичне застосування цифрових технологій у реальних освітніх кейсах.

STEM-лабораторія Тернопільського ОКІППО функціонує як інноваційний освітній простір у системі післядипломної педагогічної освіти та орієнтована на цілеспрямований розвиток інформаційно-цифрової компетентності педагогічних працівників різних освітніх галузей [6; 7; 8]. Її діяльність інтегрована в курси підвищення кваліфікації, тематичні спецкурси, тренінги, педагогічні студії та методичні заходи.

Одним із ключових напрямів роботи STEM-лабораторії є практико-орієнтоване навчання педагогів. Під час занять учасники опановують сучасні цифрові інструменти для організації освітнього процесу: сервіси для створення інтерактивних навчальних матеріалів, цифрові платформи для дистанційного та змішаного навчання, віртуальні лабораторії, онлайн-симулятори, інструменти для збору та аналізу даних. Особлива увага приділяється формуванню навичок критичного відбору цифрових ресурсів і педагогічно доцільного їх використання. Лабораторією STEM-освіти щороку проводяться короткострокові підвищення кваліфікації (онлайн тренінги): «Цифрові інструменти вчителя для формування екологічної компетентності учнів в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа», «Формування наукового світогляду школярів засобами STEM-освіти в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа», «Основні аспекти організації STEM-навчання у сучасній школі: цифрові інструменти

дослідника». Важливим компонентом діяльності лабораторії є робота з цифровим та STEM-обладнанням. Педагоги залучаються до практичних занять із використанням цифрових вимірювальних пристроїв, датчиків, елементів робототехніки, засобів для моделювання та експериментування під час різноманітних заходів: практикум «Робототехінка в дії: від конструктора до коду», майстер-клас: «3D магія: створення моделей від ідеї до реалізації», тренінг «Засоби мультимедіа в інформаційних технологіях. Голографія». Це сприяє розвитку технологічної грамотності, розумінню принципів роботи сучасних пристроїв та можливостей їх інтеграції в навчальний процес.

Значне місце в роботі STEM-лабораторії займає проєктна діяльність. Педагоги розробляють індивідуальні та групові STEM-проєкти, спрямовані на розв'язання практичних освітніх або прикладних проблем. У процесі проєктної роботи учасники проходять усі етапи проєктного циклу: визначення проблеми, постановка мети та завдань, планування діяльності, добір цифрових інструментів, реалізація та презентація результатів. Лабораторією STEM-освіти проведено ряд заходів для підготовки та реалізації різноманітних проєктів – тренінг «Інструменти штучного інтелекту для розроблення учнівських STEM-проєктів» майстер-клас «Синергія науки, традицій і творчості у STEAM-проєктах», фестиваль STEM-проєктів, круглий стіл «STEM-проєкт для сучасного вчителя: від ідеї до реалізації». Такий підхід сприяє розвитку навичок роботи з інформацією, цифрового контентотворення та командної взаємодії.

Окремим напрямом є інтеграція STEM-підходу в освітні дисципліни. У межах діяльності лабораторії педагоги моделюють навчальні заняття з використанням міждисциплінарних завдань, цифрових ресурсів і дослідницьких методів. Це дозволяє сформувати вміння конструювати сучасні навчальні сценарії, орієнтовані на розвиток ключових і предметних компетентностей здобувачів освіти.

Важливою складовою практичного досвіду є рефлексивно-аналітична діяльність. Після виконання практичних завдань і проєктів педагоги здійснюють самооцінювання рівня сформованості інформаційно-цифрової компетентності, аналізують труднощі та визначають напрями подальшого професійного розвитку. Обговорення результатів у професійній спільноті STEM-лабораторії сприяє обміну досвідом та поширенню ефективних практик.

Типові приклади STEM-проєктів, реалізованих у діяльності лабораторії:

Проєкт 1. «Екологічний моніторинг локальної території засобами цифрових технологій». Метою проєкту є формування в педагогів умінь збору, аналізу та візуалізації даних із використанням цифрових інструментів. Учасники проєкту працюють із цифровими датчиками (температури, вологості, якості повітря), здійснюють вимірювання параметрів довкілля, опрацьовують отримані дані за допомогою електронних таблиць та онлайн-сервісів візуалізації. У результаті педагоги створюють навчальні кейси для інтеграції екологічного та STEM-компонентів у власні освітні дисципліни.

Проєкт 2. «Віртуальна STEM-лабораторія як інструмент змішаного навчання». Проєкт спрямований на розвиток навичок використання віртуальних лабораторій і цифрових симуляторів у навчальному процесі. Педагоги моделюють фрагменти уроків із використанням онлайн-експериментів, розробляють інтерактивні завдання та сценарії дистанційного або змішаного навчання. Реалізація проєкту сприяє формуванню вмінь цифрового контентотворення та педагогічного дизайну.

Проєкт 3. «STEM-проєктування міждисциплінарних навчальних завдань». У межах проєкту педагоги розробляють міждисциплінарні завдання, що поєднують елементи природничих наук, математики, технологій та цифрових інструментів. Учасники створюють проблемні ситуації, дослідницькі завдання, інтерактивні презентації та цифрові інструкції для учнів. Особлива увага приділяється формуванню навичок командної роботи, критичного мислення та використання цифрових ресурсів для розв'язання практичних задач.

Залучення педагогів до реалізації типових STEM-проєктів забезпечує перехід від теоретичного засвоєння цифрових інструментів до їх усвідомленого практичного використання, сприяє розвитку інформаційно-цифрової компетентності та готовності до впровадження STEM-підходу в освітній процес [6; 7].

Таким чином, практичний досвід діяльності STEM-лабораторії Тернопільського ОКІППО засвідчує її ефективність як освітнього середовища розвитку інформаційно-цифрової компетентності педагога. У результаті участі в діяльності лабораторії педагоги демонструють підвищення рівня цифрової грамотності, готовність до використання сучасних цифрових інструментів і STEM-технологій у професійній діяльності. Серед основних педагогічних ефектів можна виокремити зростання мотивації до професійного саморозвитку, формування навичок міждисциплінарної взаємодії, розвиток критичного та системного мислення. STEM-лабораторія сприяє створенню професійної спільноти педагогів, орієнтованої на інновації та обмін досвідом.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 960-р. – Офіц. текст. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Tex.
2. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с.
3. Морзе Н. В. Інформаційно-цифрова компетентність педагогічних працівників: теоретичні засади та практичні аспекти формування / Н. В. Морзе, О. П. Буйницька. – Київ : Педагогічна думка, 2019. 268 с.
4. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні та цифрові технології в освіті: теорія і практика. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 312 с.
5. Литвинова С. Г. Цифрове освітнє середовище закладу освіти: методологія проєктування. – Київ : Компринт, 2021. 220 с.
6. STEM-освіта в системі післядипломної педагогічної освіти : метод. рек. / уклад. ТОКІППО. – Тернопіль : ТОКІППО, 2021. 48 с.
7. Діяльність STEM-лабораторії ТОКІППО: досвід, практики, перспективи : зб. метод. матеріалів. – Тернопіль : ТОКІППО, 2022. 96 с.
8. Інноваційні підходи до розвитку цифрової компетентності педагогів у системі післядипломної освіти : матеріали обл. наук.-метод. семінару. – Тернопіль : ТОКІППО, 2023. 72 с.

ВОЗНЮК В. Р.,
здобувачка вищої освіти, 2 курс, спеціальність 124 «Системний аналіз»,
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського,
victoria.v.ua@gmail.com

ПРОГНОЗУВАННЯ ОСВІТНІХ РИЗИКІВ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ДАНИХ

У сучасних умовах цифровізації та воєнних викликів освітній процес супроводжується ризиками: зривами дистанційного навчання, цифровою нерівністю (різним доступом до інтернету, пристроїв), кібер інцидентами, інформаційним перевантаженням і погіршенням психологічного стану учасників освітнього процесу.

Аналітика навчання охоплює збирання, аналіз, інтерпретацію та комунікацію даних про здобувачів освіти та їхнє навчання для отримання практично корисних висновків, що покращують викладання й навчання [1]. Освітній дата-майнінг як науковий напрям фокусується на методах дослідження великих даних, які виникають в освітніх середовищах, щоб краще розуміти учнів/студентів і контекст навчання [2]. Для Україна у період війни додатковими ризиками є пошкодження освітньої інфраструктури, доступ до пристроїв для дистанційної освіти, погіршення психічного здоров'я учасників освітнього процесу та потреба в узгоджених даних/інфраструктурі для управління освітою.

Доцільно спиратися на «цикл аналітики», у якому ключовим є перетворення показників і прогнозу на педагогічні інтервенції та подальший контроль їх ефекту [3]. На практиці дані варто збирати за принципом мінімальної достатності:

- академічні дані (оцінки, прогрес за темами, результати діагностичних робіт);
- поведінкові цифрові дані (активність у електронному журналі, своєчасність здачі завдань);
- контекстні дані (доступ до інтернету, пристрою, режим навчання, частота переривань занять);
- безпекові дані (збої сервісів, підозрілі входи, скарги на фішинг)

Освітній ризик – це імовірність події, що погіршує якість навчання або безпеку: падіння успішності; ризик пропусків і відставання; зрив дистанційного навчання через технічні причини; цифрова нерівність; інформаційне перевантаження. Прогнозування зручно формулювати як класифікацію (низький, середній та високий ризики) або як оцінку ймовірності ризику у майбутньому. Для старту в закладі освіти практичні інтерпретовані моделі: логістична регресія, дерева рішень, прості скорингові правила, базові байєсівські оцінки. Важлива вимога – пояснювання: педагог має розуміти, які фактори підняли рівень ризику, щоб обрати коректну інтервенцію [4].

Дистанційні ресурси є критичними для безперервності навчання. Тому прогнозування освітніх ризиків має враховувати технічні індикатори (аномальні входи, відмови авторизації, збої сервісів) і керівництво має бути готовим вжити базові заходи: скористатися резервним копіюванням, багатофакторною автентифікацією, скласти план реагування на інциденти.

Онлайн-навчання часто посилює «зайве» когнітивне навантаження через надлишок повідомлень і складну навігацію. Оглядові роботи з когнітивного навантаження в цифровому навчанні підкреслюють, що це може знижувати ефективність навчання навіть за незмінного змісту навчальної програми. Практичні індикатори ризику перевантаження: кількість паралельних дедлайнів, частота повідомлень, затримки відповіді, наявність незавершених завдань. Інтервенції: узгодження каналів комунікації, зменшення «паралельних» дедлайнів, чітке структурування матеріалів, баланс синхронних і асинхронних активностей.

Надійність прогнозування в освіті не зводиться до однієї моделі – ключові принципи: законність, прозорість, мінімізація даних, обмеження доступу, безпека зберігання та людський контроль. В українському праві «безпечне освітнє середовище» прямо включає дотримання вимог кібербезпеки і захисту персональних даних; у період воєнного стану гарантується організація освітнього процесу в дистанційній або іншій найбезпечнішій формі [5]. Закон України про захист персональних даних визначає засади їх обробки та орієнтований на захист права на приватність під час такої обробки. Для практики це означає: чітко визначити мету обробки, обмежити склад даних, забезпечити доступність пояснення учасникам освітнього процесу, ідентифікувати ризики й запровадити заходи захисту.

Практична імплементація:

1. Обрати 3–5 пріоритетних ризиків і погодити їх із адміністрацією та педагогами.
2. Задати індикатори ризику і дані: що збираємо, як часто, хто має доступ, як довго зберігаємо.
3. Налаштувати якість даних (єдині ідентифікатори, правила введення).
4. Побудувати базову інтерпретовану модель і ризики; визначити принципи реагування та алгоритм дій.
5. Запустити цикл інтервенцій з вимірюванням ефекту і регулярним переглядом моделі (наприклад, раз на семестр).

Прогнозування освітніх ризиків на основі аналізу даних є дієвим інструментом підтримки управлінських рішень, особливо за дистанційного або змішаного навчання та підвищених безпекових викликів. Практична цінність підходу з'являється тоді, коли прогноз пов'язаний із конкретними педагогічними інтервенціями, а дані використовуються етично й законно.

Список використаних джерел

1. Society for Learning Analytics Research (SoLAR), "What is Learning Analytics? Definition of Learning Analytics" web page, accessed Apr. 14, 2026.
2. International Educational Data Mining Society, "Educational Data Mining," web page, accessed Apr. 14, 2026.
3. D. Clow, "The learning analytics cycle: closing the loop effectively," in Proc. 2nd International Conference on Learning Analytics and Knowledge (LAK '12), 2012, p. 134, doi: 10.1145/2330601.2330636.
4. Z. K. Papamitsiou and A. A. Economides, "Learning Analytics and Educational Data Mining in Practice: A Systematic Literature Review of Empirical Evidence," Educational Technology & Society, vol. 17, no. 4, pp. 49–64, 2014.
5. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (в редакції, актуальній на дату звернення).

ВОРОНЦОВА В. О.,
викладач циклової комісії гуманітарних дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ «Житлово-комунальний фаховий коледж
Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова»,
vorontsovaviktoria77@gmail.com

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ОПИС ТА ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ

Освіта сьогодення повинна забезпечувати молоді необхідні компетентності для особистісного розвитку, участі в процесах розбудови суспільства, адаптації до сучасного ринку праці, використання свого потенціалу впродовж життя. Досягається це за допомогою освітніх технологій. Тому важливою й актуальною проблемою сучасних навчальних закладів є вибір інноваційних педагогічних технологій. Однак, з березня 2020 р. закладам освіти довелося запровадити змішану та дистанційну форми навчання. Це викликало ряд питань щодо організації якісного навчання та ефективної взаємодії із здобувачами освіти. Важлива роль у вирішенні цього питання належить цифровим технологіям, а саме цифровим освітнім інструментам.

Цифровий освітній інструмент – це програмний додаток або платформа, які можна використовувати для створення, керування та надання освітнього контенту й оцінювання.

Правильно підібрані цифрові інструменти для організації дистанційного навчання дозволяють зробити освітній процес більш активним, мобільним і максимально комфортним. Проте, у їх виборі єдиних правильних рішень немає, адже все залежить від конкретних запитів: кількості здобувачів освіти, навчального завдання, технічних можливостей і підготовки всіх учасників освітнього процесу.

Для вирішення педагогічних завдань використовую такі цифрові інструменти та сервіси: організація процесу навчання – Google Classroom; проведення відеозанять – Zoom; створення інфографіки та презентацій – Paint, PowerPoint, Canva, Powtoon; опитування та тестування – Google Forms; кооперативне навчання – онлайн-дошка в Zoom, Padlet; створення хмари слів (тегів) – WordArt; розміщення відеоматеріалів – YouTube; кодування інформації – QR-коди; створення інтерактивних посібників, інформаційних буклетів – Book Creator; розробка інтерактивних аркушів – Wizer.me. І саме Book Creator, Wizer.me та Powtoon пропоную розглянути докладніше.

Приступаючи до вивчення освітнього компонента, здобувач освіти повинен мати уявлення, який обсяг роботи він має виконати, ясно представляти свої навчальні завдання, мати можливість планувати майбутню роботу, а за бажанням і працювати з випередженням, тобто освітній процес повинен бути осмисленим і добре структурованим. Для цього мною створені у сервісі Book Creator інтерактивні посібники з соціології, економічної теорії, психології, що містять план навчальних тем і посилання на корисні матеріали й завдання, та інформаційні буклети щодо творчих завдань – проєктів.

Book Creator – простий, стильний та ефективний інструмент для створення інтерактивних матеріалів [1]. Сервіс частково безкоштовний: можна створити не більше 40 книг. На сторінки книги можна додати картинки, фото, посилання, геометричні фігури або файли зі свого пристрою, також можна щось написати або намалювати. Посилання на книгу в бібліотеці Book Creator можна поширити серед здобувачів освіти будь-яким зручним способом, наприклад, розмістивши у Google Classroom. Можна працювати над створенням книги й разом зі здобувачами освіти, відкривши їм доступ до бібліотеки.

Для якісного вирішення навчальних завдань необхідна систематизація теоретичного та практичного матеріалу з освітнього компонента, а саме розробка робочого зошита, який дає змогу реалізовувати інноваційні методи та прийоми навчання, основою яких є візуалізація навчального матеріалу. Робочий зошит відрізняється від звичайного студентського зошита-конспекту наявністю друкованої основи. В умовах дистанційного навчання, особливо з введенням військового стану, у багатьох здобувачів освіти виникли матеріальні труднощі з друком робочого зошита. Чудовою альтернативою друкованої основи стали створені мною у сервісі Wizer.me інтерактивні робочі аркуші: для лекційних занять із соціології, практичних занять із психології, тематичних задач з економічної теорії.

Wizer.me являє собою веб-сторінку, на якій можна розмістити навчальний матеріал і різного типу завдання для здобувачів освіти [2]. Наприклад, це може бути відео, зображення, текст на основі яких здобувачі освіти відповідають на запитання і виконують завдання. Можна вставляти зображення і робити їх інтерактивними, додаючи на них мітки з текстом, гіперпосиланнями, питаннями. Можна додавати презентації, розміщені в сервісах Інтернет, використовуючи код HTML. Питання можуть бути текстовими, а можуть бути у вигляді аудіофайлів. У багатьох завданнях можна задати відповіді для автоматичної перевірки.

Візуалізація навчального матеріалу полегшує його сприйняття, осмислення та запам’ятовування. Вона робить матеріал більш наочним, допомагає виявити закономірності та сприяє активізації мислення здобувачів освіти, підвищуючи мотивацію та ефективність навчання. У процесі візуалізації навчального матеріалу використовуються різні форми та методи – від традиційних діаграм, графіків, таблиць, структурно-логічних схем до інтелект-карт, інфографіки, анімаційних навчальних презентацій та ін. Так для створення динамічних, яскравих, із голосовим супроводом презентацій з освітнього компонента Соціологія я використала цифровий інструмент Powtoon.

Powtoon – це зручний і зрозумілий сервіс для створення анімації [3]. Завдяки наявності медіа-бібліотеки, шаблонів та різноманітних опцій, Powtoon є чудовим інструментом для створення коротких навчальних відео. Безкоштовний контент у Powtoon досить лімітований і включає до 100 МБ простору для проєктів, максимальну тривалість відео до 3 хвилин, обмежену кількість мультимедіа та обов’язкове брендування контенту. Проте навіть цього достатньо, щоб створити захоплююче відео.

Для використання сайту необхідно зареєструватися. Щоб почати роботу з відео необхідно обрати або готовий шаблон, або пустий Powtoon для створення повністю персоналізованого відео. Якщо створюється пустий Powtoon, буде запропоновано обрати один з наступних стилів: анімація, відео, біла дошка, мультфільм. Обраний стиль впливає на те, яке оформлення елементів буде запропоновано в процесі роботи над відео. Powtoon пропонує різноманітні інструменти: сцени, фон, текст, персонажі, аватари, предмети, форми, зображення, відео, звук, тематичні пропозиції. У безкоштовній версії можливо скачати створений Powtoon лише у форматі ppt-презентації

або pdf-файлу. Якщо потрібно завантажити роботу у відео-форматі, необхідно скористатися розміщенням відео на Youtube, а потім завантажити його звідти.

Отже, сучасні технології, зокрема Book Creator, Wizer.me та Powtoon, дарують безліч можливостей для експериментів та випробування нових цікавих підходів до навчання. Тож за умов умілого використання цифрові освітні інструменти: дозволяють здобувачам освіти навчатися в будь-який час у будь-якому місці, що робить освітній процес доступним і гнучким; надають доступ до різноманітних матеріалів: відео, аудіо, інтерактивні завдання, що робить процес здобуття знань більш ефективним; створюють умови для розвитку цифрових навичок, що є надзвичайно важливим у сучасному цифровому світі; сприяють розвитку критичного мислення, творчого потенціалу та підвищують інтерес здобувачів до навчання, зокрема до освітніх компонентів гуманітарного циклу.

Список використаних джерел

1. Book Creator. Конструктор мультимедійної книги – освітня платформа ВЧИМО. URL: https://vchymo.com/app/application/Book-Creator
2. Бери й роби. Інтерактивний робочий аркуш Wizer.me – ГС «Освіторія». URL: https://osvitoria.media/experience/wizer/
3. Powtoon – огляд сервісу – освітня платформа ВЧИМО. URL: https://vchymo.com/app/application/Powtoon

ГАЙДА В. Я.,
викладач кафедри змісту і методик навчальних предметів,
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти,
доктор філософії,
v.gajda@ippo.edu.te.ua

ФОРМУВАЛЬНИЙ ЕТАП РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НА ЗАСАДАХ STEM-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

У сучасних умовах розвитку STEM-освіти особливої актуальності набуває проблема підвищення кваліфікації вчителів природничої освітньої галузі. Динамічні зміни в науці, технологіях та цифровому суспільстві вимагають від педагогів постійного оновлення професійних компетентностей. Водночас традиційні підходи до підвищення кваліфікації не повною мірою відповідають сучасним освітнім викликам. Це зумовлює необхідність пошуку нових моделей професійного розвитку педагогів на засадах STEM-орієнтованого підходу. Особливої уваги потребує формування у вчителів здатності до інтеграції знань, міждисциплінарного мислення та практичного застосування інновацій. У цьому контексті постає суперечність між зростаючою потребою у сформованості STEM-компетентностей і переважанням традиційних форм підвищення кваліфікації. Крім того, спостерігається суперечність між стрімким розвитком цифрових технологій і недостатнім рівнем їх системного впровадження в освітній процес [1]. Це ускладнює підготовку вчителя до ефективної діяльності в умовах цифрової трансформації освіти. Вирішення окреслених суперечностей потребує науково обґрунтованого підходу до організації підвищення кваліфікації. У структурі нашого дослідження ключову роль відіграє формувальний етап, спрямований на впровадження та апробацію розробленої моделі. Саме на цьому етапі забезпечується перевірка ефективності визначених форм, методів і засобів навчання, розкриття змісту, форм та методів реалізації формувального етапу моделі підвищення кваліфікації вчителів на засадах STEM-орієнтованого підходу.

Теоретичне підґрунтя формувального етапу нашого дослідження базується на сучасних підходах до професійного розвитку педагогів у контексті STEM-освіти. STEM-орієнтований підхід у підвищенні кваліфікації передбачає інтеграцію знань із природничих наук, технологій, інженерії та математики з акцентом на їх практичне застосування [1; 4]. Він спрямований на формування здатності вчителів до розв’язування комплексних міждисциплінарних завдань та організації дослідницької діяльності учнів [3]. У межах педагогічного експерименту формувальний етап розглядається як ключова стадія, на якій відбувається цілеспрямоване впровадження та апробація розробленої моделі. Саме на цьому етапі перевіряється ефективність визначених педагогічних умов, форм і методів навчання. Реалізація формувального етапу ґрунтується на принципі інтегративності, що забезпечує поєднання різних освітніх галузей і видів діяльності. Принцип практико-орієнтованості передбачає спрямування навчання на розв’язання реальних професійних завдань. Міждисциплінарність забезпечує формування цілісного наукового світогляду та здатності до комплексного аналізу явищ [3]. Інноваційність реалізації полягає у використанні сучасних цифрових технологій, STEM-інструментів та новітніх освітніх практик [2]. Важливим також є принцип рефлексивності, який забезпечує усвідомлення педагогами власного професійного розвитку та результатів навчальної діяльності.

Метою формувального етапу є впровадження та апробація моделі підвищення кваліфікації вчителів на засадах STEM-орієнтованого підходу. Реалізація цієї мети передбачає цілеспрямований вплив на професійний розвиток педагогів у контексті сучасних освітніх викликів. Одним із ключових завдань є формування STEM-компетентностей учителів як основи їхньої інноваційної діяльності. Важливим також є розвиток навичок проєктної та дослідницької діяльності, що сприяють практичній спрямованості навчання [1]. Окрему увагу приділено забезпеченню готовності педагогів до використання цифрових, зокрема VR/AR технологій, у професійній діяльності. Крім того, передбачено формування здатності до самоосвіти, рефлексії та апробацію інноваційних форм організації навчання.

Зміст формувального етапу передбачає комплексне оновлення підходів до підвищення кваліфікації вчителів природничої освітньої галузі. Насамперед це охоплює впровадження STEM-підходів у викладанні, що орієнтовані на інтеграцію знань і практичну діяльність. Важливою складовою є розроблення та реалізація інтегрованих курсів із використанням сучасних цифрових інструментів, здійснюється створення STEM-завдань, навчальних проєктів і кейсів, спрямованих на розвиток професійних компетентностей педагогів. Такі матеріали забезпечують формування навичок розв’язування практичних і міждисциплінарних проблем. Завершальним компонентом є впровадження цифрового освітнього середовища, що підтримує ефективну взаємодію, навчання та

професійний розвиток учителів.

Форми реалізації формувального етапу у нашому дослідженні відзначаються різноманітністю та практичною спрямованістю. Важливе місце займають тренінги та практикуми, орієнтовані на відпрацювання практичних умінь і навичок учителів. Вебінари забезпечують теоретико-методичну підготовку та ознайомлення з сучасними підходами STEM-освіти. Воркшопи та STEM-майстерні сприяють інтенсивній практичній діяльності й розробленню власних освітніх продуктів. Мікрокурси та хакатони дозволяють організувати гнучке, короткотривале та результативне навчання. Важливими складовими також є менторство та рефлексивні сесії, які забезпечують індивідуальний супровід і усвідомлення професійного зростання.

Методи реалізації формувального етапу базуються на активній взаємодії учасників освітнього процесу та їхній практичній діяльності. Інтерактивні методи сприяють залученню вчителів до спільного обговорення, аналізу та прийняття рішень. Проєктно-орієнтоване навчання забезпечує формування вмінь планувати та реалізовувати освітні проєкти. Важливу роль відіграють STEM-методики, кейс-метод і підхід дизайн-мислення, які орієнтують на розв'язання реальних проблем і створення інноваційних продуктів. Дослідницькі методи сприяють розвитку аналітичного мислення та здатності до наукового пізнання. Наприклад, у межах навчання ми залучаємо педагогів до розроблення STEM-проєкту з теми «Дослідження енергоефективності побутових приладів» тощо.

Інструменти та технології формувального етапу у нашому дослідженні спрямовані на забезпечення сучасного, технологічно насиченого освітнього середовища. Важливе місце займають VR/AR-технології, які дозволяють моделювати складні явища та процеси в інтерактивному форматі. Цифрові лабораторії забезпечують можливість проведення експериментів у віртуальному або віддаленому середовищі. Онлайн-платформи та мобільні додатки сприяють організації гнучкого навчання і постійної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Конструктори STEM-завдань дають змогу вчителям самостійно розробляти навчальні матеріали відповідно до освітніх потреб. Наприклад, на основі використання VR-окулярів Meta Quest 2 ми організовуємо STEM-заняття з моделювання фізичних процесів у віртуальному середовищі, що значно підвищує рівень залученості учнів.

Педагогічні умови ефективності формувального етапу визначають рівень результативності впровадження моделі підвищення кваліфікації. Однією з ключових умов є мотивація вчителів до професійного розвитку та поглиблення STEM-компетентностей. Важливу роль звертаємо на підтримку професійної спільноти, що забезпечує обмін досвідом, взаємопідтримку та співпрацю між педагогами. Практична спрямованість навчання дозволяє учасникам застосовувати набуті знання та навички у реальних освітніх ситуаціях. Поєднання онлайн та офлайн форматів забезпечує гнучкість, доступність та ефективність освітнього процесу. Значним фактором є супровід у вигляді менторства, який допомагає вчителям адаптуватися до нових методів і технологій. Крім того, важливо створювати умови для рефлексії та самооцінки результатів навчання. Усі ці умови взаємопов'язані і формують комплексну основу для успішної реалізації формувального етапу.

На нашу думку результати формувального етапу віддзеркалять підвищення рівня STEM-компетентностей учителів, тобто їхню готовність інтегрувати міждисциплінарні підходи в освітній процес. Вчителі набудуть готовності до впровадження інноваційних методів і технологій у власній практиці. Сформованість навичок проєктування дозволить розробляти навчальні завдання, кейси та проєкти для учнів. Активізація самоосвітньої діяльності сприяє постійному професійному розвитку педагогів та усвідомленому освоєнню нових технологій. Оцінка ефективності реалізації формувального етапу здійснюється за допомогою діагностики STEM-компетентностей, спостережень та аналізу результатів розроблених проєктів. Критеріями успішності є рівень практичної реалізації STEM-завдань, використання цифрових інструментів та здатність до самостійного професійного зростання.

Список використаних джерел

4. Гайда В.Я., Кавецький В.Є. Підвищення кваліфікації вчителів природничої освітньої галузі в контексті STEM-освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2020. №158. С.45-52.
5. Гайда В.Я. Ефективні прийоми STEM-навчання. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2024. №212. С.81-85.
6. Ліскович О. Практико-орієнтовані завдання у STEM-освіті для післядипломної підготовки вчителів. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2024. №189. С.72-79.
7. Пронікова І.В. Роль STEAM-освіти у системі підвищення кваліфікації педагогів. Вісник Черкаського національного університету. Серія: Педагогічні науки. 2022. №12. С.34-41.

ГАЛАЙБІДА Б. А.,
здобувач вищої освіти третього рівня 3 року
навчання спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
Кам'янець Подільський національний університет імені Івана Огієнка
opndf23.halaibida@kpnu.edu.ua

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ М'ЯКИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІТ-СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У сучасному освітньому просторі технології штучного інтелекту змінюють і доповнюють систему навчання та викладання в закладах вищої освіти. Використання штучного інтелекту дає змогу ефективно впроваджувати інноваційні підходи до навчання, на що вказують дослідники І. Ленчук, О. Мосіюк [1], Л. Попова [2] та ін.

Використання інструментів штучного інтелекту (ШІ) для розвитку м'яких навичок (soft skills) студентів ІТ-спеціальностей є ефективним підходом, що поєднує технологічну підготовку з формуванням міжособистісних компетентностей. Основні soft skills, які можна розвиваються за допомогою ШІ, це комунікація (усна та письмова), критичне мислення, командна робота, адаптивність, тайм-менеджмент.

Інструменти ШІ відкривають нові можливості для розвитку командних навичок студентів ІТ-спеціальностей, зокрема через симуляції реальних професійних ситуацій, персоналізований зворотній зв'язок та інтерактивне навчання. Наприклад, використовуючи ChatGPT, Gemini, Copilot можна реалізувати такі дидактичні

цілі: відтворення симуляцій професійної комунікації, наприклад, Scrum-зустріч (simulation-based learning), навчання через досвід (experiential learning), розвиток рефлексії (reflective practice).

Симуляції професійної комунікації у сфері ІТ можна побудувати за принципами: автентичності (реалістичні ролі та сценарії у професійній діяльності), проблемності (наявність конфлікту або виклику), інтерактивності (миттєвий зворотній зв'язок).

Доступність спеціалізованих онлайн-сервісів, які слугують засобом доповнення навчальної діяльності, з одного боку, створює ілюзію універсальності та достовірності знань, а з іншого – підвищує актуальність проблеми розвитку критичного мислення для перевірки правдивості отриманих знань [1, с. 20]. ШІ може генерувати альтернативні рішення і аргументи. У цьому аспекті важливо постійно оцінювати достовірності контенту інформації, яку пропонує система штучного інтелекту, і таким чином розвивати навички критичного мислення.

Використання ШІ в навчанні сприяє розвитку креативності та саморефлексії студентів. Генеративні моделі ШІ (наприклад, для створення текстів, коду, дизайну) стимулюють творче мислення, даючи змогу студентам експериментувати з різними ідеями та підходами. Окрім того, технології ШІ можуть підтримувати розвиток емоційної стійкості та саморефлексії через адаптивні навчальні середовища. Це сприяє зниженню тривожності і мотивує саморозвиток, що є важливою складовою м'яких навичок.

Гуманізація ШІ підіймає проблеми морального й етичного плану. Швидкий розвиток цифрових технологій породжує нові ризики й виклики, які нерідко випереджають формування нормативних і етичних стандартів. Тому важливим є розуміння правил цифрового етикету (netiquette [3; 4]). Цифрова комунікація включає в себе безліч засобів, що дають змогу передавати інформацію, емоції чи думки іншим людям за допомогою електронних засобів. Подібно до традиційної, в основі цієї комунікації має бути ввічливість, повага і дотримання правил етикету, адаптованих до умов онлайн-комунікації.

Використання ШІ в освіті може полягати у розумному навчанні (intelligent tutoring system), персоналізації навчання, коли кожен здобувач може мати персонального чат-бота-тьютора. ШІ можна використовувати для розвитку soft skills через створення чат-ботів для генерації професійних кейсів і симуляцій можливих ситуацій, наприклад, для практикування навичок ділової комунікації. ШІ допомагає визначити слабкі і сильні сторони кожному студентові, порадити стратегії спілкування у тій чи тій ситуації, підібрати відповідні мовні моделі, створити презентацію.

Отже, ІТ-спеціальності мають специфіку, що передбачає роботу в командах (Agile, Scrum), необхідність швидкого прийняття рішень, постійне навчання та адаптацію. Для розвитку м'яких навичок майбутніх ІТ-фахівців ШІ може бути інтегрований у такі форми навчання: симуляції професійних ситуацій, проєктне навчання з використанням AI-інструментів, адаптивні освітні платформи, віртуальні ментори та асистенти. Переваги використання ШІ – це персоналізація навчання, безпечне середовище, в якому є миттєвий зворотний зв'язок, підвищення мотивації, масштабованість навчання. Потенційні ризики полягають у надмірній залежності здобувачів вищої освіти від ШІ, зниженні критичного мислення (у випадку відсутності осмислення запитів і відповідей), порушенні етичних питань і академічної доброчесності.

Список використаних джерел

1. Ленчук І., Мосіюк О. Технології штучного інтелекту для формування критичного мислення учнів старшої школи під час навчання геометрії. *Інформаційні технології і засоби навчання геометрії*, 2025, Том 107, №3. С. 20-38.
2. Попова Л.М. Феномен «штучного інтелекту» у формуванні трансверсальних компетентностей майбутнього вчителя: за і проти. *Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника*. 2024. Т. 11. № 1. С. 86-93.
3. Uğur Oral. Netiquette: Fundamentals of Etiquette in Digital Communication. European Journal of Theoretical and Applied Sciences 1(5), p. 833-847. DOI:10.59324/ejtas.2023.1(5).70
4. Virginia Shea. Netiquette. Albion Books, 1994. URL: http://www.albion.com/netiquette/book/index.html

ГОЛУБ М. Я.,
методист центру виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти
m.golub@ippo.edu.te.ua

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ

Реалії сьогодення дають підстави констатувати, що виховання дітей та молоді у цифровому просторі зумовлене запитами українського суспільства та зростанням ролі цифрового середовища у формуванні особистості [2, с. 5]. Соціально-економічні й технологічні трансформації в Україні, а також виклики, спричинені військовою агресією росії проти України, актуалізують пошук нових підходів до підвищення ефективності виховного процесу [5, с. 12].

Інтенсивний розвиток цифрових технологій зумовлює необхідність підвищення якості підготовки педагогічних працівників до їх використання в освітньому й виховному процесах [1, с. 42-45]. Цифровий простір став не просто інструментом пошуку інформації, а повноцінним середовищем життєдіяльності, що вимагає розробки нових підходів до виховної роботи.

Сучасна дитина пізнає світ не лише через безпосередню взаємодію з реальністю, освітнє середовище та сімейне виховання, а й через цифрові пристрої, що істотно впливає на її розвиток і соціалізацію [2, с. 9].

У цьому контексті вбачаємо необхідність трансформації освітньої політики та методичних підходів як на рівні закладу освіти, так і сім'ї як первинного інституту соціалізації. Особливої актуальності набуває потреба в науково-методичному супроводі педагогів щодо організації виховання у цифровому просторі [4].

Теоретичні засади цифровізації освіти висвітлено у працях вітчизняних науковців, які акцентують увагу на ролі цифрових технологій у трансформації освітнього процесу та формуванні цифрової компетентності педагогів [1, с. 50–52]. Питання безпеки дітей в інтернеті тематизовано у наукових розвідках. Науковці І. Литовчено,

С. Максименко, С. Болтівець, М.-Л. Чепа, Н. Бугайова зазначають, що зміни в поведінці підлітка викликані гормональною перебудовою організму та психологічними змінами, прагненням до самопізнання, самоствердження; основну зацікавленість викликають інтернет ресурси, що дають можливість підліткові спілкуватися з реальними та віртуальними знайомими, а також розвивальні й навчальні мережі [4].

В Україні процес імплементації засад, визначених Стратегії, реалізується через окремі державні програми та ініціативи. Слід відмітити «ВШО», «Дія.Цифрова освіта», «НУШ», «Безпечна школа», національні освітні та розвиваючі платформи, методичну підтримку вчителів та батьків. Певні елементи стратегії впроваджуються в рамках Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні, Концепції НУШ та Національної стратегії розвитку інклюзивної освіти на 2020-2030 роки, Національної стратегії захисту дітей в цифровому середовищі на 2021–2026 роки [8]. Законодавче підґрунтя забезпечується Законом України «Про основні засади молодіжної політики».

Важливою складовою є цифрова грамотність педагога, яка передбачає здатність ефективно використовувати цифрові інструменти, здійснювати пошук, аналіз і передачу інформації, забезпечувати комунікацію в цифровому просторі [7, с. 25]. Медіаграмотність розвиває навички, потрібні для розуміння і використання інформації, представленої через різні медіаканали, зокрема телебачення, радіо, газети, інтернет, соціальні медіа тощо [6, с. 6].

Аналіз наукових джерел і практики дозволив виявити низку суперечностей між: суспільним запитом на ефективне виховання у цифровому просторі та недостатньою розробленістю методичного забезпечення; значним виховним потенціалом цифрового середовища і його неповною реалізацією, зокрема у протидії кібербулінгу [4, с. 10–12]; потребою у підготовці педагогів та недостатнім рівнем їх цифрової компетентності.

Цифровізація освіти стала відповіддю на виклики сучасності, водночас поставивши перед педагогікою завдання пошуку балансу між використанням цифрових технологій і збереженням живої міжособистісної взаємодії. Відтак особливої значущості набуває цифрова гуманістична педагогіка, яка поєднує технологічні можливості з гуманістичними цінностями розвитку особистості [1, с. 55].

До основних принципів виховання у цифровому просторі доцільно віднести: принцип конфіденційності та безпеки (захист персональних даних, протидія загрозам) [3]; принцип індивідуалізації [2, с. 14]; принцип доступності [2, с. 16]; принцип доцільності; принцип розвитку [2, с. 18]; принцип гнучкості; принцип інноваційності; принцип інтегрованості [2, с. 20].

Оцінювання якості виховання у цифровому середовищі здійснюється за такими критеріями: раціональне використання інформації, критичне мислення, комунікативна готовність, цифрова та соціальна компетентності [4].

Раціональне використання інформації передбачає здатність до критичного аналізу контенту та протидії маніпуляціям [5, с. 25]. Критичне мислення забезпечує орієнтацію в інформаційних потоках [7, с. 40]. Комунікативна компетентність охоплює навички онлайн-взаємодії [5, с. 15]. Цифрова компетентність передбачає безпечне використання технологій, а соціальна – здатність до розв'язання життєвих завдань із використанням цифрових ресурсів [1, с. 48].

Основні особливості цифрового виховання Процес виховання у цифровому середовищі має низку специфічних ознак, які відрізняють його від традиційних форм педагогічного впливу. Перш за все, це зміна ролі педагога – перестає бути єдиним джерелом істини, перетворюючись на фасилітатора та навігатора, який допомагає здобувачу освіти орієнтуватися в інформаційних потоках [1, с. 45]. Крім того, кіберсоціалізація – соціальний досвід набувається через взаємодію у соціальних мережах, месенджерах та ігрових спільнотах, що формує цифрову ідентичність особистості [6, с. 28–30]. Також пріоритетним завданням є формування критичного мислення – розвиток здатності відрізняти фейки від достовірної інформації, що становить основу медіаграмотності [6, с. 12–15].

Жоден застосунок не замінить уважність до деталей, здоровий сумнів та вміння ставити правильні запитання. Щоб скористатися, потрібно помітити, що з контентом щось не так – тому саме спостережливість є першою лінією захисту. Що може викликати підозру? Наприклад: незвичні або дивні деталі на зображеннях чи відео, які можуть свідчити, що їхній вміст редагували вручну або генерували штучним інтелектом; невідповідність між підписом і тим, що ми бачимо на ілюстрації чи відео; емоційно забарвлені слова у заголовках чи тексті, що спонукають до швидкої реакції; сумнівне джерело, наприклад, анонімний Telegram-канал або невідомий сайт [11].

Важливою складовою є цифровий етикет як елемент виховання.. Культура спілкування в коментарях, повага до авторського права та захист персональних даних є базисом сучасної вихованої людини [7, с. 88]. Виховна робота має бути спрямована на усвідомлення того, що "цифровий слід" залишається назавжди і впливає на майбутню репутацію.

Для підлітків цифровий простір є звичайним життєвим простором, способом їх пізнання і навчання. Водночас цифровий простір є територією ризиків. Сучасні діти активно взаємодіють із цифровим середовищем, однак інформаційне різноманіття несе як можливості, так і ризики. Значною проблемою є вплив недостовірного або шкідливого контенту, що потребує контролю з боку дорослих [6, с. 30].

Безпечна поведінка в цифровому просторі – сукупність дій особистості під час користування інтернетом, що сприяють задоволенню потреб і водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психологічному, моральному, соціальному благополуччю самої дитини, інших людей [10, с. 7].

Цифрове середовище трансформує характер взаємодії в сім'ї, змінює форми дозвілля та комунікації. Попри переваги, надмірне використання цифрових технологій може призводити до зниження якості живого спілкування [6, с. 45].

Особливої уваги потребує регулювання часу використання гаджетів, контроль за цифровою активністю дітей, формування безпечної поведінки в інтернеті [3]. Водночас цифрові технології можуть бути ефективним інструментом розвитку за умови їх педагогічно доцільного використання [7, с. 60].

Шляхами мінімізації ризиків цифрового простору для здоров'я підлітків є: – інформування підлітків та їхніх батьків щодо ризиків інтернетпростору для здоров'я; – розвиток у підлітків критичного мислення, що уможливлює здійснення ними перевірки джерел інформації; – підвищення рівнів цифрової компетентності педагогів. Запровадження освітніх курсів: «Виховні можливості цифрового простору», «Основи медіаграмотності та

критичного мислення як складової цифрової компетентності», «Плюси і мінуси інтернет-колаборації» [5, с. 11]; – співпраця педагогів з іншими фахівцями, зокрема психологами, психотерапевтами, медиками, здатними надати своєчасну кваліфіковану допомогу підліткові, його батькам; – розвиток у підлітків емпатії; навичок спілкування з однолітками та батьками: самопрезентації, уміння працювати в команді, ефективна комунікація; – інформування батьків про способи розширення можливостей дозвілля підлітків [2, с. 30]; – формування цифрової культури батьків, що передбачає не тільки належний технічний рівень користування батьками комп'ютерною технікою, інтернетом, а й відповідні їхні знання про інформаційні технології й використання освітніх платформ]. Усе це стане основою для безпечної поведінки підлітків у цифровому просторі.

Отже, цифровий простір є важливим середовищем формування особистості. Його виховний потенціал реалізується за умови узгодженої взаємодії педагогів і батьків, що забезпечує баланс між реальним і віртуальним життям дитини [1].

Крім того, виховання здобувачів освіти у цифровому просторі є об'єктивною необхідністю сучасного етапу розвитку суспільства, зумовленою цифровізацією всіх сфер життя та трансформацією соціокультурного середовища. Встановлено, що цифровий простір виступає не лише середовищем отримання інформації, а й важливим чинником формування ціннісних орієнтацій, поведінкових моделей і соціальних компетентностей особистості. З'ясовано, що ефективність виховання у цифровому середовищі залежить від рівня цифрової грамотності педагогів і батьків, наявності науково обґрунтованого методичного супроводу, а також дотримання принципів безпечного, доцільного й педагогічно виваженого використання цифрових технологій.

Тож ефективність освітньо-виховного процесу залежить від синергії педагогів, батьків та самих здобувачів освіти, де ключовим чинником виступає партнерська взаємодія.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у: розробці ефективних моделей взаємодії закладу освіти і сім'ї щодо виховання дітей у цифровому просторі; вивченні механізмів формування цифрової культури, медіаграмотності та інформаційної стійкості учнів; дослідженні можливостей використання цифрових платформ і соціальних мереж як інструментів виховного впливу тощо.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2023. Т. 94. № 2. С. 40–58.

2. Журба К. О., Канішевська Л. В., Малиношевський Р. В., Харченко Н. В., Федоренко Виховання дітей та молоді у цифровому просторі: посібник. Київ, 2022. 124 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733779/1/Посібник_рукопис_.pdf

3. Захист дітей у цифровому середовищі: рекомендації для батьків та освітян. 2020. URL : https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/1/za-initsiativimintsifri-pidgotuvali-rekomendatsii-shchodo-zakhistu-ditey-u-tsifrovomuseredovishchi/COP-Guidelines-for-Parents-Educators-UAfin.pd

4. Кремень В. Г., Сисоєва С. О., Бех І. Д., Вознесенська О. Л., Гавриш, Н. В., Гончар Л. В., Журба К. О., Ільїн В. В., Канішевська Л. В., Кириченко В. І., Комаровська О. А., Корнієнко А. В., Куниця Т. Ю., Курбатов С. В., Литовченко О. В., Малиношевський Р. В., Мачуський В. В., Найдьонова Л. А., Рейпольська О. Д., Толочко С. В., Федорченко Т. Є., Харченко Н. В., Чаплінська Ю. С., Шахрай В. М. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 2022, Вип. 4. № 2, С. 1-30. https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206

5. Литовченко І. В., Максименко С. Д., Болтівець С. І., Чепа М.-Л. А., Бугайова Н. М. Діти в Інтернеті: Як навчити безпеці у віртуальному світі. Посібник для батьків. Київ: Видавництво: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост»-Прим, 2010.

6. Медіаграмотність під час війни: теорія, методика, інтерактив. Навчальний посібник / Довженко О., Єгорова А., Іванова Т., Міський В., Потапова В., Юричко А. / за загал. ред. О. Волошенюк, В. Іванова. — К. : Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 68 с. URL : https://www.aup.com.ua/uploads/Mediagramotnost_pid_chas_viyny_web.pdf

7. Паніна Н. В. Психологічна безпека особистості в інтернет-просторі : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта». 2022. 160 с.

8. Про національну стратегію розширення цифрових прав та безпеки дітей : Указ Президента України від 15.06.2024 № 350/2024. URL : https://www.president.gov.ua

9. Цей небезпечний інтернет: як вберегти себе та учнів від неприємностей. URL: https://naurok.com.ua/post/cey-nebezpechniyinternet-yak-vberegti-sebe-ta-uchniv-vid-nepriemnostey

10. Черних О. Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в Інтернеті : навчально-методичний посібник. Київ : ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ». 2017. 104 с.

11. Як розвинути медіаграмотність: поради, інструменти, навчання. URL: https://osvitoria.media/experience/yak-rozvynuty-mediagramotnist-porady-instrumenty-navchannya/

ГУЛЯЄВА Д. С.,
керівник відділу проєктування, архітектури та дизайну,
ТОВ «Творчість-освіта-наука», м. Полтава
магістр архітектури та містобудування

ЦИФРОВЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТВОРЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активною цифровізацією, що охоплює всі складові педагогічної діяльності – від організації навчального процесу до управління освітніми системами. Виклики глобалізації, розвиток інформаційного суспільства та потреби ринку праці зумовлюють необхідність інтеграції цифрових технологій у педагогічну практику. Особливої актуальності набуває питання ефективного використання цифрових інструментів у професійній освіті, де важливим є поєднання теоретичних знань із практичними навичками. У цьому контексті цифрові технології виступають не лише засобом навчання, але й інструментом

формування нових моделей мислення, комунікації та професійної діяльності.

Проблематика цифровізації освіти та впровадження інноваційних педагогічних технологій є предметом дослідження багатьох науковців. Питання формування інформаційного освітнього середовища та розвитку професійних компетентностей майбутніх фахівців розглядаються у працях українських дослідників [1–4]. Особливе місце займають дослідження, присвячені SMART-підходу як інструменту організації проєктної діяльності [5–8]. Науковці підкреслюють, що SMART-концепція сприяє підвищенню ефективності управління освітніми процесами та розвитку проєктного мислення.

Метою статті є дослідження особливостей використання цифрових технологій у педагогічній діяльності та визначення ролі SMART-підходу у забезпеченні ефективного переходу від теоретичних засад до практичної реалізації освітнього процесу.

Цифрові технології є ключовим чинником трансформації сучасної педагогічної діяльності. Вони формують новий тип освітнього середовища, який характеризується відкритістю, інтерактивністю та доступністю. До основних складових цифрового освітнього середовища належать освітні платформи дистанційного навчання, мультимедійні ресурси, цифрові комунікаційні інструменти, соціальні мережі як середовище професійної взаємодії. Використання цифрових технологій у педагогічній діяльності забезпечує індивідуалізацію навчання, підвищення мотивації здобувачів освіти, розвиток критичного та креативного мислення, формування цифрових компетентностей.

Одним із ефективних інструментів інтеграції цифрових технологій у педагогічну практику є SMART-підхід. Його застосування дозволяє структурувати навчальний процес та забезпечити чітке досягнення освітніх результатів. У педагогічній діяльності SMART-підхід використовується для планування навчальних курсів, організації проєктної діяльності студентів, оцінювання результатів навчання, управління освітніми проєктами.

Особливо ефективним є застосування цифрових технологій у підготовці майбутніх дизайнерів. Використання програм тривимірного моделювання, графічних редакторів та онлайн-платформ дозволяє поєднувати теоретичні знання з практичними навичками. Крім того, важливу роль відіграють цифрові медіаресурси, зокрема освітні відеоплатформи. Вони забезпечують доступ до навчального контенту, сприяють розвитку самоосвіти та формуванню професійних спільнот. Практичним прикладом є використання авторських освітніх каналів, що об’єднують широку аудиторію та сприяють популяризації професійних знань [9].

У контексті переходу від теорії до практики цифрові технології забезпечують моделювання професійних ситуацій, реалізацію проєктного навчання, інтеграцію освіти, науки та бізнесу, розвиток soft skills і hard skills. Таким чином, цифровізація педагогічної діяльності сприяє формуванню інноваційного освітнього середовища, яке відповідає вимогам сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Суровцев Н. М., Гуляєва Д. С. Інформаційний простір та місце smart-підходу в підготовці дизайнерів // Сучасний стан біосфери у науковій спадщині академіка Володимира Вернадського в контексті сучасних техногенних загроз : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 березня 2024 року). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 174-176. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23593.
2. Гуляєва Д. С. Елементи тривимірної графіки у smart-концепції при підготовці майбутніх дизайнерів // Інноваційні аспекти освітнього та проєктного менеджменту: досвід А. Макаренка в діалозі із сучасністю : матеріали XXIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 14-15 березня 2024 р.). «Управлінська майстерність керівника закладу освіти», «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінарів (м. Полтава, 14-15 березня 2024 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 130-132. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/25751.
3. Гуляєва Д. С. Аналіз етапів тривимірної графіки при підготовці дизайнерів. Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку : зб. наук. ст. учасників четвертої всеукраїнської наук.-практ. конф. / редкол. : С. В. Степаненко (голова ред.) та ін. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 247-249. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/25420.
4. Гуляєва Д.С. Професійні компетентності майбутніх дизайнерів // Матеріали Міжн. науково-практ. конф. «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXVIII Каришинські читання). – Полтава: Астрая, 2021. – С.122-123.
5. Шпильовий В.Д., Гуляєва Д.С., Радько А.М. Формування smart-концепції при проєктуванні як напрямок наукової організації праці менеджера // Матеріали XXX Каришинських читань. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2023. – С.250-253.
6. Гуляєва Д., Радько А. SMART-концепція при проєктуванні як освітня компонента організації діяльності менеджера // Європейський вектор розвитку вищої освіти України. – Полтава: ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2023. – С.21. URI: http://surl.li/oxwhg.
7. Гуляєва Д. С., Павленко Ю. О., Чобітько О. В. Реалізація SMART-концепції в управлінні проектами і програмами. Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : збірник тез доповідей IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 22–23 лютого 2024 року). Полтава : ФКУЕП ПДАУ, 2024. С. 340–341. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23146.
8. Гуляєва Д. С. Структурно-історичний аналіз архітектурної пам’ятки як основа проєктування // Гуманістичні орієнтири професійного становлення вчителя: макаренківська традиція і місія Нової української школи : матеріали XX Міжнар. Наук.-практ. Конф. (м. Полтава, 11-12 березня 2021 р.). «Управлінська майстерність керівника навчального закладу», «Управління проєктами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» : матеріали Всеукр. Наук.-практ. Семінарів (м. Полтава, 11-12 березня 2021 р.) / за ред. М. В. Гриньової. Полтава : ПП «Астрая», 2021. С. 135-138. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/17991.
9. https://youtube.com/@drawingonpaper_?si=Z7oAVryXterj2Tya

ДАНИЛЮК І. М.,
доцент кафедри прикладної математики та інформаційних технологій,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
кандидат фізико-математичних наук,
i.danyluk@chnu.edu.ua

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ: ЗАСТОСУВАННЯ VS CODE З ІНСТРУМЕНТАМИ АНАЛІЗУ КОДУ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ТА УНИКНЕННЯ ВИТОКІВ ПАМ'ЯТІ В МОВІ С

У сучасному освітньому процесі підготовки майбутніх програмістів особливе місце посідають цифрові технології, які дозволяють не лише освоювати теоретичні основи програмування, але й формувати практичні навички роботи з інструментами, що забезпечують надійність та ефективність коду. Мова програмування С, попри свою ефективність та низькорівневий доступ до пам'яті, є вразливою до витоків пам'яті – проблеми, яка може призводити до деградації продуктивності систем та критичних збоїв. Згідно з дослідженнями, до 30% помилок у програмах на С пов'язані з неправильним керуванням пам'яттю [1]. У контексті інтеграції цифрових технологій у педагогічну діяльність, застосування інтегрованих середовищ розробки, таких як Visual Studio Code (VS Code), з інструментами статичного та динамічного аналізу, стає ключовим для навчання студентів уникненню таких помилок. Мета цієї роботи – проаналізувати причини витоків пам'яті в С, запропонувати методику налаштування VS Code для їх виявлення та усунення, а також обґрунтувати педагогічну цінність такого підходу для сталого розвитку майбутніх фахівців.

Теоретичні основи проблеми витоків пам'яті в мові С тісно пов'язані з особливостями її моделі керування ресурсами. У С пам'ять поділяється на сегменти: код (text), глобальні дані (data/BSS), стек (stack) та купу (heap), де остання є основним джерелом витоків через ручне виділення за допомогою функцій malloc(), calloc(), realloc() та звільнення free(). Витік пам'яті виникає, коли виділений блок не звільняється, що призводить до накопичення непотрібних ресурсів. Класифікація витоків включає: прямі (відсутність free()), умовні (залежні від шляхів виконання), втрату вказівників та неповне очищення структур даних. Наприклад :

```
void simple_leak() {
   char* buffer = malloc(1024);
   // Робота з buffer...
   // Забули free(buffer);
}
```

Такий витік є типовим для початківців і може накопичуватися в великих програмах, спричиняючи вичерпання пам'яті. Причини витоків часто виникають через помилки програмування: перезапис вказівників, ранній вихід з функцій без очищення чи неправильне використання realloc(), яке може повернути NULL, втрачаючи оригінальний блок. У педагогічному контексті, де студенти вивчають С для системного програмування, розуміння цих причин є фундаментальним для формування навичок безпечного кодування.

Для ефективного виявлення витоків у процесі навчання доцільно інтегрувати інструменти статичного та динамічного аналізу в VS Code [2] – популярне середовище з відкритим кодом, яке підтримує розширення для C/C++. Налаштування починається з встановлення базових інструментів : WSL/WSL2, компілятора GCC (версія >=4.8 для AddressSanitizer), Valgrind, Cppcheck та Clang.

У VS Code встановлюються розширення: C/C++ від Microsoft (ms-vscode.cpptools), Error Lens та CodeLLDB для покращеного дебагу. Структура проекту включає папку .vscode з файлами tasks.json (для компіляції та аналізу), launch.json (для дебагу), settings.json (налаштування редактора) та c_cpp_properties.json (для IntelliSense). Наприклад, у tasks.json задаються завдання для компіляції з AddressSanitizer: ЛАПКИ у формулі???

```
{
  "label": "Build with AddressSanitizer",
  "command": "gcc",
  "args": ["-g", "-O0", "-fsanitize=address", "-
          fsanitize=leak", "${file}", "-o",
          "${fileBasenameNoExtension}_asan"],
  "group": {"kind": "build", "isDefault": true}
}
```

Це дозволяє студентам компілювати код з прапорцями санітізації одним натисканням (Ctrl+Shift+B), виявляючи витоки під час виконання.

Інструменти статичного аналізу в VS Code, такі як Cppcheck та Clang Static Analyzer, інтегруються через tasks.json для перевірки коду без запуску.

Ці інструменти виявляють очевидні витоки – незвільнена пам'ять у функціях та умовні помилки шляхом аналізу потоків даних. Динамічні інструменти, як Valgrind Memcheck та AddressSanitizer, застосовуються для runtime-аналізу.

AddressSanitizer, вбудований у GCC, ефективніший для швидких тестів, зменшуючи накладні витрати до 2-3 разів порівняно з Valgrind (20-30 разів). У педагогічній практиці ці інструменти дозволяють студентам тестувати код на витоки за допомогою уніфікованого прикладу [3] з сімома типами помилок, наприклад:

```
#include <stdlib.h>
int main() {
   char *leak = malloc(100);  // Прямий витік
   // Умовний витік тощо...
   return 0;
}
```

Запуск через VS Code (Tasks: Run ASan) показує: "Direct leak of 100 byte(s) in 1 object(s)". Комбіноване

використання статичного (Cppcheck для очевидних помилок) та динамічного (Valgrind для детального звіту) аналізу забезпечує комплексне виявлення, як показано в таблиці порівняння ефективності:

Інструмент	Тип аналізу	Переваги	Недоліки
Cppcheck	Статичний	Швидкий, не потребує запуску	Пропускає runtime-витоки
Clang Analyzer	Статичний	Глибокий аналіз шляхів	Висока складність налаштування
Valgrind	Динамічний	Детальний звіт з походженням	Значне уповільнення
AddressSanitizer	Динамічний	Низькі накладні витрати	Менше деталей про витоки

У педагогічному процесі це сприяє формуванню навичок: студенти вчаться використовувати розумні вказівники (як std::unique_ptr у C++ для переходу) та проводити код-рев'ю.

Педагогічна цінність полягає в переході від теорії до практики: студенти не лише вивчають С, але й освоюють інструменти, що підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці. Дослідження показує, що комбінований підхід знижує кількість витоків на 70-80% у студентських проектах.

Застосування VS Code з інструментами статичного аналізу є ефективним цифровим засобом у підготовці програмістів для уникнення витоків пам'яті в С. Інтеграція Cppcheck, Clang, Valgrind та AddressSanitizer у навчальний процес дозволяє систематизувати виявлення помилок, аналіз причин та усунення, сприяючи сталому розвитку педагогів і студентів.

Список використаних джерел

1. Данилюк І. М. Витоки пам'яті в мові програмування С: методи виявлення, аналіз причин та підходи до усунення. *Наука і техніка сьогодні*. Київ, 2025. Т. 11, вип. 52: Техніка. С. 2058–2073. ISSN 2786-6025. URL: https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-11(52)-2058-2073

2. *VSCODE: Налаштування перевірки витоків*. URL: https://github.com/uixcoder/c_utils/blob/main/memory_leaks/win/vscode_config_win_wsl2.md

3. *Уніфікований приклад для тестування витоків пам'яті*. URL: https://github.com/uixcoder/c_utils/blob/main/memory_leaks/test.c

ДАНИЛЮК М. М.,
вчитель фізики та математики,
ЗОШ І-ІІІ ст. с. Торське Заліщицької міської ради Тернопільської області

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ТА ФІЗИКИ

***Анотація*:** У роботі розглянуто особливості використання цифрових технологій на уроках математики та фізики з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти. Проаналізовано дидактичні можливості цифрових інструментів, їх вплив на мотивацію та розуміння навчального матеріалу. Окрему увагу приділено психологічним аспектам сприйняття інформації та ролі вчителя в організації цифрового навчального середовища.

Ключові слова: цифрові технології, освітній процес, мотивація, математика, фізика, здобувачі освіти, цифрова компетентність

Останнім часом цифрові технології стали невід'ємною частиною освітнього процесу. Відповідно до Концепції розвитку цифрових компетентностей, важливим завданням сучасної освіти є формування здатності учнів ефективно використовувати цифрові технології для навчання та розвитку [2]. Вони розширили можливості проведення уроку, але, якщо чесно, не завжди вони працюють так, як очікується. З досвіду можу сказати: важливо не стільки «що використати», скільки «коли і навіщо».

Ще на початку роботи намагалася зробити уроки максимально сучасними – багато сервісів, різні активності. Учням це подобалося, але не завжди давало глибоке розуміння вивченого матеріалу. Пізніше почала більше звертати увагу на те, як саме учні сприймають інформацію.

Як зазначає О.Я. Савченко, ефективність навчання значною мірою залежить від правильно організованої структури уроку та врахування пізнавальних можливостей учнів [4]. Це спостереження підтверджується і власною практикою: учні середнього шкільного віку швидко втомлюються при частій зміні видів діяльності, тому урок має бути логічно послідовним і не перевантаженим.

У 5–6 класах добре працюють короткі інтерактивні вправи. Наприклад, іноді використовую завдання з LearningApps або Wordwall для закріплення матеріалу. Але помітила, що їх краще давати дозовано і мати чітку дидактичну мету. Якщо часто – інтерес знижується. Загальні підходи до інтерактивного навчання описані в роботах О.І. Пометун, де наголошується на важливості активної участі учнів у процесі навчання [6].

У 7–8 класах більше уваги приділяю розумінню. Наприклад, під час вивчення графіків використовую GeoGebra або Desmos. Учні можуть бачити зміни «в русі», а це значно полегшує сприйняття. Особливо для тих, кому складно уявити це абстрактно.

Цікавий момент: сильні учні швидко включаються в таку роботу, а от слабшим іноді потрібно більше часу. Тому доводиться пояснювати додатково, інколи навіть індивідуально.

На уроках фізики важливу роль відіграє наочність. Тут добре допомагають моделі, зокрема PhET Interactive Simulations. Використання PhET- симуляцій дозволяє школярам змінювати умови експерименту та самостійно спостерігати наслідки. Діти тоді краще розуміють причинно-наслідкові зв'язки [3].

З педагогічної точки зору важливо, щоб учень був учасником процесу, а не пасивним слухачем. Саме тому намагаюся давати можливість щось змінювати, перевіряти, робити припущення.

Іноді використовую відео (YouTube), але дуже вибірково. Якщо відео просто "для краси" - воно не працює.

Для перевірки знань добре підходять Kahoot! або Quizizz. Тут включається елемент мотивації: учні хочуть показати результат. Але важливо, щоб це не було єдиним способом оцінювання.

Окремо хочу відзначити роль цифрової компетентності вчителя. Недостатньо використовувати сучасні інструменти-важливо розуміти їх дидактичну цінність. Як підкреслює О.М.Спірін, цифрова компетентність педагога передбачає здатність інтегрувати технології в освітній процес як його органічну частину, а не як додатковий елемент [5].

Загальний контекст цифрової трансформації освіти розглядається у працях В.Ю. Бикова, де підкреслюється ,що цифровізація не замінює традиційне навчання, а розширює його можливості [1]. Тому і я вважаю, що потрібно зберігати баланс між традиційними методами навчання та цифровими інструментами.

Якщо говорити про труднощі, то вони досить звичні: технічні проблеми, відключення світла, різний рівень підготовки учнів, іноді – просто втома, необхідність додаткового часу на підготовку матеріалів. Тому завжди намагаюся мати альтернативний варіант проведення уроку.

Загалом для себе зробила висновок: цифрові технології дійсно можуть покращити навчання, але тільки тоді, коли вони використовуються обдумано і не перевантажують урок.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти. Київ, 2020. 112 с.
2. Міністерство освіти і науки України. Концепція розвитку цифрових компетентностей. Київ, 2021.
3. Морзе Н. В. Цифрові технології в освіті: теорія і практика. Київ, 2021. 96 с.
4. Савченко О. Я. Педагогіка початкової та базової школи. Київ, 2020. 256 с.
5. Спірін О. М. Цифрова компетентність педагога. Житомир, 2019. 88 с.
6. Пометун О. І. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ, 2022. 144 с.

ДЄМЄНТЬЕВ Є. А.,
аспірант кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
edementev8@gmail.com

ПРОБЛЕМИ РОЗРОБЛЕННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ШІ

Розроблення мобільних додатків упродовж останніх років змінилося не лише технологічно, а й методологічно. Генеративний штучний інтелект, автоматизовані засоби програмування, інструменти генерації інтерфейсів, тестових сценаріїв і документації прискорюють створення цифрових продуктів, однак одночасно ускладнюють вимоги до їхньої якості, безпеки та педагогічної або суспільної придатності. Якщо раніше мобільний додаток оцінювали переважно за функціональністю, швидкодією та зручністю інтерфейсу, то нині доводиться враховувати ще й прозорість алгоритмічних рішень, походження навчальних даних, ризики витоку персональної інформації, стабільність роботи моделей, а також етичні наслідки автоматизованих підказок і рекомендацій.

Для освітньої та науково-методичної спільноти ця проблема має особливе значення. Мобільний додаток дедалі частіше перестає бути лише програмним продуктом і перетворюється на інструмент навчання, комунікації, самоорганізації та збору цифрових слідів користувача. За таких умов помилки проєктування стають не просто технічними вадами, а чинниками, що впливають на якість взаємодії людини з цифровим середовищем. Одним із найпомітніших викликів є зміщення акценту від глибокого проєктування до швидкого прототипування. ШІ-інструменти дозволяють оперативно генерувати код, макети екранів і фрагменти логіки застосунку, але така швидкість нерідко створює ілюзію завершеності продукту. Насправді ж автоматично згенеровані рішення часто містять приховані помилки, дублювання функцій, перевантаженість інтерфейсу, слабку адаптацію до різних сценаріїв використання.

Окремою проблемою є якість програмного коду, створеного за допомогою інтелектуальних асистентів. Такі інструменти можуть запропонувати робочий фрагмент, однак не гарантують архітектурної цілісності додатка. Унаслідок цього зростає ризик формування фрагментарних програмних рішень, у яких окремі модулі сумісні формально, але недостатньо узгоджені логічно. Для розробника це означає потребу зберігати професійний контроль над структурою проєкту, принципами повторного використання коду, перевіркою залежностей і тестуванням. ШІ прискорює рутинні етапи, але не скасовує вимоги до інженерного мислення.

Не менш серйозним викликом є захист даних. Мобільні додатки, особливо ті, що працюють із персоналізованими сервісами, геолокацією, фотографіями, голосовими запитами чи поведінковими патернами, накопичують чутливу інформацію. Підключення зовнішніх ШІ-моделей або хмарних сервісів збільшує поверхню ризику. Якщо розробник не визначив чітко, які саме дані передаються, де вони зберігаються, хто має до них доступ і як довго вони використовуються, то навіть функціонально коректний додаток може виявитися небезпечним. Саме тому сучасний цикл створення мобільного застосунку має включати не лише UX-дизайн і програмування, а й попередню оцінку ризиків конфіденційності.

Ще один пласт проблем пов’язаний із пояснюваністю результатів, які продукує ШІ. У низці мобільних сервісів користувач отримує рекомендації, автоматичні підсумки, адаптивні відповіді або контент, згенерований під індивідуальний запит. Проте користувач зазвичай не бачить, на яких підставах система дійшла саме такого результату. Це знижує довіру до сервісу і створює труднощі для використання додатків у тих сферах, де потрібні обґрунтовані рішення. Отже, розроблення мобільних застосунків в умовах розвитку ШІ передбачає поєднання інженерної, етичної та комунікативної логіки: продукт має не тільки працювати, а й бути зрозумілим, передбачуваним і керованим.

У педагогічному вимірі проблема ускладнюється тим, що майбутні фахівці нерідко сприймають ШІ як універсальний засіб спрощення розроблення. Такий підхід знижує увагу до алгоритмічної культури, тестування, оптимізації та аналізу потреб користувача. Тому в підготовці майбутніх розробників мобільних додатків доцільно посилювати не лише практику використання інтелектуальних інструментів, а й уміння критично оцінювати їхні пропозиції. Потрібно навчати здобувачів освіти порівнювати згенеровані фрагменти коду, перевіряти їх на безпеку, аналізувати відповідність вимогам проєкту та розуміти межі автоматизованої допомоги.

Отже, проблеми розроблення мобільних додатків в умовах розвитку ШІ зосереджуються не стільки в

самому факті використання інтелектуальних інструментів, скільки в характері людського контролю над ними. Перспективним є підхід, за якого ШІ розглядається як інструмент підтримки розробника, а не як заміна проєктного мислення. Лише за такої умови мобільний додаток залишатиметься якісним, безпечним і відповідальним щодо користувача.

Список використаних джерел

1. European Commission. *Ethics guidelines for trustworthy AI*. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2019.
2. Diemientiev Ye., Semenikhina O. Development of Mobile Applications Based on Artificial Intelligence: Current Experience and Prospects. *Current Science Research Bulletin*. 2025. Vol. 2, No. 6. P. 201–207. https://doi.org/10.55677/csrb/04-V02I06Y2025.
3. Drushlyak M., Lukashova T., Shamonia V., Semenikhina O. ChatGPT-Based Simulation Helps to Develop the Pre-Service Mathematics Teachers' Critical Thinking. *International Journal of Instruction*. 2025. Vol. 18, No. 1. P. 153–172. https://doi.org/10.29333/iji.2025.1819a.

ДИБЧУК Л. В.,
професор кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва,
Вінницький кооперативний інститут,
кандидат історичних наук, доцент
important@email.ua

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ І МАРКЕТОЛОГІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ

Сучасний освітній процес характеризується глибокими трансформаціями, зумовленими стрімким розвитком цифрових технологій та активним впровадженням штучного інтелекту в різні сфери діяльності. Особливо це стосується підготовки фахівців у галузі менеджменту та маркетингу, де цифрове середовище є не лише інструментом навчання, а й безпосереднім об'єктом професійної діяльності. У цих умовах виникає необхідність переосмислення підходів до організації навчання, інтеграції новітніх технологій у педагогічну практику та формування у студентів цифрових і аналітичних компетентностей.

Цифровізація освіти передбачає використання широкого спектра інструментів: систем управління навчанням, платформ для онлайн-комунікації, аналітичних сервісів, симуляційних програм та засобів штучного інтелекту. Використання таких технологій сприяє підвищенню залученості студентів та розвитку навичок самостійного навчання [1, с. 5]. У викладанні маркетингу та менеджменту це набуває особливого значення, оскільки дозволяє моделювати реальні бізнес-процеси та аналізувати ринкові ситуації в умовах, наближених до практики.

Використання штучного інтелекту відкриває нові можливості для персоналізації освітнього процесу. Адаптивні навчальні системи дають змогу враховувати індивідуальні особливості студентів, що позитивно впливає на результати навчання [2, с. 37]. У підготовці маркетологів це проявляється у використанні цифрових платформ для аналізу поведінки споживачів, прогнозування попиту та розробки маркетингових стратегій.

Суттєву роль у сучасному освітньому процесі відіграють інструменти генеративного штучного інтелекту. Вони можуть застосовуватися для створення навчального контенту, генерації маркетингових ідей, підготовки аналітичних матеріалів. Водночас їх використання потребує формування критичного мислення та дотримання принципів академічної доброчесності [3, с. 2].

Практичний аспект використання цифрових технологій у підготовці майбутніх менеджерів і маркетологів доцільно розглянути на прикладі Вінницького кооперативного інституту. У закладі активно впроваджуються цифрові інструменти в освітній процес, що дозволяє поєднувати теоретичну підготовку з практичною діяльністю. Зокрема, під час викладання дисциплін маркетингового та управлінського спрямування використовуються системи дистанційного навчання, сервіси для спільної роботи, інструменти цифрового маркетингу та аналітики.

Одним із ефективних підходів є залучення студентів до виконання практичних завдань із використанням реальних цифрових інструментів. Наприклад, студенти розробляють маркетингові кампанії з використанням соціальних мереж, аналізують поведінку споживачів за допомогою аналітичних сервісів, створюють бізнес-плани із застосуванням цифрових платформ. Такий підхід сприяє формуванню професійних компетентностей та підвищує конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

Саме цифрові освітні технології виступають важливим чинником підвищення якості підготовки фахівців з менеджменту та маркетингу, оскільки забезпечують інтеграцію освіти з реальними потребами бізнесу [4, с. 174]. Це підтверджується практикою впровадження цифрових інструментів у навчальний процес, яка дозволяє студентам набувати актуальних знань і навичок.

Важливим компонентом підготовки майбутніх менеджерів є також розвиток медіаційної компетентності, що набуває особливого значення в умовах цифрової комунікації. Використання цифрових платформ для групової роботи, обговорень і вирішення конфліктних ситуацій сприяє формуванню навичок ефективної взаємодії та прийняття управлінських рішень [5, с. 118].

Крім того, сучасні цифрові тренди в освіті, пов'язані з розвитком edtech, відкривають нові можливості для викладання маркетингу та менеджменту. Зокрема, використання онлайн-курсів, інтерактивних платформ і цифрових симуляцій дозволяє урізноманітнити освітній процес і підвищити його ефективність [6, с. 108]. У Вінницькому кооперативному інституті ці підходи реалізуються через поєднання традиційних методів навчання з інноваційними цифровими технологіями.

Разом із тим, впровадження цифрових технологій супроводжується певними викликами. Серед них – необхідність підвищення цифрової компетентності викладачів і студентів, забезпечення доступу до сучасного програмного забезпечення, а також формування відповідального ставлення до використання інформаційних ресурсів. Особливо актуальним є питання дотримання академічної доброчесності в умовах широкого використання штучного інтелекту.

Трансформація освітнього процесу також зумовлює зміну ролі викладача. Він стає не лише джерелом знань, а й фасилітатором навчання, який організовує освітнє середовище, сприяє розвитку критичного мислення та допомагає студентам адаптуватися до умов цифрової економіки [7, с.32].

Перспективи розвитку цифрових технологій у підготовці фахівців з менеджменту та маркетингу пов'язані з подальшим впровадженням штучного інтелекту, розвитком змішаного навчання та інтеграцією освітніх і професійних середовищ. Важливим напрямом є також розширення співпраці закладів освіти з бізнесом, що дозволяє забезпечити практичну спрямованість навчання.

Отже, використання цифрових технологій та штучного інтелекту у підготовці майбутніх менеджерів і маркетологів є необхідною умовою модернізації освітнього процесу. Практичний досвід Вінницького кооперативного інституту демонструє ефективність інтеграції цифрових інструментів у навчання, що сприяє формуванню професійних компетентностей, підвищенню якості освіти та підготовці конкурентоспроможних фахівців.

Список використаних джерел:

1. Bond M., Bedenlier S., Marín V., Händel M. Emergency remote teaching in higher education: Mapping the first global online semester. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*. 2020. Vol. 17. P. 1–24.
2. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign, 2022. 240 p.
3. Kasneci E., Sessler K., Küchemann S. et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. Learning and Individual Differences. 2023. Vol. 103. P. 102274.
4. Дибчук Л. В. Цифрові освітні технології як чинник підвищення якості підготовки фахівців з менеджменту та маркетингу. *Синергія освітніх інновацій і потреб ринку праці: нові підходи у вищій освіті:* зб. тез доп. навч.-метод. конф., Вінниця, 3 березня 2026 р. Вінниця, 2026. С. 173–176.
5. Дибчук Л. В., Омельчук В. Ю. Медіаційна компетентність як складова професійного розвитку майбутніх менеджерів. *Медіація & Університети 1.0*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Чернівці, 2024. С. 117–121.
6. Дибчук Л. В. Маркетинг і менеджмент в епоху edtech: цифрові тренди в освіті. *Цифрова трансформація освіти: теоретико-методичні засади:* зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 28 жовтня 2024 р. Київ, 2024. С. 107–110.
7. Дибчук Л.В., Паночишин Ю.М. Дослідження поведінки споживачів послуг вищої освіти. *Гуманітарні, економічні та правові аспекти модернізації вищої освіти:* матеріали Міжнар. наук.-метод. конф.. Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2019 р. С.31–33.

ДНІСТРЯНСЬКА О. М.,
методист лабораторії STEM-освіти,
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти,
o.dnistrianska@ippo.edu.te.ua

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У РОЗВИТКУ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО

Використання цифрових інструментів у STEM-освіті (наука, технології, інженерія, математика) докорінно змінює освітній простір, де педагог стає модератором, який допомагає учням орієнтуватися в інформаційному потоці.

Цифрові освітні інструменти − це різноманітні засоби, програми, сервіси та онлайн-ресурси, які допомагають вчителю ефективно проводити уроки і підвищувати якість освітнього процесу. Вони спрощують роботу вчителя, сприяють залученню учнів та створюють умови для інтерактивного та цікавого навчання. Цифрові інструменти дозволяють проводити віртуальні експерименти, симуляції, моделювання різноманітних процесів та 3D-проєктування, сприяють глибокому розумінню технічних процесів та розвитку критичного мислення.

Серед ключових інноваційних інструментів, які складають фундамент успіху сучасного педагога:

1. Платформи для управління навчанням, наприклад Google Classroom (найпопулярніший інструмент завдяки інтеграції з диском, документами та календарем) чи більш потужні системи Moodle та Canvas.

2. Інструменти для гейміфікації та перевірки знань. Гейміфікація сприяє залученості учнів, перетворюючи рутинне тестування на змагання. Kahoot! та Quizzis − платформи для проведення вікторин у реальному часі. Учні змагаються за швидкість і правильність відповідей, використовуючи смартфони. Ігровий формат даних сервісів залучає учнів до активної участі у освітньому процесі.

3. Візуалізація та спільна робота. Візуальний контент засвоюється набагато швидше, ніж текстовий.

Canva для освіти − створення візуального контенту (пости, презентації, відео, логотипи) без професійних навичок за кілька хвилин, працює через веббраузер та додатки, пропонує тисячі шаблонів, шрифтів і різноманітних елементів для користувачів.

Padlet − цифрова дошка, де учні можуть одночасно створювати стікери, додавати фото та посилання. Ідеально для збору відповідей учнів, групових проєктів або як місце для збереження цікавих ідей.

Miро − нескінченне полотно для створення складних ментальних карт (Mind Maps) та візуалізації проєктів.

4. Штучний інтелект (ШІ) − новий асистент вчителя, який дозволяє автоматизувати рутину, звільняючи час для творчої роботи з дітьми.

ChatGPT / Claude − допомога у написанні планів уроків, генерація ідей для проєктів або пояснення складних тем простою мовою.

Curipod / Gamma − сервіси, що генерують готові презентації та інтерактивні уроки за заданою темою за лічені секунди.

DeepL / Google Lens − миттєвий переклад іноземних джерел та робота з паперовими текстами.

MagicSchool.ai − платформа на базі штучного інтелекту, спеціально розроблена для вчителів, щоб допомогти їм економити час і підвищити ефективність, автоматизуючи створення планів уроків, різноманітних

завдань, оцінювання та матеріалів для диференціації, підтримує комунікацію з батьками та учнями, пропонує понад 60 інструментів ШІ для генерації навчального контенту.

5. Інструменти віртуальної (VR) / доповненої (AR) реальності. Вони більш вимогливі в технологічному сенсі, але надають унікальні можливості перенестися в іншу історичну епоху або точку світу, не виходячи з дому.

Технології віртуальної і доповненої реальності дають учням та студентам можливість глибше вивчати предмети, аналізувати наслідки світових подій, брати участь в археологічних експедиціях і багато іншого. VR і AR дають змогу набути досвіду, до якого учні зазвичай не мають доступу [1].

Merge Cube (доповнена реальність) − дає змогу «перенести» віртуальні об'єкти у тривимірний простір і роздивитися з усіх боків, а Google Expeditions (віртуальна реальність) − відвідати події минулого або інші країни.

Віртуальна та доповнена реальність підвищує залученість учнів, робить складні концепції (біологія, фізика, хімія, геометрія) наочними та інтерактивними. Учні навчаються через досвід, відвідують історичні місця, досліджують космос чи людське тіло, подорожують Міжнародною космічною станцією навички без реальних ризиків.

6. Віртуальні лабораторії та симулятори.

В умовах інформаційного суспільства з урахуванням вимог світових стандартів та ринку праці особливої актуальності набуває проблема формування професійної компетентності майбутніх випускників. Високотехнологічні досягнення впроваджуються не тільки в ІТ-сферу, економіку, а й в освіту. Державний стандарт ґрунтується на засадах діяльнісного підходу, що спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища. Саме комп'ютерні симуляції, одночасно з підтримкою та розвитком традиційних форм навчання можуть стати одним з основних видів навчання, бо саме вони мають усе необхідне, щоб мотивувати учнів до отримання нових знань. [2, с. 5].

Віртуальні лабораторії та симулятори дозволяють проводити досліди, які важко або небезпечно реалізувати в класі (наприклад, PhET simulations). Серед основних переваг використання симуляцій та віртуальних лабораторій − це інтерактивність та візуалізація, де учні можуть змінювати параметри моделі та миттєво бачити результати. Вони спонукають до розвитку критичного мислення та самостійного дослідження, сприяючи підтримці STEM-освіти.

Цифрові інструменти відіграють ключову роль у розвитку STEM-компетентностей, допомагають вчителю ефективно проводити уроки та служать фундаментом для розвитку критичного мислення і дослідницьких навичок, необхідних учням у сучасному технологічному світі.

Список використаних джерел

1. Віртуальна та доповнена реальність: як нові технології надихають вчитися. Освіторія.медіа. URL: https://osvitoria.media/opinions/virtualna-ta-dopovnena-realnist-yakoyu-mozhe-buty-suchasna-osvita (дата звернення: 14.04.2026).

2. Цифрові інструменти для впровадження STEM-освіти: Метод. посіб/ О.І. Когут, Л.Є. Кривокульський, Н.М. Німко. Тернопіль: ТАЙП, 2023. 101 с.

ДУДА Г. Б.,
директор КУТОР «Центр аналітично-методичного та матеріально-технічного забезпечення розвитку освітніх закладів області»
ЧОРНИЙ М. Р.,
провідний фахівець відділу інноваційних освітніх проєктів та міжнародного співробітництва КУТОР «Центр аналітично-методичного та матеріально-технічного забезпечення розвитку освітніх закладів області»
centre.osvita@ukr.net

ЦИФРОВА БЕЗПЕКА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

Цифрова трансформація освітньої сфери, яка набула особливо інтенсивного розвитку в останні роки, суттєво змінила підходи до організації навчального процесу, комунікації між його учасниками та управління закладами освіти. Використання інформаційно-комунікаційних технологій, електронних освітніх платформ, хмарних сервісів, мобільних додатків та інструментів штучного інтелекту створює нові можливості для підвищення якості освіти, проте одночасно породжує низку ризиків, пов'язаних із забезпеченням цифрової безпеки [1]. У цьому контексті питання захисту інформаційного середовища стає ключовим елементом формування безпечного та здорового освітнього простору.

Цифрова безпека в освітньому середовищі передбачає системну діяльність, спрямовану на захист інформаційних ресурсів, персональних даних, технічної інфраструктури та психоемоційного стану учасників освітнього процесу. Вона охоплює як технічні аспекти, зокрема використання сучасних засобів захисту інформації, так і педагогічні, що включають формування цифрової грамотності та відповідальної поведінки в мережі Інтернет. Важливим є усвідомлення того, що цифрова безпека не обмежується лише захистом комп'ютерних систем, а включає ширший спектр соціальних, психологічних і етичних питань.

Однією з найбільш актуальних проблем є захист персональних даних. У процесі цифровізації освіти накопичується значний обсяг інформації про учнів, студентів і працівників закладів освіти, включаючи особисті дані, результати навчання, поведінкові характеристики. Неналежний рівень захисту таких даних може призводити до їх витоку, що створює загрози як для окремих осіб, так і для установи в цілому. Відтак важливим є впровадження ефективних механізмів контролю доступу, шифрування інформації, регулярного аудиту безпеки та дотримання нормативно-правових вимог у сфері захисту інформації [2].

Суттєвою загрозою для освітнього середовища є кіберзлочинність, яка постійно еволюціонує та набуває нових форм. Фішингові атаки, спрямовані на отримання конфіденційної інформації, шкідливе програмне забезпечення, що може порушувати роботу комп'ютерних систем, а також атаки типу «відмова в обслуговуванні»

є лише частиною ризиків, з якими стикаються сучасні заклади освіти. Особливо вразливими є користувачі з низьким рівнем цифрової грамотності, що підкреслює необхідність проведення систематичної просвітницької роботи.

Важливим аспектом цифрової безпеки є формування цифрової компетентності учасників освітнього процесу. Це передбачає не лише оволодіння технічними навичками, але й розвиток критичного мислення, здатності оцінювати достовірність інформації, розуміння етичних норм поведінки в цифровому середовищі. Освітні програми мають включати питання кібербезпеки, інформаційної гігієни, захисту особистих даних, що сприятиме формуванню свідомого та відповідального користувача цифрових технологій.

Не менш важливою складовою є проблема кібербулінгу, який став поширеним явищем серед дітей та молоді. Цифрове середовище створює умови для анонімної агресії, що ускладнює її виявлення та протидію. Наслідки кібербулінгу можуть бути надзвичайно серйозними, включаючи психологічні травми, зниження самооцінки, соціальну ізоляцію. У зв'язку з цим необхідним є впровадження комплексних заходів, спрямованих на профілактику, своєчасне виявлення та реагування на випадки кібербулінгу, а також надання психологічної підтримки постраждалим.

Особливу роль у забезпеченні цифрової безпеки відіграє управлінський аспект. Керівництво закладів освіти має забезпечити розробку та впровадження внутрішніх політик інформаційної безпеки, які регламентують використання цифрових ресурсів, доступ до інформації, порядок реагування на інциденти. Важливим є також забезпечення технічної бази, включаючи сучасні засоби захисту, резервне копіювання даних, моніторинг мережевої активності. Організаційні заходи повинні поєднуватися з навчанням персоналу та здобувачів освіти [3].

У сучасних умовах значного поширення набуває використання технологій штучного інтелекту, які інтегруються в освітній процес. Вони дозволяють автоматизувати оцінювання, персоналізувати навчання, аналізувати освітні результати. Водночас використання таких технологій пов'язане з ризиками порушення конфіденційності, непрозорості алгоритмів, можливого упередженого прийняття рішень. Це зумовлює необхідність розробки етичних стандартів і нормативних підходів до використання штучного інтелекту в освіті.

Додатковим викликом є забезпечення цифрової безпеки в умовах воєнного стану, коли інформаційні системи можуть ставати об'єктами цілеспрямованих атак. Освітні установи змушені працювати в умовах підвищеної загрози, що потребує підвищеної уваги до питань кіберзахисту. Надійність цифрової інфраструктури стає критично важливою для забезпечення безперервності освітнього процесу. У цьому контексті важливим є впровадження комплексних систем захисту, а також співпраця з державними органами та спеціалізованими установами у сфері кібербезпеки.

Значну роль у формуванні безпечного цифрового середовища відіграє культура використання технологій. Вона передбачає дотримання етичних норм, відповідальне ставлення до інформації, повагу до інших користувачів. Формування такої культури є тривалим процесом, який потребує системної роботи з боку педагогів, батьків і самих здобувачів освіти [4]. Важливо, щоб освітній процес сприяв розвитку не лише знань і навичок, але й цінностей, які визначають безпечну поведінку в цифровому світі.

Таким чином, цифрова безпека є комплексною категорією, що охоплює технічні, організаційні, педагогічні та соціальні аспекти. Її забезпечення є необхідною умовою функціонування сучасного освітнього середовища, особливо в умовах активної цифровізації та зростання кіберзагроз. Ефективна система цифрової безпеки має базуватися на поєднанні сучасних технологічних рішень, належного рівня цифрової грамотності та сформованої культури безпечної поведінки. Лише за умови комплексного підходу можна забезпечити захист учасників освітнього процесу та створити умови для якісного і безпечного навчання.

Список використаних джерел

1. Грищенко С. М. Правове регулювання кібербезпеки в умовах цифрової трансформації суспільства. – Інформація і право, 2025. – URL: https://il.ippi.org.ua/article/view/340519 (дата звернення: 06.04.2026)
2. Запорожченко М., Шевченко Г. Цифрова безпека як складник професійної компетентності педагогічних працівників. – Вересень, 2025. – URL: https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/434 (дата звернення: 06.04.2026).
3. Ігнатенко В. О., Мирошніченко Ю. Б. Інформаційна безпека в сучасному цифровому освітньому середовищі. – Наукові записки НПУ, 2025. – URL: https://nz.npu.edu.ua/article/view/334777 (дата звернення: 06.04.2026).
4. Близнюк С. В. Формування безпекового цифрового освітнього середовища. – Вісник педагогіки та психології, 2025. – URL: https://journals.megu.rovno.ua/index.php/ped-psyh/article/view/78 (дата звернення: 06.04.2026).

ДУДЧЕНКО В. С.,
доцент кафедри кафедра професійної та спеціальної освіти
НРЗВО (Навчально-реабілітаційний Заклад Вищої Освіти) «Кам'янець-Подільський державний інститут» , м. Кам'янець-Подільський, Україна
кандидат філософських наук, доцент,
ORSID:0000-0001-9710-2895
vds 190565@gmail.com
ПОЛІЩУК О. С.,
професор, проректор з науково-педагогічної роботи
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
доктор філософських наук

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У сучасному постіндустріальному суспільстві (інформаційній цивілізації, суспільстві знань) цифрові технології в педагогічній діяльності і соціокультурному дискурсі – це не просто використання гаджетів, а комплексна трансформація освітнього процесу, що поєднує теоретичну парадигму (цифрову компетентність) та

практичне застосування інструментів для покращення навчання і виховання.

Однозначно, що інформаційна мережа, соціальні комунікації є основою взаємодії у сучасному соціокультурному просторі. З розвитком цифрових технологій штучний інтелект дедалі активніше інтегрується в цей процес, змінюючи традиційні підходи до обміну інформацією, аналізу даних та взаємодії між користувачами.

Штучний інтелект кардинально трансформує соціальні комунікації, відкриваючи нові горизонти для персоналізації, автоматизації та аналізу великих даних. Однак його використання також пов'язане з морально-етичними та безпековими проблемами, які потребують ретельного регулювання і наукового дослідження. Подальший розвиток ШІ у соціальних комунікаціях залежатиме від технологічного прогресу та впровадження етико-правових стандартів, що сприятиме створенню більш безпечного та ефективного комунікаційного середовища.

Від алгоритмів соціальних мереж до чат-ботів і голосових помічників – ШІ став невід'ємною частиною сучасного інформаційного середовища [1, с. 255–258].

У сучасному постіндустріальному світі (інформаційному середовищі) цифрові технології, інноваційні методи році стали невід'ємною частиною практики соціального працівника, соціального психолога забезпечуючи доступність, прозорість та ефективність надання допомоги. Завдяки інноваційним технологіям, цифровізації, фахівці можуть швидше реагувати на кризові явища в умовах російсько-української війни та охоплювати ширше коло вразливих верств населення(ВПО, ветерани війни, особи з ПТСР).

Наразі в нашій країні реалізується стратегія цифрового розвитку соціальної сфери до 2027 року, яка передбачає:

Єдину інформаційну систему соціальної сфери (ЄІССС): Централізація даних для прозорого призначення допомог.

Цифрові компетентності: Формування системного розуміння ролі ІТ у соціальній роботі, яка є частиною сучасної підготовки кадрів.

Доступність послуг: Можливість отримання допомоги через онлайн-черги та електронні кабінети у громадах.

Висновки. У процесі дослідження ролі ШІ, цифрових технологій у розвитку соціальних комунікацій було встановлено, що штучний інтелект відіграє визначальну роль у трансформації соціокультурних комунікацій, автоматизуючи взаємодію, персоналізуючи контент і забезпечуючи аналіз великого об'єму даних. Це значно покращує ефективність комунікацій у бізнесі, медіа та державному управлінні та роботі соціального працівника. Однак у шерегу позитивних змін виникають і певні виклики. Серед них – морально-етичні питання, загрози приватності, ризики маніпуляції інформацією та утворення «інформаційних пасток» [2, с. 40].

У сучасному соціокультурному просторі постмодерної науки використання інноваційних методик, цифровізація освітнього простору – це не просто заміна паперових підручників планшетами, а створення єдиного духовного і цифрового середовища для ефективної комунікації, управління та навчання світової цивілізації» [3. с. 107–110].

Сучасні освітні методи фокусуються на активному залученні здобувачів та розвитку «навичок цифрового майбутнього».

Світові тренди є актуальними в нашій державі:

Реформування старшої школи: З вересня 2025 року стартував процес пілотування профільного навчання в ліцеях.

Цифрова освіченість і грамотність: Активне впровадження платформ на кшталт Дія. Освіта та інструментів оцінки викладачів (на кшталт: SELFIE)

Залучення інноваційних методів призводять до розширення можливостей навчально-виховного процесу, забезпечення інклюзивності та персоналізації навчання.

Покращує сприяння цифровій компетентності здобувачів: навчання безпечному та критичному використанню ІКТ.

Під час дії воєнного стану і мобілізації дає можливість використовувати дистанційне та змішане навчання: Zoom, Microsoft Teams, Google Meet: проведення синхронних онлайн-занять та вебінарів.

Вирішення цих проблем потребує як технологічних, так і нормативно-правових підходів, спрямованих на забезпечення прозорості та відповідального використання ШІ, цифрових технологій в соціальних комунікаціях.

Список використаних джерел

1. Ситник О. Проблематика впровадження штучного інтелекту в сучасних ЗМІ та медіатехнологіях. Український інформаційний простір, 2023.

2. (12). С. 252–265. https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(12).2023. 291187 Polishchuk, O. S., & Dudchenko, V. S. (2023). Ukrainian Identity in Heterogeneous European Collective Action. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, (23), 34–4. https://doi.org/10.15802/ampr.v0i23.283586.

3. Поліщук О. С., Дудченко В. С. Філософія штучного інтелекту в освітньому процесі // HUMANITIES STUDIES : збірник наукових праць / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 13 (90). С.103–110.

ІВАНКО Т. М.,
методист лабораторії STEM-освіти Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти,
t.ivanko@ippo.edu.te.ua

ПОЄДНАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У STEAM-ПРОЄКТАХ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах розвитку освіти особливої актуальності набуває проблема формування в здобувачів освіти цілісного світогляду, що поєднує інноваційне мислення, практичні навички та ціннісне ставлення до культурної спадщини. Сучасна педагогічна наука розглядає STEAM-освіту як інтегративну модель навчання,

спрямовану на розвиток ключових компетентностей XXI століття, зокрема критичного мислення, креативності, комунікації та здатності до співпраці [1].

Зміни в технологічному та соціокультурному середовищі зумовлюють необхідність переосмислення підходів до організації освітнього процесу. Особливого значення набуває інтеграція культурної спадщини в сучасні освітні практики, адже саме вона є носієм історичної пам'яті, духовних цінностей та національної ідентичності. У цьому контексті поєднання традиційного змісту з цифровими технологіями створює нові можливості для розвитку особистості [4].

Важливо зазначити, що STEAM-освіта не обмежується лише міжпредметною інтеграцією. Вона передбачає створення освітнього середовища, в якому знання набувають практичного змісту через діяльність, дослідження та творчість [5]. Саме тому особливого значення набуває використання культурних наративів як основи для проєктної діяльності.

Практичним прикладом реалізації зазначеного підходу став методичний майстер-клас «Синергія науки, традицій і творчості у STEAM-проєктах», проведений лабораторією STEM-освіти Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти для педагогічних працівників закладів освіти. Захід мав практико-орієнтований характер і був спрямований на демонстрацію можливостей інтеграції культурної спадщини та цифрових технологій у STEAM-освітньому середовищі.

Концептуальною основою майстер-класу став авторський твір «Великодня казка» української письменниці, кандидата філологічних наук, доцента ТОКІППО Галини Гузовської-Корицької [2], яка виступила інтеграційним ядром STEAM-проєкту. Використання художнього тексту як дидактичного інструменту дозволило забезпечити емоційне залучення учасників, а також створити умови для міжпредметної інтеграції.

Реалізація STEAM-проєкту здійснювалася поетапно. На мотиваційно-ціннісному етапі відбулося занурення учасників у зміст казки за допомогою цифрового відеоконтенту, створеного із застосуванням сучасних технологій. Це сприяло формуванню емоційного зв'язку з навчальним матеріалом та підвищенню мотивації до діяльності.

На дослідницько-проєктному етапі педагоги працювали в групах відповідно до предметних напрямів. Вони аналізували зміст казки та визначали можливості його інтеграції в навчальний процес через призму математики, природничих наук, технологій та мистецтва. Такий підхід забезпечив реалізацію принципу міждисциплінарності, що є ключовим у STEAM-освіті.

Творчо-практичний етап передбачав створення учасниками власних освітніх продуктів. Серед них – моделі великоднього кошика, 3D-писанки, елементи декоративного оздоблення та дизайнерські рішення. Використання цифрових інструментів, зокрема 3D-ручки, дозволило поєднати традиційні образи з сучасними технологічними можливостями.

Завершальний етап був присвячений презентації результатів діяльності та рефлексії. Учасники мали можливість представити свої напрацювання, обговорити їх та оцінити ефективність запропонованого підходу.

Особливу роль у реалізації проєкту відіграли цифрові технології. Використання інструментів штучного інтелекту, 3D-моделювання, цифрових платформ та комп'ютеризованої вишивальної техніки забезпечило візуалізацію та практичну реалізацію культурного змісту [5]. У цьому контексті цифрові технології виконують функцію інструменту трансформації освітнього процесу, забезпечуючи його інтерактивність, наочність і практичну спрямованість [1].

Важливо підкреслити, що технології у STEAM-освіті не є самоціллю [5]. Вони виступають засобом реалізації педагогічних завдань, спрямованих на розвиток творчого мислення, дослідницьких навичок та здатності до самостійного навчання [3].

У процесі реалізації таких проєктів істотно змінюється роль педагога. Вчитель виступає фасилітатором, організатором освітнього середовища та наставником, який спрямовує діяльність учнів, створюючи умови для їхнього саморозвитку. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям особистісно орієнтованої освіти [3].

Наукова новизна представленого досвіду полягає у розкритті потенціалу художнього тексту як інтеграційної основи STEAM-проєкту, що забезпечує ефективне поєднання культурної спадщини та цифрових технологій [1]. Практична значущість полягає у можливості використання запропонованого підходу в закладах загальної середньої освіти та системі післядипломної педагогічної освіти для підвищення професійної компетентності педагогів [3].

Разом із тим, реалізація STEAM-проєктів супроводжується низкою викликів. Серед них варто виокремити недостатній рівень цифрової компетентності педагогічних працівників, обмеженість матеріально-технічного забезпечення, а також складність гармонійного поєднання традиційного змісту з цифровими технологіями без втрати його ціннісного наповнення [4].

Водночас перспективи розвитку STEAM-освіти є значними. Інтеграція культурної спадщини та цифрових технологій сприяє формуванню цілісної особистості, розвитку творчого потенціалу, підвищенню мотивації до навчання та усвідомленню національної ідентичності [3].

Отже, STEAM-проєкти, побудовані на синергії науки, традицій і цифрових технологій, є ефективним інструментом сучасної освіти, що забезпечує гармонійне поєднання знань, цінностей і практичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і науки: теорія і практика : монографія. Київ : Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2019. 384 с.
2. Гузовська-Корицька Г. Великодня казка. URL : https://surl.li/egdwad (дата звернення 2.03.2026).
3. Державний стандарт базової середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 верес. 2020 р. № 898. Київ, 2020. 37 с.
4. Концепція розвитку STEM-освіти в Україні на період до 2027 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 серп. 2020 р. № 960-р. Київ, 2020. 10 с.
5. Морзе Н. В., Струтинська О. В. STEM-освіта: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. 296 с.

КАТЕРИНЮК Г. Д.,
директор Вінницького обласного ліцею
Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»,
доктор філософії,
galina-zk@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМИ PADLET ЯК ІНСТРУМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Вступ. Сучасний освітній процес перебуває у стані активної трансформації, зумовленої цифровізацією суспільства, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та необхідністю формування в учнів компетентностей XXI століття. У цих умовах особливого значення набуває створення інтерактивного освітнього середовища, яке сприяє активній участі здобувачів освіти, розвитку критичного мислення, комунікації та співпраці.

Цифрові технології стають не лише допоміжним засобом навчання, а й потужним інструментом організації освітнього процесу. Серед широкого спектра цифрових інструментів особливу увагу привертає платформа Padlet, яка поєднує простоту використання з широкими функціональними можливостями.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю впровадження ефективних цифрових інструментів у педагогічну практику, що забезпечують інтерактивність, залученість учнів та індивідуалізацію навчання.

Метою роботи є обґрунтування можливостей використання платформи Padlet як інструменту організації інтерактивного освітнього середовища та висвітлення практичного досвіду її застосування.

Основна частина. Теоретичні засади використання цифрових технологій в освіті.

Інтерактивне освітнє середовище передбачає активну взаємодію між учасниками освітнього процесу, використання сучасних цифрових ресурсів та орієнтацію на діяльнісний підхід. У цьому контексті цифрові платформи відіграють важливу роль, оскільки забезпечують:

- доступність навчальних матеріалів;
- можливість спільної роботи;
- оперативний зворотний зв'язок;
- візуалізацію інформації;
- підтримку різних стилів навчання.

Використання таких інструментів сприяє переходу від пасивного сприйняття інформації до активної пізнавальної діяльності учнів.

Функціональні можливості платформи Padlet

Padlet є універсальним цифровим інструментом, який дозволяє створювати віртуальні простори для спільної роботи. Його основні можливості включають:

- створення інтерактивних дошок різних форматів (стіна, стрічка, канвас, карта, таймлайн);
- додавання різноманітного контенту (текст, зображення, відео, посилання, документи);
- організацію групової роботи;
- коментування та оцінювання;
- модерацію та керування доступом.

Завдяки цим можливостям платформа може використовуватися як на різних етапах уроку, так і в позаурочній діяльності.

Основна перевага платформи – миттєва синхронізація. Це означає, що будь-які зміни, внесені одним учасником, миттєво відображаються у всіх інших, що створює ефект присутності в спільному кабінеті.

Для організації освітнього простору Padlet пропонує декілька форматів (Layouts), кожен з яких відповідає певній дидактичній меті:

- **Стіна (Wall):** Цеглиноподібне розміщення контенту. Найкраще підходить для збору ідей або створення «банку ресурсів».
- **Полиця (Shelf):** Поділ дошки на колонки з назвами. Ідеально для структурування матеріалу за темами, етапами уроку або групами учнів.
- **Полотно (Canvas):** Вільне розміщення об'єктів зі з'єднувальними лініями. Використовується для створення ментальних карт (mind maps) та встановлення логічних зв'язків.
- **Хронологія (Timeline):** Розміщення постів на горизонтальній лінії. Незамінний формат для історичних дисциплін, вивчення біографій або етапів реалізації довготривалих проєктів.

Практичні аспекти використання Padlet у навчальному процесі

У педагогічній практиці Padlet може бути ефективно застосований для:

- **Актуалізації знань.** На початку уроку платформа використовується для збору ідей, асоціацій або відповідей учнів. Це дозволяє швидко залучити всіх учасників до роботи.
- **Пояснення нового матеріалу.** Вчитель може структурувати інформацію у вигляді інтерактивної дошки, доповнюючи її відео, схемами та посиланнями.
- **Організації групової роботи.** Учні працюють у командах, додаючи результати своєї діяльності на спільну дошку. Це сприяє розвитку навичок співпраці та комунікації.
- **Рефлексії.** Платформа дозволяє організувати зворотний зв'язок, де учні можуть висловити свої враження, труднощі та досягнення.
- **Формувального оцінювання.** Вчитель може оцінювати активність учнів, їхні відповіді, коментарі та участь у спільній роботі.

Візуалізація та систематизація навчального контенту

В умовах інформаційного перевантаження важливо надати учню «дорожню карту» курсу. Padlet дозволяє перетворити хаотичний набір файлів у структурований освітній хаб. Педагог може завантажити лекцію, додати відеопояснення з YouTube, прикріпити посилання на тест у Google Forms та файл із домашнім завданням – і все це в межах одного вікна.

Важливим аспектом є інклюзивність. Завдяки можливості записувати аудіоповідомлення та відео

безпосередньо в Padlet, інструмент стає доступним для дітей з різними освітніми потребами (наприклад, для тих, кому легше сприймати інформацію на слух або через візуальні образи).

Використання Padlet у STEM-освіті

Особливо ефективним є застосування платформи в умовах STEM-навчання, де важливу роль відіграє дослідницька діяльність. Padlet може використовуватися для:

- фіксації результатів експериментів;
- представлення проєктів;
- збору даних;
- обговорення гіпотез;
- візуалізації досліджень.

Наприклад, під час STEM-уроку учні можуть: завантажувати результати вимірювань, фіксувати висновки, порівнювати дані та коментувати роботи інших груп. Це сприяє розвитку дослідницьких, аналітичних та комунікативних компетентностей.

Переваги та виклики використання платформи Padlet:

Переваги	Виклики
● простота використання; ● доступність з різних пристроїв; ● підвищення мотивації учнів; ● розвиток цифрової грамотності; ● підтримка інклюзивного навчання.	● необхідність стабільного інтернет-з'єднання; ● потреба у цифровій компетентності вчителя; ● обмеження безкоштовної версії; ● ризики перевантаження інформацією.

Подолання цих викликів можливе через підвищення кваліфікації педагогів та раціональне використання цифрових ресурсів.

Перспективи розвитку вбачаються у поєднанні Padlet з інструментами штучного інтелекту для автоматичної генерації контенту на дошці та розширенні використання сервісу для створення цифрових портфоліо учнів, що відображають їхній прогрес протягом року.

Практичні кейси

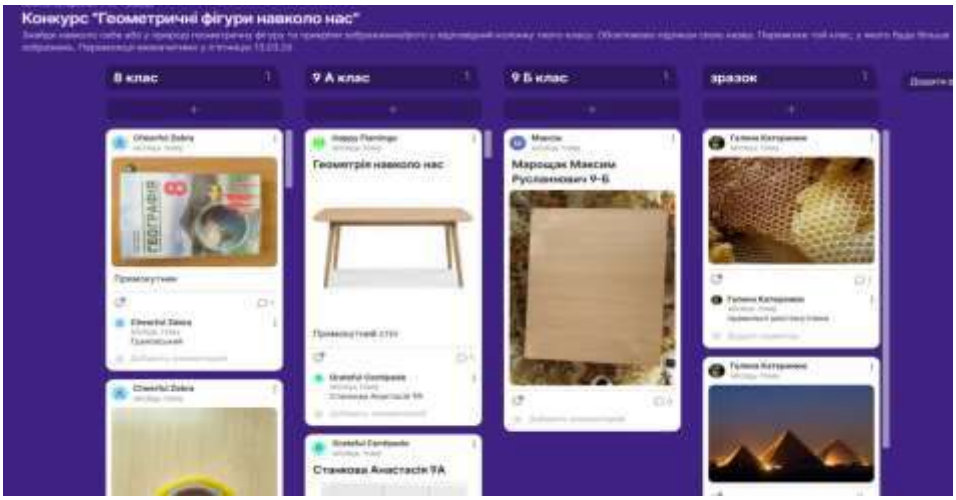
❖ Padlet може бути використаний для організації проєктів. Наприклад, проєкт «Планети сонячної системи». Вчитель розміщує інформацію з описом проєкту; міні презентацію прєкту; презентацією планет для зацікавлення та подальшого вибору планети для дослідження; реєстраційну форму, в якій учні обирають собі планету. Учні ж розміщують презентації своїх проєктів для подальшого захисту.

❖ За допомогою дошки Padlet можна організувати інтерактивний план предметного тижня, де розмістити всі необхідні цифрові матеріали. Наприклад, Тиждень математики можна оформити так:

- Можна організувати різноманітні конкурси-змагання між класами. Наприклад, конкурс «Геометричні фігури навколо нас». Учні знаходять у природі або побуті геометричні фігури, фотографують та прикріплюють фото у відповідну колонку, яка відповідає певному класу. Перемагає той клас, в якому буде більше зображень.

Висновки. Таким чином, використання платформи Padlet у педагогічній діяльності сприяє створенню інтерактивного освітнього середовища, яке відповідає вимогам сучасної освіти. Платформа забезпечує активну участь учнів у навчальному процесі, сприяє розвитку ключових компетентностей та підтримує реалізацію інноваційних підходів, зокрема STEM-освіти.

Практичний досвід використання Padlet підтверджує її ефективність як інструменту організації навчальної діяльності, формувального оцінювання та розвитку співпраці. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні можливостей інтеграції платформи з іншими цифровими інструментами та розширенні її застосування в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Padlet. Padlet: офіційний вебсайт. URL: **https://padlet.com/**
2. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017. 95 p.
3. UNESCO. Digital Education Transformation: Key Trends and Policy Implications. Paris : UNESCO, 2023. 52 p.
4. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і науки: теорія і практика // Інформаційні технології і засоби навчання. 2019. № 6 (74). С. 1–20.
5. Гуржій А. М., Карташова Л. А. Цифровізація освіти як пріоритет розвитку інформаційного суспільства в Україні // Педагогіка і психологія. 2022. № 1. С. 5–12.
6. Концепція розвитку цифрової компетентності педагогічних працівників : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 167-р.
7. Морзе Н. В., Буйницька О. П., Варченко-Троценко Л. О. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: навчальний посібник. Київ : Університет «КРОК», 2020. 188 с.
8. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. 40 с.
9. Осадчий В. В., Осадча К. П. Сучасні цифрові технології у професійній діяльності педагога // Професійна освіта. 2023. № 2. С. 15–22.
10. Офіційний блог Padlet. [Електронний ресурс]. URL: https://padlet.com/blog
11. Спірін О. М., Іванова С. М. Хмарні технології як засіб формування цифрового освітнього середовища // Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. № 3 (83). С. 45–57.

КАЧУРА Т. М.,
методист, викладач закладу фахової передвищої освіти,
Фаховий коледж Національного фармацевтичного університету,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист
kachura@nuph.edu.ua

ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Цифрова трансформація освіти стимулює впровадження інноваційних технологій, спрямованих на підвищення якості навчання, персоналізацію освітнього процесу та розвиток цифрових компетентностей учасників освітнього процесу. Дослідження свідчать, що в цих умовах відбувається еволюція змісту цифрової компетентності педагогічного працівника: якщо раніше вона здебільшого формувалася через опанування інформаційно-комунікаційних технологій, то сьогодні пріоритет набуває здатність інтегрувати інструменти штучного інтелекту в освітній процес та педагогічно обґрунтовано використовувати їх для підтримки навчальної діяльності здобувачів освіти [2, 3]. Розвиток і впровадження таких технологій визначено пріоритетним напрямом державної політики у сфері цифровізації відповідно до Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні [4].

Сучасні генеративні інструменти штучного інтелекту забезпечують нові можливості для опрацювання

навчальних матеріалів, зокрема аналізу інформації, узагальнення змісту, формування навчальних запитань, створення мультимодального освітнього контенту та структурування навчальної інформації. Одним із таких інструментів є сервіс NotebookLM, функціональні можливості якого дають змогу здійснювати аналіз і синтез інформації на основі власних джерел користувача та формувати структурований освітній контент. Наукові дослідження свідчать про значний потенціал використання цього сервісу для підтримки навчальної діяльності, аналітичного опрацювання навчальних матеріалів та створення дидактичних ресурсів на основі завантажених документів [1].

Метою дослідження є визначення можливостей використання генеративних інструментів штучного інтелекту для структурування освітнього контенту та обґрунтування доцільності застосування сервісу NotebookLM під час викладання освітнього компонента «Безпека життєдіяльності, охорона праці та цивільний захист» у закладах фахової передвищої освіти.

Матеріалами дослідження стали навчально-методичні матеріали з теми «Основи фізіології, гігієни праці, виробничої санітарії та безпеки», нормативно-правові документи у сфері охорони праці та додаткові інформаційні ресурси.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс методів дослідження, зокрема: аналіз науково-педагогічної літератури, узагальнення педагогічного досвіду, педагогічне спостереження та порівняльний аналіз результатів навчальної діяльності здобувачів освіти.

У межах дослідження здійснено апробацію використання генеративних інструментів штучного інтелекту для структурування навчального матеріалу під час вивчення теми «Основи фізіології, гігієни праці, виробничої санітарії та безпеки» в структурі освітнього компонента «Безпека життєдіяльності, охорона праці та цивільний захист».

На основі навчальних матеріалів, завантажених у середовище NotebookLM (конспектів лекцій, нормативних документів з охорони праці та допоміжних вебресурсів), було сформовано низку дидактичних ресурсів, зокрема:

- структуровану презентацію навчального матеріалу;
- відеоогляд ключових положень теми;
- перелік орієнтовних запитань для попереднього опрацювання перед переглядом відеоматеріалу;
- флешкартки для закріплення навчального матеріалу;
- тести для самоперевірки знань здобувачів освіти.

У процесі апробації визначено низку переваг використання генеративних інструментів штучного інтелекту для структурування освітнього контенту.

По-перше, використання сервісів, що працюють на основі власних джерел користувача, забезпечує орієнтацію на конкретні навчально-методичні матеріали педагогічного працівника та чинні нормативно-правові документи. Такий підхід є особливо важливим для дисциплін безпекового спрямування, у яких критичне значення мають точність формулювань і відповідність законодавчій базі.

По-друге, застосування генеративних інструментів сприяє автоматизованому структуруванню значних обсягів інформації, виокремленню ключових понять, формуванню узагальнень та запитань для самоконтролю, що підвищує ефективність дидактичного опрацювання навчального матеріалу.

По-третє, такі інструменти забезпечують створення мультимодального освітнього контенту (аудіопереказ, відеоогляд, ментальна карта, звіт, флешкартки, тестові завдання, інфографіка, презентація, таблиця даних), що сприяє реалізації різних стилів навчання та активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти [1].

Результати впровадження засвідчили, що використання генеративних інструментів штучного інтелекту у процесі підготовки освітнього контенту:

- оптимізує час підготовки педагогічного працівника до навчальних занять;
- підвищує системність і логічність викладу навчального матеріалу;
- сприяє створенню структурованих навчальних ресурсів;
- активізує самостійну навчальну діяльність здобувачів освіти;
- підвищує ефективність засвоєння навчального матеріалу завдяки поєднанню різних форматів подання інформації.

Отже, використання генеративних інструментів штучного інтелекту для структурування освітнього контенту є перспективним напрямом цифрової трансформації освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти. Практичний досвід застосування сервісу NotebookLM під час викладання освітнього компонента «Безпека життєдіяльності, охорона праці та цивільний захист» підтвердив доцільність використання таких інструментів для створення структурованих, точних та інтерактивних освітніх матеріалів.

Водночас важливо забезпечувати педагогічно виважене використання технологій штучного інтелекту, здійснювати експертну верифікацію створеного контенту та зберігати провідну роль педагогічного працівника в організації та управлінні освітнім процесом.

Список використаних джерел

1. Dr Jorge Reyna. The Potential of Google NotebookLM for Teaching and Learning. October 13–16, 2025. ELearn 2025, Bangkok, Thailand. URL: https://www.academia.edu/download/123907198/NotebookLM_paper_FINAL_2.pdf(дата звернення: 04.03.2026).

2. Васильєв О. В. Теоретико-методичні засади розвитку цифрової компетентності майбутніх викладачів в умовах інтеграції штучного інтелекту в освітню сферу. Академічні візії. 2025. № 43. С. 1–15. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.15622080 (дата звернення: 04.03.2026).

3. Качура Т.М. Від інформаційно-комунікаційних технологій до штучного інтелекту: парадигма цифрової компетентності педагогічного працівника. Професійна освіта : від викликів сьогодення до формування майбутнього : матер. всеукр. дистанц. наук.-практ. конф. / ред. кол.: Н.В. Живора та ін., 17 березня 2026 року. Х.:

Фаховий коледж НФаУ, 2025.
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text (дата звернення: 05.03.2026).

КІЛКО О. Ю.,
учитель початкових класів,
Костянтинівський ЗЗСО І – ІІІ ступенів № 13
Костянтинівської міської ради Донецької області,
helenka731973@gmail.com

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Сучасна школа переживає етап глибокої цифрової трансформації, і штучний інтелект стає важливою складовою цього процесу. Сьогодні ШІ є ефективним помічником для вчителя, який можна використовувати для підготовки та проведення уроків, для аналізу даних про навчання учнів, адаптації навчального контенту, надання зворотного зв'язку тощо [2, с. 17].

Освітній простір наразі потребує методик, здатних мотивувати кожну дитину до пізнання, забезпечувати гнучкість навчання й створювати умови для індивідуального прогресу. З метою систематизації використання штучного інтелекту в активному навчанні доцільно виокремити модель «AIA» (Активізація – Інтерактивність – Адаптивність). Активізація передбачає залучення учнів до активної пізнавальної діяльності через проблемні завдання, квести та ігрові сценарії, створені за допомогою ШІ. Інтерактивність реалізується через використання цифрових інструментів, що забезпечують миттєвий зворотний зв'язок і взаємодію між учасниками освітнього процесу. Адаптивність полягає у можливості змінювати зміст, складність і формат завдань відповідно до індивідуальних потреб учнів. Запропонована модель дозволяє комплексно інтегрувати штучний інтелект у навчальний процес і може бути використана як основа для проєктування сучасного уроку.

У цьому контексті ШІ-інструменти – ChatGPT, Gemini, Claude, Qwen, Canva AI та Padlet TA (Arcade) – істотно розширюють можливості вчителя, допомагаючи оперативно генерувати вправи, моделювати ситуації й створювати навчальний контент у різних форматах: від інтерактивних візуальних плакатів до складних мікрогеймінгових сценаріїв. Завдяки цьому освітній процес стає не лише більш динамічним, а й орієнтованим на співтворчість, де дитина має змогу випробовувати ідеї, формулювати запитання та поглиблювати власне розуміння.

За допомогою інструментів штучного інтелекту педагог має можливість конструювати адаптивні тренажери, динамічні тести, сюжетні квести та прості навчальні ігри різної тематики. Виконуючі такі завдання, учень перестає бути пасивним слухачем – він обирає дії, аналізує результати, формулює гіпотези та коригує помилки. Саме така діяльність сприяє розвитку критичного мислення, уміння вести діалог і приймати обґрунтовані рішення.

Окремо варто підкреслити роль гейміфікації – використання ігрових механік: балів, рівнів, досягнень, рейтингів. Системи ШІ можуть допомогти у створенні системи балів (поінтів), генерації місій та завдань для квестів, створенню лідербордів, також можна створювати аватарки та персоналізувати персонажі, генерувати бейджи та значки, бонуси та нагороди [2, с. 18]. За допомогою нейромереж учитель може швидко вибудовувати цілі сюжетні сценарії на кшталт подорожі, пошуку скарбів, космічної експедиції чи детективного розслідування. Кожен етап такої побудови перетворюється на інтерактивну вправу, а прогрес учня оцінюється не лише правильністю виконання завдань, а й активністю, самостійністю та здатністю застосовувати знання в нових умовах [1, с. 6].

Створювати подібні освітні продукти стає можливим завдяки інструменту Canvas, інтегрованого у великі мовні моделі Gemini та ChatGPT, розділу Artifacts у мовних моделях Claude і Qwen, модуля Canva ШІ → Code та інструментів Padlet TA (Arcade). Перевага цих платформ полягає у можливості швидкого створення вправ і оперативного внесення змін: учитель може в реальному часі змінювати структуру завдання, адаптувати інструкції чи збільшувати складність. Це дає змогу підтримувати динаміку уроку, реагувати на типові помилки учнів та створювати матеріали різних форматів – інтерактивні картки, коди для міні-ігор, тренажери з миттєвим зворотним зв'язком. Такий підхід економить час педагога й відкриває доступ до інструментів, які раніше вимагали спеціальної технічної підготовки.

Ще одна перевага – створення індивідуальних траєкторій навчання: персоналізований навчальний контент (диференціація, персоналізація навчання, адаптація навчальних матеріалів під індивідуальні потреби кожного учня); використання позитивної підтримки для підвищення мотивації учнів на основі прогнозування результатів; [2, с. 6] індивідуалізований зворотний зв'язок. Штучний інтелект здатний оперативно аналізувати відповіді, давати підказки та пояснення в дружній формі, що сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання та підсилює віру дитини у власні можливості [1, с. 5].

Важливою складовою активного навчання є розвиток самостійності. Можливість обирати маршрут, рівень складності чи спосіб виконання завдань формує в учнів навички планування, аналізу та відповідальності за результат. Такі вміння закладають основу життєвої компетентності.

Не менш значущим є й соціальний аспект. Командні ігри, групові завдання та міні-проєкти з використанням цифрових ресурсів навчають школярів співпрацювати, домовлятися, висловлювати думки, відстоювати позицію й дослухатися до інших. Штучний інтелект може виступати модератором групових активностей, пропонуючи ролі, завдання для команд, сценарії взаємодії та критерії оцінювання. Це дозволяє створити безпечне середовище, де кожен учень може проявити себе, розвивати лідерські та комунікативні вміння, а також вчитися конструктивно взаємодіяти з іншими людьми – що є ключовою складовою громадянської та соціальної компетентностей.

Прикладами ефективного використання штучного інтелекту в активному навчанні можуть бути наступні уроки:

1. Інтегрований урок у форматі квесту «Космічна експедиція». Учні працюють у командах,

виконуючи завдання, згенеровані за допомогою ШІ: логічні задачі, візуальні вправи та колективні обговорення. На різних етапах використовуються цифрові платформи для створення інтерактивного контенту та організації зворотного зв'язку.

2. Урок-дослідження «Таємниці океану». Учні виконують роль дослідників і працюють у малих групах, отримуючи завдання, згенеровані ШІ: аналіз текстів, розпізнавання зображень морських мешканців, формулювання гіпотез. Для узагальнення результатів використовується спільна віртуальна дошка.

3. Урок-гра «Математичний детектив» учні розв'язують серію проблемних завдань, об'єднаних єдиним сюжетом розслідування. ШІ генерує варіативні задачі різного рівня складності та підказки у разі труднощів. Учні поступово відкривають «ключі» до розв'язання фінального завдання.

Отже, штучний інтелект стає надійним помічником учителя у створенні сучасного освітнього середовища, в якому навчання є гнучким, адаптивним і доступним для кожної дитини. Він дає змогу індивідуалізувати освітній процес, надавати зворотний зв'язок, враховувати освітні потреби учнів та підтримувати їхню мотивацію до навчання [1, с. 5]. Завдяки використанню ШІ-інструментів педагог отримує можливість оперативно коригувати навчальні завдання, добирати оптимальні методи роботи й створювати умови для активної пізнавальної діяльності, що сприяє підвищенню якості освіти, розвитку ключових компетентностей учнів та формуванню інноваційного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти. URL : https://surli.cc/kbdlzz.

2. Топузов О. М. Можливості використання штучного інтелекту в освітньому процесі закладів середньої освіти в умовах воєнного стану / О. М. Топузов. / Наук.-метод. стаття (2024). URL : https://surl.li/pgifyc.

КОЛІСНИК Р. С.,
завідувач кафедри алгебри та інформатики,
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича,
кандидат фізико-математичних наук, доцент
r.kolisnyk@chnu.edu.ua
ПРАВІЦКА Н. С.,
асистент кафедри алгебри та інформатики,
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича,
n.pravitska@chnu.edu.ua

ВИВЧЕННЯ ПЕРЕТВОРЕННЯ ІНВЕРСІЇ У ГЕОМЕТРІЇ ЗАСОБАМИ GEOGEBRA

Інверсія відносно кола є одним із найпотужніших, але водночас найскладніших для візуалізації методів у геометрії. Традиційне викладання цієї теми часто обмежується сухими формулами через трудомісткість побудов. Використання GeoGebra [1] дозволяє перетворити статичну схему на динамічну лабораторію, де учень може миттєво бачити результати складних геометричних перетворень.

Для дослідження в середовищі ми використовуємо класичне визначення інверсії:

Означення: Інверсія відносно кола k з центром O і радіусом R — це перетворення, яке відображає точку P у точку P' так, що вона лежить на промені OP і виконується рівність: $OP \cdot OP' = R^2$.

Інверсійні перетворення розглядаються у шкільному курсі геометрії переважно на рівні факультативних занять, математичних гуртків або під час підготовки до олімпіад. У базовому курсі геометрії ця тема висвітлюється обмежено, що зумовлено складністю геометричних побудов та труднощами їх наочної інтерпретації. Саме тому учні часто сприймають інверсію лише формально, без глибокого розуміння її геометричного змісту.

Використання динамічного математичного середовища GeoGebra дозволяє значно розширити можливості вивчення цієї теми. За допомогою інтерактивних побудов можна наочно демонструвати процес відображення точки відносно кола, досліджувати властивості інверсії та спостерігати, як змінюється положення образу точки під час переміщення її прообразу.

У середовищі GeoGebra можна побудувати коло інверсії з центром O та радіусом R (рис.1) вибрати довільну точку P і за допомогою відповідних інструментів отримати її образ P', що задовольняє умову $OP \cdot OP' = R^2$. Динамічне переміщення точки P дозволяє учням спостерігати, як змінюється положення точки P', що сприяє кращому розумінню сутності інверсійного перетворення.

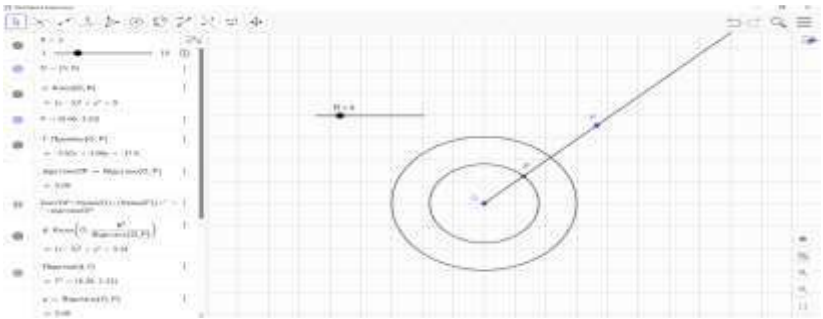

Рис.1

Крім того, GeoGebra дає можливість досліджувати властивості інверсії, зокрема: відображення прямих і кіл при інверсії, взаємне розташування образів геометричних фігур, а також перевіряти гіпотези шляхом експериментального дослідження.

Під час вивчення інверсійних перетворень доцільно застосовувати елементи STEM-підходу, який

передбачає інтеграцію математичних знань із цифровими технологіями та дослідницькою діяльністю учнів. Використання середовища GeoGebra дозволяє організувати навчання у формі міні-досліджень, під час яких учні не лише виконують побудови, але й самостійно формулюють припущення та перевіряють властивості інверсії.

Зокрема, учням можна запропонувати низку дослідницьких завдань.

Завдання 1. Дослідження образу прямої при інверсії.

У середовищі GeoGebra учням пропонується побудувати коло інверсії та довільну пряму, що не проходить через центр інверсії. Виконуючи інверсію кількох точок цієї прямої, учні можуть дослідити, що її образом є коло, яке проходить через центр інверсії. Така діяльність сприяє формуванню навичок математичного моделювання та перевірки гіпотез.

Завдання 2. Дослідження інверсії кола.

Учні будують довільне коло та досліджують, як змінюється його образ залежно від розташування відносно кола інверсії. У процесі дослідження вони приходять до висновку, що коло, яке не проходить через центр інверсії, переходить у інше коло.

Завдання 3. Побудова орнаментів за допомогою інверсії.

Використовуючи можливості GeoGebra, учні можуть створювати геометричні візерунки, застосовуючи інверсійні перетворення до різних геометричних фігур. Така діяльність поєднує математичні знання з елементами творчості та дозволяє продемонструвати практичне застосування геометричних перетворень (рис. 2).

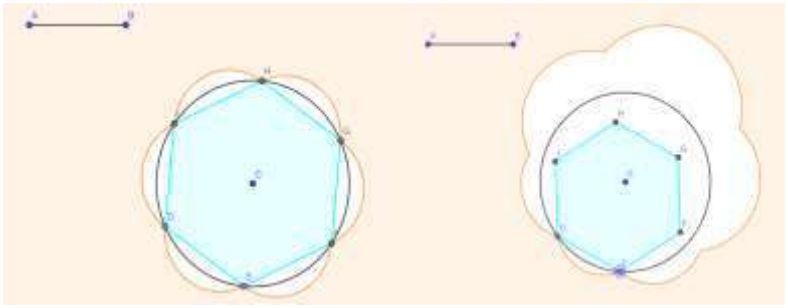

Рис.2

Крім окремих завдань, можна запропонувати учням виконання невеликих STEM-проєктів. Наприклад, проєкт «Дослідження властивостей інверсії у динамічному середовищі GeoGebra», у межах якого учні будують різні геометричні фігури та досліджують їхні образи при інверсії. Результати дослідження можуть бути представлені у вигляді інтерактивної моделі або презентації.

Таким чином, використання динамічного математичного середовища GeoGebra під час вивчення інверсійних перетворень дозволяє підвищити рівень наочності навчального матеріалу, сприяє розвитку дослідницьких умінь учнів та формуванню глибшого розуміння геометричних перетворень. Поєднання цифрових інструментів із STEM-підходом робить процес навчання більш інтерактивним та наближеним до сучасних освітніх практик.

Список використаних джерел

1. GeoGebra. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.geogebra.org.
2. Правіцка Н.С. Комп’ютерна підтримка шкільного курсу геометрії під час вивчення теми геометричні перетворення // Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 2. Комп’ютерно-орієнтовані системи навчання. 2025, № 24 (31), 165–174 с

КОНЕНКО Л. Б.,
методист, завідувач відділу дошкільної та початковій освіти
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти
o.ivanochko@ippo.edu.te.ua
ІВАНОЧКО О. В.,
методист відділу дошкільної та початковій освіти
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти
o.ivanochko@ippo.edu.te.ua

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ

Сьогодні цифрові навички дітей виходять далеко за межі простого користування пристроями – вони охоплюють уміння орієнтуватися в інформаційних потоках і створювати власний цифровий контент. Розвиток цифрової грамотності передбачає опанування алгоритмічного мислення, правил онлайн-безпеки та основ програмування, що фактично формує нову грамотність XXI століття. Дитина з такими компетентностями не обмежується пасивним споживанням інформації, а виступає творцем власного цифрового середовища. Водночас важливим компонентом є здатність критично оцінювати достовірність джерел, що набуває особливого значення в умовах інформаційного перенасичення. Опанування цих умінь забезпечує впевнене функціонування в цифровому просторі, трансформуючи комп’ютер із засобу розваги на ефективний інструмент навчання, самореалізації та реалізації складних ідей.

З огляду на раннє залучення дітей до використання цифрових пристроїв, доцільно цілеспрямовано формувати в них навички безпечної та відповідальної взаємодії з гаджетами з початкового етапу. Це передбачає систематичне ознайомлення з правилами користування, розвиток усвідомленого ставлення до цифрового середовища та вироблення стійких моделей поведінки в ньому.

1. Диджитал-етикет. Цифровий профіль у соціальних мережах виступає важливим інструментом

самопрезентації дитини, оскільки містить інформацію про її інтереси, коло спілкування та особисті вподобання. Коректне й змістовне наповнення профілю сприяє встановленню соціальних зв'язків, зокрема пошуку однодумців для спільної діяльності (наприклад, участі в ігрових спільнотах або тематичних онлайн-групах).

Водночас необхідно формувати в учнів розуміння норм поведінки в цифровому середовищі. Комунікація в мережі підпорядковується загальноприйнятим етичним принципам: дотримання ввічливості, толерантності, доброзичливості та поваги до співрозмовника. Саме ці якості забезпечують ефективну взаємодію та сприяють побудові позитивних міжособистісних відносин. Сукупність зазначених норм і становить основу диджитал-етикету.

2. Креативність та цілеспрямованість. Із метою формування збалансованої взаємодії дитини з цифровими технологіями доцільно орієнтувати її не лише на споживання контенту, а й на його створення. Залучення до різних видів цифрової творчості (фотографування та обробка зображень, створення графіки, анімацій, відеоконтенту, участь у стрімінговій діяльності) сприяє розвитку креативного мислення та самовираження.

Водночас важливо формувати цілеспрямованість як здатність планувати власну діяльність і досягати поставлених результатів. Поєднання творчих практик із опануванням основ програмування розширює можливості дитини у цифровому середовищі та закладає підґрунтя для подальшого професійного самовизначення. Систематичний розвиток зазначених компетентностей сприяє поступовому руху дитини до реалізації власного потенціалу.

3. Безпека даних. Формування навичок безпечної поведінки в цифровому середовищі передбачає усвідомлення ризиків, пов'язаних із поширенням особистої інформації. Учнів доцільно навчати обережності під час онлайн-спілкування, зокрема щодо передачі персональних даних у переписках.

Особливу увагу слід приділяти недопущенню розголошення конфіденційної інформації про себе та інших осіб, оскільки це може мати негативні наслідки. Таким чином, розвиток цифрової безпеки є важливою складовою відповідального користування мережевими ресурсами.

4. Тайм-менеджмент. Формування навичок тайм-менеджменту передбачає навчання дитини раціонально розподіляти час у цифровому середовищі з метою запобігання надмірному використанню гаджетів. Доцільно розвивати вміння планувати щоденну діяльність, поєднуючи навчання, відпочинок і дозвілля. Це сприяє збереженню балансу між онлайн-активністю та іншими видами діяльності.

5. Критичне мислення. Критичне мислення розглядається як здатність аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність і формувати обґрунтовані висновки. В умовах інформаційного перенасичення особливо важливо навчати учнів розрізняти надійні та ненадійні джерела, перевіряти факти та усвідомлено сприймати контент.

Розвиток цієї компетентності забезпечує здатність орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі та протидіяти впливу недостовірної інформації.

6. Протистояння булінгу. Формування безпечної поведінки в цифровому середовищі передбачає навчання учнів ефективним стратегіям реагування на прояви онлайн-агресії. Доцільно акцентувати увагу на уникненні конфліктної взаємодії, ігноруванні провокаційного контенту, а також використанні інструментів блокування та скарг на підозрілі акаунти. Важливо забезпечити усвідомлення дитиною можливості звернення по допомогу до дорослих у разі виникнення загрозливих ситуацій.

Цифровізація суспільства розширює можливості для навчання, комунікації та професійної діяльності. Водночас ефективне використання цифрових технологій потребує сформованості відповідального ставлення до споживання та поширення інформації.

З огляду на значний вплив цифрового середовища на дітей, важливо орієнтуватися не на обмеження використання гаджетів, а на формування культури їх свідомого й безпечного застосування. Вирішальну роль у цьому процесі відіграє приклад дорослих, а також систематичне формування в дітей навичок, що забезпечують гармонійну взаємодію з цифровими технологіями.

Список використаних джерел

1. 7 навичок, які необхідні дитині у цифрову епоху. URL: https://goiteens.com/blog/7-navychok-iaki-neobkhidni-dytyni-u-tsyfrovu-epokhu/.
2. Використання технологій у вихованні: плюси, мінуси, підводне каміння URL: https://goiteens.com/blog/vikorostania-tekhnologii-u-vihovanni-ditei/.
3. Освітні тренди: як учні навчаються в цифрову епоху. URL: https://osvitoria.media/experience/osvitni-trendy-2025-yak-uchni-navchayutsya-v-tsyfrovu-epohu/.

КУЗЬМЕНКО О. С.,
Учений секретар секретаріату Вченої ради,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
провідний науковий співробітник відділу інформаційно-дидактичного моделювання,
Національний центр «Мала академія наук України»,
доктор педагогічних наук, професор
Kuzimenko12@gmail.com

ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ STEM ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства та розвитку економіки знань особливої актуальності набуває впровадження STEM-освіти як інноваційної моделі підготовки фахівців. Одним із ключових інструментів її реалізації є проєктне навчання, яке забезпечує інтеграцію теоретичних знань і практичної діяльності, сприяє розвитку дослідницьких умінь і формуванню інноваційного мислення в здобувачів освіти [1].

Важливим чинником ефективності проєктного навчання є використання цифрових технологій, які розширюють можливості освітнього середовища та забезпечують інтерактивність, мобільність і доступність освітнього процесу [1].

Проєктне навчання у STEM-освіті ґрунтується на діяльнісному та компетентнісному підходах і передбачає активну участь здобувачів освіти у вирішенні практично орієнтованих завдань. Аналіз наукових досліджень

свідчить, що такий підхід сприяє формуванню ключових компетентностей, зокрема критичного мислення, креативності, комунікації та співпраці [2].

Особливістю STEM-освіти є її трансдисциплінарний характер, що дозволяє інтегрувати знання з різних галузей та забезпечувати комплексне розуміння проблем.

Сучасне STEM-середовище передбачає широке використання цифрових технологій, серед яких: хмароорієнтовані платформи; системи електронного навчання (e-learning); технології 3D-моделювання та прототипування; інструменти робототехніки та Інтернету речей [1].

Використання цих технологій у проєктному навчанні забезпечує можливість моделювання складних процесів, проведення віртуальних експериментів та організації спільної роботи здобувачів освіти незалежно від їхнього місцезнаходження. Важливим джерелом розвитку проєктного навчання є участь у міжнародних та національних STEM-ініціативах, які формують практикоорієнтоване освітнє середовище.

Аналіз матеріалів презентації дозволяє виокремити низку актуальних проєктів:

– програми академічної мобільності та дослідницьких стажувань (*Erasmus+*, *Horizon Europe*, *Fulbright Program*), що забезпечують інтеграцію у міжнародний науково-освітній простір;

– науково-дослідницькі стажування (*CERN Internship Programs, Mitacs Globalink Research Internship*), які сприяють залученню здобувачів освіти до реальних наукових проєктів;

– корпоративні освітні ініціативи (*Google Internships*, *Microsoft Explore*), що орієнтовані на розвиток цифрових і технологічних компетентностей [2].

Окрему групу становлять соціально орієнтовані STEM-проєкти: програми підтримки жінок у STEM (*Girls Who Code*, *Black Girls Code*, *Women4Cyber*); ініціативи забезпечення гендерної рівності (*Scientix, National Girls Collaborative Project*); глобальні програми подолання цифрового розриву (*Making Every Woman and Girl Count*) [1-3].

Зазначимо, що в українському контексті важливу роль відіграють: STEM-ініціативи Міністерства освіти і науки України; проєкти Малої академії наук України; програми типу «STEM is FEM», спрямовані на популяризацію STEM серед молоді.

Зазначені проєкти створюють реальні можливості для впровадження проєктного навчання, оскільки передбачають виконання практичних завдань, участь у дослідженнях, міждисциплінарну взаємодію та використання цифрових технологій.

Ефективна реалізація проєктного навчання передбачає: чітке визначення цілей і завдань проєкту; використання цифрових інструментів для дослідження та аналізу; інтеграцію різних навчальних дисциплін; оцінювання результатів і рефлексію.

Важливим є створення інноваційного освітнього середовища, яке включає STEM-лабораторії, цифрові платформи та можливості для дослідницької діяльності.

Сучасні STEM-проєкти спрямовані не лише на розвиток професійних компетентностей, а й на забезпечення соціальної рівності. Вони сприяють: розширенню доступу до освіти; підтримці різних соціальних груп; формуванню інклюзивного освітнього середовища [4]. Цифрові технології відіграють ключову роль у забезпеченні доступності проєктного навчання, особливо в умовах дистанційної освіти.

Отже, проєктне навчання в контексті STEM із використанням цифрових технологій є ефективним інструментом формування компетентностей майбутніх фахівців. Актуальні міжнародні та національні STEM-проєкти виступають важливим ресурсом для реалізації проєктного підходу, забезпечуючи практичну спрямованість освіти та її відповідність сучасним викликам. Подальший розвиток цього напряму потребує інтеграції освітніх інновацій, цифрових технологій та міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. STEM-освіта: теорія та практика [Електронний ресурс]: збірник науково-методичних матеріалів /уклад. О. В. Лозова, І. П. Василашко / за заг. ред. Ю. І. Завалевського. Київ. Видавничий дім «Освіта», 2024. 417 с. URL: https://kucprppkmr.od.gov.ua/wp-content/uploads/2025/01/STEM-osvita-teoriya-ta-praktyka-Elektronnyj-resurs-zbirnyk-naukovo-metodychnyh-materialiv.pdf (Дата звернення: 27.04.2026)
2. Strutynska O., Umryk M. Learning StartUps as Project Based Approach in STEM Education In: E-learning and STEM Education. Monograph Sc. Ed.: E. Smyrnova-Trybulska. Seria on E-learning. 2019. Vol. 11. Katowice-Cieszyn: Studio Noa for University of Silesia. pp. 529-555. DOI: 10.34916/el.2019.11.34. Retrieved from: https://us.edu.pl/wydzial/wsne/wp-content/uploads/sites/20/Nieprzypisane/el-2019-11-34-LEARNING-STARTUPS.pdf (Date of application: 27.04.2026)
3. UNESCO. Cracking the code: Girls' and women's education in STEM. Paris : UNESCO Publishing, 2017. 85 p. Retrieved from: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000253479 Date of application: 27.04.2026)
4. Міністерство освіти і науки України. Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Київ, 2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text (Дата звернення: 27.04.2026)

ЛЕНЕЦЬ О. Є.,
викладач інформатики вищої категорії
комунального закладу «Прилуцький фаховий медичний коледж» Чернігівської обласної ради
lenavitina1972@gmail.com

МІСЦЕ КУРСУ «ОСНОВ МЕДИЧНОЇ ІНФОРМАТИКИ» У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Трансформація сучасної медичної галузі в Україні вивела інформаційні технології у статус базових компетенцій кожного медичного працівника. Сьогодні фаховий молодший бакалавр – це не лише медичний працівник, а й активний користувач складних цифрових систем. Саме тому дисципліна «Основи медичної інформатики» стає фундаментом професійної придатності в сучасному світі. Якщо раніше акцент робився на

базовій комп'ютерній грамотності, то тепер на перший план виходить системна робота з медичними даними: від їх збору та аналізу до передачі, які обов'язково повинні бути захищені.

Визнаний спеціаліст з медичної інформатики Енріко Кайєра стверджує: «Тоді як фізіологія буквально означає «логіка життя», а патологія є «логікою захворювання», то медична інформатика є логікою охорони здоров'я». На сьогодні, напевне кожен погодиться з тим, що основи медичної інформатики є винятково важливою галуззю, що значно поліпшує якість охорони здоров'я.

Підготовка фахового молодшого бакалавра вимагає не лише надання студентам професійних знань, але й розвитку практичних навичок та соціальних компетентностей. Також використання елементів дистанційного і змішаного навчання в цьому контексті дає можливість підвищити якість освіти, адаптуючи її до нових викликів і вимог сучасного світу.

Навчальна дисципліна «Основи медичної інформатики» у Прилуцькому фаховому медичному коледжі викладається на других курсах і є надто короткою – включає лише 17 год. теоретичних лекційних занять і 18 год. (9 пар) практичних та 25 год. самостійної роботи на відділеннях «Лікувальна справа» та «Сестринська справа».

В основу навчального курсу «Основи медичної інформатики» покладено розвивально-компетентнісний підхід, що передбачає формування предметних та ключових компетентностей, а також розвиток певних мисленнєвих навичок. Протягом кожного заняття в залежності від обраної теми формую три-чотири компетентності майбутніх медичних працівників. Завжди намагаюся вдосконалювати власні навики у застосуванні цифрових технологій. Це дає можливість зробити заняття насиченими, інформативно наповненими та максимально цікавими для сучасних студентів. Опрацювання матеріалу, який містить яскраві презентації, інтерактивні вправи, флешкартки, відповідності, ребуси, елементи штучного мислення, онлайн-ресурси, сучасні відео, програми активізує навчальний процес, розвиває інтерес у студента до вивчення предмету.

Основними завданнями курсу є:

- опанування пакету прикладних програм Microsoft Office, спеціалізованого медичного програмного забезпечення;
- розуміння архітектури локальних та хмарних медичних мереж;
- ефективне використання медичних інформаційних систем;
- впровадження стандартів захисту персональних даних;
- заохочення на постійний розвиток, безперервне зростання та вдосконалення здобувачів освіти в медичній сфері.

Програма навчальної дисципліни в закладах фахової передвищої освіти адаптується до реальних потреб ринку та вимог Міністерства охорони здоров'я.

Аналізуючи тематику програми, поділяю її на блоки:

Цифрове середовище: навички роботи з операційними системами, текстовим процесором Word для ведення медичної документації. Створення медичних документів у Microsoft Word залишається «золотим стандартом» для більшості закладів охорони здоров'я, попри активне впровадження спеціалізованих медичних інформаційних систем (МІС) E-Heals.

Це пояснюється універсальністю інструменту та його здатністю адаптуватися під специфічні потреби лікаря, медпрацівника.

Аналітична робота: у різних ситуаціях фахівця можуть цікавити як самі числа, показані в таблиці, так і тенденції у їх у зміні. Аналіз наочної інформації дає можливість прийняти правильне рішення. Медичного працівника цікавить не тільки значення температури хворого, але і її зміни протягом доби і всього періоду лікування.

У професійній діяльності медпрацівника актуальним і необхідним в роботі є статистичне оброблення результатів медичних досліджень, треба знати як обробляються медичні дані. Тому використовуємо інструменти статистичної обробки даних для розв'язування задач різного типу (на прикладі, MS Excel) для аналізу ключових показників здоров'я населення.

Прикладна інформатика: практичні кейси в системах eHealth, що є основою сучасної клінічної практики. Вивчається інтерфейс та логіка роботи провідних медичних інформаційних систем, таких як Helsi та Health24. Це дозволяє майбутнім фахівцям бути гнучкими та готовими до роботи в будь-якому закладі охорони здоров'я.

Діагностичні технології: основи візуалізації та обробки цифрових медичних зображень (DICOM-стандарти). Робота з навчальними базами даних візуалізації КТ, МРТ; спостереження за УЗІ. Екскурсії в місцеві заклади охорони здоров'я.

Дистанційна медицина: оволодіння інструментами телемедицини для надання допомоги поза межами стаціонару.

Інструменти для проведення тестування та контрольної перевірки знань викладеного матеріалу: Classcraft, Quizizz, Tynker, Kahoot, Wheelofnames, Wordwall, Google Forms, тести освітніх ресурсів.

Дисципліна не стоїть на місці. Вже сьогодні до програм включаються ознайомчі модулі з використання штучного інтелекту для підтримки прийняття клінічних рішень та аналізу великих масивів даних. Це дозволяє майбутнім медикам бути готовими до роботи в умовах сучасної медицини.

Основи медичної інформатики у закладах передфахової вищої освіти – це міст між традиційною медициною та технологічним майбутнім. Якісна підготовка у цій сфері забезпечить не лише ефективність лікувального процесу, а й безпеку кожного пацієнта в цифрову епоху. Високий рівень інформаційної культури медичного персоналу є запорукою успіху всієї системи охорони здоров'я України.

Ця дисципліна дозволяє підвищити рівень професійної компетентності, адаптуючи освітній процес до вимог подальшої роботи. Проте, успішне впровадження таких технологій потребує не лише інвестицій у технічне забезпечення, а й більш тісний зв'язок з закладами охорони здоров'я, або при об'єднанні зусиль створення власної навчальної бази для фахових медичних коледжів інтегрованою з системами eHealth. І не забуваємо про критичну роль кібербезпеки в умовах глобальної цифровізації охорони здоров'я.

Це все в комплексі допоможе реалізувати місію в медичній освіті.

Список використаних джерел

1. Андрєєва В. О. Організація змішаного навчання в закладах освіти: методологічні аспекти та практичний досвід. К.: Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України. 2022.
2. Бондаренко Т.І. Основи медичної інформатики. Практикум: навчальний посібник (І– ІІІ р. а.) / Т.І. Бондаренко. – ВСВ «Медицина», 2018. 128 с.
3. Булах І.Є., Лях Ю.Є., Марценюк В.П., Хаїмзон І.І. Медична інформатика. Підручник для студ. ІІ курсу медичних спеціальностей. Тернопіль, ТДМУ, «Укрмедкнига», 2008. 316с.
4. Кравцова А.Ю. Основи інформатики Microsoft Word 2019: навчально-методичний посібник. Краматорськ: ВСП «КФК ПІТБ ДДМА», 2023, 100 с.
5. Коротка В.О. Основи медичної інформатики: навч. Електронний посібник. Львів КЗВО ЛОР «Львівська медична академія ім. Андрія Крупинського», 2023. 89 с.
6. Основи медичної інформатики: підручник / Момоток Л.О., Юшина Л.В. Рожнова О.В. К.: Медицина, 2008. 232с.
7. Руденко В. Д. Бази даних . Видавництво Харків Ранок, 2020. 112 с.
8. Використання інструментів для організації онлайн-занять URL : https://qrgo.page.link/ecvED)
9. https://moz.gov.ua/uk/scho-take-medichni-informacijni-sistemi-ta-jaki-poslugi-voni-nadajut
10. https://www.facebook.com/helsi.pro/?locale=uk_UA https://moz.gov.ua/uk/elektronna-sistema-ohoroni-zdorovya

ЛЄДОК М. В.,
викладач кафедри інформатики,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
marinaledok1987@hgpakh.ukr.education
КАПЛУН Д. С.,
викладач кафедри інформатики,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
kaplun.di28@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Сучасні трансформаційні процеси в освіті, зумовлені стрімким розвитком цифрових технологій, актуалізують проблему формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх педагогів як невід'ємної складової їхньої професійної підготовки. Цифровізація освіти змінює підходи до організації навчального процесу, зумовлює появу нових форм взаємодії між учасниками освітнього процесу та вимагає від педагогів готовності до ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Проблематика формування інформаційно-цифрової компетентності знайшла відображення у працях багатьох українських науковців і педагогів-практиків. Так, питання інтеграції інформаційних технологій в освітній процес розглядали М. Жалдак і Л. Пєтухова; теоретичні засади формування інформаційно-цифрових компетентностей досліджував М. Головань; особливості їх формування у майбутніх учителів аналізував С. Петренко. Перспективи впровадження європейського досвіду висвітлювала О. Овчарук, тоді як О. Базелюк, І. Воротнікова, Н. Дементієвська, О. Захар, С. Кізім, Н. Морзе, Т. Нанаєва, Л. Чернікова обґрунтували структуру та рівні цифрової компетентності, необхідні для ефективної професійної діяльності педагогів.

На основі огляду наукових праць інформаційно-цифрова компетентність розглядається як інтегративна характеристика особистості, що поєднує знання, уміння, навички та ціннісні орієнтації щодо використання цифрових технологій у професійній діяльності. Вона передбачає не лише володіння технічними засобами, а й здатність до критичного аналізу інформації, безпечної поведінки в цифровому середовищі, ефективної комунікації та дотримання етичних і правових норм.

Важливим орієнтиром у визначенні змісту інформаційно-цифрової компетентності є європейські рамки цифрових компетентностей, зокрема DigComp та DigCompEdu, які окреслюють основні напрями розвитку цифрових навичок громадян і педагогів [1]. Відповідно до цих підходів, цифрова компетентність включає когнітивні, технологічні, комунікаційні та етичні складові, що забезпечують ефективне використання цифрових технологій у різних сферах діяльності.

У контексті професійної підготовки майбутніх педагогів інформаційно-цифрова компетентність набуває особливого значення, оскільки саме педагог виступає провідником цифрових інновацій в освіті. Від рівня сформованості цієї компетентності залежить якість освітнього процесу, здатність до впровадження інноваційних методів навчання та ефективність взаємодії з учнями в цифровому середовищі.

У результаті аналізу наукових підходів до трактування інформаційно-цифрової компетентності, зокрема праць Г. Вернидуб, Л. Петренко, С. Петренко [3] та положень європейських рамок цифрової компетентності, визначено її сутність і структуру, яку доцільно розглядати як систему взаємопов'язаних компонентів, до основних з яких належать:

- інформаційно-аналітичний, що передбачає здатність здійснювати пошук, відбір, аналіз і критичне оцінювання інформації;
- технологічний, який охоплює вміння використовувати цифрові інструменти та створювати цифровий контент;
- комунікаційний, що забезпечує ефективну взаємодію у цифровому середовищі;
- етико-правовий, пов'язаний із дотриманням норм академічної доброчесності та авторського права;
- безпековий, що включає навички захисту персональних даних і безпечної роботи в мережі.

Такий підхід дозволяє розглядати інформаційно-цифрову компетентність як багатовимірне утворення, що

формується у процесі професійної підготовки та забезпечує готовність майбутнього педагога до діяльності в умовах цифровізації освіти.

Формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх педагогів має здійснюватися на засадах інтеграції цифрових технологій у всі складові освітнього процесу. Сучасні підходи передбачають перехід від ізольованого вивчення ІКТ до їх системного використання у викладанні дисциплін, що сприяє розвитку не лише технічних умінь, а й критичного мислення, медіаграмотності та здатності до самонавчання.

Ефективним напрямом є впровадження практико-орієнтованого навчання, яке забезпечує формування цифрових навичок через виконання професійно спрямованих завдань. Використання проєктних методів, інтерактивних форм і цифрових платформ активізує діяльність здобувачів освіти та сприяє розвитку їхньої цифрової компетентності.

Важливу роль відіграє цифрове освітнє середовище закладу вищої освіти, яке забезпечує доступ до електронних ресурсів, платформ дистанційного навчання та інструментів організації освітнього процесу, формуючи досвід використання цифрових технологій у навчальній і професійній діяльності.

Серед ефективних методів доцільно виокремити гейміфікацію, міждисциплінарні проєкти, адаптивні технології, участь у міжнародних освітніх ініціативах та використання аналітики даних для оцінювання результатів навчання.

Інноваційні підходи передбачають застосування технологій штучного інтелекту, цифрових симуляторів і віртуальних середовищ, що дає змогу моделювати професійні ситуації та формувати готовність до використання сучасних технологій у педагогічній діяльності.

Ефективність цього процесу залежить від створення відповідних педагогічних умов: оновлення змісту освітніх програм, розвитку цифрового середовища та забезпечення безперервного професійного розвитку учасників освітнього процесу. Важливим є також формування відповідального ставлення до використання цифрових технологій, дотримання академічної доброчесності та норм безпеки.

Отже, формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх педагогів є комплексним процесом, що забезпечує їх готовність до професійної діяльності в умовах цифровізації освіти та сприяє підвищенню якості освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. European Digital Competence Framework for Citizens (DigComp) : European Skills, Competences, Qualifications and Occupations (ESCO). URL: https://surli.cc/ghzmjp.
2. Falloon G. From digital literacy to digital competence: the teacher digital competency (TDC) framework // Educational Technology Research and Development. 2020. Vol. 68, No. 5. Pp. 2449–2472. DOI: https://doi.org/10.1007/s11423-020-09767-4.
3. Петренко С., Петренко Л., Вернидуб Г. Інформаційно-цифрова компетентність сучасного учителя // *Освіта. Інноватика. Практика*. 2025. Т. 13, № 5. С. 41–45. DOI: https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i5-006.
4. Пріма Р., Гончарук О., Пріма Д. Формування цифрової компетентності майбутніх педагогів в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти // *Наукові записки.* Серія: Педагогічні науки. 2023. Вип. 209. С. 81–86. DOI: https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-209-81-86.

ЛУКАЧЕВИЧ А. Ф.,
старший викладач кафедри STEM та цифрової освіти
Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради
lukacevicandrej@gmail.com

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ – СВІТ «РОЗУМНИХ РЕЧЕЙ

Анотація: пропонується практичний досвід та сучасне бачення трансформації предмета «Технології» в умовах НУШ, де основна увага приділяється інтеграції цифрових інструментів та концепції Internet of Things (IoT) у проєктну діяльність учнів на уроках технологій. Пропонується також вектор діяльності зі створення «розумних речей», що сприятиме розвитку STEM-компетентностей та готуватиме учнів до життя в інноваційному суспільстві.

Ключові слова: технологічна освіта, IoT, Tinkercad, Arduino, STEM-освіта, цифрові компетентності.

Сучасний урок технологій в НУШ – це вже не просто опанування ручних технік обробки матеріалів. Це простір для дизайн-мислення та інженерії. Цифровізація освіти вимагає від вчителя переходу від моделі «виріб за зразком» до моделі «інтелектуальний продукт». Така зміна акцентів є фундаментальною для Нової української школи. Якщо раніше результатом уроку був об’єкт (табурет, серветка, кухонна дошка), то сьогодні результатом є комплексно вирішене завдання.

Розширити та деталізувати цю нову парадигму можливо за умови переходу від «ремесла» до «інженерного дизайну», що дає можливість створити нову модель «інтелектуального продукту» та означатиме зміну самого алгоритму роботи учня та вчителя. Тут ядром процесу виступає саме дизайн-мислення.

Дизайн-мислення – це не про те, як річ виглядає, а про те, як вона функціонує та яку проблему користувача вирішує. У світлі «Розумних речей» цей процес виглядає так:

1. Емпатія: зрозуміти потреби (наприклад, безпечний перехід проїзджої частини…).
2. Фокусування: сформулювати задачу (створити систему, що сама нагадує про безпеку).
3. Генерація ідей: «Брейкстормінг» без обмежень.
4. Прототипування: макетування з деталей конструктора, картону та інтегрування Arduino, але з додаванням цифрового керування індикаторами).
5. Тестування: перевірка виробу в реальних умовах та вдосконалення.

Як же синтезувати «матеріальне» та «цифрове»? «Інтелектуальний продукт» у технологічній освіті сьогодні

є це своєрідним «гібридом», який має:

- матеріальну оболонку: робота з деревом, пластиком, металом та картоном (традиційні навички).
- цифрову компоненту: програмний код, датчики, мікроконтролери.
- ціннісну складову: дані, які цей продукт збирає або обробляє.

Наприклад, звичайна поштова скринька стає інтелектуальним продуктом, якщо вона надсилає повідомлення на смартфон у Viber, коли в неї кладуть лист. Тому, обираючи цифрові технології в технологічному освітньому просторі НУШ, вчитель перестає бути єдиним джерелом знань про технологію. Він стає фасилітатором (ментором), який:

- не дає готову схему, а ставить запитання: «Що станеться, якщо змінити код?» або «Який матеріал краще витримає навантаження?»;
- заохочує помилки як частину ітераційного процесу;
- інтегрує знання з інформатики, фізики та мистецтва (STEAM).

Саме цей підхід перетворює урок технологій на найсучасніший предмет у школі, де теорія з інших дисциплін нарешті знаходить своє практичне, «відчутне» втілення, тому що світ «Розумних речей» (IoT) - це мережа об'єктів, обладнаних датчиками та програмним забезпеченням, які взаємодіють між собою. У контексті творчого проєктування це реалізується через:

- Автоматизацію побуту: створення моделей «розумного будинку», автоматичних систем поливу кімнатних рослин.
- Розумні речі: пристрої зі світлодіодною індикацією, що керується датчиками освітленості, температури чи руху.
- Еко-моніторинг: пристрої для вимірювання вологості чи чистоти повітря в приміщенні.

Концепція IoT (Internet of Things) на уроках технологій – це місток між програмуванням у віртуальному світі та фізичним конструюванням і саме тому у контексті технологій, «Розумна річ» розглядається не як ізольований гаджет, а як частина системи. Це класика STEM-освіти, де учні поєднують навички архітектурного макетування (з картону, фанери чи пластику) з інженерією та ідеальний напрям для інтеграції дизайну речей, виробничих технологій та електроніки, яка має:

- Технологічна складова: робота з матеріалами, створення трьохвимірних виробів, використання струмопровідних елементів та індикаторів.
- Smart-компонент: світловідбивні елементи, що підсвічуються в темряві (безпека на дорозі); рюкзак, який «свариться» звуковим сигналом, якщо його відкриває чужа людина тощо.
- Результат: поєднання естетики та функціональності, розвиток навичок «м'якої електроніки».

Цікавим вектором може виступити «Еко-моніторинг», що найкраще реалізує екологічну компетентність НУШ, у якому:

- Технологічна складова: конструювання корпусів для метеостанцій, захищених від вологи; створення систем вертикального озеленення.
- Smart-компонент: датчики CO2 (вуглекислого газу) для контролю провітрювання майстерні, вимірювання pH ґрунту для кімнатних рослин, аналіз рівня шуму під час механічної обробки матеріалів.
- Результат: формування відповідального ставлення до довкілля на основі реальних даних, а не лише теорії з підручника технологій.

Важливо підкреслити, що в центрі «Розумної речі» стоїть алгоритм. Учень стає «творцем правил», за якими живе його виріб. Наприклад, у проєкті автоматичного поливу кімнатних рослин, дитина сама вирішує: «Якщо вологість ґрунту менше 30%, увімкнути підкачку води на 5 секунд». Це і є найвищий рівень технологічної творчості».

Для реалізації таких проєктів у освітній простір логічно інтегруються:

1. Мікроконтролери: Arduino, Micro:bit, ESP32, які і є «мозком» будь-якої розумної речі.
2. Середовища програмування: Blocky (візуальне програмування для 5-6 класів) та Python/C++ (для старшої школи).
3. 3D-моделювання та друк: створення корпусів для електронних пристроїв у Tinkercad.
4. Віртуальні симулятори: Tinkercad Circuits, Mozaweb.com, Phet.colorado.edu дозволяють використання 3-D візуалізацій технологічних процесів та пристроїв, моделювати електричні схеми онлайн без ризику пошкодити реальні деталі.

Такий технологічний хаб можливо розгорнути на базі сучасної шкільної майстерні. І важливо підкреслити, що такі інструменти не замінюють традиційну стамеску чи лобзик, а тільки доповнюють їх, створюючи цілісну інженерну екосистему.

Пропоную детальніший огляд кожного компонента нашого інструментарію:

1. Мікроконтролери: від простого до складного

Вибір плати залежить від віку учнів та складності проєкту:

- Microbit: ідеальний для 5–6 класів. Має вбудований світлодіодний екран, кнопки та датчики «з коробки». Це дозволяє створити першу «розумну річ» за один урок.
- Arduino (Uno/Nano/Mega): класика для середньої школи. Величезна кількість сумісних датчиків (вологи, відстані, звуку) робить її універсальною для автоматизації.
- ESP32: «Важка артилерія» для старшокласників. Має вбудований Wi-Fi та Bluetooth, що дозволяє створювати справжні IoT-пристрої, які керуються через смартфон.

2. Середовища програмування:

- Blockly / MakeCode: візуальне програмування. Учні складають алгоритм із кольорових блоків, як пазл. Це знімає страх перед «складним кодом» і фокусує увагу на логіці процесу.
- Python / C++ (Arduino IDE): коли візуальних блоків стає замало для реалізації складних функцій, учні

переходять до текстового програмування, що є прямим містком до професії програміста чи інженера.

3. 3D-моделювання та матеріалізація ідей у Tinkercad:

- Учні не просто візуалізують, вони створюють інженерні конструкції.

4. Віртуальні симулятори: Лабораторія без меж

Використання симуляторів вирішує реальні проблеми браку обладнання та дотримання безпеки праці на уроці:

- Tinkercad Circuits: дозволяє зібрати схему з Arduino, підключити світлодіоди та написати код прямо в браузері. Якщо учень помилився і «спалив» віртуальну мікросхему чи резистор - це лише досвід, а не витрачені кошти.
- Mozaweb.com: надає доступ до високоякісних 3D-сцен. Учні можуть «розібрати» коробку швидкостей токарного верстата або подивитися, як працює сонячна панель зсередини.
- Phet.colorado.edu: незамінний застосунок для пояснення фізичних основ електротехніки. Симуляції допомагають наочно побачити, як рухаються електрони в колі, виміряти параметри електричного кола, що робить вивчення технологій свідомим.

Такий інструментарій реалізує принцип «Високі технології - ручне втілення». Використання симуляторів перед роботою з реальними деталями значно підвищує ефективність уроку:

1. Економія часу: код, відредагований у симуляторі - на «залізі» запрацює швидше.
2. Доступність: учні можуть продовжувати роботу над проєктом вдома, не потребуючи фізичного конструктора.
3. Портфоліо: цифрові моделі та схеми стають частиною електронного портфоліо учня.

Враховуючи вище означене, реалізація творчого проєкту в стилі «Розумних речей», проходитиме через класичний цикл проєктування, але з цифровим компонентом:

- Дослідження: Пошук проблеми (наприклад, «Інформаційне табло для пішоходів»).

Продовжуючи ідею, варто зауважити, що саме етап дослідження у проєктах «Розумних речей» є найбільш трансформаційним для учня. Враховуючи принципи моделі НУШ, зміщуємо акцент із запитання «Що ми зробимо?» на запитання «Яку проблему ми вирішимо за допомогою інтелекту пристрою?».

Етап 1. Дослідження: від спостереження до цифрового рішення

На цьому етапі традиційне вивчення матеріалів доповнюється аналізом даних та пошуком технологічних «точок впливу».

1. Ідентифікація проблеми. Замість того, щоб отримати готове завдання, учні проводять «аудит» навколишнього середовища:

- Кейс «Інформаційне табло для пішоходів»: учні помічають, що на певному переході водії не завжди вчасно помічають пішоходів у сутінках.
- Соціальний аспект: Це формування громадянської відповідальності - ключової компетентності НУШ.

2. Дослідження аналогів та збір даних

Учень стає дослідником:

- Пошук у мережі: як вирішують цю проблему в «Розумних містах» світу?
- Цифровий збір даних: використання смартфонів для фіксації рівня освітленості на ділянці (за допомогою безкоштовних додатків-люксметрів) або підрахунок інтенсивності руху.

3. Визначення «Smart-функції»

Головне завдання дослідження - зрозуміти, яку саме логіку треба закласти в пристрій:

- Традиційне рішення: просто яскравий знак.
- Цифрове рішення: табло, яке активується (блимає або змінює колір) тільки тоді, коли датчик руху фіксує людину біля переходу. Це економить енергію та краще привертає увагу водія через динамічну зміну сигналу.

4. Технологічний прогноз

Учні аналізують, які компоненти їм знадобляться:

- Чи вистачить потужності Arduino?
- Який датчик краще спрацює: ультразвуковий (відстань) чи PIR-датчик (теплове випромінювання тіла)?

На етапі дослідження важливо заохочувати використання онлай-дощок (наприклад, Mirro або просто стікери на дошці) для візуалізації процесу пошуку ідей. Це привчатиме дітей до сучасних методів управління проєктами, які використовуються в реальному ІТ-секторі. І тільки після цього починається етап реального проєктування. Який і стане «фундаментом» майбутнього інтелектуального пристрою.

У контексті «Інформаційного табло для пішоходів» він розділяється на дві паралельні гілки: логічну (код) та технічну (схема).

Ось як виглядатиме деталізація цього етапу:

Етап 2. Проєктування: від логіки до фізичного зв’язку.

На цьому етапі учень працює як інженер-системотехнік. Замість хаотичного підключення дротів, створюється чіткий план.

1. Складання алгоритму (логіка «Розумної речі»)

Алгоритм – це послідовність дій пристрою. Для табло він може бути таким:

1. Початок: система активна.
2. Очікування: датчик постійно сканує зону пішохідного переходу.
3. Умова: чи зафіксовано рух/об’єкт?
   - НІ: світловий індикатор вимкнений (або світить у 10% потужності).
   - ТАК: активувати режим «Увага».
4. Дія: світлодіодна стрічка починає мигтіти, на LCD-екрані з’являється попередження для водія

«PISHOHID».

5. Таймер: Тримати режим активним 15-20 секунд (час переходу дороги).

6. Повернення: Повернутися до пункту 2.

2. Створення схеми підключення (Віртуальний прототип)

Перш ніж брати в руки паяльник або макетну плату, учень моделює схему в Tinkercad Circuits, що дозволяє:

- Вибрати правильний мікроконтролер (наприклад, Arduino Nano).
- Розрахувати опір резисторів для світлодіодів, щоб вони не згоріли.
- Визначити піни (контакти), до яких будуть підключені датчики.

Основні компоненти схеми табло:

- Датчик: ультразвуковий датчик відстані (HC-SR04) або PIR-датчик руху.
- Індикація: яскраві жовті LED-модулі або адресна світлодіодна стрічка.
- Живлення: акумуляторний блок або сонячна панель (для поглибленого еко-рівня).

На етапі проєктування учням можна запропонувати «кейс невдачі». Запитайте, що станеться з вашим табло, якщо датчик зафіксує не пішохода, а собаку чи гілку дерева, що хитається? Це стимулює дітей до вдосконалення алгоритму та вивчення поняття «похибка датчика».

Це все важливо для учня, а саме :

- Формується системне мислення: дитина бачить причинно-наслідкові зв'язки: «змінив рядок у коді – змінилася яскравість лампи».
- Культура безпечної праці: віртуальна перевірка схеми мінімізує ризики замикання та псування обладнання під час реальної збірки.
- Документування: складена схема та алгоритм - це технічна документація проєкту, яку учень презентує під час захисту.

Ось тепер ми готові перейти до технологічного етапу – «Виготовлення інформаційного табло», де поєднаємо традиційні матеріалів (дерево, листовий метал та дріт, пластик, LED-лампи) з електронікою. Етап виготовлення є кульмінацією проєкту, де теоретичні розрахунки матеріалізуються у фізичний об'єкт. Саме тут відбувається справжня конвергенція традиційної трудової підготовки та новітніх технологій.

Такий процес створення «Інформаційного табло» ділиться на два паралельні потоки, які в кінці об'єднуються в єдиний інтелектуальний продукт.

1. Робота з конструкційними матеріалами (корпусні деталі).

Це база, яка вимагає знання традиційних технік обробки матеріалів, передбачених програмою НУШ:

- Основа та стійка: використання листового металу (для міцності) або деревини (для еко-проєктів). Учні відпрацюють навички розмічання, різання, шліфування та захисного покриття (фарбування).
- Корпус табло: може бути виготовлений із пластику або акрилу. Тут доречно використати термопластичне згинання або лазерне різання, якщо школа має відповідне обладнання.
- Монтажні елементи: використання пластикових стяжок та металевих кріплень для фіксації світлодіодів та датчиків усередині корпусу.

2. Електротехнічна збірка (наповнення)

На цьому етапі «коробка» перетворюється на «розумну річ»:

- Інсталяція LED-підсвітки: монтаж світлодіодної стрічки або окремих ламп. Важливо навчити учнів правильно ізолювати з'єднання, використовуючи термоусадочні трубки.
- Інтеграція датчиків: розміщення ультразвукового датчика або PIR-сенсора. Учень має врахувати кут огляду датчика, щоб він «бачив» пішохода, але не реагував на дрібні перешкоди.
- Монтаж контролера: закріплення плати Arduino чи Micro:bit у захищеному від вологи відсіку (якщо табло передбачене для вулиці).

3. Гібридні вузли.

Це точки дотику, де матеріал зустрічається з цифрою:

- Ергономіка та доступ: створення відкидних панелей або сервісних віконець у дерев'яному чи металевому корпусі для заміни акумулятора або перепрошивки контролера.
- Світлопроникність: вибір та обробка отворів у металі для LED-індикаторів, використання розсіювачів із матового пластику для того, щоб табло не сліпило пішохода, а інформувало його.

Під час технологічного етапу вчителю варто акцентувати на техніці безпеки. Робота з електроінструментом для обробки металу та робота з паяльним обладнанням Комп'– це різні зони відповідальності, які учень має чітко розмежовувати.

Залишився останній, але не менш важливий етап – «Тестування», а саме – налагодження коду та перевірка роботи пристрою у реальних умовах. Заключний етап проєкту – це момент, коли «виріб» перетворюється на функціональну «систему». У цифровій освіті тестування – це не просто перевірка «працює/не працює», а ітераційний процес вдосконалення інтелектуального продукту та шлях до досконалості!

На цьому етапі учні стикаються з реальністю, де код може містити помилки, а фізичні умови (освітлення, відстань) – відрізнятися від лабораторних.

1. Налагодження коду.

Це найважливіша інтелектуальна складова. Учні вчаться шукати «баги»:

- Логічні помилки: наприклад, табло вмикається, але не вимикається. Учень має перевірити умови в коді (цикли та таймери).
- Оптимізація: перевірка швидкості реакції мікроконтролера. Чи встигає табло спрацювати, якщо пішохід рухається швидко?
- Робота з монітором порту: використання виводу даних на екран комп'ютера, щоб побачити, які саме цифри отримує контролер від датчика відстані в реальному часі.

2. Коригування таймінгу, бо це критичний параметр для безпеки.

- Час активності: учні мають розрахувати середню швидкість руху людини через дорогу і встановити таку затримку вимкнення табло, щоб воно світилося протягом усього часу переходу.

- Частота миготіння: налаштування частоти LED-індикації. Занадто швидке миготіння може дратувати, занадто повільне -бути непомітним.

3. Перевірка в «польових» умовах.

Вихід за межі майстерні/кабінету технологій:

- Світловий тест: чи достатньо яскраво світяться LED-лампи під прямими сонячними променями? Чи не засліплюють вони водія вночі? (Тут можна додати в проєкт датчик освітленості для автоматичного регулювання яскравості).
- Тест на відстань: перевірка чутливості датчика. На якій відстані він починає «бачити» пішохода? Можливо, потрібно змінити кут нахилу датчика в корпусі, виготовленому на попередньому етапі.
- Стійкість конструкції: перевірка на вібрації та надійність кріплень дротів при механічному впливі.

Традиційно тестування завершується демонстрацією результатів проєкту. Важливо, щоб учень міг аргументувати свої рішення:

- «Ми змінили код, бо початковий таймер був занадто коротким для літніх людей».
- «Ми додали козирок над датчиком, щоб дощ не спричиняв хибних спрацювань».

Висновок: Цифрові технології та світ «Розумних речей» перетворюють уроки технологій на інноваційну лабораторію. Це дозволяє учням НУШ відчути себе творцями майбутнього, де матеріальний світ невіддільний від цифрового коду.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text (дата звернення: 08.04.2026).
2. Гриб'юк О. О. Дослідницьке навчання учнів з використанням імерсивних технологій у контексті їх впливу на інтелектуальний та психофізіологічний розвиток. *Журнал «Перспективи та інновації науки»*. 2021. № 5 URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/741/743 (дата звернення 08.04.2026).
3. Пискун О.М. Теорія і методика технологічної освіти. Проєктна технологія навчання: Навчально-методичний посібник до виконання практичних робіт для студентів спеціальності «Середня освіта (Трудове навчання та технології)». Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2023. 103 с. URL: Методичний посібник «Проєктна технологія» (дата звернення: 08.04.2026).
4. Ціннісні орієнтири нової української школи. – URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf (дата звернення 09.04.2026).
5. STEM та STEAM: науково-практичні тенденції розвитку цифровізації в умовах євроінтеграції : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 грудня – 14 січня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 76 с. URL: https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_STEM.pdf (дата звернення: 09.04.2026).

МАРДАРОВА І. К.,
доцент кафедри дошкільної педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
кандидат педагогічних наук, доцент,
mardarova.ik@pdpu.edu.ua
ГУДАНИЧ Н. М.,
старший викладач кафедри дошкільної педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
доктор філософії в галузі освіти,
hudanych.NM@pdpu.edu.ua

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активною цифровізацією освітнього процесу, що передбачає широке використання інформаційно-комунікаційних технологій, онлайн-платформ та електронних освітніх ресурсів у закладах вищої освіти. Використання цифрових інструментів значно розширює можливості організації освітнього процесу, сприяє підвищенню доступності освітніх матеріалів, розвитку дистанційного та змішаного навчання, а також підвищує ефективність комунікації між усіма учасниками освітнього процесу [2, с. 259].

В Україні процес цифрової трансформації освіти підтримується на державному рівні та регулюється низкою нормативно-правових актів. Зокрема, Закон України «Про освіту» та Закон України «Про вищу освіту» визначають необхідність впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес і розвитку цифрової компетентності здобувачів освіти та педагогічних працівників. Крім того, важливу роль у регулюванні використання інформаційних ресурсів відіграють Закон України «Про інформацію», Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», а також Закон України «Про захист персональних даних», які встановлюють правові засади забезпечення інформаційної безпеки та захисту персональної інформації користувачів [2, с. 259].

Питання цифровізації та безпечного використання інформаційних технологій відображені у Концепції розвитку цифрових компетентностей та державних стратегіях цифрової трансформації суспільства. Вони

спрямовані на формування у громадян навичок безпечної роботи в цифровому середовищі, підвищення рівня цифрової грамотності та розвиток культури відповідального використання інформаційних ресурсів. Отже, цифровізація освіти відкриває нові можливості для модернізації освітнього процесу, проте водночас актуалізує необхідність забезпечення належного рівня цифрової та інформаційної безпеки, захисту персональних даних та формування безпечного цифрового освітнього середовища у закладах вищої освіти [3, с. 24].

Інтенсивне впровадження цифрових технологій супроводжується появою низки кіберзагроз, серед яких особливе місце займають несанкціонований доступ до інформації, витік персональних даних, поширення шкідливого програмного забезпечення та прояви кібербулінгу. Такі ризики можуть негативно впливати на безпеку та психологічний комфорт студентів і викладачів. Особливої актуальності набуває проблема забезпечення цифрової безпеки учасників освітнього процесу, формування культури безпечного використання цифрових технологій та впровадження ефективних механізмів захисту інформації в освітньому середовищі закладів вищої освіти [1].

Особливої актуальності набуває проблема забезпечення цифрової безпеки учасників освітнього процесу, формування культури безпечного використання цифрових технологій та впровадження ефективних механізмів захисту інформації в освітньому середовищі закладів вищої освіти, що передбачає не лише застосування сучасних технічних засобів захисту інформації, але й підвищення рівня цифрової грамотності студентів і викладачів, проведення інформаційно-просвітницьких заходів із кібербезпеки та розроблення внутрішніх правил безпечного використання цифрових ресурсів у закладах освіти [6, с. 106].

Цифрова безпека в освітньому середовищі закладів вищої освіти розглядається як комплекс організаційних, технічних та освітніх заходів, спрямованих на захист інформації, персональних даних та безпечне використання цифрових технологій учасниками освітнього процесу. В умовах активного використання електронних освітніх платформ, систем дистанційного навчання та хмарних сервісів питання забезпечення цифрової безпеки набуває особливої актуальності [5].

Одними з найбільш поширених цифрових ризиків для студентів і викладачів є фішинг, який передбачає отримання конфіденційної інформації шляхом надсилання підроблених електронних листів або повідомлень. Наприклад, користувачі можуть отримувати листи нібито від адміністрації університету з проханням підтвердити пароль до навчальної платформи. Іншою загрозою є витік персональних даних, що може відбуватися через використання незахищених мереж або недостатній рівень захисту облікових записів. Також поширеною проблемою є шкідливе програмне забезпечення, яке може потрапляти на пристрої через сумнівні файли чи посилання. Окрему групу ризиків становить кібербулінг, що проявляється у формі образливих повідомлень, переслідування або психологічного тиску в онлайн-комунікації [6, с. 106].

Важливу роль у запобіганні зазначеним загрозам відіграє формування цифрової грамотності учасників освітнього процесу. З цією метою у закладах вищої освіти можуть проводитися різні освітні та інформаційні заходи, зокрема: тренінги «Основи кібербезпеки для студентів»; семінари «Безпечна робота в мережі Інтернет»; вебінари «Захист персональних даних у цифровому середовищі»; інформаційні кампанії «Тиждень цифрової безпеки» або «День безпечного Інтернету»; практичні заняття «Розпізнавання фішингових повідомлень».

Забезпечення цифрової безпеки також передбачає впровадження низки організаційних і технічних заходів. До них належить використання захищених освітніх платформ (наприклад, систем дистанційного навчання), застосування антивірусного програмного забезпечення, двофакторної автентифікації та регулярного оновлення програмних ресурсів. Важливим є також розроблення інформаційної політики університету, яка визначає правила користування електронними ресурсами, захисту даних та відповідальність за порушення цифрової безпеки.

Ефективним заходом є організація освітніх програм із цифрової безпеки, що спрямовані на формування у студентів і викладачів навичок безпечної роботи з цифровими ресурсами. До таких заходів можна віднести проведення лекцій, тренінгів, консультацій та створення інформаційних рекомендацій щодо захисту персональних даних і безпечного використання цифрових технологій. Системний підхід до забезпечення цифрової безпеки сприяє створенню безпечного освітнього середовища та підвищує рівень захищеності учасників освітнього процесу в умовах цифровізації освіти.

Отже, цифрова безпека є важливою складовою сучасного освітнього середовища закладів вищої освіти. Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес створює нові можливості для організації освіти, але водночас потребує належного рівня захисту інформації та персональних даних учасників освітнього процесу. Важливим завданням сучасної освіти є формування культури безпечного використання цифрових технологій, що передбачає підвищення рівня цифрової грамотності студентів і викладачів, розвиток навичок відповідальної поведінки в мережі та здатності розпізнавати потенційні кіберзагрози.

Заклади вищої освіти відіграють ключову роль у забезпеченні цифрової безпеки, оскільки саме вони створюють умови для впровадження ефективної політики кібербезпеки, організації навчальних заходів з цифрової грамотності та використання захищених цифрових платформ. Комплексне поєднання організаційних, технічних та освітніх заходів сприятиме формуванню безпечного цифрового освітнього середовища та підвищенню рівня захисту всіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Головко Д. Ю. Безпека в цифровому просторі: електронний навчальний курс. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 54 с.

2. Листопад О. А., Мардарова І. К., Листопад Н. Л Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та їх інтеграція в освітню практику: історичний контекст і сучасні тенденції. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки.* 2025. Вип. 2. № 58. С. 259–272. DOI: DOI: https://doi.org/10.31376/2410-0897-2025-2-58-259-272.

3. Листопад О. А., Мардарова І. К., Листопад Н. Л. Особливості застосування мультимедійних технологій в процесі формування цифрової культури здобувачів вищої і фахової передвищої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки.* 2024. Вип. 4 (56). С. 24–33. DOI: https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-3-56-24-33.

4. Листопад О., Листопад Н. Організація дистанційного навчання на платформі Moodle: теорія та

практика. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки.* Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2025. Вип. 70. С. 145–155. DOI: https://doi.org/10.31909/26168812.2025-(70)-20.

5. Проєктування безпечного середовища інноваційний підхід: колективна монографія / за ред. д-ра пед. наук О. М. Топузова, д-ра екон. наук С. В. Захаріна, д-ра пед. наук М. В. Гриньової. Полтава, 2023. 374 с.

6. Султанова Л., Прокоф'єва М. Цифрова безпека в галузі вищої освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Том 21 № 1. 106-117. https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.106-117.

МИСЬКІВ Н. В.,
вчитель математики, вчитель вищої категорії,
Тернопільська загальноосвітня школа № 11 імені
Героїв 44 окремої артилерійської бригади імені гетьмана Данила Апостола

ОСВІТА 4.0.: ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Математика є одним із ключових предметів у шкільній програмі, оскільки вона формує в учнів аналітичне мислення, логіку та навички вирішення проблем. Однак, як показують численні дослідження, багато школярів стикаються з труднощами під час освоєння цих складних тем, що може призвести до зниження мотивації та погіршення академічної успішності. Традиційні методи викладання математики, хоч і мають свою цінність, часто не можуть ефективно задовольняти індивідуальні потреби учнів. В умовах цифрового світу, що розвивається, виникає необхідність у нових підходах до викладання, які можуть покращити якість навчання та зробити його більш персоналізованим. Штучний інтелект в останні роки став одним із ключових напрямів розвитку освітніх технологій і вже активно використовується в освіті. У контексті викладання математики штучний інтелект може служити як потужним інструментом для персоналізації навчального процесу, так і засобом підвищення ефективності викладання за рахунок автоматизації деяких рутинних завдань вчителя. Наприклад, штучний інтелект може адаптувати завдання залежно від рівня знань кожного учня, аналізувати їхні успіхи та виявляти місця, які потребують додаткової уваги. Використання штучного інтелекту в освітніх технологіях відкриває нові можливості для школярів, допомагаючи їм засвоювати складні математичні теми на своєму власному рівні та темпі. Завдяки штучному інтелекту вчителі можуть створювати ефективніші навчальні програми, а учні отримують можливість навчатися з більш високим ступенем залучення [1], [2], [3], [4], [5].

Мета статті – дослідити, як саме штучний інтелект може бути використаний для покращення викладання математики серед школярів. ми розглянемо наявні освітні платформи та технології, що використовують штучний інтелект, оцінимо їхню ефективність та обговоримо можливі виклики, пов'язані з їх упровадженням.

Однією з ключових переваг штучного інтелекту є його здатність адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб кожного учня. Це досягається за рахунок аналізу рівня знань, переваг та стилю навчання кожного учня. Системи штучного інтелекту можуть пропонувати завдання та вправи, що відповідають поточному рівню учня, поступово ускладнюючи їх у міру його прогресу.

Прикладом такої системи є адаптивне навчання. Адаптивні освітні платформи, що підтримуються штучним інтелектом, створюють індивідуальні навчальні траєкторії для кожного учня. Це особливо корисно в математиці, де один учень може потребувати додаткових пояснень і практики, а інший — складніших завдань для поглиблення знань. Штучний інтелект може обробляти великі обсяги даних про навчальні досягнення учнів, виявляти закономірності та давати рекомендації вчителям. Наприклад, штучний інтелект може виявити, що певний учень стабільно робить одні й самі помилки в завданнях, і запропонувати додаткові матеріали для їхнього виправлення. Цей аналіз допомагає вчителям точніше розуміти, де учні стикаються з труднощами і своєчасно коригувати навчальний процес.

Вебдодаток під назвою NotebookLM був випущений компанією Google, це інструмент на основі штучного інтелекту, який дозволяє відносно швидко, зручно і без зайвих рухів тіла отримати короткий різнобічний огляд (саммарі) об'ємних документів (книг, статей), а також інтерактивно взаємодіяти з ними (задавати питання щодо їх змісту). У моєму розумінні він являє собою надбудову над «звичайним ШІ-чатом», якому в контекст завантажений документ, що цікавить користувача. Ця надбудова включає:

- Набір з кількох налаштованих стандартизованих промптів, доступних в один клік і орієнтованих на роботу з об'ємними текстами («Склади мені зміст», «Склади мені FAQ на основі цього тексту», і т.п.).
- Інтерфейсне рішення («картки-плитки на робочому столі»), яке за задумом розробників, мабуть, має бути більш зручним ніж «звичайний (лінійний) чат».
- Інтерфейс чату, який при взаємодії з текстом у форматі «питання-відповідь» відображає не тільки відповіді на запитання, але й фрагменти відповідного вихідного тексту, а також посилання на конкретні параграфи повного тексту-джерела.
- На головному екрані розташовані кнопка створення нового «Блокнота» та самі «Блокноти» – головні елементи програми. Це контейнери, в які користувач завантажує свої джерела (вихідні матеріали), документи, книги, статті, які він хоче «дослідити». Також у Блокноті знаходяться похідні артефакти, що створюються в процесі «дослідження», що відносяться до основного вихідного матеріалу (нотатки, згенеровані ІІ або написані самим користувачем), і панель взаємодії з ШІ.

Чітке відображення математичних формул у NotebookLM допомагає і при спільному навчанні. Ви можете ділитися своїми навчальними матеріалами або експортувати картки, і всі бачитимуть однаковий, відполірований макет. Така узгодженість робить групове навчання більш ефективним, особливо в природничо-технічних дисциплінах, де точність має значення.

Одна з найпопулярніших функцій NotebookLM – це створення карток для запам'ятовування. Тепер, коли формули відображаються коректно, ці картки нарешті виглядають як справжні навчальні матеріали. На кожній картці з одного боку зображено питання, а з іншого – ідеально відформатовану відповідь. Замість розглядати заплутаний код, ви можете візуально повторювати математичні поняття так, як вони представлені у вашому підручнику. Це означає швидше запамя'товування, менше плутанини та більше впевненості перед іспитами.

NotebookLM може створювати тести на основі ваших нотаток, але до цього оновлення математичні

обчислення виглядали недоробленими. Тепер у кожному питанні відображаються чіткі символи та правильно вирівняні рівняння. Ви можете перевірити себе в умовах, максимально наближених до реальних екзаменаційних без відволікань. Відповіді акуратно форматуються, тому перевірити помилки дуже просто. Жодних плагінів, жодних скриптів для браузера — лише точні математичні обчислення з нотаток.

NotebookLM підтримує два основні стилі математичних обчислень:

- Вбудовані математичні формули — короткі рівняння, що зустрічаються всередині речень (наприклад, $x^2 + y^2 = r^2$).
- Відображення математичних виразів – довгих рівнянь, які розташовані на окремому рядку.

Знання цього допоможе вам при форматуванні нотаток чи тестів. Короткі вирази слід розміщувати в одному рядку, а довшим залишати достатньо місця. NotebookLM автоматично подбає про розміщення пробілів. Чітке відображення математичних формул у NotebookLM також допомагає під час спільного навчання. Ви можете ділитися своїми навчальними матеріалами або експортувати картки, і всі бачитимуть однаковий інтерфейс.

Така послідовність робить групове навчання більш ефективним, особливо в природничо-технічних дисциплінах, де точність має значення. Оновлення NotebookLM, що покращує відображення математичних виразів, може здатися незначним, але воно кардинально змінює сприйняття дистанційного навчання.
Воно позбавляє розчарування під час читання рівнянь, замінюючи його ясністю, швидкістю і впевненістю.

У висновку можна сказати, що штучний інтелект має потенціал кардинально змінити викладання математики. Правильне використання інструментів штучного інтелекту може підвищити ефективність навчального процесу, зробити його більш індивідуалізованим та гнучким, надаючи кожному учневі можливість вчитися у своєму темпі та на своєму рівні. Однак успіх у цій галузі залежатиме від того, як вчитель зможе збалансувати використання штучного інтелекту з традиційними методами навчання, підтримувати доступність технологій для всіх учнів та вирішувати етичні та технічні питання, що виникають. Штучний інтелект має стати не заміною вчителя, а потужним інструментом, який допомагає учням розкривати свій потенціал, освоювати складні математичні концепції та готуватися до майбутніх викликів.

Список використаних джерел

1. Кондратенко В. В, Черевко С. В, Черевко А. Д. Штучний інтелект в освіті. Технології доброчесного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки: матеріали всеукраїнського науково педагогічного підвищення кваліфікації, 31 липня – 10 вересня 2023 р. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.126–128.
2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р). URL : https://cutt.ly/kwDG2MG8.
3. Спірін О. М. Зміст навчального матеріалу з основ штучного інтелекту в курсі інформатики. Вісник Житомирського педагогічного університету. 2004. № 14. С. 121–124.
4. Стойка М. В. Використання штучного інтелекту при викладанні математики / М. В. Стойка, Ю. В. Петечук // Науковий вісник Ужгородського університету : збірник наукових праць; серія : Педагогіка. Соціальна робота / голов. ред. О. Бартош. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2024. Вип. 2 (55). С. 104–110. рез. укр., англ. Бібліогр.: с. 109–110 (13 назв).
5. Тополенко Н. М. Сутність, переваги та недоліки розвитку штучного інтелекту в освіті. Технології доброчесного використання штучного інтелекту у сфері освіти та науки: матеріали Всеукраїнського науково педагогічного підвищення кваліфікації, 31 липня – 10 вересня 2023 року. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 221-225.

ОЛЕКСЮК В. П.,
методист центру інформатики, інформаційно-комунікаційних технологій і дистанційної освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
доктор педагогічних наук, професор
v.oleksyuk@ippo.edu.te.ua
БЕРЕЗІЦЬКИЙ М. М.,
інженер з автоматизації тестування, SoftServe
m.berezitskyi@gmail.com

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАРАДИГМИ «ОСВІТА 4.0»

Упродовж історії прогрес технологій завжди мав вплив на суспільство. Сучасні науковці продовжують досліджувати технологічні трансформації різних галузей життєдіяльності суспільства. Технологічний устрій четвертої індустріальної революції, яку ми зараз можемо спостерігати, зобов'язує змінюватися й систему формальної освіти, яка змушена трансформуватися аби зберегти свою соціальну місію. Відповідно нині в літературі вживають поняття «Освіта 4.0», яке є похідним від «Індустрія 4.0» [9]. Поняття визначає парадигму теперішньої стадії розвитку освіти, яка трансформувалася від моделі традиційного педагого-центриського навчання (Освіта 1.0), проходячи через етап впровадження ІКТ-технологій та інтенсифікації співпраці між вчителем та учнями (Освіта 2.0). На третьому етапі відбулося зміщення фокусу освіти в сторону студенто-центриської моделі, у якій відбувається максимальне залучення учнів і студентів до взаємодії між собою та перенесення акценту з навчання на здобуття знань за допомогою всіх доступних засобів, а роль вчителя набуває форм координатора та фасилітатора (Освіта 3.0). Остання, четверта стадія, стадія передбачає можливість студентів навчатися будь-де та будь-коли, за підтримки нових технологій, що є основою для Індустрії 4.0.

Загалом можна виокремити такі принципи концепції «Освіта 4.0»:

1. Інтеграція (передовсім цифрових) технологій задля удосконалення освітнього процесу.
2. Персоналізація та індивідуалізація освітнього процесу через врахування індивідуальних особливостей та можливостей людини.
3. Забезпечення підходу «Освіта впродовж життя», що передбачає зміщення фокусу з усталеного принципу здобуття освіти один раз за життя до підходу тривалого навчання впродовж нього.

4. Підготовка до майбутнього світу через сприяння постійному розвитку вмінь та здібностей, що допомагає людям адаптовуватися під зміни на ринку праці.
5. Розвиток критичного мислення, що передбачає формування спроможностей аналізувати інформацію, здобувати знання самостійно, ставити питання, оцінювати інформацію на основі вивчення авторитетних джерел.
6. Співпраця та комунікація завдяки сприянню спілкуванню, обміну ідеями, спільному навчанню та заохоченню здобувачів працювати в командах.
7. Глобальна обізнаність через розвиток свідомості, розуміння та поваги до культурного різноманіття світу.
8. Розвиток інновацій через стимулювання творчості та інноваційного потенціалу здобувачів.
9. Постійний професійний розвиток педагогів як рушійної сили реалізації всіх принципів парадигми.

Повертаючись до цифрових технологій, які забезпечують реалізацію вказаних принципів, зауважимо, що до них належать як технології 2010-их, так і теперішнього десятиліття – хмарні обчислення, великі дані, інтернет речей, віртуальна і доповнена реальність. Проте саме штучний інтелект нині є технологічним ядром, що забезпечує практичну реалізацію практично усіх керівних положень концепції «Освіта 4.0».

Згідно статті з енциклопедії «Британіка» під цим поняттям розуміють здатність цифрового комп'ютера засобу виконувати завдання, зазвичай пов'язані з розумними істотами [4]. За останні роки широкої популярності набув окремий клас ШІ – генеративний ШІ (англ. Generative AI), який здатний генерувати текст, зображення чи інший мультимедійний контент у відповідь на запити-підказки (англ. prompts) користувача. У його основі лежать штучна нейронна мережа, як комп'ютена модель, системи нейронів головного мозку людини. Окремим напрямом у напрямок галузі дослідження ШІ є машинне навчання, завданням якого є набуття моделлю ШІ здатності розв'язувати певні задачі з високою долею точності.

У освітньому контексті машинне навчання реалізується через такі алгоритмічні моделі: 1) кероване навчання, у якому ШІ, опрацьовуючи структуровані дані, будує регресійні моделі з метою прогнозування навчальних досягнень здобувачів; 2) некероване навчання, що дає можливість за допомогою аналізу неструктурованих даних за допомогою ШІ ідентифікувати шаблони поведінки та кластеризувати профілів студентів; 3) навчання з підкріпленням, що здійснюється на основі методу «спроб і помилок», за якого система з ШІ «експериментує» з подачею контенту, оцінює реакцію користувача, а також враховує дані педагога [7].

Реалізуючи зазначені алгоритми в тій чи іншій мірі, сучасний ШІ може бути засобом забезпечення персоналізованих освітніх траєкторій. Звертаючись до вітчизняного досвіду, зазначимо, що цифровізація української освіти системи наразі проходить етап імплементації засобів ШІ, що допомагає підтримувати процеси дистанційного та змішаного навчання в умовах обмежень воєнного стану [1]. На нашу думку, подальший розвиток вимагатиме розгортання локальних моделей ШІ, створення RAG-систем інституційного рівня, а також розроблення й апробації методик їх використання. Зазначені завдання повинні розв'язуватися як процес інтеграції ШІ в існуючі ІТ-інфраструктури закладів освіти [3].

Штучний інтелект впливає й на неперервну та неформальну освіту, як одну визначальних рис парадигми «Освіта 4.0», трансформуючи її на безперервний, технологічно керований процес удосконалення кваліфікації [10]. Вже сьогодні в масових відкритих онлайн курсах використовуються спеціалізовані (натреновані) агенти ШІ, що здійснюють супровід та підтримку тих, хто навчається. Завдяки технологіям обробки природної мови вказані агенти здатні розпізнавати не лише зміст запитів студентів, але й емоційне забарвлення тексту, міміку чи ознаки фрустрації [6]. Реалізація принципів Освіти 4.0 вимагає інтеграції ШІ з іншими галузевими технологіями. Наприклад, у підготовці ІТ-фахівців у галузі автоматизації розгортання програмного забезпечення студенти використовують ШІ-агенти для налагодження складного коду, поглиблення розуміння архітектурних шаблонів, генерування індивідуальних плагінів тощо [5].

Проте повноцінна взаємодія зі ШІ-інтегрованим освітнім середовищем вимагає формування як у педагогів, так і здобувачів освіти належного рівня цифрової компетентності, зокрема щодо 1) навичок взаємодії з ШІ, що описується в літературі як промпт-інжиніринг; 2) критичного оцінювання отриманих за допомогою ШІ результатів; 3) етичного використання та декларування внеску ШІ у результати освітньої й наукової діяльності [2].

Підсумовуючи вищенаведене зазначимо, що наслідки інтеграції ШІ в освіту, як і значної кількості попередніх технологічних й освітніх інновацій, вже зараз мають амбівалентний характер. З одного боку інтенсивний практичний досвід роботи з інструментами ШІ є потужним фактором, який підвищує внутрішню мотивацію та впевненість студентів у власних силах [8]. Такий розвиток цифрових компетентностей дозволяє здобувачам перейти від ролі пасивних споживачів інформації до активних користувачів або й архітекторів інтелектуальних систем.

З іншого боку неконтрольоване й механістичне використання ШІ має негативними наслідками генерування значної кількості помилкових (галюцинованих) і низькоякісних (інформаційний шум), формування невпевненості особистості у власних силах, що може призводити до зниження когнітивних спроможностей людини.

У зв'язку з цим у сучасному науковому дискурсі дослідники все частіше звертаються до концепції «Освіта 5.0», яка передовсім спрямована на розвиток особистості, здатної поєднувати використання цифрових технологій з розвитком власного емоційного інтелекту, креативності та критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Індустрія та освіта 4.0: соціальні, правові та інституційні аспекти нової науково-дослідницької інфраструктури / Ю. О. Мєлков та ін. *Вісник НАПН України*. 2025. Т. 7, № 2. С. 1–11. URL: https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7230 (дата звернення: 15.04.2026).
2. Модель розвитку цифрової компетентності наукових та науково-педагогічних працівників / О. Спірін та ін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2024. Т. 104, № 6. С. 156–179. URL: https://doi.org/10.33407/itlt.v104i6.5889 (дата звернення: 15.04.2026).
3. Олексюк В. П. Єдина система автентифікації як крок до створення освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2012. № 13 (20). С. 187–192.

4. Copeland B.J., Artificial intelligence (AI), Encyclopedia Britannica, 21 Jul. 2023, [online] – Режим доступу: https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence (дата звернення: 15.04.2026).
5. Enhancing educational efficiency: Generative AI chatbots and DevOps in Education 4.0 / E. S. Mekić та ін. *Computer Applications in Engineering Education*. 2024. URL: https://doi.org/10.1002/cae.22804 (дата звернення: 15.04.2026).
6. Harnessing AI for Education 4.0: Drivers of Personalized Learning / G. P. Barrera Castro та ін. *Electronic Journal of e-Learning*. 2024. Т. 22, № 5. С. 01–14. URL: https://doi.org/10.34190/ejel.22.5.3467 (дата звернення: 15.04.2026).
7. Marzal M.-Á., Vivarelli M. Convergence of Artificial Intelligence and Digital Skills: a necessary space for Digital Education and Education 4.0. *JLIS.it*. 2024. Т. 15, № 1. С. 1–15. URL: https://doi.org/10.36253/jlis.it-566 (дата звернення: 15.04.2026).
8. Ocado M. K. G. More than skills: How AI literacy shapes student motivation in the age of education 4.0. *Journal of Technology and Science Education*. 2025. Vol. 15, no. 3. P. 679. URL: https://doi.org/10.3926/jotse.3748 (дата звернення: 15.04.2026).
9. Reimagining management education: Navigating the shift to education 4.0 in the digital era / A. Jain та ін. *The International Journal of Management Education*. 2025. Т. 23, № 2. С. 101182. URL: https://doi.org/10.1016/j.ijme.2025.101182 (дата звернення: 15.04.2026).
10. The Extended Education 4.0: Lifelong Learning in Times of Artificial Intelligence / J. Arias та ін. *Applied Sciences*. 2025. Т. 15, № 17. С. 9352. URL: https://doi.org/10.3390/app15179352 (дата звернення: 15.04.2026).

ОЛЕКСЮК О. Р.,
доцентка кафедри змісту й методик навчальних предметів,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
кандидатка педагогічних наук,
o.oleksyuk@ippo.edu.te.ua

ПЛАТФОРМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ГЕНЕРАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ: ОГЛЯД ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Сучасний розвиток цифрових технологій характеризується безпрецедентною швидкістю технологічних змін, які докорінно переосмислюють застосування їх в освіті та мають потенціал для трансформації навчальних інструментів, задач і традиційних ролей. Використання генеративного штучного інтелекту висуває нові вимоги до цифрової компетентності педагогів, які мають бути готовими до інтеграції цифрових технологій в освітній процес. Опанування інструментів генерації навчального контенту на основі ШІ сприяє розвитку цифрових компетентностей, необхідних для створення інноваційних та ефективних освітніх матеріалів і забезпечення якості освіти в умовах цифрової трансформації.

Традиційні підходи до створення навчальних презентацій характеризуються значними витратами часу та ресурсів, а тому не завжди забезпечують належний рівень інтерактивності та індивідуалізації навчання. У зв’язку з цим актуалізується потреба у впровадженні інноваційних інструментів, зокрема технологій штучного інтелекту, здатних оптимізувати процес підготовки освітнього контенту.

Дослідники одностайні в тому, що інтеграція мультимедіа підвищує технологічність і результативність навчання [1, 2]. Практичний досвід підтверджує, що використання інтерактивних мультимедійних ресурсів сприяє розвитку пізнавального інтересу здобувачів освіти завдяки ефекту новизни та візуалізації інформації.

На сучасному етапі розвитку освіти підвищення її якості значною мірою забезпечується впровадженням інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту та нейромереж. Їх використання відкриває нові можливості для оптимізації освітнього процесу, серед яких: оптимізація підготовки дидактичних матеріалів із урахуванням індивідуальних потреб здобувачів освіти; реалізація адаптивного навчання; забезпечення індивідуалізації освітнього процесу; автоматизація перевірки навчальних завдань [3].

Використання ШІ для створення презентацій має низку суттєвих переваг. Зокрема, такі презентації характеризуються підвищеною інтерактивністю та залученістю аудиторії, що позитивно впливає на мотивацію до навчання. Крім того, їх можна адаптувати до рівня підготовки та інтересів здобувачів освіти. Важливою перевагою є також суттєве скорочення часу на підготовку навчальних матеріалів, що дозволяє вчителеві ефективніше організовувати робочий графік, зменшувати стрес від перевантаження і зосередитися на педагогічній взаємодії та підтримці здобувачів освіти.

Серед сучасних інструментів генерації презентацій на основі ШІ для дослідження обрано сервіси Chalkie, Canva та Gamma.app. Вони використовують алгоритми машинного навчання для автоматизації структурування контенту, вибору дизайну та створення візуальних елементів

Платформа Gamma.app є однією з популярних сервісів нового покоління AI-орієнтованих інструментів для створення освітніх презентацій, у яких поєднуються генерація контенту, дизайн і логіка сторітелінгу. На відміну від класичних рішень, таких як PowerPoint чи Google Slides, Gamma функціонує за принципом “text-to-presentation”: користувач задає тему або короткий опис, після чого система автоматично формує цілісну структуру матеріалу з вбудованою візуальною ієрархією, блоками тексту та мультимедійними елементами.

Обмеження платформи для освітнього процесу помітні у значній узагальненості змісту: згенерований матеріал часто потребує експертного доопрацювання для узгодження з вимогами змісту навчальної програми. Крім того, контроль над дрібними елементами дизайну є менш гнучким, ніж у традиційних редакторах. У педагогічній практиці сервіс доцільно використовувати як інструмент швидкої підготовки презентації: він дозволяє за короткий

час створити візуально цілісний матеріал, який далі може бути адаптований під конкретні освітні цілі.

Платформа Chalkie репрезентує новий клас інструментів автоматизованого педагогічного дизайну, орієнтованих на генерацію освітніх презентацій на основі штучного інтелекту. На відміну від традиційних засобів створення слайдів, таких як PowerPoint чи Google Slides, вона реалізує підхід семантичного структурування навчального матеріалу, забезпечуючи автоматичне формування логіки викладу (від введення поняття до його закріплення через завдання). Функціональні можливості платформи включають адаптацію контенту до рівня підготовки здобувачів освіти, інтеграцію елементів формувального оцінювання та генерацію дидактичних активностей, що наближає її до моделей змішаного та дослідницького навчання. Водночас у порівнянні з візуально орієнтованими рішеннями, зокрема Canva, платформа має обмежений рівень графічної оптимізації, що зумовлює потребу додаткового доопрацювання матеріалів. Отже, Chalkie доцільно розглядати як інструмент первинної генерації дидактичної структури, який підсилює ефективність розробки освітнього контенту, але потребує подальшої експертної валідації та педагогічної адаптації.

Платформа Canva у контексті створення освітніх презентацій функціонує як візуально орієнтоване середовище з інтегрованими елементами штучного інтелекту, що забезпечує швидке проєктування дидактичних матеріалів із високим рівнем графічної якості. На відміну від PowerPoint чи Google Slides, де користувач самостійно відповідає за композицію та стиль, Canva пропонує систему шаблонів і дизайн-систем, які автоматично вирівнюють елементи, оптимізують кольорову палітру та типографіку. Ключова функціональна перевага полягає у поєднанні генеративних інструментів (Magic Write, автоматичне створення презентацій за текстовим запитом) із широкою бібліотекою візуальних ресурсів (іконки, ілюстрації, відео, анімації). Це дозволяє вчителю не лише структурувати матеріал, а й одразу втілювати його у формі, що відповідає когнітивним принципам сприйняття: контраст, фокус, сегментація.

Із позиції педагогічного застосування Canva підтримує: швидке створення навчальних презентацій за шаблонами (lesson slides, infographics, explainer decks); інтеграцію мультимедійного контенту без зовнішніх сервісів; спільну роботу (collaborative editing), що важливо для проєктного навчання; адаптацію матеріалів під різні формати (презентація, постер, роздатковий матеріал).

Водночас на відміну від AI-орієнтованих платформ на таких як Gamma чи Chalkie, Canva не є інструментом педагогічного проєктування: вона не генерує логіку уроку і не забезпечує автоматичної дидактичної адаптації контенту. Це означає, що відповідальність за методичну якість матеріалу залишається за вчителем.

У практичному вимірі Canva доцільно розглядати як другий етап створення освітнього продукту: після формування змісту (наприклад, за допомогою AI-генерації структури) платформа забезпечує його візуалізацію на рівні, який підсилює залучення учнів, покращує розуміння складних тем і підтримує сучасний стандарт цифрової грамотності в освіті.

Використання платформ штучного інтелекту для генерації освітніх презентацій знаменує перехід від інструментального рівня цифровізації до рівня когнітивно-орієнтованого проєктування навчального контенту. Проведений аналіз засвідчує (табл. 1), що сучасні AI-рішення диференціюються за функціональними можливостями: швидкість генерації, якість візуалізації, достовірність змісту та рівень інтерактивності, але жодна з платформ не забезпечує автоматизації усього процесу розроблення у межах одного середовища. Це обумовлює доцільність переходу від вибору «кращого інструменту» до конструювання моделей використання, де різні сервіси інтегруються у єдиний педагогічний сценарій. Відтак ефективність застосування штучного інтелекту визначається не стільки якістю автоматично згенерованого контенту, скільки здатністю вчителя здійснювати педагогічну інтерпретацію, адаптацію та інтеграцію результатів генерації у цілісну дидактичну систему.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика платформ штучного інтелекту для проєктування та візуалізації освітніх презентацій

Критерій	**Chalkie**	**Gamma**	**Canva**
Призначення	Генерація дидактичної структури уроку	Генерація презентації + сторітелінг	Візуалізація та дизайн
Тип ШІ	Освітньо орієнтований (структура, логіка пояснення)	Генеративний (текст + дизайн одночасно)	Допоміжний (текст, зображення, шаблони)
Вхідні дані	Введення теми → отримання сценарію уроку	Введення теми → готова презентація	Вибір шаблону або ручне створення
Структурованість	Висока (логіка «від пояснення до закріплення»)	Середня (є структура, але узагальнена)	Низька (структуру задає вчитель)
Візуальний рівень	Базовий (є вибір адаптацій)	Середній (автодизайн)	Високий (професійні шаблони)
Диференціація навчання	Є можливість вибору рівня підготовки учнів	Обмежена	Обмежена
Інтерактивність	Запитання, мікрозавдання	Вбудовані медіа, навігація	Анімації, інтерактив через дизайн
Час створення уроку	Мінімальний	Дуже швидкий (готовий продукт)	Середній (подальше редагування робота)

Оптимальне використання	Проєктування уроку	Швидкий прототип презентації	Фінальний дизайн і оформлення
Гнучкість редагування	Висока	Середня	Середня

Перспективним напрямом подальших досліджень є розроблення методик використання ШІ-інструментів, що передбачають поєднання генеративних, аналітичних та інтерактивних компонентів у межах єдиного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Олексюк В. П., Спірін О.М., Іванова С.М., Мінтій І. С., Вакалюк Т. А., Кільченко А.В. Огляд досвіду використання штучного інтелекту для розвитку цифрової компетентності науково-педагогічних працівників. Information Technologies in Education. 2 (58). 2025 С. 146–158.
2. Олексюк О. Р. Вплив штучного інтелекту на освітній процес: дослідження досвіду вчителів. Штучний інтелект у науці та освіті (AISE 2024). Artificial intelligence in science and education : збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (Київ, 1–2 березня 2024 р.) [Електронний ресурс] / [упоряд: А. Яцишин, В. Матусевич, В. Коваленко]. Київ : УкрІНТЕІ, 2024. С. 205–209.
3. Олексюк О. Р. Реалізація STEM-проєктів на основі технологій штучного інтелекту. Інноваційні практики наукової освіти : матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 6–12 грудня 2023 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. С. 575–580.

ПЕТРИК О. О.,
консультант комунальної установи
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Переяславської міської ради,
petrik-e@ukr.net
ЮРІЙЧУК Н. Д.,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
кандидат педагогічних наук,
nd711@ukr.net

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Розвиток інноваційних технологій і їх масштабне впровадження в галузі освіти формують нові вимоги до цифрової компетентності вчителя української мови та літератури.

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти (Концепція) розглядає інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в освітньому процесі як «інструмент забезпечення успіху» нової української школи [2].

Цифрова компетентність учителя української мови та літератури – це його здатність ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології для покращення якості навчання та освітнього процесу.

Підвищення цифрової компетентності фахівців спрямоване на підтримку постійного самовдосконалення та адаптації до змін у суспільстві. Швидкий розвиток технологій вимагає від них уміння впроваджувати сучасні цифрові інструменти та ресурси у педагогічну діяльність, що дозволяє урізноманітнювати освітній процес, створювати цікаві, змістовні та актуальні уроки**.**

Сучасні умови навчання та виховання здобувачів вищої освіти вимагають пошуку нових технологій та альтернативних методик.

Проблему формування цифрової компетентності, ефективного використання інформаційних технологій у навчанні досліджувало багато українських та зарубіжних науковців. Так Р. Гуревич, А. Гуржій, М. Жалдак, Н. Морзе, О. Спірін та інші розглядають сутність і структуру цифрової компетентності й цифрової культури вчителя. Питання формування професійних компетентностей учителів із використанням цифрових освітніх технологій досліджують Р. Гуревич, Н. Морзе, О. Співаковський та б. ін**.**

Використання ІКТ у закладі освіти мають багатогранні і різнопланові психолого-педагогічні фактори. Особливо слід звернути увагу на ті, що мають вагоме значення для реалізації Концепції НУШ.

Цифрові засоби дають багато можливостей для покращення навчання, участь здобувачів освіти у завданнях, роботі з ними, адаптації навчання під кожного учня та розвитку здатності аналізувати й мислити самостійно.

Із сучасними здобувачами освіти бажано приходити до згоди, час від часу мотивувати їх на виконання конкретної роботи, застосовувати мотиваційний момент не лише на початку уроку, а й на кожному його етапі.

Цифрова компетентність вчителів допомагає учням навчитися орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Основними компоненти цифрової грамотності вчителів є:

– інформаційна грамотність;
– комп’ютерна грамотність;
– комунікативна грамотність;
– медіаграмотність;
– ставлення до технологій або інновацій.

Сьогодні проблема організації дистанційного та змішаного навчання є надзвичайно актуальною. Ефективність навчального процесу залежить від розвитку здатності вчителів використовувати у професійній роботі цифрові технології створювати цифрове освітнє середовище.

Уроки в умовах змішаного навчання завдяки ІКТ стають динамічними, і навіть можуть мати характер гри,

що так захоплює учнів початківців, які тільки-но перейшли від ігрової діяльності до навчальної. Відчуття гри знімає психологічну напругу, а інтерес до опанування предметом зростає. При цьому комп'ютерні ігри потребують все ж таки певного рівня пізнавальної активності і її інтенсивності, в той же час сам комп'ютер виконує функцію потужного джерела розвитку пізнавальної активності і ще багатьох інтелектуальних почуттів учня таких як допитливість, задоволеність кінцевим продуктом своєї діяльності, вольових якостей [4, с. 148–152**].**

У рамках педагогіки партнерства в період сучасних викликів в освіті вчитель може одночасно реалізувати і триєдину співпрацю «діти, батьки та школа» і підвищити мотивацію до учіння під час прояву батькам обізнаності у техніці.

Також батьки та вчитель виконують функцію контролю та супроводу в інформаційному просторі, заохочують не обмежуватися лише урочним матеріалом, а й брати участь в розвивальних освітніх програмах, щоб процес медіасоціалізації позитивно впливав на розвиток соціальної та психічної сфер молодшого школяра [1, с. 53–55].

Отже, цифрова компетентність вчителя допомагає забезпечити якісне та ефективне використання цифрових технологій в освітньому процесі, що в свою чергу сприяє підвищенню якості освіти та розвитку учнів. Цифрова компетентність є динамічною комбінацією знань, умінь, навичок, поглядів, способів мислення, цінностей у сфері цифрових технологій і визначає здатність вчителя успішно соціалізуватись, проводити професійну та навчальну діяльність.

Список використаних джерел

1. Горлова А. В. Використання освітнього потенціалу медіа в процесі соціалізації молодших школярів. *Збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції.* Херсон : ТОВ «Борисфен-про», 2018. 393 с.
2. Концепція Нової української школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf
3. Островська А. А. Цифрова компетентність вчителя НУШ в системі неперервної освіти. *Цифрова компетентність вчителя нової української школи : 2024 : інновації в умовах змін : препринт* / за заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : ІЦО НАПН України, 2024. 260 с.
4. Ткаченко Л. В. Психолого-педагогічні особливості учнів молодших класів у процесі навчальної діяльності. *Збірник наукових праць.* 2015. № 67. С. 148–152.

ПІСКОВЕНКО А. О.,
старший викладач комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»
angela.piskovenko@gmail.com

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАТФОРМ У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розвиток сучасного освітнього простору актуалізує перегляд підходів до визначення результатів навчання у закладах вищої освіти, зокрема в аспекті формування інформаційно-комунікаційної компетентності. У сучасних європейських дослідженнях цифрова компетентність трактується як багатовимірна система професійних дій, що охоплює використання цифрових ресурсів, організацію навчання, оцінювання та розвиток цифрових можливостей здобувачів [6, с. 16]. У межах рамки DigCompEdu визначено шість сфер і 22 компетентності, що підтверджує складність і структурованість цього феномену [6, с. 16]. Водночас у документі UNESCO ICT Competency Framework наголошено, що формування цифрової компетентності має бути інтегрованим у навчальний процес і пов'язане з досягненням освітніх цілей, а не лише з опануванням технологій [8, с. 5–6; 12–13]. Отже, глобальний контекст засвідчує необхідність розгляду інформаційно-комунікаційної компетентності як системної педагогічної категорії.

У національному освітньому просторі проблема набуває додаткової актуальності у зв'язку з необхідністю практичної реалізації задекларованих цифрових трансформацій. У Концепції розвитку цифрових компетентностей визначено, що цифрова компетентність є ключовою умовою професійної діяльності та соціальної інтеграції особистості [4]. У дослідженні Н. Морзе, М. Василенко, Є. Смирнової-Трибульської підкреслено, що сучасні освітні тенденції вимагають системного підходу до формування цифрової компетентності, а рамка DigCompEdu може слугувати орієнтиром для її розвитку в українській освіті [3, с. 149–150]. Авторки також звертають увагу на наявність розриву між теоретичним розумінням цифрової компетентності та практикою її формування. Таким чином, національний контекст актуалізує потребу у методично обґрунтованих підходах до формування інформаційно-комунікаційної компетентності.

Сучасний науковий виклик полягає у переході від декларативного визнання значущості цифрової компетентності до розроблення ефективних методик її формування у здобувачів вищої освіти. У дослідженні N. Maiier, T. Koval доведено, що цифрова компетентність є невід'ємною складовою професійної компетентності майбутнього фахівця та передбачає здатність не лише використовувати цифрові ресурси, а й інтегрувати їх у навчальний процес [5, с. 11–12]. При цьому авторки наголошують на важливості розвитку навичок аналізу, створення та безпечного використання цифрового контенту, а також організації навчальної взаємодії у цифровому середовищі [5, с. 12–13]. У прикладних дослідженнях (О. Загорецька та ін.) підкреслено, що інтерактивні платформи є важливим інструментом сучасного освітнього процесу, проте їх використання потребує чіткого педагогічного осмислення [1]. Отже, проблема дослідження полягає у необхідності обґрунтування методики використання інтерактивних навчальних платформ як засобу формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів.

Науковий дискурс у галузі педагогіки засвідчує наявність різних підходів до трактування інформаційно-комунікаційної компетентності. Зокрема, у працях Н. Морзе та ін. її розглянуто як інтегративну характеристику особистості, що поєднує знання, уміння, досвід і здатність до їх застосування у професійній діяльності [3, с. 149]. Такий підхід дозволяє інтерпретувати компетентність не лише як результат навчання, а як процес формування готовності до діяльності.

Окремий напрям досліджень пов’язаний із вивченням умов формування цифрової компетентності у вищій освіті. N. Maiier і T. Koval обґрунтовують, що розвиток цифрової компетентності має здійснюватися через інтеграцію цифрових технологій у зміст і методи навчання, а також через організацію активної діяльності здобувачів [4, с. 11–12]. У свою чергу, İ. Reisoğlu, A. Çebi доводять, що ефективність формування цифрової компетентності залежить від якості цифрового освітнього середовища та рівня інтерактивності навчального процесу [7].

Водночас у сучасних дослідженнях простежується зростання уваги до використання інтерактивних навчальних платформ як засобу розвитку цифрових компетентностей. У працях О. Загорецької та ін. показано, що інтерактивні платформи сприяють активізації навчальної діяльності, розвитку самостійності та формуванню цифрових умінь здобувачів. Проте ці дослідження переважно мають прикладний характер і не завжди пропонують цілісну методику їх використання. Отже, аналіз досліджень засвідчує потребу у систематизації методичних підходів до використання інтерактивних платформ у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності.

Метою тез є обґрунтування методики використання інтерактивних навчальних платформ у процесі формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів вищої освіти.

Інформаційно-комунікаційна компетентність здобувачів вищої освіти є складним інтегративним утворенням, що формується у процесі цілеспрямованої організації освітньої діяльності. У наукових дослідженнях вона розглядається як поєднання когнітивного, операційного та рефлексивного компонентів, що забезпечують ефективну діяльність у цифровому середовищі [3, с. 149; 6, с. 16]. Такий підхід дозволяє визначити її як динамічну характеристику, що формується у взаємодії суб’єктів освітнього процесу.

Структуру інформаційно-комунікаційної компетентності доцільно розглядати через сукупність взаємопов’язаних компонентів. Зокрема, інформаційно-аналітичний компонент передбачає здатність до пошуку та аналізу інформації, комунікаційний – організацію цифрової взаємодії, технологічно-операційний – використання цифрових інструментів, а рефлексивно-безпековий – оцінювання власної діяльності та дотримання норм безпеки [6, с. 16; 7]. У сукупності ці компоненти визначають здатність особистості до ефективної діяльності в інформаційному середовищі.

Інтерактивні навчальні платформи виступають як ефективний засіб організації освітнього процесу, спрямованого на формування зазначеної компетентності. Їх використання забезпечує перехід до діяльнісно-орієнтованих моделей навчання, сприяє розвитку автономності здобувачів та формуванню навичок цифрової взаємодії [1; 3, с. 12–13]. При цьому інтерактивні платформи реалізують низку дидактичних функцій: інформаційну, комунікативну, діяльнісну та рефлексивну [1; 7]. Отже, їх застосування створює умови для комплексного впливу на формування інформаційно-комунікаційної компетентності.

Методика використання інтерактивних навчальних платформ має базуватися на принципі дидактичної доцільності та передбачати поетапну організацію навчальної діяльності. На мотиваційно-орієнтаційному етапі відбувається актуалізація інтересу здобувачів, на операційно-діяльнісному – формування практичних умінь, на рефлексивно-оцінювальному – осмислення результатів діяльності [4, с. 12–13; 7]. Така логіка дозволяє забезпечити поступове формування компетентності.

З метою узагальнення теоретичних положень запропоновано мікро-модель методики використання інтерактивних навчальних платформ (Рис. 1).

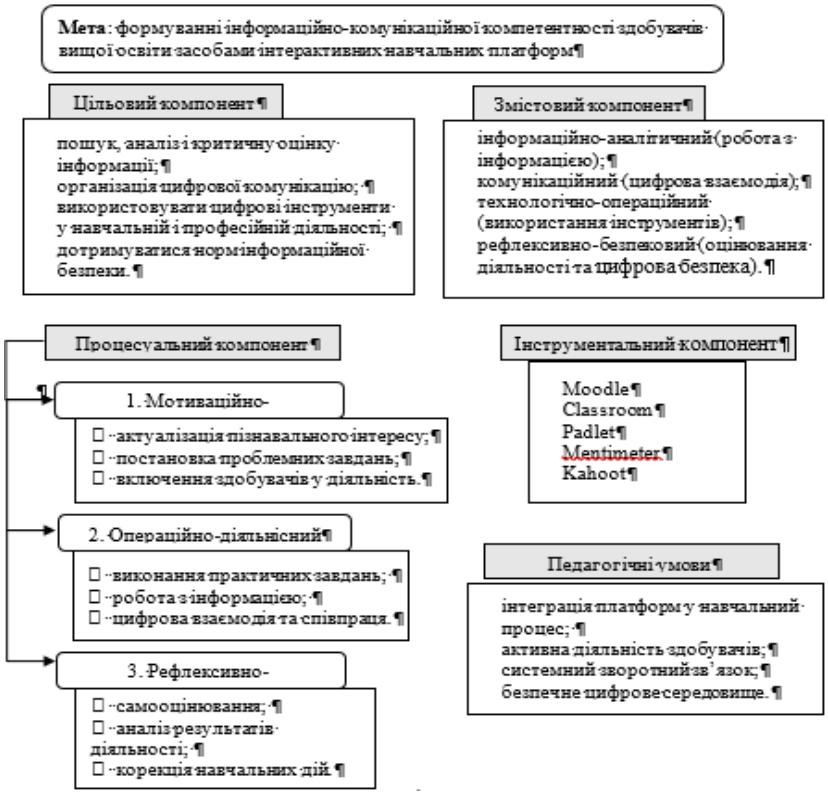

Рис. 1. Мікро-модель методики використання інтерактивних навчальних платформ у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів вищої освіти

Вона включає цільовий, змістовий, процесуальний, інструментальний і результативний компоненти, що відображають логіку формування інформаційно-комунікаційної компетентності [1; 6]. Функціонування моделі

забезпечується педагогічними умовами, серед яких: інтеграція платформ у навчальний процес, активна діяльність здобувачів, системний зворотний зв'язок і безпечне цифрове середовище. Таким чином, модель визначає цілісну структуру методики та забезпечує її практичну реалізацію.

Отже, формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів вищої освіти засобами інтерактивних навчальних платформ є складним і цілеспрямованим процесом, що потребує методичного обґрунтування. Інтерактивні платформи створюють умови для активізації навчальної діяльності, розвитку цифрової взаємодії та формування практичних умінь роботи з інформацією.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з експериментальною перевіркою ефективності запропонованої методики та її адаптацією до підготовки майбутніх учителів.

Список використаних джерел

1. Загорецька Олена, Рудась Сергій, Патер Олег, Ковтун Анастасія. Навчальні та інтерактивні онлайн платформи у процесі розвитку цифрових компетентностей студентів економічних спеціальностей. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*. 2024. Вип. 19 (38). DOI: https://doi.org/10.33296/2707-0654-19(38)-20.
2. Калаур С. М., Наголюк М. В. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби як педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2024. № 1 (108). С. 52–65. DOI: DOI: https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-108-1-52-65.
3. Морзе Наталія Вікторівна, Василенко Марія Володимирівна, Смирнова-Трибульська Євгенія Миколаївна. Деякі результати дослідження в галузі формування цифрової компетентності вчителів закладів середньої освіти. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2021. № 10. С. 149–165. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39624/2/N_Morze_OEs_10_2021_FITU.pdf (дата звернення: 21.03.2026).
4. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція, План, Заходи від 03.03.2021 № 167-р // *База даних «Законодавство України»* / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/167-2021-%D1%80 (дата звернення: 21.03.2026).
5. Maiier N., Koval T. How to Develop Digital Competence in Pre-Service FL Teachers at University Level. *Advanced Education*. 2021. Vol. 8, Issue 18. P. 11–18. DOI: https://doi.org/10.20535/2410-8286.227639.
6. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017. DOI: https://doi.org/10.2760/159770.
7. Reisoğlu İ., Çebi A. How can the digital competences of pre-service teachers be developed? Examining a case study through the lens of DigComp and DigCompEdu. *Computers & Education*. 2020. Vol. 156. Article 103940. DOI: https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103940
8. UNESCO. UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. Paris : UNESCO, 2018. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265721 (дата звернення: 21.03.2026).

ПОДЛЕСНА І. І.,
методист кафедри змісту і методик навчальних предметів,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
i.podlesna@ippo.edu.te.ua

3D-РУЧКИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

Сучасна школа поступово змінюється, і разом із нею змінюються підходи до навчання. Сьогодні важливо не лише давати учням знання, а й розвивати в них практичні навички, творчість і вміння працювати з новими технологіями. Одним із таких сучасних інструментів є 3D-ручка.

3D-ручка – це пристрій, за допомогою якого можна створювати об'ємні моделі з пластику. Вона працює за принципом нагрівання спеціального матеріалу (PLA або ABS) і його видавлювання через наконечник. Пластик швидко застигає, тому можна малювати не тільки на площині, а й у повітрі, створюючи об'ємні фігури [2].

Використання 3D-ручок добре поєднується з навчальною програмою для 5–9 класів, яка передбачає виготовлення виробів, роботу з матеріалами та розвиток проєктної діяльності учнів [3]. Тому цей інструмент можна застосовувати як на уроках трудового навчання, інтегрованих заняттях так і під час гурткової роботи або майстер-класів.

Як зазначає Герасименко В.В., використання 3D-ручок у навчанні «розширює можливості практичної діяльності учнів та сприяє кращому засвоєнню матеріалу через дію» [2]. Це підтверджує, що такі інструменти не просто зацікавлюють, а й реально покращують процес навчання.

З власного досвіду та спостережень можна сказати, що 3D-ручки викликають у дітей значний інтерес. Учням подобається створювати щось своїми руками, особливо коли це виглядає сучасно і незвично. Це підвищує мотивацію до навчання та робить уроки більш цікавими. Також розвивається дрібна моторика та акуратність у виконанні завдань.

Крім того, робота з 3D-ручкою допомагає розвивати важливі навички:

– мислити просторово;
– планувати свою роботу;
– бути уважними до деталей;
– доводити справу до кінця.

На важливості впровадження сучасних технологій у навчання наголошує і Стеценко С.В., який підкреслює, що використання 3D-технологій «сприяє розвитку інтересу учнів до технічної творчості та формуванню практичних умінь» [1]. Це особливо актуально в умовах розвитку STEM-освіти.

Роботу з 3D-ручкою доцільно організовувати поетапно. Зазвичай це виглядає так:

– ознайомлення з технікою безпеки;

– підготовка матеріалів і налаштування температури;
– створення простого ескізу;
– виконання контуру виробу;
– поступове формування об'ємної моделі;
– оцінювання готової роботи.

На уроках учні можуть виготовляти різні вироби: геометричні фігури, прості моделі будівель, декоративні елементи, іграшки або навчальні матеріали. Така діяльність поєднує знання з різних предметів і відповідає сучасному підходу до навчання, зокрема STEM-освіті [1].

Окремо варто відзначити можливість використання 3D-ручок під час проведення майстер-класів для вчителів. Це хороший спосіб показати, що навіть без складного обладнання можна організувати цікаву практичну роботу з учнями. Під час таких занять учасники можуть власноруч створити простий виріб, що допомагає краще зрозуміти можливості цього інструменту.

Як показують дослідження Стеценко С.В. та Герасименко В.В., використання 3D-технологій у навчанні позитивно впливає на інтерес учнів і розвиток їхніх практичних умінь [1; 2]. Це підтверджується і власним досвідом роботи: учні більш активно включаються в роботу, проявляють ініціативу та творчість.

3D-ручка є доступним і корисним інструментом, який допомагає зробити навчання сучаснішим і цікавішим. Вона сприяє розвитку технологічних компетентностей, творчого мислення та практичних навичок учнів.

Використання 3D-ручок у навчальному процесі є ефективним способом урізноманітнити уроки та зацікавити учнів. Як показують дослідження науковців, цей інструмент допомагає поєднати теорію з практикою, розвиває творчість і формує важливі навички, які потрібні в сучасному світі. Тому доцільно впроваджувати 3D-ручки як на уроках, так і в позакласній роботі.

Список використаних джерел

1. Стеценко С.В. 3D-друк як інструмент STEM-освіти. *Наукові записки НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2019. № 19. С.112–118.
2. Герасименко В.В. Можливості використання 3D-ручок у закладах освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т.78, №4. С.54–66.
3. Про затвердження типової освітньої програми для закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня: наказ МОН України від 20.04.2018 № 405.

ПОЛІЩУК І. І.,
здобувачка вищої освіти спеціальності «Медсестринство»
Науковий керівник: **ВАСИЛЕНКО Є. П.,**
кандидат медичних наук,
Комунальний заклад «Кам'янський фаховий медичний коледж» Дніпропетровської обласної ради»
vasylenko@med.cc.ua

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ДО ЄДКІ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ МЕДСЕСТРИНСТВО ШЛЯХОМ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ДИФЕРЕНЦІЙНИХ МАРКЕРІВ

Вступ. Сучасний етап реформування медичної освіти в Україні вимагає впровадження об'єктивних інструментів оцінювання професійної компетентності майбутніх фахівців. Єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ) стає не лише викликом для здобувачів освіти, а й стимулом для викладачів до пошуку інноваційних методичних підходів. Важливою складовою підготовки є розвиток клінічного мислення, що дозволяє студенту миттєво диференціювати критичні стани в умовах обмеженого часу, який відводиться на виконання одного тестового завдання (60 секунд). Систематизація навчального матеріалу через виокремлення специфічних маркерів дозволяє трансформувати великі обсяги теоретичної інформації у чіткі алгоритми прийняття рішень, що є критично важливим для фахівця спеціальності Медсестринство в реальних клінічних ситуаціях

Методи дослідження. Аналітичний: вивчення структури іспиту (домени: інфекційний контроль – 6%, діагностика – 4%, введення ліків – 10%, фізіотерапія – 5%, хвороби крові, – 2%, серцево-судинні розлади – 10%, патологія дихальної, травної системи, нирок, шкіри, опорно-рухового апарату – 40%, репродуктивна система – 10%, захворювання алергічні, ендокринні, інфекційні – 13%) [1]. Статистичний: аналіз частоти появи певних нозологій у тестах за 2023–2025 роки. Систематизація: розробка порівняльної таблиці симптомів-маркерів. Предмет дослідження: Методологія якісної підготовки до ЄДКІ.

Результати дослідження. В ході дослідження встановлено, що більшість помилок студенти допускають при диференціації схожих станів (наприклад, типи ком, види інсультів чи захворювання легень). Для вирішення цієї проблеми була сформована порівняльна таблиця (фрагмент приведений нижче), яка базується на «золотому стандарті» тестів «Крок М» (таблиця 1).

Аналіз екзаменаційних буклетів за 2023–2025 роки продемонстрував, що значна частина питань (близько 40%) зосереджена на патологіях дихальної, травної та сечовидільної систем [2]. Це зумовлює необхідність поглибленого вивчення саме цих доменів. Запропонована нами триетапна модель підготовки реалізується наступним чином:

На першому етапі (Діагностика) студенти проходять комплексне тестування на базі архівних завдань, що дозволяє викладачу та студенту виявити прогалини в знаннях.

Другий етап (Змістовно-аналітичний) полягає у роботі з авторською порівняльною таблицею, де кожна нозологія прив'язана до «золотого стандарту» клінічного симптому. Наприклад, при вивченні ендокринної системи акцент робиться на контрастних маркерах ком: наявність запаху ацетону та сухості шкіри при гіперглікемії проти раптового початку та вологості шкіри при гіпоглікемії.

Третій етап (Тактичний) передбачає симуляцію реального іспиту на цифровій платформі Moodle (https://moodle.med.cc.ua/). Використання таймера (1 хвилина на 1 питання) навчає студента ефективно розподіляти когнітивний ресурс, не витрачаючи зайвий час на надмірне обдумування при наявності чіткого маркера-підказки в

умові задачі. Такий підхід не лише підвищує якість знань, а й знижує рівень екзаменаційної тривожності, що прямо впливає на успішність складання ЄДКІ.

Таблиця 1.

Порівняльна таблиця характерних симптомів (фрагмент)

Система	Захворювання	Ключові симптоми-маркери та діагностичні ознаки
ЦНС та судини мозку	Геморагічний інсульт	Раптовий початок, психоемоційне збудження, блювання, гіперемія обличчя, АТ до 230/110 мм рт. ст., щока «вітрилить».
	Ішемічний інсульт	Поступовий початок (тромбоз), частіше у похилому віці, домінує вогнищева симптоматика (афазія, геміпарез), симптоми понад 24 год.
	Менінгіт	Ригідність потиличних м'язів, симптоми Керніга та Брудзинського, ліквор каламутний (нейтрофільний плеоцитоз).
	Субарахноїдальний крововилив	Відчуття «удару в голову» після фізичного навантаження, ліквор забарвлений кров'ю в червоний колір.
Дихальна система	Бронхіальна астма	Експіраторна задишка, вимушене положення, у мокротинні — спіралі Куршмана та кристали Шарко-Лейдена.
	Пневмонія	«Іржаве» мокротиння, вкорочення перкуторного звуку, дрібнопухирцеві хрипи.
	Рак легені	Надсадний кашель, мокротиння у вигляді «малинового желе», бронхоскопія з біопсією.
Серцево-судинна система	Інфаркт міокарда	Біль > 30 хв, не знімається нітрогліцерином, страх смерті, позитивний тропоніновий тест.
	Стенокардія	Біль до 30 хв, знімається нітрогліцерином.
	Гіпертензивний криз	Раптове значне підвищення АТ (наприклад, 220/120 мм рт. ст.), «миготіння мушок», нудота, тремор рук.
Шлунково-кишковий тракт	Виразка 12-палої кишки	Біль в епігастрії натщесерце («голодний біль»), вночі або через 3-4 год після їжі.
	Хронічний панкреатит	Оперізуючий біль, іррадіація у спину, болючість у точці Мейо-Робсона, амілаза сечі підвищена.
Сечовидільна система	Гломерулонефрит	Сеча кольору «м'ясних помоїв», набряки на обличчі зранку, в анамнезі — ангіна.
	Пієлонефрит	Біль у попереку, висока температура, сеча каламутна з пластівцями (лейкоцитурія).
Ендокринна система	Гіпоглікемічна кома	Глюкоза < 2.2 ммоль/л, волога шкіра, раптовий початок.
	Гіперглікемічна кома	Запах ацетону, суха шкіра, дихання Куссмауля.

Висновки. Якісна підготовка до ЄДКІ неможлива без систематизації симптомів. Використання порівняльних таблиць та фокус на ключових доменах іспиту дозволяє не лише подолати поріг, а й продемонструвати високий рівень професійної компетентності. Психологічна готовність та дотримання академічної доброчесності є важливими факторами успіху.

Список використаних джерел

1. Мета та зміст ЄДКІ для здобувачів спеціальності «Медсестринство». URL : https://www.testcentr.org.ua/uk/component/sppagebuilder/?view=page&id=330
2. Офіційні буклети Центру якості освіти МОЗ (2023-2025).

ПРИЙМАК І. М.,
вчитель фізики, математики та інформатики,
ЗОШ І-ІІІ ступенів с.Кошилівці,
ivankashalak18@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ УРОКУ ФІЗИКИ

На сучасному етапі розвитку освіти актуальності набирає питання впровадження технологій штучного інтелекту в навчальний процес. ШІ має великий потенціал в освітній галузі, який пов'язаний з його можливостями опрацьовувати великі масиви інформації, генерувати новий візуальний контент та прогнозувати різноманітні сценарії розвитку подій. Маючи такий потужний інструмент для розвитку учнів, вчитель переосмислює свою роль у освітньому процесі кожного учня - від джерела знань до фасилітатора, який вміло використовує ШІ-інструменти для підвищення якості навчання [1].

Особливо актуальним стає використання штучного інтелекту на уроках фізики, що пов'язано з необхідністю візуалізації абстрактних концепцій, таких як сила, рух, енергія. Саме за допомогою віртуальних лабораторій та симуляцій, в яких інтегровано ШІ-функціонал, стає можливим проведення великої кількості дослідів, які часто неможливо провести в умовах кабінету фізики, чи побачити безпосередньо. Однією з найпопулярніших платформ, для проведення фізичних експериментів є PhET, у симуляціях якої можна побачити від чого залежить швидкість дифузії, провести α- та β-розпади ядра атома та провести класичний дослід Резерфорда з розсіювання α-частинок [5].

Другим важливим напрямком використання штучного інтелекту на уроках фізики є робота з ШІ-помічником, який здатний відповідати на питання, роз'яснювати складні моменти, покроково пояснювати розв'язання задач у діалоговому режимі, а також в цілому відігравати роль віртуального репетитора. Сучасні

чатботи, що використовують новітні мовні моделі (ChatGPT, Gemini) можуть відігравати вищезгадану роль та забезпечувати гнучку підтримку школярів у освітньому процесі [1].

Іншим важливим вмінням штучного інтелекту є створення адаптованих освітніх середовищ у яких, відповідно до запитів учня та його рівня прогресу в дисципліні, підбирається необхідний контент для навчання, а також завдання для перевірки. Станом на сьогодні, з'являються середовища, що допомагають побудувати освітню траєкторію для окремих предметів, зокрема Khan Academy, Elevate, QuizCat AI.

Велика кількість країн тестують ШІ-платформи для вивчення навчальних предметів. Зокрема, у США численні прибуткові та неприбуткові організації займаються впровадженням AI в освітній процес, найпопулярнішою з них є Khan Academy, яка у 2025 році підписала угоду про співпрацю з Microsoft, що дало можливість безоплатного доступу до платформи всім вчителям та більшості дітей у країні [4].

Не менш цікавим став досвід Фінляндії в плані впровадження ШІ в освітній процес з фізики. У 2024 році, університетом Оулу, було запущено проєкт в якому AI-асистент MAI виконував роль помічника вчителя на уроках фізики у 7-х класах. Важливо відмітити, що MAI не давав готових відповідей чи розв'язків, але через систему питань та підказок допомагав учням краще орієнтуватись у законах, правилах та формулах. За місяць експерименту здобувачі освіти відмітили покращення в розумінні фізичних процесів та явищ, частіше та якісніше обговорення фізичних проблем на уроці, а також у позаурочний час. Фінський досвід найкраще демонструє концепцію партнерства вчителя та ШІ, де машина допомагає учню підсили власний інтелект, не позбавляючи його потреби думати [3].

Окрім безпосереднього використання учнями інструментів штучного інтелекту для саморозвитку та формування особистої освітньої траєкторії, важливою залишається можливість вчителя створювати візуальний контент за допомогою нейромереж, різноманітних сайтів та додатків. Платформи Vozo AI, Canva, Gamma, Prezi дозволяють за допомогою вбудованого штучного інтелекту створювати відеоролики, інфографіки, схеми та презентації. Одним з нових освітніх трендів стало створення відеороликів за допомогою штучного інтелекту, які виконують різноманітні функції від створення проблемних ситуацій до мотивації учнів [2].

Аналізуючи можливості використання ШІ в освіті неможливо не згадати про ризики та проблеми, які можуть пов'язані з неповною надійністю відповідей та підказок, які надають асистенти типу GPT. Також, невирішеною залишається проблема неповних відповідей, неточних пояснень та спотворення інформації, останнє особливо часто зустрічається при неточному формулюванні учнем питання.

Однією з найбільших проблем у впровадженні ШІ на уроках фізики є потенційне зниження самостійності учнів. Неправильне використання ШІ- помічника може призвести до того, що здобувачі освіти отримуватимуть готові відповіді, а не супровід у процесі розв'язання задачі. Станом на сьогодні, в Україні немає систем для супроводу освітнього процесу, які б подібно до фінського MAI, принципово не надавали б учням готові розв'язання, а навчали усвідомлювати проблему через систему питань та підказок.

Підводячи підсумки, підкреслимо, що станом на сьогодні ШІ є одним з найпотужніших інструментів, який може позитивно модифікувати освітній процес на уроках фізики, це доводить позитивний досвід США та Фінляндії. Разом з тим використання ШІ потребує зваженого підходу, інвестицій з розвиток освітніх ШІ-асистентів, а також роботи з алгоритмами, за якими учні використовуватимуть ШІ.

Важливо зазначити, що мета використання ШІ-технологій не полягає у заміні традиційних методів навчання, оскільки вчителя не зможуть замінити навіть кращі системи. Метою ШІ в освіті є доповнити освітнє середовище, оскільки тільки в синергії вчителя та ШІ можливим стає створення для учнів сучасного, високотехнологічного та індивідуалізованого освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Войтків Г., Герега Б. Штучний інтелект у навчанні фізики: тенденції та потенціал. Сучасна наука та освіта: новітня соціокультурна проекція: Міжнародна науково-практична конференція. Київ. 2024. С. 38–42.
2. Кос І. Р. Штучний інтелект та інтерактивні симуляції як інноваційні засоби навчання на уроках фізики. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2024. № 215. С. 177–182.
3. Hietapelto A.-M. (2025). AI agent taught teenagers physics in Finland, and feedback was very positive: «It made us think and remember things better». URL: https://www.eurekalert.org/newsreleases/1075204#:~:text=,the%20students%20in%20their%20feedback
4. Khanmigo.URL: https://www.khanmigo.ai
5. PHET. URL: https://phet.colorado.edu./

СКОРОПАД Г. Ю.,
аспірант кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
h.skoropad@fizmatsspu.sumy.ua

ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Організація цифрового освітнього середовища нині виходить далеко за межі вибору LMS, електронного журналу чи окремих платформ для відеозв'язку. Йдеться про цілісну систему інструментів, правил, комунікаційних маршрутів, способів збереження та аналізу даних, підтримки учасників освітнього процесу й забезпечення безпеки. У цій системі штучний інтелект дедалі частіше виконує роль не лише додаткового сервісу, а й організаційного ресурсу, який може оптимізувати планування, комунікацію, створення контенту, персоналізацію навчання та моніторинг активності.

Однією з найбільш помітних практик є використання ШІ для підготовки й адаптації навчального контенту. Учитель або методист можуть створювати кілька варіантів пояснення теми, добирати приклади для різних рівнів підготовки, генерувати запитання, мінітести, інструкції чи сценарії групової роботи. Це полегшує організацію навчання в класах із різнорівневим складом. Проте ефективною така практика є лише за умови педагогічної фільтрації контенту. Автоматично створені матеріали мають проходити відбір на відповідність віку учнів,

навчальним цілям, мовній коректності й відсутності фактологічних помилок.

Друга практика стосується комунікаційної підтримки. ШІ можна використовувати для підготовки оголошень, стислого підсумовування довгих повідомлень, автоматизованого групування запитів, створення інструкцій для батьків і здобувачів освіти, а також для первинної навігації в цифровому середовищі через чат-асистентів. У великих закладах або на рівні окремих освітніх проєктів це знижує навантаження на педагогів і адміністрацію. Водночас важливо не допустити формалізації комунікації. Там, де потрібні емоційна чутливість, складне роз'яснення або конфіденційна взаємодія, автоматизація не може замінити людину.

Третя група практик пов'язана з аналітикою. У цифровому освітньому середовищі накопичуються дані про входи в систему, виконання завдань, регулярність активності, типові помилки, затримки в роботі, повторні перегляди матеріалів. ШІ-інструменти можуть допомагати виявляти ризикові патерни, прогнозувати труднощі, формувати сигнали для педагогічної підтримки. Це особливо важливо в умовах змішаного або дистанційного навчання. Проте аналітика має сенс лише тоді, коли її результати інтерпретуються педагогічно. Сам по собі набір цифрових показників не пояснює мотивів чи реальних навчальних труднощів учня.

Четверта практика стосується професійної самоорганізації педагогів. ШІ може підтримувати планування уроків, календарне планування, підготовку критеріїв оцінювання, систематизацію ресурсів, проєктування диференційованих завдань, переклад і редагування матеріалів. Це сприяє економії часу й дозволяє зосередитися на власне педагогічній роботі. Однак така економія є виправданою лише за умови, що вчитель не передає моделі всю інтелектуальну частину проєктування навчання. Інакше цифрове середовище буде організованим зовні, але слабким з погляду педагогічної логіки.

Окремою практикою стає використання ШІ для підтримки інклюзивності та доступності. Автоматизовані субтитри, спрощення тексту, переформулювання інструкцій, озвучування матеріалів, переклад, генерація візуальних підказок можуть покращувати доступ учнів до навчального контенту. Утім, такі сервіси мають застосовуватися обережно, з урахуванням ризику неточностей і потреби в людській перевірці.

Для організації цифрового освітнього середовища вирішальним залишається управлінський вимір. Потрібні шкільні або інституційні правила використання ШІ, визначення дозволених сервісів, порядок захисту даних, моделі підвищення кваліфікації педагогів, критерії експертизи контенту та механізми реагування на помилки. Практики використання ШІ будуть стійкими лише тоді, коли спиратимуться на політику закладу, а не на випадкові ініціативи окремих ентузіастів.

Отже, практики використання ШІ для організації цифрового освітнього середовища є різноманітними: від генерації контенту та комунікаційної підтримки до аналітики й інклюзивних рішень. Їхня ефективність визначається не кількістю інструментів, а здатністю закладу освіти поєднати технологічні можливості з педагогічною доцільністю, безпекою, професійною відповідальністю та культурою критичного використання цифрових ресурсів.

Список використаних джерел

1. European Commission. *European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.
2. Fazil M., Rísquez A., Halpin C. A Novel Deep Learning Model for Student Performance Prediction Using Engagement Data. *Journal of Learning Analytics*, 2024. vol. 11(2). Pp. 23-41. https://doi.org/10.18608/jla.2024.7985.
3. Semenikhina O., Drushlyak M. The role of artificial intelligence in the career expectations of Ukrainian students: Implications for higher education. International *Journal of Information Technology and Computer Science*. 2026. Vol. 18, No. 2. P. 19–30. https://doi.org/10.5815/ijitcs.2026.02.02.
4. UNESCO. *Guidance for generative AI in education and research*. Paris : UNESCO, 2023.

СОПРОНЮК Т. М.,
доцент кафедри прикладної математики та інформаційних технологій,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
кандидат фіз.-мат. наук,
t.sopronyuk@chnu.edu.ua

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПОБУДОВИ ТЕСТІВ У СИСТЕМІ MOODLE ДЛЯ ПІДТРИМКИ ВИКЛАДАННЯ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПРОГРАМУВАННЯ НА C++

Сучасний освітній процес у закладах вищої освіти дедалі активніше інтегрує цифрові технології. Одним із ключових інструментів організації дистанційного та змішаного навчання є система управління навчанням Moodle, яка надає широкі можливості для контролю та оцінювання результатів навчання. Водночас створення якісних тестових завдань для дисципліни «Об'єктно-орієнтоване програмування на C++» потребує значних часових витрат і методичної підготовки викладача.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю оптимізації процесу розроблення тестових матеріалів, зменшення навантаження на викладача та підвищення об'єктивності оцінювання знань студентів.

Метою роботи є обґрунтування підходів до автоматизації побудови тестів у системі Moodle для дисципліни «Об'єктно-орієнтоване програмування на C++» та визначення їхнього впливу на ефективність освітнього процесу.

Аналіз специфіки викладання об'єктно-орієнтованого програмування засвідчує, що контроль знань має охоплювати не лише теоретичні поняття (класи, об'єкти, інкапсуляція, наслідування, поліморфізм) [1], а й практичні навички аналізу та створення програмного коду. Традиційне формування тестових завдань у Moodle передбачає ручне введення кожного питання, варіантів відповідей і параметрів оцінювання, що є трудомістким процесом.

В умовах цифрової трансформації освіти особливої ваги набуває проблема оптимізації контролю навчальних досягнень. Дослідники підкреслюють, що ефективне тестування має відповідати принципам валідності, надійності, об'єктивності та системності. Використання автоматизованих інструментів у системах управління навчанням сприяє стандартизації оцінювання та мінімізує вплив суб'єктивного чинника.

Автоматизація побудови тестів у Moodle узгоджується з концепцією формувального оцінювання, оскільки

дозволяє організувати регулярний поточний контроль із миттєвим зворотним зв'язком. Автоматизація тестування у середовищі Moodle дозволяє не лише формувати варіативні тести, а й аналізувати їхню якість та інформативність за допомогою статистичних характеристик, що є важливим для об'єктивного оцінювання навчальних досягнень студентів [2]. Оперативний аналіз результатів тестування забезпечує можливість коригування змісту навчання, адаптації темпу подання матеріалу та індивідуалізації освітньої траєкторії студента.

Важливим аспектом є також дидактичне проєктування банку тестових завдань відповідно до таксономії освітніх цілей. Формування запитань різного рівня когнітивної складності (від відтворення знань до аналізу та синтезу програмних рішень) сприяє розвитку алгоритмічного мислення та професійних компетентностей майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій.

Крім того, використання автоматизованих засобів контролю відповідає сучасним тенденціям розвитку відкритої освіти та змішаного навчання. Система Moodle забезпечує масштабованість освітнього процесу, що особливо актуально за умов дистанційного або гібридного формату навчання. Таким чином, автоматизація тестування виступає не лише технічним інструментом, а й складником цілісної цифрової стратегії закладу освіти.

Отже, автоматизація побудови тестів може реалізовуватися через такі підходи:

- використання шаблонів і банків питань із категоризацією за темами (класи та об'єкти, конструктори і деструктори, перевантаження операторів, робота з пам'яттю, STL тощо);
- застосування генераторів варіативних завдань із параметризованими змінними (наприклад, автоматична зміна імен класів, типів даних, фрагментів коду);
- імпорт питань у форматах GIFT або XML, що дає змогу створювати масиви тестів за допомогою зовнішніх скриптів;
- використання питань типу «Програмування» з автоматичною перевіркою коду, що забезпечує оцінювання практичних умінь студентів;
- інтеграція Moodle із системами контролю версій і середовищами автоматичного тестування програм.

Особливу увагу доцільно приділити розробленню алгоритму формування тестів на основі модульної структури дисципліни. Кожен змістовий модуль супроводжується банком питань різного рівня складності, що дозволяє системі випадковим чином генерувати індивідуалізовані варіанти тестів. Це підвищує академічну доброчесність та зменшує ймовірність списування.

Практична реалізація запропонованого підходу передбачає створення єдиного репозитарію тестових завдань із чіткою структурою та маркуванням результатів навчання. Автоматизоване формування тестів дає змогу:

- скоротити час підготовки контрольних заходів;
- забезпечити варіативність і масштабованість оцінювання;
- підвищити об'єктивність перевірки знань;
- здійснювати оперативний аналіз типових помилок студентів.

Результати впровадження автоматизованої системи тестування у викладанні об'єктно-орієнтованого програмування на C++ свідчать про зростання мотивації студентів до систематичної роботи, покращення засвоєння базових понять ООП та формування стійких практичних навичок програмування.

Отже, автоматизація побудови тестів у Moodle є ефективним інструментом цифрової трансформації освітнього процесу. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розроблення інтелектуальних механізмів адаптивного тестування та використання елементів штучного інтелекту для аналізу програмного коду студентів.

Список використаних джерел

1. Сопронюк Т.М. Об'єктно-орієнтоване програмування на C++ : навч. посібник / Т. М. Сопронюк; М-во освіти і науки України, Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. 176 с. ISBN 978-966-423-304-7.
2. Корецка В. О., Шлянчак С. О. Використання інформаційних технологій на базі Moodle для аналізу тестових завдань // Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. № 62 (6). С. 130–139.

СОРОКА М. П.,
аспірант кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
ms.mikro.1@gmail.com
ШАМОНЯ В. Г.,
доцент кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
кандидат фізико-математичних наук,
shamonawg@gmail.com

ІНСТРУМЕНТИ ШІ ЯК ЗАСІБ НЕФОРМАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Розвиток інформаційної компетентності учнів у школі вже не може зводитися до навчання пошуку даних у мережі чи користування окремими цифровими сервісами. У сучасних умовах він охоплює вміння формулювати запити, критично відбирати джерела, перевіряти достовірність повідомлень, інтерпретувати візуальні й текстові дані, розпізнавати маніпуляції та відповідально використовувати цифрові інструменти. Водночас підготовка майбутніх учителів до такої діяльності не обмежується формальною частиною освітньої програми. Вагому роль починають відігравати практики неформальної освіти, де здобувачі освіти самостійно або в мікроспільнотах опановують нові ШІ-інструменти, моделі перевірки інформації та способи організації учнівської пізнавальної діяльності.

ШІ-інструменти стали одним із найдинамічніших сегментів неформальної підготовки. Онлайн-курси, відкриті вебінари, короткі інтенсиви, професійні спільноти в соціальних мережах, демонстраційні платформи для

генерації текстів, зображень, тестів, схем і презентацій формують середовище, у якому майбутній учитель може швидко оновлювати власну цифрову культуру. Цінність такого середовища полягає в його гнучкості. Воно дає змогу працювати з актуальними інструментами значно швидше, ніж їх встигають інтегрувати у формальний курс. Проте сама по собі швидкість оновлення ще не гарантує педагогічної якості. Потрібно, щоб неформальна підготовка спрямовувала майбутнього вчителя не до накопичення сервісів, а до усвідомлення методики їхнього використання.

Для розвитку інформаційної компетентності учнів найбільш продуктивними є ті ШІ-інструменти, що допомагають моделювати реальні завдання роботи з інформацією. Наприклад, системи генерації альтернативних текстів дають змогу порівнювати відповіді різної якості та виявляти ознаки неточності або поверховості. Інструменти стислого викладу матеріалу допомагають показати, як змінюється зміст під час компресії тексту. Чат-асистенти дозволяють тренувати навичку постановки запитань, а генератори візуального контенту загострюють увагу до проблеми достовірності та штучності цифрових образів. Усе це перетворює ШІ на матеріал для аналізу, а не лише на засіб автоматизації.

Особливого значення набуває вміння майбутнього вчителя організувати рефлексію щодо результатів, отриманих за допомогою ШІ. Якщо здобувач освіти в неформальному курсі просто навчився користуватися кількома популярними сервісами, то цього недостатньо. Потрібно, щоб він зрозумів, які саме когнітивні операції має виконувати учень самостійно, а де ШІ може виступати допоміжним ресурсом. Інакше існує ризик підміни інформаційної компетентності технічною залежністю від підказок. Тому до змісту неформальної підготовки варто включати вправи на зіставлення джерел, виявлення фактологічних помилок у відповідях моделі, перевірку посилань, аналіз стилістичних і смислових спотворень.

Ще один важливий аспект стосується професійної автономії майбутнього вчителя. Неформальна освіта ефективна тоді, коли вона стимулює ініціативність, уміння самостійно формулювати запит на навчання, шукати спільноти практики, добирати ресурси та критично оцінювати їхню якість. У цьому сенсі ШІ може бути не тільки об’єктом вивчення, а й середовищем педагогічного саморозвитку. Майбутній учитель може використовувати його для планування мікронавчання, підготовки варіантів завдань, створення кейсів, проєктування уроків з інформаційної грамотності. Але остаточне професійне рішення має залишатися за людиною, яка розуміє вікові особливості учнів, освітню мету й етичні обмеження.

Слід також враховувати, що неформальна підготовка нерідко має нерівномірний характер. Частина майбутніх учителів активно долучається до цифрових спільнот і систематично оновлює власні компетентності, тоді як інші обмежуються випадковим використанням окремих сервісів. Отже, важливо забезпечити зв’язок між неформальним навчанням і університетською підготовкою. Доцільним є впровадження практик фіксації результатів неформального навчання: електронних портфоліо, мікросертифікатів, демонстраційних завдань, самоаналізу педагогічних спроб застосування ШІ для розвитку інформаційної компетентності учнів.

Отже, інструменти ШІ можуть стати ефективним засобом неформальної підготовки майбутніх учителів, якщо їх використовувати не як джерело готових рішень, а як засіб формування критичного й методично виваженого ставлення до інформації. Саме така підготовка допомагає майбутньому вчителеві перейти від володіння цифровими сервісами до здатності розвивати в учнів інформаційну компетентність у складному медійному середовищі.

Список використаних джерел

1. Drushlyak M., Semenog O., Ponomarenko N., Vovk M., Budianskyi D., Semenikhina O. Development of youth information and media literacy: analysis of non-formal educational activities. *Eastern Journal of European Studies*. 2025. Vol. 16, No. 1. P. 194–215. https://doi.org/10.47743/ejes-2025-0109.
2. *European Commission. European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu*. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017.
3. Юрченко А., Момот Р., Семеніхіна О. Про розвиток інформаційно-цифрової культури вчителів з використанням комп’ютерної візуалізації. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2024. Том12, №6. С. 93-99. https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i6-014.
4. Юрченко А.О., Беспалий В.Р., Семеніхіна О.В. Навчання програмуванню в цифрову епоху: роль МООС і візуалізації у формуванні алгоритмічної грамотності. *Суспільство та національні інтереси*, 2025. № 8(16). С. 325-335. https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-8(16)-325-335.

СТАДНИЧЕНКО К. В.,
старший викладач кафедри STEM-освіти та цифрових технологій,
Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
stadnychenko.k.v@zoippo.net.ua

КУЛЬТУРА ЗДОРОВОГО ВИКОРИСТАННЯ ШІ ЯК НОВА ОСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Стрімке поширення штучного інтелекту змінює сучасний освітній простір і ставить перед школою нові завдання. ШІ, що вже став частиною повсякденного життя, неможливо розглядати як тимчасове або другорядне явище, незалежно від ставлення до нього з боку освітянської чи ширшої публічної спільноти. В освітньому середовищі він впливає на способи навчання, підготовку матеріалів та завдань, оцінювання результатів і уявлення про академічну доброчесність, фактично змінюючи ролі й взаємодію учасників освітнього процесу. Саме тому актуальним є не лише питання використання ШІ, а й формування культури його здорового використання, що можна вже сприймати як нову інтегративну освітню компетентність [1].

Під культурою здорового використання ШІ доцільно розуміти сукупність знань, умінь, ціннісних орієнтацій і практичних навичок, які забезпечують безпечну, етичну, критичну та педагогічно доцільну взаємодію з інструментами штучного інтелекту. Йдеться не лише про технічну здатність працювати з цифровими сервісами, а про усвідомлене розуміння меж їх застосування, можливих ризиків і способів відповідального використання в навчанні, включно з розрізненням допоміжного використання та повної підміни власної діяльності. Такий підхід дає змогу розглядати ШІ не як заміну людини, а як інструмент, що може підтримувати освітній процес за умови грамотного застосування та збереження провідної ролі мислення учня.

Актуальність цієї проблеми зумовлена тим, що ШІ одночасно створює нові можливості й нові ризики для освіти. З одного боку, він дає змогу автоматизувати частину рутинної роботи: створення чернеток, добір прикладів, формулювання запитань, пояснення матеріалу, підготовку диференційованих завдань. З іншого боку, виникає ризик підміни власної навчальної діяльності готовим машинним результатом, причому рутинною помилково починає вважатися діяльність, яка насправді забезпечує інтелектуальне зростання (аналіз, формулювання думки, виправлення помилок). У такій ситуації важливо не лише навчити учнів користуватися ШІ, а й показати, де він допомагає навчатися, а де починає витісняти сам процес навчання, позбавляючи його необхідного пізнавального зусилля [2].

Особливої уваги потребує питання учнівської мотивації. Якщо ШІ сприймається лише як засіб швидко отримати готову відповідь, учень може втрачати розуміння цінності самостійного мислення, пошуку, аналізу й виправлення помилок – тих процесів, у яких і відбувається навчання. Тоді навчання починає зводитися до отримання результату, а не до формування знань і компетентностей, а критерієм успіху стає швидкість, а не глибина. Це створює ризик того, що учень буде оцінювати не власний розвиток, а лише швидкість доступу до згенерованого продукту. Саме тому школа має формувати у здобувачів освіти розуміння того, що швидкість виконання завдання не завжди означає його якість або навчальну цінність, а зусилля і помилки є невід'ємною частиною пізнання.

Не менш складною є ситуація для вчителя. Педагог опиняється в умовах, коли наявність ШІ в освітньому середовищі вже неможливо ігнорувати, але чіткі й усталені способи реагування на його використання ще тільки формуються. Вчителі стикаються з новими питаннями: як перевіряти самостійність виконання завдань, як оцінювати роботи, створені за допомогою ШІ, як зберігати академічну доброчесність і водночас не забороняти технологію, яка може бути корисною. У цьому контексті особливо важливо переходити від контролю до навчання: декларувати та пояснювати межі допустимого, формувати правила використання ШІ та розвивати в учнів відповідальне ставлення до результатів власної роботи, поступово змінюючи роль учителя від контролера до організатора й модератора навчальної діяльності [3].

Окремою проблемою є неоднозначне ставлення до ШІ в освітній спільноті. Частина вчителів і учнів надмірно покладається на нього, розглядаючи як універсальне рішення, тоді як інші ставляться до нього з недовірою або заперечують його педагогічну цінність, – ці крайні позиції зазвичай зумовлені недостатнім рівнем обізнаності щодо можливостей, обмежень і ризиків ШІ, а також відсутністю досвіду його усвідомленого використання. Проте світовий досвід застосування ШІ в освіті демонструє значний потенціал цих технологій для навчання та прогнозує, що ШІ стане невід'ємною частиною освіти майбутнього. Тому завдання освіти полягає не в поляризації ставлення, а у виробленні зваженого, критичного й практично вмотивованого підходу для перетворення ШІ на ефективний інструмент в руках кожного учасника освітнього процесу, а також формування культури обґрунтованої довіри до його результатів [4].

Важливим аспектом є академічна доброчесність. Саме в цій площині ШІ викликає найбільше занепокоєння. Якщо учень подає згенерований текст як власний, це ускладнює оцінювання і спотворює уявлення про реальний рівень його знань. Водночас не кожне звернення до ШІ слід вважати порушенням: важливо розрізняти допоміжне використання технології та повну підміну власної праці, а також робити ці межі зрозумілими для учнів. Наприклад, ШІ може бути корисним для пошуку ідей, створення плану, самоперевірки або пояснення складного матеріалу, однак остаточний зміст, логіка й авторська відповідальність мають залишатися за учнем. Саме тому заклади освіти потребують чітких і зрозумілих правил використання ШІ.

Проблема оцінювання в умовах поширення ШІ також потребує переосмислення. Традиційні форми контролю не завжди дають змогу достовірно визначити ступінь самостійності у виконанні учнем завдання. Це означає, що увагу слід переносити не лише на кінцевий результат, а й на процес виконання, зокрема на пояснення ходу думок, здатність аргументувати вибір рішень і рефлексувати власну діяльність. Доцільними стають поетапні пролонговані завдання, пояснення ходу думок, рефлексія, коментування власних рішень, усний захист тощо. Такі форми дають змогу оцінювати не тільки готовий продукт, а й інтелектуальну діяльність, яка стоїть за ним.

Формування культури здорового використання ШІ має відбуватися цілеспрямовано і системно. Це передбачає, з одного боку, опанування здобувачами освіти навичок формулювання запитів до ШІ, критичного оцінювання згенерованої інформації, перевірки фактів і усвідомлення меж власної відповідальності за результат. З іншого боку, важливо забезпечити педагогічно виважену інтеграцію ШІ в освітній процес: використання його для диференціації завдань, підготовки матеріалів і підтримки індивідуальної освітньої траєкторії, а також організацію навчальних ситуацій, у яких він підсилює, а не заміщує пізнавальну активність. У цьому сенсі ШІ може стати не загрозою, а ресурсом розвитку, якщо його застосування буде педагогічно обґрунтованим.

Отже, культуру здорового використання ШІ можна розглядати як нову освітню компетентність, без якої сучасна школа не зможе ефективно функціонувати в умовах цифрової трансформації. Вона поєднує цифрову грамотність, критичне мислення, етичну відповідальність, академічну доброчесність і здатність до саморегуляції, включно з усвідомленням власного навчального процесу. Для учня це означає вміння користуватися ШІ як інструментом підтримки навчання, а не способом уникнення розумової праці та відповідальності за результат. Для вчителя – здатність педагогічно керувати використанням нових технологій, зберігаючи пріоритет людського мислення, особистої відповідальності та розвитку компетентностей. Саме такий підхід дає змогу інтегрувати ШІ в освіту без втрати її основної мети – формування самостійної, мислячої та відповідальної особистості.

Список використаних джерел

1. Гриценчук О. Використання штучного інтелекту в освіті: тенденції та перспективи в Україні та за кордоном. Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття». Вип. 10 (2024) URL: https://doi.org/10.35387/ucj.2(10).2024.0012.

2. Панухник О. Штучний інтелект в освітньому процесі та наукових дослідженнях здобувачів вищої освіти: відповідальні межі вмісту ШІ. Galician economic journal, No 4 (83) 2023. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/42652/2/GEJ_2023v83n4_Panukhnyk_O-Artificial_intelligence_202-211.pdf

3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти. Лист МОН України No 1/20386-25 від 29.09.2025. URL:

https://drive.google.com/file/d/1YH2Kbyx0xg4Edlke2y_v2vMqdEG4vKSK/view
4. Василенко В. Ю., Цюпаченко Ю. С. Огляд стану використання технологій штучного інтелекту в освіті: закордонний досвід. Вісник Харківської державної академії культури, (66), 114–126. URL: https://doi.org/10.31516/2410-5333.066.09

УДОВИЧЕНКО О.М.,
доцент кафедри інформатики,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка,
кандидат педагогічних наук, доцент,
udovich_olga@fizmatsspu.sumy.ua
УДОВИЧЕНКО І.М.,
аспірант,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка,
ihor.udovychenko@gmail.com

ШІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОГО ДОКУМЕНТООБІГУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Цифровий документообіг давно перестав бути лише технічною інновацією в управлінській сфері. Сьогодні він визначає швидкість прийняття рішень, прозорість комунікації, контроль виконання, якість архівування документів і загальний рівень керованості установи. У підготовці майбутніх магістрів з управління це означає потребу формувати не тільки знання про види документів чи нормативні вимоги до їх оформлення, а й здатність працювати в інтегрованому цифровому середовищі, де документи створюються, погоджуються, класифікуються, верифікуються та аналізуються за участю інтелектуальних систем.

ШІ в цьому процесі виконує кілька функцій. По-перше, він допомагає автоматизувати рутинні операції: підготовку шаблонів, перевірку повноти реквізитів, пошук дублікатів, класифікацію вхідної кореспонденції, формування резюме великих текстів. По-друге, він підтримує аналітичну роботу з документами, даючи змогу виявляти типові затримки, повторювані помилки, неузгодженість даних або порушення маршруту погодження. По-третє, він відкриває нові можливості для навчального моделювання. Майбутні магістри можуть працювати з кейсами, де інтелектуальний асистент пропонує варіанти ділових листів, наказів, розпоряджень чи протоколів, а їхнє завдання полягає у перевірці коректності, юридичної точності й управлінської доцільності таких пропозицій.

Проблема полягає в тому, що цифровий документообіг нерідко викладають надто формально. Здобувачі освіти опановують окремі процедури, але не завжди розуміють логіку інформаційних потоків, ролі користувачів, ризики помилок і значення метаданих. Інтеграція ШІ може зробити підготовку ближчою до реальної професійної діяльності, оскільки дає змогу працювати з великими масивами текстів, варіативними сценаріями руху документів та автоматизованими підказками. Водночас така інтеграція буде продуктивною лише за умови, що майбутній управлінець не втратить відповідальності за остаточне рішення. Документ, створений або відредагований за участю ШІ, потребує правової, змістової та комунікативної експертизи людини.

У підготовці майбутніх магістрів важливо поєднати щонайменше три лінії. Перша лінія стосується нормативної грамотності: розуміння правового статусу електронного документа, електронного підпису, правил зберігання та захисту даних. Друга пов’язана з організаційною логікою цифрового документообігу: маршрути погодження, системи доступу, ролі виконавців, контроль термінів, стандарти ділового мовлення. Третя лінія є власне інтелектуально-аналітичною. Вона включає роботу з ШІ як засобом автоматизованого аналізу, сортування й попередньої підготовки документної інформації. Саме поєднання цих ліній дозволяє формувати не технічного користувача, а фахівця, здатного організовувати цифрові процеси.

Особливої уваги потребує критичне ставлення до пропозицій ШІ. У сфері управління неточне формулювання, помилкове узагальнення чи некоректне посилання можуть спричинити не просто змістову хибу, а управлінський збій. Тому доцільно включати в підготовку майбутніх магістрів вправи на експертизу документів, згенерованих моделлю: виявлення двозначних формулювань, перевірку стилю офіційно-ділового мовлення, аналіз відповідності типу документа конкретній управлінській ситуації. Такі завдання формують професійну уважність і знижують ризик некритичного покладання на автоматизовані підказки.

Ще один перспективний напрям полягає у використанні ШІ для навчальної аналітики в курсах управлінського спрямування. За допомогою цифрових симуляцій можна відстежувати, як здобувачі освіти вибудовують ланцюги погодження, як реагують на нестандартні запити, як розподіляють документи за пріоритетністю. Це дозволяє оцінювати не лише знання термінів чи правил, а здатність діяти в реалістичному інформаційному середовищі.

Отже, ШІ у підготовці майбутніх магістрів з управління до використання цифрового документообігу має розглядатися як засіб посилення професійної готовності, а не як механізм формального спрощення роботи. Його педагогічна продуктивність визначається тим, наскільки навчання вчить майбутнього фахівця поєднувати цифрову швидкість із правовою точністю, автоматизацію з відповідальністю, а технологічну зручність із критичним управлінським мисленням.

Список використаних джерел

1. European Commission. eGovernment benchmark 2022: the user-centric digital government. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2022. URL : https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/egovernment-benchmark-2022?utm_source=chatgpt.com
2. Semenikhina O., Drushlyak M. The Role of Artificial Intelligence in the Career Expectations of Ukrainian Students: Implications for Higher Education. *International Journal of Information Technology and Computer Science(IJITCS)*. 2026. Vol.18, No.2, pp.19-30. DOI:10.5815/ijitcs.2026.02.02
3. Udovychenko O., Udovychenko I., Semenikhina O. Results of training future managers for the use of electronic document management in the dimensions of knowledge and skills. *Науковий вісник Ужгородського*

університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2023. Вип. 2(53). С. 143-146. DOI: 10.24144/2524-0609.2023.53.143-146.

4. UNESCO. Guidance for generative AI in education and research. Paris: UNESCO, 2023. URL : https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research?utm_source=chatgpt.com.

ФОМЕНКО О. З.,
викладач кафедри мікробіології, вірусології, імунології, епідеміології та медико-біологічної фізики й інформатики, Дніпровський державний медичний університет, кандидат біологічних наук, доцент,
fomenko.olga.z@gmail.com
КИСІЛЬОВА Т. О.,
викладач кафедри мікробіології, вірусології, імунології, епідеміології та медико-біологічної фізики й інформатики, Дніпровський державний медичний університет, кандидат історичних наук,
t.probotuk@gmail.com

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТЕСТОВИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

Відповідно до положень Закону України «Про освіту», дотримання принципів академічної доброчесності є обов'язковим для всіх учасників освітнього процесу [12]. Активне використання цифрових технологій та дистанційного навчання у теперішніх умовах соціальних та безпекових викликів передбачає проведення тестування на всіх етапах освітнього процесу. Одним із найефективніших інструментів запобігання нечесним практикам є якісне конструювання тестових завдань. Саме формулювання питань визначає не лише валідність оцінювання, але й рівень захищеності тесту від списування, вгадування, використання сторонніх джерел та штучного інтелекту.

Першим і базовим принципом є **орієнтація на перевірку розуміння та застосування знань**, а не їх механічного відтворення. Традиційні тестові завдання, що вимагають лише запам'ятовування фактів або визначень, легко піддаються списуванню або швидкому пошуку в мережі. Натомість завдання, побудовані на основі аналізу, синтезу, оцінювання або застосування знань у нових умовах, значно ускладнюють можливість академічної недоброчесності. Такий підхід відповідає когнітивним рівням таксономії Блума і дозволяє формувати глибше розуміння матеріалу [1; 8].

Другим важливим принципом є **варіативність та унікальність тестових завдань**. Формування банків тестових питань із великою кількістю варіантів дозволяє реалізувати випадкову вибірку питань і відповідей для кожного студента. Це суттєво знижує можливість обміну відповідями між здобувачами освіти. Крім того, ефективним є використання різних формулювань для перевірки однієї й тієї ж навчальної одиниці. Наприклад, одне й те саме поняття може перевірятися через теоретичне питання, ситуаційну задачу або завдання на встановлення відповідності [2; 9].

Третій принцип – **чіткість, однозначність і лаконічність формулювання**. Некоректно сформульовані або двозначні питання можуть спричиняти не лише помилки, але й стимулювати студентів до обговорення відповідей або пошуку зовнішньої допомоги. Питання повинні бути зрозумілими, не містити зайвих деталей, складних граматичних конструкцій або подвійних заперечень [3; 10]. Водночас варто уникати надмірного спрощення, яке може призводити до очевидності правильної відповіді.

Важливим є також принцип **контекстуалізації завдань**. Використання міждисциплінарних зв'язків, клінічних або практичних ситуацій дозволяє не лише перевірити знання, але й оцінити здатність їх застосування. У спеціальностях медичного та реабілітаційного профілю це особливо актуально, оскільки наближає тестування до реальних умов професійної діяльності. Контекстні завдання значно складніше знайти в готовому вигляді в інтернеті, що знижує ризик плагіату або використання сторонніх ресурсів [4; 11].

З метою унеможливити просте відгадування слід використовувати принцип **правдоподібності неправильних варіантів відповідей (дистракторів)** [2; 3]. У тестах із вибором відповіді всі варіанти мають виглядати переконливо. Водночас варто уникати очевидно неправильних або абсурдних варіантів. Ефективні дистрактори зазвичай базуються на типових помилках студентів або поширених хибних уявленнях [10].

Принцип **збалансованості рівнів складності** передбачає включення до тесту завдань різного когнітивного рівня: від базових до високого [1; 5]. Надмірна кількість простих питань сприяє списуванню та вгадуванню, тоді як надто складні завдання можуть підштовхувати до нечесних практик через страх невдачі [8].

Доцільно також дотримуватися **обмеження часу з урахуванням складності завдань.** Раціонально встановлений часовий ліміт зменшує можливість пошуку відповідей у зовнішніх джерелах, водночас не створюючи надмірного стресу для студентів [6; 12]. Час має бути достатнім для обдумування, але недостатнім для тривалого пошуку інформації.

Не менш важливим є **поєднання різних типів тестових завдань**. Варто використовувати відкриті питання, завдання на коротку відповідь, встановлення відповідності, впорядкування або розрахункові задачі. Таке комбінування значно ускладнює можливість списування і підвищує валідність оцінювання [5; 10].

Принцип **рандомізації структури тесту** реалізується через перемішування питань і варіантів відповідей, а також випадкову генерацію тестів із банку завдань [2; 11; 12]. Це дозволяє мінімізувати синхронне списування та передачу відповідей. У поєднанні з поділом тесту на секції без можливості повернення до попередніх питань цей підхід значно підвищує рівень академічної доброчесності.

Важливим є також принцип **включення контрольних (індикаторних) завдань**. Це можуть бути питання на уважність або завдання з очевидною інструкцією, які дозволяють виявити неуважність або автоматичне копіювання відповідей [11]. Такі елементи часто використовуються як інструмент виявлення нечесних практик.

Нарешті, принцип **аналітичного супроводу результатів тестування** передбачає аналіз статистики відповідей, часу виконання та повторюваних шаблонів [7; 11; 12]. Виявлення аномально швидких результатів або однакових відповідей у групі може свідчити про порушення академічної доброчесності. Таким чином, якісне тестування включає не лише розробку завдань, але й інтерпретацію отриманих даних.

Отже, ефективне формування тестових питань є комплексним процесом, що поєднує педагогічні, методичні та технологічні підходи. Дотримання зазначених принципів дозволяє не лише підвищити якість оцінювання, але й суттєво зменшити ризики академічної недоброчесності, формуючи культуру чесного навчання та професійної відповідальності

Список використаних джерел

1. Bloom B. S. *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals*. New York : Longmans, 1956. 207 p.
2. Haladyna T. M. *Developing and Validating Multiple-Choice Test Items*. 3rd ed. Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 2004. 304 p.
3. Nitko A. J., Brookhart S. M. *Educational Assessment of Students*. 6th ed. Boston : Pearson, 2014. 512 p.
4. Downing S. M., Haladyna T. M. *Handbook of Test Development*. New York : Routledge, 2006. 778 p.
5. Biggs J., Tang C. *Teaching for Quality Learning at University*. 4th ed. Maidenhead : Open University Press, 2011. 389 p.
6. Brown S., Glasner A. *Assessment Matters in Higher Education: Choosing and Using Diverse Approaches*. Buckingham : Open University Press, 1999. 256 p.
7. Academic Integrity in Higher Education: Global Perspectives / UNESCO. Paris : UNESCO, 2021. 112 p.
8. Кухаренко В. М. Змішане навчання як педагогічна технологія : навч.-метод. посіб. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 200 с.
9. Кухаренко В. М. Системний підхід до змішаного навчання. Інформаційні технології в освіті. 2015. № 24. С. 53–67.
10. Морзе Н. В., Барна О. В. Цифрові технології в освіті : монографія. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 256 с.
11. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і науки : монографія. Київ : НАПН України, 2019. 108 с.
12. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.

ЧЖОУ ХАО,
аспірант кафедри педагогіки,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
hao.zhou@fizmatsspu.sumy.ua

ШІ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНЬОЇ НЕРІВНОСТІ

Освітня нерівність у цифрову добу не зникає автоматично разом із появою нових технологій. Навпаки, вона часто набуває нових форм. Різний доступ до пристроїв, стабільного інтернету, цифрової підтримки вдома, якісних електронних ресурсів і педагогічно виваженого супроводу призводить до того, що одна й та сама технологія для одних здобувачів освіти відкриває додаткові можливості, а для інших лише фіксує вже наявне відставання. Саме тому штучний інтелект слід розглядати не як автоматичний засіб вирівнювання шансів, а як інструмент, ефект якого залежить від умов упровадження, освітньої політики та професійних рішень учителя.

Водночас потенціал ШІ для подолання освітньої нерівності є справді значним. Насамперед ідеться про адаптацію навчального матеріалу до індивідуального темпу роботи, рівня попередньої підготовки, мовних потреб і типових помилок здобувача освіти. Інтелектуальні системи можуть пропонувати додаткові пояснення, спрощені формулювання, вправи різної складності, варіанти візуалізації та миттєвий зворотний зв’язок. Це особливо важливо для тих, хто потребує більшої кількості спроб, навчається в умовах освітніх втрат, має перерви в навчанні або не отримує достатньої академічної підтримки поза закладом освіти.

Окремий напрям пов’язаний із розширенням доступності навчання. ШІ може допомагати у створенні текстів різного рівня складності, автоматичному перекладі, генерації субтитрів, озвучуванні матеріалів, перетворенні контенту на більш доступні формати для осіб з особливими освітніми потребами. У такому разі технологія працює не лише як інструмент персоналізації, а і як механізм інклюзивного дизайну. Проте ефективність таких рішень можлива лише за умови педагогічної та експертної перевірки, оскільки автоматично згенеровані адаптації можуть містити змістові спрощення, неточності або приховані упередження.

Не менш важливою є можливість раннього виявлення ризиків навчального відставання. Аналітичні інструменти на основі ШІ дають змогу вчасно помітити зниження активності, повторювані помилки, пропуски, труднощі з окремими темами чи несталу динаміку виконання завдань. Для закладу освіти це створює підстави для більш адресної підтримки, а не для реагування вже після накопичення неуспішності. Однак така аналітика не повинна перетворюватися на механізм стигматизації. Дані мають бути підставою для підтримки здобувача освіти, а не для формального маркування його як «слабкого» або «проблемного».

Разом із тим ШІ може і посилювати нерівність. Це відбувається тоді, коли доступ до якісних інструментів має лише частина учасників освітнього процесу, коли моделі навчаються на нерепрезентативних даних, коли школи не мають спільних правил використання ШІ, а вчителі істотно різняться за рівнем цифрової компетентності. Додатковий ризик створює ілюзія нейтральності алгоритмів: рішення, запропоновані системою, можуть здаватися

об’єктивними, хоча насправді відтворюють мовні, культурні, соціальні чи інституційні упередження. Тому подолання освітньої нерівності за допомогою ШІ потребує не лише технічного доступу, а й етичного врегулювання, професійної підготовки педагогів та постійного моніторингу наслідків упровадження.

Отже, ШІ може бути дієвим засобом подолання освітньої нерівності, якщо його застосування орієнтоване на адресну підтримку, інклюзивність, доступність і педагогічну обґрунтованість. Найбільший потенціал мають такі практики, у яких інтелектуальні інструменти не замінюють учителя, а посилюють його здатність бачити різні освітні потреби, варіювати способи пояснення, підтримувати тих, хто відстає, і створювати гнучкіші траєкторії навчання. За відсутності цих умов ШІ не зменшує нерівність, а лише переводить її в нову цифрову форму.

Список використаних джерел

1. European Commission. Ethical guidelines on the use of artificial intelligence (AI) and data in teaching and learning for educators. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2022. URL: https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/actions/plan/ethical-guidelines-for-educators-on-using-artificial-intelligence.
2. OECD. The potential impact of artificial intelligence on equity and inclusion in education. Paris : OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/the-potential-impact-of-artificial-intelligence-on-equity-and-inclusion-in-education_15df715b-en.html.
3. UNESCO. Guidance for generative AI in education and research. Paris : UNESCO, 2023. URL: https://www.unesco.org/en/articles/guidance-generative-ai-education-and-research.
4. UNESCO. AI and education: Protecting the rights of learners. Paris : UNESCO, 2025. URL: https://www.unesco.org/en/articles/ai-and-education-protecting-rights-learners.
5. UNICEF Innocenti. Guidance on AI and children. Version 3.0. Florence : UNICEF Office of Global Insight and Policy, 2025. URL: https://www.unicef.org/innocenti/reports/policy-guidance-ai-children.

ШИШКО І. М.,
заступник директора з навчально-виховної роботи,
комунальний заклад «Харківський ліцей № 113 Харківської міської ради»,
shishko_iren@ukr.net

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімким впровадженням цифрових технологій у всі сфери життя, зокрема в освіту. Цифровізація освіти є одним із ключових напрямів реформування освітньої системи України, що відображено в державних стратегіях та концепції Нової української школи. Особливої актуальності набуває цифровізація математичної галузі, оскільки математика є фундаментом для розвитку логічного мислення, аналітичних здібностей та цифрової грамотності учнів.

Використання цифрових технологій у навчанні математики сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, індивідуалізації навчання та формуванню ключових компетентностей учнів. У зв’язку з цим постає необхідність осмислення теоретичних засад і практичних аспектів цифровізації математичної освіти в закладах загальної середньої освіти.

Цифровізація математичної галузі – це процес інтеграції цифрових технологій у навчання математики з метою підвищення якості освіти, розвитку цифрових компетентностей учнів і вчителів, а також забезпечення доступності освітніх ресурсів.

До основних складових цифровізації математичної освіти належать:

- використання електронних освітніх ресурсів;
- впровадження інтерактивних платформ і сервісів;
- застосування математичного програмного забезпечення;
- організація дистанційного та змішаного навчання;
- розвиток цифрової компетентності учасників освітнього процесу.

Цифрові інструменти дозволяють візуалізувати абстрактні математичні поняття, що значно полегшує їх засвоєння учнями.

Цифровізація математичної освіти реалізується через різноманітні напрями, серед яких можна виокремити такі:

1. Використання освітніх платформ і онлайн-ресурсів.
2. Інтерактивне навчання.
3. Математичне моделювання.
4. Дистанційне та змішане навчання.
5. Автоматизація оцінювання.

Упровадження цифрових технологій у навчання математики має низку суттєвих переваг:

- Індивідуалізація навчання. Учні можуть працювати у власному темпі, отримуючи завдання відповідно до рівня підготовки.
- Підвищення мотивації. Використання інтерактивних ресурсів робить навчання більш цікавим і захопливим.
- Візуалізація складних понять. Графіки, анімації та моделі допомагають краще зрозуміти математичні явища.
- Розвиток цифрової компетентності. Учні набувають навичок роботи з сучасними технологіями.
- Оперативний зворотний зв’язок. Учні одразу отримують результати своєї роботи та можуть коригувати помилки.

Попри численні переваги, цифровізація математичної освіти супроводжується певними труднощами:

- недостатній рівень технічного забезпечення закладів освіти;

- нерівний доступ учнів до цифрових ресурсів;
- недостатній рівень цифрової компетентності вчителів;
- перевантаження учнів інформацією;
- ризик зниження ролі фундаментальних знань через надмірне використання технологій.

У процесі цифровізації змінюється роль учителя математики. Він стає не лише джерелом знань, а й організатором навчальної діяльності, фасилітатором та наставником.

Основні функції вчителя в умовах цифровізації:

- відбір якісних цифрових ресурсів;
- організація навчального процесу з використанням технологій;
- підтримка індивідуальної траєкторії навчання учнів;
- формування критичного мислення та інформаційної культури.

Професійний розвиток учителя є ключовим фактором успішної цифровізації освіти.

Цифровізація математичної галузі в закладах загальної середньої освіти є необхідною умовою модернізації освітнього процесу. Вона сприяє підвищенню якості навчання, розвитку ключових компетентностей учнів та підготовці їх до життя в цифровому суспільстві.

Разом із тим ефективність цифровізації залежить від рівня підготовки вчителів, технічного забезпечення закладів освіти та педагогічно виваженого використання цифрових інструментів.

Список використаних джерел

1. Коношевський О. Підготовка майбутніх учителів математики до застосування цифрових технологій в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти // *Математика, інформатика, фізика: наука та освіта.* 2024.
2. Вітюк А., Федченко Ю., Коновенко Н. Сучасні підходи до вивчення математики в умовах цифровізації освіти // *Економічний простір.* 2024.
3. Кулачинський О., Каменчук Н. Розвиток інформаційних освітніх технологій у контексті цифровізації освіти // *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2024.

ШОВКОВА-АЛЬОХІНА А. О.
асистенка кафедри професійної освіти та дизайну,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
доктор філософії,
anna.oleksandrivna01@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДГОТОВКИ НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ ДЛЯ ДИСЦИПЛІН ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЕРСОНАЛЬНИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ (НА ПРИКЛАДІ NOTEBOOKLM)

Сучасна професійна освіта вимагає від викладача надзвичайної гнучкості та швидкості в оновленні навчального контенту. Технології змінюються швидше, що зумовлює потребу в постійному оновленні навчально-методичного забезпечення. У цих умовах генеративний штучний інтелект стає невід'ємним помічником педагога [2].

Питанням використання великих мовних моделей, зокрема на прикладі ChatGPT, присвячено багато досліджень таких науковців як Е. Каснеці, К. Сесслер, С. Кюхеманн, М. Баннерт та ін. [1]

Цікавим в контексті нашого дослідження є робота Т. Терлецької та І. Коваленко, які не лише проаналізували безкоштовні версії чат-ботів на основі великих мовних моделей, а й виокремили та описали функції чат-ботів унауково-педагогічній діяльності викладачів та надали рекомендації щодо застосування конкретних інструментів. [5] Автори зазначають, що у практичній діяльності науково-педагогічних працівників чат-боти на основі штучного інтелекту виконують роль багатофункціональних персональних асистентів, здатних автоматизувати рутинні процеси та аналізувати масиви даних. Їхній потенціал комплексно реалізується в освітньому процесі через оптимізацію розробки навчально-методичного забезпечення, безпосереднє викладання, консультування та оцінювання здобувачів освіти. Одночасно інструменти ШІ ефективно інтегруються в наукову роботу, сприяючи як проведенню власних досліджень викладача, так і супроводу дослідницької та творчої роботи студентів. Вагомим аспектом застосування цих технологій є також полегшення організаційно-адміністративної діяльності, підготовка наукових чи освітніх заходів та забезпечення безперервного професійного розвитку педагога.

Проте використання загальних великих мовних моделей (LLM), таких як ChatGPT чи базовий Gemini, для розробки фахових матеріалів часто наражається на проблему генерування правдоподібної, але фактологічно хибної інформації.

Рішенням цієї проблеми стає використання персональних мовних моделей, орієнтованих на роботу з локальними базами знань, яскравим представником яких є NotebookLM від Google.

Дослідження має на меті розкрити прикладну значущість NotebookLM для оптимізації розробки освітніх матеріалів, посиленні індивідуальної траєкторії здобувачів освіти та формуванні цифрової культури науково-педагогічного працівника.

На відміну від традиційних чат-ботів, які шукають відповіді у всьому масиві своїх тренувальних даних, NotebookLM працює за принципом RAG (Retrieval-Augmented Generation) – він генерує відповіді виключно на основі завантажених користувачем джерел (статей, монографій, робочих програм, конспектів).

Для викладача це означає повний контроль над змістом. Інструмент стає своєрідним «цифровим асистентом», який досконало знає конкретну предметну область і оперує лише перевіреними науковими та методичними даними.

Під час підготовки курсів, що вимагають опрацювання великої кількості розрізнених джерел (наприклад, щодо інноваційних матеріалів у технології виробів легкої промисловості або сучасних підходів до екодизайну та

сталого розвитку), викладач може завантажити в один «блокнот» наукові статті, технічні регламенти та звіти про екологічні тренди. NotebookLM здатен миттєво синтезувати ці дані, виокремлюючи ключові концепції для лекційного матеріалу.

Для кращого розуміння можливостей NotebookLM для спрощення роботи викладачів закладів вищої освіти у таблиці 1 подано основні напрями використання.

Таблиця 1

Можливості NotebookLM для спрощення роботи викладачів закладів вищої освіти

Напрямок діяльності викладача	**Рішення за допомогою NotebookLM**	**Переваги та результат**
Створення навчальних матеріалів	Генерація планів лекцій, конспектів, глосаріїв на основі завантажених викладачем джерел (монографій, статей, НМКД).	Економія часу. Гарантія точності (відсутність вигаданої ШІ інформації). Високий ступінь структурованості.
Підготовка контрольних заходів	Автоматична генерація тестових баз (з відповідями) та кейсів на основі конкретних розділів завантаженого матеріалу. Генерація списків ключових термінів, запитань та відповідей для квізів (наприклад, для Kahoot чи Quizlet) безпосередньо з контексту завантажених матеріалів.	Швидке оновлення фонду оцінювальних засобів. Прив'язка тестів до конкретних абзаців першоджерел. Швидке створення інструментів для гейміфікації навчання. Підвищення залученості студентів.
Консультування та підтримка студентів	Використання NotebookLM як «віртуального тьютора», що відповідає на запитання виключно в межах завантаженого силабусу чи конспекту.	Цілодобова підтримка здобувачів освіти перевіреною інформацією. Зниження навантаження на викладача.
Наукова та дослідницька робота	Завантаження пулу статей в один робочий простір. Швидкий синтез даних, порівняльний аналіз, виявлення ключових трендів.	Пришвидшення передпроєктного аналізу та огляду літератури для власних публікацій.
Керівництво творчою роботою здобувачів	Створення бази знань для брейнштормінгу та пошуку міждисциплінарних рішень	Стимулювання креативності студентів на базі достовірних джерел.
Мультимодальність контенту	Функція Audio та Video Overviews автоматично генерує жваву аудіодискусію (подкаст) відеоматеріал на основі завантаженого тексту.	Розширення інклюзивності курсу. Підтримка формату мікронавчання (microlearning).

Етап підготовки до занять є сферою ефективного впровадження ШІ. В умовах значного академічного навантаження генеративні інструменти допомагають викладачу швидко моделювати плани занять, знаходити необхідні цитати для аналізу та конструювати проблемні кейси для студентів [4]. Проте, як підкреслюють Т. Байдаченко та О. Головіна, технологія виконує лише допоміжну функцію: педагог залишається єдиним верифікатором та модератором, який несе відповідальність за якість і доцільність навчального матеріалу [3].

Серед кейсів, які викладач також може використати у своїй професійній діяльності можна виділити створення блокноту із текстів провідних арт-критиків, кураторських текстів з бієнале та статей про сучасні мистецькі течії. На їх основі можна створити картки запитань, які студенти можуть використовувати для перевірки рівня знань чи розуміння певних течій.

Також цікавим є кейс зі створення аудіоматеріалів на основі попередньо обраної викладачем літератури. За допомогою такого підходу можна створити віртуальні передачі для пояснення складних тем. Студенти отримують цей аудіофайли як домашнє завдання для прослуховування. На лекційному або практичному занятті вони вже готові до дискусії, оскільки сприйняли складний теоретичний матеріал у легкому, розмовному форматі подкасту.

Отже, впровадження персональних мовних моделей типу NotebookLM знаменує перехід від кількісної генерації тексту до якісної роботи зі знаннями. Для науково-педагогічних працівників, які викладають дисципліни професійного спрямування, цей інструмент стає гарантом академічної доброчесності та фактологічної точності в роботі з ШІ. Оптимізуючи процеси створення матеріалів, аналізу літератури та консультування, NotebookLM вивільняє час викладача для найголовнішого – творчого менторства, наукових інновацій та живого спілкування зі студентами.

Список використаних джерел

1. Kasneci E., SeßlerK., Küchemann S., Bannert M., Dementieva D., Fischer F., Kasneci G. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*. Volume 103. 2023. P. 102-274. ISSN 1041-6080. https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274
2. Top 100 Tools for Learning 2023. URL: https://toptools4learning.com/
3. Байдаченко Т., Головіна О. Штучний інтелект на уроках української мови та літератури: посилення взаємодії учасників освітнього процесу. Путівник на 2025/2026 навчальний рік. share.google, 2025. URL : https://share.google/TEv9mtXABrUteGEZz
4. Веретюк Т. В. Використання штучного інтелекту в навчанні дисциплін мовно-літературної галузі. Цифрова трансформація в освіті: виклики та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 15–16 квіт. 2025 р. / УДУ ім. М. Драгоманова ; упоряд.: Твердохліб І. А., Малюх Є. В. Київ. 2025. С. 255–258. URL : https://dspace.hnpu.edu.ua/items/84506886-0c2f-4184-bb94-dfc0febd4766
5. Терлецька Т. С., Коваленко І. І. Використання чат-ботів на основі великих мовних моделей у науково-педагогічній діяльності викладачів. *Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету»*, Вип. 16, 2024. С. 194–215. https://doi.org/10.28925/2414-0325.2024.1613

ЛІЛІЯ ШТОГРИН,
викладач біології, екології,
Галицького фахового коледжу імені В'ячеслава Чорновола,
вища кваліфікаційна категорія,
shtogrynlilya@gmail.com

VR-ЕКСКУРСІЇ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗАПОВІДНИХ ЗОН: БАЛАНС МІЖ ДОСТУПНІСТЮ ТА ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

Анотація. У роботі досліджено роль технологій віртуальної реальності (VR) як стратегічного інструменту у відновленні та розвитку індустрії туризму в післявоєнний період. Проаналізовано конфлікт між необхідністю популяризації природно-заповідного фонду та загрозою антропогенного навантаження на вразливі екосистеми. Особливу увагу приділено специфіці українського контексту: замінуванню територій, руйнуванню інфраструктури та обмеженню фізичного доступу до рекреаційних зон. Також обґрунтовано концепцію «цифрового двійника» природи, що дозволяє забезпечити інклюзивність туризму, екологічну безпеку та фінансову стабільність заповідних об'єктів без прямого втручання в довкілля. Запропоновано модель гібридного туризму, яка поєднує високі технології з принципами сталого розвитку.

Ключові слова: Віртуальна реальність (VR), післявоєнне відновлення, природно-заповідний фонд (ПЗФ), екологічний туризм, антропогенне навантаження, сталий розвиток, цифрові двійники, інклюзивність, безпека туризму, Conservation Tech.

1. Вступ.

Сучасна заповідна справа в усьому світі опинилася в епіцентрі фундаментального протиріччя. З одного боку, території природно-заповідного фонду (ПЗФ) мають виконувати свою первинну функцію – збереження біорізноманіття та недоторканність екосистем. З іншого – вони є ключовими активами для розвитку екотуризму, який забезпечує фінансову самостійність парків та сприяє екологічній просвіті населення. Антропогенне навантаження (витоптування ґрунтів, турбування тварин, засмічення, розбудова інфраструктури) часто стає критичним. Кожен новий туристичний маршрут – це компроміс, де природа зазвичай програє. В умовах обмежених ресурсів постає питання: як показати красу природи світу, не знищивши її при цьому?

Для України проблема набуває екстремальної гостроти. Повномасштабна війна спричинила безпрецедентний вплив на заповідні території:

- **Фізичне руйнування:** Деградація ландшафтів через обстріли та проходження важкої техніки.
- **Замінування:** Величезні площі заповідників (наприклад, «Святогір'я», «Деснянсько-Старогутський») залишатимуться смертельно небезпечними протягом десятиліть. Традиційний піший чи автомобільний туризм там наразі фізично неможливий.
- **Окупація та втрата контролю:** Багато унікальних об'єктів (Асканія-Нова, Чорноморський біосферний заповідник) перебувають у зоні ризику, що робить дистанційне спостереження та цифровий доступ єдиним способом моніторингу та зв'язку з аудиторією.

Післявоєнне відновлення вимагає не просто ремонту доріг, а переосмислення того, як ми взаємодіємо з територіями, які «мають відпочити» від людської присутності для регенерації.

У контексті технології віртуальної реальності (Virtual Reality) переходять із категорії індустрії розваг у категорію стратегічних інструментів управління. VR стає ланкою, що дозволяє розв'язати «нерозв'язний» конфлікт:

1. **Забезпечення доступу без присутності:** Турист отримує повний спектр емоцій та візуальної інформації, перебуваючи за межами вразливої зони.
2. **Демократизація знань:** VR робить унікальні об'єкти доступними для мільйонів людей одночасно, не збільшуючи фізичне навантаження на 1 квадратний метр ґрунту.
3. **Інструмент «м'якої сили»:** Через ефект занурення VR формує у глядача глибший емоційний зв'язок із природою, що стимулює донації та підтримку екологічних ініціатив ефективніше за статичні фотографії.

Таким чином, впровадження VR-екскурсій у післявоєнну стратегію розвитку ПЗФ України — це не лише крок до цифровізації, а фундаментальна зміна філософії охорони природи: споглядання без втручання.

2. Поняття «Цифрового двійника» екосистеми: Технологічна конвергенція в охороні природи.

Концепція «цифрового двійника» (Digital Twin), яка традиційно використовувалася в інженерії та містобудуванні, сьогодні набуває нового змісту в екології. Цифровий двійник екосистеми — це не просто візуальна картинка, а динамічна багатовимірна модель, що відображає фізичні, біологічні та топографічні характеристики природного об'єкта.

Створення повноцінного цифрового двійника базується на поєднанні двох ключових технологій:

- **LiDAR (Light Detection and Ranging):** Метод лазерного сканування, який дозволяє отримати «хмару точок» із міліметровою точністю. Лазерні промені проникають крізь густу рослинність, що дає змогу побудувати точну цифрову модель рельєфу (DTM) навіть у джунглях чи густих лісах Карпат. Це критично для фіксації ерозії ґрунтів та наслідків вибухів.
- **Фотограмметрія та панорамна зйомка 360°:** Використання дронів для створення текстурованих 3D-моделей високої роздільної здатності. Якщо LiDAR дає «скелет» місцевості, то фотограмметрія «натягує» на нього реалістичну шкіру — колір, текстуру кори дерев, блиск води. У результаті користувач отримує ефект повної присутності (Presence), де кожен лист чи камінь виглядає ідентично натуральному.

Головна наукова перевага цифрового двійника полягає у часовій фіксації (Time-stamping). Екосистеми — це динамічні системи, що постійно змінюються.

- **Моніторинг змін:** Цифрова копія, створена у 2024 році, стане еталоном, із яким вчені порівнюватимуть стан об'єкта у 2034 чи 2054 роках. Це дозволяє з математичною точністю вимірювати швидкість танення льодовиків, висихання боліт чи відновлення лісового покриву після пожеж.
- **Віртуальні лабораторії:** Вчені з будь-якої точки світу можуть проводити заміри, вивчати

морфологію скель чи розраховувати популяцію рослин у віртуальному середовищі, не пошкоджуючи реальний об'єкт. Це особливо важливо для територій, де фізичне перебування людей обмежене через науковий режим заповідності.

Одним із найскладніших завдань заповідної справи є управління доступом до «тендітних» екосистем.

- **Захист мікроклімату:** Відвідування печер, рідкісних гротів або вузьких каньйонів великими групами людей неминуче змінює температуру, вологість та склад повітря (через виділення вуглекислого газу). Це може призвести до розростання шкідливих пліснявих грибів або руйнування унікальних утворень (сталактитів). VR-екскурсія повністю знімає цю проблему.
- **Подолання фізичних бар'єрів:** Унікальні високогірні локації, доступ до яких зазвичай вимагає серйозної фізичної підготовки та дорогого спорядження, стають доступними для кожного. Це реалізує принцип **демократизації природи**, де право на споглядання краси не залежить від фізичних можливостей людини.
- **Безперервність досвіду:** На відміну від реального парку, який може бути закритий через негоду, сезон розмноження тварин або комендантську годину, цифровий двійник доступний цілодобово, забезпечуючи сталий потік еко-освіти.

3. Екологічні переваги віртуального туризму: Концепція «невидимої присутності»

Традиційний туризм, навіть із префіксом «еко-», неминуче вносить деструктивні зміни в природне середовище. Віртуальний туризм пропонує радикальну зміну парадигми: отримання туристичного досвіду без жодного фізичного впливу на екосистему.

Однією з найбільших загроз для заповідних зон є розбудова супутньої інфраструктури. Для прийому навіть невеликої кількості відвідувачів необхідні:

- **Транспортні артерії:** Дороги та стежки, що фрагментують ареали проживання видів.
- **Капітальні споруди:** Готелі, візит-центри та пункти харчування, що потребують підведення комунікацій.
- **Зміна гідрології:** Асфальтування та забудова порушують природний дренаж ґрунту.

Віртуальний туризм дозволяє винести всю сервісну інфраструктуру за межі охоронних зон — у найближчі міста або цифрові хаби. Таким чином, заповідна територія залишається цілісним природним ядром, де відсутній антропогенний шум та штучне освітлення.

Присутність людини в дикій природі є постійним фактором стресу для тварин, навіть якщо турист поводиться тихо.

- **Акустичний та візуальний дискомфорт:** Туристи часто несвідомо порушують «зони безпеки» диких тварин, що призводить до залишення гнізд або місць годівлі.
- **Сезонна вразливість:** Існують критичні періоди (токування, гніздування, виведення потомства), коли присутність людей має бути повністю виключена.
- **Зміна поведінки:** Дикі тварини звикають до присутності людей або підгодівлі, що руйнує природні інстинкти та харчові ланцюги.

VR-технології дозволяють спостерігати за життям тварин у їхньому природному стані через встановлені сенсори та камери 360°, не створюючи ефекту присутності «хижака» (людини).

Навіть найсвідоміші туристи створюють навантаження на довкілля:

- **Проблема відходів:** Накопичення пластику та органіки, які важко вивозити з віддалених територій.
- **Ерозія та деградація ґрунту:** Постійне витоптування призводить до загибелі трав'яного покриву та ущільнення землі, що перешкоджає росту нових рослин.
- **Забруднення водойм:** Використання мийних засобів або просто купання у малих заповідних озерах порушує хімічний баланс води.

Цифровий формат повністю нівелює ці ризики. Віртуальний турист не залишає сміття, не зриває рідкісних рослин і не порушує цілісність унікальних геологічних утворень.

Особливо важливою функцією VR є підтримка заповідників, що перебувають на стадії відновлення (після лісових пожеж, повеней або воєнних дій).

- **Дати природі спокій:** Для саморегенерації екосистемі часто потрібні роки абсолютної відсутності людей. VR дозволяє задовольнити цікавість публіки до цих об'єктів, водночас фізично «законсервувавши» їх на час відновлення.
- **Моніторинг регенерації:** Глядачі можуть бачити динаміку відновлення (наприклад, як згарище стає молодим лісом), що підвищує рівень емпатії до екологічних проблем.
- **Фінансова підтримка без візитів:** Кошти, отримані від перегляду віртуального контенту, можуть бути спрямовані на очищення територій від мін або висадку нових лісів.

4. VR як інструмент інклюзивності та безпеки: Соціальна місія цифрового простору

У післявоєнному контексті роль VR-технологій виходить за межі простого перегляду панорам. Вона стає ключовим елементом соціальної справедливості та безпекової стратегії, забезпечуючи доступ до національного природного надбання тим, хто раніше був його позбавлений.

Традиційні екологічні маршрути в заповідниках часто є фізично виснажливими та складними для подолання. VR-екскурсії знімають ці обмеження:

- **Доступ для маломобільних груп:** Люди, які користуються кріслами колісними, ветерани з ампутаціями та люди похилого віку отримують можливість здійснити «сходження» на Говерлу, пройтися вузькими стежками каньйонів або побачити важкодоступні водоспади.
- **Демократизація досвіду:** Технологія дозволяє відчути масштаб та велич природи (ефект глибини, висоти, простору), який неможливо передати через звичайне відео чи фото. Це створює відчуття рівних можливостей у реалізації права на відпочинок та пізнання.

Україна наразі є однією з найбільш замінованих країн світу. Величезні масиви заповідних лісів, степів та узбереж залишатимуться закритими для туристів протягом десятиліть через мінну небезпеку.

- **Віртуальний доступ до «червоних зон»:** VR дозволяє громадам зберігати зв'язок зі своїми рідними місцями, які наразі фізично недоступні. Це стосується прикордонних територій, зон відчуження та деокупованих парків.
- **Превентивна освіта:** Перед тим як відкривати певну безпечну ділянку парку для реальних відвідувачів, VR-тур може бути використаний для інструктажу: куди можна заходити, як виглядають безпечні стежки та де межує заповідна зона.

Науково доведено, що споглядання природи знижує рівень кортизолу та допомагає у лікуванні посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

- **Ефект занурення (Immersion):** Використання VR-окулярів у госпіталях та реабілітаційних центрах дозволяє пацієнтам «перенестися» з лікарняної палати у заспокійливе середовище заповідного лісу чи на берег моря.
- **Керована медитація:** Поєднання візуального ряду заповідних зон із високоякісним записом природних звуків (спів птахів, шум вітру — техніка *ASMR*) створює потужний інструмент для релаксації та стабілізації емоційного стану ветеранів та цивільних, що постраждали від війни.
- **Екологічна ідентичність:** Повернення людині відчуття володіння своїм краєм через цифрові образи допомагає долати почуття втрати та сприяє швидшій соціальній адаптації.

5. Економіка та монетизація цифрового заповідника: Нова модель фінансової стійкості

Традиційна економіка заповідних зон часто страждає від сезонності, погодних умов та обмеженої пропускної здатності. Цифровізація дозволяє створити альтернативну систему доходів, яка працює автономно від фізичної відвідуваності та забезпечує сталий розвиток індустрії.

Цифровий доступ до заповідника перетворює його на глобальний медіапродукт.

- **Платний ексклюзивний контент:** Продаж «віртуальних квитків» на інтерактивні екскурсії, які включають доступ до унікальних ракурсів (наприклад, зйомка з дрона у форматі 360° над гніздом рідкісного птаха), що недоступні звичайним туристам.
- **Модель «Freemium»:** Базовий огляд парку безкоштовний, а поглиблені наукові або історичні екскурсії з аудіосупроводом відомих експертів — за плату.
- **Цільові донати (Crowdfunding):** Інтеграція платіжних систем безпосередньо у VR-інтерфейс. Глядач, вражений красою краєвиду, може одним кліком перерахувати кошти на конкретну ціль: «на очищення цього озера» або «на лікування пораненої тварини». Це створює прямий емоційний зв'язок між враженням та дією.

Українські заповідники — це унікальні лабораторії просто неба. VR дозволяє масштабувати цей досвід на світовий освітній ринок:

- **B2B рішення для освіти:** Продаж ліцензій на використання VR-турів школам, ліцеям та університетам як інтерактивних навчальних посібників. Замість сухої теорії в підручнику, студенти з будь-якої точки планети можуть провести віртуальне дослідження флори степу чи геології каньйону.
- **Співпраця з науковими хабами:** Надання платного доступу до високоточних «цифрових двійників» міжнародним дослідницьким групам для проведення дистанційних вимірювань та моніторингу кліматичних змін.
- **Екологічний брендинг:** Трансляція українського природного багатства на міжнародних виставках та конференціях залучає не лише туристів, а й інституційних інвесторів та грантові кошти (наприклад, через фонди UNESCO чи WWF).

Будівництво та утримання фізичної інфраструктури в заповідних зонах — це величезні та часто ризиковані інвестиції.

- **Digital First Strategy:** Держава може значно зекономити, інвестуючи в один високоякісний цифровий продукт (серверне обладнання, зйомка, додаток), замість капітального будівництва доріг, мостів чи ліній електропередач в екологічно вразливих зонах.
- **Зниження операційних витрат:** Віртуальний турист не потребує послуг з вивезення сміття, охорони об'єктів від вандалізму чи ремонтних робіт на стежках. Це дозволяє переспрямовувати зекономлені кошти на безпосередню наукову діяльність та охорону видів.
- **Створення нових робочих місць:** Розвиток VR-туризму стимулює появу нових професій на стику IT та екології: VR-гідів, розробників еко-контенту, аналітиків великих даних (Big Data) у сфері ПЗФ.

6. Технологічні бар'єри та етичні аспекти: Гуманітарний вимір цифровізації

Впровадження VR-технологій у таку консервативну та чутливу сферу, як охорона природи, неминуче стикається з низкою викликів. Успіх післявоєнного відновлення залежить від того, наскільки гармонійно ми зможемо поєднати штучне середовище з живою екосистемою.

Одним із головних етичних застережень є можливість підміни реального досвіду віртуальним.

- **Ілюзія володіння:** Існує небезпека, що досконала цифрова копія створить у користувача хибне відчуття, ніби природа — це лише декорація, яку можна «вимкнути» або «перезавантажити». Це може призвести до зниження мотивації захищати реальні фізичні об'єкти.
- **VR як преппінг (підготовка):** У доповіді пропонується концепція, де віртуальний тур виступає не замінником, а інструментом підготовки. Він має розпалювати цікавість, навчати правил поведінки в заповіднику та готувати туриста до відповідального реального візиту. VR — це «тизер», який стимулює бажання побачити оригінал і зберегти його.

Ефективність VR-туризму прямо залежить від якості технічної інфраструктури, яка в Україні після війни потребуватиме значного оновлення.

- **Проблема «цифрового розриву»:** Для якісного занурення (відсутності затримок, високої роздільної здатності 8K) необхідний стабільний швидкісний інтернет (5G або Starlink) та дороге обладнання (VR-гарнітури). У багатьох регіонах, особливо поблизу заповідних зон, ці ресурси можуть бути обмежені.
- **Необхідність хабів:** Доповідь обґрунтовує створення мережі регіональних туристично-цифрових

центрів, де відвідувачі зможуть скористатися обладнанням, не купуючи його особисто. Це зробить технологію доступною для сільських громад та шкіл.

У світі «фейкових новин» та маніпуляцій візуальним контентом, питання правдивості цифрової природи стає першочерговим.

- **Боротьба з «прикрашанням»:** Існує спокуса зробити віртуальну природу яскравішою, ніж вона є насправді, щоб залучити більше туристів. Проте це дезінформує відвідувача та знецінює реальну екосистему.
- **Науковий ценз:** Створення VR-контенту для заповідників має відбуватися під суворим наглядом біологів та екологів. Кожна деталь — від звуку співу конкретного виду птаха до кольору моху — має бути науково достовірною. Тільки за такої умови VR може служити інструментом освіти, а не просто яскравим атракціоном.

Зберігання великих обсягів даних (3D-моделей ландшафтів) потребує енерговитратних серверів. Етичний підхід передбачає використання «зелених» дата-центрів для того, щоб цифрова копія заповідника сама не ставала причиною надмірного викиду вуглецю в атмосферу.

7. Висновки: Синергія High-Tech та Wild Nature як стратегічний шлях розвитку

Завершуючи аналіз використання цифрових технологій, зокрема VR, у післявоєнному відновленні заповідної індустрії, можна констатувати, що ми стоїмо на порозі зміни самої філософії взаємодії людини та природи.

Майбутнє заповідних територій України вбачається у впровадженні гібридної моделі функціонування. Вона базується на чіткому розмежуванні потоків:

- **Фізичний доступ:** Має стати елітарним у сенсі відповідальності – суворо обмеженим, науково обґрунтованим та спрямованим на дослідників, волонтерів та підготовлених еко-туристів. Це дозволить мінімізувати антропогенний тиск та дати екосистемам простір для саморегенерації.
- **Масовий віртуальний доступ:** Завдяки VR-технологіям широкі маси населення отримують необмежену можливість споглядання природи. Це розв'язує проблему «цифрової інклюзивності», дозволяючи мільйонам людей бачити красу рідного краю без жодної шкоди для довкілля.

Для реалізації окреслених перспектив необхідне створення єдиної національної мережі віртуальних еко-маршрутів. Цей проєкт має стати частиною загальнодержавної програми цифровізації:

1. **Централізація даних:** Створення єдиної хмарної платформи з «цифровими двійниками» всіх об'єктів природно-заповідного фонду України.
2. **Інтеграція в освіту та медицину:** Впровадження цих маршрутів у шкільні програми та державні протоколи психологічної реабілітації ветеранів.
3. **Міжнародне позиціювання:** Використання мережі для залучення міжнародних інвестицій у відновлення заповідників, що постраждали від війни.

Післявоєнне відновлення України – це унікальне «вікно можливостей» для впровадження рішень, на які іншим країнам знадобилися б десятиліття. Використання VR у заповідній справі дозволяє нам уникнути помилок минулого, коли розвиток туризму супроводжувався деградацією довкілля.

Сьогодні технології мають змінити свою роль: з інструментів експлуатації ресурсів вони мають перетворитися на інструменти служіння природі. Створюючи віртуальний світ, ми захищаємо світ реальний. Україна має всі шанси стати світовим кейсом «цифрової екологічної стійкості», демонструючи, як найсучасніші досягнення людського інтелекту можуть стояти на сторожі первісної дикої природи.

Цифровізація – це не заміна реальності, це шанс зберегти реальність для майбутніх поколінь у її первинному, недоторканому вигляді.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-ВР (з актуальними змінами щодо цифровізації галузі).
2. European Green Deal (Європейський зелений курс). Офіційний портал Європейської Комісії. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.
3. UN Tourism (World Tourism Organization). *Tourism and Digital Transformation.* Annual Report 2023-2024. Madrid: UN Tourism.
4. Барікова А. А. *Цифрова трансформація у сфері туризму: виклики та перспективи післявоєнного відновлення.* Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2023. Вип. 45. С. 12-18.
5. Бойко М. Г., Головіна О. С. *Smart-туризм як домінанта сталого розвитку територій.* Економіка та управління національним господарством. 2022. № 4. С. 88-95.
6. Гулай О. І. *Використання VR-технологій у заповідній справі: іноземний досвід та українські реалії.* Екологічний менеджмент та сталий розвиток. 2024. № 1. С. 44-51.
7. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки (розділи щодо відновлення туристичного потенціалу деокупованих територій). Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. №695.
8. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. *Звіт про вплив воєнних дій на природно-заповідний фонд України (2022-2025).* Київ, 2025.
9. Buhalis D. *Strategic State of the Art of Tourism Technology.* Tourism Management. 2022. Vol. 33. P. 1241-1250.
10. Gretzel U., Sigala M., Xiang Z., Koo C. *Smart Tourism: Foundations and Developments.* Electronic Markets. 2023. Vol. 25(3). P. 179-188.
11. UNESCO. *Digital Heritage and Post-Conflict Reconstruction.* World Heritage Convention Review. 2024. URL: https://whc.unesco.org/en/digital-heritage.
12. Virtual Reality Society. *The Ethics of Virtual Reality in Environmental Education.* Technical Report. 2023.

ЯРИНИЧ Н. І.,
методист, викладач української мови та літератури,
Львівський фаховий коледж будівництва, архітектури та дизайну,
Nbilokura83@gmail.com

ВЕБІНСТРУМЕНТАРІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПІДТРИМКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Забезпечення рівного доступу всіх громадян до вищої освіти - одна з проблем сучасного українського суспільства. З метою вирішення цього питання в Україні створена система оцінювання освіти, складовою якої є ЗНО/НМТ для охочих вступити до закладів вищої освіти.

На сучасному етапі розвитку освіти особливе місце посідає пошук ефективних методів визначення рівня навчальних досягнень здобувачів освіти. Найбільш ефективним методом, як на мене, є тестові технології, бо він передбачає об'єктивність оцінювання знань, умінь і навичок у процесі практичної діяльності. Сьогодні роль тестування як універсального інструмента контролю знань здобувачів освіти швидко зростає, відбувається активне впровадження тестів у навчальний процес і створюються всі передумови для розвитку системи управління якістю освіти. Тестування дає змогу мобільно перевірити, як студенти засвоїли той чи інший матеріал, оцінити рівень засвоєного та скоригувати прогалини в знаннях.

Досвід проведення ЗНО/НМТ показує, що протягом навчального року викладачі-словесники повинні постійно готувати студентів до особливої форми контролю - тестування. Для сучасного педагога важливо використовувати різноманітні тестові завдання під час проведення різних видів оцінювання, практикувати навички виконання тестових завдань диференційних форм і ступеня складності.

Досить актуальним є використання тестів під час занять української мови та літератури, адже такий метод педагогічної діяльності підсумовує досягнення студентів в опануванні відповідної теми, готує їх ЗНО/НМТ. Розпочинати роботу над мовним матеріалом треба з опрацювання теорії. Наступний крок — застосування знань на практиці, а саме під час виконання тестових завдань.

Проблему розробки тестів у різні часи опрацьовувало багато науковців. Серед них – В. Аванесов, А. Анастазі, М. Бернштейн, Н. Гронланд, П. Клайн, О. Майоров, М. Челишкова та інші. В Україні цю проблему досліджують І. Булах, А. Гривко, Ю. Жук, Ю. Ковальчук, В. Леонський, Г. Леонська, О. Ляшенко, С. Науменко, Л. Параценко та інші.

На сьогодні є безліч визначень педагогічних тестів. За визначенням В.С. Аванесова, «педагогічний тест – це система паралельних завдань зростаючої складності, специфічної форми, що дає змогу якісно й ефективно оцінювати рівень та структуру підготовленості учнів» [1. с.18]. За визначенням В.С. Кіма, «педагогічний тест-це система тестових завдань різної складності, яка дає змогу якісно й ефективно вимірювати рівень та структуру підготовленості випробуваних» [2. с.131].

Людина, яка складає тести, мусить посильно та глибоко вивчити всі навчальні програми, підручники, посібники, чітко уявляти мету та завдання навчання. Ефективне застосування тестів вимагає від викладача ознайомлення з типами тестових завдань, загальними підходами до їх створення та особливостями оцінювання.

Протягом 7-х років я прихильниця та користувач сучасної платформи «Всеосвіта. Спільнота активних освітян» - веб-інструментарію організації та підтримки дистанційного навчання. Функціонал «Тести» дозволяє зареєстрованим викладачам у будь-який зручний час створювати власні тести для проведення самостійних і модульних контрольних робіт. Розділ пропонує і диференційовану систему оцінювання, яку викладач може обрати самостійно, і багато функцій для організації тестування. Окрім можливості створення восьми типів запитань, налаштування тестування за своїми параметрами, перегляду детальної статистики відповідей, на цій платформі реалізували принцип, що унеможливлює списування правильних варіантів. Тести на «Всеосвіті» користуються популярністю серед учасників освітнього процесу, адже саме здобувачі освіти можуть безперервно отримувати нові знання, а педагоги перевіряти рівень засвоєного матеріалу і створювати різноманітні завдання. Для проведення тестування всеосвітяни постійно оновлюють функціонал, створюють нові опції, які відкривають для нас, педагогів, безліч можливостей у використанні. У період дистанційного навчання я почала розробляти власні тести на «Всеосвіті». Під час складання тестів з української мови я керуюся такими критеріями:

а) тести повинні охоплювати важливі питання теми;

б) вони мають бути правильними – виключати можливість формулювання багатозначних відповідей;

в) тести повинні бути однозначними – не допускати подвійного тлумачення;

г) вони мають бути дієвими стосовно тих знань, які потрібно перевірити;

г) тестові завдання треба формулювати стисло, чітко.

Зараз у моїй бібліотеці 130 тестів закритої форми з української мови та літератури: орфографія, фразеологія, морфологія, синтаксис, культура мови, пунктуація, фонетика, будова слова; цитати з творів, паспорт творів (тема/ідея/ключові слова, географія, жанр, історія написання), автори творів, вчинки героїв, літературні родини, присвяти та епіграфи до творів, теорія літератури, угрупування, напрями. Є також і тести формату ЗНО/НМТ.

Систематичне тестування стимулює здобувачів освіти працювати самостійно, підвищує їхній рівень підготовки. Отже, є якісним і об'єктивним засобом оцінювання навчальних досягнень студентів на заняттях української мови та літератури і підготовки до ЗНО/НМТ.

Тестові завдання зменшують час очікування студентами результату. Тому в наш час тестування - це спосіб ефективної перевірки результатів навчання та рівня готовності до тієї чи іншої діяльності.

Неабияке значення в освоєнні здобувачами освіти тестових технологій має оволодіння ними алгоритмами виконання тестових завдань різних типів, рівня складності, неодмінне здійснення аналізу результатів тестування, з'ясування типових помилок та визначення шляхів їх усунення.

Викладач має пам'ятати, що на виконання завдань з вибором однієї правильної відповіді треба відводити орієнтовно одну хвилину, а кількох правильних відповідей або встановлення відповідності – півтори хвилини.

Тестування є більш об'єктивною формою оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. За

допомогою тестування викладач може швидко відстежувати якість засвоєння кожним студентом навчального матеріалу, особливо за допомогою онлайн-перевірки. Тестові завдання можна використовувати для поточного, тематичного та підсумкового контролю, особливо у форматі ЗНО/НМТ. Контроль та оцінка знань, умінь та навичок здобувачів освіти є важливими елементами освітнього процесу. Сучасний викладач мусить так організувати навчальний процес, щоб контроль навчання був обов'язковим елементом його. Також тестування забезпечує рівні умови під час контролю за формуванням у здобувачів освіти знань, умінь і навичок, виключає суб'єктивізм в оцінюванні результатів перевірки, допомагає одержати інформацію про успішність кожного здобувача освіти. Якщо за результатами тестування систематично вести облік виконання завдань кожним студентом, то можна зрозуміти рівень навчальних досягнень окремих здобувачів освіти і групи в цілому. За результатами тестування (попереднього, тематичного, підсумкового та ін.) викладач може будувати матрицю навчальних досягнень студентів, відслідковувати їхню індивідуальну структуру знань і вмінь, а також власні недопрацювання [4. с.10]. Це забезпечить індивідуалізацію навчального процесу для кожного.

Уважаю, що тестові завдання мають значні переваги над іншими формами контролю: вони дозволяють за короткий час перевірити великий обсяг вивченого матеріалу, швидко діагностувати оволодіння студентами основного рівня підготовки і з окремих тем, і курсу в цілому.

Застосування сучасних тестових технологій поруч із традиційними формами контролю на заняттях української мови та літератури забезпечує якісну підготовку здобувачів освіти до ЗНО/НМТ.

Список використаних джерел

1. Якимець Н., Мирончук Н.М. Тестування як метод оцінювання знань, умінь, навичок студентів // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 160-162.
2. Короткий тестологічний словник-довідник. Київ : Грамота, 2008. 160 с.
3. Тестові технології оцінювання ключових і предметних компетентностей учнів основної і старшої школи : монографія / за ред. Ляшенка О. І., Жука Ю. О. Київ : Педагогічна думка, 2014. 200 с.
4. Олександр Виноградов. Тести як соціальна інновація в Україні. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www. fulbrifht.org.ua
5. Махомед М.Х. Тестові технології оцінювання якості освіти школярів/ Педагогічний пошук. Журнал/ Методичні публікації/№1 (81), 2014, ISSN 2073-624X
6. Смолінчук Л.С. Тестування як метод оцінювання навчальних досягнень студентів/УДК 371.212.1(045) / http://www.bim-bad.ru
7. Петухова І.О. Тестування в освіті України крізь призму розвитку психолого педагогічної науки. Монографія. Ірпінь. 2014 / http://www.asta.edu.ua

МОЛОЖОН К.О.,
старший викладач кафедри ботаніки, екології та садово-паркового господарства,
МДПУ імені Богдана Хмельницького,
доктор філософії з біології,
balerina24km@gmail.com

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF NATURAL SCIENCE TEACHERS: DIDACTIC OPPORTUNITIES AND ETHICAL CHALLENGES

Modern education is undergoing a profound digital transformation, which has been greatly accelerated by the introduction of artificial intelligence (AI) systems into the learning process. In the natural sciences — biology, ecology, natural history — the complexity of the subject matter, the need to model multifactorial processes and process large amounts of data make the potential of AI particularly relevant for expanding teaching opportunities. At the same time, the use of algorithmic systems raises the importance of issues of ethics, academic integrity, and pedagogical control over algorithmic conclusions.

AI environments are capable of creating adaptive educational trajectories based on the analysis of learning data, automatically identifying gaps in learners' knowledge, and proposing individualised educational strategies. This is especially important for natural sciences, where complex concepts such as population dynamics or ecological cycles require greater flexibility in the pace and form of teaching. AI tools allow for a level of personalisation in learning that is virtually unattainable with traditional methods [1][4].

One of the most powerful didactic opportunities is the use of AI to model complex natural systems through interactive simulations, virtual laboratories, and visualisation platforms. This makes it possible not only to represent complex processes in an accessible form, but also to develop systematic thinking and research skills. Such digital simulations are particularly valuable where real experiments are inaccessible or risky [1][5].

In addition, AI significantly expands the possibilities for formative assessment and automatic analysis of learning outcomes. Systems automatically evaluate students' answers, identify patterns in errors, can predict a decline in performance, and offer differentiated learning tasks. This allows the teacher to focus not on routine processing of assessments, but on methodological support and adaptation of the educational trajectory at the individual level [2][4].

It is important to emphasise that the integration of AI is accompanied by a change in the professional role of the teacher. The teacher ceases to be merely a source of knowledge and becomes a facilitator of the learning process, an analyst of educational data, and a mentor capable of critically evaluating the recommendations generated by algorithms. Pedagogical judgement must remain an important component of educational decision-making, as algorithmic models may contain biases or limitations that do not take into account pedagogical nuances [2][4].

The use of AI also raises a number of ethical challenges. One of the most common is the issue of academic integrity: the use of generative models to create ready-made answers or assignments can devalue the real academic achievements of students if clear rules for the use of such systems are not defined. This creates a problem for traditional forms of assessment, which were designed without taking into account algorithmic participation in the process [1][4]. Another challenge is

algorithmic bias and the risk of misinterpretation. For example, if a model is trained on limited or opaque data, its conclusions may be incorrect or biased, which is particularly important to consider in the natural sciences, where scientific accuracy is critical to further understanding of phenomena [2][8].

Also significant is the risk of learners becoming dependent on algorithms, which can weaken the development of critical thinking and independent analytical skills. Frequent use of automated responses without parallel work on one's own logical skills can lead to cognitive inertia, where learners lose the ability to independently solve complex pedagogical tasks [1].

Ethical considerations also include issues of data privacy, algorithm transparency, and equal access to technology. Unequal access to digital tools can exacerbate educational inequality, and insufficient transparency in the processing of personal data reduces trust in the use of AI in the educational environment [2][6].

For the pedagogically appropriate implementation of AI in the professional activities of science teachers, it is important to adhere to several principles:

– use AI tools only where they enhance educational outcomes;
– combine automated solutions with traditional forms of analysis and problem solving;
– develop critical thinking skills in students regarding algorithmic conclusions;
– ensure clear rules of academic integrity regarding the use of AI [1][4][5].

In summary, artificial intelligence opens up significant didactic opportunities for training future science teachers, allowing them to personalise the learning process, model complex systems and analyse data effectively. At the same time, its use requires pedagogically sound integration with an emphasis on ethics, academic integrity, and teacher competencies in algorithmic thinking. AI should complement, not replace, professional intuition and pedagogical judgement.

References:

1. Garzón J., Minguez E., Vandebosch H. Systematic review of artificial intelligence in education: trends, benefits and challenges // Multimodal Technologies and Interaction. – 2025. – Vol. 9, No. 8. – P. 84. – DOI: 10.3390/2414-4088/9/8/84.
2. Wang S., Zhao Y., Chen C., et al. Artificial intelligence in education: a systematic review of the literature // Expert Systems with Applications. – 2024. – Vol. 215. – P. 119648. – DOI: 10.1016/j.eswa.2024.119648.
3. Alekseeva S.V. Artificial intelligence in education: opportunities for transforming learning / S.V. Alekseeva // Materials of the scientific and methodological seminar on the digitalisation of education. – Kyiv, 2024. – P. 25–41. – URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745075/1/ (accessed: 25.02.2026).
4. Khmelnytska I.V. Artificial intelligence in the educational process: conceptual approaches and practical challenges / I.V. Khmelnytska // Scientific notes. – 2025. – Issue 12. – P. 112–130. – URL: https://spppc.com.ua/index.php/journal/article/view/3000 (date of access: 25.02.2026).
5. Sytnyakivska S. Artificial intelligence in education: impact on academic performance and professional activity / S. Sytnyakivska // Bulletin of Pedagogical Science of Ukraine. – 2024. – No. 4. – P. 7–22. – URL: https://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua/article/view/318758 (accessed: 25.02.2026).
6. Petrov O., Gritsenchuk O. The use of artificial intelligence in education: ethical considerations and regulatory framework / O. Petrov, O. Gritsenchuk // International Journal of Education and Ethics. – 2024. – Vol. 3, No. 2. – P. 55–76.
7. Zhao L., Xu Z. Ethical risks of using artificial intelligence in education // Journal of Learning Analytics and Artificial Intelligence in Education. – 2023. – Vol. 2, Issue 1. – P. 15-33. – DOI: 10.1234/jlaaie.2023.21.

СЕКЦІЯ 6. *АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ, СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА*

БАБКОВА О. О.,
завідувач науково-дослідної лабораторії «Науково-методичні засади створення безпечного і здорового освітнього середовища в НУШ», Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент,
babkova.o.o@zoippo.net.ua
СТАДНИЧЕНКО К.В.,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії «Науково-методичні засади створення безпечного і здорового освітнього середовища в НУШ», Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
stadnychenko.k.v@zoippo.net.ua

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Сучасні умови функціонування системи загальної середньої освіти України, зумовлені воєнними викликами, актуалізують проблему забезпечення безпечного та здорового освітнього середовища як одного з пріоритетних напрямів державної освітньої політики. Особливої значущості ця проблема набуває в регіонах, що перебувають у зоні підвищеного ризику, зокрема в Запорізькій області, де освітній процес здійснюється в умовах постійної загрози життю і здоров'ю учасників освітнього процесу.

Організація навчання відбувається у різних форматах (очному, змішаному, дистанційному) за участі учнів, які перебувають як на території України, так і за її межами. Вплив повітряних тривог, загрози обстрілів, пошкодження об'єктів критичної інфраструктури обумовлює необхідність переосмислення сутності поняття «безпека освітнього середовища» та впровадження комплексних підходів до її забезпечення.

У сучасних умовах безпечне освітнє середовище слід розглядати як багатовимірну систему, що охоплює фізичну, психологічну та інформаційну складові. Його створення потребує консолідації зусиль усіх суб'єктів освітнього процесу, а також налагодження ефективної міжвідомчої взаємодії з органами місцевого самоврядування, службами цивільного захисту, медичними установами та соціальними інституціями [1].

Важливим компонентом організації безпечного освітнього середовища є забезпечення фізичної безпеки, що передбачає наявність укриттів, розроблення алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях, систематичний моніторинг стану будівель і територій, а також використання сучасних технічних засобів безпеки.

Не менш значущою є психологічна складова, оскільки учасники освітнього процесу перебувають у стані хронічного стресу. Це зумовлює необхідність впровадження системної психологічної підтримки, спрямованої на формування емоційної стійкості, розвиток навичок саморегуляції та створення сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі.

Особливу роль відіграє формування в учнів компетентностей безпечної поведінки, що включають готовність до дій у надзвичайних ситуаціях, дотримання правил особистої та колективної безпеки, а також розвиток медіаграмотності та навичок кібербезпеки. Зазначені компетентності сприяють не лише зниженню рівня ризиків, але й підвищенню рівня психологічної впевненості учнів.

У контексті забезпечення доступності освіти актуалізується проблема створення безбар'єрного освітнього простору, що передбачає врахування потреб осіб з особливими освітніми потребами, внутрішньо переміщених осіб, а також дотримання санітарно-гігієнічних норм. Такий підхід забезпечує рівні можливості для навчання та сприяє збереженню фізичного і психічного здоров'я учасників освітнього процесу.

Організаційно-методичні засади створення безпечного та здорового освітнього середовища доцільно розглядати на основі таких принципів:

- системності, що передбачає комплексне охоплення всіх компонентів освітнього середовища;
- інтеграції, яка забезпечує координацію дій між різними інституціями;
- адаптивності, що визначає здатність освітнього середовища реагувати на зміну зовнішніх умов;
- превентивності, спрямованої на попередження ризиків і загроз;
- безперервності, яка гарантує стабільність освітнього процесу;
- інклюзивності, що забезпечує рівний доступ до освіти;
- психологічної доцільності, орієнтованої на збереження емоційного благополуччя [2].

Реалізація зазначених принципів передбачає впровадження комплексу заходів у трьох взаємопов'язаних напрямах.

Перший напрям – забезпечення фізичної безпеки, що включає створення безпечних умов перебування в закладі освіти, контроль технічного стану приміщень, використання систем відеоспостереження та організацію безпечного освітнього простору.

Другий напрям – забезпечення психологічної безпеки, що реалізується через створення сприятливого емоційного середовища, надання психологічної допомоги, впровадження програм розвитку стресостійкості та профілактики конфліктів.

Третій напрям – забезпечення інформаційної безпеки, що передбачає захист персональних даних, протидію кіберзагрозам, формування навичок безпечної поведінки в цифровому середовищі та розвиток критичного мислення.

Отже, створення безпечного та здорового освітнього середовища в умовах воєнного і повоєнного часу є складним багаторівневим процесом, що потребує системного підходу, міжвідомчої взаємодії та постійного вдосконалення професійних компетентностей учасників освітнього процесу. Ефективна реалізація зазначених підходів забезпечує не лише безпеку, але й стійкість освітньої системи до сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Бабкова О.О. Безпекові можливості освітньої екосистеми громади. Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта та наука крізь виклики сьогодення», 15-17 травня 2024 року. URL: https://drive.google.com/file/d/1u-yZwhykPwbdGvGcjjxPOzt1FoRi0fbQ/view

2. Про.Безпеку: безпечна освітня екосистема громади: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Н. Софій, А. Аносової. Київ: Центр інноваційної освіти «Про.Світ», 1. 2023. 518 с.

БАБОВАЛ Н. Р.,
доцент, в. о. завідувача кафедри менеджменту і методології освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат економічних наук,
nadiaspdfop@gmail.com
МАЦЮК С. О.,
здобувач вищої освіти бакалаврського рівня,
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
matsiuk.sofia05@gmail.com

КІБЕРБУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПРИЧИНИ, ПРОЯВИ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ

У сучасному цифровому суспільстві стрімке поширення інформаційно-комунікаційних технологій зумовило появу нових форм міжособистісної взаємодії, серед яких особливе місце займає кібербулінг. Освітнє середовище, де активно використовуються соціальні мережі та онлайн-платформи, стає вразливим до проявів онлайн-агресії. Кібербулінг негативно впливає на психологічний стан здобувачів освіти, їхню самооцінку, успішність і соціалізацію, що зумовлює необхідність комплексного вивчення цього явища.

Кібербулінг – це форма агресивної поведінки, що здійснюється за допомогою цифрових технологій (соціальних мереж, месенджерів, онлайн-ігор тощо) з метою приниження, залякування або переслідування особи.

До проявів кібербулінгу в шкільному середовищі відносимо й сучасні інтернет-ігри «Синій кит», «Червона сова», «Розбуди мене о…», «Голуба принцеса» та інші. Через відеоконтент соціальних мереж так звані «куратори» намагаються вплинути на ще не зовсім стійку дитячу психіку, надсилають учням різні завдання, організовують пошукові квести, а в комплексі – можуть й довести до самогубства. Роблять це злочинці шляхом погроз вбити когось із близьких із застосуванням сильного психологічного тиску [1, с.16].

Серед основних причин кібербулінгу виокремлюють: анонімність і відчуття безкарності в мережі; низький рівень цифрової та медіаграмотності учнів; недостатній контроль з боку дорослих; міжособистісні конфлікти, що переносяться в онлайн-простір; психологічні особливості підліткового віку (потреба в самоствердженні, вплив групи тощо).

Прояви кібербулінгу можуть мати різні форми: образливі повідомлення, коментарі, погрози; поширення неправдивої або принизливої інформації; публікація фото чи відео без згоди; створення фейкових акаунтів; ігнорування або виключення з онлайн-спільнот (див. табл. 1).

Таблиця 1.

№	Прояв кібербулінгу	Коротка характеристика
1	Образи та приниження	Використання цифрових платформ для систематичного приниження честі й гідності особи
2	Поширення чуток і наклепу	Розповсюдження неправдивої або викривленої інформації з метою дискредитації
3	Публічне висміювання (шеймінг)	Демонстративне приниження особи через контент у відкритому доступі
4	Розголошення особистої інформації (доксинг)	Несанкціоноване оприлюднення приватних даних користувача
5	Соціальне виключення	Цілеспрямоване ігнорування або виключення з онлайн-спільнот
6	Переслідування (кіберсталкінг)	Тривале нав’язливе комунікативне втручання, що викликає психологічний тиск
7	Фейкові акаунти	Створення підроблених профілів для маніпуляції або дискредитації
8	Погрози та залякування	Використання цифрових каналів для психологічного тиску через погрози
9	Шантаж (сексторшен)	Вимагання дій або ресурсів під загрозою поширення конфіденційних матеріалів
10	Масовані атаки (хейтерство)	Організоване колективне цькування в онлайн-середовищі

Кібербулінг – це новітня форма дитячої агресії, що відображає жорстоку поведінку інших осіб з метою нашкодити, принизити, образити молоду людину й не тільки, шляхом використання різноманітних інформаційно-комунікативних засобів, електронної пошти та розсилки в соціальних мережах. Зазвичай терміном «кібербулінг» позначають різні форми агресивної поведінки в мережах та спілкування за допомогою сучасних медіаресурсів [1, с. 17].

Наслідки кібербулінгу є підвищений рівень тривожності, депресивні стани, соціальна ізоляція, зниження успішності, а в окремих випадках – ризики самоушкодження.

Фахівці ЮНІСЕФ, міжнародні експерти з питань кібербулінгу та захисту дітей об’єдналися з Facebook, Instagram та Twitter, щоб відповісти на запитання та дати поради щодо способів боротьби з онлайн-булінгом [2].

Рис. 1. Шляхи протидії кібербулінгу

Шляхи протидії кібербулінгу в освітньому середовищі передбачають:

- формування цифрової та медіаграмотності учнів;
- проведення профілактичних заходів (тренінгів, бесід, освітніх кампаній);
- створення безпечного освітнього середовища та довірливої атмосфери;
- активну взаємодію педагогів, батьків і психологів;
- розробку чітких алгоритмів реагування на випадки кібербулінгу;
- виховання культури онлайн-спілкування та відповідальності за власні дії в мережі.

Основними завданнями корекційно-розвивального напряму профілактики кібербулінгу в навчальному середовищі є реалізація психолого-педагогічних програм, спрямованих на мінімізацію агресивної поведінки учасників освітнього процесу, формування у них асертивної, емпатійної поведінки, розвитку загальнолюдських моральних цінностей, толерантності. У межах цього напряму важливою є також робота із педагогами, зокрема, оволодіння ними навичок ідентифікації насильства як у своїй поведінці, так і в поведінці учнів та здобувачів, з метою формування єдиного погляду на сучасну проблему насилля у різних його проявах, подолання егоцентризму та розвиток емпатійних якостей [3, с. 54].

Кібербулінг є актуальною проблемою сучасного освітнього простору, що потребує системного підходу до її вирішення. Ефективна протидія можлива за умови поєднання профілактичної роботи, підвищення рівня обізнаності учасників освітнього процесу та впровадження чітких механізмів реагування. Формування безпечного цифрового середовища є важливим завданням сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Червінська І. Кібербулінг в освітньому середовищі: механізми реагування та профілактики. *Кібербезпека в транскордонному співробітництві* Міжнародна науково-практична конференція: збірник тез доповідей. Берегове, 15–16 жовтня 2024 року. С. 16–19.
2. Кібербулінг – що це та як це зупинити? 10 фактів, які підлітки хочуть знати про кібербулінг. URL: https://www.unicef.org/ukraine/cyberbulling (дата звернення: 02.04.2026р.).
3. Грубі Т., Купчишина В. Кібербулінг у молодіжному середовищі: чинники та форми прояву. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки.* № 3(38). 2024. С. 40-58.

БОРИСЮК З. В.,
методист центру виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти,
z.goshko@ippo.edu.te.ua

ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Проблема формування здорового способу життя досить ретельно висвітлена в багатьох соціально-філософських, педагогічних, соціологічних та медичних працях як минулого, так і сьогодення. Особливої актуалізації ця проблематика набула у другій половині ХХ століття як у світі в цілому, так й в Україні. Формуванню здорового способу життя в учнівської молоді, ціннісних орієнтацій підлітків на здоровий спосіб життя, організації здорового способу життя школярів, медико-біологічним та психолого-педагогічним основам здорового способу життя, принципам формування здорового способу життя молоді присвячені наукові праці та посібники [3, с. 4].

Соціуму потрібні випускники, готові до подальшої життєдіяльності, здатні практично вирішувати життєві та професійні проблеми. А це залежить не лише від набору знань, умінь і навичок, а й від певних додаткових якостей, інтегрованих характеристик особистості, що мають назву ключові (життєві) компетентності.

Життєві навички (компетентності), що сприяють фізичному здоров'ю.

1. Навички раціонального харчування.
2. Навички рухової активності.
3. Санітарно-гігієнічні навички:
4. Режим праці та відпочинку.

Життєві навички (компетентності), що сприяють соціальному здоров'ю.

1. Навички ефективного спілкування.
2. Навички співпереживання.
3. Навички розв'язання конфліктів.
4. Навички поведінки з умовах тиску, погроз, дискримінації.
5. Навички спільної діяльності і співробітництва.

Основною метою діяльності учителя є створення умов для збереження та зміцнення здоров'я учнів, формування позитивної мотивації щодо здорового способу життя. Для цього доречно використовувати практичні інструменти у своїй педагогічній діяльності [1].

Здоров'я формується щоденно завдяки дотриманню таких важливих правил:

- регулярна фізична активність – сприяє зміцненню організму та підтриманню життєвої енергії;
- збалансоване та раціональне харчування – забезпечує організм необхідними поживними речовинами для ефективного навчання та роботи;
- дотримання режиму праці та відпочинку – відновлює фізичні та психічні ресурси;
- перебування на свіжому повітрі – позитивно впливає на фізичний та емоційний стан;
- підтримка доброзичливої атмосфери та позитивного настрою у колективі – сприяє формуванню психологічного комфорту та гармонійного розвитку [4].

Тому нам варто замислитися над власними звичками, знайти час для руху, прогулянки, спілкування та відпочинку. Турбота про здоров'я сьогодні – це запорука успішного майбутнього.

Сучасна школа постає перед викликом: як «продати» дитині ідею здорового способу життя, коли навколо стільки спокус – від фастфуду до нескінченного скролінгу стрічки TikTok? Відповідь проста: перестати читати лекції та почати використовувати інструменти, зрозумілі поколінню Альфа.

Доцільно використовувати у своїй педагогічній діяльності такі практичні інструменти та ідей (відповідно напрямків):

1. Цифрові інструменти та гейміфікація (використання ігрових механік у неігровому контексті (навчання), щоб викликати у дитини азарт і бажання діяти).

Сучасні діти краще сприймають інформацію через інтерактивні платформи:

- Інтерактивні квізи та вікторини: використовуйте Kahoot!, Quizizz або Mentimeter для швидкої перевірки знань про калорії, вітаміни чи міфи про здоров'я у форматі змагання.
- Мобільні додатки та трекери: організуйте челенджі з використанням крокомірів або додатків для відстеження водного балансу (наприклад, «Water Drink Reminder»).
- AR та VR технології: віртуальні екскурсії всередину людського тіла або демонстрація впливу шкідливих звичок через доповнену реальність.

2. Активні методи в освітньому просторі.

- Динамічні перерви (Brain Breaks): впровадження коротких рухових або дихальних вправ (2-5 хв) під час уроків для зняття напруги та підвищення концентрації.
- Проєктне навчання: створення учнями власних відеороликів для TikTok/Instagram про корисні перекуси або розробка «карти активного відпочинку» свого району.
- Метод «Рівний-рівному»: залучення учнів-лідерів або волонтерів для проведення тренінгів та майстер-класів для молодших класів [5].
- Кейс-технології: навчання на реальних життєвих ситуаціях (кейс-ілюстрація, кейс-дискусія, метод інциденту).

3. Зміна шкільного середовища.

- «Крокуючі середовища»: створення підлогових ігор, лабіринтів або вправ-наклейок у коридорах школи для стимулювання руху під час перерв.

Кулінарні лабораторії: проведення сліпих дегустацій корисних продуктів або майстеркласів зі створення «Healthy lunch box» [2].

- Зони релаксації: облаштування куточків з пуфами, приємним освітленням та музикою для психоемоційного відновлення учнів.

4. Соціальні та мережеві ініціативи.

- Тематичні дні/тижні: наприклад, «Кольоровий тиждень харчування» (кожен день – колір овоча/фрукта) або «Тиждень без гаджетів на перервах».
- Спортивні флешмоби: колективні ранкові зарядки на подвір'ї школи під сучасну музику.
- Проєкти, квести про здоровий спосіб життя [5].

Переваги поєднання цих підходів полягають у тому, що розвивається критичне мислення у здобувачів освіти. Дитина не просто знає, що «палити шкідливо», а розуміє механізми впливу на організм через аналіз фактів. Робота у командах вчить домовлятися та підтримувати один одного. Учень відчуває відповідальність за свій вибір, оскільки сам шукав рішення у запропонованому кейсі. Перехід від теорії до **інтерактивних методів** дозволяє зробити процес формування корисних звичок природним і захопливим. Головною умовою успіху є **комплексний підхід**, де заклад освіти створює сприятливе середовище, а учитель виступає не як контролер, а як ментор і надихає власним прикладом. Тільки через **активну участь** та усвідомлення власної відповідальності за здоров'я учні здатні трансформувати отримані знання у життя [1].

Список використаних джерел

1. Борисюк З. В. Формула здорового способу життя. Випуск 2. Методичний посібник. Тернопіль: Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2025.186 с.
2. Волинець В. Тренінг «Харчування – запорука здоров'я та успішності школярів». *Біологія.* 2017. № 33. С. 33-39.
3. Несух Ю.І. Формування здорового способу життя в учнівської молоді як пріоритетне завдання навчально-виховного процесу. Методичні рекомендації. Ужгород: Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти, 2009. 52 с.
4. Всесвітній день здоров'я. Інформація для педагогічних працівників. URL: https://borysiuk20.blogspot.com/2026/03/blog-post.html (дата звернення: 10.04.2026).
5. Назаренко Н.В., Гетьман А.А. Вплив інтерактивних технологій навчання на здоров'я учнів. *Інноваційна педагогіка.*2023. Випуск 64. Том 2. С. 13-16.

БРИК Р.С.,
доцент кафедри менеджменту і методології освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент
r.bryk@ippo.edu.te.ua

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ УЧНІВ У ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасна українська система освіти функціонує в умовах глибоких трансформацій, що зумовлені не лише реформами, а й глобальними викликами сьогодення – впровадження ШІ та цифровізації, російсько-українською війною. Ці фактори суттєво змінили формат і зміст освітнього процесу, актуалізували потребу в гнучкості, адаптивності та розвитку нових стратегій освітньої взаємодії. У підлітків формується нова система поглядів, змінюється система цінностей, вибір стратегії поведінки з дорослими, однолітками, вчителями, остаточно

формується ставлення до навчання. У зв'язку з цим набуває особливої ваги процес формування мотиваційної сфери учнів, який є важливою умовою успішного та ефективного освітнього процесу, визначає підтримку і нормалізацію психічного стану, здатність до саморегуляції та готовність особистості до безперервного навчання.

Аналіз наукових джерел з проблеми вивчення мотиваційної сфери виявив існування різних підходів до дослідження даного феномена. Загальні підходи до дослідження мотиваційної сфери особистості та мотиваційної сфери навчання подані в працях М. Заброцького, С. Занюка, З. Карпенко, Г. Костюка, С. Максименка, І. Підласого, І. Синиці, О. Скрипченка, В. Сухомлинського, М. Яницького та інших. Сучасні дослідники наголошують, що втрата смислу навчання є одним із ключових чинників зниження мотивації в підлітковому віці, особливо в умовах соціальної нестабільності та освітніх трансформацій.

Природа мотиваційної сфери особистості обумовлена спонуканнями, бажаннями, мотивами. У рамках змістовного підходу до мотивації й мотиваційної сфери особистості, а саме, розкриттю поняття природи й структури, було встановлено, що «мотивація» використовується в психології у двоякому змісті: визначаючи систему факторів, що детермінують поведінку (потреби, мотиви, наміри, цілі, інтереси, прагнення) і характеристику процесу, що підтримує поведінкову активність на певному рівні.

На думку С. Занюка, мотивація – «це сукупність усіх особистісних і ситуативних факторів, що спонукають людину до активної діяльності та забезпечують успіх в цій діяльності» [2]. Бути успішним без мотивації важко в будь-якій сфері життя, тому навчання не є винятком. Такий підхід дозволяє розглядати мотивацію не лише як індивідуальну характеристику, а як явище, тісно пов'язане з організацією освітнього процесу, його методикою, формами і засобами, освітнім середовищем закладу освіти.

Усю сукупність потреб, мотивів, цілей, інтересів, цінностей, які формуються і розвиваються впродовж навчання учнів у закладах освіти, називають мотиваційною сферою учня. Мотиваційна сфера учня являє собою складне інтегральне психологічне утворення і виконує функції пізнавального спонукання, спрямування і регулювання навчальної діяльності при зіткненні з труднощами.

Аналіз наукових досліджень [2; 3; 4], вказує на те, що навчальна мотивація та мотиваційна сфера залежить від різноманітних факторів:

По-перше, вона формується під впливом навчального закладу;

По-друге, визначається організацією навчального процесу;

По-третє, враховує особливості учнів, такі як вік, стать, рівень розвитку інтелекту, здібності, амбіції, самооцінка, взаємодія з однокласниками і т. д.;

По-четверте, на неї впливає стиль викладання вчителя і, зокрема, система його взаємин з учнями та відношення до навчальної діяльності;

По-п'яте, враховується специфіка навчального предмета.

Освітнє середовище є ключовим зовнішнім чинником, що формує мотиваційну сферу учнів через систему психологічних, педагогічних та матеріальних впливів. Сучасні засоби навчання (лабораторії, комп'ютери, комфортні класи) створюють сприятливе середовище для активного навчання. Головною вимогою щодо організації освітнього процесу під час війни є питання безпеки закладів освіти, забезпечення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та організації безпечного освітнього середовища [1]. Зміни у соціальному оточенні, успіхи та невдачі в навчальній діяльності, вплив батьків, педагогів, однолітків можуть суттєво трансформувати ієрархію мотивів та їхню інтенсивність. Чим більше в учнів різноманітних мотивів, потреб і цілей, тим більш розвиненою є їхня мотиваційна сфера.

У цілому мотиваційна сфера учнів динамічна і розвивається в залежності від обставин, але деякі мотиви відносно стійкі, домінуючі і утворюють стрижень усієї сфери. Динамічність мотиваційної сфери особистості виражається в тому, що мотивація може посилюватися або послаблюватися, можуть змінюватися ієрархія і стійкість мотивів.

Формування мотивації навчання неможливо здійснювати без урахування вікових особливостей учнів й їх індивідуальних психологічних характеристик. Мотиваційна сфера постійно змінюється, переходячи від зовнішніх стимулів у початковій школі, до внутрішніх – у старшій школі. У базовій школі мотивація зазнає значних змін через кризу підліткового віку, знижується пізнавальний інтерес до багатьох шкільних предметів, але виникає у них стійкий інтерес до певних предметів. Задля підвищення інтересу до навчання необхідно організовувати освітній процес таким чином, щоб вирішувалися завдання розвитку мотиваційної сфери на певному віковому етапі та підготовки учнів до наступного етапу розвитку особистості.

У зв'язку з розкриттям резервів вікового розвитку мотиваційної сфери здійснюється особистісно-орієнтований підхід до організації освітнього процесу. На рівні здобуття початкової освіти важливо створити позитивне освітнє середовище для розвитку у дітей позитивного ставлення до освіти. У підлітковому віці важливо допомогти учням відкрити свої таланти та інтереси, підтримати їхній вибір. У старшому шкільному віці навчальна діяльність стає свідомою та цілеспрямованою, учні зазвичай зосереджуються на підготовці до свого майбутнього вибору професії. Педагогам та дорослим важливо не приймати рішення за них, а направляти їх у правильному напрямку.

Мотиваційна сфера учнів послаблюється наступними факторами: психологічними (високий рівень тривожності, неадекватна самооцінка); педагогічними (застарілі підходи до організації освітнього процесу); сімейними (відсутність підтримки в сім'ї, завищені очікування батьків, надлишкового виправдання) та фізіологічними (перевтома, хронічні захворювання) та іншими.

Дуже важливо навчитися стимулювати розвиток мотиваційної сфери за допомогою системи психологічно продуманих прийомів. М. Лук'янова вважає, що загальний зміст розвитку навчальної мотивації старших школярів полягає в тому, щоб перевести учнів з рівнів негативного і байдужного ставлення до навчання до дієвого, усвідомленого, відповідального, тобто позитивного, де об'єктом формування є всі компоненти мотиваційної сфери та всі аспекти вміння вчитися. А саме: мотиви соціальні і пізнавальні, їх змістовні та динамічні характеристики; цілі й їх якості (нова, перспективна, вибіркова, регулююча діяльність); емоції (позитивна, стійка, регулююча діяльність);

уміння вчитися та її характеристики (знання, стан навчальної діяльності тощо) [4].

Формування мотиваційної сфери забезпечується переходом від «педагогіки вимоги» до «педагогіки підтримки» шляхом створення ситуацій успіху для кожного учня, мінімізації контролюючої ролі оцінки, демонстрації практичної цінності знань тощо.

Отже, формування мотиваційної сфери учнів до навчальної діяльності в освітньому середовищі є одним із способів підвищення ефективності навчання та якості знань, ядром освітнього процесу. Тому необхідно створювати такі умови, в яких надається можливість кожному учню пережити радість успіху в навчальній діяльності, повною мірою актуалізувати й реалізувати свій особистісний потенціал.

Список використаних джерел

1. Брик Р. С. Роль освітнього середовища у формуванні позитивної мотивації до навчання за сучасних умов. *Безпечне освітнє середовище: нові виклики та сучасні рішення в умовах воєнного і повоєнного часу* : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. (06 берез. 2026 р.) Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2026. С. 160–165.
2. Занюк С. С. Мотиваційний тренінг. Формування мотивації навчальної діяльності у студентів та старшокласників. *Практична психологія та соціальна робота.* 2002. № 8. С. 31–42.
3. Лукіянчук А. М. Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників : методичні рекомендації. Біла Церква : БІНПО ДЗВО УМО, 2020. 46 с.
4. Лук'янова, М. Психологія навчальної мотивації школярів. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід.* 2006. №3/4. С. 26–32.

ВАСИЛЬЧЕНКО Л. В.,
доцент кафедри STEM-освіти та цифрових технологій,
Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент,
liliwasil@gmail.com

ВПЛИВ ФІЗИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ НАВЧАННЯ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Зміни у системі української освіти, які відбуваються у XXI ст. (поява нових програм та концепцій, освітніх форматів), не могли не позначитися на відношенні громадськості до самої школі. Школа стала сприйматися не тільки як місце, куди учні приходять за знаннями, але і як середовище, яке впливає на якість освіти, що формує та визначає настрій і самопочуття всіх учасників освітньої процесу.

Говорячи про освітнє середовище, варто звернути увагу на такі визначення.

Освітнє середовище - це кількість змістовних комунікацій, до яких залучено дитину протягом дня. Якість середовища визначається щільністю взаємодії з різними власниками освітнього контенту [1].

Сучасне освітнє середовище вирішує завдання не лише навчання дитини, а й професійного розвитку педагога. Освітнє середовище - все, що дитину оточує (школа, інтернет, місто, селище тощо) і здатне мотивувати на отримання освітніх результатів [2].

Освітнє середовище формує людину майбутнього і повинна пропонувати можливості взаємодії з передовими технологіями, враховувати досягнення в галузі архітектури, науки та різноманітність культурних моделей життя [3].

При визначенні поняття «сучасне освітнє середовище» слід враховувати, те що освіта, згідно з стратегічними документами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), покликана не настільки дати людині набір готових знань, соціальних сценаріїв та базису для оволодіння певною професією, яка забезпечить фундамент для можливості навчатися протягом усього життя (lifelong learning) та успішної соціалізації. З цих позицій актуальним є опис сучасного освітнього середовища через так звані soft skills – універсальні життєві навички. У зв'язку з цим застосовна, наприклад, позиція закордонних вчених, згідно з якою освітнє середовище має в першу чергу формувати в людини впевненість у собі [4].

Це стає можливим при залученні у процесі навчання чотирьох типів середовищ:

1. місць для взаємодоповнюючих активностей (зокрема, освоєння загальних та специфічних знань у парадигмі діяльнісного підходу);
2. «підтримуючих» місць (наприклад, місць для відпочинку, усамітнення та роздумів);
3. великих просторів (всередині та поза приміщеннями, наприклад, для розвитку навичок самоорганізації, саморегуляції, фізичного розвитку);
4. місць самообслуговування (наприклад, вбиралень, за станом яких учні можуть зробити висновок про ставлення до них з боку установи, тобто школи).

Таке концептуальне бачення має на увазі, що сучасне освітнє середовище містить можливості: для самостійності; ініціативності; залучення; суб'єктності; рефлексії.

Відповідно, критерії оцінки якості освітнього середовища повинні ґрунтуватися саме на реалізації цих можливостей у різних галузях шкільної практики.

Іншими важливими вимогами до сучасного освітнього середовища є безпека та можливість учасників освітнього процесу протистояти агресивним проявам, у тому числі інформаційному полі. А додатковим критерієм оцінки якості освіти може слугувати ступінь задоволеності освітнім середовищем і процесом навчання всіх ключових учасників (учнів, батьків, педагогів, керівників освітніх організацій та ін.).

Середовищний підхід у педагогіці базується на трансформації освітнього простору в активний засіб виховання, навчання та розвитку особистості. Вітчизняний (НУШ) та зарубіжний досвід наголошують на важливості створення безпечного, адаптивного та технологічного середовища, що стимулює саморозвиток, забезпечує індивідуальні освітні маршрути та активно використовує цифрові інструменти [5]. Відповідно до вітчизняного та зарубіжного досвіду в галузі середовищного підходу в педагогіці, деталізувати поняття «освітнє середовище» потрібно через такі компоненти середовища, як:

1) фізичний простір і його облаштування (предметно-просторовий компонент);

2) цифровий простір та його облаштування (цифрове інформаційно-освітнє середовище, яке включає платформи управління навчально-методичними матеріалами, освітнім процесом, інформаційно-управляючі системи, системи поточного та підсумкового оцінювання тощо);

3) характер взаємодії між учасниками освітнього процесу, обумовлений використанням просторів, матеріалів, обладнання (зміна ролі учня, перехід від вивчення матеріалу до формування компетенцій, особистих планів навчальної роботи тощо);

4) структурування навчального розкладу та регламентів роботи освітньої установи (розподіл часу дня і тижня на різні види діяльності з використанням просторів, ресурсів, обладнання; вимоги до змісту та проведення навчальних заходів, зон відповідальності учасників освітнього процесу тощо).

Сучасні дослідження освітнього середовища присвячені різним питанням. Одне з них: чи впливають інтер'єр та екстер'єр закладу освіти на успішність учнів, і якщо так, то яким чином?

Дослідження групи П. Барретта (University of Salford, 2015) в межах проєкту HEAD (Holistic Evidence and Design) є одним із наймасштабніших у світі, оскільки воно базується на аналізі 153 окремих класних кімнат та спостереженні за прогресом понад 3700 учнів протягом повного навчального року [6]. Дослідникам вдалося виявити, що при зміні якості довкілля показники у спішності школярів зростають на 16–25%. У поняття «середовище» вчені вкладали як екологічні та фізичні характеристики приміщення або шкільної території (наприклад, якість повітря, розмір відкритої площі на одного учня), так і емоційно-поведінкові показники, пов'язані з психологічним комфортом і зручністю учнів (можливість проявляти фізичну активність, вільно переміщатися, орієнтуватися у просторі, перебувати як у відкритих, так і закритих приміщеннях тощо). Комфортність приміщення для дитини оцінювалася за цілою низкою комплексних показників, включаючи такі, як «натхнення», «стимуляція різних активностей», «зв'язок з природою та людьми», «персоналізація простору». Цікаво, що британці не співвідносять комфортність освітнього середовища з її акустичними параметрами. Швидше за все, це пов'язано з традиційною організацією килимового покриття на підлозі в класах англійських шкіл, яке і виконане з функцію акустичного захисту в класних кімнатах.

Дослідження під керівництвом П. Баррета показало, що між комфортом навчального середовища та якістю знань існує прямий зв'язок.

Підтверджують ці висновки і численні практичні та теоретичні дослідження Світового банку, проведені в рамках Програми оцінки середовищ навчання (LEEP) у багатьох країнах світу, серед яких Австрія, Ірландія, Греція, Італія, Португалія, Мексика, Нова Зеландія, Японія та ін.

Програму ще не завершено, але проміжні результати вже вказують на взаємозв'язок між фізичними параметрами середовища та успішністю дітей. Так, наприклад, за твердженням А. Блайта, доцента та провідного лектора департаменту архітектури Вестмінстерського університету після реновації шкіл у Португалії скоротилася кількість прогулів та пропусків уроків, діти з великим бажанням почали відвідувати освітні організації [7].

Це надзвичайно цікаве спостереження, яке підтверджує сучасну концепцію нейроархітектури – науки про те, як побудований простір впливає на роботу нашого мозку та психоемоційний стан.

Випадок з португальськими школами, про який згадує А. Блайт, не є поодиноким. Дослідження показують, що архітектурні рішення — це не просто «косметика», а інструмент управління когнітивними здібностями.

Середовищний підхід в освіті можна розглядати як систему дій із середовищем із метою перетворення його на засіб діагностування, прогнозування, проєктування, продукування освітніх результатів.

Отже, можна зробити висновок про те, що сучасна школа трансформується з місця простої трансляції знань у складне екосистемне середовище, яке визначає настрій, самопочуття та якість освіти всіх учасників освітнього процесу. Воно має пропонувати можливості для розвитку автономії, суб'єктності та взаємодії з передовими технологіями.

Результати досліджень Світового банку та проєкту HEAD вказують на необхідність подальшого впровадження середовищного підходу в українську практику (НУШ). Це передбачає не лише оновлення матеріальної бази, а й створення адаптивного та безпечного простору, який стимулює навчання протягом усього життя (lifelong learning).

Список використаних джерел

1. Мельник А. Соціально-психологічні особливості формування конструктивної взаємодії учасників освітнього процесу, як умови безпеки комунікативного середовища. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 12(31). С. 188–201. DOI: https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-12(31)-188-201.
2. Тенденції та перспективи розвитку сучасної освіти в Україні: Нова українська школа : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 3 квітня 2025 р.) / за ред. І. Я. Жорової та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2025. 246 с..
3. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія / О. І. Локшина та ін. ; за заг. ред. О. І. Локшиної. [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 350 с. DOI: https://doi.org/10.32405/978-617-8124-17-5-2021-350.
4. Глушко О. Компетентнісний підхід в освіті: європейський досвід. *Науково-педагогічні студії*. 2021. Вип. 5. С. 8–21. DOI: https://doi.org/10.32405/2663-5739-2021-5-8-21.
5. Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік. Київ : Інститут педагогіки НАПН України ; Педагогічна думка, 2023. 208 с..
6. Barrett P., Davies F., Zhang Y., Barrett L. The holistic impact of classroom design on learning: Specific design environmental factors. *Building and Environment*. 2015. Vol. 89. P. 118–133. DOI: https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2015.02.013.
7. Neuroarchitecture in Education: Data-driven architectural decisions [White Paper] / ACTIU Research Lab. 2026. URL: https://www.actiu.com/en/articles/neuroarchitecture-education/ (дата звернення: 22.03.2026).

ВЕКЛЯК Я.О.,
студентка 3-го курсу, спеціальність «Облік і оподаткування»,
Дрогобицький механіко-технологічний фаховий коледж,
janavekljak123@gmail.com

ПОСТАТІ ТА ПОДІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ Й ЗА КОРДОНОМ

Освіта завжди була одним з ключових чинників розвитку будь-якого суспільства. Саме завдяки освітнім інституціям передаються знання, культурні традиції, наукові досягнення та цінності від одного покоління до іншого [1]. Розвиток освітньої системи ніколи не відбувається ізольовано – на нього впливають історичні події, суспільні зміни, а також діяльність видатних педагогів, мислителів і реформаторів [2].

Українська освітня традиція має глибоке історичне коріння і формувалася під впливом як національних культурних процесів, так і європейської педагогічної думки [8]. У різні історичні періоди розвиток освіти в Україні визначався діяльністю видатних особистостей, створенням нових навчальних закладів, освітніми реформами та інтеграцією у міжнародний освітній простір [9]. Саме тому аналіз постатей і подій у контексті розвитку освіти дозволяє краще зрозуміти еволюцію освітньої системи та її сучасні тенденції [10].

Однією з важливих подій в історії української освіти стало заснування Острозької академії у 1576 році. Її створення пов'язують з діяльністю князя Костянтина Острозького, який прагнув сприяти розвитку освіти та науки на українських землях. Острозька академія стала одним з перших освітніх центрів східноєвропейського регіону, де поєднувалися традиції православної освіти та елементи гуманістичної культури Європи [8]. У навчальному процесі значну увагу приділяли вивченню мов, філософії, риторики, богослов'я та інших дисциплін [5].

Важливим етапом у розвитку української освіти стало створення Києво-Могилянської академії. Цей навчальний заклад протягом тривалого часу був одним з головних осередків освіти, науки та культури [8]. У стінах академії формувалося інтелектуальне середовище, яке сприяло розвитку науки та підготовці освічених фахівців для різних сфер суспільного життя [9]. Багато випускників Києво-Могилянської академії згодом стали відомими діячами культури, науки та політики [8].

Серед видатних постатей української педагогічної думки особливе місце посідає Григорій Сковорода. Його філософські та педагогічні ідеї значно випереджали свій час. Сковорода вважав, що справжня освіта має допомагати людині пізнати себе та знайти власне покликання. Він наголошував, що навчання повинно сприяти гармонійному розвитку особистості, а не обмежуватися лише передачею теоретичних знань [1].

У XIX столітті значний внесок у розвиток педагогічної науки зробив Костянтин Ушинський. Його праці стали важливим етапом становлення наукової педагогіки. Ушинський підкреслював важливість навчання рідною мовою та необхідність врахування психологічних особливостей учнів у навчальному процесі. Його педагогічні ідеї сприяли формуванню більш гуманного та ефективного підходу до організації освіти [4].

У XX столітті значний вплив на розвиток освіти справив Василь Сухомлинський. Його педагогічна діяльність була спрямована на створення гуманістичної системи освіти, у центрі якої знаходиться особистість дитини. Сухомлинський наголошував, що школа повинна бути середовищем, де дитина не лише здобуває знання, але й розвиває моральні якості, творчі здібності та соціальні навички [3].

Особливу увагу педагог приділяв ролі вчителя у формуванні особистості. Він зазначав: «Серце віддаю дітям», підкреслюючи, що справжній педагог має вкладати в свою роботу не лише знання, але й душу. Також Сухомлинський наголошував на значенні читання та інтелектуального розвитку, стверджуючи: «Читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ» [3].

Крім того, важливим є його підхід до індивідуальності кожної дитини: «Немає абстрактної дитини, є конкретна особистість» [3]. Ця думка підкреслює необхідність врахування індивідуальних особливостей учнів у навчальному процесі. Його педагогічні ідеї й сьогодні активно використовуються в освітній практиці та залишаються актуальними в умовах сучасної школи [9].

Варто також зазначити, що розвиток освіти в Україні значною мірою пов'язаний з суспільно-політичними змінами. Після здобуття незалежності у 1991 році в Україні розпочався процес реформування освітньої системи [8]. Основною метою цих реформ було створення сучасної освітньої системи, яка відповідала б міжнародним стандартам та потребам суспільства [2]. Важливим кроком у цьому напрямі стало приєднання України до Болонського процесу у 2005 році. Це сприяло гармонізації української системи вищої освіти з європейськими стандартами та підвищенню академічної мобільності студентів [8].

Розвиток освіти неможливо розглядати без урахування досвіду інших країн. Значний вплив на формування сучасної педагогічної науки мали видатні зарубіжні мислителі. Одним із них був Ян Амос Коменський – чеський педагог, який сформулював основні принципи організації навчального процесу. Він вважав, що освіта повинна бути доступною для всіх і базуватися на системному підході до навчання [5].

Американський педагог Джон Дьюї розвивав ідею «активної освіти». Він підкреслював, що навчання має бути пов'язане з реальним життям і сприяти розвитку критичного мислення. Його педагогічні ідеї стали основою багатьох сучасних освітніх підходів [7].

Італійська педагогиня Марія Монтессорі запропонувала інноваційну систему навчання і виховання дітей. Її методика передбачає створення такого освітнього середовища, у якому дитина може самостійно досліджувати світ і розвивати свої здібності [6].

Для узагальнення ролі окремих постатей у розвитку освіти можна представити їхній внесок у вигляді таблиці.

Таблиця 1. Внесок видатних педагогів у розвиток освіти

Постаті	***Період діяльності***	***Основні ідеї***
Григорій Сковорода	XVIII століття	Ідея «сродної праці», самопізнання
Костянтин Ушинський	XIX століття	Наукова педагогіка, навчання рідною мовою
Василь Сухомлинський	XX століття	Гуманістична педагогіка
Ян Амос Коменський	XVII століття	Системність і доступність освіти

Марія Монтессорі	XX століття	Індивідуальний розвиток дитини

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активним впровадженням цифрових технологій. Використання онлайн-платформ, електронних підручників та дистанційного навчання значно розширює можливості доступу до освіти [9]. Особливо актуальними ці зміни стали у періоди глобальних викликів, коли традиційні форми навчання потребують адаптації [2].

Отже, розвиток освіти в Україні та у світі є результатом тривалого історичного процесу, на який впливали як суспільні події, так і діяльність видатних педагогів та мислителів [10]. Створення освітніх центрів, формування нових педагогічних підходів та проведення освітніх реформ сприяли розвитку сучасної системи освіти [2].

Досвід минулого має важливе значення для сучасного етапу розвитку освіти, оскільки дозволяє враховувати попередні досягнення та помилки [1]. Сучасна освіта повинна поєднувати традиції та інновації, сприяти розвитку особистості та відповідати потребам суспільства [2].

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Філософія освіти. – Київ: Вища школа, 2006.
2. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття. – Київ: Грамота, 2003.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. – Київ: Радянська школа, 1977.
4. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. – Київ: Освіта, 1983.
5. Коменський Я. А. Велика дидактика. – Київ: Радянська школа, 1982.
6. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки. – Київ: Основа, 2011.
7. Дьюї Дж. Демократія і освіта. – Київ: Основи, 2003.
8. Огнев'юк В. О. Освіта в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. – Київ: Знання, 2015.
9. Сисоєва С. О. Педагогіка: сучасні підходи до навчання і виховання. – Київ: Центр навчальної літератури, 2012.
10. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність. – Київ: Вища школа, 2004.

ВОЛОЩУК Є. М.,
магістр кафедри менеджменту та маркетингу,
Науковий керівник: **ГОЛОВЧУК Ю. О.**,
завідувач кафедри менеджменту та маркетингу
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова,
доктор економічних наук,
holovchuk312@ukr.net

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ПРОФЕСІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У сучасному світі конфлікти є невід'ємною складовою будь-якої соціальної взаємодії – як у професійному середовищі, так і в особистому житті. З розвитком організаційних структур, цифрових комунікацій та глобалізаційних процесів природа конфліктів ускладнюється, що вимагає нових, більш гнучких і ефективних підходів до їх управління. Сучасні концепції управління конфліктами вже не зводяться лише до їх уникнення чи придушення – навпаки, вони розглядають конфлікт як потенційне джерело розвитку, інновацій та покращення взаємовідносин.

Перш за все, варто зазначити, що сучасні підходи базуються на розумінні конфлікту як природного процесу. Якщо раніше конфлікт сприймався виключно як негативне явище, то сьогодні він розглядається як можливість виявити проблеми, приховані протиріччя та різні точки зору. Такий підхід дозволяє трансформувати конфлікт із деструктивного явища в конструктивний інструмент управління. Одним із ключових сучасних підходів є **емоційний інтелект** у вирішенні конфліктів. Уміння розпізнавати власні емоції та емоції інших, контролювати реакції і будувати ефективну комунікацію стає важливим інструментом менеджера чи лідера. Люди, які володіють високим рівнем емоційного інтелекту, здатні запобігати ескалації конфлікту ще на ранніх стадіях, а також знаходити компромісні рішення, які враховують інтереси всіх сторін. Іншим важливим напрямом є **медіація** – процес залучення нейтральної третьої сторони для врегулювання конфлікту. Вона сприяє відкритому діалогу, підвищує довіру між сторонами та дозволяє знайти взаємовигідне рішення. Особливо актуальною медіація є у сфері освіти та бізнесу, де важливе збереження довгострокових відносин [1, с. 79-86; 2, с. 2-25].

Суттєву роль відіграє також **інтересоорієнтований підхід** до управління конфліктами. Він полягає у зосередженні не на позиціях сторін, а на їхніх глибинних інтересах і потребах. Наприклад, замість боротьби за «хто правий», сторони намагаються зрозуміти, чому виникла проблема і які реальні потреби стоять за їхніми вимогами. Такий підхід сприяє пошуку більш гнучких і креативних рішень. Не менш важливим є використання **командного підходу та корпоративної культури**. Сучасні організації приділяють значну увагу формуванню культури відкритості, довіри та взаємоповаги. Це дозволяє зменшити кількість деструктивних конфліктів і підвищити ефективність командної роботи. Регулярні тренінги з комунікації, управління стресом та конфліктами стають стандартною практикою [3, с. 202-204; 4, с. 303-338].

Окремої уваги заслуговує **цифровий напрям управління конфліктами**. З розвитком онлайн-комунікацій конфлікти часто виникають у віртуальному середовищі – через непорозуміння, відсутність невербальних сигналів або швидкість обміну інформацією. Сучасні підходи передбачають розвиток цифрової етики, правил онлайн-взаємодії та використання спеціальних платформ для вирішення спорів. Крім того, сучасні підходи включають **профілактику конфліктів**. Це означає створення умов, за яких конфлікти або не виникають, або мають мінімальний рівень напруженості. До таких заходів належать чітке визначення ролей і обов'язків, прозора система комунікації, справедливий розподіл ресурсів та ефективне лідерство [5, с. 151-152].

Отже, важливим елементом є також **гнучкі стилі управління конфліктами**. Залежно від ситуації можуть використовуватися різні стратегії: співпраця, компроміс, уникнення, пристосування чи конкуренція. Сучасний менеджер повинен вміти адаптувати стиль поведінки до конкретної ситуації, враховуючи інтереси організації та людей. Сучасні підходи до управління конфліктами ґрунтуються на гуманістичних принципах, розвитку

комунікативних навичок та стратегічному мисленні. Конфлікт перестає бути загрозою і перетворюється на ресурс розвитку – як для окремої особистості, так і для організації в цілому. Ефективне управління конфліктами сприяє підвищенню продуктивності, покращенню психологічного клімату та формуванню стійких соціальних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Головчук Ю.О., Паламаренко Я.В., Рисинець Т.П., Мазур Г.М. Соціальний менеджмент як інструмент запобігання міжвіковим конфліктам у проєктному середовищі. *Інвестиції: практика та досвід.* 2025. № 16. С. 79-86. DOI: https://doi.org/10.32702/2306-6814
2. Torfing J. et al. A systematic review of conflict within collaborative governance. *Policy & Politics*. 2026. № 54.1 pp. 2-25. DOI: https://doi.org/10.1332/03055736Y2025D000000070
3. Головчук Ю.О., Боровик А. Стратегічне управління комунікаційними процесами в закладах охорони здоров'я. Матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Маркетингові стратегії, підприємництво і торгівля: сучасний стан, напрямки розвитку», Київ, 10 квітня. 2025 р. / за ред. Захарченко П. В. Київ: видавець КНУБА, 2025. 768 с. С. 202-204. URL: https://dspace.vnmu.edu.ua/123456789/9874
4. Holman M., Johnson R., Simko T. Measuring conflict in local politics. *Urban Affairs Review*. 2026. № 62.2. pp. 303-338. DOI: https://doi.org/10.1177/10780874251355893
5. Головчук Ю.О., Бурдейний О.О. Стратегії мотивації медичного персоналу в умовах постійного стресу та навантаження. Збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конференції молодих вчених «Глокалізаційні аспекти інноваційного розвитку економіки». м. Одеса, 18 жовтня 2024 р. С. 151-152. URL: https://dspace.vnmu.edu.ua/123456789/10178

ДАВИДЧЕНКО І. Д.,
доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
кандидат педагогічних наук, доцент
davidchenkoid@ukr.net

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

Безпечне та комфортне освітнє середовище під час вивчення освітнього компонента «Історія зарубіжної літератури» формується завдяки гармонійному поєднанню психологічного затишку, емоційної безпеки та впровадженню здоров'язбережувальних технологій у освітній процес. Для досягнення цієї мети використовуються такі складові, як релакс-техніки, динамічні паузи, а також методи арома- та фітотерапії, які сприяють зняттю психоемоційної напруги. Окрім того, важливу роль відіграє використання інтерактивних методів навчання, які допомагають формувати емоційну рівновагу та сприяють кращому засвоєнню матеріалу.

На сучасному етапі розвитку суспільства здоров'я людини разом з її життям визнається найвищою цінністю, виступаючи мірилом ступеня цивілізованості соціуму. Цей фактор слугує головним критерієм оцінки ефективності усіх сфер діяльності суспільства, зокрема освіти.

Поняття здоров'я є багатогранним і багатовимірним. Воно включає не лише відсутність хвороб чи фізичних недуг, а й психологічний комфорт, емоційний баланс, здатність адаптуватися до нових умов, внутрішнє задоволення життям і стабільне благополуччя. Здоров'я являє собою гармонійне поєднання фізичного, психічного, духовного і соціального аспектів буття. Його стан є результатом особистої самодисципліни, глибокого самопізнання та цілеспрямованої самореалізації, що базуються на усвідомленій та стійкій потребі берегти та культивувати власне здоров'я.

Вимоги до створення безпечного та здорового освітнього середовища визначаються сучасними нормативними документами, а також є об'єктом досліджень учених і педагогів. У законі України «Про освіту» поняття безпечного освітнього середовища тлумачиться як «сукупність умов у закладі освіти, які виключають можливість завдання фізичної, матеріальної чи моральної шкоди учасникам освітнього процесу» [3]. Захист охоплює запобігання фізичному чи психологічному насильству, дискримінації, булінгу, поширенню хибної інформації, приниженню честі й гідності, пропаганді чи агітації (зокрема в кіберпросторі). Окрім того, передбачена заборона на вживання алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів і психотропних речовин у приміщеннях та на території закладу освіти.

У свою чергу, «Кодекс безпечного освітнього середовища» визначає це середовище як стан, за якого: створено безпечні умови для навчання та роботи, забезпечена комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному добробуту здобувачів освіти, педагогів і батьків [4]. Важливою є відсутність будь-яких форм насильства та наявність ресурсів для їх попередження, а також забезпечення фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки всіх учасників освітнього процесу.

Національна стратегія щодо створення безпечного та здорового освітнього середовища в межах концепції Нової української школи, затверджена Указом Президента України від 25 травня 2020 року №195/2020, окреслює ключові завдання, принципи та підходи, які спрямовані на формування якісного освітнього середовища, що відповідає сучасним стандартам безпеки й здоров'я [2]. Ця стратегія визначає функції та зони відповідальності органів державної влади, місцевого самоврядування, освітніх закладів, систем охорони здоров'я і соціального захисту, а також самих учасників освітнього процесу й громадськості.

Безпечний простір у закладах освіти характеризується комплексом умов та принципів, що забезпечують максимально комфортну взаємодію між усіма сторонами освітнього процесу. Це середовище базується на таких фундаментальних засадах як: повага та захист прав кожного учасника навчання; стабільна система взаємопідтримки та побудова стосунків на основі довіри, турботи і рівності; абсолютне виключення випадків дискримінації за ознаками статі, вікових категорій, національної приналежності, релігійних переконань чи соціального статусу. Особливе місце посідає запобігання будь-яким проявам насильства завдяки наявності ефективних ресурсів для превентивної роботи. Гарантується також контроль за дотриманням норм соціальної, психологічної, інформаційної та фізичної безпеки, що створює і захищає комфортні умови для навчання та праці [1].

Основною метою освітнього процесу є не лише передача знань, формування необхідних умінь і навичок, розвиток творчих здібностей, але й збереження здоров'я здобувачів освіти а максимально високому рівні. Використання здоров'язбережувальних технологій у навчанні сприяє досягненню цієї мети.

На заняттях зарубіжної літератури впровадження таких підходів може здійснюватися через кілька напрямків: створення позитивної мотивації до навчальної діяльності та ситуацій успіху, зокрема передбачає зняття страху, забезпечення віри у позитивний результат, стимулювання активності та мобілізацію зусиль; виконання завдань із валеологічним змістом, наприклад, написання творів; урахування індивідуальних особливостей стилів навчання та можливостей кожного здобувача освіти; застосування різнорівневих завдань, роботи в парах чи групах, що включають тренування дихання, фізичну розминку, поетичні хвилинки чи хвилини гумору; розвиток рефлексивного мислення для аналізу власних досягнень і стану тощо.

Застосування здоров'язбережувальних методик у освітньому процесі, зокрема оздоровлення за допомогою художнього слова, сприяє вихованню здорових і щасливих дітей. Це допомагає формувати гармонійно розвинених, працездатних особистостей, здатних справлятися з будь-якими труднощами. Особлива увага приділяється забезпеченню психічного здоров'я здобувачів шляхом усунення стресів, які вони можуть відчувати як у закладі освіти, так і вдома. Для цього використовуються спеціальні вправи, що сприяють заспокоєнню нервової системи та зняттю напруження.

Використовуючи під час освітнього процесу здоров'язбережувальні методики – оздоровлення засобами художнього слова – матимемо поруч здорових і щасливих дітей: гармонійно розвинених, працездатних, спроможних здолати будь-які труднощі.

Для підтримки або створення позитивного настрою та сприятливої атмосфери під час вивчення освітнього компонента «Історія зарубіжної літератури» можна використовувати методи релаксації. Зокрема, це можна зробити на початку заняття, інтегруючи релаксацію в частину, що передує мотивації, або поєднавши ці елементи. Наприклад, можна звернутися до здобувачів освіти із такими запитаннями: хто сьогодні прийшов до школи з гарним настроєм, хто вітався дорогою, кому ранкове сонечко підморгувало або кому осінній листок шепотів свою таємницю.

Під час роботи зі змістом літературних творів, як-от романом Жуля Верна «П'ятнадцятирічний капітан», доцільно залучати здобувачів освіти до обговорення. Можна запитати: чи траплялося їм подорожувати разом із родиною або самостійно, які цікаві явища природи вони помічали під час таких подорожей, а також чи доводилося долати труднощі через необачні дії. Наприкінці заняття, щоб уникнути психічного виснаження здобувачів освіти, варто застосовувати вправи, які сприяють заспокоєнню нервової системи та зняттю напруги. Для цього підійдуть такі практики, як «Маяк», «Водоспад», «Храм тиші», «Квітковий дощ».

Розглянемо вправу «Маяк». Займіть зручне положення, заплющіть очі. Розслабтеся. Уявіть маленький скелястий острів далеко від землі. На вершині острова – маяк. Уявіть себе цим маяком, що стоїть на скелястому острові. З вікон вашого верхнього поверху ви вдень і вночі, у гарну й погану погоду, надсилаєте потужний струмінь світла, що є орієнтиром для кораблів, великих і маленьких, з різними прапорами, різними людьми на борту. Пам'ятайте, що ваш промінь постійно ковзає по океану, попереджає мореплавців про мілину, а для людей на березі він є символом безпеки. А зараз спробуйте відчути внутрішнє джерело світла в собі – світла, що ніколи не гасне.

Цю релаксаційну вправу можна ефективно застосовувати під час вивчення таких визначних літературних творів, як «Чума» Альбера Камю, «Сто років самотності» Габріеля Гарсії Маркеса, «Портрет Доріана Грея» Оскара Уайльда, «Маріо і чарівник» Томаса Манна та «Перевтілення» Франца Кафки. Вона рекомендується для виконання на завершальному етапі заняття, оскільки спрямована на створення сприятливих умов для підвищення самооцінки здобувачів освіти. Вправа допомагає розкрити їхній внутрішній потенціал, стимулюючи усвідомлення власної здатності позитивно впливати на навколишнє середовище та сприяти змінам у сучасному людському суспільстві. Таким чином, ця техніка сприяє як інтелектуальному, так і особистісному розвитку школярів, формуючи у них відчуття впевненості та відповідальності за свої дії.

Фітотерапію можна застосовувати під час вивчення китайської лірики Лі Бо і Ду Фу, а також роману Ясунарі Кавабати «Тисяча журавлів» як спосіб долучення до національних традицій японського та китайського народів, зокрема до чайної церемонії.

Ароматерапію – під час аналізу роману Патріка Зюскінда «Запахи» на етапі мотивації.

Впровадження сучасних підходів до навчання, застосовуючи інтерактивні технології, такі як методи активного мислення і взаємодії на заняттях. Серед використовуваних технік – «Мозковий штурм», «Займи позицію», «Навчаючи - учусь», «Рольова гра» та інші, а також застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Ці методики спрямовані не лише на розвиток інтелектуальних навичок здобувачів освіти, але й на створення комфортної атмосфери, яка допомагає знизити рівень тривожності та невпевненості у собі. Особливо значний ефект спостерігається у тих здобувачів, які під час традиційних занять часто залишаються в тіні, соромляться висловлюватись чи взагалі пасивно долучаються до освітнього процесу.

На інтерактивних заняттях здобувачі освіти отримують можливість повністю розкрити свої здібності, починають активніше брати участь у заняттях, що позитивно впливає на їх самооцінку та загальний емоційний стан, додаючи впевненості й радості. Окрема увага приділяється турботі про фізичне здоров'я здобувачів освіти.

У освітньому процесі систематично реалізуються заходи, спрямовані на профілактику фізичного стомлення, запобігання порушенням постави та зору, а також на підтримку правильної роботи дихальної системи. Це дозволяє не лише забезпечити здобувачам освіти здоровий розвиток, але й створити умови для більш продуктивного засвоєння матеріалу у комфортному середовищі.

Сьогоднішні здобувачі освіти часто ведуть малорухливий спосіб життя, що може негативно впливати на функціонування організму. Для забезпечення нормальної роботи всіх органів і систем рекомендується щоранку активізувати їх за допомогою гімнастики. Однак далеко не всі здобувачі мають звичку виконувати ранкові вправи. З огляду на це, під час занять пропоную застосовувати фізкультхвилинки, які можна поєднати з музичним супроводом. Динамічні паузи впроваджуються на будь-якому етапі заняття.

Система дихання відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні життєдіяльності організму людини, оскільки вона відповідає за доставку кисню до клітин та виведення вуглекислого газу, що є основою всіх обмінних

процесів. Проте органи дихальної системи, зокрема легені та верхні дихальні шляхи, найбільше піддаються впливу різноманітних інфекцій, особливо у періоди підвищеної захворюваності. У зимово-весняний сезон, коли зростає ризик поширення гострих респіраторних захворювань (ГРЗ) і вірусних інфекцій (ГРВІ), рекомендую здобувачам освіти виконувати спеціальні вправи, спрямовані на зміцнення дихальної системи та покращення загального самопочуття. Серед таких вправ можна виділити наступні: «Сонячне коло», яке сприяє глибокому та рівномірному диханню, «Гора, що дихає», що допомагає зняти напруження, «Чарівний птах», яка додає легкості дихальному процесу, «Метелик», що підтримує ритм дихання, а також «Море хвилюється» і «Гойдалка», які розвивають координацію дихання та рухів, створюючи відчуття гармонії тіла і духу.

У процесі оздоровлення очей застосовується відповідне використання наочності, що сприяє комфортному сприйняттю, особливо на заняттях:

– під час вивчення творів про природу або тих, де є опис природи, пропонується демонстрація ілюстрацій, які передають атмосферу природних краєвидів. Наприклад, сходу сонця над лісовим масивом, крізь гілки якого лагідно пробиваються сонячні промені;

– у рамках роботи над темами романтики подорожей та наукових відкриттів у творах Жуля Верна на етапі активізації знань читаються описи екзотичних пейзажів. Окремий акцент робиться на деталях: густо порізана струмочками земля, притоки річок, заболочені ділянки, зелені шатри дерев та вузенькі звивисті стежки серед хащів, що супроводжуються ілюстраціями відповідного змісту;

– під час аналізу новели О. Генрі «Останній листок» на етапі роботи над її змістом та композицією інтегрується повідомлення здобувачів про плющ. Додатково демонструються зелені листки плюща на світло-коричневій стіні, щоб максимально передати художню деталь твору. Таке візуальне супроводження сприяє не лише розвитку уяви та поглибленню розуміння текстів, а й забезпечує комфортне і безпечне використання зору;

– у процесі вивчення «Кримських сонетів» Адама Міцкевича можна продемонструвати ілюстрації, які відображають красу та розмаїття кримської природи. Серед них зокрема представлені мальовничі пейзажі Акерманських степів, величні морські краєвиди, чарівливі лавандові поля та багатство рослинного світу Нікітського ботанічного саду. Ці візуальні елементи слугуватимуть засобом наочного знайомства з місцевістю, що надихала самого поета і була відображена у його творах.

Отже, формування безпечного освітнього середовища під час вивчення освітнього компонента «Історія зарубіжної літератури» сприяє підтримці високого рівня працездатності, швидкому відновленню сил завдяки внутрішнім резервам організму, збереженню внутрішнього спокою та емоційної стійкості, а також допомагає повернути душевну гармонію після пережитих стресів. Самовпевненість, віра у власні можливості та щоденне піклування про своє здоров'я допоможуть здобувачам освіти уникнути хвороб, наповнять їхнє життя радістю і щастям, додаючи кожному дню благотворної енергії.

Список використаних джерел:

1. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни: посіб. для вчителів закладів загальної середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/news/opublikovano-posibnik-iz-psikhologichnoi-pidtrimki-dlya-vchiteliv-taditey-u-chasi-viyni (дата звернення: 20.02.2026).
2. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text (дата звернення: 22.02.2026).
3. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 22.02.2026).
4. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. Київ : Укр. фонд «Благополуччя дітей», 2018. 56 с.

ДЕНИСЕНКО О. Г.,
викладач-методист, практичний психолог
Комунального закладу освіти «Покровський професійний коледж»
Дніпропетровської обласної ради», Синельниківського району,с. Олександрівка,
12111964elenadenisenko@gmail.com

ПСИХОСОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА ІНТЕРАКТИВНІСТЬ: СТРАТЕГІЇ РОЗБУДОВИ СТІЙКОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасний освітній процес відбувається в умовах динамічних соціальних змін, що зумовлюють необхідність переосмислення підходів до організації навчального середовища. Одним із ключових викликів сьогодення є забезпечення психосоціальної безпеки учасників освітнього процесу — стану, за якого учні, педагоги та батьки відчувають захищеність, приналежність і можливість для розкриття власного потенціалу [1, с. 12].

Психосоціальна безпека є комплексним феноменом, що охоплює як психологічні (емоційний стан, відчуття власної гідності, рівень тривожності), так і соціальні (міжособистісні стосунки, групова динаміка, норми взаємодії) виміри освітньої діяльності. В умовах воєнного часу, та соціальної нестабільності, з якими стикається Україна, ця тема набуває особливої актуальності [3, с. 34].

Мета статті – проаналізувати стратегії розбудови психосоціально безпечного та інтерактивного освітнього середовища, визначити роль педагога у цьому процесі й окреслити перспективні підходи до їх реалізації в умовах сучасної школи.

Концепція психосоціальної безпеки ґрунтується на положеннях гуманістичної психології та педагогіки, зокрема на ідеях А. Маслоу щодо ієрархії потреб, де безпека займає одне з базових місць. У сучасній педагогічній науці психосоціальна безпека визначається як умова, за якої студент може вільно виражати думки, не боячись осуду, висловлювати емоції та встановлювати довірчі стосунки з однолітками й учителями [5, с. 78].

Дослідники виділяють декілька компонентів психосоціально безпечного освітнього середовища: фізичну безпеку приміщення, емоційну атмосферу групи, характер педагогічної взаємодії, а також наявність чітких і справедливих правил та процедур. Зокрема, Л. Виготський у своїй теорії зони найближчого розвитку наголошував

на важливості підтримувального соціального контексту для успішного навчання дитини [2, с. 215].

Міжнародна організація праці та ЮНІСЕФ визначають психосоціальну підтримку в освіті як сукупність заходів, що сприяють збереженню психічного здоров'я, розвитку соціальних навичок і відновленню після травматичного досвіду. Це особливо важливо в контексті освіти дітей, постраждалих від збройних конфліктів та вимушеного переміщення [4, с. 6].

Інтерактивне навчання є одним із найефективніших педагогічних підходів для створення психосоціально безпечного освітнього простору. На відміну від традиційних пасивних форм навчання, воно передбачає активну участь усіх суб'єктів освітнього процесу, що сприяє формуванню відчуття причетності та значущості кожного учасника [1, с. 45].

До ключових інтерактивних стратегій, що сприяють психосоціальній безпеці, відносять: кооперативне навчання (спільне розв'язання завдань у малих групах); рольові ігри та драматизацію (розвиток емпатії та соціальних навичок); технологію «учень навчає учня» (підвищення самооцінки та відповідальності); кола довіри та рефлексивні практики (формування культури відкритого діалогу) [5, с. 112].

Дослідження показують, що системне застосування цих методів упродовж навчального року призводить до статистично значущого зниження рівня тривожності учнів (на 23–31 %), підвищення навчальної мотивації та покращення соціально-психологічного клімату. Педагог при цьому виступає не транслятором знань, а фасилітатором навчального середовища [3, с. 56].

Побудова стійкого освітнього середовища вимагає системної роботи на декількох рівнях. На рівні навчального закладу необхідним є розроблення та впровадження політики психосоціальної підтримки, включення відповідних тем до програм підвищення кваліфікації педагогів і налагодження ефективної взаємодії з батьківською спільнотою [6, с. 88].

Важливим елементом стійкості є формування в учнів навичок саморегуляції та психологічної резильєнтності – здатності відновлюватися після стресових ситуацій. Практики усвідомленості, техніки дихання та тілесні вправи успішно інтегруються в освітній процес і показують значні позитивні результати щодо зниження рівня стресу [4, с. 18].

Водночас варто зазначити, що ефективність будь-яких стратегій залежить від особистісної готовності педагога до роботи з психоемоційним виміром освіти. Власне емоційне благополуччя викладача є необхідною передумовою створення безпечного простору для учнів. Тому програми самодопомоги та супервізії для педагогів мають стати невід'ємною частиною підтримки [6, с. 102].

Психосоціальна безпека є фундаментальною умовою якісної освіти та повноцінного розвитку особистості. Розбудова стійкого освітнього середовища потребує комплексного підходу, що поєднує інтерактивні педагогічні стратегії, системну підтримку учасників освітнього процесу та партнерську взаємодію між школою, сім'єю й громадою.

Список використаних джерел

1. Бойченко Т. Є. Психосоціальна безпека учасників освітнього процесу : навч.-метод. посіб. Київ : Просвіта, 2021. 168 с.
2. Виготський Л. С. Психологія розвитку дитини / пер. з рос. М. Є. Горобця. Київ : Смолоскип, 2017. 344 с.
3. Іванченко С. М., Приходько В. О. Інтерактивні технології у сучасній школі : практичний аспект. Педагогіка і психологія. 2022. № 3. С. 28–61.
4. Малихіна О. Є. Психосоціальна підтримка дітей в умовах кризових ситуацій : метод. рек. Харків : Основа, 2021. 96 с.
5. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2003. 192 с.
6. Федоренко О. В. Стратегії формування безпечного освітнього середовища в умовах збройного конфлікту. Освіта і суспільство. 2023. № 1. С. 84–108

ДУДКО С. Г.,
заступник директора,
Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського,
доктор педагогічних наук,
dudko@pano.pl.ua
https://orcid.org/0000-0002-2560-0825

ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ГРУП ЗАКЛАДУ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Засади державної політики у галузі освіти та принципи освітньої діяльності у Законі України «Про освіту» (2017 р.) визначаються формуванням у здобувачів освіти здатності до збереження свого здоров'я та здоров'я інших людей, довкілля, дотримання здорового способу життя тощо. Досягнення цієї мети забезпечується формуванням ключових компетентностей, пов'язаних із ідеями здоров'язбереження, які є необхідними кожній людині для успішної життєдіяльності. Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.), як інструментом запровадження компетентнісного підходу в здоров'язбережувальній освітній галузі, одним з визначальних орієнтирів реалізації шкільної освіти задекларовано формування в учнів здатності до збереження свого здоров'я та здоров'я інших людей, дбання про безпеку для забезпечення добробуту суспільства, культури здорового способу життя, створення належних умов для забезпечення їхнього гармонійного психічного, фізичного розвитку та добробуту [2; 7]. Обов'язковими результатами навчання за освітньою галуззю зі здоров'язбереження виступають показники готовності учнів до:

– піклування щодо особистої безпеки та здоров'я, уникнення чинників ризику, реагування на діяльність та фактори, що мають загрозу для суспільного та власного життя, добробуту та здоров'я;

– визначення альтернатив, прогнозування наслідків, прийняття рішень щодо власної та суспільної безпеки,

добробуту та здоров’я;

– розуміння цінності та дотримання вимог здорового способу життя, оцінювання та аналізу ризиків, наслідків для суспільства та власного здоров’я і добробуту;

– етичного поводження у справі поліпшення власного та суспільного добробуту, безпеки та здоров’я [2].

Враховуючи, що МОН ставить першочерговим завданням в навчальному році створення безпечних умов перебування учасників освітнього процесу в закладах освіти, реалізацію безпечного, інклюзивного освітнього середовища моделюючи здоров’язбережувальне, здоров’ярозвивальне середовище конкретного ЗЗСО необхідно врахувати сукупність феноменів, що мають становити логіко-семіотичну основу такого середовища, зокрема таких понять як здоров’я, здоров’язбереження, культура здоров’я, здоровий спосіб життя, ціннісне ставлення до здоров’я та інструментарій наукових підходів (системного, середовищного, феноменологічного, компетентнісного, аксіологічного, особистісного, діяльнісного, культурологічного, інтегративного) [3]. Процес створення середовища на засадах здоров’язбереження в ЗЗСО має відбуватися в особливій комфортній атмосфері, позитивному просторі особистісного зростання в інтелектуальному, духовному та соціальному благополуччі [1].

Реалізовуючи завдання з моделювання здоров’язбережувального, здоров’ярозвивального освітнього середовище конкретного ЗЗСО провідне місце в організації такої роботи мають зайняти академії неперервної освіти та інститути післядипломної освіти педагогічних працівників [6]. Заклади неперервної та післядипломної освіти можуть створити спеціальні дослідницькі групи (СДГ) [6], що об’єднають керівників закладів освіти, які виявили бажання впровадити у конкретних закладах освіти моделі здоров’язбережувального, здоров’ярозвивального освітнього середовища. Керівники-учасники СДГ мають розробити зразки нормативно-правових документів ЗЗСО (статут, стратегія розвитку на 5 років, положення про якість освіти, освітні проєкти тощо). За результатами дослідження надати рекомендації керівникам ЗЗСО та іншим органам освіти, вчителям, шкільним психологам, батькам, органам громадського управління щодо забезпечення діяльності закладів освіти на засадах моделювання здоров’язбережувального, здоров’ярозвивального освітнього середовища. За рекомендаціями роботи СДГ в ЗЗСО доцільно створити управлінські команди та громадсько-педагогічної спільноти з моделювання зазначеного середовища [4].

На основі напрацьованих СДГ нормативно-правових документів для ЗЗСО управлінським командам ЗЗСО бажано внести оперативні зміни до статутів закладів; головною метою таких змін визначаємо всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, професійне самовизначення, формування загальнолюдської моралі, засвоєння зумовленого суспільними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання, фізичне вдосконалення, захист прав людини, збереження здоров’я здобувачів освіти та працівників.

Для забезпечення ефективності пропонованої логіко-функціональної моделі ЗРОС ЗЗСО учасникам СДГ пропонуємо запровадити розроблений зміст методичного семінару, котрий управлінська команда закладу має провести з педагогічними працівниками. Семінаром рекомендуємо передбачити лекції 5 з тем, що розкриють напрями реалізації зазначеної проблематики, декілька лабораторних і практичних заняття [3].

Для реалізації заходів (семінарів, вебінарів тощо) та організації процесу навчання для формування професійної здоров’язбережувальної компетентності педагогічних працівників у закладах доцільно створити методичні спільноти вчителів-предметників, до яких доречно залучити науковців, викладачів закладів вищої освіти [5].

При моделюванні ЗРОС ЗЗСО рекомендувати управлінській команді враховувати низку організаційних, методичних, фінансових, ресурсних та інших умов, серед яких необхідно виділити: визнання важливості проблеми, пов’язаної зі збереженням та зміцненням здоров’я як учнів, так і вчителів; кожна людина, що працює в ЗЗСО, має нести відповідальність за вирішення питань здоров’язбереження, без чого неможливе визнання пріоритету здоров’я; забезпечення позитивного педагогічного та психологічного впливу кожного вчителя на своїх учнів під час освітнього процесу; формування як в учнів, так і в педагогів здоров’язбережувальних компетентностей. Запроваджуючи модель ЗРОС, управлінські команди та педагогічні працівники ЗЗСО мають внести зміни до змісту освіти конкретних закладів [3].

Ефективність змодельованого здоров’ярозвивального середовища закладу загальної середньої освіти перевіряємо за допомогою моніторингового (діагностувально-оцінювального) конструкту, що передбачає функції моніторингу: констатувальної діагностики, діагностики якості освітнього середовища за критеріями та показниками, поетапної систематизації даних, підсумкової оцінки сукупності показників; діагностичні дії: анкетування суб’єктів середовища, експертні оцінки, тестовий контроль, системний аналіз даних медичних обстежень, усне й письмове опитування учнів, діалоговий контроль учителів, батьків, громадськості [3].

Отже, організація діяльності спеціальних дослідницьких груп (СДГ) у закладах неперервної та післядипломної освіти може виконувати ключову функцію у формуванні безпечного та здорового освітнього середовища загальноосвітньої школи.

Список використаних джерел

1. Ващенко О. М., Бережна Т. І. Формування здоров’язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу: теоретичний аспект. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2016. Вип. 20 (1). С. 77–89.

2. Державний стандарт профільної середньої освіти. (2024). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text

3. Дудко С. Г. Наукові основи моделювання здоров’ярозвивального середовища закладу загальної середньої освіти: дис. … д-ра пед. н. 13.00.01.; Житомир. держ. уні-т ім. Івана Франка. Житомир, 2025. 717 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/43061/1/dys-Dudko.pdf

4. Дудко С. Методичні аспекти моделювання здоров’ярозвивального середовища сучасного закладу освіти. Українська професійна освіта = Ukrainian Professional Education. 2024. № 16. С. 127–133. DOI: https://doi.org/10.33989/2519- 8254.2024.16.314318 .

5. Дудко С. Г. Теоретичні засади компетентнісного підходу в освітньому процесі загальноосвітнього

закладу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2022. № 89. С. 66–69. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.88.15

6. Зелюк В. В. ПАНО ім. М. В. Остроградського – лідер освіти Полтавщини в умовах війни. Постметодика. 2023. № 2–3. С. 2– 6. URL: https://drive.google.com/file/d/1PEK1dAiyqjnRULANM0QPtFOoRa_7C-QZ/view

7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80

ЖИЗНОМІРСЬКА О. Я.,
доцент кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат психологічних наук,
o.zhyznomirska @ippo.edu.te.ua

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Сьогодні, наша країна перебуває у війні, де ми стійко боронимо нашу землю, відстоюємо територіальну цілісність та незалежність, намагаємося пройти усі випробування задля перемоги та кращого майбутнього. На фоні воєнних подій, у кожного з нас виникають певні емоційні переживання, страхи, відчай, душевний неспокій, який постійно переслідує, але водночас ми намагаємося будь-яким чином собі допомогти. Наявність значних психологічних труднощів у педагогічній діяльності потребує негайного підвищення компетентності педагогів із управління психічним станом, підвищення їхньої емоційної стійкості. Саме емоційна стійкість залежить від ментального здоров'я особистості має неабияке значення для ефективного використання нею власних ресурсів, так і для прийняття оптимальних рішень. Нові виклики, завдання сучасної системи освіти вимагають особливої уваги до особистості педагога – постаті компетентної, вольової, загартованої інтелектуальним духом, досвідченої із навчально-методичних та психологічних питань.

Вчені та фахівці, які займаються психічним здоров'ям, включають психіатрів (лікарі, що призначають ліки та ставлять діагнози), психологів (досліджують поведінку та емоції, проводять консультування), психотерапевтів (спеціалісти з психологічною або медичною освітою та додатковою підготовкою в методах психотерапії) та медичних психологів, що працюють на перетині медицини та психології, вивчаючи зміни психіки при хворобах та реабілітуючи пацієнтів. Їхні дослідження та практика охоплюють діагностику, лікування, профілактику, психокорекцію та підтримку психічної діяльності людини.

Багато вчених, психологів та психіатрів займалися ментальним здоров'ям, серед найвідоміших – Зигмунд Фройд (засновник психоаналізу, що досліджував несвідоме), Карл Юнг (аналітична психологія), Альфред Адлер (індивідуальна психологія). В Україні зараз активні дослідники та практики в рамках програми «Ти як?», ініційованої Оленою Зеленською, що фокусуються на практичних аспектах, реабілітації та подоланні наслідків війни.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я – це стан добробуту, за якого кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, впоратися з життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти.

Як зазначає заступник міністра охорони здоров'я, головний державний санітарний лікар України Ігор Кузін, що компонент психічного здоров'я – це невід'ємна частина системи громадського здоров'я і обов'язкова функція центрів контролю та профілактики хвороб у профілактиці неінфекційних захворювань. Наразі 7 млн. українців переживають тривогу та самотність від розлуки з близькими через переїзд до інших міст, підтримки потребують родичі військовослужбовців тощо [2].

На нашу думку, психічне здоров'я для особистості відіграє важливу роль, оскільки це профілактика професійно-емоційного вигорання; депресії; різних хронічних захворювань. Варто звернути увагу на основні компоненти свого здоров'я, щоразу їх покращувати, турбуватися про власний організм, відчувати свої порушення та вчасно собі допомагати.

Розрізняють такий набір характеристик здорової особистості:

- свідомий контроль свого життя;
- усвідомлене виконання своїх соціальних ролей;
- здатність протидіяти стресу.

Психічне здоров'я учнів та педагога охоплює крім цього такі характеристики, як здатність сприймати і аналізувати інформацію, здатність до організації навчальної діяльності та самоорганізації з урахуванням норм навантаження та власного психічного стану.

Ознаками психічного здоров'я учня є**:**

- адаптованість до умов навчання,
- полінезалежність,
- прийнятість у групі,
- низька тривожність,
- відсутність вираженої акцентуації,
- емоційна стабільність,
- здатність сортувати інформацію.

Психічне здоров'я педагога - запорука психологічного комфорту учня.

Збереження психічного здоров'я учня та вчителя є безперервний профілактичний процес, який передбачає своєчасне попередження психоемоційного перенавантаження.

Рекомендації для особистості педагога щодо відновлення свого здоров'я.

1 крок.

Вважається, що праця - найкращі ліки для психічного здоров'я. Неважливо, яке заняття ви виберете. Чи це буде фізична, чи розумова праця, головне, щоб вона займала всю вашу увагу.

Не тільки праця повинна займати вас кожен день для відновлення психічного здоров'я. Урізноманітніть своє життя різноманітними цікавими для вас заняттями. Це може бути і спорт і хобі. Цікаві заняття допоможуть відчути приємну втому, задоволення і повернуть колишню працездатність.

2 крок.

Для відновлення психічного здоров'я більше часу приділіть сім'ї, дітям. Відчуйте себе комусь потрібним і улюбленим. Відчуйте сенс життя, стимул до розвитку. Дуже важливо для психічного здоров'я дотримуватися режиму дня. Вчасно вставати і лягати спати. Харчуватися здоровою і домашньою їжею, не переїдати.

3 крок.

Намагайтеся знаходити час для прогулянок на свіжому повітрі, подорожувати. Така різноманітність життя сприятиме збереженню психічного здоров'я. Не забудьте виключити шкідливі звички. Якщо ви зможете виробити звичку у всьому бачити тільки хороше, це неодмінно сприятиме збереженню психічного здоров'я. Не забувайте, що стрес також може увійти у звичку [3].

Таким чином, в умовах сьогодення вкрай важливо вміти турбуватися про себе, власне здоров'я, водночас навчати своїх дітей та учнів зміцнювати, проходити профілактичні заходи щодо відновлення власного «Я», формувати навички до здорового способу життя, вибудовувати власну траєкторію життєздатності та ресурсності.

Список використаних джерел

1. Концепція формування позитивної мотивації та здоровий спосіб життя у дітей та молоді: книга для вчителя. Київ. Генеза, 2005. 157 с.

2. 2.Психічне здоров'я: *https://kyiv.cdc.gov.ua/activity/psyhichne-zdorov-ya/* (дата звернення:19.03. 2026).

3. Психічне здоров'я учня та педагога: http://hptu14.com.ua/psykholohichna-sluzhba/na-dopomohu-pedpratsivnykam/246-psykhichne-zdorov-ia-uchnia-ta-pedahoha.html (дата звернення:19.03. 2026).

ІЛЬНИЦЬКА Н. Д.,
викладач предмету «Охорона праці»
Дрогобицький механіко-технологічний фаховий коледж
ilnickanadia169@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (стаття 3 Конституції України) [1].

Сучасні умови розвитку українського суспільства характеризуються виникненням загроз воєнного стану, погіршенням екології, соціальними протиріччями, суттєвими змінами у техногенній сфері, збільшенням кількості факторів, здатних викликати надзвичайні і небезпечні ситуації для життя людини, зростанням імовірності виникнення терористичних актів, соціальних хвороб та залежностей, незадовільним станом дитячого травматизму. Саме тому проблеми безпеки життєдіяльності сьогодення та створення безпечного освітнього середовища набувають особливої актуальності. Як виклик на означені загрози виникає необхідність попередження небезпек та вироблення дієвих стратегій у надзвичайних ситуаціях.

Безпека людини є стабільним станом захищеності її життя і здоров'я, законних і особистих інтересів прав, свобод ідеалів, цінностей від протиправних діянь, шкідливих фізичних, психологічних, духовних, майнових, правових, інформаційних, соціальних, економічних, політичних, екологічних, техногенних, військових впливів та передбачає умови для уникнення або мінімізації зазначених загроз і впливів через особистісний розвиток і підтримання ефективної життєдіяльності.

Вирізняють такі види безпеки: фізична безпека, соціальна безпека, екологічна безпека, економічна безпека, інформаційна безпека, психологічна безпека.

Безпека учасників освітнього процесу є важливим чинником навчання та трудової діяльності в закладах освіти України.

Законом України «Про освіту» безпечне освітнє середовище визначається як «сукупність умов у закладі освіти, що унеможливлюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливлюють вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин» [2].

Відомі методи створення безпечного освітнього середовища це: модель необхідної безпеки (фізичний захист, психологічний захист, екологічний (санітарно-гігієнічний) захист) та модель достатньої безпеки (фізичний захист, психологічний захист, екологічний (санітарно-гігієнічний) захист, соціальний захист, економічний захист, інформаційний захист, освітній захист).

Фізичний захист визначає систему заходів зі створення необхідних умов для забезпечення життя та здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу (облаштування фізичного простору в закладі освіти для вільного руху та евакуації, наявність алгоритмів дій при евакуації, наявність об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту, кількість евакуаційних виходів, наявність водопостачання, водовідведення, вентиляції, обігріву, освітлення, засобів захисту та мережі Інтернет, засобів надання медичної допомоги, доступність для маломобільних груп населення, дотримання вимог законодавства з питань дії в умовах надзвичайних ситуацій, бойових дій, пожежної та

техногенної безпеки, охорони праці тощо).

Психологічний захист передбачає створення в закладі освіти психологічного середовища (клімату) поваги до прав учасників освітнього процесу, їх довіри один до одного, підтримки, взаєморозуміння, взаємодопомоги, гуманістичних стосунків та подолання стресів.

Санітарно-гігієнічний (екологічний) захист встановлює вимоги до стану навчальних і дозвільних приміщень закладу освіти, їх відповідності санітарно-гігієнічним нормам.

Соціальний захист передбачає створення педагогічних умов, що виключають порушення соціальних прав учасників освітнього процесу і привносять в життя закладу освіти такі явища як расова та етнічна толерантність, повага до віри учасників освітнього процесу, рівність соціальних груп, правовий (законодавчий) захист тощо.

Економічний захист передбачає виключення економічних механізмів організації освітнього процесу, непередбачених законодавством, законопроєктами, нормативно-правовими документами.

Інформаційний захист розглядається в декількох аспектах: згода на обробку персональних даних, заборона розголошення конфіденційної інформації про учасників освітнього процесу й створення умов, що виключають формування таких соціально негативних явищ як інформаційна та інтернетзалежність, інформаційні вкиди, ІПсО, хакерство, віртуалізм тощо.

До проблем організації безпечного освітнього середовища в закладах освіти належать:

- недостатня кількість об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту закладів освіти;
- низький рівень відповідності об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту закладів освіти вимогам щодо необхідної місткості таких об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту та кількості евакуаційних виходів, наявності водопостачання, водовідведення, вентиляції, обігріву, освітлення, засобів зв'язку та Інтернету, засобів надання медичної допомоги, доступності для маломобільних груп населення, а також можливості організації у таких об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту освітнього процесу;
- низький рівень дотримання законодавства з питань пожежної та техногенної безпеки закладів освіти;
- застаріла нормативно-правова база у сфері цивільного захисту в частині створення безпечних умов перебування у закладах освіти здобувачів освіти педагогічних працівників, адміністрації та інших працівників;
- відсутність встановленого порядку організації охорони закладів освіти, зокрема з залученням органів поліції охорони (зі встановленням комплексу тривожної сигналізації) з підключенням до пунктів централізованого спостереження та реагування;
- відсутність належної організації пропускного режиму в закладах освіти (огорожа, стаціонарні метало детектори, система контролю доступу;
- відсутність в закладах освіти систем зовнішнього та внутрішнього відеоспостереження;
- недоступність більшості закладів освіти та захисних споруд цивільного захисту при закладах освіти для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;
- недостатній рівень охоплення закладів освіти превентивними поліцейськими послугами, спрямованими на запобігання та попередження правопорушень;
- недостатній рівень обізнаності учасників освітнього процесу про їхні права, обов'язки та відповідальність;
- незнання учасниками освітнього процесу правил безпечної поведінки в побуті та правил дорожнього руху;
- низький рівень обізнаності дітей щодо кіберзагроз та формування безпечної поведінки в Інтернеті;
- неготовність учасників освітнього процесу до дій в умовах надзвичайних ситуацій, бойових дій;
- відсутність у працівників закладів освіти навичок надання домедичної допомоги, забезпечення психологічної підтримки здобувачів освіти;
- обмежений доступ до послуг з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки учасників освітнього процесу під час навчання та роботи з урахуванням впливу військової агресії на їх психічне здоров'я;
- відсутність комплексної інфраструктури психоемоційної підтримки та психологічної допомоги учасникам освітнього процесу;
- недостатність умов для інклюзивного навчання та підтримки в освітньому процесі здобувачів освіти, які цього потребують відповідно до нових безпекових умов;

Кабінет Міністрів України у Концепції безпеки закладів освіти визначив 4 ключові завдання для закладів освіти [3]:

1. Створення безпечної інфраструктури закладу освіти:
- удосконалення нормативно-правової бази у сфері цивільного захисту;
- облаштування існуючих та будівництво нових захисних споруд цивільного захисту закладів освіти і забезпечення в них мінімальних вимог для належної організації освітнього процесу;
- забезпечення пожежної та техногенної безпеки закладів освіти;
- забезпечення охорони закладів освіти з залученням поліції охорони, встановлення комплексу тривожної сигналізації та стаціонарних металодетекторів, облаштування необхідної огорожі та здійснення інших інфраструктурних заходів.

2. Ефективне попередження та протидія негативним безпековим явищам в освітньому середовищі:
- посилення поліцейської присутності у закладах освіти з наданням ефективних поліцейських послуг щодо недопущення вчинення правопорушень учасниками освітнього процесу та стосовно них;
- запровадження системи раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу, ризику нападу на заклад освіти або іншої небезпеки;
- впровадження алгоритму дій у разі виникнення небезпечних ситуацій, виявлення вибухонебезпечних та інших підозрілих предметів у закладі освіти;
- трансформація психологічної служби системи освіти та психологічного супроводу з урахуванням впливу військової агресії на учасників освітнього процесу;
- удосконалення нормативно-правової бази у сфері громадської безпеки в частині підвищення ефективності попередження та недопущення вчинення правопорушень в закладах освіти.

3. Формування компетентностей безпеки в учасників освітнього процесу:

- організація системного навчання учасників освітнього процесу діям в умовах надзвичайних ситуацій;

- перегляд та актуалізація освітніх програм з питань безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та домедичної допомоги, прав, свобод та обов'язків громадянина, впровадження соціально-емоційного навчання та здійснення інтеграції знань про психічне здоров'я в освітній процес;

- запровадження в освітній процес закладів освіти програм, спрямованих на формування у здобувачів освіти правової поведінки, запобігання конфліктам та правопорушенням, здобуття навичок щодо безпечної поведінки в Інтернеті;

- запровадження обов'язкового підвищення кваліфікації, рівня обізнаності та підготовки педагогічних і інших працівників закладів освіти з безпекових питань, питань базових психологічних втручань, основ психологічної самодопомоги і прав, свобод та обов'язків громадянина.

4. Організація безпечного підвезення учнів та вчителів до/з закладів загальної середньої освіти.

Спрямований на забезпечення безпечного освітнього середовища також Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо запровадження заходів безпеки в закладах загальної середньої освіти», який набув чинності 17 січня 2026 року.

Основні положення цього закону [4]:

1. Обмеження для персоналу: До освітнього процесу не допускаються особи з непогашеною судимістю або засуджені за злочини проти статевої свободи/недоторканості, а також за злочини проти основ національної безпеки.

2. Заборона за адміністративні правопорушення: Не можуть працювати в закладі освіти особи, на яких накладено стягнення за домашнє насильство, булінг (цькування) або невиконання обов'язків щодо виховання дітей.

3. Заходи безпеки: Створення передумов для профілактики правопорушень у закладах освіти .

На виконання законодавства України стосовно безпеки освітнього середовища, для організації створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти слід розробити і впровадити в дію такі внутрішні документи як «Правила доступу і перебування учасників освітнього процесу на території та в приміщеннях закладу освіти» і «Кодекс безпечного освітнього середовища закладу освіти».

Таким чином, забезпечення виконання завдань та заходів, передбачених законодавством України, допоможе убезпечити учасників освітнього процесу від непередбачуваних подій, спричинених війною, надасть можливість здобувачам освіти безперешкодно реалізувати свої права на освіту, а педагогам - отримати належні, безпечні, здорові умови праці.

Список використаних джерел

1. Конституція України
2. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України, 2017, №38-39, ст. 380
3. Концепція безпеки закладів освіти. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 07 квітня 2023 р. № 301-р
4. Закон України № 4609 – IX від 18.09.2025 року «Про внесення змін до Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо запровадження заходів безпеки в закладах загальної середньої освіти»

КОВАЛЕВИЧ Н. В.,
соціальний педагог,
Обласний мистецький ліцей в с. Олександрія Рівненської обласної ради,
старший викладач кафедри психології та інклюзивної освіти Рівненського ОІППО

ФОРМУВАННЯ ПІДТРИМУЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ ЯК КОМПОНЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОМФОРТУ

Освітній процес в умовах війни – це діяльність у режимі особливої відповідальності, працездатності, єдності та підтримки. В реаліях сьогодення робота педагогів – це марафон на витривалість. У школі кожен урок і кожна перерва стають перевіркою на нашу згуртованість та людяність. У сучасних умовах освітній простір перетворюється у простір особливої відповідальності за ментальне здоров'я як дітей так і педагогів. Психологічний комфорт у закладі освіти перестає бути додатковою опцією і стає базовою умовою навчання. Працюючи в школі, щодня спостерігаю, що сучасна школа – це вже давно не лише про передачу знань, це насамперед про безпеку. В умовах війни та постійної напруги актуальність створення підтримуючого середовища є критичною, оскільки дитина, яка перебуває в стані «тривожного очікування», фізично не здатна якісно навчатися, оскільки її когнітивний ресурс заблокований механізмами психологічного виживання. Обґрунтованість цього підходу полягає в тому, що лише через побудову «безпечного простору» в закладі освіти ми можемо відновити працездатність учнів та забезпечити їхній повноцінний розвиток. Підтримуюче середовище – це фундамент, без якого будь-які освітні інновації втрачають сенс. Опираючись на власний практичний досвід хочу зазначити, що без відчуття безпеки та «підтримуючого плеча» когнітивні спроможності дитини блокуються станом тривожного очікування.

Тому створення підтримуючого освітнього середовища – одне з першочергових завдань закладу освіти, виконання якого має реалізувати право дітей на безпечні та нешкідливі умови навчання, сприятливе, здоров'язберігаюче оточення учнів, що допоможе закріпити мотивацію використання безпечних моделей поведінки, впровадити та закріпити нову позитивну поведінкову модель, навички для врегулювання психоемоційної напруги, конструктивного вирішення конфліктів та ін.

Формування підтримуючого простору базується на Законах України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», а також на вимогах Нової української школи (НУШ). **Згідно нових вимірів безпеки,** сьогодні безпека розглядається як стан захищеності, де мінімізовано ризики для життя (наявність укриттів, протоколів евакуації) та створення сприятливих умов для емоційного благополуччя дітей. Згідно з Постановою КМУ №803, освітнє середовище має бути універсальним та адаптованим до потреб кожної дитини, забезпечуючи рівний доступ до навчання через розумне пристосування простору.

Важливу **роль «Безпечного дорослого» у психосоціальній підтримці** відіграє саме педагог, який виступає модератором емоційного стану для дитини. «Безпечний дорослий» — це людина, яка взаємодіє на засадах

партнерства, поважає гідність дитини та здатна вчасно розпізнати ознаки стресу чи втоми та підтримати дитини. Поруч із дитиною мають бути безпечні дорослі (персонал закладу, її батьки). Важливо пам'ятати, що дитина лише тоді відчуватиме себе в безпеці, коли за нею доглядатиме безпечна доросла людина, коли вона житиме в безпечних, стабільних умовах, коли знатиме, що таке безпечна поведінка, і вмітиме безпечно поводитися. На почуття безпеки впливають і такі чинники: кількість дітей у групі (класі), наявність власного простору, захист від нападок із боку інших дітей. Наявність чіткого розкладу дня, тижня, навчального семестру, плану дій у різних ситуаціях, персональних і групових завдань дає дитині розуміння, що на неї чекає. Це знижує рівень стресу, укріплює відчуття контролю над життям і захищеності.

Алгоритми психосоціальної підтримки (ПСП) — це впровадження технік стабілізації (заземлення, дихальні вправи такі як «квадрат», «метелик», «свічка» та ін.) допомагає учням повертатися з емоційного хаосу до раціонального навчання.

Важливим компонентом у підтримці психологічної здоров'я школярів та емоційного розвантаження є **ресурсна кімната як осередок психологічного розвантаження**. Створення кімнати розвантаження є практичним інструментом реалізації психологічного комфорту та важливою складовою інклюзії. Розподіл на навчальну зону та зону стабілізації дозволяє дитині отримати необхідну «сенсорну дієту» – зняти перевантаження через роботу з пуфами, артматеріалами чи сенсорним обладнанням. Наявність такого простору дозволяє учням самостійно регулювати свій емоційний стан, запобігаючи емоційним вибухам та деструктивній поведінці в колективі.

Для формування життєстійкості у закладі освіти застосовуються конкретні методичні прийоми, такі як:

1. Ситуація успіху: прийоми «емоційного поглажування», «анонсування» та «надання шансу» дозволяють дитині відчути власну спроможність та знизити страх перед помилкою.

2. Спільне нормотворення: залучення дітей до розробки правил класу перетворює зовнішні вимоги на внутрішні цінності, що створює атмосферу прогнозованості та довіри. Часто дорослі не залучають дітей до вирішення питань, що стосуються їхнього життєвлаштування, надаючи перевагу вже готовим рішенням, які не завжди до вподоби підростаючому поколінню. Однак школярам необхідно навчитися приймати рішення та брати відповідальність за них, і ці уміння можна ефективно розвинути у співпраці та спільному вирішенні проблемних питань.

3. Ресурсні активності – це створення такого середовища, де кожен учень може відновити емоційні та психологічні сили. Це особливо важливо в умовах стресу, коли навчання вимагає значних когнітивних зусиль. Прикладами таких активностей, які допоможуть наповнити ресурсну валізу вашого класу можуть бути:

- ✓ Ритуали «Входу» та «Виходу». Постійність створює відчуття безпеки. Ритуали допомагають дітям переключитися з домашнього або вуличного контексту на навчальний. Коло вітань: Кожен обирає свій спосіб привітання (дати «п'ять», обійми, кивок головою або «кулачок»). «Шкала настрою»: Використання карток з емоціями або термометра настрою, щоб діти могли просигналізувати, з яким ресурсом вони прийшли сьогодні. Рефлексія дня, коли наприкінці уроків кожен називає одну річ, яка сьогодні була корисною або приємною.
- ✓ Арттерапевтичні техніки, мистецтво – це найшвидший шлях до підсвідомого ресурсу. Воно дозволяє висловити те, що важко передати словами. Вчитель може використати такі вправи як, «Мій безпечний острів», малювання місця, де дитині максимально спокійно. Це може бути реальне або вигадане місце. Нейрографіка (спрощена), вільне малювання ліній та округлення кутів допомагає зняти внутрішню напругу під час перерв. Груповий колаж «Сила нашого класу»: Спільне створення плаката з вирізок журналів або малюнків, що символізують спільні цінності та перемоги.
- ✓ Дихальні та тілесні вправи, де фізичний ресурс є базовим. Якщо тіло напружене, мозок не може ефективно навчатися. 4. Когнітивні ресурсні ігри Активності, які допомагають переключити увагу та стимулюють «гормони радості» через гру. Категорія приклад активності, кооперація «Живий вузол»: Гравці заплутуються руками, а потім мають розплутатися, не розриваючи рук. Власний приклад: Вчитель, який сам демонструє техніки стабілізації, стає головним «ресурсним об'єктом» для дітей.

Підтримуюче середовище в школі – це динамічна екосистема, де фізичний простір, емоційний клімат і соціальна взаємодія працюють разом для розвитку дитини. Це місце, де учні почуваються захищено, спокійно та впевнено. Основними компонентами якого виступають: психологічна безпека та емоційний комфорт, відсутність будь-яких проявів насильства, булінгу чи дискримінації. Взаємини, побудовані на довірі, повазі, емпатії та турботі. Можливість припускатися помилок без страху осуду. Фізичний простір з безпечними доглянутими приміщення.

Функціональність – наявність зон для відпочинку (пуфи, рослини, книги) та можливості усамітнення. Інклюзивність – універсальний дизайн, адаптований під потреби всіх учнів, включаючи дітей з ООП. Соціальна взаємодія – активне залучення учнів до прийняття рішень (спільна розробка правил класу). Партнерство між вчителями, учнями та батьками. Академічна підтримка – адаптація методів навчання до індивідуальних потреб. Високі очікування від учнів у поєднанні з реальною підтримкою для їх досягнення.

Підтримуюче середовище безпосередньо впливає на мотивацію, емоційне

благополуччя та життєстійкість дитини. Створення такого середовища в закладі освіти є дуже важливим, головною метою якого є створення такого простору, де кожен учень відчуває себе захищеним та має ресурси для успішного навчання й самореалізації.

Психологічний комфорт у школі не виникає стихійно – це результат системної роботи з налаштування фізичного простору (ресурсні кімнати), підготовки фахівців («безпечні дорослі») та впровадження інклюзивних цінностей. Створення такого середовища є єдиним шляхом до збереження ментального здоров'я учнів та забезпечення якості освіти в кризових умовах.

Список використаних джерел:

1. Сьогодні заради майбутнього. Школа у воєнний і післявоєнний час :посіб. для керівників та пед. працівників / А. В. Аносова та ін. Київ: 2022, с.148.
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20 (дата звернення:10.04.2026).
3. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу : навч.-метод. посіб. Київ : Ла Страда — Україна, 2023,

с. 128.
4. Ройз С. А. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни : навч.-метод. посіб. Київ : Основа, 2023. 120 с.

КОТЛЯР Т. І.,
директор
Комунального закладу «Прилуцький фаховий медичний коледж» Чернігівської обласної ради
prilukimed123@gmail.com

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПРИЛУЦЬКОМУ ФАХОВОМУ МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ (з досвіду роботи)

Зміст та якість підготовки медичних фахівців під час повномасштабного вторгнення стикається з низкою серйозних викликів, які вимагають безперервного оновлення та удосконалення освітнього процесу, зокрема в закладах фахової передвищої освіти. Питання забезпечення якості набуває ще більшої уваги у світлі зростаючих вимог з боку роботодавців до професійної підготовки випускників випускників медичних коледжів. Упровадження інноваційних методик навчання, цифрових технологій і практично орієнтованих підходів стає необхідною умовою ефективного функціонування медичного коледжу. Саме тому формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти, орієнтованої на результат, є стратегічним пріоритетом, що визначає успіх закладу в конкурентному освітньому середовищі.

У Прилуцькому фаховому медичному коледжі функціонує система забезпечення якості освітньої діяльності та якості фахової передвищої освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти), яка передбачає здійснення таких процедур як:

- спостереження за реалізацією освітнього процесу шляхом діагностики рівня сформованості професійної спрямованості майбутніх фахівців за спеціальностями;
- забезпечення надійності, прозорості та об’єктивності оцінювання, що здійснюється у рамках освітнього процесу;
- моніторинг динаміки навчальних досягнень здобувачів освіти, якості поточних контрольних заходів;
- залучення здобувачів фахової передвищої освіти та роботодавців як повноправних партнерів до процедур і заходів забезпечення якості освіти;
- аналіз залучення студентів до пошуково-дослідної роботи та її результативності;
- опитування здобувачів освіти, випускників.

Тому під час освітнього процесу проводяться моніторингові заходи, основними з яких були:

- аналіз пропозицій щодо змін ОПП;
- опитування (анкетування) здобувачів фахової передвищої освіти;
- дотримання академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу;
- якості організації та проходження практичної підготовки студентів;
- аналіз успішності та відвідування занять.

У Коледжі реалізація освітньо-професійних программ підготовки фахових молодших бакалаврів здійснюється відповідно до стратегії розвитку закладу та базується на принципах студентоцентрованого підходу. Такий підхід передбачає визнання ключової ролі здобувача освіти в освітньому процесі та спрямований на задоволення його індивідуальних освітніх потреб і запитів.

Одним із ключових елементів системи забезпечення якості освіти є моніторинг освітніх досягнень студентів, який дозволяє об’єктивно оцінювати ефективність навчального процесу та своєчасно виявляти ті ділянки, що потребують удосконалення. Цей процес передбачає систематичний збір, аналіз та інтерпретацію даних про успішність студентів, їхні компетенції та професійний розвиток протягом усього періоду навчання.

Забезпечення якості освітнього процесу є комплексним завданням, що охоплює різноманітні аспекти діяльності закладу освіти: від організації навчально-методичної роботи до створення сприятливого освітнього середовища. В умовах євроінтеграції України та впровадження міжнародних стандартів освіти особливого значення набуває системний підхід до управління якістю освітніх послуг та постійний моніторинг їх ефективності. Актуальність питання забезпечення якості освіти в коледжі зумовлена ще й вимогами роботодавців до професійних компетенцій випускників та необхідністю впровадження інноваційних освітніх технологій. У цьому контексті розробка та реалізація комплексу заходів щодо забезпечення якості освітнього процесу стає пріоритетним напрямком розвитку навчального закладу, що визначає його конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг.

Важливим інструментом моніторингу якості навчального процесу в Коледжі є зрізи залишкових знань. Їх мета – оцінити рівень засвоєння здобувачами фахової передвищої освіти ключових тем і понять з дисциплін, які вивчалися у попередньому семестрі, а також виявити можливі прогалини в знаннях. Це дозволяє проаналізувати ефективність освітніх програм, методів викладання та адаптувати підхід до навчання відповідно до потреб студентів. Зрізи залишкових знань проводяться щосеместру за стандартизованою процедурою. Кожна дисципліна має спеціально розроблені тестові завдання, що охоплюють ключові аспекти курсу. Тестування організоване з дотриманням принципів академічної доброчесності, об’єктивності, прозорості та незалежності оцінювання. Участь студентів у зрізах є обов’язковою, а результати фіксуються та аналізуються для подальшого використання. Результати зрізів залишкових знань дають змогу отримати цілісну картину успішності здобувачів освіти, визначити сильні та слабкі сторони освітнього процесу. Ці дані є основою для коригувальних дій, таких як внесення змін до навчальних планів, уточнення методик викладання чи організація додаткових занять. Окрім того, результати зрізів допомагають студентам усвідомити власні освітні досягнення та вчасно усунути виявлені недоліки. Зрізи залишкових знань також є дієвим механізмом для забезпечення зворотного зв’язку між студентами, викладачами та адміністрацією. Узагальнені результати обговорюються на засіданнях циклових комісій, адміністративної та педагогічної ради коледжу, де приймаються рішення щодо вдосконалення освітніх програм і методів роботи. Це сприяє підвищенню ефективності навчання, забезпеченню високої якості освітнього процесу.

Важливим інструментом забезпечення якості освітнього процесу в коледжі також є регулярне проведення опитувань здобувачів освіти, які дозволяють отримати безпосередній зворотний зв’язок щодо різних аспектів

організації навчання. Такі опитування є невід'ємною частиною внутрішньої системи забезпечення якості освіти та відображають студентоцентрований підхід у навчанні, коли думка та потреби здобувачів освіти стають центральним елементом освітнього процесу. Систематичне проведення опитувань на дає можливість оперативно виявляти сильні та слабкі сторони викладання навчальних дисциплін, оцінювати ефективність застосованих методик та технологій навчання, а також визначати рівень задоволеності студентів якістю освітніх послуг. Особливу цінність має можливість відстежувати динаміку змін у сприйнятті студентами освітнього процесу та своєчасно реагувати на виявлені проблеми чи недоліки.

Крім цього, значення набуває контроль, тому систематично проводиться поточний, семестровий та підсумковий контроль знань студентів, контроль якості проведення занять, активності студентів, наповнення освітніх платформ навчально-методичними матеріалами, аналіз застосування викладачами сучасних методів навчання та інформаційних технологій. Для контролю за якістю підготовки фахівців широко використовуються в локальних мережах комп'ютерні тестові програми. У відповідності з планами-графіками, які є складовою частиною організації освітнього процесу в коледжі проводиться зовнішній моніторинг знань студентів з фахових дисциплін, семестровий контроль, директорські контрольні роботи, атестація здобувачів освіти тощо. Графіки проведення контрольних заходів розміщувалися на веб-сайті коледжу.

Також, з метою виявлення і розвитку у здобувачів освіти творчих здібностей, інтересу до пошуководослідницької діяльності, сприяння професійній орієнтації проводяться різноманітні інтелектуальні змагання, конкурси та олімпіади. Конкурентність участі студентів в олімпіадах стимулює їх поглиблено вивчати навчальні предмети, підвищуючи таким чином загальний рівень якості освіти. Це в свою чергу також спонукає викладачів до підвищення рівня професійної компетентності, використання нових методів, форм і засобів викладання предмету й удосконалення навчальних програм.

Основними напрямами якісної організації освітнього процесу є:

- організація навчально-виховного процесу з забезпеченням безпекових умов під час воєнного стану та військових дій з дотриманням правил безпеки;
- відстеження динаміки долучення здобувачів фахової передвищої освіти до освітнього процесу та їх навчальні досягнення;
- використання передового педагогічного досвіду, пошуку нових технологій навчання;
- формування компетентностей, а саме вільного володіння державною мовою, здатності спілкуватися рідною та іноземними мовами, математичної компетентності, компетентності у галузі природничих наук, інноваційності, інформаційно-комунікаційної компетентності, громадянської та соціальної компетентності, пов'язаних з ідеями справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостейі;
- формування та розвиток професійних компетентностейу майбутніх медичних працівників.

Особливе місце в освітньому процесі коледжу є практична підготовка, яка передбачає проведення навчальних, виробничих та переддипломних практик і має на меті набуття студентом професійних компетентностей – сукупності знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, набуття досвіду професійної діяльності, формування професійних якостей особистості та відповідального ставлення до обраної професії, що забезпечують якість медичної освіти і дозволяють випускникам успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність.

Контроль за проходженням навчально-виробничої та переддипломної практики здійснюється шляхом тісного зворотнього зв'язку зі стейкхолдерами, котрі являються безпосередніми керівниками практик (завідуючі відділень, старші медсестри, директори та генеральні директори, медичні директори) та приділяють увагу щодо формування професійних компетентностей здобувачів фахової перед вищої освіти. Проведення анкетування зовнішніх стекхолдерів дає можливість здійснити аналіз освітньо-професійної програми та вдосконалювати її. Педагогічний колектив коледжу працює над наповненням та оновленням методичного забезпечення занять, доповнює та створює матеріали поточного й підсумкового контролю знань та вмінь у формі проблемних питань, ситуаційних задач, завдань тестового різнорівневого контролю тощо. Викладачі постійно проводять аналіз змісту навчальних програм, вносять до них зміни, домагаючись логічності викладу змісту, теми дисципліни, що вивчається, реалізації міждисциплінарних зв'язків. Постійно ведеться творчий пошук нетрадиційних форм і методів організації аудиторної та позааудиторної роботи, а чітко сплановані, якісно підготовлені і проведені заходи по цикловим комісіям допомагають забезпечити належні умови для виявлення і розвитку творчої активності студентів, формування їх наукового світогляду, підвищення інтересу до навчання, а також дають можливість узагальнювати та поширювати педагогічний досвід.

Освітній процес у коледжі – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері фахової передвищої освіти, що провадиться через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості з активною громадянською позицією.

КОШЕЛЕВА Н. Г.,
доцент кафедри психології Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Дніпро)
кандидат педагогічних наук, доцент
cosheleva.natali@ukr.net

ТРАВМАІНФОРМОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

В умовах повномасштабної війни, що триває, значно підвищився рівень психологічної травматизації українського суспільства. Щоденні обстріли, руйнування, поранення і загибель людей, негативний інформаційний

фон, неможливість повноцінно планувати і контролювати своє життя, відсутність безпеки створюють підґрунтя для хронічного травматичного стресу, в якому роками живе більшість українців. Не є винятком і освітні заклади, тому що як учні, так і педагоги зазнають травматичного досвіду, що негативно позначається на педагогічній взаємодії і комунікації. Часто можна почути від вчителів, викладачів про складні неочікувані емоційні реакції здобувачів освіти, втрату мотивації до навчання, агресію або апатію, уникання занять, спілкування, знижену успішність тощо. У переміщених закладах освіти комунікація додатково ускладнюється через дистанційний формат роботи. Одна з вагомих причин таких непорозумінь і складних реакцій полягає в тому, що і студенти, і викладачі переживають наслідки хронічного травматичного стресу через довготривалу війну і травматичні події, пов'язані з нею.

Для того щоб організовувати педагогічне спілкування без ретравматизації, створити безпечне освітнє середовище, пропонуємо спиратися на основні положення і принципи травмаінформованого підходу в освітній діяльності. В основі його застосування лежить теоретична і практична інформація з галузі сучасної психології травми.

Будь-яка травматична подія може бути джерелом психотравми. У [1, с. 7-8] зазначається, що травматична подія – це надзвичайна раптова неочікувана подія, в якій людина є учасником/учасницею або безпосереднім свідком події. У класичному трактуванні, під час цієї події людина вважає, що існує реальна загроза для її життя, здоров'я чи для життя і здоров'я близької їй людини (навіть якщо пізніше з'ясувалося, що реальної небезпеки не було). Прикладами можуть бути кримінальні злочини, військові дії, стихійні лиха, техногенні надзвичайні ситуації, ДТП і т.ін.

У сучасній психології травми використовується більш широкий підхід. Згідно з ним, будь-яка ситуація, що залишає нас приголомшеними, змушує почуватися ізольованими, може сприйматися як травматична, навіть якщо вона не передбачає фізичної шкоди. Тобто це ситуація, в якій відбувається щось критичне, що викликає тимчасову втрату відчуття безпеки та контролю. Наприклад, це може бути втрата роботи, що призводить до фінансових проблем, зрада партнера, мобінг у робочому колективі, несправедливе чи агресивне поводження з людиною, розлучення, вимушений переїзд і т.ін.

Таким чином, військові дії, переміщення, втрата близьких людей, житла, оточення, звичного способу життя – все те, що переживають учасники освітнього процесу, входить в число травматичних подій.

Психотравма – це шкода, завдана психічному здоров'ю людини в результаті інтенсивного впливу несприятливих чинників на її психіку [1, с. 8-9]. Стосовно психотравми нас буде цікавити, як її наслідки позначаються на поведінці людей, з якими ми контактуємо. Зокрема для учнів, студентів ці наслідки можуть бути наступними: проблеми з концентрацією, пам'яттю та виконавчими функціями (планування, організація); емоційна дерегуляція (раптові спалахи гніву або апатія, підвищена втома); сенсорна чутливість (різкі звуки, яскраве світло можуть викликати тригер); уникнення соціальних ситуацій чи складних завдань. Знаючи про ці наслідки, в комунікації нам варто дотримуватись принципів травмаінформованого підходу.

Травмаінформований підхід - це філософія взаємодії, яка визнає вплив травми на людину та розробляє середовища та методи взаємодії, що підтримують, а не ретравматизують [2]. Його принципами є такі, як безпека, надійність та прозорість, взаємопідтримка, співпраця та взаємність, розширення прав і можливостей (автономність), культурна, історична та гендерна обізнаність [3]. Дотримання цих принципів у роботі з учнями, студентами дає нам можливість запобігати виникненню інтенсивних емоційних реакцій, обумовлених травматичним досвідом, і не ретравматизуватися самим. Для цього ми можемо, наприклад, застосувати прийом, умовно названий «ТІО-лінза», який включає: травмаінформоване розуміння поведінки здобувачів освіти (ми дивимось на поведінку учня/студента ніби крізь травмафокусовану лінзу, розуміючи можливі причини і прояви травматизації); травмаінформовані реакції викладачів у навчальному процесі (як результат цього розуміння). Тобто, використовуючи прийом «ТІО-лінза», ми розглядаємо проблемну чи незрозумілу поведінку учня чи студента як спробу комунікації або реакцію на тригер, а не як навмисну непокору; замість зауваження ставимо собі запитання про те, що сталося, яка може бути причина цього, і що потрібно зробити, щоб відновити ситуацію, а не лише вживаємо дисциплінарні заходи.

Так само принципи травмаінформованого підходу можуть бути застосовані при оцінюванні студентів. Для цього нам необхідна розробка гнучких стратегій оцінювання, які зменшують стрес та посилюють автономію (вибір) і надійність (прозорість) для студентів/учнів з травматичним досвідом. Наприклад, якщо ми бачимо, що у нас у групі є кілька учнів/студентів з відомим травматичним досвідом, які постійно пропускають дедлайни або здають роботу в останню хвилину в неякісному вигляді; зазнають «заціпеніння» під час усних іспитів або презентацій (забувають матеріал, не можуть говорити); панікують і відмовляються від завдання, якщо воно виглядає надто великим або неструктурованим, то ми можемо: змінити підхід до дедлайнів здачі робіт (зробити їх більш тривалими, прозорими, лояльними); надати здобувачам вибір форми контрольних завдань (усні, письмові, тестові, творчі та ін.); формувати зворотний зв'язок (відгук на роботу здобувача), спираючись, у першу чергу, на сильні сторони і обговорюючи разом з ним варіанти покращення роботи.

Таким чином, проведення психоедукації для вчителів, викладачів з основ психології травми і принципів та методів травмаінформованого підходу може бути корисним для побудови безпечного освітнього середовища. Зокрема, використання прийому «ТІО-лінза», який передбачає травмаінформоване розуміння поведінки здобувачів освіти і травмаінформовані реакції викладачів при організації їх навчання і оцінювання, є дієвим інструментом реалізації травмаінформованого підходу в освітній діяльності і допомагає зробити педагогічну взаємодію більш екологічною, зважаючи на складні умови сьогодення.

Список використаних джерел

1. Макієнко Н., Гершанов. О. Шлях до зцілення: основи роботи з наслідками травматичних подій. Israel Trauma Coalition, 2023. 72 с.

2. Мосол Н. О., Залановська Л. І. Травма-інформований підхід в реалізації соціально-психологічної допомоги. *Psychological patterns of social processes and personality development in modern society*: scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. 324 p.

3. Що таке травма-інформоване навчання: принципи та поради. *Освіторія*: вебсайт. URL:

https://osvitoria.media/experience/shho-take-travma-informovane-navchannya-pryntsypy-ta-porady/ (дата звернення: 05.04.2026).

КРАВЧЕНКО О. Ю.,
завідувач відділення, Комунальний заклад «Прилуцький фаховий медичний коледж» Чернігівської обласної ради
oksana090893@ukr.net

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна є подією, що викликає почуття безпорадності й незахищеності, впливаючи на свідомість кожної людини та її ставлення до світу, спричиняючи хронічні стресові розлади. В умовах війни педагог, як ніколи стає важливою людиною в житті здобувачів освіти. Це, безперечно, складний час для викладачів, які попри стрес та небезпеку продовжують проводити заняття часто у дистанційному режимі, і для дітей, частина з яких були змушені покинути свої домівки. Чуйне ставлення до проживання війни у життєвому досвіді, іноді трагічному, кожного суб'єкта освітнього процесу є визначальним чинником почуття захищеності та мотивації до навчання [1].

Відтак, якість освіти зараз визначає передовсім створення комфортного, психологічно безпечного освітнього середовища. За цих обставин важливо усвідомити, що в умовах війни дуже важливою професійною компетентністю педагога є здатність підтримати не лише себе, але й здобувачів освіти, убезпечити від розчарувань, підсилити відчуття контролю над сьогоденням і майбутнім. Нинішні діти потребують педагога насамперед психологічно стійкого, який би міг стати для них особистістю, яка допоможе відновити жагу до знань, тим плечем, на яке можна спертися, коли бракує власних сил, та сприятиме розвитку кожної дитини заради збереження психічного здоров'я в умовах впливу надскладних стресогенних чинників.

Завдання створення безпечного освітнього середовища як системи психологопедагогічних умов, впливів і можливостей, які забезпечують захищеність особистості від прямого чи опосередкованого негативного впливу на фізичне та психічне здоров'я, є дуже важливими для сучасної освіти. Задоволення потреби в безпеці, стабільності, визначеності, прогнозованості та довірі до оточення – це підґрунтя для задоволення усіх інших значущих потреб.

Але, чи можливо в умовах війни залишатися в ресурсі, тренувати психологічну стійкість та знаходити час для відновлення? Потрібно пам'ятати, що педагог – це не психолог… Для них кожен день – це новий потенційний виклик. Тому, аби підтримати педагогів, які працюють в умовах війни, необхідно організовувати зустрічі з психологом задля стабілізації емоційного стану, рівноваги, професійного вигорання та здатності виконувати професійні обов'язки, пам'ятаючи про час на себе та відновлення. Адже лише той, хто має ресурс та опору, може стати підтримкою для інших.

Психологічна підтримка педагогів під час війни включає:

1) емоційне відновлення – підтримка в обробці власних емоційних реакцій та переживань;

2) підтримка професійної ідентичності;

3) розвиток навичок саморегуляції [2].

Дорослим легше помічати і вчасно реагувати на тривожні симптоми, які проявляються у стані стресу. Педагог може відчувати страх, хвилювання або занепокоєння через напади паніки. Головне у цей момент — допомогти собі заспокоїтися, подбати про відновлення на різних рівнях: фізичному, духовному та розумовому, регулювати навантаження відповідно до свого самопочуття. У конфліктних ситуаціях взяти паузу і дати собі час все обміркувати. Якщо відчуває потребу, попросити про допомогу та підтримку людини, якій довіряє або звернутися до психолога.

Педагог може використовувати такі стратегії психологічної допомоги:

- дихальні вправи: («Вправи для саморегуляції, заземлення та пошуку ресурсу»);
- фізична підтримка;
- переконання;
- безпечне місце.

Важливим завданням є створення саме простору безпеки, в якому педагог відчуває себе захищеним. Для цього важливо перетворити заклад освіти на спільноту однодумців. З цією метою необхідно пропагувати шляхи надання підтримки психічного здоров'я у освітньому середовищі і залучати до цієї роботи кожного члена колективу: адміністрацію, вчителів, вихователів, бібліотекарів, технічний персонал, та інших учасників освітнього процесу.

Навчання у такий складний час – це новий виклик для педагогів, але потрібно знати, що безумовна любов до дітей та підтримка допоможе стабілізувати і психологічний стан педагога. Викладання дійсно може стати своєрідною терапією.

Використані джерела:

1. Як вчити та навчатися в умовах війни. Інформаційно-методичні матеріали для дорослих (учителів, викладачів, психологів) зі створення сприятливих умов для навчання та розвитку в умовах воєнного часу. Автори-упорядники: З. Адамська, О. Нагула, К. Пуха, Т. Цюман. Заг. ред. Т. Цюман. URL:[https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/How+to_teach_and_learn_A4.pdf (дата звернення – 14.04.2023)].

2. Травматичні події: психологічна підтримка та самодопомога: [https://rm.coe.int/traumatic-events-ukr-/1680a765d4]

КУКОВСЬКА О. А.,
заступник директора з НВР, Комунальний заклад позашкільної освіти «Центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді «Мандрівник» Криворізької міської ради
kukovskaya.alexandra@gmail.com

СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. *У роботі розглянуто питання створення безпечного та здорового освітнього середовища у закладі позашкільної освіти як важливу умову гармонійного розвитку особистості дитини. Проаналізовано основні складові безпечного освітнього середовища, зокрема фізичну, психологічну та соціальну безпеку учасників освітнього процесу. Висвітлено роль педагогічних працівників у формуванні сприятливого освітнього простору, дотриманні вимог безпеки життєдіяльності, організації здоров'язбережувальної діяльності та розвитку культури безпечної поведінки вихованців. Особливу увагу приділено формуванню навичок здорового способу життя, організації профілактичної роботи, розвитку комунікативної культури та створенню позитивного психологічного клімату в дитячому колективі. Наголошено на важливості співпраці педагогів, батьків та здобувачів освіти у створенні безпечного освітнього простору.*

Ключові слова: *безпечне освітнє середовище, здоров'язбережувальні технології, позашкільна освіта, безпека життєдіяльності, психологічний комфорт, вихованці, освітній процес.*

Сучасна система освіти України спрямована на створення умов, у яких кожна дитина може навчатися, розвиватися та самореалізовуватися у безпечному, комфортному та здоровому середовищі. Особливого значення це питання набуває у діяльності закладів позашкільної освіти, адже саме вони забезпечують різноманітні можливості для розвитку здібностей, творчого потенціалу, формування життєвих компетентностей та соціалізації дітей. У цих умовах важливим завданням педагогічних колективів є формування такого освітнього простору, який поєднує фізичну, психологічну та соціальну безпеку, сприяє збереженню здоров'я здобувачів освіти та їхньому гармонійному розвитку [2].

Безпечне та здорове освітнє середовище — це комплекс умов, що забезпечують захист життя і здоров'я учасників освітнього процесу, сприяють створенню сприятливого психологічного клімату, формуванню культури безпечної поведінки та відповідального ставлення до власного здоров'я. Таке середовище передбачає не лише дотримання вимог охорони праці, техніки безпеки та санітарно-гігієнічних норм, а й створення атмосфери взаємоповаги, підтримки, довіри між усіма учасниками освітнього процесу [3].

Заклади позашкільної освіти відіграють важливу роль у формуванні безпечного освітнього простору, оскільки їх діяльність ґрунтується на добровільній участі дітей у різноманітних гуртках, творчих об'єднаннях, секціях та клубах за інтересами. Саме тут вихованці мають можливість розвивати власні здібності, набувати практичних навичок, спілкуватися з однолітками та дорослими у невимушеній атмосфері. Водночас специфіка позашкільної діяльності, що часто передбачає проведення екскурсій, походів, практичних занять, змагань, творчих заходів, потребує особливої уваги до організації безпеки освітнього процесу [7].

Важливим компонентом створення безпечного освітнього середовища є забезпечення фізичної безпеки здобувачів освіти. Вона передбачає дотримання встановлених правил техніки безпеки під час проведення занять, використання обладнання та інвентарю, організацію безпечного перебування дітей у приміщеннях закладу та під час проведення заходів поза його межами. Педагогічні працівники повинні проводити систематичні інструктажі з безпеки життєдіяльності, ознайомлювати вихованців із правилами поведінки у різних ситуаціях, формувати у них навички відповідального ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих.

Не менш важливою складовою безпечного освітнього середовища є психологічна безпека. Вона передбачає створення такого освітнього простору, у якому дитина відчуває себе захищеною, прийнятою та підтриманою. Позитивний психологічний клімат у колективі сприяє формуванню довірливих взаємин між педагогами та вихованцями, розвитку комунікативних навичок, формуванню толерантності, взаємоповаги та відповідальності. Важливим завданням педагогів є попередження проявів булінгу, конфліктів та дискримінації, а також своєчасне реагування на будь-які випадки порушення прав дитини [5].

У сучасних умовах особливої актуальності набуває формування культури здорового способу життя серед дітей та молоді. Заклади позашкільної освіти мають значний потенціал для реалізації здоров'язбережувальних технологій, оскільки їх діяльність спрямована на гармонійний розвиток особистості, поєднання інтелектуальної, творчої та фізичної активності. Організація рухової активності, проведення спортивних та туристичних заходів, формування навичок правильного харчування, дотримання режиму праці та відпочинку є важливими складовими формування здорового освітнього середовища.

Особливу роль у створенні безпечного освітнього середовища відіграє формування у дітей навичок безпечної поведінки та готовності діяти у надзвичайних ситуаціях. Проведення занять з основ безпеки життєдіяльності, навчання елементам домедичної допомоги, ознайомлення з правилами поведінки під час надзвичайних ситуацій сприяє підвищенню рівня обізнаності дітей та формуванню у них відповідального ставлення до власної безпеки.

Важливим аспектом організації безпечного освітнього середовища є співпраця закладу освіти з батьками вихованців. Батьки виступають важливими партнерами педагогів у питаннях виховання, формування культури здоров'я та безпеки дітей. Проведення спільних заходів, консультацій, інформаційно-просвітницької роботи сприяє формуванню єдиного освітнього простору, у якому всі учасники освітнього процесу усвідомлюють свою відповідальність за створення безпечних умов для розвитку дітей.

У сучасних умовах, коли система освіти функціонує в умовах значних соціальних викликів, питання безпеки освітнього середовища набуває особливого значення. Організація освітнього процесу повинна передбачати дотримання вимог цивільного захисту, проведення тренувань та навчань щодо дій у надзвичайних ситуаціях, ознайомлення здобувачів освіти з алгоритмами поведінки під час сигналу повітряної тривоги, евакуації та інших потенційно небезпечних ситуацій.

Таким чином, створення безпечного та здорового освітнього середовища у закладі позашкільної освіти є комплексним процесом, що передбачає поєднання організаційних, педагогічних, психологічних та соціальних заходів. Ефективність цього процесу залежить від злагодженої роботи адміністрації закладу, педагогічного колективу, батьків та самих здобувачів освіти. Саме спільна діяльність усіх учасників освітнього процесу сприяє формуванню освітнього простору, у якому кожна дитина відчуває себе у безпеці, має можливість розвивати свої здібності та формувати важливі життєві компетентності.

Отже, забезпечення безпечного та здорового освітнього середовища є одним із ключових напрямів

діяльності сучасного закладу позашкільної освіти. Реалізація цього завдання сприяє створенню сприятливих умов для всебічного розвитку особистості дитини, формуванню її активної життєвої позиції, відповідального ставлення до власного здоров'я та безпеки, що є важливою передумовою успішної соціалізації та самореалізації в сучасному суспільстві [8].

Висновки

Отже, створення безпечного та здорового освітнього середовища у закладі позашкільної освіти є важливою умовою забезпечення якісного освітнього процесу, всебічного розвитку особистості дитини та формування її життєвих компетентностей. Безпечне освітнє середовище передбачає комплекс організаційних, педагогічних, психологічних і соціальних заходів, спрямованих на збереження життя і здоров'я здобувачів освіти, створення комфортних умов для навчання, виховання та творчої самореалізації.

Важливу роль у формуванні безпечного освітнього простору відіграє діяльність педагогічних працівників, які забезпечують дотримання правил безпеки життєдіяльності, організовують освітній процес із урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, сприяють формуванню позитивного психологічного клімату в дитячому колективі. Систематична робота з формування культури безпечної поведінки, проведення інструктажів, навчання основам домедичної допомоги, організація профілактичних та просвітницьких заходів сприяють підвищенню рівня обізнаності дітей щодо питань безпеки та відповідального ставлення до власного здоров'я [6].

Важливим аспектом створення безпечного та здорового освітнього середовища є впровадження здоров'язбережувальних технологій, спрямованих на формування навичок здорового способу життя, розвиток фізичної активності, підтримання емоційного благополуччя дітей. Заклади позашкільної освіти мають значний потенціал для реалізації таких підходів завдяки різноманітності форм роботи, використанню інтерактивних методів навчання, організації творчої та пізнавальної діяльності вихованців.

Таким чином, забезпечення безпечного та здорового освітнього середовища у закладі позашкільної освіти є одним із пріоритетних напрямів діяльності сучасної освітньої установи. Реалізація цього завдання сприяє формуванню у дітей відповідального ставлення до власної безпеки та здоров'я, розвитку соціальних навичок, підвищенню рівня їхньої адаптації до сучасних умов життя та успішній соціалізації у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». – Київ, 2017.
2. Закон України «Про позашкільну освіту». – Київ, 2000 (зі змінами).
4. Закон України «Про охорону дитинства». – Київ, 2001 (зі змінами).
5. Концепція «Нова українська школа» : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р.
6. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання : науково-методичний посібник. – Київ : Либідь, 2003.
7. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття : монографія. – Київ : Грамота, 2005.
8. Методичні рекомендації щодо створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти / Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2020.
9. Організація безпечного освітнього середовища у закладах освіти : методичні рекомендації / МОН України. – Київ, 2021.

КУЛЬЧИЦЬКА О. М.,
начальник відділу енергозбереження, технічного нагляду та охорони праці комунальної установи Тернопільської обласної ради КУТОР «Центр аналітично-методичного та матеріально-технічного забезпечення розвитку освітніх закладів області»,
oksanakulchuk@i.ua

ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Питання безпеки життєдіяльності та охорони праці під час воєнного стану і ведення бойових дій на території України є надзвичайно актуальним та суспільно значущим, оскільки безпосередньо пов'язане із збереженням життя, здоров'я та працездатності населення. Створення безпечних умов праці виступає невід'ємною складовою соціально-економічного розвитку держави, важливою частиною державної політики та національної безпеки, а також однією з ключових функцій органів виконавчої влади й місцевого самоврядування. У сучасних умовах саме безпека людини, її життя і здоров'я визнаються найвищою соціальною цінністю, що потребує системного, комплексного та безперервного підходу до їх гарантування і захисту.

В умовах повномасштабної збройної агресії та постійної загрози життю і здоров'ю громадян особливої ваги набуває організація безпечного освітнього середовища як одного з базових елементів функціонування суспільства. Заклади освіти функціонують у складних і нестабільних умовах воєнного часу, що зумовлює необхідність постійного моніторингу та оцінювання безпекових ризиків, а також оперативного реагування на їх зміни. Охорона праці та безпека життєдіяльності в закладах освіти сьогодні є безумовним пріоритетом державної політики у сфері освіти та цивільного захисту. Дотримання законодавчих норм у цій сфері є важливою передумовою стабільної діяльності закладу освіти, безперервності освітнього процесу та збереження життя і здоров'я всіх його учасників — як працівників, так і здобувачів освіти.

Законодавство України про охорону праці становить цілісну, багаторівневу систему взаємопов'язаних нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері реалізації державної політики щодо забезпечення безпечних і здорових умов праці. Нормативну основу складають Конституція України, Закон України «Про охорону праці» [1], Закон України «Про освіту», Кодекс законів про працю України, Кодекс цивільного захисту України, Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», також низка підзаконних нормативно-правових актів, зокрема НПАОП 0.00-4.12-05 «Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці» [2], «Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, що належать до сфери управління

Міністерства освіти і науки України» [3]; «Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти» [4], відповідні положення Міністерства освіти і науки України щодо організації роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу. Вони визначають права, обов'язки та відповідальність роботодавців і працівників, встановлюють вимоги до організації безпечного освітнього процесу, регламентують порядок проведення навчання, інструктажів та перевірки знань, а також визначають алгоритми дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру.

Воєнний стан суттєво трансформував умови функціонування закладів освіти та здійснення трудової діяльності, створивши нові, раніше не характерні для освітнього середовища ризики. Вони охоплюють як фізичні, так і психологічні загрози для працівників і здобувачів освіти. До таких ризиків належать ракетні та артилерійські обстріли, повітряні тривоги, мінна небезпека, руйнування або пошкодження будівель і інфраструктури, перебої з електро-, тепло-, водопостачанням, а також обмежений доступ до стабільних і безпечних умов праці та навчання. У таких умовах охорона праці стає ключовим елементом організації освітнього процесу та потребує підвищеної гнучкості, адаптивності й готовності до швидкого реагування на надзвичайні ситуації.

Охорона праці в умовах війни передбачає реалізацію комплексу взаємопов'язаних правових, організаційних, інженерно-технічних і профілактичних заходів, адаптованих до сучасних викликів. Важливе значення має не лише забезпечення фізичної безпеки (облаштування та утримання укриттів, організація евакуаційних маршрутів, проведення інструктажів і тренувань), але й системна підтримка психологічного стану учасників освітнього процесу. Хронічний стрес, постійне відчуття небезпеки, інформаційне перевантаження та емоційне виснаження можуть негативно впливати на когнітивні функції, працездатність, увагу та здатність до швидкого прийняття рішень, що, у свою чергу, підвищує ризик травматизму та помилкових дій у критичних ситуаціях.

У закладах освіти необхідно цілеспрямовано формувати в здобувачів освіти культуру безпеки як складову загальної життєвої компетентності, що включає відповідальне ставлення до власного життя і здоров'я, усвідомлення потенційних ризиків та здатність діяти в умовах невизначеності. Освітній процес має сприяти розвитку практичних умінь самозахисту, навичок орієнтації в умовах надзвичайних ситуацій, уміння швидко оцінювати небезпеку, приймати зважені рішення та діяти відповідно до встановлених алгоритмів. Особливу роль відіграє формування свідомої дисципліни та внутрішньої мотивації до дотримання правил безпеки.

Педагогічні працівники та персонал закладу освіти повинні відповідально ставитися до питань охорони праці та безпеки життєдіяльності, усвідомлюючи свою роль у забезпеченні безпечного освітнього середовища. Керівник закладу освіти виконує ключову управлінську функцію у цій сфері, оскільки зобов'язаний створювати безпечні та належні умови праці, організовувати ефективну систему управління охороною праці, забезпечувати контроль за технічним станом будівель і обладнання, а також координувати дії персоналу в умовах виникнення небезпек.

Системний підхід до управління охороною праці передбачає планування комплексу заходів, їх нормативне закріплення, регулярне проведення інструктажів, навчання та перевірку знань працівників, а також постійний контроль і аналіз стану безпеки. Важливими елементами є належне документування всіх процесів, ведення обліку інструктажів, аналіз причин можливих порушень і впровадження превентивних заходів. Окрему увагу слід приділяти оновленню інструкцій з охорони праці [5], модернізації матеріально-технічної бази та забезпеченню працівників і здобувачів освіти засобами індивідуального та колективного захисту.

Особливої уваги потребує підготовка до дій у надзвичайних ситуаціях воєнного характеру. Необхідно систематично проводити інструктажі, навчальні тренування та практичні відпрацювання дій під час повітряної тривоги, обстрілів, загрози руйнування будівель, а також при виявленні вибухонебезпечних або підозрілих предметів. Важливим є формування чітких і зрозумілих алгоритмів поведінки, які мають бути доведені до всіх учасників освітнього процесу та регулярно відпрацьовуватися на практиці. Окремо слід забезпечувати належний стан укриттів, їх технічне оснащення, доступність та відповідність вимогам безпеки.

Заклади освіти повинні гнучко адаптувати освітній процес до безпекових умов, застосовуючи очну, дистанційну або змішану форму навчання залежно від оперативної ситуації. Важливим є забезпечення безперервності освіти навіть у кризових умовах, активне використання цифрових технологій, а також ефективна взаємодія між адміністрацією, педагогічними працівниками, здобувачами освіти та батьками. При цьому обов'язковим є дотримання вимог інформаційної, цифрової та кібербезпеки, що набуває особливої актуальності в умовах гібридних загроз.

Отже, охорона праці в умовах воєнного стану є складною, багаторівневою та динамічною системою заходів, спрямованих на збереження життя і здоров'я учасників освітнього процесу. Її ефективність залежить від узгодженості дій державних органів, адміністрацій закладів освіти та всіх учасників освітнього процесу, а також від рівня організації безпекової роботи та усвідомленої відповідальності кожного учасника освітнього середовища. Лише комплексний, системний і послідовний підхід дає змогу забезпечити належний рівень безпеки навіть за умов тривалих кризових викликів і підвищених ризиків.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992р. № 2695-XII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text (дата звернення 26.02.2025р.).

2. Наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці «Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою» від 26.01.2005р. № 15 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05#Text (дата звернення 26.02.2025р.).

3. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах, установах, організаціях, підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України» від 18.04.2006р. № 304

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-06#Text (дата звернення 26.02.2025р.).
4. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти» від 26.12.2017р. № 1669 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18#Text (дата звернення 26.02.2025р.).
5. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України Комітет по нагляду за охороною праці «Про затвердження Положення про розробку інструкцій з охорони праці» від 29.01.1998р. № 9 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-98#Text (дата звернення 26.02.2025р.).

МОЛОЖОН К. О.,
старший викладач кафедри ботаніки, екології та садово-паркового господарства,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
доктор філософії,
balerina24km@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСВІТНЬО-ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОРОСЛОГО НАСЕЛЕННЯ

У сучасних соціально-економічних умовах проблема збереження та зміцнення здоров'я дорослого населення набуває особливої актуальності. Інтенсифікація професійної діяльності, зростання психоемоційного навантаження, поширення малорухливого способу життя та вплив стресових чинників зумовлюють погіршення фізичного, психічного і соціального здоров'я осіб працездатного віку. У зв'язку з цим формування здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення розглядається як важливий напрям сучасної педагогічної науки і практики освіти дорослих [1].

У наукових дослідженнях здоров'язбережувальна компетентність визначається як інтегральна динамічна якість особистості, що поєднує систему знань про здоров'я, мотивацію до ведення здорового способу життя, здатність застосовувати відповідні знання на практиці та рефлексивне ставлення до власної поведінки у сфері здоров'я [2]. Структурно вона включає когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний та рефлексивний компоненти, які формуються упродовж життя під впливом освітніх, соціокультурних та поведінкових чинників [10].

Сучасні дослідження засвідчують, що традиційні підходи до оздоровчої роботи з дорослими, які здебільшого обмежуються епізодичними фізкультурно-оздоровчими заходами, не забезпечують сталих змін у поведінці щодо підтримання здоров'я. У цьому контексті особливої актуальності набуває використання освітньо-оздоровчих технологій, які інтегрують педагогічні, фізкультурно-оздоровчі та інформаційні компоненти й спрямовані на формування стійких здоров'язбережувальних практик [3].

Педагогічний потенціал освітньо-оздоровчих технологій полягає у можливості комплексного впливу на різні компоненти здоров'язбережувальної компетентності дорослої людини. Зокрема, вони сприяють підвищенню рівня поінформованості щодо факторів здоров'я, формуванню ціннісного ставлення до здорового способу життя та розвитку практичних навичок саморегуляції фізичного і психоемоційного стану [4].

Особливе значення у формуванні здоров'язбережувальної компетентності має система освіти дорослих, зокрема неформальна освіта. Саме вона створює умови для життєво орієнтованого навчання, активізації особистісного досвіду та підвищення рівня самоефективності дорослих у питаннях збереження здоров'я [1]. У межах неформальної освіти застосовуються різноманітні освітні формати: тренінги, семінари, онлайн-курси, освітньо-оздоровчі програми та фізкультурно-активні заходи, що сприяють формуванню знань про здоровий спосіб життя і розвитку відповідних поведінкових практик [14].

Емпіричні результати досліджень засвідчують, що участь дорослих у програмах освіти дорослих позитивно впливає на поведінку, пов'язану зі здоров'ям. Зокрема, спостерігається підвищення рівня фізичної активності, покращення психосоціального стану та посилення мотивації до підтримання здоров'я у повсякденному житті [13]. Водночас саме фізична активність виступає одним із ключових інструментів реалізації освітньо-оздоровчих програм, оскільки вона сприяє формуванню усвідомлення цінності здоров'я та готовності до ведення активного способу життя [9].

Практичне значення використання освітньо-оздоровчих технологій полягає у можливості їх застосування під час розроблення та реалізації програм освіти дорослих у сфері фізичного виховання, фітнесу та оздоровлення. Їх впровадження сприяє формуванню стійких здоров'язбережувальних практик, розвитку навичок самоконтролю і саморегуляції, а також підвищенню рівня усвідомленості дорослого населення щодо важливості підтримання власного здоров'я [8].

Таким чином, освітньо-оздоровчі технології мають значний педагогічний потенціал у розвитку здоров'язбережувальної компетентності дорослого населення. Їх системне використання у програмах освіти дорослих створює сприятливі умови для формування здорового способу життя, підвищення якості життя та забезпечення сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Бабушко С. Р. Роль освіти дорослих у розвитку здоров'язбережувальної компетентності дорослих (на прикладі Великої Британії). Педагогічна академія: наукові записки. 2026. № 26.
2. Ворона В., Ткаченко В. Формування здоров'язбережувальної компетентності як важливий складник професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки». 2024. № 1. С. 81–89.
3. Губарь О., Васюк Ю. Здоров'язбережувальні технології в контексті інклюзивного освітнього середовища ЗВО. Українська професійна освіта. 2025. № 18. С. 45–54.
4. Калічак Ю. Формування здоров'язбережувальної компетентності у вихователів закладів дошкільної освіти. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. 2019. № 5(113). С. 143–147.
5. Карпюк І., Обезюк Т., Качалов О. Особливості впровадження здоров'язбережувальної

компетентності на заняттях з фізичного виховання. Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2023. № 4(163). С. 9–12.
6. Король О., Хрипач А., Заліско О., Зелікова Т. Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів у процесі фізичного виховання засобами дистанційного навчання. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. 2020. № 7(127). С. 95–99.
7. Міхєєва Л., Лунков О. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова компетентність майбутніх психологів. Physical Culture and Sport: Scientific Perspective. 2024. № 4. С. 20–25.
8. Моца А. Здоров'язбережувальні освітні технології в підготовці здобувачів вищої освіти як складова безпеки життєдіяльності ЗВО. Physical Culture and Sport: Scientific Perspective. 2025. № 2. С. 345–352.
9. Сироватко З., Єфременко В. Особливості формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі фізичного виховання. Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2024. № 3К(176). С. 422–425.
10. Сокогонь О., Донець О. Критерії оцінювання здоров'язбережувальної компетентності майбутнього фахівця фізичної культури. Педагогічні науки. 2022. № 80. С. 81–88.
11. Haible S. та ін. Physical Activity-Related Health Competence, Physical Activity, and Physical Fitness. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2020. Vol. 17.
12. Kohl J., Martin A. The effect of adult education on health-related behaviours. Zeitschrift für Erziehungswissenschaft. 2023. Vol. 26.
13. Voliarska O. Improvement the medical competence of adults in Ukraine through non-formal education. Distance Education in Ukraine. 2023. Vol. 1(2).

НОСКО О. О.,
методист комунальної установи
Тернопільської обласної ради КУТОР «Центр аналітично-методичного та
матеріально-технічного забезпечення розвитку освітніх закладів області»»
centre.osvita@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Перед керівником закладу освіти постає проблема організації цивільного захисту (далі – ЦЗ) на підпорядкованому об'єкті: як створити в закладі освіти безпечне освітнє середовище, умови для забезпечення злагоджених дій учасників освітнього процесу у випадку виникнення надзвичайних ситуацій, виконання працівниками закладу освіти та здобувачами освіти правил безпеки, виховання в учасників освітнього процесу поважного ставлення до безпеки людини [1].

Роботу з ЦЗ в закладі освіти необхідно організувати відповідно до нормативно-правових актів з питань ЦЗ, техногенної та пожежної безпеки, планів основних заходів ЦЗ функціональної підсистеми навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях (з питань безпеки життєдіяльності) та територіальної підсистеми єдиної державної системи ЦЗ, виконавчого комітету відповідної сільської, селищної, міської ради, рішень місцевої комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій:

1) на підставі законодавчих та нормативних актів у сфері ЦЗ розробити документи з питань ЦЗ для закладу освіти, для практичної реалізації всіх завдань створити комісії, покликані допомогти керівникові при загрозі та виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, воєнних надзвичайних ситуацій. На забезпечення виконання завдань ЦЗ спрямована діяльність двох комісій: з питань надзвичайних ситуацій та з питань евакуації [2];

2) створити сили цивільного захисту шляхом формування ланок: пожежогасіння; медичної (надання домедичної допомоги); охорони публічного (громадського) порядку; зв'язку та оповіщення; обслуговування захисних споруд, інші (за потребою) (в закладах освіти з чисельністю працюючого персоналу більше 50 осіб).

Призначити відповідальних осіб, які при проведенні заходів з ЦЗ можуть забезпечувати пожежогасіння, надання домедичної допомоги, охорону публічного (громадського) порядку, зв'язок та оповіщення, обслуговування захисних споруд, інші (за потребою) (в закладах освіти з чисельністю працюючого персоналу до 50 осіб) [8];

3) налагодити систему управління, оповіщення та зв'язку, забезпечити учасників освітнього процесу засобами захисту, організувати матеріально-технічне забезпечення з ЦЗ [2];

4) здійснити заходи щодо приведення фонду захисних споруд цивільного захисту (далі – ЗСЦЗ) у готовність до використання за призначенням [2]:

- привести у готовність наявні об'єкти фонду ЗСЦЗ згідно з нормами Вимог щодо утримання, облаштування та експлуатації об'єктів фонду ЗСЦЗ [7];

- за потреби поповнити фонд ЗСЦЗ [3].

У разі використання об'єктів фонду ЗСЦЗ інших суб'єктів господарювання такі об'єкти мають знаходитися на відстані до 500 м від закладу освіти (з урахуванням наявного досвіду в умовах війни рекомендовано до 100 м) [9].

Відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України працівники та здобувачі освіти підлягають укриттю у такому виді захисних споруд як протирадіаційні укриття або у спорудах подвійного призначення із захисними властивостями протирадіаційних укриттів. Тому облаштування та постановка на облік в особливий період найпростіших укриттів не звільняє керівників закладів освіти від необхідності у подальшому, в мирний час, вжити заходів щодо створення протирадіаційних укриттів або споруд подвійного призначення з відповідними захисними властивостями [2];

5) організувати проведення навчання з питань ЦЗ з учасниками освітнього процесу, практичні тренування з безпечної та швидкої евакуації учасників освітнього процесу (не рідше одного разу на півроку). Також

слід провести День цивільного захисту й Тиждень знань з основ безпеки життєдіяльності – в закладах загальної середньої та професійної освіти. У закладах дошкільної освіти – Тиждень безпеки дитини [4];

6) розробити й затвердити інструкції та видати накази з питань пожежної безпеки, контролювати їх виконання. Забезпечити виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, своєчасне усунення порушень пожежної та техногенної безпеки, виявлених за результатами проведених заходів державного нагляду (контролю) і обстежень закладів освіти [6].

Основним плануючим документом з питань організації ЦЗ є План реагування на надзвичайні ситуації (розробляється у закладах освіти з чисельністю працюючого персоналу понад 50 осіб) [5].

У розробленні плану беруть участь керівний склад та фахівці, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань ЦЗ: голова комісії з питань надзвичайних ситуацій, голова комісії з питань евакуації, фахівці, які виконують обов'язки, пов'язані із забезпеченням пожежної безпеки, інші фахівці, що займаються питаннями ЦЗ та безпеки життєдіяльності [8].

План реагування на надзвичайні ситуації затверджується керівником закладу освіти та підлягає щорічному уточненню з урахуванням результатів проведеного в освітньому закладі об'єктового тренування з питань ЦЗ та аналізу виникнення надзвичайних ситуацій в громаді, регіоні.

Текстова частина плану реагування на надзвичайні ситуації складається з п'яти розділів та додатків до плану.

Розділи плану:

I. Загальні положення.

II. Висновки з аналізу небезпеки на об'єктах закладу освіти.

III. Організація і порядок виконання заходів щодо попередження надзвичайних ситуацій (в режимі повсякденного функціонування).

IV. Організація і порядок виконання заходів при загрозі та/або виникненні надзвичайної ситуації.

V. Організація забезпечення дій щодо реагування на надзвичайні ситуації.

Додатки до плану реагування на надзвичайні ситуації:

1. Аналітична довідка про результати аналізу небезпек.

2. Календарний план підготовки та реагування на загрозу та/або виникнення надзвичайних ситуацій.

3. Перелік органів управління, сил і засобів, що залучаються до реагування на загрозу та/або виникнення надзвичайних ситуацій, їх реквізити, призначення та можливості.

4. Схема організації управління та взаємодії при реагуванні на загрозу та/або виникнення надзвичайної ситуації.

5. Схема зв'язку при реагуванні на загрозу та/або виникнення надзвичайної ситуації [8].

У закладах освіти з чисельністю працюючого персоналу 50 осіб і менше посадова особа з питань ЦЗ розробляє інструкцію щодо дій персоналу закладу освіти у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, яка затверджується керівником закладу освіти.

Інструкція повинна містити відомості про можливі (прогнозовані) надзвичайні ситуації, які можуть виникнути на об'єктах закладу освіти, сигнали оповіщення про небезпеку, дії персоналу після отримання таких сигналів, маршрути евакуації в безпечні місця, укриття у ЗСЦЗ, заходи із збереження матеріальних цінностей [5].

Перелік документів з питань ЦЗ, що розробляються в закладі освіти, визначений наказом ДСНС України від 05.08.2025 № 968 «Про затвердження Примірного переліку документів з питань цивільного захисту, що розробляються іншими державними органами, центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 13.04.2026).
2. Кодекс цивільного захисту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text (дата звернення: 13.04.2026).
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017 року № 138 «Деякі питання використання об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF#Text (дата звернення: 13.04.2026).
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 року № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF#Text (дата звернення: 13.04.2026).
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 року № 626 «Про затвердження Порядку розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/626-2017-%D0%BF#Text (дата звернення: 13.04.2026).
6. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.08.2016 № 974 «Про затвердження Правил пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1229-16#Text (дата звернення: 13.04.2026).
7. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 № 579 «Про затвердження вимог щодо утримання, облаштування та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту, здійснення обліку фонду захисних споруд цивільного захисту, визначення критеріїв неможливості подальшого утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту, оформлення документів, що підтверджують таку неможливість». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0879-18#Text (дата звернення: 13.04.2026).
8. Організація ЦЗ у сфері освіти. Організація ЦЗ в закладах освіти. Планування заходів ЦЗ в закладі освіти. URL: https://rozvytok-osvity.te.ua/orhanizatsiya-tsz-u-sferi-osvity-orhaniz/ (дата звернення: 13.04.2026).
10. ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту» зі Зміною № 1. URL: https://e-

construction.gov.ua/laws_detail/3225773063500990463?doc_type=2 (дата звернення: 13.04.2026).

ПАШКОВСЬКА А. П.,
методист,
Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти
a.pashkovska@ippo.edu.te.ua

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Навчальний заклад, який забезпечує всі необхідні умови для навчання, успішної соціалізації та гармонійного розвитку дітей і підлітків із наголосом на питаннях захисту життя і здоров'я. Такими умовами є: сприятливе фізичне і психосоціальне середовище, інклюзивне навчання важливих для життя компетентностей, демократичне управління школою партнерство та участь.

Стандарти – узагальнені вимоги, виконання яких є обов'язковим для того, щоб вважати школу безпечною (дружньою до дитини).

Параметри стандартів – показники, що конкретизують узагальнені вимоги стандарту «Безпечної школи» (визначають його складові) [3].

У збройних конфліктах питання збереження закладів освіти як безпечного простору є надзвичайно гострим. У 2015 році ООН розробила Декларацію про безпеку шкіл, яку станом на 2022 рік підписало 109 кран, серед яких немає росії. Сьогодні ж в Україні ця країна-агресор розглядає заклади освіти як об'єкти для обстрілів.

З початком нового навчального року у кожному закладі освіти індивідуально буде ухвалюватися рішення щодо організації освітнього процесу – очно, дистанційно чи у змішаному форматі. Це рішення залежатиме, зокрема, від безпекової ситуації, наявності, стану та місткості укриття та від результатів обстеження школи спеціальними комісіями [6].

У ситуації небезпеки, щоб зберегти здоров'я і життя дітей, їх слід швидко евакуювати в безпечне місце – до найближчого бомбосховища, підвалу чи іншого укриття, або назовні. Скільки часу дітям та працівникам навчального закладу доведеться перебувати в укритті – передбачити неможливо, тому надзвичайно важливо, щоб у навчальному закладі був мінімальний набір для забезпечення життєвих потреб для дітей та працівників [1].

Здоров'язбережувальні технології мають на меті формування в учнів необхідних знань, вмінь та навичок про ментальне здоров'я для активного використання цих принципів у повсякденному житті. Розглянуто особливості інтеграції здоров'язбережувальних технологій в освітній процес як ефективний спосіб сприяння здоровому розвитку учнів. Виокремлені напрями цієї діяльності охоплюють створення сприятливих умов для розвитку та зміцнення здоров'я, організацію освітнього процесу з урахуванням психофізіологічних аспектів, реалізацію програм культури здоров'я та профілактики шкідливих звичок, а також підтримку фізичного і психологічного розвитку учнів [8].

Що впливає на безпечне освітнє середовище? Захищеність в освітньому середовищі – це відсутність насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього простору. Найчастіше жертвами насильства стають певні категорії дітей . Зокрема, діти, які мають фізичні недоліки, особливості зовнішності та (або) поведінки, низький інтелект і труднощі в навчанні, страждають від хвороб, відчувають страх перед школою, мають погані соціальні навички або не мають досвіду життя в колективі (так звані «домашні діти») [9].

Відзначено важливі напрямки підготовки вчителя до створення безпечного освітнього середовища в закладі середньої освіти, які охоплюють як фізичний, так і психосоціальний аспекти безпеки: знання нормативноправових документів галузі освіти. Майбутні вчителі повинні вивчати законодавство, яке регулює безпеку в освітніх установах, включаючи нормативно-правові акти з охорони праці, пожежної і техногенної безпеки, знати права та обов'язками вчителя щодо створення безпечного освітнього середовища. Вчителі повинні проходити практичне навчання з використання первинних засобів пожежогасіння та знати правила евакуації, уміти реагувати на різні екстрені ситуації, включаючи аварії, воєнні дії, природні катастрофи та інші небезпеки; розуміння вчителем психосоціальних аспектів безпеки, таких як психічне здоров'я учнів та вчителів, запобігання конфліктам, боротьба з булінгом, мобінгом [5].

У програмі Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки одним із ключових напрямів державної освітньої політики визначено: формування здоров'язбережувального середовища, екологізації освіти, валеологічної культури учасників навчально-виховного процесу. Прикладом посилення уваги держави та міжнародних організації до охорони здоров'я дітей в нашій державі є її участь сьогодні у реалізації Європейської стратегії «Здоров'я і розвиток дітей і підлітків», запровадженої в Україні Європейським регіональним комітетом ВООЗ, в якості пілотного регіону [7].

Для того щоб в умовах воєнного стану сприяти створенню та підтримці для учнів і педагогічних працівників такого освітнього середовища, у якому б вони відчували фізичну, психологічну, інформаційну та соціальну безпеку, комфорт і благополуччя, усвідомлювали цінності життя та здоров'я, власну відповідальність і спроможність зберігати й зміцнювати своє здоров'я та турбуватися про здоров'я інших, необхідно створити освітню систему, у якій через навчальну й організаційно-методичну роботу на різних освітніх ланках – від дошкільної до післядипломної – забезпечити послідовну цілеспрямовану роботу [2].

Досвід проведення освітніх реформ у країнах Європейського Союзу свідчить, що в Україні недостатньо приділено уваги щодо розробки національних програм, нормативноправових документів, які стосуються підвищення продуктивності професійної діяльності соціального працівника сфери освіти. Невирішеною лишається проблема пошуку інноваційних механізмів упровадження здоров'язбережувальних технологій у закладах вищої освіти [4].

Список використаних джерел

1. «Організація безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану» / укладачі О.М.

Грушевенчук, Л.М. Богданович, О.Г.Мулько, С.М.Сарай – Л. Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області, 2022, с.…49
2. Особливості впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес початкової школи О. Бондар, Педагогічна Житомирщина № 1 (37), 2025р. https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2025/03/6.-85-%D0%91%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80.pdf
3. Безпечне освітнє середовище (творчий проєкт) https://dspace.bdpu.org.ua/server/api/core/bitstreams/675553d2-3b48-4e39-938a-04b08d61d443/content
4. Соціальна робота у період кризових змін: сучасні візії: колективна монографія. За наук. ред. Пелеха Ю. В. – Рівне: Волинські обереги, 2023. 308 с.
5. Безпечне освітнє середовище в умовах воєнного часу: психологічний аспект. Гнатюк Ольга Владиславівна (м. Київ, Україна) Orcid ID 0000-0003-2445-6283 https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744969/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf
6. Стаття МОН України - Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/
7. № 29 (2023): Дидактичні передумови становлення майбутнього вчителя в умовах інновацій природничо-наукової освіти
8. Осадченко Т. Створення здоров'язбережувального середовища початкової школи: практичний порадник / Тетяна Осадченко. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2016. – 234с. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/5722/1/Stvor_zdorovyazberezhuva.pdf
9. Здоров'язбережувальна складова освіти: навчально-методичнийпосібник. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2024.– 128 с.

ПОТІХА Н. Я.,
завідувач відділу аспірантури та докторантури,
доцент кафедри функціональної і лабораторної діагностики,
Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України
кандидат медичних наук, доцент
potikha@tdmu.edu.ua

СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО ТА НАУКОВОГО ПРОСТОРУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Створення безпечного освітнього та наукового простору для підготовки докторів філософії (PhD) в умовах воєнного стану − це комплексний виклик, який поєднує фізичну безпеку, цифрову стійкість та психологічну підтримку здобувачів вищої освіти. Для аспірантів, чия робота часто вимагає безперервного доступу до лабораторій, архівів та міжнародних баз даних, цей аспект стає критичним для проведення наукового дослідження, підготовки і завершення дисертаційної роботи. Безпека − це не лише відсутність загрози, а й наявність інструментів для продовження діяльності попри загрозу. Для доктора філософії це означає впевненість у тому, що його науковий доробок буде збережений, а право на захист − реалізоване.

Введення воєнного стану у зв'язку з агресією російської федерації суттєво змінило підходи підготовки здобувачів освіти третього (освітньо-наукового) рівня. Актуальним є питання безперервного повноцінного навчання аспірантів із здобуттям необхідних компетентностей і програмних результатів навчання. Тому є необхідність поєднання безпосередньої та опосередкованої форм взаємодії усіх учасників освітнього процесу, формування безпечного освітнього і наукового простору. Ключовими складовими розбудови такого середовища є:

1. Фізична безпека та інфраструктурна гнучкість, що означає здатність і обов'язок закладів вищої освіти адаптувати освітній і науковий простір так, щоб навчальний процес не зупинявся під час потенційних загроз воєнного стану. Це передбачає: облаштування коворкінгів в укриттях зі створенням зон із безперебійним інтернетом (Starlink) та живленням у захисних спорудах, щоб обговорення з науковим керівником або робота над науковим текстом могли тривати безпечно; гібридний формат навчання (Blended Learning) із максимальним переведенням теоретичних занять в онлайн-режимі зі збереженням можливості доступу до унікального обладнання в безпечні періоди, можливість асинхронного доступу до лекцій та навчальних матеріалів; релокація досліджень із забезпеченням можливості проводити експериментальну частину роботи на базі партнерських установ у більш безпечних регіонах або за кордоном. Важливою є енергонезалежність: забезпечення університетських хабів генераторами та Starlink для підтримки зв'язку з науковими керівниками.

2. Цифрова безпека, хмарні технології та доступ до ресурсів, адже захист інтелектуальної власності стає пріоритетом в умовах воєнного стану. Для науковця втрата даних − це втрата років роботи. У цьому контексті важливим є наявність хмарних сховищ із обов'язковим дублюванням результатів досліджень на віддалені сервери (OneDrive, Google Drive, спеціалізовані наукові репозитарії); кібергігієна із захистом доступу до наукових профілів, патентних заявок та листування з іноземними грантодавцями, захист наукових розробок від несанкціонованого доступу та втручання; створення віртуальних лабораторій з використанням симуляцій для моделювання процесів, якщо фізичний доступ до об'єктів обмежений, віддалений доступ до бібліотек, співпраця з міжнародними базами (Scopus, Web of Science, IEEE) для надання безкоштовного доступу українським аспірантам.

3. Психологічна стійкість та академічна підтримка, адже підготовка PhD − це тривалий і стресовий процес, який війна ускладнює в рази. Необхідним є академічний коучинг: регулярні зустрічі з науковим керівником не лише щодо суті роботи, а й щодо планування в умовах невизначеності; психологічний супровід усіх учасників освітнього процесу, створення груп взаємопідтримки і спільнот аспірантів для обміну досвідом подолання «наукової кризи» під час війни; гнучкі дедлайни і запровадження індивідуальних графіків, що враховують обставини (служба в ЗСУ, волонтерство, переміщення тощо), безпекову ситуацію, що критично для творчої наукової праці; академічна мобільність і активне використання програм стажування за кордоном (Erasmus+) як способу тимчасового

перебування у безпечному середовищі для проведення експериментів.

4. Міжнародна мобільність та солідарність: безпека наукового простору сьогодні виходить за межі кордонів країни. Пріоритетними є дистанційні стажування з можливістю бути частиною міжнародної дослідницької групи без фізичного виїзду, програми «Academic Hosting» з використанням програм підтримки українських науковців для отримання доступу до закордонних бібліотек та лабораторій.

5. Правове регулювання і адаптація процедур захисту дисертацій (проведення разових рад у форматі відеоконференцій) з дотриманням усіх вимог НАЗЯВО.

Отже, гнучка адаптація процесу підготовки докторів філософії в умовах воєнного стану сприяє успішній реалізації права здобувачів на повноцінну вищу освіту у форс-мажорних обставинах та досягненню інтегральних результатів навчання. У таких умовах активізується використання інноваційних інформаційних технологій, переоцінюється роль наукового керівника і викладача. Дистанційне навчання є ефективним доповненням існуючих традиційних форм освіти, допоміжним елементом освітнього середовища, особливо в період дії воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю., Спірін О. М., Шишкіна М. П. Цифрова трансформація науково-освітнього простору України в умовах воєнного стану. *Цифрова платформа: становлення інноваційних рішень*. 2023. Т. 6, № 1. С. 10–24. DOI: 10.31866/2617-796X.6.1.2023.283182.
2. Гужва А. М., Полтавський Д. С. Безпековий компонент підготовки докторів філософії в умовах воєнного стану: організаційно-правовий аспект. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2024. № 1 (27). С. 45–53. DOI: 10.32342/2522-4115-2024-1-27-5.
3. Мельник С. В., Огієнко О. І. Трансформація наукового простору закладів вищої освіти в умовах війни: цифрові інструменти та безпека даних аспірантів. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 60, Т. 2. С. 118–123. DOI: 10.32782/2663-6085/2023/60.2.24.
4. Прокопенко І. Ф., Штефан Л. А. Освітньо-наукове середовище підготовки PhD: виклики воєнного часу та стратегії стійкості. *Новий колегіум*. 2024. № 2. С. 15–21. URL: nbuv.gov.ua (дата звернення: 18.03.2026).
5. Сисоєва С. О. Вища освіта і наука України в умовах війни: виклики, загрози, стратегії розвитку. *Освітологічний дискурс*. 2023. № 1 (40). С. 1–18. DOI: 10.28925/2312-5829.2023.11.
6. Kyvliuk O., Polishchuk O., Svyrydenko D., Cheng Y. Resilience of Higher Education in Ukraine during the War: Digital Transformation and Security Challenges. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22, No. 9. P. 15–22. DOI: 10.22937/IJCSNS.2022.22.9.3.
7. Kurapov A., Pavlenko V., Drozdov A. et al. Toward an Understanding of the Resilience of Higher Education during War: The Case of Ukraine. *Journal of Higher Education Policy and Management*. 2023. Vol. 45, Iss. 3. P. 255–271. DOI: 10.1080/1360080X.2023.2173163.

САМОЙЛЕНКО Л. С.,
викладач спеціальних дисциплін,
Комунального закладу «Прилуцький фаховий медичний коледж» Чернігівської обласної ради,
samoilenko120284@gmail.com

АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ, СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

«Безпечний простір у закладі освіти – це умови праці та навчання, за яких:

- усіх учасників освітнього процесу поважають та захищають;
- налагоджена система взаємопідтримки, стосунки будуються на основі турботи, чуйності, рівності;
- відсутня дискримінація за статтю, віком, національністю, віросповіданням, соціальним становищем тощо;
- унеможливлені будь-які прояви насильства через забезпечення ресурсів для його запобігання;
- дотримані правила і норми соціальної, психологічної, інформаційної та фізичної безпеки».

Важливою у цих процесах є роль викладачів і керівника закладу, які покликані перетворити сучасний навчальний простір на середовище партнерства між здобувачем освіти, викладачем та батьками, де студент матиме всі можливості для всебічного розвитку його потенціалу».

Які системні кроки необхідно здійснити навчальному закладу, щоб відповідати вимогам школи безпечної для здобувача освіти?

Окреслимо найважливіші:

- забезпечити матеріально-технічну базу для функціонування безпечної та підтримуючої освіти;
- сприяти створенню захищеного середовища для навчання;
- ознайомити освітян з особливостями надання психологічної допомоги студентам та підтримки їхнього психосоціального благополуччя;
- надати допомогу дітям, які переживають психічні, психосоціальні труднощі та перебувають у складних життєвих ситуаціях;
- формувати здоров'язбережувальну компетентність у всіх учасників освітнього процесу.

Як ми уже зазначали, основна відповідальність за формування безпечного середовища у закладі освіти та надання психосоціальної підтримки учасникам освітнього процесу лягає на плечі педагогічного колективу.

Вчителям, викладачам, психологам, соціальним педагогам необхідно спрямувати свій потенціал на отримання знань щодо формування стресостійкості до різних факторів впливу, опанувати уміння швидко відновлювати свій ресурсний стан та приводити в емоційно-психологічну норму учнів, а у довгостроковій перспективі – вчитися і вчити інших зберігати власну міць, розвивати внутрішні резерви життєстійкості за будь-яких умов.

Під життєстійкістю слід розуміти здатність витримувати напругу, спричинену як зовнішніми, так і внутрішніми факторами, уміння долати перешкоди та адаптуватися до викликів життя. Поняття життєстійкість тісно пов'язане з поняттям благополуччя, яке «вказує на стан, що характеризується задоволенням біологічних, матеріальних, соціальних, духовних, культурних, ментальних та емоційних потреб, що дозволяє людині добре

почуватися і функціонувати». Психосоціальна підтримка полягає у проведенні превентивних заходів, що допомагають дитині чи дорослому повернути стан благополуччя, який визначається як «життя в достатку й спокої; добробут, щастя» . В освітньому середовищі до таких дій відносять підтримуючу взаємодію педагогів, викладачів та здобувачів освіти. Оскільки в умовах війни страждає соціальна адаптивність здобувачів освіти, розвивається невпевненість, замкнутість, що призводить до обмеження комунікації, тому приязне спілкування з учителем та одногрупниками, згуртованість, спільне виконання завдань на практичних заняттях допомагають студентам відновити почуття благополуччя, дозволяють вільно виражати свої емоції, відволікають від страшної реальності та повертають до відчуття спокою і повсякдення. Прояви турботи, піклування і поваги з боку викладача до студентів дають хороший приклад для наслідування. А також допомагають подолати один із наслідків стресу - втрату довіри.

В оточенні доброти, співчуття, сердечності знову народжується довіра учня до вчителя, до світу, до життя. Ми переконані, що для здорового освітнього простору необхідні два визначальні фактори - передбачуваність і структурованість навчального процесу.

В умовах загальної нестабільності через сталий адаптований розклад здобувач освіти отримує можливість керувати частиною свого життя, може планувати подальші дії, а відтак почуватися впевнено та комфортно.

Колегіальний підхід до прийняття рішень дозволяє студентам більш свідомо дотримуватися порядку та уникати конфліктів. Оскільки ці правила відповідають потребам дітей, з'являється відповідальність за їх виконання і усвідомлення справедливості, що панує у колективі. Багаторічний практичний досвід дозволяє стверджувати, що дітям важко говорити про свої переживання, особливо негативні, через неусвідомленість багатьох психічних процесів, нездатність відслідковувати свій стан, малий словниковий запас. Тому ми рекомендуємо знімати фізичну, ментальну чи емоційну напругу та пропрацювати стресові стани, використовуючи активні, діяльнісні методи, що сприятимуть фізичній, моральній, психічній стабілізації: вправи дихальної гімнастики, вправи на заземлення, на концентрацію уваги на своєму тілі, вправи на відновлення тощо; «впровадження та активне використання сучасних педагогічних методів, що ґрунтуються на активній участі й співпраці учнів і педагогів (використання методу «рівний - рівному»; проведення уроків-тренінгів; розгляд та аналіз конкретних життєвих ситуацій; створення та презентація проектів різного типу тощо». Найлегший спосіб «пропрацювати» стресову чи травмуючу ситуацію через гру, арт-техніки (малювання, експресивні форми мистецтва: спів, музика, танці).

Але дуже важливо вчасно помітити ознаки та симптоми стресу у здобувачів освіти, звернути увагу на зміни у їхній поведінці та надати комплексну психологічну допомогу. Для цього учителю треба заручитися підтримкою батьків, тісно співпрацювати з психологом закладу. А у разі потреби, коли дитина певний час перебуває у стресовому стані, має значні психологічні проблеми (тривоги, депресії, симптоми посттравматичних стресових розладів) необхідно звертатися за допомогою до професійних служб, щоб перенаправити дітей до турботливих рук фахівців: медичних закладів, психологічних служб місцевого рівня. Отже, освітній заклад стає об'єднуючою ланкою у взаємодії між сім'єю та громадою у справі надання безперервної допомоги, підтримки і турботи про здоров'я студентів, перетворюючи освітнє середовище у безпекове та здоров'язбережувальне, таким чином відіграючи роль каталізатора у створенні захисного середовища, знижуючи ризик заподіяння шкоди дітям, надаючи їм психосоціальну підтримку, яка сприяє життєстійкості».

У результаті проведення у закладі профілактичних та адаптивних заходів, занять із розвитку життєвих навичок та відновлення психоемоційної стійкості, застосування здоров'язбережувальних технологій у дітей формується здоров'язбережувальна компетентність.

За визначенням Л. Власенка, «здоров'язбережувальна компетентність це готовність самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтримкою, зміцненням та збереженням здоров'я, як свого, так і оточуючих» . Це «суб'єктивна категорія, що передбачає свідоме прагнення особистості до здорового способу життя, наявність сукупності знань про здоров'я та чинники його збереження, сформованість здоров'язбережувальних життєвих навичок і здатність до їх адекватного використання у відповідних життєвих ситуаціях». Практичні навички, знання, уміння – увесь досвід, який студенти та педагоги отримують у закладі освіти, допомагає їм підтримувати здоров'я на належному рівні, долати складні проблеми, справлятися зі стресами та викликами. Отже, освітня система України загалом і кожен заклад освіти зокрема в умовах збройного конфлікту, незважаючи на складні гуманітарні та соціальні проблеми, забезпечує доступ до освітніх послуг, ініціює програми для відновлення емоційної та психологічної витривалості дітей. Безпечне освітнє середовище з регламентованим та структурованим простором, підтримка від ресурсних дорослих, психотерапевтичні практики стають важливими чинниками індивідуальної життєстійкості дитини, запорукою її психологічного відновлення, що допоможе витримати стреси війни та дозволить впевнено рухатися до мирного життя.

Список використаних джерел

1. Лузан Л.О. (2023) Головні аспекти організації безпечного освітнього середовища.
2. Жержавна служба якості освіти (ДСЯО). Матеріали щодо створення безпечного простору.
3. Ohar, N. (2025). Формування безпечного освітнього середовища… // Вісник післядипломної освіти.
4. Кавецький В.Є. Формування готовності педагогів до психолого-соціальної само підтримки та підтримки учасників освітнього процесу в кризових ситуаціях.

СЕРДЮКОВА Ю. А.,
методист коледжу, викладач вищої категорії,
комунального закладу «Прилуцький фаховий медичний коледж»
Чернігівської обласної ради,
ulaserdukova3@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРИЛУЦЬКОМУ ФАХОВОМУ МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

Анотація

У статті розглянуто основні аспекти організації безпечного та здорового освітнього середовища у закладі

фахової передвищої освіти. Особливу увагу приділено практичному досвіду впровадження заходів цивільного захисту, формуванню культури безпеки та навичок дій у надзвичайних ситуаціях.

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, цивільний захист, здоров'я, здобувачі освіти, медичний коледж.

Сьогодні питання безпеки та збереження здоров'я здобувачів освіти є одним із пріоритетних у діяльності закладів освіти. Особливо це актуально для медичних коледжів, де підготовка майбутніх фахівців тісно пов'язана з відповідальністю за життя і здоров'я людей.

Практика роботи Прилуцького фахового медичного коледжу показує, що створення безпечного освітнього середовища потребує комплексного підходу, який поєднує організаційні, санітарно-гігієнічні та психолого-педагогічні заходи.

У коледжі створено належні умови для навчання: дотримуються санітарні норми, забезпечується відповідне освітлення та температурний режим, регулярно проводиться провітрювання приміщень.

Не менш важливим є психологічний клімат. Підтримка з боку викладачів, доброзичлива атмосфера та повага до студентів сприяють зниженню рівня тривожності та підвищенню ефективності навчання. В умовах сьогодення це має особливе значення.

Важливе місце займають заходи цивільного захисту. У коледжі регулярно проводяться тижні цивільного захисту та об'єктові тренування.

Відповідно до Кодексу цивільного захисту України, ці заходи спрямовані на формування практичних навичок дій у надзвичайних ситуаціях та перевірку готовності колективу.

Під час їх проведення:

– проводяться інструктажі щодо правил поведінки;

– перевіряються евакуаційні шляхи;

– оновлюються плани евакуації;

– відпрацьовуються навички надання домедичної допомоги.

Такі заходи формують впевненість у власних діях у складних ситуаціях.

В умовах сьогодення питання безпеки набуває особливого значення. Освітній заклад має бути простором, де кожен відчуває себе захищеним. Саме тому системна робота з організації безпечного середовища є невід'ємною частиною діяльності колледжу.

Отже, створення безпечного освітнього середовища — це системна робота, яка сприяє підготовці відповідальних медичних працівників, здатних діяти впевнено та професійно та з урахуванням принципів безпеки.

Список використаних джерел

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII.
3. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України.
5. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. – Київ, 2016.
6. Методичні рекомендації щодо безпечного освітнього середовища. – Київ, 2020.
7. Матеріали МОН України з цивільного захисту. – Київ, 2021.

СТРИЙВУС Н. Б.,

методист, в.о.завідувача відділу організаційно-методичної та інформаційно-видавничої діяльності, Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, n.stryivus@ippo.edu.te.ua

ШОТ Г.Г.,

викладачка-методистка ВСП «ТФК ТНТУ імені Івана Пулюя», заступниця голови Тернопільського міського об'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка, членкиня правління ТМО, м. Тернопіль

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПАТРІОТИЗМ ЯК РЕСУРС БЕЗПЕКИ І СТІЙКОСТІ

Анотація. У статті розкрито роль освітнього середовища у формуванні патріотизму як ресурсу безпеки та суспільної стійкості в умовах війни. Проаналізовано наукові підходи до національно-патріотичного виховання, обґрунтовано актуальність проблеми в сучасних умовах, визначено ключові напрями трансформації освітнього середовища.

Ключові слова: *освітнє середовище, війна, патріотизм, національна ідентичність, безпека, стійкість, виховання.*

Повномасштабна війна поставила перед системою освіти України нові безпрецедентні виклики. Освіта стала не лише сферою навчання, а й важливим елементом національної безпеки та психологічної стійкості суспільства. У сучасних дослідженнях наголошується, що в умовах воєнних загроз національно-патріотичне виховання набуває стратегічного значення як чинник суспільної консолідації та здатності держави протистояти зовнішнім викликам [4, с. 19].

Сучасна система освіти повинна адекватно реагувати на виклики інформаційної війни, гібридної агресії та потребу зміцнення національної єдності, що підсилює значення освітнього середовища як чинника безпеки [5, с. 74]. Відтак дослідження освітнього середовища як простору формування патріотизму є актуальним як у педагогічному, так і в безпековому вимірах.

Проблематика патріотичного виховання активно досліджується українськими науковцями. Зокрема, В. Подгурська розглядає патріотизм як комплексну психолого-педагогічну проблему формування особистості [8, с. 113]. Емпіричні аспекти патріотизму студентської молоді висвітлено у працях О. Васюк, С. Виговської та А. Виговського [2, с. 47]. Питання підготовки педагогів до реалізації завдань патріотичного виховання в умовах війни досліджує Н. Ашиток [1, с. 16]. О. Газізова обґрунтовує роль національно-патріотичного виховання як

чинника формування національної ідентичності в період війни [4, с. 20]. Концептуальні засади виховання патріотизму молоді розкрито у працях Л. Олійник [7, с. 58]. Питання патріотичного виховання студентства у воєнний час аналізують Н. Хамська, К. Полянська та Ю. Ковальчук [9, с. 102], тоді як нові виклики патріотичного виховання учнівської молоді окреслює О. Вітковська [3, с. 35], а Г. Шот розкриває теоретичні аспекти формування «ціннісного імунітету» молоді та презентує практичний досвід реалізації авторських проєктів («Відомі краяни», «Українська – мова перемоги», «Пам'ять сильніша за час»); особливу увагу приділяє синергії педагогічної діяльності та громадського сектору на прикладі роботи Тернопільського міського об'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Доводить, що залучення студентів до волонтерської діяльності (співпраця з БФ «Карітас») і мистецької рефлексії (гурт «Пшеничне перевесло») сприяє підвищенню їхньої життєстійкості та формуванню стійкої громадянської ідентичності як запоруки національної безпеки [10, с. 341]. Узагальнення сучасного досвіду патріотичного виховання в освіті здійснено В. Микитчиком [6, с. 75].

Таким чином, у працях учених наголошується, що патріотизм є складним інтегративним утворенням, яке включає громадянську відповідальність, національну ідентичність і готовність діяти в інтересах держави.

Відтак метою нашого дослідження є обґрунтувати роль освітнього середовища як простору формування патріотизму, що забезпечує безпеку та стійкість молодого покоління в умовах війни.

Патріотизм у педагогіці розглядається як: система цінностей, соціально-психологічна установка, складова громадянської компетентності. У наукових дослідженнях підкреслюється, що формування патріотизму нерозривно пов'язане з розвитком духовності, національної ідентичності та соціальної відповідальності особистості [8, с. 115].

Водночас в умовах війни патріотизм набуває нових змістових характеристик, серед яких – готовність до захисту держави, інформаційна стійкість, громадянська активність та підтримка національної культури [9, с. 103].

Вважаємо, що освітнє середовище має бути простором безпеки та стійкості учнівської молоді. Адже в сучасних умовах освітнє середовище виконує низку нових, суспільно значущих функцій. По-перше, йдеться про забезпечення психологічної безпеки. Війна спричиняє травматичний досвід, підвищену тривожність та постійний інформаційний тиск, тому освітній простір стає середовищем підтримки, емоційної стабільності та соціалізації здобувачів освіти.

По-друге, зростає значення інформаційної безпеки. Дослідники наголошують на провідній ролі освіти у протидії інформаційним загрозам, зокрема через розвиток критичного мислення, медіаграмотність та здатність протистояти дезінформації [5, с. 81].

По-третє, важливою функцією освітнього середовища є формування національної ідентичності. У період воєнних випробувань патріотичне виховання виступає важливим чинником суспільної єдності та стійкості держави [4, с. 21], а освіта сприяє усвідомленню історичної пам'яті, збереженню культури й мови та формуванню активної громадянської позиції. Таким чином, освітнє середовище постає не лише як простір навчання, а як ключовий чинник формування особистості, здатної до відповідального громадянства, критичного мислення та психологічної стійкості. У цьому контексті особливої актуальності набуває розгляд патріотизму як важливого ресурсу суспільної стійкості. Насамперед ідеться про соціальний вимір: патріотичні цінності сприяють консолідації суспільства та зміцненню громадянської відповідальності. Водночас патріотизм має важливе психологічне значення, адже підвищує мотивацію до навчання, сприяє формуванню життєстійкості та здатності долати труднощі. Не менш значущим є безпековий аспект, що проявляється у готовності громадян до захисту держави та здатності протидіяти інформаційним впливам і маніпуляціям. Таким чином, патріотичне виховання обґрунтовано розглядається як невід'ємний складник системи національної безпеки та суспільної стійкості [1, с. 18].

З огляду на сучасні виклики, ключовими напрямами розвитку освітнього середовища є: інтеграція громадянської освіти в освітній процес, активне використання історико-культурного контенту, розвиток критичного мислення, системна підтримка психологічної стійкості учнів, а також розбудова партнерської взаємодії «школа – родина – громада». Дослідники наголошують, що підготовка педагогів до реалізації завдань національно-патріотичного виховання є ключовою умовою ефективності цих процесів [2, с. 49; 1, с. 19].

Отже, освітнє середовище в умовах війни набуває нових безпекових, соціальних та психологічних функцій. Патріотизм постає важливим ресурсом суспільної стійкості, а національно-патріотичне виховання – стратегічним напрямом розвитку сучасної освіти. Перспективи подальших досліджень убачаємо у розробленні та впровадженні практико орієнтованих моделей формування патріотичних цінностей і громадянської компетентності здобувачів освіти в умовах воєнних викликів.

Список використаних джерел

1. Ашиток Н. Підготовка студентів до патріотичного виховання школярів в умовах війни // *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2023. № 86. С. 15–20.
2. Васюк О., Виговська С., Виговський А. Вивчення патріотизму студентської молоді // *Вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. Київ : НУБіП України, 2020. № 291. С. 45–52.
3. Вітковська О. Нові виклики патріотичного виховання учнівської молоді // *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки.* Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. Вип. 82. С. 34–39.
4. Газізова О. Національно-патріотичне виховання у контексті війни // *Молодь і ринок.* Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2022. № 7–8. С. 18–23.
5. Дерев'янченко Н. та ін. Виховання патріота в сучасних умовах: колективна монографія. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України, 2022. 256 с.
6. Микитчик В. Досвід патріотичного виховання в сучасній системі освіти України // *Освітній простір України*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2020. № 18. С. 73–79.
7. Олійник Л. Концептуальна основа виховання патріотизму молоді // *Гуманітарні науки*. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2022. № 2. С. 56–62.
8. Подгурська В. Патріотичне виховання здобувачів освіти як психолого-педагогічна проблема // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. № 3. С. 112–118.

9. Хамська Н., Полянська К., Ковальчук Ю. Патріотичне виховання студентської молоді в умовах воєнного стану // *Інноваційна педагогіка*. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2023. № 55. С. 101–106.

10. Шот Г. Педагогічні стратегії виховання патріотизму як основи духовної безпеки: досвід просвітницької та волонтерської діяльності/ *Безпечне освітнє середовище: нові виклики та сучасні рішення в умовах воєнного і повоєнного часу* : *зб. наукових статей, тез доповідей та інших матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, 06 березня 2026 р.* / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2026. 636 с. С. 341–345.

СУКРЕТНА Р. А.,
здобувач вищої освіти навчальної групи ПМ-24-Г4
Державного закладу вищої освіти Університету менеджменту освіти
Національної академії педагогічних наук України
raisa.sukretnaya@gmail.com
науковий керівник: **ТЯГУР Л. М.**,
доцент кафедри психології та особистісного розвитку ННІМП
Університету менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України
доктор філософії з психології,

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДОРОСЛИХ

Актуальність і ступінь розробки проблеми. Сучасні соціально-економічні умови, високий темп життя, зростання рівня стресових навантажень і психоемоційного виснаження зумовлюють необхідність переосмислення ролі особистості у збереженні власного здоров'я. Проблема формування здорового способу життя (ЗСЖ) набуває особливого значення у дорослому віці, коли індивід несе відповідальність не лише за власне фізичне та психічне благополуччя, а й за соціальне та професійне функціонування. Актуальність дослідження зумовлена й тим, що здоров'я дорослої людини дедалі частіше визначається не лише медичними чи біологічними показниками, а передусім психологічними чинниками – мотивацією, ціннісними орієнтаціями, емоційною стійкістю, рівнем саморегуляції та соціальної підтримки.

Формування здорового способу життя виступає важливим напрямом сучасної психології здоров'я, адже саме психологічні механізми забезпечують перехід від зовнішніх стимулів до внутрішньої мотивації та усвідомленої поведінки, спрямованої на збереження і зміцнення здоров'я. Питання взаємозв'язку психологічних чинників і ЗСЖ особливо актуальне у контексті розвитку зрілої особистості, її самосвідомості, відповідальності та здатності до саморозвитку.

Ступінь наукової розробки проблеми є достатньо високим. Теоретичні засади вивчення психологічних аспектів здорового способу життя закладено у працях вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких Г. В. Ложкін, І. О. Блохіна, С. В. Сєдашева, Я. В. Сєдашев, Н. І. Бех, В. О. Моляко, Л. С. Виговська, О. М. Кокун тощо. У їхніх дослідженнях висвітлено роль ціннісно-мотиваційної сфери, психологічної культури, саморегуляції, емоційного інтелекту та соціальних чинників у забезпеченні психічного та фізичного здоров'я особистості. Водночас питання формування здорового способу життя дорослих у контексті психологічних детермінант залишається відкритим і потребує подальшого вивчення з урахуванням сучасних викликів – інформаційного перевантаження, хронічного стресу, емоційного вигорання та зниження рівня самосвідомості.

Таким чином, дослідження психологічних чинників формування здорового способу життя дорослих є своєчасним і має як теоретичне, так і практичне значення для розвитку психології здоров'я, освіти та соціальної практики.

Метою дослідження є виявлення та теоретичне обґрунтування основних психологічних чинників, що впливають на формування здорового способу життя дорослої особистості, а також визначення їх ролі у розвитку мотиваційно-ціннісної сфери, емоційно-вольової саморегуляції та психологічної стійкості людини.

Виклад основного матеріалу. Здоровий спосіб життя (ЗСЖ) є визначальним фактором здоров'я, відповідаючи за 50% його стану [1, с. 5]. У контексті дорослої особистості формування ЗСЖ є не стільки медичною, скільки психологічною проблемою [3, с. 57]. Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, здоров'я – це стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя [3, с. 63]. Людина при цьому виступає не лише об'єктом впливів, а й активним суб'єктом власного здоров'я, яка через усвідомлені дії, вибір поведінкових стратегій і систему цінностей формує свій стан [2, с. 352, 353]. Здоровий спосіб життя – це свідомо обрана система поведінкових стратегій, що забезпечують гармонію між фізичними, психічними й соціальними аспектами функціонування людини [1, с. 14; 2, с. 353]. Психологічні чинники є ключовими механізмами, які створюють умови для позитивного впливу індивідів на власне здоров'я та його проблеми [2, с. 351, 356]. Формування ЗСЖ у дорослих починається з усвідомлення та прийняття здоров'я як пріоритетної життєвої цінності [2, с. 351, 352]. Ціннісна природа ЗСЖ вимагає перегляду ціннісних орієнтацій і формування відповідального ставлення до свого здоров'я [2, с. 351, 354]. Саме відповідальне ставлення є пріоритетним напрямом у формуванні ЗСЖ, оскільки воно передбачає розуміння переваг, які забезпечує здоровий спосіб життя [2, с. 351].

Провідним психологічним чинником є мотивація здорового способу життя [1, с. 5], яка виступає рушійною силою ухвалення рішень та впровадження гармонійної стратегії поведінки [2, с. 354]. Згідно з сучасним біопсихосоціальним підходом, саме мотиваційна активність особистості забезпечує інтеграцію психологічних і соціальних процесів, спрямованих на підтримання здоров'я [3, с. 58, 62, 63]. Позитивна мотивація сприяє перетворенню зовнішніх вимог у внутрішню потребу діяти задля підтримання здоров'я [2, с. 354]. Поліпшення стану здоров'я безпосередньо залежить від активності самої людини у процесі відновлення життєвих ресурсів, розвитку самосвідомості та формування конструктивних форм поведінки [3, с. 63]. Психічне здоров'я, що є невід'ємною складовою ЗСЖ [1, с. 8], може бути порушене домінуванням негативних за своєю суттю рис характеру, дефектами у моральній сфері та неправильним вибором ціннісних орієнтацій [1, с. 8, 15, 16; 2, с. 353]. Як зазначає Кирпенко Т. М., психологічні порушення часто є наслідком деструктивних соціальних впливів, стресів і

недостатньої адаптації людини до мінливих умов сучасного середовища, що підтверджує взаємозалежність між внутрішнім станом особистості й соціальними чинниками [3, с. 58, 60, 61].

Важливим елементом психологічної роботи із ЗСЖ є формування внутрішньої картини здоров'я (ВКЗ) [1, с. 7; 2, с. 351, 354]. ВКЗ є суб'єктивним, інтегративним психічним відображенням індивідом свого фізичного, психічного та соціального благополуччя [2, с. 354].

Поняття «внутрішня картина здоров'я» включає три основні компоненти:

- когнітивний (знання та переконання про причини, зміст і прогнози здоров'я) [1, с. 12];
- емоційний (переживання здорового самопочуття, пов'язане з комплексом позитивних відчуттів) [1, с. 12];
- поведінковий (конкретні дії, спрямовані на збереження, зміцнення та розвиток здоров'я) [1, с. 13].

Доросла особистість із розвиненою ВКЗ здатна усвідомлено оцінювати власні можливості та своєчасно вживати профілактичних заходів [1, с. 12].

Успішне формування ЗСЖ пов'язане з розвитком позитивних якостей особистості, що є критеріями психічного здоров'я дорослої людини [1, с. 8]:

- оптимізм, врівноваженість та самоповага [1, с. 8];
- відповідальність та самоконтроль [1, с. 8];
- адекватний рівень домагань та впевненість у собі [1, с. 8];
- креативність і здатність до логічного опрацювання інформації [1, с. 9];
- толерантність і почуття гумору [1, с. 9].

Здорова особистість характеризується високим рівнем інтегрованості, врівноваженості та спрямованістю, що включає пріоритет гуманістичних цінностей (доброти, справедливості) та орієнтацію на саморозвиток [1, с. 9].

Психічне здоров'я дорослої людини визначається рівнем її емоційної стійкості, здатністю до самоконтролю й подолання стресу [1, с. 9, 56]. На поведінковому рівні формування ЗСЖ забезпечується психологічними механізмами, які дають змогу протистояти деструктивним факторам [1, с. 7]. Ключову роль відіграє психічна саморегуляція – свідомий, цілеспрямований процес, завдяки якому людина може координувати і спрямовувати свої психічні реакції з метою підтримки оптимального стану здоров'я [1, с. 57, 58, 63]. Саморегуляція поведінки допомагає людині знижувати вплив негативних емоційних станів, підтримувати оптимістичний світогляд і конструктивно долати життєві труднощі [1, с. 58].

Ефективне формування ЗСЖ дорослої особистості вимагає розвитку:

- психологічної стійкості (властивості особистості протистояти життєвим труднощам і зберігати здоров'я) [1, с. 7, 39];
- стресостійкості (здатності обирати раціональну стратегію поведінки у відповідь на стресогенні фактори) [1, с. 33];
- уміння опанувати негативні емоції (страх, гнів, жадібність) [1, с. 9];
- навичок самодопомоги та емоційної саморегуляції (наприклад, аутогенне тренування, м'язова релаксація) [1, с. 50, 57].

Високий рівень стресостійкості є умовою соціальної адаптації дорослого в умовах професійного навантаження [1, с. 33].

Психологічні властивості людини формуються у взаємодії з соціальним середовищем. Сприятливі соціальні зв'язки – родина, професійне оточення, дружні контакти – виступають джерелом емоційної підтримки, що сприяє збереженню психічного здоров'я [3, с. 61]. Натомість хронічні стреси або відсутність соціальної підтримки можуть провокувати девіантні форми поведінки (аддикції), що характеризуються бажанням штучно змінити свій психічний стан [1, с. 16, 17; 3, с. 61]. Тому створення позитивного мікросоціального середовища є важливою умовою підтримки здорового способу життя дорослих [1, с. 22].

На рівні професійної діяльності, яка є невід'ємною частиною життя На рівні професійної діяльності, яка є невід'ємною частиною життя дорослої людини, психологічними факторами, що впливають на здоров'я, є трудова мотивація та задоволеність роботою [1, с. 45]. Зріла активність у формуванні ЗСЖ проявляється у креативній самоактуалізації, прагненні досягти максимального результату та вдосконалити свій досвід [1, с. 46].

Формування психологічної культури передбачає розвиток рефлексії, відповідальності, емпатії та ціннісного ставлення до життя [1, с. 7, 28, 58]. Підвищення рівня психологічної культури дорослого населення є ефективним засобом профілактики психосоматичних розладів і формування здорової життєвої позиції [1, с. 7]. Психологічно зріла особистість сприймає здоров'я не лише як індивідуальну цінність, а як соціальну відповідальність, що забезпечує гармонійне співіснування з навколишнім світом [1, с. 8, 43, 58].

Висновки. Отже, психологічні чинники є фундаментальними у формуванні ЗСЖ дорослих [1, с. 5]. Вони охоплюють свідому мотивацію та ціннісне ставлення до власного здоров'я, когнітивно-емоційні установки (ВКЗ), регулятивні механізми (психічна саморегуляція, стресостійкість), соціальні умови та рівень психологічної культури [1, с. 7, 12, 57; 2, с. 351; 3, с. 63]. Вони взаємодіють між собою, створюючи систему внутрішніх і зовнішніх детермінант, що визначають ставлення людини до свого здоров'я [3, с. 58]. Комплексний розвиток цих чинників забезпечує не лише відсутність хвороби, а й досягнення стану повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, що узгоджується з основною метою психології здоров'я [1, с. 7; 3, с. 63]. Формування здорового способу життя є не лише індивідуальним вибором, а й показником зрілості особистості, її готовності до саморозвитку, соціальної активності та духовного вдосконалення [1, с. 43, 58].

Список використаних джерел

1. Психологія здорового способу життя: комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни. [Електронний ресурс] : навчальний посібник для студентів спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія»/ КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: Г. В. Ложкін, І. О. Блохіна. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 96 с.

2. Сєдашева С. В., Сєдашев Я. В. Психологічні аспекти здорового способу життя. // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2020. – Вип. 1 (99). – С. 351–355.

https://www.researchgate.net/publication/339839033_PSIHOLOGICNI_ASPEKTI_ZDOROVOGO_SPOSOBU_ZITTA
3. Кирпенко, Т. М. Проблема здоров'я та здорового способу життя в сучасних психологічних дослідженнях // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Екологічна психологія. – 2018. – Т. 46, вип. 7. – С. 57–66. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717706/

ТАРАСЮК І. В.,
заступник директора з виховної роботи,
ВСП «Технологічний фаховий коледж
Національного лісотехнічного університету України»,
кандидат педагогічних наук, доцент,
iruna.tarasyk@gmail.com

ВПЛИВ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Безпечне освітнє середовище є однією з основних умов для ефективного розвитку особистісного потенціалу здобувача освіти. Створення такого середовища передбачає не тільки фізичну безпеку здобувачів освіти, а й емоційну, психологічну та соціальну підтримку, що дозволяє їм розкривати свої здібності та розвивати навички, необхідні для успішної адаптації в суспільстві. Вивчення впливу безпечного освітнього середовища на розвиток особистісного потенціалу здобувача освіти є важливою складовою сучасної педагогічної практики, що сприяє створенню нових підходів до організації освітнього процесу та підтримки здобувачів освіти на шляху до їхнього становлення.

Погоджуємось із науковими висновками дослідника Г. Васяновича, що «безпеку освітнього середовища слід розглядати як такий стан організаційних, просторово-предметних і соціальних аспектів освітнього середовища, який окрім забезпечення життя і здоров'я суб'єктів освіти виступає необхідною умовою для розвитку і формування особистості і забезпечує її правову, соціальну, психологічну, інформаційну захищеність» [2]. Кодекс безпечного освітнього середовища закладу освіти має бути ефективним інструментом посилення безпеки його життєдіяльності [4], значущим документом для якісного забезпечення підтримки й супроводу формування успішної особистості здобувача освіти, оскільки безпечне освітнє середовище допомагає вихованню в здобувачів освіти позитивних моральних якостей, творчих здібностей, критичного мислення, емоційного інтелекту, ключових життєвих компетентностей, сприяє задоволенню їхніх потреб, забезпеченню їх прав і свобод, що уможливлює отримання зростаючою особистістю досвіду життєвої і соціальної успішності. Відтак, «кодекс має бути орієнтованим на застосування інноваційних педагогічних методів і технологій, що сприятимуть перетворенню закладу освіти на інституцію нової формації, комплексною характеристикою якої буде дружність до учасника освітнього процесу» [3, с. 164]. М. Астахова зазначає, що «на безпечне освітнє середовище впливають: якість міжособистісних відносин - позитивні фактори (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність); негативні фактори (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність); захищеність в освітньому середовищі - оцінка відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього простору; комфортність в освітньому середовищі - оцінка емоцій, почуттів та домінуючих переживань у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу; задоволеність освітнім середовищем - задоволення базових потреб дитини у: безпеці, допомозі та підтримці; збереженні та підвищенні її самооцінки; пізнанні та діяльності» [1, с. 33].

З огляду на постійне використання здобувачами освіти у щоденному житті інтернетресурсів, американська дослідниця Sh. Gordon загрозливою ознакою сучасного шкільного життя вважає кібер-булінг [6] - залякування або переслідування в інтернет-просторі як спосіб контролю або шантажу, зокрема, шляхом використання особистих фотографій без дозволу здобувача освіти, завантаження відео, що принижує його, цькування через ігри та форуми, електронну пошту і SMS тощо, розміщення компрометуючих або загрозливих повідомлень, образливих коментарів у Facebook або Instagram (так звані «текстові війни»), створення на YouTube-каналі блогу з інформацією, що поширює подробиці особистого життя або фальшивого онлайн-профілю у соціальних мережах.

Особливу занепокоєність американських вчених викликає той факт, що «кібер-булінг, зокрема, тролінг може негативно вплинути не лише на фізичне здоров'я здобувачів освіти (розлади сну й апетиту, головний біль, біль у серці), але й на їхній психо-емоційний стан (відчуття сорому, злості, туги і смутку, апатія, немотивована агресивність, негативне ставлення до себе й до життя загалом, бажання заподіяти собі шкоди), їх прагнення вчитися та, зрештою, академічну й соціальну успішність» [5, с. 125]. Саме тому як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники [3; 5; 6] наголошують на характерних віктимних фізичних, психологічних і соціальних ознаках уразливих здобуваів освіти, що можуть стати потенційними жертвами булінгу, та відзначають важливість віктимологічної профілактики у закладах освіти.

Заходи, які будуть сприяти запобіганню та протидії кібер-булінгу в закладах освіти:

- проведення занять з цифрової етики, навчання здобувачів освіти правилам безпеки в Інтернеті та відповідальності за свої дії в онлайн-просторі;
- запровадження внутрішніх правил у закладі освіти, що забороняють кібер-булінг, з визначеними правилами поведінки здобувачів освіти та реагування на виявлені факти адміністрацією та працівниками закладу освіти;
- підвищення правової обізнаності здобувачів освіти та педагогів про кримінальну та адміністративну відповідальність за кібер-булінг відповідно до законодавства;
- забезпечення доступу до психологічної підтримки та допомоги у відновленні здобувачам освіти, які стали жертвами кібер-булінгу;
- активна співпраця з батьками здобувачів освіти, громадськими організаціями, соціальними службами та правоохоронними органами для формування спільної стратегії боротьби з кібер-булінгом у закладі освіти, та ін.

У безпечному освітньому середовищі здобувачі освіти відчувають підтримку і мають можливість розкривати свої здібності, що є основою для їхнього подальшого успіху як у навчанні, так і в житті. Безпечне

середовище також сприяє формуванню здорових соціальних відносин, мінімізує стресові фактори та допомагає запобігати виникненню негативних явищ, таких як булінг чи соціальна ізоляція. Таким чином, забезпечення безпеки в освітньому середовищі є необхідною умовою для гармонійного розвитку особистості кожного здобувача освіти, що, у свою чергу, сприяє формуванню успішних і відповідальних громадян майбутнього.

Список використаних джерел

1. Астахова М. С. Система створення безпечного освітнього середовища: від теорії до практичної реалізації. Організація безпечного освітнього середовища - виклик сучасності: перспективи та рішення: науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, 03 березня 2023 р. / Редкол.: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль : ТОКІППО, 2023. С. 32–38.
2. Васянович Г. П. Роль педагога у формуванні безпечного освітнього середовища у вищому навчальному закладі. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. Педагогіка. 2017. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_4_3 (дата звернення: 13.04.2026).
4. Кириченко В. І., Нечерда В. Б. Хакатон як технологія формування соціально успішної особистості учня. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України, 2022. Вип. 26. Кн. 1. С. 156–168.
5. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П. Київ, 2018. 56 с.
6. Glew G. M., Fan M-Y., Katon W., Rivara F. P. Bullying and school safety. Journal of Pediatrics. 2008. V. 152 (1). P. 123–128.
7. Gordon Sh. 6 Types of Cyberbullying. 2018. URL: https://www.verywellfamily.com/types-of-cyberbullying-460549 (дата звернення: 13.04.2026).

ЦІСАРУК І. В.,

завідувач кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка,
кандидат педагогічних наук, доцент,
tsisarukiryna@gmail.com

ЦИФРОВА БЕЗПЕКА УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стрімкий розвиток цифрових технологій та їх активне впровадження в освітній процес зумовлюють необхідність переосмислення підходів до організації навчання. У сучасних умовах уроки технологій дедалі частіше супроводжуються використанням онлайн-інструментів, цифрових платформ, хмарних сервісів та інтерактивних ресурсів. Це відкриває широкі можливості для розвитку ключових компетентностей учнів, однак водночас актуалізує проблему їхньої цифрової безпеки.

Учні, активно взаємодіючи з цифровим середовищем, стають уразливими до низки загроз, серед яких: кібербулінг, витік персональних даних, фішинг, вплив небажаного контенту, маніпуляції інформацією тощо. Особливої уваги потребує формування в учнів навичок безпечної поведінки в мережі Інтернет саме в процесі навчальної діяльності, зокрема на уроках технологій, де цифрові інструменти виступають не лише засобом навчання, а й середовищем взаємодії.

Проблематика цифрової безпеки є предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Значний внесок у розроблення питань інформаційної та цифрової компетентності зробили науковці [1–4], які розглядають безпеку як невід'ємну складову цифрової грамотності. У дослідженнях акцентується увага на необхідності формування критичного мислення, відповідального ставлення до використання цифрових ресурсів та розвитку медіаграмотності.

Водночас питання забезпечення цифрової безпеки саме в контексті технологічної освіти потребує подальшого наукового осмислення, оскільки специфіка цього предмета передбачає активну практичну діяльність учнів із використанням різноманітних онлайн-інструментів.

Цифрова безпека в освітньому контексті розглядається як комплекс заходів, спрямованих на захист особистості учня, його персональних даних, психоемоційного стану та навчальної діяльності в умовах цифрового середовища [4]. Вона є складовою інформаційно-цифрової компетентності та передбачає здатність безпечно користуватися цифровими ресурсами, розпізнавати загрози та відповідально діяти в мережі [1;2].

На уроках технологій цифрова безпека набуває особливого значення, оскільки учні працюють із різними онлайн-платформами, сервісами для створення проєктів, програмування, моделювання, спільної роботи тощо.

Серед найбільш поширених загроз, що виникають під час використання онлайн-інструментів у навчанні, можна виокремити:

- порушення конфіденційності даних (неконтрольоване поширення особистої інформації);
- кібербулінг (прояви агресії та психологічного тиску в цифровому середовищі);
- фішингові атаки (спроби отримання конфіденційної інформації шляхом обману);
- небезпечний контент (доступ до інформації, що може негативно впливати на розвиток учнів);
- цифрова залежність (надмірне використання гаджетів та онлайн-сервісів) [3;4].

Зазначені ризики вимагають системної педагогічної роботи, спрямованої на їх попередження.

Вчитель технологій відіграє ключову роль у формуванні безпечної цифрової поведінки учнів. Його діяльність має бути спрямована не лише на використання цифрових інструментів, а й на формування культури їх безпечного застосування.

Навчання учнів правил безпечного використання інтернету набуває актуальності в контексті дезінформації та кібератак, пов'язаних з війною. Класні керівники поряд з ІТ-фахівцями розробляють короткі інструкції щодо

розпізнавання фішингових посилань, підозрілих файлів, шахрайських акантів [3, с. 140].

Основними напрямами діяльності педагога є відбір безпечних та перевірених онлайн-ресурсів, інформування учнів про потенційні ризики, формування навичок критичного оцінювання інформації, організація навчальних ситуацій, що моделюють реальні загрози та розвиток відповідального ставлення до цифрової діяльності.

Важливо, щоб учитель виступав не лише як джерело знань, а й як наставник у питаннях цифрової етики та безпеки.

Ефективне забезпечення цифрової безпеки можливе за дотримання таких педагогічних умов:

1) питання безпеки мають органічно включатися в навчальний матеріал, а не розглядатися ізольовано;
2) учні повинні не лише знати правила, а й уміти застосовувати їх на практиці;
3) використання інтерактивних методів (рольові ігри, кейси, квести) сприяють кращому засвоєнню правил безпечної поведінки;
4) формування критичного мислення дозволяє учням самостійно оцінювати інформацію та уникати маніпуляцій;
5) забезпечення безпеки має здійснюватися як у школі, так і вдома.

У практиці викладання технологій доцільно застосовувати такі підходи як використання безпечних платформ для спільної роботи (із налаштованими рівнями доступу), створення учнями власних правил цифрової поведінки, аналіз реальних ситуацій із цифровими загрозами, виконання проєктів, пов'язаних із темою цифрової безпеки, інтеграція елементів гейміфікації (наприклад, «онлайн-квест із безпеки»).

Такі підходи сприяють формуванню в учнів не лише знань, а й стійких навичок безпечної поведінки.

Отже, цифрова безпека учнів є невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу, особливо в умовах активного використання онлайн-інструментів на уроках технологій. Ефективне її забезпечення потребує системного підходу, що включає інтеграцію відповідного змісту в навчання, використання інтерактивних методів, формування критичного мислення та активну роль учителя як фасилітатора безпечного цифрового середовища.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні методичних рекомендацій щодо використання конкретних цифрових інструментів із урахуванням вимог безпеки та вікових особливостей учнів.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Інноваційні інструменти та перспективні напрями інформатизації освіти. *ІКТ в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: третя між нар. наук.-практ. конф. Львів : ЛДУ БЖД, 2012. Ч 1. С. 14–26.
2. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П., Золочевська М. В., Ігнатенко О. В., Давиденко О. П., Кузьмінська О. Г. Інформатична компетентність учнів може бути вищою від компетентності тих, хто їх навчає? (за матеріалами моніторингового дослідження з інформатичних компетентностей випускників в Україні). *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2010. № 8. С. 3–8.
3. Саєнко Н. С., Голуб Т. П., Лавриш Ю. Е., Лук'яненко В. В., Литовченко І. М. Інтеграція цифрових технологій в освітній процес: виклики та перспективи : монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 204 с.
4. Цісарук І. В., Цісарук В. Ю., Омельчук О. В. Інформаційна безпека учасників освітнього процесу як елемент безпечного освітнього середовища. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка*. Серія: Педагогічні науки / за заг. ред. В. Є. Бенери. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 16. С. 51–58.

ШИЛЬКО Ю. А.,
вчитель початкових класів,
Берестинський ліцей № 2 Берестинської міської ради Харківської області,
yuliashilko.82@gmail.com
НАЗАРЕНКО І. В.,
вчитель початкових класів,
Берестинський ліцей № 2 Берестинської міської ради Харківської області,
irinanazarenko1969@gmail.com

СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ТА БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В НУШ

Сучасне суспільство стикається з викликами, які особливо гостро проявляються у дитячому та підлітковому середовищі: булінг, кібербулінг, дискримінація, насильство, небезпечний контент в інтернеті. Це зумовлює необхідність формування такого освітнього середовища, яке не лише навчає, а й захищає, підтримує та сприяє гармонійному розвитку кожної дитини.

Цілком логічно, що виникає необхідність захистити, убезпечити, попередити наслідки впливу на особистість несприятливих факторів і чинників. Особливо це актуально для закладу освіти, адже будь-яке соціальне середовище, зокрема й освітнє, впливає на перебіг у ньому життєдіяльності людини, оскільки складається із сукупності матеріальних ресурсів, психологічних чинників, міжособистісних взаємин.

Одним із ключових пріоритетів освітнього процесу в НУШ є створення соціально безпечного простору шляхом формування в учнів уміння правильно поводитися в небезпечних та критичних ситуаціях загрози життю, честі та гідності особистості, булінгу, мобінгу, надавати допомогу собі та іншим.

Для здобувачів освіти несприятливі впливи середовища найчастіше проявляються у вигляді складних ситуацій у міжособистісному спілкуванні (конфлікти з батьками, однолітками, вчителями, непорозуміння з оточенням), проявах фізичного, психологічного, емоційного чи сексуального насильства (ігнорування, приниження, погрози, недоброзичливе ставлення тощо). До цього додаються й труднощі, пов'язані з організацією навчального процесу.

Суспільство очікує від школи не лише статусу освітнього ресурсу, а й простору розвитку та співпраці як

усередині, так і з зовнішнім світом. Сучасне освітнє середовище має бути індивідуалізованим і персоналізованим, таким, де кожна дитина має можливість реалізувати себе. Для глибшого розуміння сутності безпечного освітнього середовища доцільно визначити поняття освітнього середовища загалом.

Вітчизняні та зарубіжні науковці й практики трактують освітнє середовище, як частину життєвого, соціального середовища людини, яка охоплює сукупність освітніх чинників, які безпосередньо або опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання та розвитку; є певним виховним простором, у якому відбувається становлення особистості [1].

У концепції Нової української школи освітнє середовище розглядається як простір можливостей для розвитку дитини, де вона почувається у безпеці, прийнятою та цінною. Воно включає не лише матеріальні умови, а й атмосферу довіри, взаємоповаги та партнерства між усіма учасниками освітнього процесу: учнями, педагогами та батьками. Приміщення для учнів повинно бути, перш за все, безпечним місцем, де діти відчуватимуть себе захищеними, де відбувається більшість навчальних видів діяльності, має відображати філософію концепції Нової української школи та освітню програму. Його створюють для дитини і заради неї; це місце, де вона розвивається, спілкується, самовиражається. У правильно створеному освітньому середовищі повинен бути баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та самостійною активністю учнів [2, с.60].

Безпечне освітнє середовище – це стан освітнього середовища, в якому:

створені безпечні умови навчання та праці, забезпечено комфортну міжособистісну взаємодію, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу .

Для здобувачів освіти важливим є не лише академічний успіх, а й емоційне благополуччя. Негативні прояви середовища можуть виникати через конфлікти у спілкуванні, труднощі адаптації, надмірний тиск чи конкуренцію. Саме тому одним із ключових завдань школи є формування навичок ненасильницької комунікації, розвитку емоційного інтелекту та культури взаємопідтримки.

Освітнє середовище передбачає створення інклюзивного, доступного та ергономічного простору, що стимулює пізнавальну діяльність дітей.

Основні складові безпечного освітнього середовища в НУШ:

1. Фізична безпека в освітньому середовищі. В умовах сьогодення, зокрема під час війни, надзвичайно важливою є наявність облаштованих укриттів. А за їх відсутності – дистанційне навчання. Це превентивні заходи з мінної безпеки (інформування учнів, спільні заходи із залученням ДСНС), чіткі алгоритми дій під час повітряної тривоги, правила поводження з невідомими предметами, дотримання правил пожежної безпеки, правила дорожнього руху, наявність медичного пункту, підготовка педагогів до роботи з дітьми, які пережили травматичний досвід.

2. Психологічно безпечне освітнє середовище. Передбачає створення середовища, у якому учні відчуватимуть підтримку, захищеність і повагу. Важливими є відсутність булінгу, дискримінації, а також забезпечення емоційного комфорту для всіх учасників освітнього процесу.

Здорове середовище. Охоплює організацію здорового харчування, контроль якості води, профілактика захворювань, забезпечення рухової активності та формування навичок здорового способу життя.

Емоційна безпека. Є базовою потребою людини та основою довірливих стосунків. Відчуття безпеки, довіри до світу формується з раннього віку дитини, як і здатність розуміти власні переживання, цінності, цілі, бажання. У безпечному середовищі дитина не боїться висловлювати свої емоції, розвиває здатність до саморозуміння та формує життєві цінності.

Екологічна безпека. Якщо взяти до уваги **екологічний аспект** безпеки освітнього середовища, то тут варто звернути увагу на дослідження Світлани Совгіри, яка під екологічно безпечним освітнім середовищем розуміє «систему психолого-педагогічних умов, впливів і можливостей, які забезпечують захищеність особистості від негативного впливу екологічних факторів, що визначають оптимальність взаємодії зі світом природи» [3].

Особливої уваги потребує **інформаційна безпека**, адже сучасні діти активно користуються цифровими технологіями. Важливо навчати їх критично мислити, розпізнавати фейки, безпечно поводитися в інтернеті та протидіяти кібербулінгу.

Організація ефективного і безпечного освітнього середовища, передбачає:

- забезпечення права вибору;
- формування спільних цінностей;
- встановлення чітких правил;
- практику ранкових зустрічей;
- залучення учнів до організації освітнього простору;
- урахування потреб дітей з особливими освітніми потребами.

Безпечне та підтримувальне освітнє середовище є основою успішного навчання. Коли дитина почувається захищеною, вона активніше пізнає світ, розкриває свої здібності та формує ключові життєві компетентності.

Роль учителя у формуванні безпечного освітнього середовища є надзвичайно важливою. Відповідальність за створення такого середовища покладається на керівника закладу освіти, однак його ефективність залежить від спільних зусиль усієї освітньої спільноти. Від безпеки на уроках залежить здоров'я учня. Робота над створенням освітнього середовища не припиняється з досягненням певного результату. Насамперед, це безперервний процес реагування на нові виклики життя, пошук нових можливостей, ресурсів, генерування нових ідей і правил.

Список використаних джерел

1. Гонтаровська Н. Б. Освітнє середовище як фактор розвитку особистості дитини: монографія. Київ: Дніпро-VAL, 2010. 622 с.

2. Савченко О. Я., Бібік Н. М., Мартиненко В. О. Концепція початкової освіти: 4 розділ. *Початкова*

школа. 2016. № 6. С. 1-4.
3. Совгіра С. Формування і розвиток екологічної свідомості учнів загальноосвітньої школи. URL: https://surl.li/jxxrft (дата звернення: 25.03.2026).

ШКОЛЯР Т. А.,
інженер І категорії господарської частини
з інфраструктурного розвитку та ресурсного забезпечення,
аналітик консолідованої інформації
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
НОВОПИСЬМЕННИЙ С. А.,
професор кафедри біології, здоров'я людини та фізичної реабілітації,
декан факультету природничих наук та менеджменту
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
кандидат педагогічних наук, доцент

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У сучасних умовах трансформації освітнього простору України, зумовлених соціально-економічними викликами, цифровізацією та необхідністю забезпечення стійкого розвитку, особливої актуальності набуває проблема створення безпечного та здорового освітнього середовища. Заклади вищої освіти мають забезпечувати не лише якість освітнього процесу, а й належні умови для збереження фізичного, психічного та соціального здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Важливим елементом такого середовища є сучасна матеріально-технічна база, зокрема лабораторне обладнання, стан якого безпосередньо впливає на рівень безпеки навчальної та наукової діяльності. Проблематика створення безпечного освітнього середовища розглядається у працях науковців у контексті здоров'язбережувальних технологій, управління освітніми системами та розвитку інфраструктури закладів освіти. Особливу увагу приділено питанням модернізації матеріально-технічної бази, впровадження цифрових технологій та використання проєктного підходу в управлінні ресурсами [1–4].

Ставлячи на меті обґрунтування теоретико-практичних аспектів організації безпечного та здорового освітнього середовища на основі інтеграції інноваційних управлінських, технологічних та інфраструктурних рішень, дамо визначення сутності безпечного та здорового освітнього середовища. Отже, безпечне та здорове освітнє середовище - це комплекс умов, які забезпечують захист життя і здоров'я здобувачів освіти та працівників, сприяють гармонійному розвитку особистості та ефективному здійсненню освітньої і наукової діяльності. До його основних складових належать фізична безпека (стан будівель, обладнання, інженерних мереж), санітарно-гігієнічні умови, психологічний комфорт, інформаційна та цифрова безпека, організаційно-управлінські механізми.

Проаналізуємо окремо роль матеріально-технічної бази у формуванні безпечного середовища, яка є ключовим фактором забезпечення безпеки. При цьому, на нашу думку, особливого значення набуває лабораторне обладнання, яке використовується у природничих дисциплінах. Досвід факультету природничих наук та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка свідчить, що системний моніторинг обладнання дозволяє виявляти потенційні ризики, а модернізація лабораторій підвищує рівень безпеки досліджень, оновлення інфраструктури сприяє формуванню сучасного освітнього середовища.

Розглянемо деякі сучасні підходи до створення безпечного освітнього середовища, які базуються на інтеграції інноваційних інструментів управління. Так, цифровізація управління інфраструктурою включає в себе електронні бази даних обладнання, автоматизовані системи моніторингу, цифрові платформи обліку ресурсів. У той же час системний моніторинг передбачає регулярний аналіз стану матеріально-технічної бази, що дозволяє прогнозувати потреби у модернізації, запобігати аварійним ситуаціям, планувати інвестиції. Ведення діяльності в рамках проєктного підходу дозволяє проєктному менеджменту забезпечувати реалізацію інфраструктурних змін, а також контроль якості виконання робіт. Вище перелічене систематизує економічні та організаційні механізми забезпечення безпеки в контексті формування багатоканальної системи фінансування розвитку освітнього середовища. При цьому, основними джерелами фінансування є державні програми, міжнародні гранти, освітні інноваційні проєкти, партнерство з бізнесом і науковими установами. Інтеграція цих джерел сприяє створенню стійкої інфраструктури та підвищує рівень безпеки освітнього процесу.

Вищеозначені фактори формують культуру безпеки та здоров'я для учасників освітнього процесу, що в свою чергу передбачає впровадження здоров'язбережувальних технологій, проведення інструктажів і тренінгів, розвиток відповідального ставлення до безпеки, інтеграцію екологічних та біобезпекових підходів у навчальний процес.

Список використаних джерел

1. Школяр Т. А. Проєктний підхід у розвитку матеріально-технічної бази закладу вищої освіти // Інноваційні аспекти освітнього та проєктного менеджменту: досвід А. Макаренка в діалозі із сучасністю : матеріали XXIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 14-15 березня 2024 р.). «Управлінська майстерність керівника закладу освіти», «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінарів (м. Полтава, 14-15 березня 2024 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 264-267. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/25820
2. Школяр Т. А., Школяр С. П. Урахування впливу елементів стандартизації та типізації при підготовці проєктних заявок ЗВО. Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку : зб. наук. ст. учасників четвертої всеукраїнської наук.-практ. конф. / редкол. : С. В. Степаненко (голова ред.) та ін. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 225-229. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/25415
3. Школяр Т. А. Важливість збереження матеріально-технічних об'єктів як бази діяльності закладу

освіти // Сучасний стан біосфери у науковій спадщині академіка Володимира Вернадського в контексті сучасних техногенних загроз : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 березня 2024 року). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 196-198. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23602

4. Школяр Т. А. Деякі проекти природоохоронного спрямування закладу освіти // Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення у закладах освіти (присвячена 110-річчю заснування Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка) : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 16 квітня 2024 р.). Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 297-299. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23801

ШУЛІКА О.І.,
викладач комунального закладу
«Прилуцький фаховий медичний коледж» Чернігівської обласної ради
olgasulika1@gmail.com

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ

Становлення громадянського суспільства в Україні можливе лише за умови трансформації етнічної спільноти у суспільно-політичну, об'єднану спільними цінностями і пріоритетами.

Новий 2025-2026 навчальний рік починається в умовах, коли однією з провідних ідей навчально-виховного процесу є оптимізація виховного простору у відродженні національних традицій, забезпечення освітніх потреб національних меншин та народів.

Згідно з Конституцією України (ст. 53) «громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства».

Права громадян України - представників всіх національностей, та гарантії цих правзафіксовані у Декларації про державний суверенітет України, базовому Законі України «Про національні меншини в Україні», законах «Про мови в Українській «, «Про освіту», «Про друковані засоби масової інформації», «Про об'єднання громадян»,»Про громадянство» тощо.

Окрім того, законодавча база в освітній галузі щодо прав національних меншин посилюється іншими законами та нормативно-правовими документами: «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про передвищу освіту», «Про вищу освіту» тощо.

Перспективи розвитку освіти народів різних національностей залежать, насамперед, від тих умов розвитку їх мови та культури, які існують в тому чи іншому регіоні країни. Українське законодавство і практика регулювання етнонаціональних процесів у всіх сферах діяльності сформовано нашою державою відповідно до міжнародних норм та рекомендацій, викладених у Загальній декларації прав людини, Рамковій конвенції Ради Європи про захист національних меншин, Європейській хартії регіональних мов або мов меншин, Гаазьких рекомендаціях Верховного Комісара ОБСЄ щодо прав національних меншин на освіту та інших документах.

Актуальною проблемою сучасної педагогічної практики є полікультурне виховання дітей, що ґрунтується на принципах рівності і недискримінації у всебічному розвитку особистості та на створенні навчальним закладом умов для збереження і розвитку національних мов та культур.

Полікультурність майбутнього громадянина виховується не тільки і не стільки під час навчального процесу. Мова йде про встановлення доброзичливих, позитивних взаємовідносин між студентами різних національностей, відпрацювання навичок поведінки, які базуються на розумінні, терпимості, компромісі, самоповазі та повазі до оточуючих. У вирішенні зазначених завдань важливу роль відіграють години спілкавання.

Створення розгалуженої системи гурткової роботи в навчальних закладах сприятиме реалізації пріоритетних завдань в галузі етнонаціональних відносин.

Години спілкування в умовах полікультурного середовища передбачають організацію та проведення заходів спрямованих на міжкультурне взаєморозуміння: виховні години з використанням методики «занурення в національну культуру», години етнонаціонального спілкування, зустрічі з письменниками, відкриті діалоги, фестивалі національностей, дні національної культури,форум-театри,конкурси читців,творчих робіт, дослідницька діяльність учнів з вивчення традицій, історії, культури - це той невеликий перелік форм роботи, що забезпечать полікультурне виховання особистості з активною громадською позицією.

Виховання толерантності в людських взаємовідносинах, формування культури міжетнічних стосунків - одне із головних завдань, що ставить у своїй діяльності коледжні бібліотеки. В бібліотеці повинні бути створенні сприятливі умови для міжетнічного спілкування, спілкування рідними мовами, викладача літератури авторів різних національностей. Виставки художньої літератури, створення літературних куточків «Літературне розмаїття», проведення бібліотечних занять за темами: «Взаємодія культур», «Джерела толерантності», «Пізнай свою країну», «Обери друга», «День національної літератури», «Добрі сусіди», «Єдність у розмаїтті», «Жива бібліотека» тощо. На заняттях можуть звучати вірші, уривки з творів авторів -представників мовного розмаїття регіону.

Ефективною формою ознайомлення з літературою авторів різних національностей може стати організація літературних читань, постійно діючих бібліотечних виставок, в рамках яких проводити дискусійні клуби із запрошенням сучасних письменників, поетів, діячів культури.

Одним із цікавих напрямків у цій роботі може бути створення пересувних літературних стендів. Наприклад при створенні пересувних літературних стендів, враховуючи, що інтегровані курси «Література» (національної меншини та світова) вивчаються паралельно з українською літературою, особливу увагу можна приділити взаємодії різних культур та в доступній для студентів формі розкривати міжлітературні зв'язки, виявляти роль українських письменників і перекладачів у творчості майстрів інших народів та навпаки. Підкреслювати також взаємозв'язки різних літератур, особливо тих народів, які мешкають на теренах України з іншими видами мистецтв, зважаючи, що літературний текст як факт мистецтва відображає ознаки конкретної культурної епохи, ЇЇ філософські концепції. Знайомство з літературними творами на тлі широкого культурологічного контексту сприятиме осмисленню

фундаментальних цінностей загальнолюдської культури.

Питання полікультурного виховання мають обговорюватись на наукових конференціях, ділових зустрічах, семінарах для педагогічних працівників за орієнтованою тематикою: «Виховання полікультурної багатомовної особистості», «Полікультурна освіта і виховання», «Виховання особистості в полікультурному суспільстві», «Полікультурний педагог».

Органічне поєднання національного і загальнолюдського - це необхідна передумова розвитку і збагачення кожної культури. У процесі взаємодії різних культур створюються нові культурні цінності. Подолання міжетнічних, міжконфесійних, міжособистісних суперечностей в державі, в першу чергу, має служити дотриманню прав людини на вільний вибір світоглядних переконань, вміння жити в багатонаціональному суспільстві.

Новий навчальний рік у навчальних закладах України розпочнеться з урочистостей, присвячених Дню знань. Використання розмаїття етнічних культурних надбань регіонів нашої країни: пісні, вірші, танці різних національностей - прикрасить свято та надасть можливість скористатись нагодою ознайомлення з особливостями національного складу України.

Список використаних джерел

1. Бойко, О. Д. 2020. Історія України: Навчальний посібник. Київ: Академвидав.
2. Гарін, В. Б., Кіпцар, І. А., Кондратенко, О. В. 2012. Історія України: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури.
3. Геренко, О. І. Полікультурна освіта в Україні: до сутності поняття, [Online]. Режим доступу: http://qoo.by/3JIQ
4. Лазарович, М. В. 2013. Історія України: навч. посіб. Київ: Знання.
5. Магочі П.-Р., 2017. Історія України. Київ: Критика.

ЯЩИШИН І. В.,
заступник директора КУТОР
«Центр аналітично-методичного та матеріально-технічного
забезпечення розвитку освітніх закладів області»
yaschyshyn.iryna@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ РІШЕНЬ

Сьогодні питання безпеки в освітньому середовищі трансформувалося з предмета теоретичних дискусій у необхідну умову для нормального навчання та розвитку особистості. Формування безпечного простору є стратегічним пріоритетом, що визначає спроможність громади та держави гарантувати неперервність освітнього процесу. Відповідно до законодавства, кожен здобувач має безумовне право на безпечні та нешкідливі умови навчання [1], що корелює із визнанням життя і здоров'я людини найвищою соціальною цінністю [2].

В умовах воєнного стану концепт безпечного середовища зазнає докорінної трансформації. Сьогодні ми не можемо обмежуватися лише фізичним захистом, як-от наявністю обладнаних укриттів чи систем оповіщення. Сучасна безпека освітнього простору є комплексною категорією, що базується на трьох складових: фізичній, інформаційній та психологічній [4]. Саме психологічна безпека є основою, без якої неможливий конструктивний діалог між суб'єктами навчання. За відсутності відчуття внутрішньої захищеності дитина втрачає ресурс для засвоєння знань, а педагог позбавляється можливості для творчої самореалізації.

Для того щоб навчання навичкам безпечної поведінки було результативним, ми спираємося на психологічну формулу безпеки. Це концептуальна основа, яка дозволяє особистості свідомо керувати власним станом у критичних ситуаціях через три компоненти: когнітивний (розуміння природи небезпеки), емоційно-вольовий (навички саморегуляції) та поведінковий (готовність застосовувати знання на практиці) [5].

Одним із практичних проєктів, що успішно реалізується в нашій області, є Психологічна онлайн-школа Пізнай себе [6]. Проєкт став результатом синергії між науковцями кафедри психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та фахівцями Центру аналітично-методичного та матеріально-технічного забезпечення розвитку освітніх закладів області. У межах цієї ініціативи подолано розрив між університетськими дослідженнями та шкільною практикою. Програма школи включає вісім занять, де підлітки переходять від спостереження до глибокого внутрішнього аналізу, результатом якого є складання власного психологічного автопортрета.

Особливістю проєкту є механізм подвійного супроводу. До роботи активно залучаються практичні психологи закладів освіти, де навчаються діти-учасники. Це дозволяє інтегрувати здобуті знання в повсякденне життя школи. Така співпраця має офіційний статус, адже за результатами роботи психологи та педагоги отримують сертифікати про підвищення кваліфікації, що відповідає вимогам НУШ щодо постійного професійного розвитку.

Розширення горизонтів партнерства також реалізується у співпраці з Західноукраїнським національним університетом. У межах Меморандуму про освітнє партнерство спільно з кафедрою психології та соціальної роботи ЗУНУ була проведена серія інформаційно-просвітницьких зустрічей на тему: Психологічна підтримка учасників НМТ: труднощі та шляхи їхнього подолання [7]. Під час серії вебінарів було охоплено широку цільову аудиторію, до якої увійшли учні 10–11 класів, класні керівники, представники адміністрації закладів освіти та практичні психологи. Такий комплексний підхід дозволив забезпечити спільне розуміння викликів, пов'язаних із підготовкою до тестування. Учасники детально розглянули механізми впливу стресу та тривожності на концентрацію уваги, а також навчилися розрізняти конструктивне хвилювання, що мобілізує ресурси, та деструктивну паніку, яка перешкоджає продуктивній роботі. Особливий акцент було зроблено на опануванні практичних технік саморегуляції, які випускники можуть застосовувати безпосередньо в аудиторії для збереження емоційної рівноваги. Окрему увагу приділили ролі батьків та педагогів як ключових фігур у створенні безпечного емоційного простору, що є критично важливим для мінімізації психологічного тиску на школярів у цей відповідальний період. Такий формат оперативної взаємодії дозволяє швидко реагувати на актуальні запити учасників освітнього процесу.

Важливо враховувати, що неможливо створити психологічно безпечне середовище для дитини, якщо сам учитель перебуває в стані емоційного вигорання або хронічного професійного стресу. Педагог є ключовою фігурою, яка моделює атмосферу в класі, тому його внутрішній ресурс виступає гарантом стабільності освітнього процесу [5]. З огляду на це, особлива увага в межах наших проєктів приділяється системній психологічній підтримці педагогічних колективів. Це передбачає не лише навчання методам профілактики вигорання, а й розвиток навичок емоційного інтелекту. Тільки той педагог, який володіє дієвими інструментами саморегуляції та вміє відновлювати власний психологічний потенціал, здатний транслювати впевненість, вибудовувати конструктивні довірливі стосунки з учнями та оперативно реагувати на кризові виклики, не втрачаючи професійної продуктивності. Таким чином, підтримка вчителя стає обов'язковою умовою формування цілісної культури безпеки в закладі освіти.

Досвід реалізації спільних ініціатив із провідними закладами вищої освіти Тернополя доводить, що системне партнерство між академічною спільнотою та практичною ланкою освіти є найбільш дієвим інструментом інтеграції теоретичних наукових напрацювань у реальну практичну площину. Консолідація зусиль науковців, методичних служб та адміністрацій закладів освіти сприяє формуванню цілісного, безпечного та стимулюючого середовища, яке виходить за межі окремих проєктів. У такому просторі розвиток навичок самопізнання, емоційної стійкості та здатності до самодопомоги стає не просто додатковим заняттям, а невід'ємним складником загальної культури безпечної життєдіяльності в нашому регіоні. Це створює надійний фундамент для виховання психологічно грамотного покоління, здатного не лише успішно долати виклики сьогодення, а й свідомо будувати стабільне та безпечне майбутнє. Такий підхід підтверджує, що лише через об'єднання ресурсів, знань та досвіду всіх учасників освітнього партнерства можливо досягти якісних і сталих змін у розвитку сучасної школи.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» (№ 2145-VIII від 5 вересня 2017 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 08.04.2026).
2. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 08.04.2026).
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/conv#n401 (дата звернення: 08.04.2026).
4. Про безпеку: безпечна освітня екосистема громади: навчально-методичний посібник / за заг. ред. Н. Софій, А. Аносової. Київ: Центр інноваційної освіти «Про.Світ», 2023. 518 с.
5. Цюман Т., Нагула О. Психологічна формула безпеки як концептуальна основа формування навичок безпечної поведінки особистості. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2021. № 35 (1). С. 94–100.
6. Четвертий рік успіху: Психологічна школа «Пізнай себе» підбила підсумки. URL: https://rozvytok-osvity.te.ua/fouryear/ (дата звернення: 08.04.2026).
7. Експертний підхід до психологічної стійкості: завершено серію вебінарів для школярів. URL: https://rozvytok-osvity.te.ua/exp-nmt/(дата звернення: 08.04.2026).

YAKOVYSHYN RUSLAN,
Dr., profesor,
Lubelska Szkoła Wyższa w Rykach, Polska
ORCID iD:0000-0002-7882-6545
r.yakovyshyn@ippo.edu.te.ua
SOCHACKI PIOTR,
mgr, kanclerz,
Europejska Uczelnia Nauk Medycznych i Społecznych w Warszawie
sochacki.piter@gmail.com

PROBLEM „DZIECI ULICY" JAKO MARGINALIZACJI SPOŁECZNEJ MAŁOLETNICH WE WSPÓŁCZESNYCH REALIACH

Streszczenie

Jednym ze zjawisk obrazujących zmiany na przestrzeni stosunków społecznych, ekonomicznych dotykającym nie tylko wielkie aglomeracje i światowe metropolie (np. Rio de Janerio, Warszawa, Moskwa, Nowy York, Amsterdam, Londyn, Paryż, Berlin) jest problem „dzieci ulicy" (ang. „street children"). Zjawisko to ma charakter globalny i występuje we wszystkich systemach politycznych, gospodarczych i społecznych. Fenomen „dzieci ulicy" o zasięgu globalnym znany od kilku stuleci, pozostaje problemem ciągle aktualnym w XXI wieku. Szacuje się, że ulicach światowych metropolii aktualnie przebywa ok. 150 milionów „dzieci ulicy" [1, s. 9], [1, s. 25-26], [1, s. 5].

Słowa kuluczowe: miasto, „dzieci ulicy", socjalizacja, prawa dzieci, stygmatyzacja, marginalizacja.

Kategoria „dzieci ulicy" nie jest jednolita. Kim są, czym różnią się od innych, jakie mają potrzeby, czego oczekują od tkanki miasta, czym zasłużyli sobie na miano „dzieci ulicy" ci wyjątkowi mieszkańcy. Generalnie rzecz ujmując obejmuje ona różne typy dzieci: dzieci pracujące, szukające w dzień schronienia na ulicy - ale powracający do domu na noc, dzieci stale przebywające na ulicy. Ulica staje się dla nich miejscem nawiązywania znajomości (przyjaźni), uzyskiwania środków finansowych na życie, miejscem gwarantującym swoistą niezależność, swobodę.

Funkcjonowanie dzieci ulicy w sercach miast nie napawa optymizmem z uwagi na charakterystykę ilościową jak i jakościową zjawiska. Niepokojące jest to, że dzieci ulicy poszukujące optymalnych dla siebie rozwiązań doskonale wykorzystują wszelkie mankamenty tkanki miejskiej, szybko przechodzą nad tym do porządku dziennego, w pełni akceptując je do swoich potrzeb. Potrzeba zasygnalizowania oraz pragnienie wywołania głębszej refleksji wokół jednej z wielu palących kwestii społecznych współczesnej rzeczywistosci, jakim jest zjawisko „dzieci ulicy" - jest celem niniejszego opracowania.

Zagadnienie zjawiska „dzieci ulicy", którego nasilenie i dynamika charakteryzuje ostatnie dekady, pozostawało przez długie lata kojarzone wyłącznie z krajami o niskim stopniu rozwoju gospodarczego, mocno zróżnicowanej strukturze społecznej i etnicznej czy wreszcie o dużej niewydolności instytucji politycznych. Rzeczywiście, w tych krajach skala

zjawiska „dzieci ulicy" i młodzieży żyjących na pograniczu cywilizacji jest wysoka. Ten fakt jest również palącym problemem krajów o ustroju demokratycznym czy autorytatywnym. Problem „dzieci ulicy» w obecnej dobie dynamicznych przemian ma charakter globalny i charakteryzuję się tendencją wzrostową. Nie kojarzy się tylko z obszarami biedy, bezdomności, sieroctwa, przestępczości czy środowiskiem patologii społecznej. Terminu „dzieci ulicy» używa się do określenia dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia, które przez krótszy lub dłuższy czas żyją i pracują w środowisku ulicznym. Przenoszą się z miejsca na miejsce, nawiązując kontakt z grupą rówieśniczą lub innymi osobami na ulicy. Oficjalny adres tych dzieci to adres ich rodziców lub jakiejś instytucji socjalnej. Dzieci te mają słaby kontakt (lub tego kontaktu brak) ze swoimi rodzicami, z przedstawicielami szkół i instytucji wspomagających [2], [2, s. 79-86], [2].

Wśród Międzynarodowych organizacji pozarządowych pracujących z dziećmi ulicy w Europie wymienić można m. in. takie jak: Childhope, Czerwony Krzyż, Katolickie Biuro do Spraw Dzieci [3, s. 23]. Międzynarodowa organizacja rządowa skupiająca prawie wszystkie państwa Europy - Rada Europy z siedzibą w Sztrasburgu definiując zjawisko „dzieci ulicy" stwierdza, że: *dzieci ulicy to dzieci poniżej 18 roku życia, które przez krótszy lub dłuższy czas żyją w środowisku ulicznym. Przenoszą się z miejsca na miejsce i mają swoje grupy rówieśnicze i inne kontakty. Są zameldowani pod adresem rodziców lub jakiejś instytucji socjalnej. Charakterystyczne jest to, że z rodzicami, przedstawicielami szkół i instytucji pomocy i służb socjalnych, które ponoszą za nie odpowiedzialność, dzieci te mają słaby kontakt lub nie mają go w ogóle* [4, s. 11-12], [4, s. 878].

Przyjmując kryterium wieku, w międzynarodowej typologii „dzieci ulicy" wyróżnia się cztery następujące grupy: 1. dzieci w wieku od 3 do 6 lat - żebrzące, szukające kontaktów z osobami dorosłymi, popełniające drobne kradzieże, oszukujące; 2. dzieci w wieku od 7 do 10 lat - prezentujące różnego rodzaju zachowania agresywne (agresja słowna i fizyczna), wagarujące i nieakceptujące szkoły, wąchające klej, zaburzone emocjonalnie, poszukujące osób znaczących od tego, kogo spotkają na swojej drodze, zależy ich przyszłość – jednak na tym etapie nie można jeszcze mówić o demoralizacji; 3. dzieci w wieku od 11 do 15 lat - charakterystyczne dla tej grupy wiekowej jest tworzenie się grup subkulturowych i przestępczych (przestępstwa drogowe, pobicia, rozboje, kradzieże, włamania, wymuszenia, używanie narkotyków, alkoholu), jest to młodzież o wyraźnych cechach nieprzystosowania społecznego, zagrożona demoralizacją lub już częściowo zdemoralizowana; 4. młodzież od 16 do 18 lat - działa w zorganizowanych grupach przestępczych, nadużywa alkoholu, narkotyków, jest agresywna, uczestniczy w pobiciach, rozbojach; jest to młodzież już zdemoralizowana [5, s. 15-16], [5, s. 5-8].

Nieco inny podział „dzieci ulicy" proponuje Consortium for Street Children (CSC) wyróżniając: 1. Street working children – dzieci, które pracują na ulicy, ale utrzymują kontakt z rodziną i najczęściej mieszkają u niej oraz 2. Street living childrente – dzieci, które mieszkają i pracują na ulicy, nie utrzymując kontaktu z rodzicami [6, s. 23], [6, s. 530- 547] .

W Polsce zjawisko „dzieci ulicy" zostało rozpoznane w okresie międzywojennym dzięki działalności uznanych pedagogów Janusza Korczaka (1878 - 1942) i Kazimierza Lisieckiego (1902 - 1976). W latach 90-tych ubiegłego wieku doczekało się pierwszych opracowań naukowych, których liczba sukcesywnie wzrasta. Trzeba jednak przyznać, że fenomen „dzieci ulicy" jest lepiej opisany w literaturze zagranicznej niż rodzimej - polskiej ze względu na większy zasięg i różnorodność zjawiska. Wzorem europejskim idea pracy pedagogicznej i profilaktycznej prowadzonej na ulicy z dziećmi, jest realizowana przez różne organizacje pracy środowiskowej opartej na działalności ognisk wychowawczych wspieranych przez Polski Krajowy Komitet Wychowania Resocjalizującego (ang. Polish National Committee for Education and Resocialisation) [7, s. 227-229].

Praca profilaktyczno-wychowawcza na ulicy stanowi alternatywę dla nudy i bierności. Pedagog czy pracownik ulicy (streetworker) wychodzi do młodych, których społeczeństwo odrzuciło i często stygmatyzuje ukazując różne możliwości tkwiące jako potencjał w nich samych [8, s.65]. Rozwinięta i właściwie realizowana profilaktyka społeczna powinna redukować przypadki niedostosowania społecznego, wykolejeń, patologii społecznej. Powinna uprzedzać stany zagrożenia moralnego, zdrowotnego, kulturalnego, społecznego, aby uchronić jednostki i grupy danej populacji przed niepożądanymi odchyleniami od stanów normalnych.

Ochrona zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży to podstawowe zadanie profilaktyki. Gdy chodzi o dzieci i młodzież nie należy lekceważyć czynników chroniących, takich jak: poczucie sensu życia, wiara we własne możliwości, poczucie własnej wartości, godności i szacunku w stosunku do siebie i innych ludzi [9, s. 80]. W systemie profilaktyki ważną rolę odgrywa działalność streetworkera. Jego rolą – istotą jego pracy z młodzieżą jest wywieranie wpływu w celu zmniejszenia różnych zagrożeń, szczególnie przez pasję życia twórczego oraz pomoc w dążeniu wszechstronnego rozwoju. Pedagog ulicy jako profilaktyk i praktyk przez swoją aktywność, nowe pomysły i rozwiązania motywuje dzieci do twórczego spędzania czasu wolnego.

„Dzieci ulicy" są odporne na oddziaływania profilaktyczne, środowiskowe czy socjoterapeutyczne, a zinstytucjonalizowane formy pomocy nie spełniają względem nich swojej funkcji. Potrzebują pomocy, ale często ją odrzucają i stają się dziećmi niczyimi, dziećmi bez przyszłości. Streetworker jako profilaktyk i wychowawca ukierunkowany na pracę z dziećmi ulicy w ich środowisku może zmienić los dziecka krzywdzonego [10, s. 89–90]. Pedagog pracujący na ulicy, po wstępnym rozpoznaniu potrzeb środowiska lokalnego, a w szczególności dzieci spędzających większość czasu poza kontrolą dorosłych opiekunów, nawiązując z nimi ciepłe i przyjacielskie więzi może stać się dla nich szansą.

W pracy pedagogicznej na ulicy w ramach oddziaływań profilaktycznych podejmowane są m. in. działania polegające na nawiązywaniu bezpośredniego, przyjacielskiego kontaktu z dziećmi spędzającymi większość swojego wolnego czasu na ulicy oraz rozpowszechnianie wśród nich informacji dotyczących konsekwencji różnych zachowań, np. nadużywania środków psychoaktywnych, ryzykownych zachowań seksualnych, itd. Praca pedagogiczna polega również na zachęcaniu i motywowaniu dzieci do aktywnego i twórczego spędzania czasu wolnego, np. poprzez zajęcia sportowe, kulturalne, plastyczne, zajęcia edukacyjno-wychowawcze.

Istotnym elementem profilaktyki jest zapewnienie możliwości spożycia posiłku, organizowanie aktywnego i atrakcyjnego wypoczynku w szczególności podczas przerw w wypełnianiu obowiązku szkolnego oraz pomoc w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych. Ważnym aspektem pracy pedagogicznej jest także nawiązanie kontaktu ze szkołą, nauczycielami i rodziną [11, s. 56].

Streetworker w ramach organizowania środowiska lokalnego może podejmować także takie działania jak: rozpoznanie i diagnoza środowiska, oddziaływanie na opinię i postawy społeczności lokalnej, zaangażowanie instytucji i

osób znaczących w społeczności lokalnej, zwrócenie uwagi społeczności lokalnej na istniejące tu zagrożenie, szkolenie osób mających zawodowy kontakt z problemem dziecka ulicy i policji, pedagogów szkolnych, pracowników socjalnych oraz wspieranie, zachęcanie do koordynacji działań oraz inspirowanie działań profilaktycznych [12, s. 265–268].

W ramach pracy pedagogicznej z dziećmi ulicy, wymierne efekty przynosi prowadzona przez nich animacja społeczna. Animatorzy przez swoje propozycje i działania wobec jednostek i grup społecznych mogą przeciwdziałać bierności, izolacji oraz wpływać na zmiany w osobowości [13, s. 156–158].

Istotne znaczenie w działaniach podejmowanych na rzecz „dzieci ulicy" ma również praca socjalna. Jedną z jej form jest ratownictwo, które w pracy profilaktycznej polega na pomocy w odniesieniu do „dzieci ulicy" w organizowaniu dożywiana w klubie, zbiórce odzieży itp. Pedagog ulicy może pracować z całą rodziną, z konkretną osobą, grupą czy społecznością, wykorzystując kolejno różne formy pracy socjalnej lub korzystając z różnych elementów ratownictwa, opieki, pomocy i kompensacji w zależności od potrzeb i zastanej sytuacji. Dziecko ulicy jest szczególnym adresatem pomocy społecznej. Zaniedbane, głodne, osamotnione rzadko zwraca się o pomoc. Streetworker dzięki swemu doświadczeniu i kompetencjom powinien rozpoznać, jakiej pomocy podopieczny potrzebuje. Ważna pod tym względem jest umiejętność słuchania, empatia, a także właściwe rozumienie sytuacji [14, s. 143–144].

Procedura postępowania pomocowego jest podzielona na trzy etapy: diagnozę, opracowanie planu postępowania, prowadzenie przypadku. Diagnoza jest punktem wyjścia w projektowaniu działań. Polega ona na znalezieniu przyczyn niepokojącego stanu rzeczy, rozpoznaniu sił jednostki oraz jej pozytywów, a także poznaniu środowiska, w którym żyje. Opracowanie planu postępowania jest praktyczną konsekwencją diagnozy. Określa, co, kiedy i jak ma czynić pedagog ulicy w stosunku do podopiecznego i jego rodziny, aby uchronić proces rewalidacji. Plan pomocy powinien opierać się na jasno sformułowanych celach, stanowiących odpowiedź na zasadnicze pytania: Kto jest głównym adresatem oddziaływań (sam zainteresowany czy jego otoczenie bliższe lub dalsze) ? Jakich zmian oczekujemy (czy mają to być zmiany w świadomości jednostki, zmiana jego zachowań lub relacji emocjonalnych, czy także zmiany w środowisku społecznym) ? W jakim okresie i w jakim zakresie możemy się spodziewać pozytywnych skutków naszych interwencji [15, s. 74].

Oddziaływania pedagogiczne prowadzone w środowisku otwartym muszą być elastyczne. Jeśli nie przynoszą spodziewanych efektów, należy wprowadzić korekty. Plan działania powinien być określony w czasie, wykonalny, realny, operatywny, dokładny oraz adekwatny do potrzeb indywidualnych konkretnej jednostki i jej rodziny.

Z kolei praca z grupą ma miejsce podczas oddziaływań profilaktyczno-wychowawczych prowadzonych zarówno w środowisku jak i w grupie. Metoda grupowa to swoisty rodzaj spotkania oparty na emocjach przeżywanych przez uczestników. W takiej specyficznej atmosferze dziecko czuje się bezpieczne, nawiązuje bezpośredni kontakt z innymi, a także uczy się rozumieć siebie i może zmodyfikować swoje zachowanie. W grupie dzieci mają większe szanse na efektywne rozwiązanie swoich problemów. Dzięki odpowiednio dobranym zajęciom grupowym (ćwiczeniom, grom, zabawom), które dostarczają dziecku nowych doświadczeń, następuje korekta zaburzonych zachowań. Zajęcia socjoterapeutyczne dają okazję do wyćwiczenia nowych sposobów zachowania oraz do nabycia nowych umiejętności, takich jak: asertywność, podejmowanie decyzji, radzenie sobie z trudnymi sytuacjami [16, s. 7].

Niezwykle istotna w pracy profilaktyczno-wychowawczej z dzieckiem ulicy jest praca z jego rodziną. Pierwszym zasadniczym elementem działań pedagoga ulicy jest, zatem nawiązanie kontaktu z rodziną dziecka, z którym pracuje.

W obecnej rzeczywistości mamy coraz częściej do czynienia z problemem „dzieci ulicy". Łatwo jest odizolować lub ignorować istnienie takich dzieci. Tymczasem historie ich życia są świadectwem wielu problemów społecznych i kryzysu współczesnej rodziny. Podejmując działania na rzecz „dzieci ulicy", należy przede wszystkim mieć na uwadze fakt, że są to osoby, które stanowią integralną częścią społeczeństwa, wobec czego powinny być również objęte opieką zdrowotną, wsparciem psychicznym oraz pomocą socjalną. Jeżeli osoba z różnych powodów nie chce przyjść do placówki udzielającej wsparcia, to wychodzą do niej specjaliści – pedagodzy ulicy. Stosowane formy i metody w działaniach streetworkera muszą być atrakcyjne i dostosowane do aktualnych potrzeb dzieci, połączone z rozwijaniem zainteresowań, możliwością wykazania się w odmiennych sytuacjach oraz zdobywaniem nowych, pozytywnych doświadczeń, które przyczyniają się do redukowania dylematów, z jakimi borykają się „dzieci ulicy". Ogromne znaczenie mają w tym wypadku odpowiednie kompetencje komunikacyjne pedagoga, wyrozumiałość, opanowanie oraz stanowczość i życzliwe nastawienie do dziecku i jego problemów.

Konkludując, należy stwierdzić, iż niezmiernie istotna jest świadomość, że takie dzieci są – istnieją i zadaniem zarówno służb społecznych, jak i organizacji pozarządowych winno być skonsolidowanie sił, aby pomóc tym dzieciom stać się odpowiedzialnymi członkami społeczeństwa i wartościowymi obywatelami – dać im szansę na dobre, godne życie w wieku dojrzałym.

Bibliografia

1. *Dzieci ulicy w Polsce. Nowe konteksty zjawiska*. Red. B.Adamczyk, K. Biel. Wyd. WAM. Kraków 2016, zob. też: R. A. Mickelson, *Children on the Streets of Americas: Globalization, Homelessness Education in Brazil, Cuba.* Ed. Routledge. London - New York 2000; *Raport – Innovative Programs Servicing Homeless and Street-Living Children around the World: A Compilation of Best-Practice Models from Los Angeles, Mumbai, Indiand Nairobi, Kenya.* Los Angeles 2005.

2. Por. Z. Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpień.* Wyd. Sic! Warszawa 2000; zob. też: B. Brink, *Working w ith street children: reintegration through education*, „Support for Learning" 2001, nr 2 (16); J. Ennew, M. Brian, *The Next Generation: Lives of Third World Children.* PA: New Society. Philadelphia 1990; R. Barri, *Street Kids: Live Runaway i Thrownaway Teens.* McFarland. Jefferson 2010.

3. *Raport z fazy diagnozy. Kondycja i dobre praktyki pomocy ludziom bezdomnym w sześciu obszarach: streetworking, praca socjalna, mieszkalnictwo i pomoc doraźna, partnerstwo lokalne, zdrowie, zatrudnienie i edukacja* (red. Rafał Stenka). Wyd. Historyczne Tabularium, Gdańsk 2011.

4. A. Kurzeja, *Dzieci ulicy,* Wyd. Impuls, Kraków 2008; zob. też: B. Głowacka, *Dzieci ulicy* [w:] *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*,Wyd. Żak. Warszawa 2003.

5. J. Sowa, *Pedagogika specjalna: wybrane problemy*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1990; zob. też: Tadeusz Pilch, *Dziecko ulicy – ewolucja pojęcia*, „Opieka Wychowanie Terapia" 2000, nr 1.

6. *Raport z fazy diagnozy*, op. cit.; zob. też: S. Stephenson, *Street children in Moscow*, "The Editorial Board of the Sociological Review", Blackwell Publishers 2001.

7. Cz. Czapów, St. Manturzewski, *Niebezpieczne ulice,* Wyd. „Iskry", Warszawa 1960.
8. M. D. Piekut-Brodzka, *Pedagogika specjalna dla pracowników socjalnych*, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2004.
9. A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki społecznej,* PWN, Warszawa 1982.
10. M. Szpringer, E. Laurman-Jarząbek, A. Drapała, *Profilaktyka uzależnień i przemocy w rodzinie,* Wyd. Stachurski, Kielce 2005.
11. U. Eckert, *Pedagogika specjalna w Polsce,* Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 1992, s. 56.
12. M. Deptuła, *Diagnostyka pedagogiczna i profilaktyka w szkole i środowisku lokalnym*, Wyd. Akademia Bydgoska im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2004.
13. G. Świątkiewicz, *Profilaktyka w środowisku lokalnym*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2002.
14. M. Deptuła, *Diagnostyka pedagogiczna*, op. cit.
15. J. Sowa, *Pedagogika specjalna: wybrane problemy*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Rzeszów 1990.
16. K. Sawicka, *Socjoterapia,* Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno - Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.

SOKOLOVSKA IRYNA,
Associate Professor of the Department
of Physical Education and Sports,
Municipal institution of higher education «Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy»
of the Zaporizhzhia Regional Council,
Candidate of Medical sciences, Associate Professor,
irinasokol10@meta.ua
NECHYPORENKO VALENTYNA,
Rector,
Municipal institution of higher education
«Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy»
of the Zaporizhzhia Regional Council,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
HORDIIENKO NATALIA,
Vice-rector for research and innovation,
Municipal institution of higher education
«Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy»
of the Zaporizhzhia Regional Council,
Doctor of Sociological Sciences, Professor
POZDNIYAKOVA OLENA,
First vice-rector,
Municipal institution of higher education
«Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy»
of the Zaporizhzhia Regional Council,
Doctor of Pedagogical Sciences ,Professor
SERHATA NATALIIA,
Associate Professor of the Department
of Physical Education and Sports,
Municipal institution of higher education
«Khortytsia National Educational and Rehabilitation Academy»
of the Zaporizhzhia Regional Council,
Candidate of Sciences in Physical Culture and Sports, Associate Professor

FEATURES OF CREATING A COMFORTABLE INCLUSIVE ENVIRONMENT IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Modern society places important demands on educational institutions: ensuring high quality education, a variety of educational services, and accessibility of education for all categories of children. The implementation of these tasks is possible provided that a comfortable educational environment is created, in which the educational process takes place in the most favorable conditions for each student.

Inclusion is one of the modern strategies of special education. It involves the full involvement of children with special educational needs in school life. The main idea of inclusion is that such a child should be an active participant in the class team. Ideally, an inclusive class should unite different groups of children, which promotes their communication and interaction.

Inclusion is a process aimed at taking into account and meeting the diverse needs of students by expanding their participation in learning, cultural and social life, as well as reducing the number of those who are excluded or formally included, but not actually integrated into the educational process.

The world experience of implementing inclusive education demonstrates the existence of two main models: "absorption" and "coexistence". The second model is considered more effective, since it better preserves the principles of integration.

The inclusive process can develop spontaneously, as it is directly related to the quality of a person's life. Limiting the opportunities of people with disabilities puts them in a less advantageous position, which negatively affects their standard of living and contributes to social isolation [1].

To assess the level of social adaptation, the so-called "survival" criteria defined by WHO experts are used: orientation in the environment, physical independence, mobility, communication (social integration), employment and economic independence. These indicators confirm the need to create special conditions for the education, upbringing and rehabilitation of children with special needs in regular educational institutions. The lack of proper support significantly reduces the quality of education.

The quality of education, according to the definition of A. M. Katz, is a set of characteristics that ensure the ability of education to meet the needs of the individual, society and the state. Inclusion is based on the concept of a single educational space for a heterogeneous group of students, where different educational trajectories are provided. It is focused on the child as an individual with his own educational needs.

Inclusive education is aimed at creating a flexible education system that can take into account the diversity of students' needs. As a result of such changes, all children will benefit, not only those with special educational needs.

The main tasks of inclusive education:

• formation of a single educational space for children with different abilities;
• development of the potential of children with psychophysical development in interaction with healthy peers;
• providing comprehensive psychological and pedagogical support;
• mastering educational programs in accordance with state standards;
• correction of developmental disorders;
• forming a tolerant attitude towards persons with disabilities;
• preserving and strengthening the health of children;
• supporting families raising children with special needs;
• promoting the successful socialization of students.

At the same time, the implementation of inclusion is accompanied by a number of difficulties:

• insufficient adaptation of the educational environment;
• the difficulty of coordinating the pace of learning for different groups of students;
• lack of proper medical support;
• low effectiveness of employment programs;
• the need for training and improving the qualifications of teachers.

The main goal of an educational institution is to create a holistic system of inclusive education, which includes methodological, regulatory and information support, as well as the organization of comprehensive support for all participants in the educational process [2]. The content of education in inclusive classes is determined by general education programs, curricula and individual programs for children with special needs.

The learning outcomes of such students are assessed according to criteria that take into account:

• level of knowledge and skills;
• ability to apply them in practice;
• activity and creativity;
• mastery of educational material;
• dynamics of development and behavior;
• formation of life competencies.

An inclusive educational environment provides equal access to education and creates conditions for the successful adaptation of each child, regardless of their individual characteristics.

Such an environment contributes to the humanization of education and creates optimal conditions for the self-development of the individual.

The main participants in the educational process are students, parents and teachers. For students, education opens up opportunities for self-realization, personal development and the formation of social ties [3].

For parents, comfortable conditions for the child's stay, preserving their health and taking into account individual characteristics are important. In high school, the importance of high-quality subject preparation and professional self-determination is growing. Teachers, in turn, ensure the implementation of these needs, creating conditions for high-quality learning, effective learning interaction with families and social adaptation of students, which includes the assimilation of cultural values and norms of society.

List of sources used

1. Bondar V. I. Special pedagogy: a textbook. Kyiv: Akademvydav, 2020.
2. Handbook of barrier-free access [Electronic resource]. Initiative of the Office of the First Lady of Ukraine Olena Zelenska. URL: https://bf.in.ua/ – screen name.
3. Law of Ukraine "On Education" N° 2145-VIII, 2017 (as amended).

СЕКЦІЯ 7. *ПОСТАТІ ТА ПОДІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ Й ЗА КОРДОНОМ*

АЛАТИРЕНКО М. А.,
методист,
Комунальний заклад «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради
ORCID: 0009-0002-0271-144X, elenabarilo@meta.ua
кандидатка педагогічних наук, доцентка

МАТЕМАТИКА І НАУКА У ПОШУКАХ ІСТИНИ (УНІВЕРСАЛ ОНЛАЙН, АБО: «ПРО АКТУАЛЬНІ ПОДІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОЇ ОСВІТИ Й НАУКИ»)

Але якщо я буду мовчати, *З усього, що під силу людському*

я ніколи не почну.
(В.Шекспір)
[2, с.8 Істина і шлях до неї].

розумові, нема нічого відраднішого
й достойнішого за пізнання істини.
(Дж.Кардано)
[2, с.10. Що є істина]

Усі ми вчились у школах і в університетах, усі переживали, раділи досягненням і загартовували свої характери й професіоналізм тимчасовими гіркими «недопрацьовками». Але ми були поколінням, яке формувалось у мирний час, а не в умовах війни. Оскільки взяти інтерв'ю в учасників ІІІ етапу Всеукраїнської олімпіади з математики, через постійне дистанціювання (формат навчання) освіти, про їх враження від змагань і отриманих емоцій на екскурсії Луцькою Вежею зараз не вдасться, замовимо за них гіпотетичне філософське слово науки. Науки, яка є вічною, науки, яка завжди у пошуках істини. Науки філософії, філософії освіти й математики.

Краса розв'язання будь-якої життєвої задачі полягає у тому, щоби вирішувати її майстерно – як майстерський «витвір», а не проблему. Тому, якщо перші два роки життя в умовах воєнний дій були проблемою і жахом, то згодом, ми, як і де-хто з наших колег, стали якщо не майстрами, то учнями майстрів, які можуть витримувати нелюдські умови роботи, умови навчання і умови життя. І в цьому є не лише краса і біль сьогодення, а й , насамперед, велике чудо природи й людської інтуїції, яка допомагає усьому живому продовжувати жити повноцінним життям, незважаючи на постійні обмеження і постійні перешкоди умов воєнних близьких і далеких дій.

Якщо щорічні результати ЗНО, які вимушено стали НМТ і зараз свідчать про працелюбних і наполегливих здобувачів освіти (учнів) і вчителів (педагогів), то варто згадати про них як зразки працелюбності й наполегливості роботи у складних умовах і постійної боротьби з перепонами на шляху до поставлених цілей. Вже у 2024 р. освітяни намагались адаптуватись до «нових» умов роботи і, згідно даних сайту «Education.ua» 1 місце посів Ліцей «Інтелект» (Дарницький р-н., м.Київ) 176,45 б; 2 місце Львівський фіз.-мат-й ліцей-інтернат при Львівському національному університеті імені Івана Франка 173,88 б.; 3 місце Науковий ліцей ім.Миколи Сабата Івано-Франківської міської ради 174,27 б. і т.д. [education.ua]. ТОП – школи за результатами НМТ-2025 (Education.ua та DOU) 1- Ліцей «Інтелект» (Дарницький р-н., м.Київ); 2 – Русанівський ліцей (Дніпровський р-н, м.Київ); 3 - Львівський фіз.-мат-й ліцей-інтернат при Львівському національному університеті імені І. Франка і т.д.

Але не в тому полягає істина розв'язання життєвих задач науковців у пошуках істини, якою завжди послуговуються філософія і математика. Так, людям, яким вдається результативно працювати у наших часто жахливих умовах великі і щирі слова поваги і вдячності. За це не дають орденів, за це нараховують брутальні кошти, які вже, навіть, почали «бігати за вчителями»… І тут найкращими «орденами» стають щорічні результати НМТ.

Та окрім НМТ є ще й Всеукраїнські олімпіади, до яких залучаються цілеспрямовані здобувачі освіти (учні 8-11 класів гімназій і ліцеїв), які ще готуються до НМТ і знаходяться на «шляху до Істини». Нещодавні перегони за досягненнями у царині Евкліда і Арістотеля, Фалеса Мілетського і Піфагора вже висвітлювались у освітніх ґаджет-ресурсах (див.світлину фрагменту фото переможців і призерів фіналу Всеукраїнської Олімпіади з математики).

Переможцями стали учні з різних куточків України: 15 золотих нагород, 27 срібних і 41 бронзова, а також запрошення на ІМО і Європейський тур (Пригунов Володимир, Акчуріна Міланья, Улещенко Іван, Северин Хемич, Назар Хомяк, Загороднєва Аліса Гончаренко Вікторія, Андрій Атаманенко і багато інших) [kman.kyiv.ua]. Нагородження переможців в Музеї сучасного українського мистецтва Корсаків організатори символізували об'єднання з мистецьким простором [172 школярі змагалися за перемогу в математичній олімпіаді на Волині: імена переможців. 23 березня 2026 URL]osvita.rayon.in.ua]. І хоча ще не вщухли нещодавні новини й емоції, луцькі школярки вже встигли вибороти срібну й бронзову нагороди наукового фестивалю в Африці (С.Королюк, Б.Корецька) [Д.Костюк. Срібло та бронза з Африки: волинські школярки здобули нагороди на престижному науковому фестивалі I-FEST-2026. 1 квітня. 2026.*URL: osvita*.rayon.in.ua]

Брали участь у фінальному етапі і учні з Чернігівщини, один з яких виборов бронзову нагороду (див.світлини з п'ятьма учнями) [4]. Окрім переживань, змагань і емоцій діти отримали і певні враження від творів мистецтва, у оточенні яких вони знаходились, і від екскурсії історичними краєвидами Луцької Вежі і весняної природи (Див. світлину на початку тез).

Цілком природно, що багато учасників і їх «тренерів» відчули і гіркоту, «недострибнувши» до «балкону» на Луцькій вежі, і їхні вихованці мають важливі сертифікати учасників головного етапу на рівні Евклідової України! А дехто зі здобувачів презентував на світлинах і свій багатий «улов» (подарункові золоті рибки, срібні карасики й іграшки; див.світлини з іграшками-символами). Але чи відомо майбутнім «Піфагорам», що символізує «золота рибка» не у агресорській варіації

казки, а у першоджерелі ідеї – у філософії (Великого Сходу)? Адже у давньо-китайських легендах побутує сакральна Таїна – Містична Жінка (зображена у роботах майстрів акварельного живопису минулого Китаю) - Риба-карп (Дзеркальний короп, статуя якого знаходиться в одному з Буддійських Храмів, як символ таємничості Синтоїзму-родичу нашого Язичництва), який був пращуром золотої рибки як у давнину, так і зараз вважається символом чоловічої перемоги…

Згідно традиції, згадаємо можливості математики (алгебри, геометрії, теорії ймовірностей…) і багатоваріантності розв'язання задач крізь призму філософії. Кожен учасник вирішував окрім завдань з математичними формулами і варіант життєвої задачі на шляху до математичної істини.

Так, за прикладною концепцією краси пошуку розв'язань геометричних задач, завжди існує декілька варіантів розв'язання однієї задачі [1]. Наприклад, лише у однієї задачі (різносторонній трикутник) 1.4. «Про точку перетину висот трикутника» може бути 13 варіантів розв'язань (та , або доведень) (Див. Рис.1). Якщо переглядати варіанти, можна віднайти красу у логіці розв'язання математичної задачі шляхом філософії і естетики геометричних теорем, законів і формул, як це наочно зображено на світлинах рисунків 1.44-1.46 (Рис.1.). При цьому формула Герона для обчислення площі трикутника має 9 розв'язань (с.72-79, там само), а «Урок однієї задачі (с.3, 67-71, там само) – сім розв'язань. А у задачах (1.7 і 1.8.) «Про належність описаному колу точок, … …» і «Про відстані від вершини трикутника до ортоцентра і … …» разом також нараховується 13 варіантів доведень.

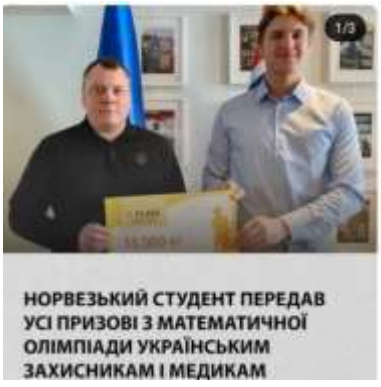
Рис. 1 Зразки варіантів розв'язання задач (фрагменти ксерокопій зі сторінок книги) [1, с.32-33].

Автор цієї прикладної «концепції» (Кобко Л.М.) краси розв'язань і геометричних доведень при цьому зазначає, що рівень математичної підготовки учнів і студентів у значній мірі визначається вмінням розв'язувати задачі [1, с.7].

Важлива подія цьогоріч відбулася і на Європейському математичному олімпі школярів і студентів. Серед учасників змагань за найсильнішого молодого «Євкліда» у математиці Норвегії переміг 17-річний Скомантас Урбонас виборов головну нагороду і першість, про що вже зазначалося на українських ґаджетах. (Див. світлини з помаранчевими дипломами/сертифікатами).

Свій головний грошовий приз (15 000 норвезьких крон ≈ 66-68 000 грн.) він вирішив передати українським захисникам (і медикам). Норвезький переможець математичної олімпіади 2026 (С.Урбонас) вважає, що це досягнення має більше значення, якщо воно допоможе Україні. На сторінках українських мереж мандрує цитата його слів у перекладі: «Зло може перемогти лише тоді, коли добрі люди нічого не робитимуть», адже він пояснив своє рішення наступною формулою: «Завжди чув, що зло може перемогти лише тоді, коли добрі люди нічого не робитимуть». … Саме тому я відчував, що це досягнення матиме більше значення, якщо воно зможе сприяти перемозі України» [3]. За що ми висловлюємо велику подяку! Щиро дякуємо, тобі, Скомантасе!

Адже автор збірника про красу пошуку різних розв'язань 25 геометричних задач зазначала: «Доведення теорем, розв'язування геометричних задач – це пошуковий процес, який не повторює і не копіює, що було раніше» [1, с.7].

Підсумуємо з позиції філософії, цитуючи уривок з філософії математики: «Пізнання – це вічне наближення

нашого знання до абсолютної істини». А усталені, звичні положення науки – парадигми (від грецького – зразок, норма) являють собою певні зупинки в пізнавальному процесі, які, звичайно, не можуть бути тривалими. Саме це мав на увазі німецький філософ Гегель, коли писав, що «суперечність є критерій істини (!-*з.оклику – авт. М.А.),* відсутність суперечності – критерій хибної думки» [2, с. 67].

Рис.2 Переможці фінальних етапів математичних олімпіад двох країн (фрагмент з українськими учнями – ліворуч, норвезькі студенти – праворуч) [3].

Отже, філософське розв'язання моральної суперечки, яка виникає у ході усвідомлення різних результатів досягнень учасників фінального туру Всеукраїнської олімпіади з математики, згідно концепції КобкоЛ.М. про красу пошуку різних розв'язань математичних (геометричних) задач передбачає багатоваріантність розв'язання однієї задачі. Виходячи з думки Гегеля про суперечність як критерій істини, обґрунтуванням істини у розв'язанні фінальної перемоги наших учнів є наша перемога у «співдружності» (благородства і доброти) з норвезьким студентом. Адже що ще може бути найбільшою нагородою у красі розв'язання математичних задач сьогоденної України в умовах війни, як не вчинок молодого колеги (з науки) у нашому спільному виборюванні призового міста у березневій Олімпіаді-2026? Тож, як і Гегель, у пошуках істини (поки «у тому районі» вже «щось» знову палає у пів на п'яту ранку, і весь час лунає «надихаюче» — «бу-буууух — бух — бубууух — жжжж»…) зауважимо: ПЕРЕМОГЛА ІСТИНА! Миру нам усім і перемоги.

Потрібно сьогодні сказати лише те,
Що доречне сьогодні,
Все інше відкладемо і скажемо,
Коли буде потрібно
[2, с.5].

Список використаних джерел

1. Кобко Л.М. Краса пошуку різних розв'язань геометричної задачі. Навч.посібн., Чернігів. Ред.-вид-й відділ ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка, 2006. 225 с.
2. Конфорович А.Г. Математичні софізми і парадокси. К., : Рад.школа, 1983. 208 с.
3. Підліток з Норвегії задонатив ЗСУ свою нагороду на олімпіаді /Олена Качуровська, 3 квітня, 2026// *КореспонденТ.net* URL: www.https://ua.korrespondent.net/w... (дати звернення: 10 квітня 2026)
4. Учень з Чернігівщини виборов призове місце на Всеукраїнській олімпіаді з математики. 31 березня 2026 р. Управління освіти і науки. URL: https://uon.cg.gov.ua/index.php?id=542025&tp=0 (дати звернення: 07 квітня 2026; 10 квітня 2026).

БІЛІНСЬКИЙ А. І.
здобувач третього рівня вищої освіти (PhD)
Західноукраїнський національний університет
спеціальність 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США: НАПРЯМИ, ІНСТРУМЕНТИ ТА ВПЛИВ НА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобалізації та інформаційного суспільства особливого значення набуває діяльність суб'єктів, що формують інформаційний простір держави. Одним із таких суб'єктів є українська діаспора, яка активно впливає на міжнародний інформаційний дискурс щодо України. Після 2014 року, в умовах російської інформаційної агресії, інформаційна діяльність української діаспори США набула стратегічного значення [2].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу напрямів, інструментів та впливу інформаційної діяльності діаспори на формування інформаційного простору України та її міжнародного іміджу. У науковому дискурсі діаспора розглядається як важливий елемент інформаційної політики та «м'якої сили» держави [1].

Основними напрямами інформаційної діяльності української діаспори США є медійна активність, аналітична діяльність, інформаційна підтримка державних ініціатив, протидія дезінформації та розвиток цифрових комунікацій.

Медійна активність включає участь представників діаспори у діяльності американських та міжнародних

засобів масової інформації, створення власних медіаресурсів, поширення інформації через соціальні мережі. Це сприяє формуванню позитивного образу України у світовому інформаційному просторі [3].

Аналітична діяльність реалізується через участь у роботі дослідницьких центрів, підготовку аналітичних матеріалів, експертних оцінок, що впливають на формування громадської думки та політичних рішень. Значну роль відіграє співпраця з аналітичними центрами та університетами США [4].

Важливим напрямом є інформаційна підтримка України на державному рівні, зокрема через комунікацію з представниками Конгрес США та іншими політичними інституціями. Це сприяє формуванню позитивного інформаційного середовища щодо України у політичному дискурсі.

Особливу роль відіграє протидія дезінформації. Українська діаспора активно бере участь у викритті фейкових новин, поширюваних російськими медіа, формує альтернативні інформаційні наративи, що базуються на принципах правдивості, відкритості та демократичних цінностей [2].

Цифрові технології стали ключовим інструментом інформаційної діяльності. Використання соціальних мереж, онлайн-платформ, цифрових ресурсів дозволяє оперативно поширювати інформацію, мобілізувати громадську підтримку та формувати міжнародну солідарність з Україною [5].

Вплив інформаційної діяльності української діаспори США на інформаційний простір України проявляється у формуванні міжнародної підтримки, підвищенні рівня обізнаності про події в Україні, зміцненні національної інформаційної безпеки. Вона сприяє інтеграції України у світовий інформаційний простір та формуванню її позитивного іміджу.

Отже, інформаційна діяльність української діаспори США є важливим чинником формування сучасного інформаційного простору України. Її ефективність зумовлена поєднанням традиційних та цифрових інструментів комунікації, активною взаємодією з міжнародними інституціями та здатністю оперативно реагувати на інформаційні виклики.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні ролі цифрових платформ у діяльності діаспори, аналізі ефективності інформаційних кампаній та розробці моделей інтеграції діаспорних інформаційних ресурсів у державну інформаційну політику України.

Список використаних джерел

1 Андрусів У. Українська діаспора як чинник публічної дипломатії України. Київ, 2020.
2 Марченко О. Інформаційна політика та міжнародний імідж держави. Львів, 2021.
3 Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford, 2010.
4 Nye J. Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York, 2004.
5 Офіційні матеріали українських організацій у США (2014–2023 рр.).

БЛАЖЕВСЬКИЙ П.В.
здобувач третього рівня вищої освіти (PhD)
Західноукраїнський національний університет
спеціальність 032 – Історія та археологія

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ УКРАЇНИ У СВІТІ (2014–2023 РР.)

Початок російської агресії проти України у 2014 році суттєво актуалізував проблему формування міжнародного іміджу держави як важливого інструменту зовнішньої політики [2]. В умовах гібридної війни та інформаційного протистояння особливого значення набувають механізми публічної дипломатії, у яких вагому роль відіграють не лише державні інституції, а й недержавні актори, зокрема українська діаспора [1].

Українська діаспора у США є однією з найбільш чисельних, організованих та впливових у світі. Її інституційна розвиненість, наявність громадських організацій та активна участь у суспільно-політичному житті країни проживання створюють сприятливі умови для просування українських інтересів на міжнародному рівні [4].

У сучасному науковому дискурсі діаспора розглядається як важливий суб'єкт «м'якої сили», який здатен впливати на формування громадської думки, політичних рішень і культурного сприйняття держави у світі [3, p. 45]. Особливої актуальності набуває дослідження діяльності української діаспори США у 2014–2023 роках, коли її активність значно зросла у відповідь на виклики війни.

Основними напрямами діяльності української діаспори США у формуванні позитивного образу України є інформаційно-комунікаційний, політичний, культурний, гуманітарний та освітньо-науковий.

Інформаційно-комунікаційна діяльність діаспори була спрямована на донесення об'єктивної інформації про події в Україні до міжнародної спільноти. Активно використовувалися сучасні медіа, соціальні мережі, аналітичні публікації, експертні виступи. Значну увагу приділено протидії дезінформації, формуванню альтернативного наративу, що базується на принципах демократії та міжнародного права [2].

Важливим напрямом є політичне лобіювання, яке здійснювалося через взаємодію з представниками Конгрес США та іншими державними структурами. Українська діаспора активно впливала на прийняття рішень щодо санкцій проти Російської Федерації, надання військової та фінансової допомоги Україні, організації слухань та консультацій з політичними діячами [5]. Це сприяло формуванню стійкої підтримки України на державному рівні США.

Культурна дипломатія виступає ефективним інструментом формування позитивного іміджу України. Організація фестивалів, виставок, культурних заходів сприяє популяризації української культури, формує позитивне емоційне сприйняття країни, розширює міжкультурний діалог [4].

Гуманітарна діяльність української діаспори значно активізувалася після початку війни. Організовувалися численні благодійні кампанії зі збору коштів, медикаментів, обладнання, які спрямовувалися на підтримку Збройних сил України, медичних установ та цивільного населення [5]. Така діяльність не лише має практичне значення, але й формує позитивний імідж України як держави, що має широку міжнародну підтримку.

Освітньо-науковий напрям діяльності діаспори реалізується через співпрацю з університетами, науковими

центрами, організацію конференцій, семінарів, освітніх програм. Це сприяє формуванню об'єктивного академічного дискурсу про Україну та її роль у сучасному світі [3].

Отже, українська діаспора США виступає потужним інструментом публічної дипломатії, який поєднує різні механізми впливу на міжнародну спільноту. Її діяльність у 2014–2023 роках сприяла формуванню позитивного образу України як демократичної держави, що бореться за свободу та незалежність.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні трансформації діяльності діаспори після 2022 року, а також у порівняльному аналізі діяльності українських громад у різних країнах світу.

Список використаних джерел

1. Андрусів У. Українська діаспора як чинник публічної дипломатії України. Київ, 2020.
2. Марченко О. Інформаційна політика та міжнародний імідж держави. Львів, 2021.
3. Kuzio T. Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism. Santa Barbara, 2015.
4. Motyl A. Ukraine's Diaspora and Soft Power Strategies. New York, 2019.
5. Офіційні матеріали українських організацій у США (2014–2023 рр.).

БЛАЖЕВСЬКИЙ Р.В.

здобувач третього рівня вищої освіти (PhD)
Західноукраїнський національний університет
спеціальність 032 – Історія та археологія)

ГУМАНІТАРНА ТА ОСВІТНЯ СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З УКРАЇНСЬКОЮ ДІАСПОРОЮ США У 2014–2023 РР.

Після 2014 року гуманітарна та освітня співпраця України з українською діаспорою США набула системного та стратегічного характеру. В умовах російської агресії важливим завданням стало не лише забезпечення матеріальної підтримки, але й формування стійких гуманітарних і освітніх зв'язків, спрямованих на зміцнення національної ідентичності та міжнародної підтримки України [1].

Українська діаспора у США виступає важливим партнером України у реалізації гуманітарних ініціатив. Її діяльність охоплює широкий спектр напрямів: благодійність, підтримку освітніх програм, розвиток академічної мобільності, культурно-освітні проєкти [2].

Гуманітарна співпраця активізувалася після початку бойових дій на сході України та особливо після 2022 року. Українські організації у США організували масштабні кампанії зі збору коштів, медикаментів, гуманітарної допомоги для постраждалого населення, внутрішньо переміщених осіб та військових [5]. Значна частина допомоги спрямовувалася на підтримку медичних установ, освітніх закладів та соціальних служб.

Освітній напрям співпраці є не менш важливим. Українська діаспора активно підтримує розвиток української освіти через фінансування освітніх програм, надання грантів, організацію стажувань та академічних обмінів. Важливу роль відіграє співпраця з американськими університетами, що сприяє інтеграції української науки у світовий освітній простір [3].

Одним із ключових аспектів є підтримка українських студентів і науковців. Діаспора сприяє їх участі у міжнародних програмах, забезпечує доступ до ресурсів провідних університетів, підтримує наукові дослідження, пов'язані з Україною. Це сприяє формуванню нового покоління фахівців, інтегрованих у глобальний академічний простір [4].

Значну увагу приділено культурно-освітнім ініціативам. Організація українських шкіл, культурних центрів, освітніх курсів у США сприяє збереженню української ідентичності серед представників діаспори та популяризації української культури серед іноземців [2]. Такі ініціативи формують позитивний образ України як держави з багатою культурною спадщиною та високим освітнім потенціалом.

Важливим елементом співпраці є взаємодія з державними структурами США, зокрема через комунікацію з представниками Конгрес США, що сприяє реалізації гуманітарних програм підтримки України та розширенню освітніх можливостей для українських громадян.

Таким чином, гуманітарна та освітня співпраця України з українською діаспорою США у 2014–2023 роках є важливим чинником зміцнення міжнародних зв'язків, розвитку освіти та науки, а також підтримки українського суспільства в умовах війни.

Отже, діяльність української діаспори США у гуманітарній та освітній сферах має комплексний характер і сприяє не лише подоланню наслідків війни, але й формуванню довгострокових стратегічних партнерств. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні нових форм співпраці в умовах цифровізації освіти та післявоєнного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Андрусів У. Українська діаспора як чинник публічної дипломатії України. Київ, 2020.
2. Марченко О. Освітня та культурна дипломатія України. Львів, 2021.
3. Kuzio T. Ukraine: Democratization, Corruption, and the New Russian Imperialism. Santa Barbara, 2015.
4. Motyl A. Ukraine's Diaspora and Soft Power Strategies. New York, 2019.
5. Офіційні матеріали українських організацій у США (2014–2023 рр.).

ГОМІВКА В.М.

здобувач третього рівня вищої освіти (PhD)
Західноукраїнський національний університет
спеціальність 011 – Освітні, педагогічні науки

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ КАРДИНАЛА ЙОСИПА СЛІПОГО ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАДИЦІЇ XX СТОЛІТТЯ

Проблема формування української освітньої традиції у XX столітті нерозривно пов'язана з діяльністю

видатних духовних і громадських діячів, серед яких особливе місце займає Йосиф Сліпий. Його педагогічні ідеї сформувалися в контексті складних історичних обставин і були спрямовані на збереження національної ідентичності, розвиток духовності та інтелектуального потенціалу українського народу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення педагогічної спадщини видатних українських мислителів у контексті сучасних освітніх трансформацій. Педагогічні ідеї Йосифа Сліпого мають важливе значення для розвитку національної освіти, оскільки поєднують духовно-релігійні цінності з гуманістичними принципами виховання [1].

Формування педагогічних поглядів Йосифа Сліпого відбувалося під впливом європейської освітньої традиції, богословської науки та української культурної спадщини. Значну увагу він приділяв ролі освіти у становленні особистості, підкреслюючи необхідність гармонійного поєднання інтелектуального, морального та духовного розвитку [2].

Однією з ключових ідей його педагогічної концепції є виховання особистості на засадах християнської етики. Він наголошував на важливості формування таких якостей, як відповідальність, гідність, любов до ближнього, служіння суспільству. Освіта, на його думку, має не лише передавати знання, але й формувати світогляд і ціннісні орієнтири людини [3].

Важливим аспектом педагогічної діяльності Йосифа Сліпого була підтримка розвитку української освіти в умовах політичних утисків. Він активно сприяв збереженню українських освітніх інституцій, розвитку богословської освіти, підтримці наукових досліджень. Особливу увагу приділяв підготовці національно свідомої інтелігенції [4].

У своїй діяльності Йосиф Сліпий підкреслював значення освіти як чинника збереження національної культури та ідентичності. Його ідеї сприяли формуванню української освітньої традиції, що базується на поєднанні національних і загальнолюдських цінностей.

Сучасні освітні практики в Україні дедалі частіше звертаються до педагогічної спадщини видатних діячів минулого. Ідеї Йосифа Сліпого можуть бути використані для розробки нових підходів до виховання молоді, зокрема у контексті духовно-морального розвитку особистості, формування громадянської відповідальності та національної свідомості [5].

Особливої актуальності ці ідеї набувають в умовах сучасних викликів, пов'язаних із глобалізацією, кризою цінностей та війною. Вони сприяють формуванню стійкої, духовно зрілої особистості, здатної до активної участі у суспільному житті.

Отже, педагогічні ідеї Йосифа Сліпого є важливим чинником формування української освітньої традиції XX століття. Їх актуалізація у сучасному освітньому процесі сприяє розвитку національної системи освіти, орієнтованої на духовні та гуманістичні цінності.

Перспективи подальших досліджень полягають у глибшому аналізі педагогічної спадщини Йосифа Сліпого та її інтеграції у сучасні освітні концепції України.

Список використаних джерел

1 Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання. Київ, 2018.
2 Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Київ, 2019.
3 Кремень В. Г. Філософія освіти. Київ, 2021.
4 Сухомлинський В. О. Вибрані твори. Київ, 2017.
5 Степовик Д. Йосиф Сліпий: духовний портрет. Київ, 2012.

КОВАЛИК І. М.,
провідний фахівець
Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти,
голова громадської організації «Гуртом!»

ЦІННІСНИЙ ДИСКУРС УЧАСНИКІВ ІНІЦІАТИВНОЇ ГРУПИ ПЕРШОГО ГРУДНЯ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНЯ

У кожного народу свої призначення, історія, звичаї, характер, навколишнє середовище та інші духовні та матеріальні здобутки. В сучасних міжнародних умовах, щоб їх відстоювати і розвивати потрібна сильна національна держава. Її легко втратити і важко здобути. В гострій фазі боротьби за державність, за гідне життя народу ключову роль відіграють лідери – моральні (етичні) авторитети.

Мораль (від латинського *moralitas* «манера, характер , належна поведінка») – це доктрина або система моральної поведінки [14].

Розглянемо приклади ролі моральних авторитетів в історії Індії, Чехії, і ЮАР.

Концепція Сатьяграхи (ненасильницького опору) індійського адвоката Махатма Ганді [9] базувалася на особистій аскезі та моральній перевазі над колонізаторами. З політичної точки зору, Ганді деміфологізував імперську владу, показавши, що моральна сила індивіда може бути сильнішою за Британську державну машину і зрештою своєю поставою та системою моральних принципів створив духовне опертя народам Індії для створення незалежної держави.

Чеський філософ і політик Вацлав Гавел [1] у своєму есе «Сила безсилих» обґрунтував, що в тоталітарних системах «життя в правді» є найвищим політичним актом. Моральний авторитет вказав кожному чеху на можливість духовного вчинку , що дозволило суспільству не розпастися в брехні.

Багаторічний в'язень сумління і юрист Нельсон Мандела (ПАР) [11], після 27 років ув'язнення він відмовився від помсти на користь політики примирення. Його особистий авторитет і моральний приклад став гарантом того, що країна не поринула у громадянську війну. Дослідники зазначають, що без його етичного вибору, Комісії правди та примирення могли б не спрацювати.

Українці протягом 300 років колоніального стану зберегли свою самобутність. З 1991 року розвивали культуру, політику, економіку відповідно до своїх особливостей, приймаючи відповідні закони і враховуючи в їх

трактуванні українські моральні принципи (цінності), розбудовуючи своє державне майбутнє. Зміни в сучасній Україні, наперекір звичній історичній парадигмі, відбуваються карколомно. Розвиток держави проходить достатньо бурхливо і рухається ривками від Майдану до Майдану. В останній період «міжмайдання», коли громадяни України на виборах Президента обрали Віктора Януковича і в парламенті більшістю володіла партія Регіонів, уряд розвертав курс від асоціації з ЄС на зближення з режимом Росії. В керівництво міністерства оборони та в СБУ призначали проросійських політиків. Швидкими темпами відбувався процес знищення української армії і підприємств «оборонки». Пішов відкат назад в СРСР.

На захист гідності молодої держави виступили владики УПЦ КП, УГКЦ та УПЦ МП. Спільно звернулися з відкритим листом до вірних та до всіх людей доброї волі «Переконані, що лише у вільному діалозі нам може відкритися живе мислення, яке спонукатиме кожного до особистої відповідальності за ближнього, за свою громаду та свою країну – мислення, сповнене правди, здатне звершити духовне оновлення суспільного життя. Особливо ж ми звертаємо свій заклик до тих, хто має авторитет і повагу людей, мудрість та життєвий досвід: об'єднаймо свої зусилля для служіння українському народу! Разом ми зможемо сформувати активну і плідну громадську позицію щодо визначних питань суспільного життя» [17].

Як відповідь на цей виклик постала Ініціатива «Першого грудня». Учасники групи взяли на себе моральну відповідальність протистояти зраді влади і відстоювати свободу і гідність українського народу показуючи приклад життя, вже не поодинці, а спільноти, в «морально чистому середовищі».

Автори УХВЛ Любомир Гузар, Богдан Гаврилишин, Євген Сверстюк, Іван Дзюба, Семен Глузман, Ігор Юхновський, Мирослав Попович, Мирослав Маринович, В'ячеслав Брюховецький, Володимир Горбулін, Вадим Скуратівський – моральні суспільні лідери України розпочали публікувати звернення, декларації, аналізи стану в сферах життя, відозви на неетичні дії влади, на порушення нею прав суспільства запропонувала альтернативну моральну позицію на противагу проросійській позиції президента Януковича. Група не робила закликів до повалення режиму, але стала моральною опорою вільних людей. В 2013 році відбулася революція Гідності. Ініціативна група в найкритичніші моменти повному складі була на Майдані і її присутність стала необхідної умовою перемоги вільних людей.

Звитяга революції Гідності остаточно відмежувала Україну від цінностей тоталітарної Росії на ціннісні орієнтири демократичного Заходу.

В поданій статті буде описано про вплив самобутніх особистостей, моральних авторитетів на самобутність країни, на прикладі діярію учасників Ініціативної групи Першого грудня.

Важливо розуміти, що Ініціативна група «Першого грудня» не формувалася за принципом черговості або «прийому нових членів» у звичному розумінні. Це був одночасний акт об'єднання групи людей, які вже мали величезний авторитет у суспільстві.

Керівника група не обирала, але першим серед рівних став Любомир Гузар. Вихований в західному демократичному суспільстві, обрав шлях ченця-студита, в минулому глава УГКЦ України, його цінності базувалися на християнських вартостях, на балансі між духовним споглядання та реальною працею. Тобто, недостатньо просто вірити в Бога і вибрати цінності (наприклад заповіді Божі), а треба діяти, стверджуючи ці цінності. Він часто наголошував, що свобода — це праця і велика відповідальність. «І найважливіше: бути вільною людиною означає чинити добро. Саме в цьому полягає найглибший смисл свободи вільної людини».

Важливу роль в системі особистісних і суспільних цінностей Блаженнійший віддавав служінню, зокрема громадському служінню. «Ми маємо віддавати – давати у світ добро, милосердя, любов. … Лікар, вчитель, письменник, робітник і навіть політик – то служіння іншим. Тільки тоді, коли ми віддаємо, стаємо багатшими. Треба формувати в людях розуміння служіння» [4]. На запитання «Ким ви хочете бути?», він незмінно відповідав: «Я хочу бути людиною». Людяність і служіння , свободу і відповідальність, добро, милосердя, любов - це вартості з його життєвого кредо.

Поряд Любомиром Гузаром в групу прийшов Богдан Гаврилишин, ще один українець з української діаспори для якого служіння, гідність, свобода і відповідальність були чільними в системі особистих цінностей, що цікаво обоє пройшли юнацький вишкіл в «Пласті». Член Римського клубу, засновник і багаторічний керівник Міжнародного інституту менеджменту у Женеві (Швейцарія), радник з економіки президентів і прем'єрів десяти країн світу, в тому числі і України. Володів глобальним мисленням і розумінням майбутнього. Написав та активно просував «Декларацію відповідальності людини» [3]. Він презентував її на міжнародних майданчиках, переконуючи, що лише через особисту відповідальність (перед сім'єю, громадою, довкіллям) можна досягти справжньої свободи. Його останнім дітищем став, створений на власні кошти, Благодійний фонд Гаврилишина [12]. Ключова програма фонду «Молодь змінить Україну» фінансує поїздки молодих фахівців до успішних європейських країн для вивчення їхнього державного менеджменту.

Духовним опертям групи стали українські дисиденти часів СРСР: Євген Сверстюк, Мирослав Маринович, Іван Дзюба, Семен Глузман, Йосиф Зісельс.

Будучи молодим українським науковцем Євген Сверстюк приймав активну участь у «Самвидаві» 60-х і протестах проти арештів та незаконних судів совєтських дисидентів, у січні 1972 року засуджений на сім років таборів продовжених п'ятьма роками заслання. Відрізнявся гострим розумом і твердістю духу, а його чесність і скромність стали взірцем дотримання цінностей та поважалися друзями і ворогами. Творчість Сверстюка, зокрема політичний памфлет «З приводу процесу над Погружальським»[13] та ессе «Собор у риштуванні» [14] мали величезний вплив на формування дисидентського руху і громадянського суспільства, часопис УАПЦ «Наша віра» розпочав процес окремішньої української церкви, завершений тільки зараз. Євген Сверстюк став першим ідеологом «десовєтізації» України.

В 60-ті роки початок процесу очищення української культури і відновлення національної гідності заклав Іван Дзюба працею «Інтернаціоналізм чи русифікація?» [5], що була написана мовою марксизму-ленінізму і одночасно розвінчувала «совєтську» систему, як работворчу. Для Дзюби правда була не просто гаслом, а результатом глибокого осмислення предмету аналізу. Він наголошував в своїх працях, що патріотизм – це передусім солідарність у цінностях, а не в походженні. Пан Іван був одним із перших, хто публічно підніс тему Бабиного Яру,

виступивши проти антисемітизму та закликавши українців і євреїв до спільної боротьби за свободу проти сучасного тоталітаризму.

Серед «совєтських» дисидентів Семен Глузман був зразком чинення доброчесності, відваги і неймовірної стійкості. У 1971 році він провів заочну судово-психіатричну експертизу генерала Петра Григоренка, якого «совєтська» влада оголосила «божевільним» за правозахисну діяльність. 25-річний Глузман науково довів, що генерал є психічно здоровим, а діагноз КДБ - фальсифікація. Тобто він наодинці виступив проти системи каральної психіатрії СРСР. За що був засуджений на 7 років таборів, додатково дисиденту присудили 3 роки заслання. Остаточною перемогою його гідності став прийнятий в 2013 році Закон України «Про психіатричну допомогу» [2]. Семен Глузман був одним з авторів тексту законопроекту.

Ігор Юхновський – це постать унікального масштабу, яка поєднувала в собі глибину академічного вченого (фізика-теоретика) та далекоглядність і гідність державного стратега. В 1990 році на базі відділу статистичної теорії конденсованих станів Інституту теоретичної фізики ініціював створення Інституту фізики конденсованих систем НАН України. А вже через рік, в стінах Верховної Ради (далі – ВР) України ініціював проведення Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року. Наукова школа статистичної фізики [7], вимагала його участі у всесвітніх проєктах. Та Юхновський, ветеран другої світової війни віддав перевагу політиці, бо розумів, що власна міцна держава є гарантом збереження його народу.

Переніс науковий підхід на прийняття політичних рішень. Цінності науковця раціоналізм, науковий скептицизм, точність та доброчесність депутата ВР України Ігоря Юхновського протягом 4-х скликань і на посаді Першого віце-прем'єра України [15], відображалися в документах найвищого рівня. Все було прорахованим, логічним і базувалося на знаннях права, а не на емоціях.

Постаті учасників ініціативної групи талановиті, наділені яскравими характерами і реалізували себе в різних сферах життя. Кожен спирався на особисту систему благородних цінностей. В кожного з групи є сотні послідовників і учнів, котрі переймали і адаптували ці системи до себе.

І все ж у всіх учасників групи дві цінності свобода і гідність є ключовими а також принцип дієвості, «мало вибрати цінності, а треба діяти, стверджуючи ці цінності», недостатньо цінувати свободу – необхідно «бути вільною людиною». Відповідальність за свою «українськість», за творення розвитку себе, сім'ї, громади, і своєї держави, як гарантії майбутнього «не може бути комусь передана». Вони вважали що принцип «відкритого суспільства» і «вільна держава» мають бути в кожного з нас духовними цінностями.

1 грудня 2012 року учасники групи підписалися під текстом Української Хартії вільної людини [16], легалізували спільну систему цінностей для українців, і запропонували громадянам «маршрутну карту» формування цінностей розвитку особистості від «Бути вільною людиною» до «Бути успішною державою» і «Бути учасником демократичної спільноти народів».

Принципи і ціннісні орієнтири Хартії співзвучні за смисловою наповненістю цінностям національної громадянської ідентичності українця та цінностями НУШ [8], тому можемо використовувати УХВЛ як модель по формуванню цінностей здобувача освіти для ствердження української національної та громадянської ідентичності в учнівстві Нової Української Школи.

У подальших дослідженнях, які стосуватимуться окресленої в публікації проблеми доцільно додати інформацію про цінності і вплив великих українців, учасників Ініціативної групи Першого грудня, авторів УХВЛ Мирослава Поповича, Мирослава Мариновича, В'ячеслава Брюховецького, Володимира Горбуліна, Вадима Скуратівського на формування ідентичності учня.

Список використаних джерел

1. Гавел Вацлав. Сила безсилих. Київ: Чеська бібліотека, 2016, 258 с.
2. «Голос України», Часопис ВР України від 18.09.2013, URL: http://golosukraine.com/publication/suspilstvo/zdorovya/16361-moz-rozpochinaye-reformu-dityachoyi-psihiatrichnoy/#.VdxKl5c-uac (дата звернення: 15.04.2026)
3. Гаврилишин Б. Д. Декларація відповідальності людини. *Фонд Родини Богдана Гаврилишина*. 2018. URL: https://bhfamily.org/deklaratsiya-obovyazkiv-lyudyny/ (дата звернення: 12.04.2026).
4. Десять цитат Любомира Гузара про віру, любов та Бога. 26. 02. 2020 р. URL: https://poklik.media/vira/10-tsytat-liubomyra-huzara-pro-viru-liubov-ta-boha/#:~:text="Ми%20маємо%20віддавати%20–%20давати%20у%20світ,письменник%2C%20робітник%20і%20навіть%20політик%20–%20тоі (дата звернення: 15.04.2026)
5. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? URL: http://history.org.ua/LiberUA/966-518-110-6/966-518-110-6.pdf
6. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text (дата звернення: 15.04.2026)
7. Інститут теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова Національної академії наук України, довідка, https://bitp.kiev.ua/doctors/yukhnovsky (дата звернення: 15.04.2026)
8. Концепція Нової Української Школи, URL:https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf
9. Магатма Ганді. *Вікіпедія.* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Магатма_Ганді (дата звернення: 15.04.2026)
10. Мораль. *Вікіпедія.* URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Morality (дата звернення: 14.04 2026).
11. Нельсон Мандела. Довгий шлях до свободи. 2017р., в-во «Наш формат» 567 с.
12. Сайт «Фонд Родини Богдана Гаврилишина». URL:https://bhfamily.org/ (дата звернення: 12.04.2026).
13. Сверстюк Євген «З приводу процесу над Погружальським» «Сучасність», V, ч.2, Мюнхен, 1965. URL: http://ukrlife.org/main/evshan/kdb.htm (дата звернення: 15.04.2026).
14. Сверстюк Євген «Собор у риштуванні» Смолоскип 1970 р. Париж-Балтімор. URL:

https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1396/file.pdf (дата звернення: 15.04.2026).
15. Указ Президента України «Про Першого Віце-прем'єр-міністра України» URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517/92#Text
16. Українська хартія вільної людини, URL:https://1-12.org.ua/ukrajinska-khartija-vilnoji-liudyny (дата звернення: 12.04.2026).
17. УПЦ МП, УПЦ КП та УГКЦ оприлюднили спільне Звернення до українського народу із закликом «використовувати Божі дари» в утвердженні незалежності України. *Сайт «Релігія в Україні»*. 01.12.2011 р., URL:https://www.religion.in.ua/news/vazhlivo/13362-upc-mp-upc-kp-ta-ugkc-oprilyudnili-spilne-zvernennya-do-ukrayinskogo-narodu-iz-zaklikom-vikoristovuvati-bozhi-dari-v-utverdzhenni-nezalezhnosti-ukrayini-fotoreportazh.html#:~:text=УПЦ%20МП%2C%20УПЦ%20КП%20та%20УГКЦ%20оприлюднили,спонукатиме%20кожного%20до%20особистої%20відповідальності%20за%20ближнього%2C (дата звернення: 10.04.2026).

КУЛІШ Н. С.,
доцентка кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,
dobre3009@gmail.com

РОЛЬ РОДИНИ СТЕЧИШИН У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОГО ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ В КАНАДІ

У сучасному світі, де процеси глобалізації та міграції посилюються, досвід української діаспори Канади у збереженні своєї культурної самобутності є особливо затребуваним. Родина Стечишин стала прикладом інтелектуального лідерства, яке дозволило українській громаді перейти від статусу етнічної меншини до впливової складової канадського мультикультуралізму. Дослідження їхньої спадщини дозволяє краще зрозуміти механізми культурної самоорганізації та ролі родинних ініціатив у збереженні національної ідентичності, розвитку освіти та підтримці культурних традицій у середовищі еміграції.

На початку XX століття українська еміграція в Канаді постала перед викликами адаптації до нових умов та загрозою швидкої асиміляції. Оскільки першу хвилю переселенців складали переважно селяни, громада відчувала гостру потребу у власних вчителях, школах, церквах, інституціях, культурних лідерах, які, з одного боку, допомагали б молоді інтегруватися в канадське суспільство, з іншого —сприяли б збереженню рідної мови, релігії, традицій, національного коріння. Саме родина Стечишин — Юліян, його дружина Савеля та брат Михайло — заклала підвалини ідеології «освіченого українства», ставши інтелектуальним осередком громади.

Михайло Стечишин (01.03.1888 — 13.03.1964), емігрував до Канади у 1905 році. У 1910 році закінчив українську учительську семінарію у м. Брендон (провінція Манітоба), став одним зі 120 випускників-вчителів для двомовних англо-українських шкіл в Канаді. Тривалий час вчителював у поселеннях провінцій Саскачеван та Манітоба, причому не полишав працю навіть у період навчання в Саскачеванському університеті [1, с. 82]. Долучився до укладання англійсько-української читанки для дітей, яку впродовж 1913-1914 років використовували в початкових школах провінції Манітоба [1, с. 82]. У 1916 році став одним зі співзасновників Інституту імені Св. Петра Могили в Саскатуні (провінція Саскачеван), осередку де формувалися ключові лідери українського культурного та політичного життя в Канаді. Михайло Стечишин, будучи самодостатньою людиною, реалізованою у сфері юриспруденції, впродовж усього життя залишався активним учасником суспільного, релігійного та культурного життя українців у Канаді. Автор праць «Машина, наука й економічні крізи» (1941), «Польща і Україна» (1945), «Ісидоризм у Римській Церкві» (1962), «Св. Петро й Рим. Петристичні претенсії римської церкви» (1963), «Апостольські канони» (1963). За заповітом особиста бібліотека Михайла Стечишина передана Колегії Святого Андрея у Вінніпезі.

Юліян Стечишин (30.06.1895 — 24.02.1971), емігрував до Канади у 1910 році. Навчався у Брендонській учительській семінарії. Вчителював у поселеннях Манітоби та Саскачевану [2, с. 8]. Закінчив філософський та правничий факультети Саскачеванського університету. Під час університетських студій брав активну участь у житті Інституту імені Св. Петра Могили в Саскатуні. Його активність, виконавча дисципліна, плекання української справи уможливили обрання на посаду заступника ректора, згодом ректора інституту, на цій посаді сукупно пробув понад 10 років. Зі слів Юліяна Стечишина Інститут імені Петра Могили вважався не лише осередком освітнього руху, але й усього українського національно-культурного життя в Канаді [3, с. 18]. Організував спілку випускників «Товариство могилян», яке у майбутньому стало основою Союзу українців самостійників — однієї з провідних українських емігрантських організацій у Канаді.

У 1934 році Юліян Стечишин розпочинає юридичну практику. «Одначе право, чи адвокатура, для нього було, так би мовити, другорядним ділом. Його головне замилування в житті було служити своєму народові і він виконував цю службу в багатьох різних ділянках: на церковній ниві, на загально-громадській, на освітній та науковій» [2, с. 9]. Тривалий час обіймав посаду голови централі СУС [1, с. 86]. Один із організаторів Комітету українців Канади.

Усвідомлюючи значущість наукової бази, Юліян Стечишин провадив активну видавничу діяльність. Його монографії, книги, статті, брошури, присвячені історії українського етносу, розвитку українського суспільного життя в Канаді стали платформою для концептуалізації ідеології українства. Значну увагу приділяв популяризації та розвитку української мови, впродовж 6 років викладав її в Саскачеванському університеті. Його внесок у лінгвістичну дидактику сприяв утвердженню статусу української мови в академічному середовищі Канади. «Найбільшим чинником проти нерозумної асиміляції є знання своєї мови, свідомість своїх культурних вартостей, свідомість того, що український народ має своїх письменників, артистів, геніїв, державних мужів і героїв і що той український народ у своїй історії дуже багато причинився до всесвітньої культури» [3, с. 46] — зазначені слова Юліяна Стечишина і нині не втрачають своєї актуальності. Автор підручника «Граматика української мови» (англ. «Ukrainian Grammar»; 1951) для середніх шкіл Канади та США; праць «Ювілейна книга Інституту імені Петра Могили в Саскатуні» (1945), «Між українцями в Канаді» (1953), «Наші досягнення в Канаді й наше майбутнє»

(1967), фундаментальної «Історія поселення українців у Канаді» (1975).

Савелія Стечишин (03.08.1903 — 22.04.2002) емігрувала до Канади разом з батьками у 1913 році. Навчалася в Інституті імені Св. Петра Могили, педагогічному коледжі Саскачевану [1, с. 83]. В інституті заснувала студентський гурток «Товариство могилянок» та Жіноче товариство імені Ольги Кобилянської. Закінчила факультет мистецтв Сакачеванського університету, ставши першою жінкою українського походження, яка отримала бакалаврський ступінь в університеті Канади.

Вчителювала у сільських школах провінції Саскачевану та у міських школах Саскатуну, викладала в департаменті славістики Саскачеванського університету, на курсах українознавства в Інституті імені Св. Петра Могили [4, с. 609].

Савелія Стечишин була активною у національному громадському житті, організовувала науково-пізнавальні лекції з історії української культури; вечірні курси домашнього господарювання, української культури та кулінарії. Чверть століття вела у газеті «Український голос», редакторську рубрику «У домівці» (англ. «Around the House»).

Авторка бестселера «Традиційна українська кухня» (англ. «Traditional Ukrainian Cookery»; 1957) [5]; нарисів з історії української культури, статей, брошур українською та англійською мовами. З-поміж праць: «Мистецькі скарби українських вишивок» (1950), «Півсторіччя жіночого товариства імені Ольги Кобилянської « (1975), «Нариси з історії української культури. Видатні постаті в історії України. Видатні постаті в українській літературі» (1984).

Фундаторка Українського музею Канади (1936), Союзу українок Канади (1926) [4, с. 609]

Таким чином, родина Стечишин стала справжнім інтелектуальним та духовним осердям української діаспори, заклавши міцний фундамент для збереження національної ідентичності в умовах еміграції. Завдяки їхній багатогранній діяльності — від створення освітніх інституцій та написання підручників до розбудови потужних громадських і жіночих організацій — українська спільнота трансформувалася в органічну та впливову частину канадського суспільства. Їхня концепція «освіченого українства» дозволила не лише протистояти асиміляції, а й утвердити високий статус української культури та мови в академічному й соціальному просторі Канади. Спадщина Михайла, Юліяна та Савелі Стечишин і сьогодні залишається взірцевим прикладом того, як родинна ініціатива та жертовна праця можуть забезпечити тяглість національних традицій.

Список використаних джерел

1. Історія «Українського голосу» в біографіях його основоположників і будівничих. Вінніпег : Фундація І. і Т. Гуменюків, 1995. 99 с.
2. Стечишин Ю. Історія поселення українців в Канаді. Едмонтон : Видання Союзу Українців Самостійників, 1975. 351 с.
3. Стечишин Ю. Між українцями в Канаді. Саскатун: Видання Союзу Українців Самостійників, 1953. 48 с.
4. Марунчак М. Г. Біографічний довідник до Історії українців Канади. Вінніпег : Вільна академія наук в Канаді, 1986. 735 с.
5. Наша Савеля Стечишин «Матір українських канадійців» // Seeds and Roots. 2022. URL: https://seedsandroots.net/nasha-savelya-stechyshyn-matir-ukrayinskyh-kanadijcziv/

РЯБОКІНЬ С. С.,
директор,
Берестинський педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
спеціаліст вищої категорії,
kkproforg@gmail.com

ПОГЛЯДИ СОФІЇ РУСОВОЇ НА РОЛЬ УЧИТЕЛЯ

Українська педагогіка багата на славнозвісні імена, відомі кожній освіченій людині, не тільки вчителям. Постать Софії Федорівни Русової займає особливе місце в історії української педагогіки. Видатний педагог і громадський діяч, вірна й талановита дочка України, яка присвятила своє життя створенню національної системи виховання і освіти. Її ідеї, сформовані наприкінці XIX – на початку XX століття, залишаються актуальними й сьогодні. Центральне місце в педагогічній концепції Софії Русової посідає вчитель, який є носієм культури, моральності, національної свідомості та гуманістичних цінностей.

Софія Русова залишила велику спадщину. Педагогічні ідеї С. Русової – це історія української педагогічної думки, всебічний в історичному, національному, педагогічному, психологічному плані науковий аналіз специфіки українських закладів освіти: дошкільного та загальної середньої освіти [4, с.7]. У праці «Теорія і практика дошкільного виховання» Софія Русова розкривала значення педагогічної діяльності як надзвичайно відповідальної та почесної місії. Вона підкреслювала, що бути справжнім учителем означає стати реформатором майбутнього України, носієм Правди й Науки [3]. Саме завдяки самовідданій праці таких педагогів держава може виховати чесних патріотів, компетентних фахівців і сформувати згуртоване, інтелектуально розвинене суспільство. У своїх численних працях просвітителька неодноразово наголошувала на ключовій ролі народного вчителя в освітньому процесі, духовному та фізичному становленні дитини. Вона вважала, що професія педагога є винятковою, адже найвищою цінністю кожного народу є душі його дітей, а найвідповідальнішим обов'язком – виховати з них свідомих громадян. Обстоюючи ідею розбудови школи на національних засадах, Русова підкреслювала необхідність ґрунтовної фахової підготовки вчителя. У статті «До сучасного становища народного учителя» [4] вона зазначала, що створення якісної школи неможливе лише завдяки матеріальним ресурсам: вирішальне значення має особистість педагога, адже саме він є джерелом освіти й духовної сили закладу освіти. На переконання педагогині, учитель повинен бути національно свідомим, культурно розвиненим, добре обізнаним із педагогічними надбаннями минулого та скарбами народної педагогіки, уміти творчо застосовувати їх у практичній діяльності. Вона закликала

будувати нову школу, у якій дитину оточують турботою й підтримкою, розвивають її творчий потенціал, моральну та громадянську свідомість, щоб у дорослому житті вихованці стали гідними, відповідальними й корисними для своєї держави громадянами [4].

Софія Русова розглядала вчителя не лише як передавача знань, а передусім як вихователя особистості. На її переконання, справжній педагог має формувати у дитині цілісну, духовно багату, національно свідому людину. Вона наголошувала, що освіта без виховання є неповною, а навчання повинно ґрунтуватися на любові до дитини та повазі до її індивідуальності. Русова підкреслювала, що вчитель має бути моральним авторитетом. Його особистий приклад, поведінка, культура мовлення, ставлення до людей – усе це впливає на формування світогляду учнів. Педагог, за її словами, не може бути байдужим чи формальним у своїй діяльності, адже дитина тонко відчуває нещирість.

Важливою складовою образу вчителя у спадщині Русової є його національна позиція. В умовах розбудови української державності особливої ваги набуває проблема формування національної свідомості підростаючого покоління. Вона особливо наголошувала на значенні рідної мови, традицій та культури в освітньому процесі [2]. Учитель повинен не лише володіти українською мовою, а й глибоко розуміти історію та духовні надбання свого народу.

На думку Русової, школа має бути осередком національного відродження, а вчитель – провідником цієї ідеї. Саме через особистість педагога дитина пізнає свою культурну ідентичність та вчиться шанувати власне коріння, народна педагогіка забезпечує природовідповідність виховання, оскільки ґрунтується на вікових особливостях дитини, її потребі в образності, грі, емоційному переживанні.

Софія Русова висувала високі вимоги до професійної підготовки педагога, його світоглядної позиції і моральних якостей. Вона вважала, що вчитель повинен мати: ґрунтовні наукові знання з основ педагогіки та психології, досконало володіти своїм предметом, педагогічною майстерністю, методикою навчання й виховання учнів, постійно самовдосконалюватися. Учитель має бути залюбленим у свою професію, носієм культури свого народу, зразком громадянської гідності, моральної стійкості та професійної відповідальності. Через особистісний приклад, стиль спілкування й систему педагогічних вимог педагог транслює учням не лише знання, а й систему соціально значущих цінностей.

Особливу увагу вона приділяла дошкільному вихованню, вважаючи, що саме в ранньому віці закладаються основи характеру. Тому вихователь, як і вчитель, має бути добре освіченим, чуйним та творчим.

Русова була прихильницею гуманістичної педагогіки. Вона виступала проти авторитаризму, фізичних покарань і приниження гідності дитини. Учитель, за її переконанням, повинен будувати взаємини з учнями на основі довіри, співпраці та взаємоповаги. Дитина для неї – активний учасник освітнього процесу, а не пасивний об’єкт навчання. Завдання вчителя: розкрити природні здібності кожного учня, підтримати його індивідуальність і сприяти гармонійному розвитку.

Ідеї Софії Русової є надзвичайно актуальними в умовах реформування сучасної української освіти, зокрема в контексті концепції Нової української школи. Пріоритети гуманізму, національної свідомості, педагогіки партнерства та дитиноцентризму перегукуються з її поглядами. Образ учителя у спадщині Русової – це образ інтелігента, патріота, морального взірця й професіонала своєї справи. Її педагогічні ідеї формують підґрунтя для сучасного розуміння місії вчителя як творця майбутнього нації.

Отже, у педагогічній спадщині Софії Русової вчитель постає центральною постаттю освітнього процесу. Він є не лише джерелом знань, а й духовним наставником, носієм національної культури та моральних цінностей. Саме через особистість учителя здійснюється формування свідомої, відповідальної та патріотичної особистості. Ідеї Русової не втратили своєї значущості й сьогодні, адже вони спрямовані на утвердження гуманістичних засад освіти та розвиток української національної школи.

Список використаних джерел

1. 1. Барви творчості: науково-методичний збірник /за ред. І. Г. Єрмакова. Київ, 1995. 256 с.
2. Коваленко Є., Пінчук І. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової. Ніжин, 1998. 214с.
3. Русова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. *Русова С. Вибрані педагогічні твори*: у 2 кн. / за ред. Є. І.Коваленко, І. М. Пінчук. Київ : Либідь, 1997. Кн.1. С.171-258.
4. Русова С.Ф. До сучасного становища народного учителя. *Русова С. Вибрані педагогічні твори*: у 2кн. / за ред. Є. І.Коваленко, І. М. Пінчук. Київ: Либідь, 1997. Кн.1. С.125-133.

ФЕДОНЮК В. В.,
доцент кафедри екології,
Луцький національний технічний університет,
кандидат географічних наук,
ecolutsk@gmail.com

ВНЕСОК М.П.КОСАЧА У СТАНОВЛЕННЯ ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

У даному дослідженні подаються стислі результати аналізу внеску М.П. Косача, одного з перших українських метеорологів, у становлення природничо-географічної освіти у вищій школі наприкінці XIX – на початку XX ст. Михайло Петрович Косач, старший рідний брат Лесі Українки (Л.П. Косач) більш відомий за своїм художнім літературним доробком: цьому сприяла його належність до сім’ї двох відомих літературних діячок, Олени Пчілки та Лесі Українки. Проте насправді М.П. Косач основною справою свого життя бачив наукову та викладацьку діяльність, здобув математично-фізичну вищу освіту, захистив кандидатську дисертацію в сфері оптики атмосфери та викладав на кафедрах природничо-математичного спрямування в університетах Тарту (Естонія) і Харкова (Україна), де започаткував вивчення основ метеорології та фізики атмосфери, а також долучився до створення першої навчальної метеорологічної лабораторії (у Харківському університеті, нині – Харківський національний університет ім. В.Н. Карзіна) та стаціонарної мережі пунктів спостереження за погодою на Слобожанщині [1, 2].

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що процес формування української метеорологічної

науки, як і внесок у нього Михайла Петровича Косача, залишаються недостатньо висвітленими у науковому просторі. Феномен родини Драгоманових–Косачів традиційно перебував у центрі уваги літературознавчих і мистецтвознавчих студій, унаслідок чого художній доробок і етнографічні дослідження М. П. Косача (який писав під псевдонімом Михайло Обачний) отримали ґрунтовне висвітлення [3, 4]. Водночас ці напрями діяльності були не більше як хобі та не стали визначальними у його житті. За своєю основною спеціалізацією М.П. Косач був фізиком, метеорологом і педагогом, який зосереджувався на дослідженнях у галузі оптики атмосфери та досяг вагомих результатів, що, однак, і досі залишаються маловідомими навіть у межах Волині, регіону його народження.

У зв'язку з цим метою роботи стало комплексне вивчення біографії та наукової діяльності М. П. Косача, а також визначення його ролі у розвитку метеорологічної науки в Україні. Для досягнення поставленої мети було окреслено низку завдань, серед яких: аналіз основних напрямів і проблематики наукових досліджень ученого у сфері метеорології та атмосферної оптики; з'ясування його внеску у формування системи стаціонарних метеорологічних спостережень; оцінка значення його діяльності для становлення вітчизняної метеорології; а також поширення інформації про науковий доробок дослідника серед учнівської та студентської молоді, педагогів і науковців.

Основні етапи становлення М.П. Косача як науковця та педагога:

1) Навчання у Київському та Тартуському (в часи М.П. Косача – Дерптському, пізніше – Юріївському) університетах, вища освіта у галузі математики і фізики, спеціалізація на оптиці атмосфери (1888 – 1894 рр.);

2) Викладацька діяльність у Тартуському університеті та Тартуській (Юріївській) вищій жіночій гімназії циклу математичних і природничих дисциплін (1894 – 1900 рр.);

3) Викладацька та організаційна діяльність у Харківському університеті, у харківському Ветеринарному інституті та у школі технічного товариства (1901 – 1903 рр.).

Найбільш плідним для започаткування та розвитку системи вищої освіти у галузі природничих наук і метеорології був харківський етап життя М.П. Косача. У серпні 1901 р. він був затверджений на посаду приват-доцента кафедри фізики і метеорології Харківського університету, та приступив до викладання з вересня цього року. Маючи значний досвід практичної, наукової та викладацької роботи, М.П. Косач очолює відділення фізичної географії та метеорології, що було структурною частиною кафедри фізики. Читає навчальні курси з загальної метеорології, електростатики, електродинаміки, електромагнетизму, механічної теорії тепла, рентгенівських променів. Керує університетською метеорологічною станцією. Стає членом Товариства фізико-хімічних наук, Публікує статті в міжнародному журналі «Meterologische Zeitschrift», що виходив у Відні. Паралельно М.П. Косач викладає фізику у харківському Ветеринарному інституті та у школі технічного товариства, пише статті на метеорологічну тематику в харківській сільськогосподарській газеті та в журналі «Научное обозрение». Здійснює електрифікацію магнітно-метеорологічної лабораторії та планує підготувати й захистити докторську дисертацію в галузі фізики електролітів, виходячи з їхньої йонної теорії, публікує наукові праці з цієї тематики. М. П. Косач, працюючи у Харкові, розробляє проект метеорологічної мережі на Харківщині, на створення якої Харківське губернське земство асигнувало 4690 рублів [1, 2]. В Харкові Михайло Петрович дружньо спілкується з М.Хвильовим, О.К. Алчевським та іншими видатними українцями – харків'янами. На жаль, рання і передчасна смерть обірвала ці наукові та суспільні починання.

У результаті проведеної роботи, що базувалася на опрацюванні наукових публікацій, архівних матеріалів і епістолярної спадщини М. П. Косача та його родинного оточення, було укладено систему хронологічних таблиць, які дають змогу детально реконструювати життєвий і науковий шлях ученого. Створено інтерактивний ресурс: карту «Географія життєвого та наукового шляху М. П. Косача» (https://bit.ly/2Ttw9FI) [2], а також започатковано розширене дослідження процесів становлення метеорологічної науки в Україні наприкінці XIX століття.

Список використаних джерел

1. Панькевич А.С., Матвіюк В.І., Федонюк В.В. Метеорологічні дослідження М.П. Косача: від Луцька до Харкова. *Охорона довкілля*: зб. наук. статей XIX Всеукраїнських наукових Таліївських читань. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 206 с. С. 94 – 97.
2. Федонюк В.В., Панькевич А.С., Федонюк М.А., Панькевич С.Г. Науковий шлях М.П. Косача, одного з перших українських метеорологів. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія*. Тернопіль : 2022. № 1 (Випуск 52). С. 19-28. DOI: https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.1.3
3. Хорунжий Ю., Ісаков С. Серце, яке жадало дії: Розвідка про Михайла Косача. Вітчизна. 1984. № 8. С. 177 – 185.
4. Хорунжий Ю.М. Косач Михайло Петрович // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=5492

ШКОЛЯР С. П.,
провідний фахівець відділу забезпечення якості освіти та акредитації,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
кандидат технічних наук, доцент,
Патентний повірений України

ПОСТАТІ НАУКОВИХ ШКІЛ У РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У контексті трансформаційних процесів, що відбуваються в системі освіти України, особливого значення набуває дослідження ролі наукових шкіл, окремих постатей та ключових подій у формуванні сучасної освітньої екосистеми. Освіта сьогодні виступає не лише як сфера передачі знань, а як комплексна система генерації інновацій, розвитку людського капіталу та формування інтелектуального потенціалу держави. У цьому процесі визначальну роль відіграють наукові школи, які акумулюють інтелектуальні ресурси, забезпечують спадковість наукових

традицій і формують нові підходи до організації освітньої діяльності на основі модернізації матеріально-технічної бази закладу освіти [1–4]. Вагомий внесок у розвиток наукових шкіл та освітньої екосистеми здійснюють провідні вчені, серед яких особливе місце займає Марина Вікторівна Гриньова, наукова школа якої є прикладом ефективного поєднання педагогічних традицій і сучасних інноваційних підходів. Водночас різнонаправлена інноваційна діяльність науковців, патентних повірених в моделі наукової школи закладу вищої освіти сприяє інтеграції інтелектуальної власності, трансферу технологій та проєктного менеджменту у практику функціонування закладів освіти [5–7].

Таким чином, розглядаючи наукові школи як феномен розвитку освіти можна констатувати, що наукова школа є складною динамічною системою, яка об'єднує дослідників навколо спільної наукової ідеї, методології та ціннісних орієнтирів. Вона виконує низку стратегічних функцій, серед яких генерація інноваційних ідей, підготовка наукових кадрів, формування дослідницької культури, інтеграція науки, освіти та практики. У сучасних умовах розвитку освіти України наукові школи виступають ключовими драйверами забезпечення якості освіти, оскільки саме вони забезпечують системність наукових досліджень і їх впровадження у освітній процес.

Виокремимо роль постатей в розвитку освітньої екосистеми. При цьому, зазначимо, що розвиток освіти України значною мірою визначається діяльністю окремих науковців, які формують інтелектуальні центри та задають вектори розвитку наукових досліджень. У цьому контексті важливу роль відіграє професорка Марина Вікторівна Гриньова - засновниця наукової школи, яка забезпечує системний розвиток педагогічної науки, формування культури якості освіти та підготовку наукових кадрів. Її діяльність характеризується взаємозв'язком із концепцією педагогічної майстерності Івана Андрійовича Зязюна, яка стала методологічною основою розвитку сучасної педагогічної освіти. Зазначені постаті не лише сформували наукові підходи, а й створили умови для практичної реалізації результатів досліджень, що є критично важливим для сучасної освітньої системи. Поряд із визначними постатями важливу роль відіграють науково-освітні події, які виступають платформами для обміну досвідом, генерації ідей та формування інноваційних рішень. До таких подій належать міжнародні та всеукраїнські науково-практичні конференції, наукові форуми та освітні проєкти, інтерактивні консалтинг-семінари. Формат останніх забезпечує активну взаємодію між учасниками освітнього процесу та сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень на різних рівнях комунікацій та співробітництва [8].

Показовим прикладом є діяльність кафедри педагогічної майстерності та менеджменту ім. І. А. Зязюна, де реалізується модель розвитку наукової школи під керівництвом Марини Гриньової. Важливим елементом цієї моделі є інтеграція інтелектуальної власності через Інтелект-майстерню «STEMIP» патентного повіреного України Сергія Школяра. Такий підхід сприяє формуванню патентно-орієнтованого мислення, активізації винахідницької діяльності, трансферу технологій у практичну площину [9]. Крім того, реалізуються численні науково-педагогічні майстерні, що охоплюють різні аспекти професійної підготовки менеджерів і педагогів.

Висновки. Таким чином, розвиток освіти України значною мірою визначається взаємодією багатьох факторів, серед яких можна виокремити два ключових чинника – постаті й події. Провідні науковці формують інтелектуальні основи освітньої системи, тоді як науково-освітні події забезпечують середовище для реалізації інноваційних ідей. Наукові школи виступають центральним елементом цієї взаємодії, забезпечуючи генерацію знань, їх трансфер та практичне впровадження. Модель розвитку наукової школи Марини Гриньової, доповнена інструментами управління інтелектуальною власністю та проєктного менеджменту, демонструє ефективність системного підходу до розвитку сучасної освітньої екосистеми.

Список використаних джерел

1. Школяр Т. А. Проектний підхід у розвитку матеріально-технічної бази закладу вищої освіти // Інноваційні аспекти освітнього та проєктного менеджменту: досвід А. Макаренка в діалозі із сучасністю : матеріали XXIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 14-15 березня 2024 р.). «Управлінська майстерність керівника закладу освіти», «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінарів (м. Полтава, 14-15 березня 2024 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 264-267. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/25820
2. Школяр Т. А., Школяр С. П. Урахування впливу елементів стандартизації та типізації при підготовці проєктних заявок ЗВО. Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку : зб. наук. ст. учасників четвертої всеукраїнської наук.-практ. конф. / редкол. : С. В. Степаненко (голова ред.) та ін. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 225-229. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/25415
3. Школяр Т. А. Важливість збереження матеріально-технічних об'єктів як бази діяльності закладу освіти // Сучасний стан біосфери у науковій спадщині академіка Володимира Вернадського в контексті сучасних техногенних загроз : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 березня 2024 року). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 196-198. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23602
4. Школяр Т. А. Деякі проекти природоохоронного спрямування закладу освіти // Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення у закладах освіти (присвячена 110-річчю заснування Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка) : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 16 квітня 2024 р.). Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 297-299. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23801
5. Гриньова М. В., Школяр С. П. Деякі важелі мотивації інноваційної діяльності як елементи моделі розвитку закладу освіти. Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : збірник тез доповідей IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 22–23 лютого 2024 року). Полтава : ФКУЕП ПДАУ, 2024. С. 33–38. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23131
6. Школяр С. П., Гриньова М. В. Мотиваційна роль інтелектуальної власності в моделі закладу вищої освіти щодо розвитку наукової активності студентської молоді // Менеджмент у сучасному закладі освіти: проблеми, пошуки, перспективи : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. С. 133–139.

7. Гриньова М. В., Школяр С. П. Проєктна діяльність науковців кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна в сфері інтелектуальної власності (структура, координація, напрямки, досвід) // Інтерактивний консалтинг-семінар : монографія. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. 41 с. URL: https://sites.google.com/gsuite.pnpu.edu.ua/kaf-pmm-pnpu/новини-2024-2025

8. Школяр С. П., Гриньова М. В. Розгалуження співробітництва на національному та інституційному рівнях у стратегії розвитку університету // Інтерактивний консалтинг-семінар. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2026. – URL: https://pnpu.edu.ua/news/interaktyvnyj-konsaltyng-seminar-rozgaluzhennya-spivrobitnycztva-na-naczionalnomu-ta-instytuczijnomu-rivnyah-u-strategiyi-rozvytku-universytetu.html

9. Гриньова М. В., Школяр С. П. Об’єкти права інтелектуальної власності екологічного спрямування в моделі закладу освіти // Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти вивчення у закладах освіти (присвячена 110-річчю заснування Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка) : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 16 квітня 2024 р.). Полтава : ПНПУ імені В. Г.Короленка, 2024. С. 75-78. URI: http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23624

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА, АДАПТАЦІЇ ЙОГО ДО РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ

Андреєва Т. Т, Бреус О. В. ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПО ОЗНАЙОМЛЕННЮ ВИХОВАТЕЛІВ З НЕТРАДИЦІЙНИМИ МЕТОДАМИ МАЛЮВАННЯ…….. **3**

Андрійчук О. І. ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО ЗМІН ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ ОСВІТИ…….…..... **4**

Благодир О. О., Рачук В. В. «ФОРМУВАННЯ SOFT ТА HARD SKILLS СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА: БАЛАНС ПРОФЕСІЙНИХ І ОСОБИСТІСНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ»…….. **5**

Велика З. Ф. ОСОБЛИВІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ЯК ФАКТОРА ПОЗИТИВНОГО ВПЛИВУ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ **……..... 7**

Вітович Л. М. ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ХІМІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ **……... 8**

Вітович Т. Б. РОЛЬ ОСВІТНІХ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ …….. **9**

Дика Б М., Громова Н. Л. РОЗЛАДИ ДЕПРЕСИВНОГО ХАРАКТЕРУ СЕРЕД МОЛОДІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ……. **10**

Кавецький В. Є. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ В УМОВАХ НОВИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ…….. **11**

Кармазіна М. С. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ЧЕСНОТА, АКТУАЛІЗОВАНА СУЧАСНІСТЮ……... **13**

Корман М. М. КОНЦЕПЦІЯ НЕПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ПРОФЕСІЙНОГО ТА ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА……..…… **15**

Костецький С. М.ПРОЄКТУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ РІЗНОВЕКТОРНИХ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ **…….. 16**

Кравченко З. І. СЕРТИФІКАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ – ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ…….……. **17**

Кравченко Є. М. ТЕСТУВАННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ……... **18**

Кулик Є. В. МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ……..... **19**

Листопад О. А., Листопад Н. Л. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЦІННІСНИЙ ІМПЕРАТИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА……..... **20**

Лихолат С. Є. РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ РОЗВИТКУ ТА ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ АДАПТАЦІЇ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА В ОСВІТІ……... **22**

Лукіна Т. О. ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОСВІТНІХ МОНІТОРИНГІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ…….…… **23**

Магера Т. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПЕДАГОГІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ…….…… **24**

Мієр Т. І., ОСОБИСТІСНО-СУСПІЛЬНИЙ ЗМІСТ ФЕНОМЕНА «СТАЛИЙ РОЗВИТОК» В АНАЛІТИЧНИХ ВИКЛАДКАХ……..... **26**

Мохун М. С., Калаур С. М. ЕВОЛЮЦІЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРІЇ ……..... **27**

Онищук Л. З. СЕРТИФІКАЦІЯ ПЕДАГОГІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО АУДИТУ В УМОВАХ РЕФОРМИ НУШ……..……..... **28**

Просіна О. В. ДІАЛОГІЧНЕ САМОАВТОРСТВО ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РЕАЛІЙ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ…… **29**

Садовий М. І., Трифонова О. М., Соменко Д. В. МІКРОКВАЛІФІКАЦІЇ – ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ НАВЧАННЯ ПРОДОВЖ ЖИТТЯ…….. **31**

Сидорів С. М. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДО

ІНКЛЮЗИВНОГО І ТРАВМООРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ……. 32
Слабинська С. А. ПІДГОТОВКА ФАХОВОГО МОЛОДШОГО БАКАЛАВРА ЗА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ ПОЧАТКОВА ОСВІТА ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ВИКЛИКІВ……. 33
Слободенюк О. О. РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА В ОРГАНІЗАЦІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ……..... 34
Федюніна О. І. МЕТОДИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ……..... 36
Химинець В. В. ІННОВАЦІЙНО-ГУМАНІСТИЧНА ТА ЦІННІСНО КОМПЕТЕНТНІСНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ– ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НУШ……... 37
Христова Т. Є., Христовой Д. Ю. ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ОСВІТИ……..... 41
Шаповал В.С. СПРИЯННЯ СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ПІД ЧАС ОПРАЦЮВАННЯ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ МАТЕРІАЛУ ПРИРОДНИЧОГО ЗМІСТУ: ГЕНЕЗИСНИЙ ВИМІР ЗМІН……..... 42
Ярмолицька С. О., Коротюк З. М. «ТЕХНІКИ РОЗВИТКУ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПЕДАГОГІВ»……..……. 43
Dudka T. Y. THE PARADIGM OF LIFELONG LEARNING AS A DETERMINANT OF PROFESSIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT FOR PHD CANDIDATES IN A TRANSITIVE SOCIO-EDUCATIONAL ENVIRONMENT……. 45

СЕКЦІЯ 2. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ, ІНТЕГРУВАННЯ ЙОГО В СИСТЕМУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Беньковська Н. Б АНДРАГОГІКА У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ…….
Березінська О. В. АНДРАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ…… 46
Буняк С. М. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ ТА ЙОГО ІНТЕГРАЦІЯ В СИСТЕМУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ……... 47
Воскобійник Т. О. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ……..…... 48
Колеснікова І. М. ОСВІТА І ПРОСВІТА БАТЬКІВ, ЧЛЕНІВ РОДИН ЯК ПРОБЛЕМА АНДРАГОГІКИ……..... 50
Котирло Т. В. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ГЕРОГОГІКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРОСЛИХ……. 51
Лещук Г. В. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ПЕРЕКВАЛІФІКАЦІЇ ДОРОСЛОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ДЕОКУПАЦІЇ: ОСВІТНІЙ АСПЕКТ……. 52
Починок Ю. М. АНДРАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ……... 54

СЕКЦІЯ 3. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ В КОНТЕКСТІ НУШ 55

Байназарова О. О. СУПЕРВІЗІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ОСВІТНЯ ПРАКТИКА: ІНСТРУМЕНТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ НУШ……..…
Гажа Л. В. ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У НУШ……... 56
Горовий І. С. ШІ ТА STEAM-НАВЧАННЯ В УМОВАХ НУШ……..…..... 57

Дутка А. В. ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ РОЗРОБКИ ТЕХНОЛОГІЧНИХ КАРТ ТА РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗАДАЧ І ЗАВДАНЬ…… **58**

Єднак В, Д., Єднак Г.М., Сисак А. Д. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ В НУШ……. **59**

Каплієнко М. В. РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК ДЛЯ РОБОТИ В КОМАНДІ ЗАСОБАМИ ШІ……..... **61**

Кацедан О. С. ДИСТАНЦІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ: ЯК ЗБЕРЕГТИ КОМАНДНИЙ ДУХ КЛАСУ В ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ……..…… **63**

Корицька Г. Р. ВІД КАЗКИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ: «ВЕЛИКОДНЯ КАЗКА» ЯК МІЖПРЕДМЕТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ESTREAM-ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НУШ……..…… **63**

Кузнецов В. А., Лахман Д. І. ,Кучумова Н. І., Лучко В. С. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕРЕКЛЮЧЕННЯ УВАГИ УЧНІВ З ВІРТУАЛЬНОГО НА РЕАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ……..... **65**

Куц М. О., Федорченко А. Ю. РОЛЬ STEM-ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ……... **66**

Лехняк І. В. РАНКОВА ЗУСТРІЧ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ……... **68**

Лехняк М. В.ВИКОРИСТАННЯ ГЕЙМИФІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФІЗИКИ КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ……..…… **69**

Мельникова Р. М.ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НУШ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ……..... **70**

Миколів З. П. STEM-ЛАБОРАТОРІЯ ЯК ДРАЙВЕР ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ……..... **71**

Онук Л. Л.ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ ТА СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ЕКСКУРСІЙНОЇ РОБОТИ……..….. **74**

Седеревічене А. О. STEM У ДІЇ: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ…….. **75**

Сесик О. О. УКРАЇНОЗНАВСТВО В КАНВІ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ……..... **78**

Смолярська О. З. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ В НУШ……... **80**

Суханова Г. П., Непша О. В. ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НЕЙРОФІТНЕСУ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ..... **81**

Сухомлінова А. С. ГНУЧКІ ОСВІТНІ ТРАЄКТОРІЇ В НУШ: НОВІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ…….. **83**

Сухомлінова Ю В. ВІД ФОРМУЛИ ДО АЛГОРИТМУ: ЯК КОМПЕТЕНТНІСНЕ НАВЧАННЯ ЗМІНЮЄ УРОКИ ХІМІЇ ТА ІНФОРМАТИКИ……..... **85**

Тесліцька Г. І. ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНА ПРАКТИКА ВИКЛАДАННЯ В КОНТЕКСТІ НУШ……..... **86**

Чуян І. Л. ВИКЛАДАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НУШ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ:МЕТОДИЧНІ ЗАВДАННЯ ТА АДАПТАЦІЯ ЗМІСТУ…….. **87**

Шершньова О. В. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА НУШ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ……..... **88**

Щебетенко Н. П.ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧИХ ПРОЄКТІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ……..... **90**

91

СЕКЦІЯ 4. НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Аксьонова В. І. АЛГОРИТМ ГУМАНІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ГАЛУЗІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ……..……

Алатиренеко М. А., Глузд В. І. ДОСЛІДЖЕННЯ ДОДАТКОВИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ТВОРЧОГО ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ 10-11 КЛ.(ФІЛАТЕЛІЯ У ЯКОСТІ ІСТОРИЧНОЇ ДИДАКТИКИ)…… **92**
Бабкова О. О. ПРОЄКТУВАННЯ УРОКУ БІОЛОГІЇ НА ЗАСАДАХ ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ В ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ……..... **94**
Багмут І. В. ДОВІДНИК В ЕПОХУ ШІ: ПОЗБУТИСЯ НЕ МОЖНА ЗАЛИШИТИ…….. **103**
Бодасюк Р. МОРАЛЬНО-РЕЛІГІЙНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ……. **105**
Вовк С. Б. ОСВІТНІ ІНТЕРЕСИ УЧНІВ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ВИБОРУ ПРОФІЛЮ НАВЧАННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ ЛІЦЕЇ……... **106**
Гаврищак Г. Р., **Туранов Ю. О., Уруський А. В.** МОТИВАЦІЙНІЙ АСПЕКТ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ……..……. **107**
Гончаренко М. Л. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТРЕНДІВ У ФАХОВУ ПЕРЕДВИЩУ ОСВІТУ……... **108**
Дичко О. Ю. ІНТЕГРАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ТЕХНОЛОГІЧНУ ОСВІТУ: СИНТЕЗ МЕТОДУ PIRATE, КОГНІТИВНИХ СТРАТЕГІЙ DOK ТА ІНСТРУМЕНТІВ ШІ……..... **109**
Кашуба Л. В. РОЛЬ ДИСЦИПЛІН ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ, ГУМАНІТАРНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ МЕДКОЛЕДЖУ……... **110**
Колодійчук О. Я.STEM-ПРОЄКТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ УЧНІВ 5–9 КЛАСІВ……..... **112**
Кондирєва М. М. НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ У БАЗОВІЙ ШКОЛІ ……. **114**
Краснолицька Л. М. ПРОФЕСІЙНА ПРАКТИКА ТА ДОСВІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ……... **115**
Куратнік Т. В, Куратнік С. Л.ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ЧЕРЕЗ ТЕХНОЛОГІЧНУ ОСВІТУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ…….. **118**
Курач М. С. ІНТЕГРАЦІЯ МАРКЕТИНГОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ……... **119**
Мошаренкова Т. В., Мошаренков В. В. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ І ПРАКТИК НАТО У СИСТЕМУ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ …… **120**
Новицька К. В. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ…….. **123**
Олексюк М. П., Горпинюк М. М. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ…… **124**
Олійник О. Й. ДОСЯГНЕННЯ ТА ВИКЛИКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ НМТ-2025 УЧНІВ/СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ……..... **125**
Петровський О. М. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ОСВІТЯН ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ…… **127**
Рапінда Н. М. ВІД СПОСТЕРЕЖЕННЯ ДО МОДЕЛІ: ЯК ПОДОЛАТИ КОГНІТИВНІ ІЛЮЗІЇ У ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ ТА СФОРМУВАТИ МІЖПРЕДМЕТНЕ МИСЛЕННЯ УЧНІВ……..... **129**
Саєнко О. В. МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У ЗАКЛАДАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ……... **133**
Саранчук Н. Р. МИСТЕЦЬКІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦТВА У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ……. **135**
Сіткар В. І., Сіткар С. В., Сіткар Т. В. ЧИ ВИЗНАЄ УКРАЇНА ПАДІННЯ ОСВІТИ – І ПОЧНЕ ДІЯТИ?..... **137**
Скиба Д. В. ТРЕНІНГ ЯК АКТИВНА ФОРМА ВІДПРАЦЮВАННЯ НАВИЧОК ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ……..... **138**

Слижук О. А. ТЕХНОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ……. **142**
Смільський В. В., Фльонц І. В., Шкарупа С. П. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ……..... **144**
Стефанчук Б. М. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ……..... **145**
Татарчук Т. В. ФІЗИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН ……. **146**
Тилікова Н. О., Ізюмченко Л. В. ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ФУНДАМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА УСПІШНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ШКОЛЯРІВ……..... **147**
Фарятьєва Л. В.МЕДІАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ……..... **149**
Хома С. О. ВИХОВАННЯ НА ЦІННОСТЯХ: НОВА ЯКІСТЬ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ……...… **150**
Чернєцова Н. В., Пихтіна Н. П. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ НЕГАТИВНИХ ПРОЯВІВ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ……..….. **152**
Чорна М. І. ФЕНОМЕН НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ОБОРОННОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»…….. **154**
Шельпяков В. Ю. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ…….. **155**
Школяр С. П., Отич О. М., СПІВРОБІТНИЦТВО В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ……... **157**
Щепова Д. Р. ВИКОРИСТАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ МЕТОДІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН……..... **158**
Bobak M. I. COMMUNICATION, CRITICAL THINKING, CREATIVITY AS THE ESSENTIAL SKILLS OF HEALTHCARE PROFESSIONALS……... **159**
Ömer Mert DENIZCI, Mariana SOKOL. INTERCULTURAL CQ: PREPARING YOUNG PEOPLE FOR A GLOBALIZED WORLD…….…… **160**
161

СЕКЦІЯ 5. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Банак Р. Д., НАВЧАЛЬНІ МОБІЛЬНІ ЗАСТОСУНКИ ТА СЕРВІСИ ШІ ДЛЯ НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН……...
Барабаш О. М. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ОСВІТНІЙ КОНТЕНТ ЯК ЧИННИКИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ……... **162**
Бембель О. Д., Бембель Н. Л. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ:РОЛЬ І ВИКЛИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ……..... **164**
Беспалий В. Р., Шамоня В. Г. ШІ ТА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ БАЗ ДАНИХ……..... **165**
Білогубка М. Я. ПРАКТИКИ ТА БАР'ЄРИ ВИКОРИСТАННЯ AI-ІНСТРУМЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ……..... **166**
Біляковська О. О. ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ……. **167**
Бобокало А. В., Юрченко А. О. ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ……..... **168**
Богославський С. В., Юрченко А. О. ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ В ЦИФРОВОМУ **169**

ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗЗСО…….
Бондаренко Л. Г. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИ ВИВЧЕННІ АНАТОМІЇ ТА ФІЗІОЛОГІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ……..…. **170**
Васильчук Н. В. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ВІД ВИМУШЕНОГО ЗАХОДУ ДО ОСВІТНЬОГО СТАНДАРТУ……..... **171**
Вітенко І. М. STEM-ЛАБОРАТОРІЯ ЯК ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА (З ДОСВІДУ РОБОТИ STEM-ЛАБОРАТОРІЇ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОКІППО)……..... **172**
Вознюк В. Р. ПРОГНОЗУВАННЯ ОСВІТНІХ РИЗИКІВ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ДАНИХ….. **173**
Воронцова В. О. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ОПИС ТА ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ……..... **175**
Гайда В. Я ФОРМУВАЛЬНИЙ ЕТАП РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НА ЗАСАДАХ STEM-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ……..... **176**
Галайбіда Б. А. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ М'ЯКИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІТ-СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ……..... **177**
Голуб М. Я. ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ…….. **178**
Гуляєва Д. С. ЦИФРОВЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТВОРЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ…….. **179**
Данилюк І. М. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ: ЗАСТОСУВАННЯ VS CODE З ІНСТРУМЕНТАМИ АНАЛІЗУ КОДУ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ТА УНИКНЕННЯ ВИТОКІВ ПАМ'ЯТІ В МОВІ С……... **181**
Данилюк М. М. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ТА ФІЗИКИ……..... **183**
Дємєнтьев Є. А. ПРОБЛЕМИ РОЗРОБЛЕННЯ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ШІ……..... **184**
Дибчук Л. В. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ І МАРКЕТОЛОГІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ ……..... **185**
Дністрянська О. М. РОЛЬ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У РОЗВИТКУ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО…….. **186**
Дуда Г. Б., Чорний М. Р. ЦИФРОВА БЕЗПЕКА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ…… **187**
Дудченко В. С., Поліщук О. С. ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ……..…..... **188**
Іванко Т. М. КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У STEAM-ПРОЄКТАХ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ……... **189**
Катеринюк Г. Д. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ПЛАТФОРМИ PADLET ЯК ІНСТРУМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА…….. **190**
Качура Т. М. ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ……. **192**
Кілко О. Ю. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ……..…..…..... **194**
Колісник Р. С., Правіцка Н. С. ВИВЧЕННЯ ПЕРЕТВОРЕННЯ ІНВЕРСІЇ У ГЕОМЕТРІЇ ЗАСОБАМИ GEOGEBRA……..... **196**
Коненко Л. Б., Іваночко О. В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ НАВИЧОК УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ……..…..... **197**
Кузьменко О. С.ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ НА ЗАСАДАХ STEM ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ……. **198**
Ленець О. Є. МІСЦЕ КУРСУ «ОСНОВ МЕДИЧНОЇ ІНФОРМАТИКИ» У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ……..... **199**

Лєдок М. В., Каплун Д. С. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ….. **200**
Лукачевич А. Ф. ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ – СВІТ «РОЗУМНИХ РЕЧЕЙ……. **202**
Мардарова І. К., Гуданич Н. М. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ…….. **203**
Миськів Н. В. ОСВІТА 4.0.: ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ……... **207**
Олексюк В. П., Березіцький М. М. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАРАДИГМИ «ОСВІТА 4.0» ……..... **209**
Олексюк О. Р. ПЛАТФОРМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ГЕНЕРАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ……..... **210**
Петрик О. О., Юрійчук Н. Д. ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ……... **212**
Пісковенко А. О. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАТФОРМ У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ……..... **214**
Подлесна І. І. 3D-РУЧКИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ……..... **215**
Поліщук І. І., Василенко Є. П., ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ДО ЄДКІ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ МЕДСЕСТРИНСТВО ШЛЯХОМ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ДИФЕРЕНЦІЙНИХ МАРКЕРІВ……..... **217**
Приймак І. М. ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ УРОКУ ФІЗИКИ……..…….. **218**
Скоропад Г. Ю. ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА……..…..... **219**
Сопронюк Т. М. АВТОМАТИЗАЦІЯ ПОБУДОВИ ТЕСТІВ У СИСТЕМІ MOODLE ДЛЯ ПІДТРИМКИ ВИКЛАДАННЯ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПРОГРАМУВАННЯ НА С++……..…... . **220**
Сорока М. П., Шамоня В. Г. ІНСТРУМЕНТИ ШІ ЯК ЗАСІБ НЕФОРМАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ……..... **221**
Стадниченко К. В. КУЛЬТУРА ЗДОРОВОГО ВИКОРИСТАННЯ ШІ ЯК НОВА ОСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ……..... **222**
Удовиченко О. М., Удовиченко І. М. ШІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОГО ДОКУМЕНТООБІГУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ……..... **223**
Фоменко О. З., Кисільова Т. О. ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТЕСТОВИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ……..…….… **225**
Чжоу Хао ШІ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНЬОЇ НЕРІВНОСТІ……..... **226**
Шишко І. М. ЦИФРОВІЗАЦІЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ…….. **227**
Шовкова-Альохіна А. О. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДГОТОВКИ НАВЧАЛЬНОГО КОНТЕНТУ ДЛЯ ДИСЦИПЛІН ЦИКЛУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЕРСОНАЛЬНИХ МОВНИХ МОДЕЛЕЙ (НА ПРИКЛАДІ NOTEBOOKLM)…… **228**
Штогрин Л. А. VR-ЕКСКУРСІЇ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗАПОВІДНИХ ЗОН: БАЛАНС МІЖ ДОСТУПНІСТЮ ТА ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ……..... **229**
Яринич Н. І. ВЕБІНСТРУМЕНТАРІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПІДТРИМКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ……...…. **231**
Моложон К. О. ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF NATURAL SCIENCE TEACHERS: DIDACTIC OPPORTUNITIES AND ETHICAL CHALLENGES…… **235**
236

СЕКЦІЯ 6. АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ, СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Бабкова О. О., Стадниченко К. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ЧАСУ…….....

Бабовал Н. Р., Мацюк С. О. КІБЕРБУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПРИЧИНИ, ПРОЯВИ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ……. **237**

Борисюк З. В.ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ…… **238**

Брик Р. С. ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ УЧНІВ У ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ…… **240**

Васильченко Л. В. ВПЛИВ ФІЗИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ НАВЧАННЯ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД……..……. **241**

Векляк Я. О. ПОСТАТІ ТА ПОДІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ Й ЗА КОРДОНОМ……..…….…… **243**

Волощук Є. М., Головчук Ю. О. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ В ПРОФЕСІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ……..…… **245**

Давидченко І. Д. ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»…….. **246**

Денисенко О. Г. ПСИХОСОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА ІНТЕРАКТИВНІСТЬ: СТРАТЕГІЇ РОЗБУДОВИ СТІЙКОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА……... **247**

Дудко С. Г. ДІЯЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ГРУП ЗАКЛАДУ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ…… **249**

Жизномірська О. Я. ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ……..... **250**

Ільницька Н. Д. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ…….. **252**

Ковалевич Н. В. ФОРМУВАННЯ ПІДТРИМУЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ ЯК КОМПОНЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОМФОРТУ……..... **253**

Котляр Т. І. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПРИЛУЦЬКОМУ ФАХОВОМУ МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ……..…… **255**

Кошелева Н. Г. ТРАВМАІНФОРМОВАНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА……..... **257**

Кравченко О. Ю. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ……..… **258**

Куковська О. А. СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ……..…..…. **260**

Кульчицька О. М. ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ…….. **260**

Моложон К. О. ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСВІТНЬО ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОРОСЛОГО НАСЕЛЕННЯ……..... **262**

Носко О. О. ДІЯЛЬНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ……..... **264**

Пашковська А. П. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ПРОСТОРУ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ……. **265**

Потіха Н. Я. СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО ТА НАУКОВОГО ПРОСТОРУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..… **267**

Самойленко Л. С. АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ, СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА……..... **268**

Сердюкова Ю. А. ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРИЛУЦЬКОМУ ФАХОВОМУ МЕДИЧНОМУ КОЛЕДЖІ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД……. **269**

Стрийвус Н. Б., Шот Г. Г. ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПАТРІОТИЗМ **270**

ЯК РЕСУРС БЕЗПЕКИ І СТІЙКОСТІ……..
Сукретна Р. А., Тягур Л. М. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДОРОСЛИХ……..... **271**
Тарасюк І. В. ВПЛИВ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ…….. **273**
Цісарук І. В. ЦИФРОВА БЕЗПЕКА УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ІНСТРУМЕНТІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ……..... **275**
Шилько Ю. А., Назаренко І. В. СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ТА БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В НУШ……..... **276**
Школяр Т. А., Новописьменний С. А., МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ……..… **277**
Шуліка О. І. ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ……... **279**
Ящишин І. В. ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ РІШЕНЬ…….. **280**
Яковишин Р. Я., Sochacki Piotr. Problem „DZIECI ULICY" JAKO MARGINALIZACJI SPOŁECZNEJ MAŁOLETNICH WE WSPÓŁCZESNYCH REALIACH ПРОБЛЕМА «ДІТЕЙ ВУЛИЦІ» ЯК СОЦІАЛЬНОЇ МАРГІНАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ……. **281**
SOKOLOVSKA IRYNA, NECHYPORENKO VALENTYNA, HORDIIENKO NATALIA, POZDNIYAKOVA OLENA, SERHATA NATALIIA. FEATURES OF CREATING A COMFORTABLE INCLUSIVE ENVIRONMENT IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS…….. **282**

СЕКЦІЯ 7. ПОСТАТІ ТА ПОДІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ Й ЗА КОРДОНОМ **285**

Алатиренко М. А. МАТЕМАТИКА І НАУКА У ПОШУКАХ ІСТИНИ (УНІВЕРСАЛ ОНЛАЙН, АБО: «ПРО АКТУАЛЬНІ ПОДІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОЇ ОСВІТИ Й НАУКИ»)……..
Білінський А. ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США: НАПРЯМИ, ІНСТРУМЕНТИ ТА ВПЛИВ НА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ……. **286**
Блажевський П. РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ УКРАЇНИ У СВІТІ (2014–2023 РР.)……... **289**
Блажевський Р. ГУМАНІТАРНА ТА ОСВІТНЯ СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З УКРАЇНСЬКОЮ ДІАСПОРОЮ США У 2014–2023 РР……... **290**
Гомівка В. ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ КАРДИНАЛА ЙОСИПА СЛІПОГО ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАДИЦІЇ ХХ СТОЛІТТЯ…….. **291**
Ковалик І. М. ЦІННІСНИЙ ДИСКУРС УЧАСНИКІВ ІНІЦІАТИВНОЇ ГРУПИ «ПЕРШОГО ГРУДНЯ» В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНЯ…….. **291**
Куліш Н. С. РОЛЬ РОДИНИ СТЕЧИШИН У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОГО ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ В КАНАДІ……. **292**
Рябокінь С. С. ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ЯНУША КОРЧАКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОЇ ОСОБИСТОСТІ……..... **295**
Федонюк В. В. ВНЕСОК М.П.КОСАЧА У СТАНОВЛЕННЯ ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ …… **296**
Школяр С.П. ПОСТАТІ НАУКОВИХ ШКІЛ У РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ……. **297**

298

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС СЬОГОДЕННЯ: ДОСЯГНЕННЯ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

м. Тернопіль, 24 квітня 2026 року

Редколегія: *О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, О. Я. Колодійчук, Г. Р. Корицька, О. Р. Олексюк, В. Я. Гайда, І. І. Подлесна.*

Підписано до друку 07.05.2026 р.
Папір офсетний. Формат 60x84/8
Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний.
Авторських аркушів 42,1
Умов. друк. арк. 45,12.
Обл.-вид. арк. 36,33. Зам. №05/25/1-3

Видавець та виготовлювач:
ФОП Осадца Ю. В.
м. Тернопіль, вул. 15 Квітня, 2Д/10
Тел. (097) 988-53-23

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.